

60 | 2013

L O Š K I

RAZGLEDI

Loški razgledi

MUZEJSKO DRUŠTVO ŠKOFJA LOKA

**LOŠKI
RAZGLEDI
60**

Škofja Loka 2014

LOŠKI RAZGLEDI
60 – 2013

Uredila:

Judita Šega

Uredniški odbor:

Helena Janežič

mag. Tone Košir (tehnični urednik)

Ivica Krek

Marija Lebar

Judita Šega (glavna urednica)

dr. France Štukl

Za vsebino člankov odgovarjajo avtorji. Redakcija zaključena marca 2014.

Jezikovni pregled:

mag. Alenka Klemenc

Prevodi:

Martin Cregeen (angleščina)

Alenka Vojsk (nemščina)

Oblikovanje in priprava za tisk:

Barbara Demšar, Nives Lunder,

Studio Grad Škofja Loka

Tisk:

Littera picta, Ljubljana 2014

Izdalo in založilo:

Muzejsko društvo Škofja Loka

zanj mag. Aleksander Igličar, predsednik

www.mdloka.si

Naklada:

650 izvodov

Izdajo Loških razgledov je finančno podprla Občina Škofja Loka.

ISSN 0459-8210

Ob jubileju loške enciklopedije

Ko je bilo leta 1937 ustanovljeno Muzejsko društvo, je Škofja Loka – in z njo celotno ozemlje nekdanjega freisinškega gospostva – dobila svojo Akademijo. Člani profesorskega ceha, predvsem znameniti Podnunci dr. Pavle Blaznik, dr. Tine Debeljak in prof. France Planina, so bili pretanjeni raziskovalci in spoštljivi varuhi skoraj tisočletne zapuščine.

V tem krogu je dozorela misel o nujnosti oblikovanja stalne muzejske zbirke, ki bo hranila in javnosti predstavljala bogato cehovsko dediščino loških obrtnikov, etnografsko bogastvo loških hribov in nižin ter drugo kulturno dediščino.

Leta 1939 je ob silni zagnanosti članov društva vrata odprla prva muzejska zbirka, ki je predstavljala dragoceno zakladnico (materialnega) spomina: kulturne in umetniške dediščine, ki je v Loki bodisi nastajala ali jo je v teku stoletij zaneslo v to živahno obrtniško in trgovsko mesto. Prvi muzejski eksponati, ki so jih zbrali prizadevni člani društva, so bili tako varno shranjeni in ohranjeni tik preden se je začelo pustošenje 2. svetovne vojne.

Bogastvo muzejskih primerkov je burilo našo domišljijo, vnemalo zanimanje za zgodovino našega kraja, nove generacije zanesenjakov so jih razvrščale, popisovale, opisovale, širile in dodajale nove.

Vse to zbrano bogastvo zgodovinske in etnološke dediščine je bilo treba predstaviti tudi s tiskano besedo in podobami: domu in svetu. Bila je – in je – neločljiv del, materialno jedro in substanca naše prav posebne, loške identitete.

Leta 1954 izide prav takšna publikacija – poimenovali so jo Loški razgledi. Že ime pove, da gre za našo Zgodbo, ki pa nikoli ni bila samozadostna, ampak smo se vedno ozirali v svet in po njem, z njim smo si izmenjevali novosti, znanja, vedenja, dobrine ter ljudi. Z Loškimi razgledi smo to našo pisano Zgodbo hoteli predstaviti in deliti tudi drugim.

Loški razgledi so tako v 60-letih izhajanja postali enkratna domoznanska zbirka – po kakovosti besedil, obsegu tematik in objavljenega gradiva ter kontinuiteti izhajanja praktično brez primere, pomembni za loško območje in tudi v slovenskem merilu. Živa, zgoščena zakladnica znanja in vedenja – bitja inžitja – na Škofjeloškem. Prava loška enciklopedija. Loški razgledi pa ne omogočajo le hrambe in trajnosti zgodovinskega vedenja in spomina. Z njihovo digitalizacijo smo v letu 2008 zagotovili tudi njihovo dostopnost in pretočnost. Z digitalizacijo so dejansko vstopili v novo informacijsko dobo in so na voljo vsemu svetu, Loški razgledi se pogumno in radovedno razgledujejo po vsem svetu. Postali so globalni.

Postali pa so tudi vzor drugim. Na svetovljanski način povzemajo lokalne zgodovinske dogodke in v bližnji okolici so dobili številne naslednike: Žirovski občasnik, Železne niti ter številne kronike posameznih krajev z Loškega: Stare Loke, Godešiča, Lučin, Delnic idr., ki bogatijo naše znanje in vedenje ter vzpodbujajo druge avtorje. S poznavanjem zgodovine imamo svoje kraje še rajši in še bolj smo ponosni na naše središče raja.

Posebna zahvala vsem neutrudnim urednikom. Težko že čakam stoto številko.

mag. Miha Ješe,
župan Občine Škofja Loka

Šestdeset let Loških razgledov

Spoštovani bralci Loških razgledov!

Gledano z vidika generacij je šestdeset let obdobje več kot dveh generacij. Šestdeset let je v človekovem življenju doba, ko praviloma posameznik zaključuje aktivno delovanje in prehaja v t. i. tretje življenjsko obdobje, obdobje delovanja v pokoju. Pogled na šestdeset let izhajanja Loških razgledov pa nam govori, da Loški razgledi še vedno rastejo, se vsebinsko bogatijo in s svojimi zanimivimi prispevki razveseljujejo generacije loških bralcev in bralcev iz drugih krajev. Pred nekaj leti so bili Loški razgledi uvrščeni v Digitalno knjižnico Slovenije (www.dlib.si), kar omogoča njihovo branje praktično na vseh koncih zemeljske oble.

Šestdeset let izhajanja Loških razgledov je izjemen jubilej zapisovanja življenja in dela na Loškem nekoč in danes. Loški razgledi so v vseh pogledih prava loška enciklopedija. Gre za edinstven jubilej v slovenskem prostoru, saj po našem védenju pri nas ni podobnega letnega domoznanskega zbornika s tako dolgo neprekinjeno tradicijo izhajanja. Druga edinstvena značilnost pa je, da ga vsa leta pripravlja in izdaja Muzejsko društvo Škofja Loka, ki je bilo ustanovljeno leta 1937. Društvo še vedno združuje mnoge loške ljubitelje domoznanstva in prijatelje Škofje Loke, ki živijo drugod.

V 50. številki Loških razgledov, naslovnico katere krasijo obeležja iz Aleje znamenitih Ločanov »podnuncem« dr. Tinetu Debeljaku, dr. Pavletu Blazniku in profesorju Francetu Planini, glavnim pobudnikom ustanovitve Muzejskega društva Škofja Loka, sta se začetkov izhajanja Loških razgledov spominjala Svetko Kopal, predsednik Občine Škofja Loka leta 1954, in dr. Branko Berčič, pobudnik in prvi urednik Loških razgledov. V zadnjih letih sta končala zemeljsko življenje, njuno posejano seme pa še vedno bogato rodi in bo svoje sadove nedvomno prinašalo tudi v prihodnje. Dr. Branko Berčič je umrl januarja 2013 in v jubilejni številki se spominjamo njegovega ustvarjalnega življenja in dela. Z njunim odhodom sta nas zapustila zadnja pričevalca začetkov izhajanja Loških razgledov. Hvaležen sem, da sem ju spoznal in zaradi naših srečevanj še bolj cenim njuno izjemno osebnost. Zaradi tega sem, takoj ko sem postal predsednik društva, predlagal, da jima posvetimo Blaznikov večer. Pogovor s Svetkom Kobalom je bil maja 2008, z dr. Brankom Berčičem oktobra 2008. Po zaslugi našega zvestega snemalca Jožeta Ranta sta oba večera posneta na DVD in dostopna v loškem arhivu.

Ob pripravah na izid 60. številke Loških razgledov smo nekaj časa razmišljali, da bi pripravili posebno številko, v katero bi vključili »jagodni izbor« prispevkov iz vseh dosedanjih števil. Vendar se ob tem odpira veliko strokovnih in drugih vprašanj, zato smo v izvršnem odboru društva, na predlog uredniškega odbora Loških razgledov, ki ga zadnja leta odlično vodi urednica Judita Šega, to misel kmalu opustili. K tej odločitvi so prispevale tudi trenutne zaostrene gospodarske razmere. Prav pa je, da je jubilejna številka nekoliko obsežnejša, saj s tem tudi navzven nakazuje svoj pomen.

Ob 60. številki smo izjemno hvaležni pobudnikom izhajanja Loških razgledov, vsem urednikom in članom uredniških odborov, avtorjem prispevkov in vam, dragi bralci, ki s prebiranjem Loških razgledov cenite ter spoštujete njihovo izjemno delo. Zahvala tudi Občini Škofja Loka, občinskim svetnikom, vsem županom in njihovim sodelavcem, ki vsa leta finančno podpirajo izhajanje Loških razgledov.

Vivat, crescat, floreat Loški razgledi in aeternum! Naj Loški razgledi še dolgo živijo, se razvijajo ter cvetijo med nami!

*mag. Aleksander Igličar
predsednik Muzejskega društva Škofja Loka*

Drage bralke in bralci Loških razgledov!

Z letošnjo številko Loški razgledi zaokrožujejo šest desetletij neprekinjenega izhajanja. Ljubitelji matematike in statistike bi ob tem podatku verjetno najprej pomislili, ter morda celo preračunali, koliko člankov so v tem času objavili in koliko stani dragocenega gradiva so prinesli med bralce, ki jim ostajajo zvesti že desetletja. Vendar številke same po sebi sploh niso tako pomembne, pomembnejša je vsebina, ki temelji na usmeritvah pobudnikov loškega domoznanskega zbornika in jim v uredniškem odboru poskušamo slediti še danes. Leta so seveda prinašala določene spremembe, te je uredniški odbor useskozi vključeval v zbornik, da bi ostajal čim bolj aktualen, hkrati pa bil v prvi vrsti še vedno publikacija, ki jo odlikujejo odlični znanstveni in strokovni članki uveljavljenih raziskovalcev in tudi tistih, ki na to pot šele stopajo.

Mnogo avtorjev, ki so bogatili njihovo vsebino, in tistih, ki to še vedno z veseljem delajo, bi lahko našteali, posebno mesto med njimi pa pripada vsaj dvema – dr. Branku Berčiču in dr. Pavletu Blazniku. Prvi je bil glavni pobudnik, da so Loški razgledi sploh začeli izhajati in bil nato polnih devetnajst let njihov urednik. V enem od svojih člankov je zapisal, da so bili rezultat razgibanega družabnega dogajanja v škofjeloški občini na začetku petdesetih let, posebej vse bolj živahne in poglobljene dejavnosti na področju kulturno-prosvetnega in muzejskega društvenega delovanja. Drugi veliki tvorec Loških razgledov je bil dr. Pavle Blaznik, najpomembnejši raziskovalec škofjeloške preteklosti in dolgoletni predsednik Muzejskega društva Škofja Loka. Leta 2013 smo se spominjali 110-letnice njegovega rojstva in 30-letnice smrti, zato smo osrednji blok v tokratni jubilejni številki namenili prav njegovemu dnevniku, napisanem v prelomnem letu 1941, ko se je takratna država znašla v primežu okupacijskih sil, njeni državljani pa povsem nemočni v nastali situaciji. Vsak je poskušal poiskati najboljšo rešitev zase in svojo družino, tako tudi dr. Pavle Blaznik. Med prijatelji, ki so mu takrat stali ob strani, je bil tudi soustanovitelj Muzejskega društva Škofja Loka dr. Tine Debeljak – in tudi njemu v spomin na 110-letnico rojstva objavljamo razmišljanje Zorka Simčiča, s katerim sta sooblikovala povojni kulturni utrip Slovencev v Argentini. V Debeljakovem srcu je Škofja Loka do zadnjega ohranila posebno mesto in vzbujala hrepenenje po domovini, ki jo je moral zapustiti.

Veliko prijetnega branja vam želim.

*Judita Šega
glavna urednica*

Vsebina
Contents

<i>Miha Ješe</i>	<i>Ob jubileju loške enciklopedije</i> <i>The jubilee of the Škofja Loka encyclopedia</i>	5
<i>Aleksander Igličar</i>	Šestdeset let Loških razgledov <i>Sixty years of Loški Razgledi</i>	7
<i>Judita Šega</i>	Uvodne misli <i>Foreword</i>	9
Dnevnik dr. Pavleta Blaznika iz leta 1941		15
<i>Diary of Dr. Pavle Blaznik from 1941</i>		
<i>Judita Šega, France Štukl, Marija Blaznik Leskovar</i>	Dnevnik dr. Pavleta Blaznika iz leta 1941 <i>Diary of Dr. Pavle Blaznik from 1941</i>	17
Razgledi		63
<i>Peter Štih</i>	O prvih prejemnikih kraljeve zemlje na Kranjskem. Nekaj zapažanj k listini cesarja Otona III. za freisinškega škofa Abrahama iz leta 989 (D. O. III., št. 58) <i>The first recipients of royal land in Carniola. Some observations on a charter of 989 from Emperor Otto III for Bishop Abraham of Freising (D. O. III., no. 58)</i>	65
<i>Jurij Šilc</i>	Plemiči iz Sore – spanheimski ministeriali ob jugovzhodni meji loškega gospostva <i>The nobles from Sora – Spanheim ministerials along the southeast border of the Loka dominion</i>	79
<i>Jože Štukl</i>	Devocionalije iz okolice župnijske cerkve v Stari Loki <i>Devotional objects from the vicinity of the parish church in Stara Loka</i>	99
<i>Gašper Cerkovnik</i>	»Maister Jurko ist schuldig die alltn drey khor abzebrechen.« O starih treh korih romarske cerkve v Crngrobu »Maister Jurko ist schuldig die alltn drey khor abzebrechen.« <i>The three old choirs of the pilgrim church in Crngrob</i>	115

<i>Vincencij Demšar</i>	Langusova slika sv. Jakoba nikoli na glavnem oltarju. 127 Inventarni popisi župnijske cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki in Langusova slika <i>The Langus picture of St. Jacob was never on the main altar. Inventories of the parish church of St Jacob in Škofja Loka and the Langus picture</i>	
<i>Tone Košir</i>	Dobračevske padarske bukve <i>Dobračeva barber-surgeon's book</i>	143
<i>Mojca Šifrer Bulovec</i>	Usnjarstvo na Loškem <i>The leather industry in the Loka area</i>	161
<i>Helena Janežič</i>	Tavčarjev in moj Karlovec <i>Tavčar's and my Karlovec</i>	173
<i>Marta Triler</i>	Dekliško šolstvo v Škofji Loki v drugi polovici 19. stoletja <i>Education for girls in Škofja Loka in the second half of the 19th century</i>	191
<i>Franc Križnar</i>	Luka Dolinar (1794–1863) 220-letnica rojstva in 150-letnica smrti <i>Luka Dolinar (1794–1863) 220th anniversary of his birth and 150th anniversary of his death</i>	207
<i>Matija Križnar, Vili Rakovc</i>	Spodnjetriasni fosili med Sveto Barbaro in Osolnikom <i>Lower Triassic fossils between Sveta Barbara and Osolnik</i>	223
<i>Bojan Kofler</i>	Podzemeljska favna hroščev v jami Brezen v Jelenjah <i>Subterranean beetle fauna in Brezen v Jelenjah</i>	231
Leposlovje <i>Literature</i>		237
<i>Marija Stanonik</i>	Kaj je poljanskega v poeziji poljanskih avtoric (2. del) <i>What reflects Poljane in the poetry Poljane authors (Part 2)</i>	239
Občina in občinski nagrajenci <i>The municipality and municipal award winners</i>		269
<i>Miha Ješe</i>	Nagovor na slavnostni akademiji ob občinskem prazniku <i>Speech at the celebration of the municipal festival</i>	271

<i>Sabina Gabrijel</i>	Priznanja Občine Škofja Loka za leto 2013 <i>Awards of the Municipality of Škofja Loka for 2013</i>	277
<i>Sabina Gabrijel</i>	Priznanja Občine Škofja Loka za leto 2004 <i>Awards of the Municipality of Škofja Loka for 2004</i>	285
<i>Tina Dolenc</i>	Občina Gorenja vas - Poljane v letu 2013 <i>The Municipality of Gorenja vas - Poljane in 2013</i>	293
Gradivo in spomini <i>Material and memoirs</i>		301
<i>Jože Bogataj</i>	Sodelovanje Gimnazije Škofja Loka s Himmelev Gymnasium z Danske <i>Cooperation of Škofja Loka Gymnasium with Himmelev Gymnasium from Denmark</i>	303
<i>Svjetlana Urbančič</i>	Jubilejno leto na Osnovni šoli Cvetka Golarja Škofja Loka <i>Jubilee year at Cvetko Golar Primary School Škofja Loka</i>	314
<i>Jana Mlakar, Jože Štukl, Biljana Ristič, Mojca Šifrer Bulovec</i>	Znanje je luč Vzgoja in izobraževanje skozi čas – s poudarkom na dekliški uršulinski šoli na Loškem gradu <i>Knowledge is light Education through time with a stress on the Ursuline girls' school in Loka Castle</i>	321
<i>Jana Mlakar</i>	Razstava slik akademskega slikarja Franceta Slane <i>Exhibition of paintings by the professional artist France Slana</i>	325
<i>Tatjana Bernik</i>	Podobe spomina arhitekta Toneta Mlakarja Škofja Loka 1950–1970, fotografska razstava <i>Images from the memory of architect Tone Mlakar Škofja Loka 1950–1970, photographic exhibition</i>	328
<i>Peter Pokorn ml.</i>	Lumen 2012 <i>Lumen 2012</i>	331
<i>Alojzij Pavel Florjančič</i>	150 let prve Prešernove proslave na Slovenskem <i>150 years since the first Prešeren commemoration on Slovene territory</i>	333
<i>Matjaž Hafner</i>	»Kušnu« bi jih človek, vrle Škofjeločane! <i>A man could kiss the gallant Škofja Lokans!</i>	335

<i>Srečko Beričič</i>	Jubilej filatelističnega krožka na Osnovni šoli Škofja Loka – Mesto <i>Anniversary of the Philately Society at Škofja Loka – Mesto Primary School</i>	339
<i>Peter Pipp</i>	Obisk iz Amerike <i>Visit from America</i>	345
<i>France Štukl</i>	Iz mojega prijateljstva s Tonetom Logondrom <i>From my friendship with Tone Logonder</i>	350
<i>Zorko Simčič</i>	Meditacija ob postavitvi spomenika dr. Tinetu Debeljaku <i>Meditation on the erection of a memorial to Dr. Tine Debeljak</i>	356
<i>Helena Janežič, Jože Urbanija</i>	Dr. Branko Berčič (1927–2013) <i>Dr. Branko Berčič (1927–2013)</i>	365
<i>Alojzij Pavel Florjančič</i>	Angel Kralj, OFM Cap. (1931–2013) <i>Angel Kralj, OFM Cap. (1931–2013)</i>	370
<i>Vincencij Demšar</i>	Jože Albreht (1930–2013) <i>Jože Albreht (1930–2013)</i>	373
<i>Miha Ješe</i>	Zdravko Krvina (1937–2013) <i>Zdravko Krvina (1937–2013)</i>	375
<i>Matjaž Hafner</i>	Boris Strel (1959–2013) <i>Boris Strel (1959–2013)</i>	377
Delovanje Muzejskega društva Škofja Loka <i>Activities of the Škofja Loka Museum Society</i>		381
<i>Uredništvo</i>	Zbor članov Muzejskega društva Škofja Loka za leto 2013	383
<i>Editorial Board</i>	<i>Assembly of the members of the Škofja Loka Museum Society for 2013</i>	
<i>Aleksander Igličar, Mojca Ferle, Alojzij Pavel Florjančič</i>	Blaznikovi večeri v letu 2013 <i>Blaznik's evenings in 2013</i>	392
<i>Helena Janežič</i>	Knjižne novosti Muzejskega društva Škofja Loka <i>Literary novelties of Škofja Loka Museum Society</i>	396

<i>Jože Štukl</i>	Društveni izlet v Savinjsko dolino in na slovensko Koroško <i>Societal excursion to the Savinja Valley and Slovene Carinthia</i>	399
Predstavitve knjig in kronika		403
<i>Predstavitve knjig in kronika</i>	<i>Presentation of books and the chronicle</i>	
<i>Ana Marija Miklavčič</i>	Izšlo je v letu 2013 <i>Published in 2013</i>	405
<i>Franc Podnar</i>	Kronika občin Škofja Loka, Železniki, Žiri in Gorenja vas - Poljane <i>Chronicle of the municipalities of Škofja Loka, Železniki, Žiri and Gorenja vas - Poljane</i>	409
<i>Uredništvo</i> <i>Editorial Board</i>	Avtorji prispevkov <i>Authors of contributions</i>	423
<i>Uredništvo</i> <i>Editorial Board</i>	Navodila avtorjem člankov <i>Instructions to authors of contributions</i>	427
<i>Uredništvo</i> <i>Editorial Board</i>	Nakup knjig in Loških razgledov <i>Purchase of books and Loški razgledi</i>	429

1941.

27/3 66 št sem pezal čelrtošolce na
drasniški pregled na polikliniko. Tam
mi pove dr. Rebernik da je došlo do
drasneva udara, da je padlo, da je presel oblast kraj tem in
da ministar dr. Kulovec in dr. Krel. Tam
je bilo to kot da je...
ki me sprašuje, kaj bo sedaj. Tam mi
vede svojih misli nisem hotel por
dat, a jasno mi je bilo tako, da sem
mijer njih do vojne, ker Hitler ne b
ledal virus, kako se mi je zgodila
kva tu je podjim pakla izanquilo
večer je zbiramus no flazije pa spre
kof. Jbn no celo gimnazijec. V svoji
pedi je bil dirkhn krašak, na k
bank kot rajnik, a na desni jar bo
brezrednik vofes. dr. velik spreod. Vpi
las nji, to bo, sem ili spines voj
nie, kje je stal št. jbn, sem jalkia
vojno naja vika. Ved magistra
tonni-zastopniki spauipait. Tvrdu
h. Vojni, Nisec. Krašus me bolela
plava kot to nikoli. Škol beuhah
a nisem uspel. Vide kragu polk.
smatevii-krašandant uspeh...

Dnevnik dr. Pavleta Blaznika iz leta 1941

Uredila in z opombami opremila Judita Šega,
ob sodelovanju dr. Franceta Štukla in Marije Blaznik Leskovar

Dnevnik dr. Pavleta Blaznika iz leta 1941

Ob objavi dnevnika

Dnevnik dr. Pavleta Blaznika je več desetletij, skrbno shranjen, ležal v njegovi pisalni mizi; zanj niso vedeli niti njegovi domači, ki so ga našli šele po avtorjevi smrti. Gospa Marija Blaznik Leskovar, njegova hči, ga je z vso vestnostjo in natančnostjo prepisala in ponudila v objavo Loškim razgledom. Dnevnik objavljamo ob 110-letnici rojstva in 30-letnici smrti dr. Pavleta Blaznika, najpomembnejšega škofojškega zgodovinarja, pisca številnih strokovnih knjig ter znanstvenih razprav in prispevkov, ki so pripomogli, da se Škofja Loka danes uvršča med tista slovenska mesta, ki imajo svojo preteklost natančno raziskano in popisano.

Dnevnik, ki ga objavljamo, je nastajal od 27. marca do 24. novembra 1941. Vanj so vključeni prelomni dogodki, ki jih je prineslo leto 1941, in začetek 2. svetovne vojne. Začenja se z dnem, ko so bile v Celju, podobno kot v drugih jugoslovanskih mestih, organizirane demonstracije proti pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu, temu sledijo nemški napad na Jugoslavijo, izseljevanje zavedne inteligence, beg in negotovost. Ob branju dnevnika spremljamo dr. Blaznika v njegovih najbolj težkih časih, ko je ostal brez dela in stanovanja z bogato knjižnico, razpet med Celjem, Ljubljano in otokom Murterjem, kamor se je zatekla žena z otrokoma. Dnevniku so na koncu dodana tri pisma, ki so mu jih poleti 1941 poslali njegovi prijatelji dr. Tine Debeljak, France Planina in dr. Roman Savnik.

Besedilo je objavljeno v celoti, ohranjena sta avtorjev jezik in slog. Posamezni deli so pisani zelo telegrafsko in odražajo splošno napetost časa, v katerem so nastali. Avtor pogosto izpušča glagole in niza le glavne misli. Kjer je bilo zaradi lažjega branja in razumevanja potrebno, je urednica izpuščene besede redakcijsko dodala v oglatih oklepajih. Na ta način so zapisane tudi vse okrajšane besede, ki so težje razumljive ali dvoumne, v originalni obliki pa so ostale splošno znane in uveljavljene krajšave (dr., prof., stol. itd.), te so navedene v seznamu krajšav na koncu. Vse uredniške opombe med tekstom so zapisane v oglatih oklepajih, medtem ko so originalne avtorjeve opombe in razlage zapisane v okroglih okle-

pajih, tako kot v izvirniku. Pri tujejezičnih besedah (latinskih, italijanskih, nemških idr.) je v opombah pod črto razložen njihov pomen. Besedilo je ostalo slovnično nespremenjeno, ohranjeni so tudi vsi hrvaški izrazi, ki so verjetno odraz lokalnega okolja, v katerem je med vojno živela Blaznikova družina in kjer je občasno, krajši ali daljši čas, bival tudi on. Ohranjeni so tudi vsi zapisi besed v številčni obliki (npr. ½, namesto polovica) in besede iz žargona, te je avtor zapisoval v navednicah (»štimumga«, »na plafon« itd.).

Dnevniškim zapisom je dodanih 223 pojasnjevalnih opomb, objavljenih pod črto. V njih so na kratko predstavljene osebe in dogodki, ki jih avtor omenja v tekstu, razložene so tudi tujke in kratice. Glavnino opomb je pripravila urednica, podatke o sorodnikih je prispevala ga. Marija Blaznik Leskovar, podatke o Ločanih, ki so omenjeni v pismih v prilogi, pa dr. France Štukl. Delo je bilo precej zahtevno, saj so bila imena oseb velikokrat zapisana samo s priimki ali samo z osebnimi imeni, v pismih celo z domačimi imeni (npr. Šinkova fanta, Kašmanova punca) oziroma funkcijami, ki so jih osebe opravljale (npr. policaj Janez). Čisto vseh oseb se zaradi pomanjkanja virov ni dalo identificirati, večino pa vseeno. Viri in literatura, ki so služili za razlago opomb, so v skrajšani obliki navedeni na koncu opombe, z vsemi dodatnimi podatki pa na koncu prispevka v Seznamu virov in literature.

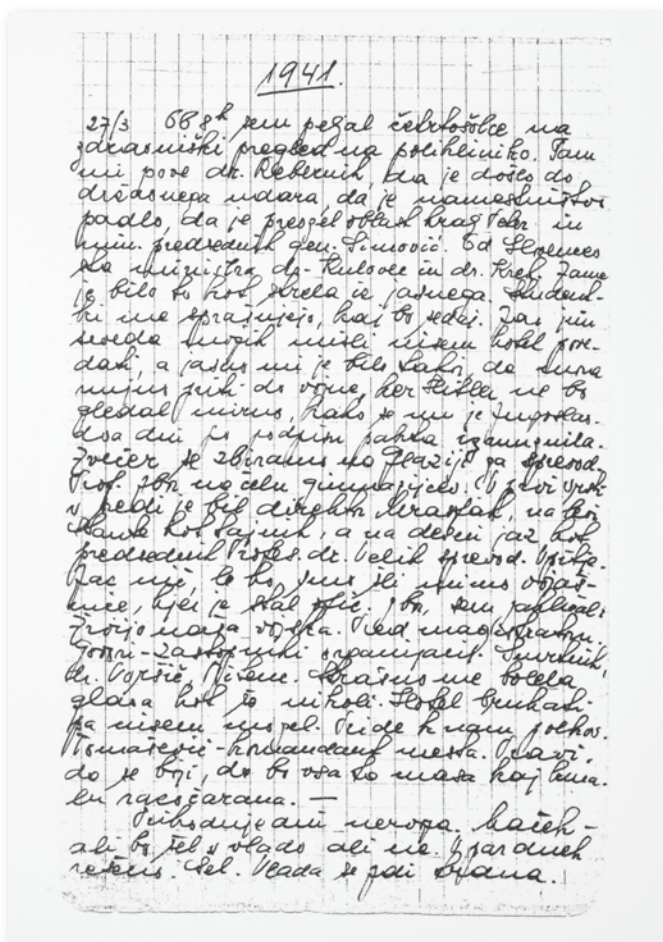
Dnevnik uvaja in zaključuje zapis Blaznikove hčerke Marije, ki je za objavo izbrala tudi nekaj fotografij iz družinskega albuma, posnetih tik pred 2. svetovno vojno v Celju in med vojno na otoku Murterju.

Za dnevnik in pomoč pri njegovi objavi se gospe Mariji Blaznik Leskovar najlepše zahvaljujem. Prav tako se za strokovno pomoč zahvaljujem tudi dr. Francetu Štuklu ter dr. Aleksandru Žižku iz Zgodovinskega arhiva Celje, dr. Mariji Počivavšek iz Muzeja novejšje zgodovine Celje in mag. Marjetki Balkovec Debevec iz Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani.

Judita Šega
urednica

Med očetovo zapuščino sem več let po njegovi smrti v predalu njegove pisalne mize našla beležko, velikosti 11,5 cm x 19,5 cm, debeline 0,5 cm, ki je bila zame, ko sem jo odprla, veliko odkritje. V njej na kratko opisuje dogodke bližajočega se okupatorjevega napada na slovensko ozemlje in s tem začetek 2. svetovne vojne pri nas. Konec je bilo z umirjenim družinskim življenjem profesorja na gimnaziji v Celju, kjer je z veliko ljubeznijo posredoval znanje zgodovine in zemljepisa svojim dijakom, pri katerih je užival velik ugled ter spoštovanje. Začela so se leta negotovosti in nemoči ter prisilna ločitev od njemu tako drage družine. Naj sedaj spregovorijo njegove besede, napisane pred več kot sedemdesetimi leti!

(Marija Blaznik Leskovar)

Prva stran dnevnika, ki ga je dr. Pavle Blaznik pisal v prelomnem letu 1941.

(foto: Marija Blaznik Leskovar)

27. 3. 1941

Ob 8^h sem peljal četrtošolce na zdravniški pregled na polikliniko. Tam mi pove dr. Rebernik,¹ da je došlo do državnega udara,² da je namestništvo³ padlo, da je prevzel oblast kralj Peter⁴ in min[istrski] predsednik gen[eral] Simović.⁵ Od Slovencev sta ministra dr. Kulovec⁶ in dr. Krek.⁷ Zame je bilo to kot strela iz jasne-

- 1 Jakob Rebernik, bakteriolog in zdravnik. Po prihodu v Celje je delal kot predstojnik bakteriološke postaje, leta 1927 je postal upravnik šolske poliklinike, leta 1928 prvi upravnik Zdravstvenega doma Celje. Vrsto let je bil edini celjski zdravnik, na šolski polikliniki je delal kot okulist, šolski zdravnik in zobozdravnik. (Vir: *Zdravstveni dom Celje od ustanovitve do 2. svetovne vojne*)
- 2 Kraljevina Jugoslavija je 25. 3. 1941 na Dunaju podpisala pristop k trojnemu paktu. Pristop je sprožil množične demonstracije, ki jih je izkoristila skupina anglofilsko usmerjenih oficirjev in v noči na 27. 3. 1941 v Beogradu izvedla državni udar. Vrgli so Cvetković - Mačkovo vlado, odstranili trojno namestništvo ter prestolonaslednika Petra II. razglasili za polnoletnega in kralja Jugoslavije.
- 3 Po atentatu na kralja Aleksandra I. Karađorđevića (Beograd, 1888 - Marseille, 1934) je zaradi mladoletnosti prestolonaslednika Petra II. in v skladu s kraljevo oporoko oblast prevzelo trojno namestništvo, pod vodstvom kneza Pavleta Karađorđevića (Sankt Peterburg, 1893 - Pariz, 1976), bratranca kralja Aleksandra I. V času namestništva se je Kraljevina Jugoslavija vse bolj preusmerjala od tradicionalne zaveznice Francije k nacistični Nemčiji in fašistični Italiji. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 4, str. 406)
- 4 Peter II. Karađorđević (Beograd, 1923 - Denver, 1970) je bil najstarejši sin jugoslovanskega kralja Aleksandra Karađorđevića in kraljice Marije. Jugoslovanski kralj je postal 27. 3. 1941. Po nemškem napadu na Jugoslavijo se je z vlado umaknil v Kairo in nato v London. Leta 1943 mu je AVNOJ prepovedal vrnitev v domovino do dokončne ljudske odločitve po vojni. 29. 11. 1945 je Ustavodajna skupščina Demokratične federativne Jugoslavije ukinila monarhijo in mu odvzela vladarske pravice. Po vojni je živel v ZDA, kjer je umrl leta 1970. Leta 2013 so njegove posmrtno ostanke pokopali v kraljevi grobnici, v cerkvi na Oplencu v Srbiji. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 4, str. 406)
- 5 Dušan Simović (Kragujevac, 1882 - Beograd, 1962), general vojske Kraljevine Jugoslavije, načelnik Glavnega generalštaba, minister vojske in mornarice, vrhovni poveljnik zračnih sil. Po ofirciskem puču (27. 3. 1941) je postal predsednik vlade, s katero se je po zlomu jugoslovanske vojske umaknil v London in jo vodil še do začetka leta 1942. Maja 1945 se je vrnil v Beograd in tu ostal do smrti (1962). (Vir: http://hr.wikipedia.org/wiki/Dušan_Simović)
- 6 Dr. Franc Kulovec (Dolenje Sušice, 1884 - Beograd, 1941), slovenski rimskokatoliški duhovnik, politik in publicist. V obdobju med 1. in 2. svetovno vojno je bil eden najpombnejših voditeljev Slovenske ljudske stranke (SLS), tesen sodelavec dr. Antona Korošca in po njegovi smrti (1940) njegov politični naslednik. Vrsto let je bil poslanec v Narodni skupščini; dvakrat minister za kmetijstvo, v Cvetković - Mačkovi vladi minister brez listnice, v Simovičevi vladi pa minister za gradnje. Umril je ob bombardiranju Beograda, 6. aprila 1941. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 6, str. 66-67)
- 7 Dr. Miha Krek (Leskovica, 1897 - Cleveland, 1969), pravnik in politik. V Slovenski ljudski stranki je politično deloval od leta 1921; v času kraljeve diktature je bil njen podpredsednik. Leta 1935 ga je Korošec pritegnil v vlado, kjer je bil sprva minister brez listnice, leta 1938 je bil imenovan za ministra za gradnje, v Cvetković - Mačkovi vladi je bil od novembra 1940 minister za šolstvo. Med 2. svetovno vojno se je umaknil v Rim in po vojni v ZDA. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 6, str. 5)

ga. Študenti me sprašujejo, kaj bo sedaj. Jaz jim seveda svojih misli nisem hotel povedati, a jasno mi je bilo takoj, da mora nujno priti do vojne, ker Hitler ne bo gledal mirno, kako se mu je Jugoslavija dva dni po podpisu pakta izmuznila. Zvečer se zbiramo na Glaziji⁸ za sprevid. Prof[esorski] zbor na čelu gimnazijcev. V prvi vrsti v sredi je bil direktor Mravljak,⁹ na levi Stante¹⁰ kot tajnik, a na desni jaz kot predsednik Profesorskega društva. Velik sprevid. Vpitje. Jaz nič, le ko smo šli mimo vojašnice, kjer je stal ofic[irski] zbor, sem zaklical: Živijo naša vojska. Pred magistratom¹¹ govori – zastopniki organizacij: Smrtnik,¹² dr. Voršič,¹³ Bitenc.¹⁴ Strašno me bolela glava kot še nikoli. Hotel bruhati, pa nisem mogel. Pride k nam polkov[nik] Tomašević – komandant mesta. Pravi, da se boji, da bo vsa ta masa kaj kmalu razočarana.

Prihodnje dni nervoza. Maček¹⁵ – ali bo šel v vlado ali ne. V par dneh rešeno. Šel. Vlada se zdi trdna. Veliko poslušam radio. Graz¹⁶ nas napada, da preganjamo Nemce, kar je bilo vse zlagano. Jasno: dela se »štimumga« za vojno proti nam.

8 Glazija, nogometno igrišče v Celju.

9 Franc Mravljak, ravnatelj I. gimnazije v Celju, od 1932/33 do 1940/41, prof. latinščine, grščine in nemščine. Na tej gimnaziji je poučeval od 1910 do 1941 in v šolskem letu 1945/46. (Viri: *Izvestje Državne realne gimnazije v Celju za šol. leto 1932/33*, str. 4; *Letno poročilo I. gimnazije v Celju za šol. leto 1951/52*, str. 14; *200 let I. gimnazije v Celju*, str. 287–288)

10 Valentin Stante, profesor na I. gimnaziji v Celju, od 1923/24 do 1940/41; poučeval je prirodopis, fiziko, matematiko. (Viri: *Izvestje Državne realne gimnazije s klasičnimi vzporednicami v Celju za šol. leto 1939/40*, str. 8; *Letno poročilo I. gimnazije v Celju za šol. leto 1951/52*, str. 14)

11 Več o protifašističnih demonstracij v Celju, 27. 3. 1941, je objavljeno na spletni strani: <http://www.kamra.si>, dodana sta fotografija in povzetek zapisa, ki ga je objavila celjska Nova doba.

12 Jože Sm(e)rtnik, starosta celjskega Sokola. Po 1. svetovni vojni je skrbel za narodno varnost, s pomočjo zavednih oficirjev in podoficirjev je organiziral slovensko vojsko in narodno stražo. (Vir: Orožen: *Zgodovina Celja in okolice*, str. 107)

13 Dr. Alojzij Voršič, pravnik in politik. Leta 1927 je postal član celjskega občinskega odbora, leta 1939 je bil na listi Slovenske ljudske stranke izvoljen za župana Občine Veliko Celje. S tega mesta in iz njegove odvetniške pisarne se je moral umakniti po prihodu Nemcev, leta 1941. Umaknil se je v Ljubljano, po vojni pa, kot krščansko usmerjen politik in anglofil, v Avstrijo in od tam v Argentino. (Vir: <http://www.knjiznica-celje.si/cbl>)

14 Mirko Bitenc, profesor na I. gimnaziji v Celju, od 1929/30 do 1940/41; poučeval je matematiko in fiziko. Na protifašističnih demonstracijah v Celju je govoril v imenu podzveze fantovskih odsekov celjskega Sokola. (Viri: *Izvestje Državne realne gimnazije s klasičnimi vzporednicami v Celju za šol. leto 1939/40*, str. 10; *Letno poročilo I. gimnazije v Celju za šol. leto 1951/52*, str. 14; <http://www.kamra.si>)

15 Dr. Vladimir (Vladko) Maček (Jastrebarsko, 1879 – Washington, 1964), hrvaški pravnik, publicist in politik. Bil je vodja Hrvaške kmečke stranke (HSS) in več mandatov poslanec v Narodni skupščini. Zavzemal se je za banovino Hrvaško s široko avtonomijo in jo s podpisom sporazuma Cvetković - Maček (avgusta 1938) tudi dosegel. V vladi, ki sta jo sestavila z Dragišo Cvetkovićem, in kasnejši Simovićevi vladi je bil podpredsednik. Med 2. svetovno vojno je živel v konfinaciji, junija 1945 je odšel v tujino. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Vladko_Maček)

16 Gradec (nemško Graz) je glavno mesto avstrijske zvezne dežele Štajerske.

Dr. Pavle Blaznik z ženo Zoro na sprehodu po celjskih ulicah, 1938. (iz družinskega arhiva)

Odredim takoj, da zvečer odpotujejo moji. Ves dan letanje, pokanje, kupovanje košar. Popoldan s kolesom v Laško po kopalno obleko od Zore.¹⁷ Tam vse zbegano. Angela¹⁹ se odloči, da gre z našimi. Gre se poslovit domov. Zvečer odhod. Na postaji polno sveta. Vse gre k vojakom. Vlak [ima] veliko zamudo. Jaz nervozen. Sprehajam se: za eno roko držim še ne 5 letnega Pavelčka,²⁰ za drugo komaj dveletno Marijco.²¹ Prepričan, da se poslavljamo, morda za vedno, a prav gotovo do

Nemška manjšina korporativno zapušča Jugoslavijo. Isto Angleži iz Mežice. Vojna neizbežna. Šola v neredu. Velik del profesorjev na orožnih vajah. Reduciran pouk – prevzemamo nove razrede. Delo nemogoče.

31. 3. 1941

Zvečer v šoli v 3. razredu. Direktor pride v razred, da [bo] šola do nadaljnjeга zaprta. Deklice so gledale prestrašeno, nekatere so jokale. Silno težko mi je bilo pri srcu. V mestu vse bega – kupuje kovčke. Zvečer pride polk[ovnik] Tomašević. Pravi, da je premeščen v Kotor, da je vojna neizbežna, da bo drugi dan prav točno vedel ob 8^h in da bo prišel javit.

1. 4. 1941

Ob ¾ 8^h nervozno trikrat pozvoni na zvonec Tomašević. Pravi, da gre ob 11^h v Kotor, da naj se moja družina preseli v Tijesno,¹⁷ a meni zabičuje parkrat – še na stopnicah, naj nikaner ne grem v dobrovoljce (to misel sem mu prej parkrat izrazil).

17 Tisno (v preteklosti Tijesno) je manjše mesto in pristanišče na Hrvaškem, severozahodno od Šibenika. Leži ob plitvem Murterskem kanalu; del naselja je na celinski obali, na t. i. Tišnjanskem polotoku, drugi del na zahodni obali otoka Murter. (Vir: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Tisno>)

18 Zora Blaznik, roj. Meštrov (Zadar, 1912 – Ljubljana, 2011), žena dr. Pavleta Blaznika.

19 Angela Platovšek, gospodinjska pomočnica Blaznikove družine.

20 Pavle Blaznik ml. (Celje, 1936 – Turska gora, 1954), Blaznikov sin, abiturient. Leta 1954 se je smrtno ponesrečil v Szalay - Gerinovem grebenu v Turski gori nad Logarsko dolino. Domači so ga vedno klicali Pavč oziroma Pavelček.

21 Marija Blaznik, por. Leskovar (Celje, 1939), Blaznikova hči, univ. dipl. inž. tekstilne tehnologije, ki hrani očetov dnevnik.

konca vojne. Pride vlak. Naši v kupe pri oficirjih. Dom ostal prazen. Pri Meštrovu²² v vinotoču zvečer: Ela in Tone.²³ Ela ni mogla na postajo, ker je bila preveč razburjena. Poslavljamose, zakaj drugi dan ima Tone odriniti v vojsko na nevarno točko Jesenice. »Galgenhumor«²⁴ – skoro se ga malo nalezli.

2. 4. 1941

Dopoldan je Tone odpotoval. Odslej sem jaz prenočeval pri Eli (*ne še – od 6. 4.*).²⁵ Radio Graz hujska proti nam. Neki večer k Blaževiču v gostilno – same ženske (Ela, Jeras, Kraut etc.) in jaz. Čakamo vojno.

6. 4. 1941

Zjutraj po navadi odprem radio ležec v postelji – Beromünster.²⁶ Reče: dve važni novici: 1. prijatelj[ski] pakt Rusija – Jugoslavija,²⁷ 2. Nemčija napadla Jugoslavijo.²⁸ Kar vrže me iz

Beg iz Celja, 1. 4. 1941 (iz držinskega arhiva)

- 22 Roko Meštrov, tast dr. Pavleta Blaznika, rojen leta 1887, v Tisnu na otoku Murterju. Trgovsko pot je pred 1. svetovno vojno začel v Trstu, od tu se je njegova družina po vojni preselila v Celje, kjer je leta 1922 registriral veletrgovino z dalmatinskimi vini in leta 1927 trgovino z mešanim blagom. Poleg tega je imel od leta 1932 kot pomožno obrt na stojnici na Glavnem trgu prodajalnico rib in namočenih polenovk. (Vir: ARS, Zbornica TOI, 332/318, 379/37; ZAC, Trgovinski register Rg A – Posam.)
- 23 Ela Komel, Blaznikova sestra, poročena s Tonetom Komelom.
- 24 Galgenhumor (nem.) – obešenjaški humor je vrsta humorja, ki se smeji smrti in drugim nesrečnim dogodkom. Podoben je črnemu humorju, čeprav med njima obstaja razlika. Karakterističen je za osebe, ki so same doživele neko travmatično izkušnjo.
- 25 Zabeleženo naknadno.
- 26 Beromünster, mesto v Švici, v kantonu Luzern.
- 27 5. 4. 1941 je Simovićeva vlada sklenila prijateljsko pogodbo s Sovjetsko zvezo, pri čemer je bila vloga slednje zelo nejasna. Pogodbo zato lahko razumemo kot platonski dogovor, ki je nastal v času, ko se je Kraljevina Jugoslavija pospešeno pripravljala na obrambo domovine, saj je bil nemški napad neizbežen.
- 28 Zaradi demonstracij ob pristopu Kraljevine Jugoslavije k trojnemu paktu (25. 3. 1941) so se v nemškem generalštabu takoj začeli pripravljati na vojaški napad; načrt zanj je bil izdelan pod šifro Podvig 25. Nemčija je Jugoslavijo brez vojne napovedi napadla na cvetno nedeljo, 6. 4.

postelje. Tečem k Meštrovim. Oni že vedo. Radio: bombardiran Beograd. Tečem k Eli. Ostanem tam. Popoldan letala preko nas – nad Zidani most. Ena bomba [padla] na progo pri Petričku. Ela ima spodaj zaklonišče. Tam smo odslej ležali.

7. 4. 1941

Meštrov poslal sode in hrano v Tijesno – svoj vagon. Vojaki hoteli vagon zase. Grem vprašat postajenačelnika Magajno, kaj [je] z vagonom. Pravi, da ga je on rešil – a [da je] važno drugo: prav sedaj je naša vojska vrgla v zrak mariborski most. Nemci že v Mariboru do Drave. Moramo jih čakati v Celju. On da bo šel z zadnjo kompozicijo. Lahko [grem] z njimi, ako hočem. Dr. Guzelj²⁹ na postaji bežal z ambulanto proti jugu. Hitro v vinotoč: pregovarjal Meštrova, da skupaj beživa proti jugu. On se ni mogel odločiti, a jaz sem bil hitro odločen. Zapusti Celje za vsako ceno, čeprav ima uradništvo ukaz, da mora ostati vsak na službenem mestu. Jaz [sem] mnenja: čez dan, dva so Nemci v Celju. Končal bom v zaporu brez dvoma. Vsekakor bom mobiliziran, čeprav nisem nikdar služil vojske. Torej beži za vsako ceno.

8. 4. 1941

Dopoldan na šolo. Pregovarjal dr. Šijanca,³⁰ da gre z menoj. Ne more se odločiti, ker ima bolno taščo pri sebi. Domov. Nahrbtnik in en kovček napolnim z najnujnejšim. Ko zapuščam solznih oči tako ljubo mi stanovanje, tako dragoceno mojo knjižnico z vsemi rokopisi (le nedovršeno razpravo Sorško polje³¹ sem iztrgal in vzel s seboj) – sem preklel vsakega, ki se bo okoristil z mojo nesrečo. Odprte sem pustil vse omare, da mi vsaj te ostanejo cele, ko pride okupator v stanovanje. Na postajo mi Mirko³² še naknadno prinese slanino za [na] pot. Direktor Mravljak je spremil nekega znanca s Pohorja, ki tudi beži. Poslovim se. Družba: begunec s Pohorja – strahopeten človek. Ob 10^h se odpeljemo. Do Zidanega mosta vozimo par ur. Vsa stekla na postaji razbita. Naročim čaj. Alarm. Z vso prtljago bežim v hrib, kjer [je] sigurno zaklonišče. Nič. Do Save (Zagreb) se

1941. Vojno so napovedala vojaška letala, ki so zgodaj zjutraj začela bombardirati Beograd in druga jugoslovanska mesta. Istočasno je nemška vojska začela s severa in vzhoda prodirati preko jugoslovanskih meja.

29 Dr. Vladimir Guzelj (Škofja Loka, 1898 – Ljubljana, 1987), zdravnik kirurg, med 2. svetovno vojno vodja kirurške klinike v Ljubljani, po vojni tudi profesor za splošno kirurgijo na Medicinski fakulteti v Ljubljani. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 3, str. 410.)

30 Dr. Franc Šijanec, profesor na gimnaziji v Celju, od 1932/33 do 1940/41; poučeval je zemljepis, zgodovino in umetnostno zgodovino. (Viri: *Izvestje Državne realne gimnazije v Celju za šol. leto 1932/33*, str. 4; *Letno poročilo I. gimnazije v Celju za šol. leto 1951/52*, str. 14)

31 Razprava je bila objavljena leta 1953. Glej: Pavle Blaznik: *Kolonizacija in kmečko podložništvo na Sorškem polju*. Razprave SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, II., Ljubljana 1953, str. 139–242.

32 Mirko Meštrov, Blaznikov svak.

vozimo do polnoči. S Pohorcem na drugo postajo. Vlak gre šele drugi dan ob 17^h. Po poti nas ustavi policija. Preišče prtljago, roke kvišku. Hotel finance.

9. 4. 1941

V kavarno. Čitam, da za potovanje treba dovoljenje, a uradništvo na svoja mesta. Prepričan, da bom moral nazaj. Na policijo. Ogromno ljudi. ½ ni dobila dovoljenja. Vztrajam. Trepetam – dobim. Ob 3^h na postajo. Po vrsti alarmi – krijem se – zakaj vem, da [je] ravno na postaji nevarno. Končno moram dalje. Srečam dijaka Gorečana; pomaga mi nesti prtljago. Kupim vozni listek 2. razreda, da bom malo počival v vlaku. Na policijsko dovoljenje sploh nihče ne gleda. Vidi se apatija uradništva. Vlak nabito poln – obvezniki gredo k vojakom. Karta 2. razreda, a jaz zadovoljen, da sem s pomočjo Gorečana spravil prtljago in sebe na »puferje«. Ob 17^h odpelje vlak. Do Karlovca se zrinem »na plafon«, dalje na prostor pred stranišče. Kot sardele. V stranišču 4–5 ljudi. Kaj bi bilo, ako ne bi bil zdrav!

10. 4. 1941

Zjutraj ob 5^h v Ogulinu vlak obstane. Treba prestopiti, a vlaka še ni. Sneg, mraz. Na slepem tiru par vagonov praznih. Jaz vstopim. Izkazalo se [je], da sem imel dober nos. Cela naša kompozicija. Od potnikov tudi neka gospa iz Zagreba z dvema otrokoma – bežala v Tijekno. Potniki pripovedujejo o strahotah bombardiranja Beograda. Srečamo tovorni vlak – popolnoma razbiti vagoni. Vprašam, od kod. »Iz Šibenika.« Lepo! Zvečer ob 9^h v Šibenik. Moralno dolžan, da sprejem gospo iz Zagreba v svoje varstvo. Vse temno kot izumrlo. Nemogoče preko kanala na Martinsko. Informacije, da [je] Tijekno vojna baza. Kam sem spravil družino! Gremo v neko odprto vežo. Damo ležati otroke na prtljago. Patrulja. Razložim. Odstopijo nam svojo sobo.

11. 4. 1941

Ko [sem] še dremal, priteče nekdo in zavpije: »Kdorkoli ste, bežite v zaklonišče, ako vam je življenje drago.« Pograbim enega otroka in tečem v zaklonišče trgovca Isteniča. Tam zvemo, da je oklicana Nezavisna Hrv[ataska] država.³³ Vsi so bili prepričani, da je zanje vojna končana. Spoznal se s prof. zgod[ovine] in zemlj[episa] penzionistom. On je bil, ki je zjutraj nas klical. Zelo prijazni, lepo postrežen. Šibenik v hrv[aških] zastavah. – Kaj trdnjava? Bele zastave. Ukaz, da jih je treba sneti. Trdnjava se ne preda. Parnik Kozjak čaka. Jaz prtljago tja. Zunaj

33 Neodvisna država Hrvatska (NDH) je bila marionetna država Nemčije in Italije. Nastala je 10. 4. 1941, ustanovili so jo hrvaški ustaši. Uradno je bila kraljevina, ki jo je vodil kralj Tomislav II. Savojski, ki pa ni imel nobenih pravih pooblastil in sploh ni živel na Hrvaškem. Dejanski voditelj NDH je bil poglavnik Ante Pavelić. V okvir NDH so spadali večji del Hrvaške (brez Istre, Kvarnerja, Dalmacije, Međimurja in Baranje), Srem ter Bosna in Hercegovina. V NDH je spadalo tudi pet slovenskih krajev ob meji pri Brežicah. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Neodvisna_država_Hrvaška)

čakam do ½ 13^h. Letala – bombe padale v bližini hotela Krka na voj[aški] brod³⁴ Zmaj. Nočem na parnik. Prtljago pustil, a odločil se, da grem peš v Tijesno. Niko Olivari, gospa z otrokoma in neka Šibenka. S čolnom preko kanala. Bali se bombardiranja. Po turistični cesti. Pri Vodicach letala. Vrgli se v jarek. Dalmatinci vsi »krepani« došli v Tijesno. Kje [so] naši? Pri Lujku³⁵ mi rekli, da [so] v naši hiši, a spe pri Dvornikovih, ker se boje bombardiranja.

Silno presenečenje, ko sem se javil. Otroka sta bila že v postelji. Po večerji na radio h g[osp]e Obratov. Porazno, kar sem zvedel: blizu kapitulacija. Spoznal se z Gašperinom (Šestičar iz Ljubljane), oficir v Tijesnu. Pozval nas v sobo k Paškvalinu,³⁶ kjer smo malo pili. Naslednje dni v znaku NDH.

14. 4. 1941

Sončim se na dvorišču. Letala. Naenkrat mitraljirajo po Rudini³⁷ – zaradi hrv[aške] zastave, ki [visi] na standarti. Takoj jo snamejo – postavijo belo.

Neko noč ustaši (tudi Tiješnjan Joso Olivari) tolkli po raznih vratih in iskali nacionaliste, da jih uporabijo za nevarna dela. Komisar je smrkavec srednješolec Malić. Uradništvo [ima] na rokavu hrvaško trobojnico. Zaplemba sokol-[skega] inventarja (zastava etc.).

Pred slovesom od družine v Tisnu, april 1941.
Levo hči Marija, desno sin Pavle. (iz družinskega arhiva)

20. 4. 1941

13 italijanskih kamionov pride v Tijesno. Pred njimi neki civilist Tiješnjan iz Zadra vpije: Eviva!,³⁸ a nihče se mu ne odzove od naroda. Ustavijo se na Rudini. Jedo ostentativno³⁹ bel kruh, pijejo, pojejo ...

Po dveh urah zopet oddrdrajo. S tem so simbolično prevzeli oblast v Tijesnu.

34 Ladja (iz hrv.).

35 Lujko Meštrov, brat Blaznikovega tasta Roka Meštrova.

36 Paškvalin, hotelir v Tijesnu.

37 Rudina je glavni trg v Tijesnu.

38 Živela! (iz. ital.)

39 Namenoma (iz lat. *ostentativus*).

Naslednje dni mislim na odhod v Celje. Vedel sem, da je služba izgubljena, ali vendar sem bil prepričan, da nas morajo zadržati v službi do konca šolskega leta, ker sami ne morejo zaključiti brez nas. O, sancta simplicitas!⁴⁰

Z Gašperinom in nekim Zagrebčanom odpotujemo v Šibenik. Treba imeti dovoljenje – hrvaško in italijansko. Drenjanje v dvorani Narodne kavarne na Poljani. Zapodi vse uradnik. Jaz ga dobim – mu plačam rakijo in mi da. A treba še italijansko. Ta dan nič. Kolona za kolono motorizirana preko Poljane. Vrnem se v Tjjesno.

22. 4. 1941

Zopet se poslovim od družine. Dobim dovoljenje. Hotel »Della Ville«⁴¹ soba. Tam se malo odpočijem. Do 8^h zvečer moramo biti na postaji radi copri fuoco.⁴² Tam drenj – čakamo do 24^h.

23. 4. 1941

Perković – čakamo – dež – mraz. Zagreb, prepozno za zvezo. Gašperinu pomagam nositi prtljago. Sam sem imel le nahrbtnik. Dober zajtrk, dobro kosilo. Motorizacija nemška neprestano skozi mesto. Ljubljana italijanska, tako nam pravi natakar pri Lovačkom rogu. Vlak. Prekoršek ml. o prilikah v Sloveniji. Strašno, strašno. Celje, Brežice – vse zaprto – vsi profesorji zaprti.⁴³ Kam naj grem! V Dalmacijo ne – štrapaciran! Naprej. Vlak vozi le do hrv[aške] meje. Izstopili. Z vozovi dalje do Brežic. Bojim se za denar, ki ga Nemci baje odvzamejo. Pregled – dobro. Brežice – vse temno. Niti misliti ni, da bi dobil kje prenočišče. Vso noč smo sedeli na prtljagi v predsobi čakalnice. Nič ves štrapac⁴⁴ – a vse drugo. Strašna perspektiva. Berem plakat: vabilo za vpis v Heimatbund.⁴⁵ Kaj se bo vse od nas zahtevalo! Nemški službujoči vojak je »kavalirski«. Dame vodi v svoj prostor. »Divide et impera«⁴⁶ – mi pada v glavo.

40 O, sveta preproščina! (iz lat.)

41 Nekoč hotel v Šibeniku.

42 Policijska ura (iz ital.).

43 Zapiranje slovenske inteligence je bil prvi korak pri izvajanju raznarodovalne politike, s katero so Nemci želeli naše kraje čimprej ponemčiti. (več v opombi 82)

44 Napor, utrudljivo delo, garanje (iz ital. *strapazzo*).

45 Štajerska domovinska zveza (nem. Steirischer Heimatbund) je bila organizacija, ki je v času nemške okupacije skrbela za ponemčevanje prebivalstva na zasedenem območju. Zvezo je 10. 5. 1941 ustanovil civilni upravitelj za Spodnjo Štajersko dr. Siegfried Überreither. Vanjo je bilo včlanjenih 323 807 oseb. Zveza je imela svoje oborožene oddelke. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Štajerska_domovinska_zveza)

46 Deli in vladaj! (iz lat.)

24. 4. 1941

Ko se zdani, pride vlak. Težak mi je korak – ali grem – vstopim. Zopet čujem od potnikov, kaj vse so delali Nemci z inteligenti v Brežicah. Zidani most – Gašperin se poslovi. Blagrujem ga – on gre na svoje – v Ljubljani ni slabo, kakor slišimo. A v Škofji Loki so bili spočetka Italijani, a sedaj so prišli Nemci.⁴⁷ Oboji so tam. Kdo bo ostal naš gospodar? Vlak odpelje proti Celju. Dva železničarja se pogovarjata. Zabavljata čez »gospodo« – sedaj jim bo že Hitler pokazal. O, zaslepljenost! Kaj bo na postaji? Ali me bodo spoznali in aretirali? Moram iti po stranskih ulicah. Za kresijo. Izstopim. Tečem kot hudodelec. Le ga. Dolničarjeva me je videla – kolikor vem jaz. Pridem v trgovino. Miki⁴⁸ in tašča v mene: »Kaj si znorel, da si se vrnil? Mirko zaprt, Meštrov zaprt. Vsi inteligenti skoro – zaprti. Kaj sedaj? Padel sem v past. Grem gori v jedilnico – obupan sedem na divan. Prosim Miki, naj gre k Mravljaku po svet – on je pameten. Ali M[ravljak] reče, da ne ve svetovati – ali vsekakor naj se danes ne javim, ker danes gre transport aretirancev v Maribor. Odločim se, da sploh po dnevu ne grem več na cesto. Ko se je znočilo, grem k Eli – ki me je bila vesela in žalostna.

Dva dni sem zaprt. Ne upam si na cesto. Zvečer grem spat domov »Sodnijska steza 3«. Uredim vse v nahrbtnik, kar je treba, če me zapro. Nikdar nimam miru. Ko mine 1^h ponoči, sem nekako siguren, da ne bodo prišli več po mene. Imam radio, a se ga ne upam poslušati.

25. 4. 1941

Pride Golobič.⁴⁹ Žena ga je spravila iz zapora. Gre v Ljubljano. – Javim se na prijavnem uradu. Kopše bil zelo prijazen. Govorila sva slovenski.

26. 4. 1941

Popoldan pride v trgovino Fabian – da je imenovan za komisarja nad imetjem. Da se je pobrigal, da postane on, ker bi sicer prišel na to mesto neki Meštrov neprijatelj. Denar popisal in zaplenil. Skoraj bi propadlo mojih 5000 din, ki sem jih dobil za dva meseca naprej. Smešno: neki denar, ki [je bil] že preštet in zaplenjen, sva s taščo vzela, ker sva mislila, da ne ve zanj. Morala sva ga vrniti.

47 Obrambna Rupnikova linija ni predstavljala nobene resne ovire za prodirajočo italijansko vojsko, ki je po dolinah Selške in Poljanske Sore prodirala proti Škofji Loki in jo zasedla 13. 4. 1941. Toda že po nekaj dneh se je morala umakniti in mesto prepustiti Nemcem.

48 Miki Meštrov, žena Blaznikovega svaka Mirka Meštrova.

49 Matija Golobič, ravnatelj zdravilišča v Laškem. V noči s 17. 4. na 18. 4. 1941 so pripadniki SA poleg mnogih drugih Laščanov aretirali tudi ravnatelja Radio-Therme Matijo Golobiča, ga skupaj z drugimi zaprli v Sokolski dom, od koder so jih nato odpeljali v Celje in številne naprej v izgnanstvo. (Vir: *Laški zbornik 2002*)

27. 4. 1941

Popis vsega prebivalstva, ki [je] prišlo na Štajersko po l. 1914. Moja črka na magistratu. Govorilo se je slovenski. Pri vprašanju: narodnost – rečem brez oklevanja: slovenska. Uradnik čaka – ne napiše – čaka, končno zmaje z glavo, češ: če si neumen, ti ne morem pomagati. – Popoldan naenkrat vse mesto v zastavah – vse rdeče s kljukastim križem. Kam smo prišli! Rečeno je, da pride Hitler v Celje. Kaj, če kdo izvrši atentat? Ni prišel (bil pa v Mariboru).⁵⁰ – Popoldan pride k meni Stante. Greva k direktorju Mravljaku, da se pogovorimo o položaju. Pri Mravljaku ves čas živo. Mladina hodila po dokaze, da je obiskovala ta in ta razred. Dajal rade volje, samo brez pečata. Govorimo o položaju – vse brezizgledno. Končno rečem jaz: »Mi smo torej svojo vlogo odpeli.« Mravljak: »Tudi jaz sem prepričan.« S Stantetom greva po stranskih ulicah na Čret.⁵¹ Srečamo dr. Zelenika.⁵² On, da [so] v Mariboru profesorji, ki niso zaprti, že dobili poziv curriculum vitae.⁵³ On seveda že misli na sebe. V Čretu srečamo Bračka.⁵⁴ Ves potlačen. Greva k Preskerjevim.⁵⁵ On se še ni nič javil. Zadnja vest, da [je] bil v Bosni. Ali je padel? Sestra obupana.

28. 4. 1941

Začel reševati stvari v Ljubljano. Naprosil Marico,⁵⁶ da gre z vlakom ob 11^h. Nesla mi kovček. Prepričan, da je že v Ljubljani, ko pride ob 2^h domov, da ni mogla. Kaj, če grem v Ljubljano. Ali kako priti na vlak, ko se je že ponovno dogodilo, da so na postaji spoznali človeka in ga zaprli. Ali v trenutku se odločim, da grem, ker se govori, da samo do 1. 5. lahko brez dovoljenja. Grem pred Gestapo⁵⁷ (v Mestni hiši), da za vsak slučaj zasigram svojo varnost. Vprašam stražo. Reče, da lahko brez dovoljenja. K sreči nisem prišel do Gestapa. Grem uredit prtljago – 1 kovček in nahrbtnik. Mečem stvari brez večje izbire. Saj bi tako rad vzel s seboj kar največ, a ni mogoče. Vozni listek že imam. Prtljago mi nese: kovček Marica, nahrbtnik dijak Gradišnik.⁵⁸ Jaz sem brez vsega, da ne vzbudim suma.

50 Hitler je Maribor obiskal 26. 4. 1941 in glasno zahteval: »Naredite mi to deželo spet nemško!«

51 Čret je predel Celja ob reki Voglajni.

52 Dr. Karel Zelenik, profesor na I. gimnaziji v Celju, od 1926/27 do 1941; poučeval je francoščino in nemščino. (Viri: *Izvestje Državne realne gimnazije v Celju za šol. leto 1932/33*, str. 4; *Letno poročilo I. gimnazije v Celju za šol. leto 1951/52*, str. 14)

53 Življenjepis (iz lat.).

54 Ivan Bračko, profesor na I. gimnaziji v Celju, od 1907 do 1941; poučeval je latinščino, grščino in slovenščino. (Viri: *Izvestje Državne realne gimnazije v Celju za šol. leto 1932/33*, str. 4; *200 let I. gimnazije v Celju*, str. 73.)

55 Janko Presker, profesor na I. gimnaziji v Celju, od 1935/36 do 1940/41; poučeval je prirodopis, fiziko in matematiko. (Viri: *Izvestje Državne realne gimnazije v Celju za šol. leto 1937/38*, str. 6; *Letno poročilo I. gimnazije v Celju za šol. leto 1951/52*, str. 14)

56 Marica, gospodinjska pomočnica Blaznikove tašče.

57 Gestapo – kratica za Geheime Staatspolizei: tajna državna policija, bila je uradna tajna policijska organizacija v nacistični Nemčiji.

58 Dušan Gradišnik, zanesljiv Blaznikov dijak.

Grem iz stanovanja. Ponovno odprem vse omare. Prekolnem vsakega, ki se bo okoriščal z mojimi stvarmi. Še en pogled na tako drago mi knjižnico. S stisnjenimi zobmi zapustim stanovanje. Vem, da ga dolgo, dolgo ne bom več videl. – Moja prtljaga je že v vagonu. Jaz grem utripajočega srca, a vendar pogumno v vlak. Nihče me ni ustavil. Kmalu se vlak premakne. Glavno je za menoj. Ne še – skrb za denar, ker se sme nositi le do 1000 din. Jaz imam okoli 4000 din. V mojem kupeju sedi moj dijak četrtošolec iz Laškega. Sprašuje žalostno, kaj bo s šolo. Rečem, da je samo to sigurno, da ga mi stari profesorji ne bomo več učili. Žalosten je fant izstopil. Na Zidanem mostu dohitimo vlak, ki odšel pred 5 urami. Zakasnil, ker so vse moške natančno preiskali zaradi denarja. Kdor [je imel] več kot 1000 din šel v zapor. Pri nas ni bilo nobene preiskave. Polno beguncev bilo v vlaku. Ko pride-mo do Laz – prve postaje z Italijani – se mi odvalil težek kamen s srca. Rešen sem Nemcev. Italijani pravijo, da ne postopajo slabo. Ljubljana: vidim se na postaji z Ido Merhar – Guštin,⁵⁹ ki šla z vlakom ob 11^h, a prispela z nami. Kam sedaj? Prtljago nesel k Šestici⁶⁰ (Gašperin me krasno sprejel), a spat bom šel k Demšarju,⁶¹ ker mi je gorenjski vlak, s katerim sem hotel odpotovati v Škofjo Loko, že ušel. Grem k dr. Demšarju. Sočustvuje, a pove novico, da baš danes bil pri njih Dušan⁶² in povedal, da so se te dni preselili v Ljubljano (Valjavčeva 15). Kakšna sreča! Takoj greva iskat to ulico, ki [je] nekje od Trnovega dalje. Težko jo dobiva. Noče v hišo. Gre domov, a jaz pozvonim. Kakšno presenečenje, ko me vidijo pri njih! Takoj me povabijo, naj seveda ostanem pri njih, čeprav še nimajo čisto nič urejeno. Mislim si: Kdo si je predstavljal v januarju, da sem delal tudi zase, ko sem se tako energično uprl nameravanemu premeščanju v štajerske hribe in samo jaz dosegel, da so prišli v Ljubljano. Človek res nikoli ne ve, kako se more vse obrniti. Zato ne delaj nikoli slabega svojemu bližnjemu; pomagaj mu, če mu le moreš.

59 Ida Merhar - Guštin, profesorica zemljepisa na I. gimnaziji v Celju, poučevala v v šol. letu 1939/40 (kot suplentka) in 1940/41. (Vir: *Izvestje Državne realne gimnazije s klasičnimi vzpoprednicami v Celju za šol. leto 1939/40*, str. 6; *Letno poročilo I. gimnazije v Celju za šol. leto 1951/52*, str. 15)

60 Gostilna v Ljubljani, ob današnji Slovenski cesti, nasproti Banke Slovenije.

61 Dddr. Jože (Josip) Demšar (Škofja Loka, 1877 - Ljubljana, 1980), duhovnik, teolog in profesor, sorodnik dr. Pavleta Blaznika. Doktoriral je iz teologije (1906) ter pedagogike in psihologije (1926). Poučeval je na na Škofjiški gimnaziji v Šentvidu (1905-1914), ljubljanskem učiteljišču (do 1932) in Teološki fakulteti v Ljubljani (do 1963). Ta mu je leta 1970 podelila častni doktorat. (Vir: [http://www.gorenjci.si/osebe/demšar-jože\(josip\)/152/](http://www.gorenjci.si/osebe/demšar-jože(josip)/152/))

62 Dušan Horvat (1922-1944), cand. iur., Blaznikov nečak, sin njegove sestre Vide. S Prvo proletarsko brigado je januarja 1944 prišel v Dalmacijo, nato se je v Bosni za njim izgubila vsaka sled.

29. 4. 1941

Prva pot na banovino, da se pobrigam za službo. Francelj⁶³ in Kranjec⁶⁴ povsem točno, da do jeseni ni niti misliti, ker Italij[ani] nočejo sedaj nobenega nastaviti. Depoli⁶⁵ je sedaj italij[anski] Sušnik.⁶⁶ Vseeno sem napisal prošnjo, da me imajo vsaj v evidenci. Za drugo službo ni niti misliti, ker [se] je toliko beguncev nagrmelo v Ljubljano. Gašperin mi pravi: Ako si pameten, pojdi v Tijasno. Tam si boš lažje pomagal. Pojdi, dokler je še nekako lahko dobiti dovoljenje. Res v Ljubljani mi ne kaže ostati, saj so včeraj prišli Nemci v Št. Vid⁶⁷ in se še prav nič ne ve, kaj bo z Ljubljano. Grazioli⁶⁸ se je izrazil, da se bo z orožjem uprl, ako bi Nemci hoteli dobiti Ljubljano.

30. 4. 1941

Na policijo po potno dovoljenje. Polno ljudi. Delili formularje in številke. Jaz s težavo dobil formular, številke ne. Doma ga izpolnil. Popoldan grem zopet. V vrsto, ker brez številke nihče ne sme. Karabinerji delajo red. Ko pridem do vrat - kje številka. Že prej sem se z njimi spustil v pogovor, ali mi je šlo zelo trdo, a vendar dovolj, da me je pustil dalje. Ali bom dobil? Brez ugovora. Na konju - sedaj gremo k družini.

63 France Planina (Škofja Loka, 1901 - Ljubljana 1992), geograf, kartograf, biolog in profesor, soustanovitelj Proforsorskega ceha in častni član Muzejskega društva Škofja Loka. Pred 2. svetovno vojno je poučeval na gimnazijah na Otočcu (Hrvaška), v Kranju in Ljubljani. Od leta 1937 dalje je bil zaposlen na banski upravi. Med 2. svetovno vojno je bil interniran v Gonars, leta 1943 je postal upravnik pokrajinske šolske založbe v Ljubljani. Po vojni je sodeloval v komisiji za ugotavljanje kulturnozgodovinske vojne škode (1945-1947), bil ravnatelj Prirodoslovnega muzeja Slovenije (1953-1955) in gimnazijski profesor (do 1962). Napisal in priredil je več geografskih učbenikov, vodnikov in kartografskih prikazov Jugoslavije, Slovenije ter Škofje Loke in okolice. (Vir: <http://www.gorenjci.si/osebe/planina-france/17/>)

64 Silvo Kranjec, prosvetni inšpektor pri banski upravi v Ljubljani.

65 Depoli, načelnik za prosveto v Ljubljanski pokrajini.

66 Dr. Lovro Sušnik (Breznica pod Lubnikom, 1887 - Ljubljana, 1964), jezikoslovec, prevajalec, profesor in šolnik. Kot gimnazijski profesor je služboval v Kranju in Ljubljani (1920-1936), nato je bil do maja 1945 načelnik prosvetnega oddelka banske uprave. Po upokojitvi (1946) je honorarno delal pri pripravi gradiva za slovar slovenskega knjižnega jezika, prirejal učbenike za francoski in nemški jezik, prevajal leposlovje in pisal članke. Bil je med ustanovitelji Proforsorskega ceha in Muzejskega društva Škofja Loka. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Lovro_Sušnik)

67 Razmejitvena črta med nemškim in italijanskim zasedenim ozemljem je bila dokončno določena konec aprila 1941. Tekla je v liniji: rapalska meja-Polhov Gradec-Sveta Katarina-Šentvid nad Ljubljano-Ježica-Zalog-reka Sava-Brežice. Šentvid nad Ljubljano je bil na nemški strani.

68 Emilio Grazioli (1899-1969), visoki komisar za Ljubljansko pokrajino. Njegova naloga je bilo vodenje civilnih zadev v pokrajini, ki je obsegala Ljubljano, Notranjsko in Dolenjsko. Pri delu se je opiral na 14-članski svet, t.i. konzulto, ki je bila sestavljena iz predstavnikov slovenskega gospodarskega in kulturnega življenja. Neposredno je bil odgovoren oblastem v Rimu.

1. 5. 1941

Strašen nalič, a jaz s težko prtljago proti tramvaju, kamor me je spremljala Vida.⁶⁹ Medtem mi je namreč prinesla Marica iz Celja še en kovček. Pri tramvaju srečamo Laly. Vida [gre] z menoj prav do kupeja. Dobil mesto – se poslovil – bežim dalje – ne: Nemci – tudi v Ljubljani me ne boste dobili. Dalmacija je daleč. Do tja ne bo segala vaša moč. V Karlovcu treba izstopiti in čakati na vlak, ki pride iz Zagreba.

2. 5. 1941

Dobil lep prostor. Sam v kupeju. Kar dobro razpoložen. Nihče me ni motil. Iz Perkovića dalje – prišel v moj vagon Dvornik Ivo. Skupno tekla od postaje do Kozjaka, ki [sva] ga še srečno ujela. Tam dobim Zoro, ki je bila slučajno v Šibeniku. Pripovedujem ji same slabe novice. Nasproti sedi Bosu⁷⁰ in nas moti – Zora plaka.⁷¹ Zopet sem v Tijesnu na veliko veselje otrok. Tu so se medtem nastanili Italijani. Kmalu po prihodu se je oglasil pri nas vojaški sototenente,⁷² da mi vzame generalije. Predvsem se je zanimal za orožje.

Naslednje dni sem jaz prevzel ekonomat. Razpolagali smo z okoli 20.000 din. Preračunal sem, da moramo vzdržati dve leti. Imeli smo razmeroma še precej hrane iz Celja. Sklenil sem skrajno štednjo.

Par dni kasneje pride za menoj tašča v spremstvu Marice. Ko so šli naši iz Celja, nikakor ni hotela z njimi. Dva, tri dni po odhodu pa se je kapricirala, da mora na vsak način doli. Vlak ni več vozil. Meštrov leta za avtomobil, ki ga pa tudi ne more dobiti. Morala je ostati v Celju. Ko so zaprli Meštrova in Mirka in je komisar prevzel imetje, se je odločila, da zapusti Celje. Tudi ona je prinesla nekaj robe s seboj – a vse [je] seveda malenkost v primeri s tem, kar je ostalo. Sedaj je ona prevzela gospodinjstvo – seveda bolj na široko kot jaz. Spraševal sem se, kako dolgo bo to trajalo. Saj »špaga« je bila tako kratka. Kuhati zna, a gospodariti nikakor ne. Naša družina je spala v eni sobi, ona z Angelo v drugi, stric na biljardu.

Jaz sem uvidel, da moram na vsak način obvladati italijanski jezik. Nabavil sem si neko hrv[aško]-it[alijansko] gramatiko. Istočasno sem si izposodil pri m[agist]r[u] ph[armacije] Obratovu Manzoni: Promessi sposi.⁷³ V maju sem študiral dnevno 6–8 ur – večinoma v zgornjih nedodelanih prostorih. Čtivo nisem šel dalje, dokler nisem razumel 100 %. Veliko sem se učil besed. Po treh tednih sem splaval. Spoznal sem se z Bosujem, ki mi je bil ob čaši vina učitelj jezika. Popravljal mi je spise, ki sem jih pisal – vsebino iz Promessi sposi. Napredoval sem zelo lepo. Vidno mi je šlo dnevno bolje.

69 Vida Horvat, Blaznikova sestra.

70 Brigadir v Tisnu.

71 Joka (iz hrv.).

72 Nadporočnik (iz ital.).

73 Sposodil si je knjigo Alessandra Manzoni: I promessi sposi (v slovenskem prevodu: Zaročenca); delo sodi v vrh italijanskega romantičnega zgodovinskega romanopisja.

Medtem dobim od Ele in Miki pismo, da grozi, da mi zaplenijo stanovanje, ker je prazno. Da [ga] ni več mogoče držati pod pretvezo, da smo na letovanju, ker to ne pali več. Zaradi tega se Zora odloči, da gre v Ljubljano in event[uelno] še dalje v Celje, če bo dobila dovoljenje. Tudi tašča se odloči, da gre z njo, da tudi ona s svoje strani rešuje Meštrovo imetje ... Bosu je izdal dovoljenje, ki je trajalo od 1. do 22. junija.

Prodiranje po Balkanu⁷⁴ je bilo skoro zaključeno. Izkrcaje na Kreto⁷⁵ nas je razburilo. V Afriki se je pohod zaustavil pri Tobruku.⁷⁶ Obratov mi je bil v informacijo.

1. 6. 1941

je odpotovala Zora s taščo. Ostal sem sam s skrbjo zaradi vina, ki ga je bilo okoli 60 hl na Krapnju.⁷⁷ Curovič, ki je imel nalogo, da skrbi, da se ne pokvari, ga je hotel menda prodati na lastno pest. Zato sem že v maju šel z Antejem⁷⁸ tja. Bil je strašen jugo. Morali smo se peljati preko morja na otok. Težko smo dobili brod.

Ko brezskrbnega koraka po mestnih ulicah Celja še ni ogrožala nevarnost vojne. Na fotografiji Zora Blaznik s hčerko Marijo (levo) in sinom Pavelčkom (desno), december 1940. (iz družinskega arhiva)

- 74 Prodiranje po Balkanu je potekalo bliskovito (t. i. brzokneg – bliskovita vojna), s severa so nemške sile prodirale iz Avstrije in Madžarske ter hitele zasedati slovensko, hrvaško in bosansko ozemlje. Z vzhoda so iz Bolgarije vdirale v dolino Morave in od tam proti severu (proti Beogradu) in jugu (proti Makedoniji in Grčiji). Operacije so tekle po načrtu Marita, s katerim je skušal Hitler skupaj z Jugoslavijo pokoriti tudi Grčijo, kjer so bile britanske vojaške baze. Jugoslovanska vojska je kapitulirala 17. aprila, grška 27. aprila 1941.
- 75 Po padcu Grčije sta se grška in britanska vojska umaknili na Kreto, vendar je po nemškem letalskem desantu (20. maja 1941) kmalu padla tudi ta, čemur je sledila evakuacija britanskih čet v Egipt.
- 76 Močno utrjena italijanska utrdba na libijskih tleh, ki je padla v uspešni ofenzivi britanskih sil, v kateri so Britanci Italijane porinili iz Egipta nazaj v Libijo.
- 77 Krapanj je manjši otok v srednji Dalmaciji, z istoimenskim naseljem v jugovzhodnem delu Šibeniškega kanala.
- 78 Ante Meštrov, bratranec Zore Blaznik.

Ko prideva tja, ne najdeva Curovića, ki da je v polju. Dobim vodiča in zajaham mazgo.⁷⁹ Parkrat me je malo vrgla, a ker je bila precej krotka, je še nekam šlo. Jaham, jaham – ko pridem v bližino, kjer bi moral biti Curović – nema ga.⁸⁰ Skril se mi je. Ni kazalo drugega kot nazaj: zopet preko morja na otok. Nikjer nobene hrane, nič s seboj. S težavo dobil dve jajci. Končno Curović pride. Uredimo, da brez mene ne more prodati, a jaz bom njega obvestil, preden bom prodal. Zopet preko morja – tak jugo, da se veslo zlomi. A srečno pristali. Kočija naju še čaka. V Šibenik. V »Ljubljano«⁸¹ malo pojesti in spat. Drugi dan zopet v Tijesno.

Nekega dne me ustavi pri mostu brigad[ni] financar in mi reče, da bi bilo lepo, če bi fotografiral Pavelčka in Marijco v fašistični uniformi. Lepo – sem si mislil. Pomagal sem si s tem, da enostavno nisem razumel, kar me je prosil.

20. 6. 1941

Zora in tašča se vrneti iz Ljubljane. Novica, da je Ela deportirana s svojo družino v Srbijo.⁸² Ista usoda da bo zadela vse one, ki so zajeti. Prinesla mi je tri pisma: od Tineta, Franceljna in Savnika⁸³ [v prilogi; op. M. L.]. Po desetkrat sem jih prebral. Po dolgem času slovenska pisana beseda. Tine⁸⁴ mi opisuje, kako daleč je do Škofje Loke in Ljubnika. Solze so mi prišle v oči. Francelj mi piše, da me imajo med prvimi v evidenci, kadar se odpre možnost službe, a Savnik⁸⁵ lepo tolaži, ko piše, da [se] bo vojna končala oni dan, ko bom prebral zadnjo povest iz 1001 noči, če začnem takoj brati. To bi trajalo do 14. 2. 1944. Saj ni mogoče.

79 Mezeg (*Equus hinnus*), domača žival, neplodni križanec med žrebcom in oslicjo.

80 Ni ga (iz hrv.).

81 Restavracija v Šibeniku.

82 Izselsjevanje Slovencev je bilo del načrta, s katerim so želeli Nemci zasedene dele (Gorenjsko, Štajersko) čimprej ponemčiti. Zavedne Štajerce so večinoma izselili od junija do septembra 1941. V prvem valu so izselili narodnozavedno inteligenco, v drugem pretežno kmečko prebivalstvo in vse tiste, ki so se na Štajersko priselili po 1. svetovni vojni, v tretjem valu so izselili brežiški trikotnik, kamor so nato naselili Kočevske Nemce. Izselsjene Štajerce so preselili v rajh, na Hrvaško in v Srbijo. Na Gorenjskem so izselili le prebivalce v obmejnem pasu, večinoma direktno v Nemčijo, ostalo prebivalstvo so nameravali preseliti po koncu vojne.

83 Dr. Tine Debeljak, prof. France Planina in dr. Roman Savnik so bili Blaznikov prijatelji.

84 Dr. Tine Debeljak (Škofja Loka, 1903 – Buenos Aires, 1989), slavist, pesnik, prevajalec in urednik, ustanovni član Muzejskega društva Škofja Loka. Od 1933 do 1945 je urejal kulturno rubriko Slovenca, od 1939 do 1944 tudi Dom in svet, kjer je tudi sam objavljval. Pisal je ocene, kritike, spremne besede, prevajal slovenske pesnike in pisatelje idr. Po 2. svetovni vojni je odšel v Argentino, kjer se je, zlasti po upokojitvi, posvetil kulturnemu delu. Objavil je več pesniških zbirk, zbirko svoje proze in več kot tisoč člankov. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 2, str. 180)

85 Dr. Roman Savnik (Ljubljana, 1902 – Postojna, 1987), geograf. Ukvarjal se je predvsem s kraško hidrografijo v Sloveniji, o tem je napisal več razprav. Še v času študija je bil eden od soustanoviteljev Geografskega društva Slovenije. Znan je tudi kot urednik in eden najpomembnejših piscev Krajevnega leksikona Slovenije (izdaja v štirih zvezkih, 1968–1980). (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Roman_Savnik)

22. 6. 1941

Popoldan sem zvedel, da je Nemčija napadla Sovjete.⁸⁶ Zelo zadovoljen, saj sem sedaj še bolj prepričan, da bo Nemčija izgubila. Hitler je vedno govoril, da bo slabo, ako se bo borila proti Rusiji. Sedaj bo Nemčija imela trdo kost.

Prihodnje dni šla z Zoro v Pirovac⁸⁷ oddat dolg telegram za Tomaševića, da bi on poskušal kaj napraviti za naše imetje. Mnogo kasneje sem izvedel, da je odgovoril s podpisom polkovnik. Cenzura je pismo zadržala! Na brodarici me je vprašal brodar, če je res Kijev padel. Odgovoril sem mu, da je to popolnoma nemogoče, čeprav je takoj spočetka Nemčija žela velike uspehe v Rusiji.

29. 6. 1941

Na moj god zvečer zaslišimo naenkrat streljanje pred hišo. Financarji so izvršili pretres hiše Ante Kaleba. Došlo je do spora. Sin Mile bežal po Rudini, oni so streljali za njim. Aretiran Ante in sinova Roko ter Mile. Roko bil takoj spuščen. Kasneje proces. Ante oproščen, a Mile pol leta zapora. Zaradi tega incidenta sem jaz smatral za moralno dolžnost, da izrazim Bosu svoje misli, da ni v redu, da ital[ijanska] oblast na tak način postopa z našim narodom. Prav v zadoščenje mi je bilo, ko mi je dal prav. Vendar sem videl, da se od financarjev ni nobenemu nič zgodilo in da ni to v redu. Jaz sem se ponudil Kalebovim za pričo, kadar bo prišlo do procesa. Opravili so pa kasneje brez mene.

30. 6. 1941

Višnje v našem vrtu so krasno obrodile. Pavelček se jih je preveč najedel in zvečer izbruhal same višnje. Bal sem se obolenja, a k sreči je ostalo le pri bruhanju. Bosu se me je zelo oprijel. Večkrat se pride kopat na vrt. Vedno hoče, da greva skupno v vas iz vrta. Meni je to neprijetno, a bojim se komplikacij z druge strani. Te dni sem delal prošnjo na dalm[atinske] ital[ijanske] oblasti za službo profesorja. Bosu mi je prošnjo lepo priporočil z dostavkom, da govorim italijanski perfektno. Ali na to prošnjo nikdar nisem prejel nikakega odgovora. Bosu je sigurno imel z menoj kake namene. Vendar je slabo naletel, ker za službo, ki jo je kasneje vršil Mario, jaz ne bi bil nikdar sposoben.

Zadnje dni junija dobim pismo od Vide, kjer mi piše, da me je iskal Gauleiter⁸⁸ za Gorenjsko. Ponudena mi je služba – krasna. Nič drugega ni treba kot nadaljevati delo, ki sem ga prej vršil na znanstvenem polju. Krasna plača. Vse, kar so mi

86 Hitler je nameraval napasti Sovjetsko zvezo že zgodaj spomladi 1941, vendar je moral napad preložiti zaradi dogodkov v Jugoslaviji. Operacija Barbarossa se je tako začela šele 22. 6. 1941. Nemška vojska je bliskovito prodirala na rusko ozemlje, na celotni črti od Baltika do Črnega morja. Sovjetska zveza napada ni pričakovala, ker se je zanašala na sporazum o nenapadanju, ki ga je z Nemčijo podpisala leta 1939.

87 Pirovac je mesto na dalmatinski obali, 23 km severozahodno od Šibenika.

88 Pokrajinski vodja nacistične stranke (NSDAP).

Na obisku pri družini v Tijesnu, poleti 1942.
(iz družinskega arhiva)

v Celju medtem opljačkali⁸⁹ (stanovanje, knjižnica – vse – vse je vrag odnesel), bom dobil nazaj. Celo Meštrovu in Komelu bo vse povrnjeno. Krasna ponudba. Jaz sem jo takoj brez vsakega pomisleka odbil – zakaj, ako sem tako lepo plačan, bi moral vršiti neko drugo službo, ki našemu narodu gotovo ne bo v korist. Za kako sramotno delo jaz nikdar nisem na prodaj.

Zvedel sem, da so Nemci takoj oskrbeli prevod moje Selške doline⁹⁰

(Lenček).⁹¹ Prijalo jim je, da sem tam pošteno ali brez najmanjše zle slutnje prišel do rezultata, da so v 13. stol. Tirolci naselili par hribovskih soriških vasi. Na podlagi tega so dokazovali nemštvo sicer že od nekdanj popolnoma slovenske Selške doline. Pošteno – kaj ne! Ali na mojo »Naselitev Slovencev«,⁹² ki je tudi tiskana in kjer poudarjam, da smo Slovenci zaradi germanizacije padli od 70.000 km² na 24.000 km², a še od tega je v naši državi le 16.000 km² – se niso spomnili. Ne – to so prešli. – Barabstvo. Na veliko srečo je moje »Sorško polje«⁹³ še ostalo v rokopisu. Kako bi šele to izrabljali! Ali tudi to delo bom izdal, ko pride čas – le s potrebnim uvodom, kjer bom ožigosal to svinjarijo, kakor se spodobi. – V kasnejšem času so se še vedno za mene interesirali. Celo v letu 1942 jeseni me je univ. prof. Saria⁹⁴ iskal po Ljubljani, kakor mi je rekel dr. Šijanec, ki se je z njim razgovarjal o tem.⁹⁵ Moje mesto je prevzel nadzornik Kržišnik,⁹⁶ ki je imel skrb za muzej in vlekel mesečno preko 1000 Mark – plača univerzitetnega profesorja. Kje bi se

89 Izropali (iz hrv.)

90 Pavle Blaznik: Kolonizacija Selške doline, Ljubljana 1928, 118 strani.

91 Niko Lenček, škofjeloški odvetnik in med 2. svetovno vojno tudi notar. Po vojni je odšel v Avstrijo.

92 Pavle Blaznik: Naselitev Slovencev, Vestnik prosvetnih zvez, Ljubljana 1934.

93 Glej opombo 31.

94 Dr. Baldiun Saria (1893–1974), arheolog, klasični zgodovinar in numizmatik. Od leta 1937 do 1942 je bil redni profesor za staro zgodovino, klasično arheologijo in numizmatiko na Univerzi v Ljubljani. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Balduin_Saria)

95 Zabeleženo naknadno.

96 Ivan Kržišnik, šolski nadzornik.

mogel kdaj dobiti kdo, ki bi mi mogel le trohico očitati v narodnem oziru. Saj sem bil na cesti – brez vsega z družino – na tujih ramenih, ki so mi dale to čutiti – mnogo sem trpel telesno, neprimerno več duševno – a nikdar mi ni bilo žal, da sem ponudbo a priori⁹⁷ odbil.

Julij 1941

Treba je bilo misliti na službo. Zora je v Ljubljani dobila nekaj zvez. Najbolje je, ako grem sam gori, da pravočasno podrezam, ker ni misliti, da bi mogel obstati brez službe. Ali potnega dovoljenja Bosu sam ne more več izdati. Treba je napraviti prošnjo na policijo v Šibeniku. Bosu se je ponudil, da gre z menoj, da bo on sam osebno priporočil.

13. 7. 1941

Napotimo se: Zora, Pavelček in jaz v Šibenik. Ko izstopimo na obali, zvemo veselo vest, da so prišli iz internacije Meštrov in Mirko, a z njimi tudi Miki in Peterček⁹⁸ v Dalmacijo – v Šibenik. Res jih dobimo v Krki.⁹⁹ Kakšno veselje! Saj vem, da se bo Meštrov kaj kmalu znašel in reševal širšo družino iz težke krize. Z Bosujem sva šla na policijo – ali nisva nič opravila. Komisar je celo Bosuja vpričo mene grdo ozmerjal. Treba je vložiti prošnjo in čakati rešitve. Mora iti telegrafsko vprašanje v Ljubljano. Bosuja povabimo na kosilo v »Ljubljano«, noče doli, da ga ne bi kdo od predstojnikov videl. Gremo v 1. nadstropje. Vračamo se v Tijasno – drugi na parniku, a midva z Meštrovom na Mučenicah,¹⁰⁰ ker je imel tam prtljago. Po poti se meniva: Treba je napraviti vse, da se preživimo in da rešimo golo življenje, drugo bo že kako. – Bosu odslej prihaja v hišo kot doslej.

Bosu nas povabi, da gremo nekega večera na morje. Odzovemo se, čeprav mi ni bilo ravno všeč. Na Ratu se ukrcamo vsi (otroci, Zora, Miki s harmoniko, Mirko, Meštrov, jaz). Vozila sta Granata in Zanotti. Šli smo okoli Ljutca.¹⁰¹

Drugič zopet smo povabljeni na Slanico.¹⁰² Meštrov, Mirko, jaz, Bosu etc. Kopali se. Bosu se produciral¹⁰³ – jaz sem ga namreč naučil plavati v zahvalo za njegove inštrukcije ital[ijanskega] jezika. Na kosilu smo bili pri murterskih karabinjerih. Nič kaj prijetna mi ni bila prevelika družba – zlasti ne, ko smo se vračali preko polja v Betino¹⁰⁴ in je murterski brigadir ukradel par zeljnatih glav.

97 Vnaprej, kratkomalo (iz. lat.).

98 Peter Meštrov, sin Mirka, Blaznikovega svaka.

99 Hotel v Šibeniku.

100 Mučenica je ime ladje, ki je med vojno prevažala potnike in tovore med kraji Murter–Betina–Tijasno–Šibenik. Lastnik g. Plesić je bil prijatelj Blaznikovega tasta. (Vir: Vjeko Meštrov, Tisno)

101 Majhen otok vzhodno od mesta Tisno.

102 Kraj na severnem delu otoka, v neposredni bližini mesta Murter.

103 Javno kazati znanje, spretnost, se razkazovati (iz lat. *producere*).

104 Naselje na severni obali otoka Murter.

Nekega dne je šel Meštrov v Pakoštane,¹⁰⁵ da si nabavi hrano. Jaz sem se pridružil. Bila je lepa vožnja. Pozno zvečer smo se zopet vrnili v Tiješno.

Sicer pa čakam iz dneva v dan na dovoljenje. Nikakor ga nisem mogel pričakati. Pustil sem si rasti brke, da me ne bi prepoznali v Ljubljani ljudje, ki bi mi hoteli slabo. Bal sem se namreč, da me ne bi prebacili¹⁰⁶ preko meje na nemško stran. – Dovoljenja nikakor ni bilo. Zelo sem bil že nestrpen.

5. 8. 1941

Šel sem v Šibenik na policijo. Rekli, da še ni odgovora iz Ljubljane. A jaz sem medtem telegrafiral Vidi. Dolfi¹⁰⁷ je šel na policijo, kjer so rekli, da so že danes odgovorili. Vzel je številko odgovora in mi jo brzobjavno poslal. Jaz sem vse to iznesel na policiji. Malo so pobrskali in našli odgovor. Še isti dan nisem dobil, pač pa bo to izstavljeno drugi dan.

6. 8. 1941

Ko sem čakal na dovoljenje, sem se razgovarjal s tajnikom Napolitancem. Govoril sem mu o nemških metodah. On: »Mi Ital[jani] nismo taki. Pri nas svoboda misli«. Jaz sem pomislil na naše primorske rojake in mislil svoje. Dovoljenje sem si dal izstaviti preko Reke-Št. Petra,¹⁰⁸ ker je bila progga čez Liko že tedaj nevarna. Prvič se bom vozil preko te zveze.

Dovoljenje za potovanje v Ljubljano, avgust 1941
(iz družinskega arhiva)

7. 8. 1941

Šel zopet v Šibenik. Tam se ukrcal na parnik. Vozil se v 3. razredu seveda. Družba zoprna. Skoro sama vojska. Parnik poltovorni. Bil sem ves čas nekako na trnju. Potovanje je bilo predvideno na dvakratno prenočevanje. Zadar! Prvič v tem mestu. Sitnosti z lascio passarom,¹⁰⁹ ki so ga na parniku odvezli in smo ga

¹⁰⁵ Mesto v Severni Dalmaciji, med Zadrom in Šibenikom.

¹⁰⁶ Vrgli (iz hrv.).

¹⁰⁷ Rudolf Horvat, Blaznikov svak, poročen z Vido Blaznik.

¹⁰⁸ Št. Peter je današnja Pivka.

¹⁰⁹ Dovoljenje za potovanje.

morali iskati v lučki policiji. Nikakor ni šlo. Končno uspeli. Iskal prenočišča. Nikjer ga ni dobili. Skakal od Poncija do Pilata. Končno našel v 3. nadstropju v neki zamazani kuhinji, skozi katero hodili trije ital[ijanski] potniki – podoficirji. Plačal za one čase ogromno vsoto – 15 lir.

8. 8. 1941

Na vse zgodaj vstal, da se ob 6^h odpeljemo dalje. Vozili se do Raba – tam smo se ustavili in čakali preko 1^h, da nas je dohitel lepši parnik, ki je odpotoval pred nami. Ustavili se spet na Krku. Prvič leži pred menoj to mestece. Mislim na Miloša,¹¹⁰ ki je tu prebil toliko let in ima tu pokopanega svojega sinka. Reka! Sitnosti s policijo, pregledom. Tečem na postajo – zveze ni več. Pač pa dobim tam dijaka Brziča, ki tudi potuje v Ljubljano. Sedaj z njim v družbi. Šetala¹¹¹ po mestu. Kasno začela iskati sobo. Našla, a za Brziča predraga. Dalje. Nič. Nikakor najti sobe. Hotela na Sušak. Ne moreva brez dovoljenja preko mosta. Iskat dovoljenje na policijo. Rekli, da v najboljšem primeru šele drugi dan. Takrat ga več ne rabim. Kam spat? Dali nam naslov. Tam dobila slučajno neko Slovenko, ki [nama je] v 2. nadstropju dala lepo sobo z dvema posteljama. Zadovoljen. Šla večerjat v gostilno ob stopnicah. Dobro jedla – obilo kruha finega – tudi zalila. Dobro volje šla še v kavarno na sladoled. Prvi dan v vojni, da sem bil kar dobro razpoložen.

9. 8. 1941

Drenj v vlaku do Št. Petra. Krasen vagon – tapeciran, da sem mislil, da nisem prav vstopil. Št. Peter prestopila. Vsedevala se v vlak, ki naju odpelje proti toliko zaželeni Ljubljani. V vlaku slišim slovensko besedo. Kar toplo mi je bilo pri srcu. Postojna. Meja kot nekoč, z vsemi formalnostmi. Končno odrinemo. Vidim za silo popravljene objekte, ki jih je naša vojska razrušila ob umiku. Borovniški most.¹¹² Počasi preko njega. – Ljubljana. Srce mi utripa, ko stopim na njena tla. Naravnost k Horvatovim.¹¹³ Nadel sem si črna očala – nihče me ne more spoznati. Ko pridem na Valjavčevo 15, zakličem: »E qui famiglia Horvat?«¹¹⁴ Hotel sem napraviti malo šale. Res me na prvi pogled imajo za Italijana. Veliko si imamo povedati, čeprav [sem bil] le tri mesece proč.

110 Miloš Blaznik, Blaznikov brat.

111 Hoditi, sprehajati se (iz hrv.).

112 Borovniški most je bil železniški viadukt na progi Dunaj-Ljubljana-Trst. Še nekaj desetletij po izgradnji (1856) je veljal za največji zidan most v Evropi; dolg je bil 561 in visok 38 metrov. Umikajoča jugoslovanska vojska je aprila 1941 del mostu razstrelila, a so italijanski okupatorji na manjkajočem delu postavili železen premostitveni most. Po umiku Italijanov so Nemci zgradili obvožno progno mimo viadukta. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Borovniški_viadukt)

113 Horvatovi so družina Blaznikove sestre Vide.

114 Je tukaj družina Horvat? (iz ital.)

10. 8. 1941

Na komisarijat. Francelj me pošlje h Kranjcu, a Kranjc k Depoliju. Šel. Prav prijazno me sprejel. Razložil sem mu svoj položaj. Vprašal, kje sem se naučil toliko italijanski. Razložil mu situacijo. Rekel, da bo šlo po rangu. Ako sem prvi od zgodovinarjev – bom dobil, ako le eden potreben. Ali rekel, da tudi rojstvo važno. To zame seveda slabo. Že sedaj preklinjal, da so Nemci prišli v Loko. Končno pravi – to vse provizorno.¹¹⁵ Po naši zmagi se bomo usedli za mizo. Razdelili vsa aktiva, pa tudi vsa pasiva. Nemčija vas bo takrat seveda sprejela. Jaz sem si mislil seveda svoje. – Kranjec je rekel, da je to prva izjava, ki jo je Depoli dal v pogledu nameščenj. On prepričan, da [bo] v začetku šol[skega] leta potreba po novih namestitvah. Od zgodovinarjev sem jaz po rangu na 3. mestu, a ker [je] Gruntar¹¹⁶ v Srbiji – sem na drugem, če ne celo na prvem. To stvar sem torej smatral skoro za urejeno.

Bivanje v Ljubljani mi je bilo zelo lepo. Žal so mi bili dnevi kratko odmerjeni, ker sem imel dovoljenje le do 6. 9. Strah, da bi me Nemci prepoznali in vrgli čez mejo, mi je polagoma mineval. Tovariši vsi veseli, da se spet vidimo. Savnik me povabil na kosilo. Razgovarjala se o vsem. On, da bo vojska še dolgo trajala. Oba seveda, da nam zmaga ne more biti odvzeta.

Neki dan tarokarska partija v neki gostilni v Mostah. Najnovejša vest: Angleži udarili na Francijo. Vsi zelo veseli. Saj je to prvič, da imajo zavezniki iniciativo. Rusi so Nemce zaustavili pri Smolensku. Vojna nemška poročila, da gredo boji po načrtu. Mi zadovoljni, le da ni šlo v smislu »Blitzkriega«.¹¹⁷ Ako jih uspeli zadržati pri prvem navalu, ne bodo več klonili.

Sestanek loških profesorjev¹¹⁸ na Rožniku. Sedeli v gostilni. Fortuna¹¹⁹ pripovedoval, kako je bilo v nemškem zaporu v Št. Vidu, od koder se je končno rešil. Jaz govoril o svoji usodi. Šolar,¹²⁰ kako Nemci delajo. On tudi izgubil vse – zlasti divji

115 Začasno (iz lat. *provisorius*).

116 Viktor Gruntar, profesor zgodovine in zemljepisa, pred 2. svetovno vojno je poučeval na državnih učiteljskih šoli v Mariboru. (Vir: *Stalež šolstva in učiteljstva v Dravski banovini 1934*, str. 32)

117 Bliskovita vojna (iz nem.).

118 Profesorji iz škofjeloškega okraja, združeni v Profesorskem cehu, so imeli navado, da so se enkrat letno, zadnji ponedeljek med poletnimi počitnicami, srečali na skupnem sestanku. Dopolnanski del je bil izobraževalne narave, kosilo in popoldanski del pa sta bila namenjena druženju. Srečanje je bilo vedno nekje na loških tleh; kraj so določili že na preteklem sestanku. Leta 1941 naj bi se srečali v Sopotnici pri Škofji Loki, a so morali zaradi nemško-italijanske meje, ki je bila popolnoma zaprta, ostati v Ljubljani, kjer je takrat prebivala večina članov. Sestanka se je udeležilo 18 članov. (Vir: *Kronika Profesorskega ceha*)

119 Martin Fortuna, profesor na gimnaziji v Kranju, med letoma 1935 in 1941; poučeval je francoščino in srbohrvaščino. Profesorskemu cehu se je pridružil leta 1935. (Vir: Pivk, *Gimnazija Kranj in stoletje njenih matur*, str. 241)

120 Jakob Šolar (Rudno, 1896 – Ljubljana 1968), teolog in jezikoslovec, ustanovni član Profesorskega ceha. Pred 2. svetovno vojno je poučeval na Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu, po vojni je delal na SAZU, dokler ni bil na montiranem političnem procesu obsojen na pet let zopora (1952–1957). Objavljal je jezikovne, literarno-zgodovinske in literarno-kritične članke in razprave, bil urednik,

Srečanje loških profesorjev v Ljubljani leta 1941. Posnetek je nastal na vrtu gostilne Pri Katrci v Rožni dolini. Od leve proti desni: France Jesenovec, Stanko Hafner, Maks Miklavčič, dr. Josip Demšar, Lojze Bertonec, dr. Lovro Sušnik, Jakob Šolar, Martin Fortuna, dr. Pavle Blaznik, Ivan Dolenc, dr. France Koblar, dr. Martin Gorjanec, dr. Tine Debeljak, France Planina, Pavle Sušnik.

(hrani: ZAL, Enota v Škofji Loki)

[je] zaradi knjižnice, ki mu je tudi odpeljana. Pravi, da ne smemo imeti nobenega obzira, ko pride čas za maščevanje. Gremo v gostilno pri Katrci.¹²¹ Sredi vrta dolga miza. V sosedstvu tudi drugi gosti. Tine¹²² govoril razne politične vice, tako npr. o kralju Hrvaške: Grof Spoletski¹²³ (le za pol leta), Šolar o ljudski šoli na Gorenjskem: miza (mica), dihur (die Hur) itd. Pozneje sem se često spomnil, kako bi z glavo plačali vsi.

slovničar in prevajalec iz francoščine ter nemščine. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 13, str. 76)

121 Gostilna v Rožni dolini v Ljubljani, kjer sta takrat gospodarila znana Ločana Tone Primožič in njegova žena, po rodu Zidančkova od Sv. Duha. (Vir: *Kronika Profesorskega ceha*)

122 Dr. Tine Debeljak.

123 Aimone, princ savojski in vojvoda spoletski (Torino, 1900 – Buenos Aires, 1948) je bil kralj neodvisne države Hrvaške, od leta 1941 do 1943. Na hrvaški prestol ga je na željo ustašev, ki so svojega kralja želeli imeti iz savojske dinastije, 18. 5. 1941 imenoval italijanski kralj Viktor Emanuel III. Ob prevzemu hrvaške krone je prevzel ime Tomislav II. kot spomin na prvega hrvaškega kralja Tomislava. Po italijanski kapitulaciji je 12. 10. 1943 sestopil s hrvaškega prestola. (Vir: http://hr.wikipedia.org/wiki/Tomislav_II.)

Sestanek pri Grafenauerju.¹²⁴ On prepričan, da vse dobro in da more vojna končati že v sept[embru], oktobru. Mi mu seveda ne moremo dati prav. – Podpore se izplačujejo. Jaz jo dobim od prof. dr. in od starešinstva. Še kar lep denar. Sicer je ponižanje prejeti podporo, ali še večje živeti brez sredstev.

Neki dan v gostilno še od Savnika naprej. Prišel tudi Valter Bohinec.¹²⁵ Videl, da me imajo vsi radi in da mi posvečajo veliko pozornost.

Napravili smo zlet v Županovo jamo,¹²⁶ vsi Horvatovi, Olga in Marija Ditrih. V takih dneh sem skoro pozabil na vse svoje težave.

Drugič zopet me je Savnik povabil na kosilo. Čas je le prehitro bežal. Komaj sem odpravil vse nujne obiske v pozdrav, sem začel s poslavljanjem. Skoraj sem se bal dne, ko bom moral zopet v Dalmacijo. Preden sem odpotoval, sva šla z Vido v Šiško iskat stvari, ki jih je Miki rešila. Postrešček mi jih je dostavil domov.

3. 9. 1941

Sem se odpravil na pot. Že zjutraj sva z Dušanom¹²⁷ nesla na rami preko vsega mesta kovtre, ki so bili zelo težki. Ni me bilo sram, le težko je bilo, ker tramvaj ni vozil. Spravil sem vse v garderobo. Pred hišo so me fotografirali v trajen spomin. Opoldan sem odpotoval. Kdaj se bomo zopet videli?! V Št. Petru sem gledal skozi okno in videl, da moja soprtljažna roba ni odpotovala z našim vlakom. Reka – prenočišče našel.

4. 9. 1941

Do parnika sem imel dovolj časa. Eno uro pred odhodom sem šel dvignit prtljago na postajo. Kako sem bil neprijetno presenečen, ko je nikakor niso našli. Po dolgem tekanju smo jo vendar našli, a treba še na carino – parnik mi je pač imel odpotovati brez mene, jaz pa dovoljenje le do 6. 9. Strašno! A nisem se dal odgnati. Moledoval – dali so mi prtljago, carina le formalnost. Hitro na parnik, ki sem ga še ujel. Zopet skoro tovorni parnik. Vozil sem se v tretjem razredu. Dolga, mučna in dolgočasna pot! Sklenil sem, da bom prenočeval kar na parniku – saj

124 Dr. Bogo Grafenauer (Ljubljana, 1916 – Ljubljana 1995), profesor za zgodovino Slovencev na Filozofski fakulteti v Ljubljani (1946–1982), redni član slovenske ter dopisni član bosanske in srbske akademije znanosti in umetnosti. Raziskoval je predvsem srednjeveško zgodovino današnjega slovenskega prostora, zlasti zgodovino Karantanije, kmečke upore idr. Kot ekspert za slovensko severno mejo je sodeloval na pariški mirovni konferenci, prav tako je bil član delegacije za izvršitev arhivskega sporazuma z Avstrijo iz leta 1923. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 3, str. 368–369)

125 Dr. Valter Bohinec (Vološko pri Opatiji, 1898 – Ljubljana, 1984), bibliotekar, geograf, speleolog, kartograf in strokovni pisec. Služboval je na geografskem inštitutu, bil gimnazijski profesor, privatni docent za regionalno geografijo in bibliotekar v Narodni in univerzitetni knjižnici. Leta 1967 postal zunanji znanstveni sodelavec Inštituta za geografijo SAZU. Veliko je raziskoval in pisal poljudnoznanstvene geografske članke. Pomembno je tudi njegovo kartografsko delo. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 1, str. 298)

126 Kraška jama v bližini Grosuplja, imenovali so jo tudi Taborska jama.

127 Dušan Horvat. Glej opombo 62.

imam težko prtljago. Kdo jo bo prenašal! Res sem vso noč prebedel na prtljagi z redkimi voj[aškimi] potniki.

5. 9. 1941

Zjutraj sem videl Zoro, Miki in Meštrova, ki so bili v Zadru. Zvedel, da so me zvečer iskali na parniku povsod, le v tretjem razredu ne. Niso me mogli razumeti niti moji najbližji. Mislili so, da sem v družbi dalmat[inskih] profesorjev, ki so se vračali s 3-tedenskega potovanja iz Italije in so imeli ves komfort ter zvečer ban- ket. Res, bil sem nejevoljen nad takim nerazumevanjem. Prvo vprašanje: Ali sem prinesel denar od Beštra.¹²⁸ Imeli so namreč odprte račune in jaz sem šel v avgu- stu v Dobrnič nad Trebnjem k njemu – a zaman, ker mu je bil Meštrov več dolžan kot on njemu – a meni niso prej stvari natančneje raztolmačili. Takrat sem bil tudi v Novem mestu, kjer pa nisem dobil nobenega znanca. – Hoteli, da bi ostal v Zadru in da bi skupaj potovali v Tijasno. A meni ni bilo niti na kraj pameti, da ne bi šel takoj naprej k svojima otrokoma, ki jima nesem spominčke na očka, teto Vido in Matjažka.¹²⁹ Zora me še prej seznanila z dr. Serđom Karovičem, ki potuje z istim parnikom v Tijasno. Beži pred ustaši iz Zagreba. V Šibeniku se prekrkali in popoldan sem bil že v Tijasnu. Zelo sem se mučil s prtljago vso pot. Snidenje z otrokoma je bilo nad vse prisrčno, čeprav sem bil le mesec dni odsoten.

Medtem zvem neprijetne stvari. Zakaj po mojem odhodu so aretirali Obratova, Dušana in Borisa Gelpi, Ivico Olivari, Višnjiča, Bruna Gelpija – same Sokolaše. To je povzročilo, da so se moji odnosi z Bosujem temeljito ohladili. Če sem mu pred svojim odhodom obljubljal, da ga bom poučeval nemščino, nisem sedaj o tem hotel nič slišati. Naravno so odpadle tudi njegove ure iz italijanščine. Italijansko nisem več tako gladko govoril. Bosu je to čutil. Odkrito sem mu povedal, kaj me teži. On se opravičuje, da ni prav nič kriv. A meni je to premalo. Dokler Italijani, ki so se izkazali v začetku v metodah za boljše kot Nemci, niso vršili persekucij,¹³⁰ sem mogel biti v njihovi družbi. Odslej je stvar drugačna. Nič nočem imeti opravi- ti z okupatorjem, ki je proti narodu. Gladko sem se zahvalil za njegovo podporo, ko me hoče dobiti za učitelja v Pirovcu – češ da imam zasigurano prof[esorsko] službo v Ljubljani. Kolikokrat sem se kasneje z zadoščanjem spomnil na ta korak! V kakšne nevarnosti bi pa šel, če bi se znašel kot učitelj v Pirovcu! Kasneje je Bosu uporabil vsako priliko, da se mi je opravičeval, da ni on prav nič kriv. Kazal mi je celo neke akte. Čitati mi je dal prošnjo, ki so jo podpisali aretiranci. Ta prošnja Dalmatincem ni v ponos. Piše, da [je] njihova polit[ična] preteklost v skladu s fašizmom. Menim, da je bilo to predvsem Paškvalinovo maslo. Mislil sem si: Jaz pač tudi v zadregi ne bi šel pljuvati na to, kar mi je sveto. Ob vsaki priliki sem Bosuja prosil za svoje znance, češ da stoje svetovnonazorsko in politično v drugem taboru kot jaz. On mi obljublja za vse razen za Borisa Gelpija in Ivico Olivari.

128 Bešter, poslovni partner Blaznikovega tasta Roka Meštrova.

129 Prof. dr. Matija Horvat, Blaznikov nečak, sin sestre Vide.

130 Zasedovanje, preganjanje (iz lal. *persecutio*).

Dr. Pavle Blaznik z Marijco in Pavelčkom na poti iz Jezer v Tisno na otoku Murterju, poleti 1943.
(iz družinskega arhiva)

8. 9. 1941

Smo šli v Jezera,¹³¹ kjer je na ta dan slavje. Bili smo gostje pri Šimi Milinu.¹³² Imeli smo se prav lepo in dobre volje smo se vračali v vas. Miki je imela s seboj harmoniko. Sicer pa [sem] večkrat obupan. Misel, da sem brez poklica, strašna.

Oktober 1941

V takih razmerah smo igrali preferrans¹³³ Crvelin, Niko Olivari in jaz, ko mi prinese poštar brzojav od prosv[etnega] načelnika Sušnika, da sem nastavljen na I. moški realni gimnaziji in da naj takoj nastopim mesto. V srcu mi je zaigralo. Zopet sem človek. Imam tla pod nogami. Takoj napišem prošnjo za potno dovoljenje in grem z njo h karabinerjem, ki mi prošnjo takoj potrdijo. Drug dan grem v Šibenik na policijo. Na podlagi brzojava mi takoj izstavijo potno dovoljenje. Dva dni še ostanem pri družini, nato pa zapokam stvari, ki so bile nujne.

18. 10. 1941

Odpotujem v Ljubljano. Na Mučenico se je prišel posloviti tudi Mario Slipčević, ki mi je bil izvestitelj radio vesti. Te dni smo bili precej nervozni, ker smo zvedeli za veliko nemško ofenzivo v Rusiji,¹³⁴ ki je imela odločiti vojno. Zadnje vesti so bile tudi ta dan slabe. - Težko mi je bilo slovo od otrok, čeprav sem bil prepričan, da se bomo že za božične praznike zopet videli. Mučenica je prišla toliko zgodaj, da sem še ujel vlak. Odločil sem se namreč, da potujem čez Liko,

131 Jezera so naselje in pristanišče na jugozahodu otoka Murter. Ime kraja izvira od številnih majhnih jezerc, ki ob močnem dežju nastanejo v kraških vrtačah. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Jezera,_Murter)

132 Šime Milin, Blaznikov prijatelj, ribič iz Jezer na Murterju.

133 Igra s kartami za tri ali štiri igralce (32 kart).

134 Oktobra 1941 je nemška vojska prešla v ofenzivo na osrednjem delu ruske frontne linije, kjer so prodirali naravnost proti Moskvi. V obkolitvenih bitkah pri Brjansku in Vjazni so zajeli več kot pol milijona ruskih ujetnikov, prek 1000 tankov in več kot 5500 topov. (Vir: *Stoletje svetovnih vojn*, str. 181-182).

čeprav je bila proga že večkrat napadena in poškodovana. Na Perkoviću izstopim. Tam je oblast že v rokah Italijanov in hrv[aških] domobranov, ki jih sedaj prvič vidim. Pride vlak iz Splita – vojaški. Gre dalje. Bolje – naj bo to naša izvidnica. Kmalu pride naš vlak. Dobim lepo mesto ob oknu. Do Knina ni nevarno. Od tam pa. Nasproti meni sedi mlada deklica, ki se ji je bralo na licu, da se boji. Res, pogovor je nanesel tudi na to vprašanje. Jaz jo malce potolažim. Zraven sedi italijanski vojak – kurir. Pravi, da [je] že več kot teden dni proga cela. Res, lepa sigurnost! Ima slab plašč. Pravim, kako bo mogel v zimi vzdržati v Liki, kjer je tak mraz. Vozimo se mimo prepada, v katerem je ležala razbita lokomotiva z vlakom. Res, zelo pomirljivo! Ali vožnja je tekla srečno in kar oddahnil sem se, ko smo morali izstopiti v Karlovcu, kjer je treba počakati do jutra. Grem v kolodvorsko restavracijo, kjer bom počakal jutra.

Shujšan in zamaskiran z brki na poti k družini, julij 1943. (iz družinskega arhiva)

18./19. 10. 1941

Časopisi pišejo, da je Odesa padla. Nisem bil dobre volje. Tam zraven sedi pijana družba. Med njimi je neki slovenski profesor, ki forsira¹³⁵ slovenske pesmi. Kar lepo mi je bilo pri srcu. Vendar si nekdo tu za nas upa postaviti. A kasneje pride v to družbo Nemeč. Vidi se, da je vsa družba z njim povezana. Prepove peti slovenske pesmi. Govori, da Slovenci več ne obstoje! Slovenski profesor je padel v mojih očeh. Če bi imel kaj časti, ne bi sedel v tej družbi niti trenutka več. Ali glej – sedi dalje – objema se, prepeva. Kako smo padli!

135 Siliti, vsiljevati (iz fran. *forcer*).

19. 10. 1941

Še v temi vstopil v vlak. Čez Belo krajino, Novo mesto, Ljubljana. Zopet sem na dragi, slovenski zemljici. Nedeljsko jutro. Ljudje hite od maše – vse je praznično. Podobno v mojem srcu. Horvatovi so me prisrčno sprejeli. Počutim se kot doma.

20. 10. 1941

Šel se javit na gimnazijo v realko. Na stopnišču srečam Grafenauerja, ki pove, da še ni prišel dekret. Dr. Capuder¹³⁶ podobno; da bo v prihodnjih dneh rešeno. Inšp[ektor] Kranjec pa: Zakaj si tako hitro prišel? Jaz seveda malo deprimiran.¹³⁷

V zadnjih dneh oktobra večkrat na učiteljišču. Pomagal sem Savniku prevajati neko zgodovino Italijanov. Odslej [sem] do božiča tedensko dvakrat sedel po ves popoldan v zbornici pri Savniku in mu prevajal.

Neki dan pokliče telefon. Zove me inšp[ektor] Kranjec, da naj pridem takoj k njemu. Reče mi, da mi nudi zaslužek. Prevesti je treba občo zgodovino srednjega veka za šesti razred. Da bo seveda honorirano. Meni je bilo težko. Denar krvavo potrebujem – toda pomislek: ne bom s tem storil kako protinarodno delo? On, da o tem ni niti govora. Saj to delo mora biti opravljeno. V našem interesu je, da ima naša mladina lep prevod. Če ne bom jaz, bo pač kak uradnik s tem zaposlen. Pregledal, kaj piše o nas. Nič slabega, a tudi malo dobrega. Sicer obča zgodovina – o fašizmu seveda ni govora, ker je srednji vek. Končno sem se odločil in sprejel. Resno sem se vrgel na delo, ki mi je šlo zelo dobro od rok. Ves prost čas sem porabil za to. Savnik mi je prijateljsko vršil korekture – tudi prav resno. Posodil mi je pisalni stroj in tako sem garal in garal ter končal ravno pred božičem. Zaslužil sem 3000 lir, kar mi je prišlo silno prav.

Medtem sem zbolel. Sprememba zraka: topla Dalmacija - oktobrski sneg v Ljubljani. Prehladil sem si mehur. Kar naprej sem letal na malo potrebo. Šel k zdravniku dr. Jakši.¹³⁸ Dal mi zdravilo. Le prav polagoma mi je šlo na bolje in še o božiču me je skrbela pot zaradi te težave.

136 Dr. Karl Capuder (Spodnje Prapreče, 1879 – Ljubljana, 1960), profesor in politik. Zgodovino in zemljepis je poučeval v Gorici, Kranju, Mariboru in Ljubljani. Med letoma 1927 in 1929 je bil vodja prosvetnega oddelka pri pokrajinski upravi v Ljubljani, nekaj časa tudi član prosvetnega sveta v Beogradu. Bil je pomemben govornik in politik Slovenske ljudske stranke. (Vir: <http://www.lukovica.si/kultura/znamenite-osebnosti/190>)

137 Potrt (iz lat. *deprimere*).

138 Jože Jakša (Žužemberk, 1895 – Ljubljana, 1954), zdravnik, dermatovenerolog. V letih 1929–1945 je delal v ambulanti Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani. Po vojni je bil predstojnik Dermatološke klinike v Ljubljani in profesor na Medicinski fakulteti. Je avtor več knjig in vrste strokovnih člankov s področja dermatovenerologije. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 4, str. 256)

1. 11. 1941

Vsi sveti. Sneg je padal na debelo. Ves dan sedim doma in delam. Vsi Horvatovi so šli na pokopališče.

7. 11. 1941

Sporočilo dobim, da [je bil] dekret podpisan z 31. 10. Imam za 16 tedenskih ur 830 lir plače. Za 1 šolsko leto. Odkaz na 14 dni. Padli smo na stopnjo služkinje, samo da so one preskrbljene s hrano. Razočaran, ko sem dobil še razredništvo. Vse dolžnosti enake kot oni kolegi, ki vojne še niso nič občutili, a imajo dvakrat večjo plačo kot jaz. Razen enega petega razreda sem dobil samo nižje. Razrednik v II. a. Bolj všeč. Imam manjšo odgovornost v teh težkih časih. Disciplino sem si takoj vzpostavil in s te strani nisem imel nikakršnih težav. Vendar nikdar nisem tako vneto poučeval kot v Celju. Najbližji tovariš mi je bil Detela¹³⁹ – sotrpin iz Maribora. Zbornica mi je bila tuja: brez sedeža, brez predala. Kje je Celje, kjer sem imel toliko ugleda?!

Nekega dne mi reče Detela, da bi mogel dobiti nekaj ur na privatni Prezljevi dvorazredni trgovski šoli.¹⁴⁰ Takoj sem tekel tja, a mesto je bilo že oddano. Vendar me Prezelj čez par dni kliče. Ponudi mi mesto prof. geografije in zgodovine – tedenskih 9 ur. Plačane so po 12 lir. Seveda sem takoj z veseljem sprejel. Saj je to lep dodatek. Vsega bom torej poučeval tedensko 25 ur. Zraven prevod in s Savnikom dvakrat tedensko delo. Poleg tega sem bil še bolan. Strašno sem štrapačiral, a misel na družino me je gnala na delo.

Prvi dan na trgovski mi je bil zelo težak. Skrajna nedisciplina. V prvem letniku sem imel takoj incident, a sicer je bil razred majhen in delo ni bilo tako težko. Drugi letnik je bil zelo velik in nediscipliniran. A v teku časa sem že tako uredil, da mi je postalo delo v tem razredu najprijetnejše. Ob petkih mi je bilo silno naporno. Imel sem osem ur poučevanja. Nikdar si nisem mogel predstavljati, da bom mogel kdaj toliko prenesti. In vendar sem vse ure v redu odbijal in nikdar nisem smel biti utrujen. Vzdrževala me je misel, da se žrtvujem za družino. Lahko rečem, da do božičnih počitnic tudi pet minut nisem imel oddiha, če izvzamem zvečer dve partiji »kička«¹⁴¹ z Dolfijem. Temu primerno sem seveda izgledal. Saj sem padel od predvojnih 78 kg na 64 kg.

139 Leon Detela (Jelšane, 1902 – Ljubljana, 1982), biolog, gimnazijski profesor v Ljubljani in Mariboru (1922–1944), zaradi sodelovanja z OF zaprt in interniran v Dachau. Po vojni je nadaljeval pedagoško delo, sprva na gimnaziji, nato na Pedagoški akademiji. Ima veliko zaslug za uveljavitev slovenske botanične terminologije.

(Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Leon_Detela)

140 Privatna dvorazredna trgovska šola Zbornice za trgovino, obrt in industrijo (TOI) v Ljubljani, ustanovljena leta 1938. Imela je po dve paralelki, s približno 40 dijaki in vsaki; prevladovali so otroci trgovcev, samostojnih obrtnikov, posestnikov in nižjih uradnikov. Šola je prenehala delovati z ukinitvijo TOI (1948). (Vir: ARS, AS 368, Privatna dvorazredna trgovska šola Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani)

141 Tako so v Blaznikovi družini imenovali igro Človek ne jezi se.

24. 11. 1941

Sem šel iskat dovoljenje za potovanje. Vložiti je bilo treba prošnjo. Prepričan sem bil, da sem jo vložil zelo zgodaj. V teh dneh je začela uspešna angleška ofenziva v Afriki in smo vsi nekoliko lažje zadihali – zlasti, ker tudi na vzhodu borba za Moskvo ni bila za Nemce uspešna.

Sicer pa so v Ljubljani bili sporadično kaki atentati na belo gardo. V tem času so vršili atentate biciklisti. Nikoli niso nobenega ujeli.

December 1941

Opusti pisanje dnevnika.

Sledi redno dopisovanje med Ljubljano in Tjiesnom v Dalmaciji, kjer družina živi v begunstvu. Vsake šolske počitnice (božič, velika noč, poletne počitnice), če le dobi od oblasti dovoljenje za potovanje, jih obišče.

Po kapitulaciji Italije ostane jeseni 1943, po poletnih šolskih počitnicah, pri družini in se do konca vojne ne vrne v Ljubljano.

Ker je sin Pavči že dovolj velik za šolo, ga intenzivno poučuje, zaradi česar mu po končani vojni priznajo opravljene tri razrede osnovne šole in se sme vpisati že v četrti razred.

V avgustu 1944 se oče izmuzne na osvobojeno ozemlje, kjer je referent za prosveto pri NOO Občine Tjiesno, najprej na Kornatih, kasneje v Murterju, kjer organizira tedenska predavanja po vaseh in osnovnošolski pouk.

Decembra 1944 postane profesor na gimnaziji v osvobojenem Šibeniku.

20. maja 1945 se vrne v Celje. Zopet je nastavljen za profesorja na tamkajšnji gimnaziji, hkrati je dodeljen Komisiji za ugotavljanje kulturno-zgodovinske vojne škode. V družbi prof. Franja Baša¹⁴² in zgodovinarja Modesta Golie¹⁴³ večkrat potuje v Avstrijo in ureja vse potrebno za vrnitev kulturno-zgodovinskih predmetov. Kot delegat pri tričlanski mešani jugoslovansko-avstrijski komisiji uspe prepeljati iz Gradca v Maribor okrog 45.000, večinoma slovenskih knjig.

15. oktobra 1945 postane ravnatelj gimnazije v Celju.

(Marija Blaznik Leskovar)

142 Franjo Baš (Kamenče, 1899 – Ljubljana 1967), etnolog, geograf, zgodovinar in muzealec. Pred 2. svetovno vojno je v Mariboru služboval kot gimnazijski profesor, banovinski arhivar in ravnatelj muzeja, nato se je prva leta po osvoboditvi posvečal predvsem vračanju med vojno odnešenega kulturnega premoženja. Bil je prvi predavatelj muzeologije in spomeniškega varstva na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ravnatelj Tehniškega muzeja Slovenije in pisec znanstvenih del. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 1, str. 204)

143 Ludvik Modest Golia (Ljubljana, 1916–1969), duhovnik, arhivist in zgodovinar. Že kot duhovnik v Metliki (do maja 1945) je sodeloval v odseku za prosveto Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, po prihodu v Ljubljano pa v komisiji za ugotavljanje škode na kulturno-zgodovinskih predmetih. Kasneje je nekaj časa delal v arhivistiki. Raziskoval je gospodarsko in cerkveno zgodovino, njegovi najpomembnejši deli sta prevoda Herbersteinovih Moskovskih zapiskov in Kronike grofov Celjskih. (Vir: Zadnikar, Zapuščina ..., str. 177)

Trije člani komisije (in šofer) v džipu na poti v Avstrijo, junij 1945.
Dr. Pavle Blaznik sedi levo zadaj. (iz družinskega arhiva)

Priloga:

iz dnevnika 20. 6. 1941: ... Prinesla mi je tri pisma: od Tineta, Franceljna in Savnika ...

Pismo dr. Tineta Debeljaka

Dragi!

Ljubljana, 17. 6. 1941

Prav vesel sem bil, ko se je Tvoja gospa oglasila pri meni in mi povedala, kako sedaj živiš Ti in Tvoja družinica. Sicer je v Dalmaciji lepo, toda v takih razmerah ter siloma odtrgan od Celja in Loke je zelo hudo. Morda se mi bo posrečilo kaj pomagati, kakor Ti bo povedala gospa. Za enkrat pa želim, da bi se posrečilo osvoboditi tasta in vse, kar je z njim v zvezi, Tebi pa, da bi spet stopil za katedro. Še to: ali bi Ti ne kazalo pobrigati se kaj za univerzo, ko je sedež narodne zgodovine prazen (Radojčić¹⁴⁴ gre oziroma je že šel v Beograd) ter bo letos rektor dr. Milko Kos¹⁴⁵ (kakor se danes govori!). Kandidatov ni bog ve kaj in Tebi bi prav prišlo.

144 Svetozar Radojčić (Sremski Karlovci, 1909 - Beograd, 1978), pred 2. svetovno vojno profesor zgodovine na Univerzi v Ljubljani.

145 Dr. Milko Kos (Gorica, 1892 - Ljubljana, 1972). Rektor univerze je bil med letoma 1941 in 1945, nato do leta 1948 prorektor. Kot profesor je služboval na beograjski, zagrebški in ljubljanski univerzi. Njegovo znanstveno delo je bilo posvečeno objavi virov, pomožnim zgodovinskim vedam in preučevanju najrazličnejših vprašanj iz srednjeveške slovenske zgodovine. Bil je

Beseda ni konj – piši Kosu. Vprašanje je seveda, če bodo naši sedanji oblastniki dopolnjevali oziroma ustanavljali kaj novih mest na univerzi, ki je itak namenjena samo trem okrajem. Tu se začinja naša tragika in pretkanost novih prišlecev: dano nam je, da svojo kulturo peljemo naprej, dokler ne bomo sami zaradi svoje maloštevilnosti morali voz ustaviti, ker se lahko zgodi – pri univerzi – , da bodo samo konji, na vozu pa nikogar, ker nihče ne bo vedel, če se bo na njem pripeljal do kruha.¹⁴⁶

In sicer? Novice iz Loke gotovo veš: o tistih ljudeh, ki so se izkazali tako, da bi jih prav z veseljem lahko obesili v muzej! Zaprt je Matevž,¹⁴⁷ Lovro,¹⁴⁸ oba Šinkova fanta,¹⁴⁹ katerih eden se je prejšnji večer oženil s Kašmanovo punco,¹⁵⁰ da nobenega duhovnika na vsem Gorenjskem ni več aktivnega, dr. Arnejc¹⁵¹ je v Ljubljani, Pečnik¹⁵² zaprt, starološki dekan¹⁵³ nekje tukaj ob Savi, loški fajmošter¹⁵⁴ na Igu, kaplan¹⁵⁵ v Ljubljani, Gogala¹⁵⁶ baje v Gorici, drugi pa v zavodu sv. Stanislava !! in v Mengšu !!!, kjer je npr. včeraj Jemec¹⁵⁷ iz Davč[e] tudi umrl. Meja je strogo zaprta in nimam upanja, da bom kmalu videl Loko in se kopal v naših vodah. Naši Minki¹⁵⁸ so vzeli gostilno, iz katere so naredili vojaško menzo, nadku-

redni član SAZU in dopisni član vrste drugih akademij. Po njem se imenuje zgodovinski inštitut ZRC SAZU. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 5, str. 311)

146 Sledi opomba, da je na tem mestu pisalni stroj strgal papir.

147 Matevž Ziherl (Škofja Loka, 1891– Škofja Loka, 1946), desno usmerjeni predvojni škofjeloški župan in gostilničar pri Pepevnaku na Spodnjem trgu; mož Debeljakove sestre Minke.

148 Lovro Planina (Škofja Loka, 1890 – Škofja Loka, 1973), dežnikar in posestnik, občinski odbornik, banovinski svetnik, soustanovitelj Proforskega ceha in dolgoletni aktivni član Muzejskega društva Škofja Loka. Bil je brat prof. Franceta Planine.

149 Igor in Savo Šink, sinova predvojnega škofjeloškega notarja in povojnega odvetnika Steva Šinka. Nemci so Šinkove leta 1941 izselili v Srbijo, kjer sta se sinova Igor in Savo pridružila partizanom. Tretji sin Borut je ušel iz ujetništva, se pridružil tržaškimi partizanom, bil ujet, predan Nemcem in odpeljan v Mauthausen, kjer je umrl. (Štukl, *Po poti kulturne dediščine*, str. 97.)

150 Nada Kašman (Škofja Loka, 1922 – Škofja Loka, 2006), hčerka trgovca in posestnika Antona Kašmana in žena Sava Šinka.

151 Dr. Janko Arnejc (Pečnica na Koroškem, 1877 – Ljubljana, 1967), duhovnik, predvojni (vendar ne zadnji) loški župnik, nazadnje stolni kanonik v Ljubljani.

152 Ivan Pečnik (Škofja Loka, 1900 – Ljubljana - Trnovo, 1988), duhovnik, predvojni župnik v Žireh.

153 Ivan Mrak (1861–1947), predvojni starološki župnik in dekan.

154 Jernej Podbevšek (1878–1945), predvojni župnik in občinski odbornik v Škofji Loki.

155 Melhior Golob (Brezje nad Kamnikom, 1915 – Ljubljana, 2004), predvojni škofjeloški kaplan, po vojni dolgoletni škofjeloški župnijski upravitelj oziroma župnik (1945–1964), nazadnje kanonik v Ljubljani.

156 Morda Ivan Gogala (Kranj, 1884 – Ljubljana, 1950), duhovnik, nazadnje stolni kanonik v Ljubljani.

157 Anton Jemec (Davča, 1864 – Mengeš, 1941), duhovnik v Davči, ki je takrat spadala v Goriško škofijo in bila v administraciji ljubljanskega škofa.

158 Minka Debeljak, por. Ziherl (1895–1975). (glej opombo 147)

har je naš prijatelj Funtek,¹⁵⁹ podkuharica Minka (v lastni hiši!), kelnerica pa Mimica,¹⁶⁰ hčerka Matevževa. Tako se je v Loki začelo. Danes pravijo, da so našega Franceljna¹⁶¹ izgnali, pa še ni potrjeno. Prišli bi radi do njegove nove hiše pri evharističnem križu.¹⁶² Mlin itak stoji. V Loki je za župnika – mežnar in imajo vsako nedeljo mašo: mežnar bere mašni tekst iz slov[enskega] molitvenika, pevci pojo, cerkev je polna. Imeli so v cerkvi tudi procesijo sv. Rešnjega telesa: osem ministrantov z mežnarjem so šli od oltarja do oltarja, peli evangelije ... Po procesiji so bile breze, ki so jih postavili v cerkvi, vse osmukane – za spomin na to izredno procesijo v Loki. Ali bi ne bilo dobro pol take breze spraviti v muzej? Sicer pa boš o Loki zvedel že še od drugod. Jaz ne vem, kaj bi Te prav zanimalo.

Zaenkrat smo izgubili upanje, da pridemo skupaj, dasi se še vedno vzdržuje vest, da bo Sava meja. So v Loki preveč za trdno začeli: podrli so že Gorjančevo hišo in zraven nje Thalerjevo, Kernovo itd. ter je vse pripravljeno za novi most!¹⁶³ Nekateri vedo celo povedati, da bodo podrli tudi vse hiše v naši lepi podnunski ulici! Kam bodo potem vzdali spominske plošče Tebi in meni?¹⁶⁴ Napišiva protest na Nemce že zaradi tega, kaj? Da pa bo meja korigirana, še vedno trdijo, neka-ko v smeri od Medna do Kamnika ... Če bo ...

Mi delamo, kakor moremo. Dom in svet¹⁶⁵ bo izšel te dni s posebnim posvetilom in »res iskreno« zahvalo na prvi strani, kakor morajo vse revije. Seveda bo obseg precej skrčen. Za sedaj izhaja še precej listov. Mohorjeva¹⁶⁶ je uničena. Mi životari-

159 Funtek – Ivo Ogorevc (1902–1952), mesar in posestnik, »vaški posebnež«, oče pesnika Blaža Ogorevca.

160 Mimica Zihertl, por. Zagoršek (1922–2012), hčerka Matevža Ziherta.

161 Franc Debeljak (1901–1984), posestnik, solastnik Tratatmlina in bančnik, brat dr. Tineta Debeljaka.

162 Hiša Franca Debeljaka, levo pod križiščem za Poljansko dolino, pred odcepom za podjetje Tehnik; danes Kidričeva cesta 2, Škofja Loka.

163 Po okupaciji so Nemci nameravali nadaljevati predvojni občinski projekt novega mostu čez Soro, na mestu, kjer je danes brv pri avtobusni postaji. Podrli so niz hiš do hiše Mestni trg 1. Danes so na tem mestu pekarna, nov stanovanjsko-poslovni objekt in kavarna »na štengah«.

164 Ulica (danes se imenuje Blaževa) je obstala, vsi trije Podnunci imajo na svojih hišah vzdane spominske plošče.

165 Dom in svet je bil slovenski literarni mesečnik, ki je v Ljubljani izhajal med letoma 1888 in 1944. Nastal je kot zabavno-poučni list za katoliške bralce, pozneje se je razvil v izrazito literarno revijo. Ustanovil ga je filozof in teolog Frančišek Lampe, njegov zadnji urednik je bil dr. Tine Debeljak (1939–1944). Revija je bila izrazito katoliška, a je predstavljala strpnejši, predvsem pa umetniško najbolj ustvarjalen del katoliške kulture. Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Dom_in_svet

166 Mohorjeva družba je najstarejša slovenska založba, ustanovljena v Celovcu, leta 1851. Po 1. svetovni vojni je sedež prenesla na Prevalje, nato v Celje (1927). Med 2. svetovno vojno je bilo uredništvo družbe v Ljubljani, saj v Celju za njeno delovanje ni bilo več možnosti. Nemci so takoj po okupaciji mesta zasedli Mohorjevo tiskarno in zaloge knjig odpeljali v papirnico Radeče. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Mohorjeva_druzba)

mo. Koledar¹⁶⁷ bomo, kot kaže, tudi letos izdali. Ali imaš kaj zanj? Vesel bi bil, če bi imel kaj takega iz zgodovine, kar bi pasiralo v sedanjih razmerah našo cenzuro. Ali kaj novega o cehih, saj tisto Tvoje še ni izšlo in je vprašanje, če bo kdaj!?

In drugače? Tu imamo mnogo parad, pa smo veseli, da je tako in ne huje, kakor tam preko. Jaz hodim sedaj na počitnice na Kurešček nad Igom. Loke ne bo, Kranjske gore tudi ne, morja tudi ne ... Sicer pa nimam nič počitnic: tisto nesrečno »lutanje« ob prelomu so mi zaračunali za dopust ... In sedaj sem brez njega. Ti ga imaš preveč, jaz premalo. Pa samo, da imam še kje zaposlitev. Sedaj sem končal z drugim delom zgodovinskega romana »Križarska vojska«¹⁶⁸ (oba zvezka preko 850 strani!). Ko bo ta mesec v celoti izšlo, Ti ga bom poslal, da si boš malo skrajšal počitnice in se spet vživel v zgodovino. Je zanimiva povest in za današnji čas primerna – spada v okvir današnjih grozovitosti. Saj bi prvi del dal že sedaj Tvoji ženi s seboj, pa nimam noben izvod prost. Potem bom pa že kako spravil vkup, da boš dobil kot prijatelj, Ločan in zgodovinar. Obenem pripravljam in tudi že tiskam izbor iz Lee Faturjeve¹⁶⁹ romantične povestice, pa jih bodo ljudje radi brali. Žalibog ne morem v današnjih razmerah ponatisniti romana Za Adrijo,¹⁷⁰ kjer je pokazan boj med senjskimi gusarji in Benetkami za nadoblast Vašega lepega Jadrana, kjer si sedaj in se koplješ – v slani vodi usode ... Ko se boš naveličal, pridi v Ljubljano pogledat, samo tu bo vročina, prah in stisnjene občutja. Zavedaš se, da si ujet v to ravnino in kotlino, Šmarna gora pa je pred nosom zaprta, Loka oddaljena na konec sveta, Karavanke zid, preko katerega ne seže niti koprnenje, ne pa naša pribita noga. Tako je, in tega občutka Ti ne privoščim. Vendar pa imaš tu družbo prijateljev, vince je še rodilo, pa je preklemano drago, živi se v prenašanju čenč in v sladki nadi ... kakor bi vsi radi, stari in mladi.

Bodi zdrav, preživi sebe in družino kakor koli v tej zmedi časa in slovenske tragedije in pridi nazaj poln sil in volje za novo delo v novem redu, kakor si ga predstavljamo mi.

Tako Te pozdravlja

Jamnikov Tine

P. S.: Strojne napake pa kar sam popravi. Sem pisatelj in ne korektor ... in že zdavnaj sem nehal biti profesor.

167 Redni letni koledar Mohorjeve družbe (publikacija).

168 Gre za obsežen zgodovinski roman Zofie Kossak, Križarska vojska. Delo je poslovenil Tine Debeljak, v dveh zvezkih (412, 462 str.) je izšlo leta 1941, v Ljubljani, pri založbi Naša knjiga. (Vir: COBISS.SI-ID 7596089)

169 Lea Fatur (Zagorje pri Pivki, 1865 – Ljubljana, 1943), mladinska pisateljica, pesnica in dramatičarka, ki so jo zanimale predvsem zgodovinske teme. Literarna dela je objavljala v revijah in časopisih: Dom in svet, Slovenski gospodar, Kmečka žena idr. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Lea_Fatur)

170 Povest iz uskoško-beneških bojev je izšla v Dom in svetu, letnik 22 (1909).

Pismo prof. Franceta Planine

Dragi Pavle!

Ljubljana, 17. 6. 1941

Hvala za pismo, ki si ga pisal 27. 5. in sem ga jaz prejel 11. 6. Torej si vedno enako priden! Jaz pa že 14 dni nisem pogledal italijanščine. Tudi sonca imate gotovo dosti. Pri nas je neprestano dež in hladno. Zaradi priložnosti za študiranje in morja ter sonca bi Ti kar zavidal, če ne bi bilo tako žalostne predzgodovine za Tvoje počitnice in toliko skrbi v njih.

Najprej konkreten odgovor! Mislim, da mi je prišel Okornov Jože¹⁷¹ povedat, da so Te N[emci] dvakrat iskali. Zakaj, ne vem. Žužek¹⁷² – sedaj Suschek je Okornovemu Jožetu tudi naročil pred kakimi 14 dnevi, naj najde kje Kosove Doneske,¹⁷³ ker jih mora dati nekemu Nemcu. Loko namreč smatrajo za »urdeutsch«, ¹⁷⁴ Jože jih je kupil na starini. Jaz sem mu pa rekel, da jih ima tudi muzej. O muzeju se je Ž[užek] potem izrazil, da se ga ne sme dotikati, ker je zaplenjen. Že takoj v začetku je namreč moral Kržišnik¹⁷⁵ muzej oddati Gestapu in je izjavil pod častno besedo, da je vse oddal in nima nihče drugi več ključev. Dotičnik, ki je prevzemal, je »vrgel oko« na Koširjevo¹⁷⁶ sliko Kozolci, češ da je to moderna slika in ne spada v muzej. To je potem Kržišnik odnesel k sebi. Zadnji dan, ko je bilo še mogoče v Loko, sem šel jaz gori, dobil dva mizarja in postavil mariborske vitrine ter vse preuredil. Za pomoč sem iskal tudi Kržišnika, a ker ga ni bilo doma, sem naročil, naj pozneje pride. Ko je pozneje res prišel, se je kar za glavo prijel, ker je videl, da njegova garancija Nemcem nič ne drži. Takrat je bilo že vse na svojem mestu. Nekaj stvari sem spravil v zaklenjeno leseno omaro, od katere ima ključ še sedaj Katinka.¹⁷⁷ Tavčarjev rokopis¹⁷⁸ in Bergantovo sliko Marije,¹⁷⁹ ki so jo tisti dan še rešili iz samostana, sem pa vzel s seboj. Pasijonski

171 Jože Okorn (1897–1944), čebelarški strokovnjak, referent na banski upravi v Ljubljani. Leta 1944 ga je likvidirala OZNA.

172 Viktor Žužek, pekovski mojster in posestnik iz Škofje Loke. Bil je udeleženelec upora mornarjev v Boki Kotorski (1918), predvojni občinski odbornik in leta 1941 nemški župan. S tega mesta je bil zaradi sodelovanja z narodno-osvobodilnim gibanjem odstavljen, po vojni pa obdolžen sodelovanja z okupatorjem; po razjasnitvi dogodkov je bil rehabilitiran.

173 Gre za publikacijo dr. Franca Kosa *Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja*. Izdala jo je Matica Slovenska, Ljubljana, 1894.

174 V prevodu pranemško. (iz nem.)

175 Ivan Kržišnik, predvojni šolski upravitelj in šolski nadzornik. Zadolžen je bil za hranjenje loške muzejske zbirke in dražgoških oltarjev. Po vojni je emigriral v Argentino.

176 France Košir (1906–1939), Mlinarjev iz Kapucinskega predmestja v Škofji Loki, akademski slikar in profesor risanja, član Profesorskega ceha.

177 Katarina Sušnik (1889–1972), učiteljica, sestra Marinke Sušnik (žene Franceta Planine).

178 Verjetno rokopis *Mrtva srca*, ki je sedaj shranjen v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota v Škofji Loki.

179 Fortunat Bergant (1721–1769), baročni slikar. Sliko hranijo uršulinke.

rokopis¹⁸⁰ so spravili kapucini v urš[ulinski] samostan in Bog ve, kaj bo z njim. Kržišnik se je nekaj časa Nemcem zelo prilizoval. Ravno tisti dan mi je Žužek rekel: »Nemci imajo raje poštenega Slovenca kot takegale prilizovalca.« Govorila sva namreč, da bi poskusili dobiti zgod[ovinske] stvari od nun¹⁸¹ in sem predlagal, naj Kržišnik prevzame to nalogo, da gre na sprejemni dan h Kreisleiterju.¹⁸² Potem sem za to naprosil Lenčka,¹⁸³ ki je na glavarstvu (v šoli) prevzel referat – menda za lov. Lenček samo pleše okrog Nemcev in se zdi samemu sebi zelo važen, pa mislim, da so ga že siti. Ali je potem kaj opravil, ne vem. Najbrž ne. V Ljubljani takih podrobnosti ne morem zvedeti, ker vsak pripoveduje samo o kakih strahovih. Okornov Jože se namreč še vedno vozi in ker ima pisarno na istem hodniku, mi pride večkrat kaj povedat. Včeraj so npr. zaprli podnačelnika Fajsa, blagajnika Plantariča¹⁸⁴ in tajnika z občine¹⁸⁵ ter Janeza Mraka iz Gor. vasi. Pred dnevi so odpeljali mežnarja Petra in policaja Janeza.¹⁸⁶ Mežnar je do sedaj opravljal vse molitve, bral recitirano mašo in litanije, ker že dolgo ni nobenega duhovnika. Policaj je bil pa pijan, ko je »ven klical«. Ko je sporočal, da se sme prodajati meso samo ob 10^h, je dostavil: če ga kaj bo. Zaprt je Žebre,¹⁸⁷ oba Šinkova fanta, vsi učitelji, Korlčkov Pavle,¹⁸⁸ Vraničar,¹⁸⁹ Matevž Zihlerl, Lovro¹⁹⁰ naš je že kmalu od začetka moral v Št. Vid. Prejšnji teden so ga zasliševali. Zdaj govore, da bodo družine tistih, ki so zaprti, odselili v Srbijo. Danes upam, da bo mama prišla z Anko¹⁹¹ k meni. Iz Štajerske so jih že peljali cele vlake v Srbijo. V Loko nič ne morem in ne grem. Hubad¹⁹² je šel v Cerknico, Kocjančič¹⁹³ še čaka v Loki.

180 Škofjeloški pasijon, avtorja patra Romualda Marušiča, sedaj shranjen pri škofjeloških kapucinih.

181 Nemci so za samostan izvedli sekvester in za varuha postavili domačina.

182 Vodja okrožja v času nemške okupacije.

183 Niko Lenček. (več v opombi 91)

184 Stojan Plantarič (1913–1943), občinski blagajnik.

185 Tajniška opravila škofjeloške občine je od avgusta 1940 dalje opravljal France Žen, umetnostni zgodovinar in pred tem občinski pomožni tajnik v Bohinski Bistrici.

186 Janez Gaber.

187 Franc Žebre (1899–1986), trgovec, predvojni občinski odbornik in član Sokola.

188 Pavle Bozovičar, čevljarški mojster in predvojni občinski odbornik.

189 Franc Vraničar.

190 Lovro Planina. (več v opombi 148)

191 Anka Planina, hči Lovra Planine in nečakinja Franceta Planine, učiteljšnica.

192 Ivan Hubad (Zapoge pri Smedniku, 1875 – Šentvid nad Ljubljano, 1958) škofjeloški zdravnik in zobozdravnik, med letoma 1908 in 1941. Ordinacijo je imel najprej nad Krono in nato pri Balantu. Ker je bila žena Židinja, se je leta 1941 odselil v Cerknico in tu ordiniral do konca vojne. Leta 1945 se je za krajši čas vrnil, vendar zdravstvene ambulante ni več odprl. Bil je tudi predvojni občinski svetnik. (Vir: *Loški razgledi* 54/2007, str. 135–136.)

193 Viktor Kocjančič (Ljubljana, 1901 – 1944, Škofja Loka), škofjeloški zdravnik (1933–1944) in kulturno-prosvetni delavec. Ordinacijo je imel najprej na Mestnem trgu, nato v Šolski ulici. 9. 2. 1944 so ga Nemci ustrelili med 50. talci za Kamnitnikom. (Vir: Košir, *50 let Zdravstvenega doma Škofja Loka*, str. 13.)

Bertl¹⁹⁴ se je izdal za Nemca »der Abstammung nach«. ¹⁹⁵ Tudi Žontar¹⁹⁶ v Kranju je napisal pri popisovanju, da je njegov materinski jezik nemški (mati je namreč Dunajčanka). Zdaj je arhivar za Gorenjsko. Iz kranjskega župnišča je peljal vse starinske listine in knjige domov. V Vrbi so zahtevali Nemci (najbrž po Žontarjevem navodilu), da je v Prešernovi hiši vse na svojem mestu. Duhovna ni nikjer več nobenega, vse so izgnali ali zaprli. Davški župnik Jemec je včeraj umrl v zaporu v Mengšu. P[at]ra] Otona in Rafaela¹⁹⁷ so po Vnebohodu pognali in Rafael je čez dva dni v Lj[ubl]jani umrl. Pokopal ga je škof in na pogrebu se je zbrala vsa ljubljanska Loka. Tudi kranjski župan Pirc¹⁹⁸ je tu umrl, sprevidel in pokopal ga je pa Škrbec.¹⁹⁹

Kranjski profesorji so vsi zaprti, kar jih ni pobegnilo. Tudi Tone Polenec²⁰⁰ je zaprt. Preden je šel v zapor, se je oženil. Korbarja²⁰¹ puste doma, ker je bolan. Celjski ravnatelj²⁰² živi v Lj[ubl]jani z družino brez sredstev. Enkrat sem govoril z njim, ko je iskal inštrukcij. Pri Matevžu na Lontrgu so naredili nek »Deutsches

194 Albert Homan (Škofja Loka, 1903 – Podčetrtek, 1990), predvojni loški zdravnik in zobozdravnik. Uradoval je v 1. nadstropju domače (Homanove) hiše, kjer si je uredil splošno ambulanto z laboratorijem in zobno ambulanto. Po vojni je služboval v Kamniku in Podčetrtku. (Vir: Košir, *50 let Zdravstvenega doma Škofja Loka*, str. 13)

195 V prevodu iz nemščine: »Izvor po ...«.

196 Ddr. Josip Žontar (Jesenice, 1895 – Kranj, 1982), pravnik, zgodovinar, gimnazijski in univerzitetni profesor, član Profesorskega ceha. Med okupacijo je po Gorenjskem zbiral matične knjige in bil vodja podružnice celovškega Gauarchiva. Pred uničenjem je rešil mnogo dragocenega arhivskega in drugega gradiva. Od leta 1945 do 1952 je bil predavatelj na ljubljanski Pravni fakulteti, leta 1958 je bil prisilno upokojen. Pisal je razprave s področja pravne zgodovine, pravne arheologije in pravnega narodopisja. Njegovo osrednje raziskovalno delo je *Zgodovina mesta Kranja* (1939, ponatis 1982). (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 15, str. 375)

197 Kapucina p. Oton in p. Rafael sta bila kot zadnja kapucina naknadno izgnana konec maja 1941, ostale so izgnali že prej.

198 Ciril Pirc (Kranj, 1865 – Ljubljana, 1941), politik. Bil je deželnozborski poslanec, dolgoletni občinski odbornik, svetovalec in župan (1921–1935) mesta Kranja ter član banskega sveta. Veliki in nenadni gospodarski razvoj Kranja med obema vojnama je v pretežni meri njegova zasluga. Leta 1921 je postal častni meščan mesta Kranja. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Ciril_Pirc)

199 Matija Škrbec (1886–1963), predvojni kranjski dekan. Leta 1945 je emigriral; v emigraciji je veliko pisal in bil trn v peti Titovi Jugoslaviji.

200 Dr. Anton Polenec, (Puštal, 1910 – Kranj, 2000), zoolog, član Profesorskega ceha in predvojni tajnik Muzejskega društva Škofja Loka. Poklicno pot je začel kot honorarni učitelj, jo med 2. svetovno vojno nadaljeval kot uradnik in pomožni gimnazijski učitelj, po vojni pa ponovno kot gimnazijski in nato univerzitetni profesor. Od leta 1955 do 1980 je bil ravnatelj Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Znanstveno se je predvsem ukvarjal z raziskovanjem pajkov in o njih objavil vrsto člankov. Leta 1991 je postal častni občan Občine Škofja Loka, leta 1993 pa častni član Muzejskega društva Škofja Loka. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Anton_Polenec)

201 Franc Korbar, ravnatelj gimnazije v Kranju, od 1938 do 1941, prof. latinščine, grščine, francoščine, srbohrvaščine in slovenščine. Na tej gimnaziji je poučeval od 1920 do 1941 in od 1945 do 1959. (Vir: Pivk, *Gimnazija Kranj in stoletje njenih matur*, str. 243)

202 Ravnatelj celjske gimnazije Franc Mravljak.

Heim«. ²⁰³ Za vodjo je Ivo Ogorevc, pomaga mu Lenčkova Marta. ²⁰⁴ Minka ²⁰⁵ je za pomočnico. Glavar Brezigar, ²⁰⁶ svetnik Notar, poštar itd. so bili zagnani iz služb. Večino uradnikov z glavarstva so ohranili. Kocjan ²⁰⁷ se jim zelo prilizuje. Sicer je pa takih več (Babič, ²⁰⁸ Dolenčev Franc ²⁰⁹).

V Ljubljani je draginja in vsak dan plaz vznemirljivih vesti. Jaz imam zadnje tedne zelo veliko dela. Na oddelku imamo ital[ijanskega] komisarja Depolija. Pripravlja se sprememba učnih programov. Vsem učbenikom so odobritve razveljavljene in morajo v pregled. Delal sem nova dvojezična spričevala. Gimnazijskega Ti za vzorec priložim. Tudi risbo in grb sem sam izdelal. Prejšnji teden sem bil pri izpitih na nunski meščanski šoli v Kočevju. Tam so ljudje mnogo pretrpeli strahu in so veseli Italijanov, ki jih je zelo mnogo. V vsem kočevskem okraju so morali končati pouk že 27. 5. Uršič se je zelo prilagodil in upal, da bo nemški ravnatelj.

Kaj naj Ti še povem? Rad bi Ti še kaj veselega. A ker je veselih novic, se vse izkažejo za neresnične. O Gorenjski se je toliko govorilo, da jo dobi Italija, pa nimamo te sreče.

Za Te sva s Kranjcem ²¹⁰ govorila tudi z Malom ²¹¹ in mu priporočila, da Te spravi v službo, če bi se tam prej kaj pokazalo. S Ferjanom smo naredili v Tvojem imenu tudi posebno prošnjo za muzejsko službo, da si na dveh krajih v evidenci. Žalibog pa do sedaj še ni možna in dovoljena nobena nastavitev. Deputacija vseh uradniških organizacij je prosila komisarja Graziolija za nastavitev brezposelnih in je obljubil, da se bo to uredilo. A od tedaj je že več tednov poteklo in ni še nič.

Oglasi se še kaj! Bodi prav prisrčno pozdravljen Ti in Tvoja družinica!

Tvoj Franc

203 V gostilni Matevža Ziherla je bila vojaška menza.

204 Marta Otilija Lenček, por. Kalan (1895-1972), hči loškega notarja Nika Lenčka st. iz prvega zakona oziroma polsestra medvojnega notarja Nika Lenčka ml.

205 Minka Ziherl, domača gostilničarka, glej zgoraj.

206 Brezigar, vodja Sreskega načelstva v Škofji Loki.

207 Kocjan, predvojni referent za živinorejo in kmetijstvo (gospodarstvo) na Sreskem načelstvu v Škofji Loki.

208 Babič, uradnik na predvojni Občini Škofja Loka.

209 Franc Dolenc (1897-1967), tovarnar, lesni trgovec in veleposestnik iz Stare Loke. Iz njegovih obratov na Trati je po vojni nastalo podjetje Jelovica.

210 Silvo Kranjec (Ljubljana, 1892 - Ljubljana, 1976), zgodovinar in geograf, avtor številnih geografskih učbenikov in zgodovinskih knjig. Bil je profesor na ljubljanskem moškem učiteljskišću ter gimnazijah v Celju in Ljubljani. Od leta 1938 do 1945 je bil prosvetni inšpektor. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Silvo_Kranjec)

211 Dr. Josip Mal (Pretrž, 1884 - Ljubljana, 1978), zgodovinar, geograf in umetnostni zgodovinar, dolgoletni ravnatelj Deželnega (danes Narodnega) muzeja in po upokojitvi vodja ljubljanskega Mestnega muzeja. Napisal je vrsto zgodovinskih prispevkov, študij in razprav ter po smrti dr. Josipa Grudna dokončal *Zgodovino slovenskega naroda*. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 6, str. 381)

Pismo dr. Romana Savnika

Dragi Pavle!

Ljubljana, 19. 6. 1941

Tvoje drago pismo, ki je seveda prešlo cenzuro, je potrebovalo do mene ravno tri tedne. Bila je obenem prva pošta, ki sem jo sprejel v novih razmerah. Že zategadelj sem bil Tvojega glasu izredno vesel. No, o Tvoji začasni usodi sem bil precej poučen od Planine, tudi sem izvedel, da si bil nekaj dni v Ljubljani. Ko pa sem se namenil na banovino k Planini, da izvem, kje Te je dobiti, si žal že odrinil dalje. Nove razmere! Kolikokrat smo pri taroku o prihodnosti, preko katere moramo v svetlejši dni, govorili. In prišla je. Sprejel sem jo izredno vdano. Prav zato, ker sem okusil prevrat na lastni koži kot vojak. Ne morem povedati, kako sem hvaležen temu, da so me poklicali! Zdi se mi, da mi le to šele daje legitimacijo govoriti, zagovarjati, braniti naše ideale pred blatenjem od strani raznih slovenskih ljudi in na drugi strani kritizirati našo preteklost. Mislim si, da boš do podobnega sklepa prišel tudi Ti, ki si še vse neprimerno bolj stal sredi narodnega boja in si izšel zaenkrat iz njega poražen. Zares, zdaj smo našo zgodovino aktivno doživljali sami!

Kaj počenjam zdaj? V prostore uredništva atlanta Slovenije se je takoj naselilo italijansko vojaštvo. Planina je iz njega rešil vsaj večino stvari. Arhiv hranimo za poznejše čase, čeprav bi bilo hudo potrebno program izpeljati prav v sedanji pereči dobi. V novih razmerah sem se zabubil doma. Vrtnaril sem in kopal, da je bilo veselje. To so opazili tudi vsi moji bedni sosede – sami navdušenci za tretji rajh – Bog jim pomagaj, meni se ni po letih truda posrečilo spreobrniti niti enega, tako da cenim poslej vso pedagogiko še manj – ki so me takole ogovarjali: Vi ste pa postali silno pridni! Besen sem jim odgovarjal, da nisem še nikdar tako malo delal kot sedaj. Ljudje pač cenijo samo ročno delo, vse drugo ni nič, – spomni se le, kako so se po deželi veselili vsi, ker so se Nemci znesli tako podlo na duhovščino, – pa četudi delaš z roko le sebi v prid, ko npr. okopavaš krompir. Takega ljudskega stališča me je bilo najbolj groza, kajti čemu vse trpljenje, garanje za slovensko kulturo, če nima naš preprosti človek do nje prav nobenega odnosa in meri vse po tem, koliko si plačan od ure. In vendar je le zasluga naših kulturnih delavcev, ako ravna zaenkrat Italijani z nami tako kulantno,²¹² tako se je izrazil sam Urbani.²¹³ Slovenskim političnim ljudem ni pripisovati tega uspeha. Zanimalo Te bo, da nam Italijani pripravljajo slovenski zemljepisni in zgodovinski šolski atlas in tudi šolske stenske karte. Kaj takega nismo dosegli niti v svoji državi. Seveda je stvar slovenskih profesorjev, da oskrbe celokupno slovensko terminologijo, kajti

212 Poslovno vljudno, uslužno (iz franc. *coulant*).

213 Umberto Urbani (Koper 1888 – Trst 1967), publicist in prevajalec, predvojni šolski nadzornik v Postojni. Ob ustanovitvi Ljubljanske pokrajine je bil časopisni cenzor v Ljubljani. Po vojni je veliko prevajal slovenske literarne tekste v italijanščino in o slovenskem kulturnem dogajanju poročal na tržaškem radiu. (Vir: *Enciklopedija Slovenije* 14, str. 84)

v slovenskem jeziku bo prirejena zbirka zemljevidov, ki jih imajo uvedene italijanske šole. Tiskalo se bo vse v Novari. No, delavci so zopet isti, kot Bohinec,²¹⁴ Planina,²¹⁵ Miklavčič,²¹⁶ Trdan,²¹⁷ pomaga pa tudi Bernot²¹⁸ in moja malenkost. Dela vsaj pri zemljepisnih kartah je ogromno, kajti na fizikalni karti Evrope npr. bo nadomeščenih okoli 300 italijanskih imen s slovenskimi. Popravljeni smemo vse in povsod razen v Italiji (v prejšnjih mejah) in v Dalmaciji. Tako bodo ti zemljevidi gotovo zanimiv dokument svoje dobe. Kdo bi si mislil pred par meseci, da bo »Atlas Slovenije«²¹⁹ takole izgledal. Škoda, da Te ni v Ljubljani, kajti pri tem delu Te vsi zelo pogrešamo; gotovo pa bi Te tako delo v prisilnem brezdrlju prijetno razvnelo.

Vesti s štajerske strani so silno redke in malo točne. Šele pred kakim tednom je bila potrjena vest, da je Bitenc²²⁰ zares padel. Pravili so svojčas, da je v boju padel tudi Val[entin] Stante, saj je to vest prinesel na prosvetni oddelek nek njegov celjski kolega. In v Jutru smo brali pred mesecem dni obširnejši spominski članek za umrlim našim tovarišem Viktorjem Gruntarjem, pa se je menda izkazalo, da je živ in je svojo osmrtnico sam bral. Bašu se ni baje nič primerilo. Njegovi graški prijatelji so dosegli, da je zaenkrat ostal na svojem mestu. Tudi kranjski Žontar še nekam dobro vozi. Prav je, da bomo imeli nekaj zanesljivih prič sedanjih nečutenih dogodkov.

In najino upanje v lepšo prihodnost? Vesel sem, da si to upanje ohranil, vendar postavljam daljši rok kot Ti. Omenil sem danes Tvoji gospe, da vzemi v roke Tisoč in eno noč; vsak večer preberi eno pravljico in ko boš končal, to bo čez tri

214 Dr. Valter Bohinec. (več v opombi 125)

215 France Planina. (več v opombi 63)

216 Maks Miklavčič (Dolenja Ravan, 1910 – Poljane nad Škofjo Loko, 1971), duhovnik in zgodovinar, član Proforskega ceha. Bil je profesor na Škofjiški gimnaziji v Šentvidu, arhivar škofijskega arhiva v Ljubljani in predavatelj cerkvene zgodovine na Teološki fakulteti. V znanstvenih razpravah je obravnaval zgodovino cerkvene organizacije na Slovenskem, udeleževal se je tudi kot nabožni pisec in urednik. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Maks_Miklavčič)

217 Trdan Franc (Sušje pri Ribnici, 1883 – Ljubljana, 1941), duhovnik, zgodovinar in geograf, dolgoletni profesor na Škofjiški gimnaziji v Šentvidu. Napisal je vrsto strokovnih člankov s področja zgodovino-pisja in geografije. (Vir: <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:3928/VIEW/>)

218 Ciril Bernot (Hinje, 1900 – Ljubljana, 1961), biolog in geograf, profesor na ženskem učiteljski, Pedagoški akademiji in Biotehniški fakulteti v Ljubljani. Sodeloval je pri pripravi zemljepisnega atlasa za srednje šole ter raznih osnovnošolskih in srednješolskih učbenikov za zoologijo. Njegovi strokovni članki so večinoma s področja splošne biologije in ontogenije rib. (Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Ciril_Bernot)

219 Atlas je izšel pod naslovom *Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole: 56 zemljevidov k matematični, fizični, politični in gospodarski geografiji s 350 slikami v bakrotisku*. Glavni avtor je bil Luigi Visintin, slovensko izdajo je priredil Valter Bohinec, s sodelovanjem Cirila Bernota, Franceta Planine in Romana Savnika. Obsegal je 57 strani kartografskega gradiva, izšel je v slovenskem jeziku, izdal ga je Istituto geografico de Agostini, Novara, 1941. (Vir: COBISS.SI-ID 65297408)

220 Mirko Bitenc. (več v opombi 14)

leta, bo našega velikega petka konec. Seveda verjamem, da bodo dejansko hudo trpeli vsi Slovenci. Za konec oktobra pričakujem italijanskega zloma, to sem Ti nakazoval že januarja, ko sem bil v Celju, in vkorakanja Nemcev tudi v ljubljansko provinco in še kam dalje.²²¹

Tedensko pridno tarokiramo v treh ali štirih; pridejo Miha, Maks in včasih Marne.²²² Upam, da se kmalu oglasiš v Ljubljani. Pridi k nam, na učiteljišču bi bil prostor, kajti Petelin²²³ sili stran na klasično gimnazijo. Priporoči se v tem smislu Kranjcu. Jaz z njim o tem ne morem razpravljati.

Bodi pristrčno pozdravljen in v izgnanstvu vedno misli, da si Slovincem tu zelo potreben! Ko kaj prideš sem, oglasi se gotovo pri meni; vedno si dobrodošel nam Ti in Tvoja družina.

Tvoj Roman

SEZNAM KRAJŠAV:

dr.	doktor
ga.	gospa
hl	hektoliter
itd.	in tako dalje
ml.	mlajši
npr.	na primer
prof.	profesor
stol.	stoletje
sv.	sveti
Št.	Šent (Vid, Peter)
univ.	univerzitetni

VIRI ZA IZDELAVO OPOMB:

Arhivski viri

ARS, AS 448, Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani, vpis 332/318, 379/37.

ARS, AS 368, Privatna dvorazredna trgovska šola Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani.

SI_ZAC/0610, Okrožno kot trgovsko sodišče Celje, 1864–1956, Trgovinski register Rg A – Posam.

SI_ZAL_ŠKL/0259, Muzejsko društvo Škofja Loka, 1930–2009, t. e. 1, a. e. 8, Kronika sestankov loških profesorjev.

221 To se je dejansko zgodilo šele po italijanski kapitulaciji, 8. 9. 1943.

222 Miha Ozvald, Maks Miklavčič in Karol Marne.

223 Stanko Petelin, profesor na učiteljišču v Ljubljani, med letoma 1938 in 1943; poučeval je zgodovino in zemljepis. (Vir: *Sto let ljubljanskega učiteljišča*, str. 93)

Elektronski viri

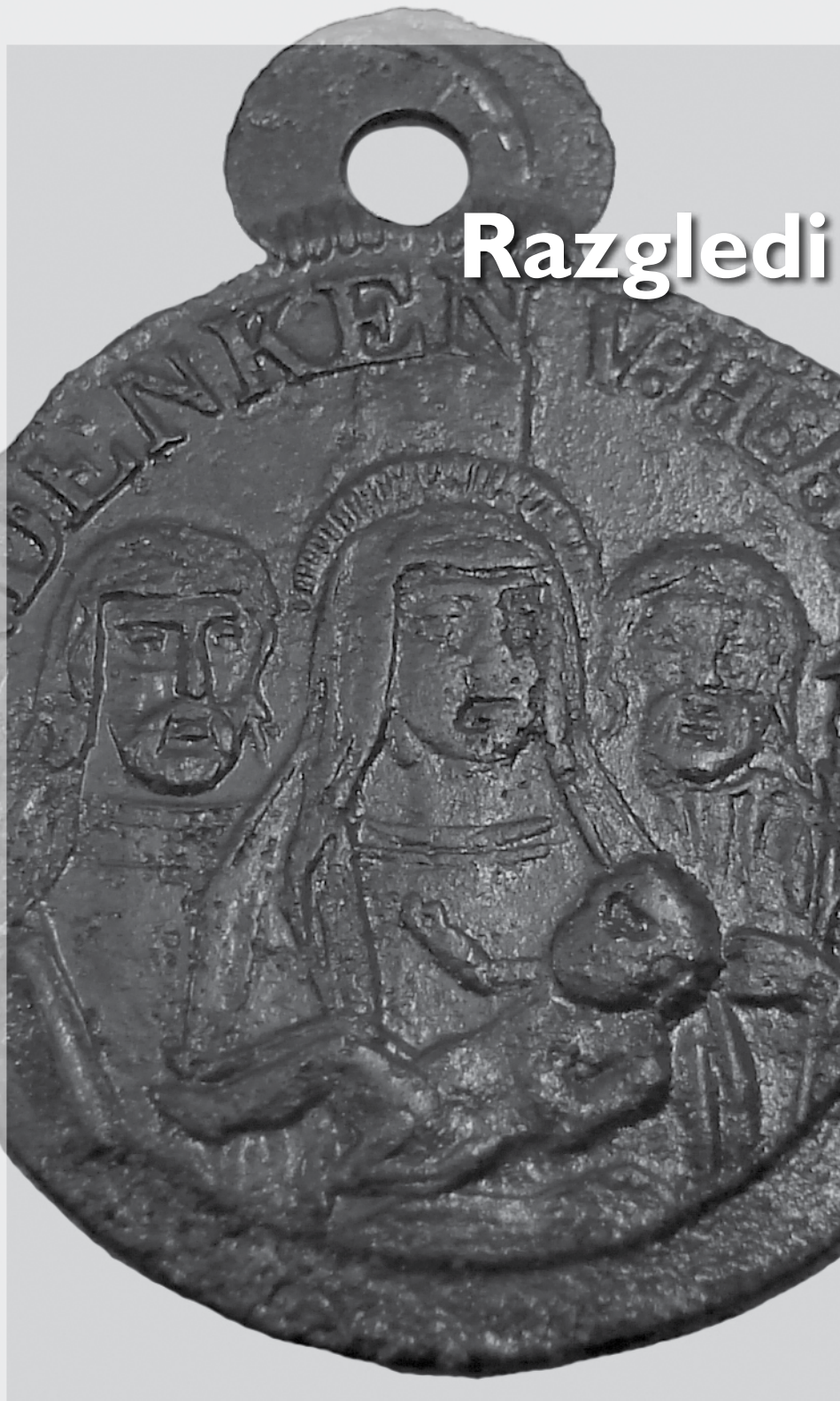
http://hr.wikipedia.org/wiki/Dušan_Simović
http://hr.wikipedia.org/wiki/Tomislav_II.
<http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:3928/VIEW/>
http://sl.wikipedia.org/wiki/Balduin_Saria
http://sl.wikipedia.org/wiki/Borovniški_viadukt
http://sl.wikipedia.org/wiki/Ciril_Bernot
http://sl.wikipedia.org/wiki/Ciril_Pirc
http://sl.wikipedia.org/wiki/Dom_in_svet
http://sl.wikipedia.org/wiki/Jezera_Murter
http://sl.wikipedia.org/wiki/Lea_Fatur
http://sl.wikipedia.org/wiki/Leon_Detela
http://sl.wikipedia.org/wiki/Lovro_Sušnik
http://sl.wikipedia.org/wiki/Maks_Miklavčič
http://sl.wikipedia.org/wiki/Mohorjeva_družba
http://sl.wikipedia.org/wiki/Neodvisna_država_Hrvaška
http://sl.wikipedia.org/wiki/Roman_Savnik
http://sl.wikipedia.org/wiki/Silvo_Kranjec
<http://sl.wikipedia.org/wiki/Tisno>
http://sl.wikipedia.org/wiki/Vladko_Maček
http://sl.wikipedia.org/wiki/Štajerska_domovinska_zeveza
[http://www.gorenjci.si/osebe/demšar-jože\(josip\)/152/](http://www.gorenjci.si/osebe/demšar-jože(josip)/152/)
<http://www.gorenjci.si/osebe/planina-france/17/>
<http://www.lukovica.si/kultura/znamenite-osebnosti/190>
COBISS.SI-ID 7596089
COBISS.SI-ID 65297408

LITERATURA ZA IZDELAVO OPOMB:

Čopič, Venceslav (ur.): *Sto let ljubljanskega učiteljsišča*, Ljubljana: Gimnazija pedagoške smeri, 1973.
Čuček, Janez et al.: *Stoletje svetovnih vojn*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1981.
Enciklopedija Slovenije 1, A–Ca, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987, str. 298, 204.
Enciklopedija Slovenije 2, Ce–Ed, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988, str. 180.
Enciklopedija Slovenije 3, Eg–Hab, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989, str. 368–369, 410.
Enciklopedija Slovenije 4, Hac–Kare, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990, str. 256, 406.
Enciklopedija Slovenije 5, Kari–Krei, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991, str. 311.
Enciklopedija Slovenije 6, Krek–Marij, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992, str. 5, 66–67, 381.
Enciklopedija Slovenije 13, Š–T, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999, str. 76.
Enciklopedija Slovenije 14, U–We, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2000, str. 84.
Enciklopedija Slovenije 15, Wi–Ž, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2001, str. 375.
Grdina, Igor (ur.): *200 let I. gimnazije v Celju : monografija : 1808/09–2008/09*,
Celje: I. gimnazija, 2010.

- Izvestje Državne realne gimnazije v Celju za šol. leto 1932/33*, Celje: Gimnazija, 1933.
- Izvestje Državne realne gimnazije v Celju za šol. leto 1937/38*, Celje: Gimnazija, 1938.
- Izvestje Državne realne gimnazije s klasičnimi vzporednicami v Celju za šol. leto 1939/40*,
Celje: Gimnazija, 1940.
- Košir, Tone: *50 let Zdravstvenega doma Škofja Loka: pregled od začetkov do leta 2002*, Škofja
Loka : Zdravstveni dom, 2002.
- Letno poročilo I. gimnazije v Celju za šol. leto 1951/52*, Celje: Gimnazija 1952.
- Maček, Jure (ur): *Laški zbornik 2002*, Laško: Knjižnica, 2002.
- Orožen, Janko: *Zgodovina Celja in okolice*, Celje 1971.
- Pivk, Valentin: *Gimnazija Kranj in stoletje njenih matur*, Kranj: Gimnazija, 2001.
- Počivavšek, Marija: *Zdravstveni dom Celje od ustanovitve do konca 2. svetovne vojne. V: Non
est vivere, sed valere vita est* (ur. Marija Počivavšek, Brane Mežnar), Celje: Zdravstveni
dom Celje, Muzej novejšje zgodovine Celje, 2003.
- Stalež šolstva in učiteljstva v Dravski banovini 1934*, Ljubljana 1932.
- Štukl, France: *Po poti kulturne dediščine : sprehod skozi Škofjo Loko in vasi v spodnjem
porečju Poljanske Sore*, Škofja Loka: Občina, 2011.
- Verbinc, France: *Slovar tujk*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1982.
- Zadnikar, Andrej: *Zapuščina p. Ludvika Modesta Golie O. T. V: Arhivi XXIII/2000*, štev. 2,
str. 177–179.

Razgledi

O prvih prejemnikih kraljeve zemlje na Kranjskem.

Nekaj zapazanj k listini cesarja Otona III. za freisinškega škofa
Abrahama iz leta 989 (D. O. III., št. 58)

Izvleček

Prispevek obravnava listino cesarja Otona III., s katero je leta 989 freisinškemu škofu Abrahamu in njegovi škofiji podelil spodnji del Poljanske doline in Sorško polje vzhodno od potoka Žabnice, iz podelitve pa je bila izvzeta posest, ki jo je med Škofjo Loko in Goričanami imel na podlagi kraljeve podelitve nek Pribislav (D. O. III., št. 58). Pokazano je, da je listina nastala zaradi posestnega spora, v katerem je Pribislav uspel dokazati svoje lastništvo nad sporno posestjo, uveljaviti svojo pravico na dvoru in prejeti za svojo posest cesarsko listino. S tem je Pribislav, ki sodi med tiste Slovane, ki so se uspeli integrirati v novo družbeno elito na jugovzhodu cesarstva, daleč najstarejši prejemnik kraljeve zemlje na Kranjskem.

Abstract

**The first recipients of royal land in Carniola.
Some observations on a charter of 989 from Emperor Otto III for
Bishop Abraham of Freising (D. O. III., no. 58)**

The contribution discusses a charter from Emperor Otto III by which in 989 he granted the lower part of the Poljane valley and Sorško polje east of the Žabnica stream to Bishop Abraham of Freising and his bishopric. However, an estate held by one Pribislav between Škofja Loka and Goričane on the basis of royal charter (D. O. III., no. 58) was excluded from the grant. It is shown that the charter was created because of a property dispute, in which Pribislav was able to prove his ownership of the disputed property, enforce his rights at court and receive an imperial charter of his ownership. Pribislav, who is among the Slavs who succeeded in integrating in the new social elite in the southeast of the empire, is by far the earliest recipient of royal land in Carniola.

Za slovenski prostor med Sočo na zahodu in Dravo pri Ptujju na vzhodu ter med Karavankami in Kamniškimi Alpami na severu in Kolpo na jugu ni poznana niti ena karolinška vladarska listina.¹ Tu v 9. stoletju ni bila podeljena nobena kraljeva zemlja, ustvarjen ni bil noben imunitetni teritorij, pridobljen noben privilegij. Vse to kaže, da gospostvena struktura ni bila vzpostavljena in zemljiška gospostva niso bila organizirana. Razlika v primerjavi s sosednjimi pokrajinami Karantanijo, ki je kot jedrna pokrajina bavarske Vzhodne krajine in *regnum* dveh karolinških princev izstopala, Panonijo severno od Drave, kot tudi s Furlanijo in Istro, kjer imamo prve vladarske darovnice, imunitetne in druge privilegije že v času prve polovice 9. stoletja, je očitna. Opozarja na periferni značaj osrednjega dela slovenskega ozemlja in daje slutiti, da frankovski režim kljub uvedbi grofovske uprave (v Karnioli) v slovenske socialne in gospodarske razmere v glavnem ni posegal ter jih ni spreminjal.

Do odločilnih sprememb na gospodarskem in socialnem področju, povezanih z »gospostveno zgostitvijo«, oblikovanjem prvih zemljiških gospostev, fevdalizacijo in kolonizacijo, je tako prišlo šele po cezuri, ki so jo povzročili Madžari. Njihova naselitev v Panonijo je, z izjemo Karantanije, povzročila propad karolinške ureditve vzhodno od Aniže in Soče.² Za njihove številne plenilne pohode v Italijo v prvi polovici 10. stoletja pa si lahko predstavljamo, da so na slovenskem ozemlju, kjer je po stari rimski cesti Aquileia-Emona-Poetovio potekala glavna komunikacija med padsko in panonsko nižino, povzročili podobno opustošenje v človeških in ekonomskih resursih, kot nam je poznano iz sosednje Furlanije.³ Novo razvojno politiko in nove organizacijske oblike so na jugovzhodu cesarstva tako omogočila mirna leta po bitki pri Augsburgu (leta 955). Leta 976 je bila Karantanija po več kot dveh stoletjih državnopravno ločena od Bavarske in, svojemu dejanskemu rangju (v drugi polovici 9. stoletja je bila *regnum* kar dveh karolinških princev) in zgodovinski tradiciji odgovarjajoče, povzdignjena v vojvodino vzhodnofrankovsko-nemškega cesarstva, na njenem južnem in vzhodnem robu pa se je izoblikoval venec (mejnih) grofij.⁴ Vzpostavitev stabilnega državno-pravnega okvira je odprla pot podeljevanju kraljeve zemlje med posvetne in cerkvene prejemnike. Ti so večinoma izvirali iz vrst bavarskega plemstva in tamkajšnjih škofij, ki so velik kolonizacijski prostor, od avstrijske Donave do slovenske Save in celo Istre ter Furlanije, razumeli kot neke vrste lastno dvorišče, na katerem so se skušali posestno in gospostveno uveljaviti in zavzeti vodilne položaje.⁵

1 Edina izjema je D. Arnolf, št. 138, iz leta 895, ki pa je ponarejena in v njej navedena podelitev posesti na Savi je kasnejša interpolacija. Gl. Štih, Rajhenburg.

2 Wolfram, *Grenzen und Räume*, str. 272–273, 326–327; Giesler, *Ostalpenraum*, str. 53–55; Štih – Simoniti, *Na stičišču svetov*, str. 74–75.

3 Giesler, *Ostalpenraum*, str. 55–62, 69–74; Štih, »Villa«, str. 105–110, 142–144. Za slovensko prehodno ozemlje ni nobenih neposrednih informacij o madžarskih pustošenjih.

4 Giesler, *Ostalpenraum*, str. 168–176.

5 Gl. npr. Dopsch, *Die steirischen Otakare*, str. 75–139; Hausmann, *Die steirischen Otakare*, str.

Na Kranjskem, v porečju Save, ki ga je v zgodnjem srednjem veku pokrivalo ime Karniola, so bile prve prejemnice kraljeve zemlje škofije. Prva je tu prejela posest škofija v Freisingu, ki je z dvema darovnicama Otona II. leta 973 položila temelj velikega škofjeloškega zemljiškega gospostva v centralnih predelih Gorenjske, zahodno od Kranja.⁶ Leta 1004 ji je sledila škofija v Briksnu, ki je od Henrika II. prejela *nostris iuris praedium quod dicitur Ueldes*.⁷ Kraljeva posest, ki jo je takrat prejel škof Albuin, pomeni začetek prav tako zelo velikega blejskega zemljiškega gospostva, ki se je raztezalo severno od freisinškega škofjeloškega gospostva. Obe bavarski škofiji sta za svoji kranjski gospostvi v naslednjih desetletjih prejeli še več vladarskih listin, s katerimi sta zaokroževali svojo tamkajšnjo posest in povečevali pravice.⁸ Tretja škofija, ki je prejela kraljevo zemljo na Kranjskem, je bil Oglej. To je bila domača škofija, saj se je njena dijeceza na vzhodu raztezala vse do Drave pri Mariboru in Ptuju. Oglej je prvo zemljiško posest vzhodno od Soče – vendar takrat še vedno v Furlaniji – prejel leta 1001 z darovnico Otona III., s katero je dobil polovico Solkana, Gorice in spodnje Vipavske doline.⁹ Kranjsko pa mu je v posestnem pogledu odprl še Henrik III. leta 1040, s podelitvijo petdesetih kraljevskih kmetij v Cerknici na Notranjskem.¹⁰ S to darovnico – gre za največjo vladarsko podelitev v obliki kraljevskih kmetij v slovenskem prostoru sploh – je postala oglejska cerkev lastnica velikega ozemlja, njegovo jedro so predstavljala kraška polja okrog Loža, Cerknice in Planine, ki so, skupaj s pripadajočimi velikimi gozdovi okrog Snežnika in na Blokah, tvorila glavno in najpomembnejšo oglejsko posest na Kranjskem.

Na Kranjsko se tako do sredine 11. stoletja nanaša devet vladarskih listin, ki so jih izstavili Oton II., Oton III., Henrik II. ter Henrik III., in od katerih je štiri prejela škofija v Freisingu (973, 973, 989, 1002)¹¹, štiri škofija v Brixnu (1004, 1011, 1040, 1040)¹² in eno škofija v Ogleju (1040).¹³ Šele deseto vladarsko listino je leta 1058 prejel prvi posvetni prejemnik: to je bil neki genealoško neopredeljiv

225–275; Gänser, Mark als Weg zur Macht Tl. 1: 83 (1992), str. 83–125; Tl. 2: 85 (1994), str. 73–122; Meyer - Karpf, Herrschaftsausbau in Südostalpenraum, str. 491–539; Dopsch - Meyer, Von Bayern nach Friaul, str. 295–372; Štih, Izvor in začetek, str. 35–48; isti, Dve novi notici, str. 7–42.

6 DD. O. II., št. 47, 66.

7 D. H. II., št. 67.

8 Freising: D. O. III., št. 58 (989); D. H. II., št. 32 (1002); Brixen: D. H. II., št. 228 (1011); DD. H. III., št. 22 (1040), 24 (1040); DD. H. IV., št. 111 (1063), 259 (1073). Gl. Štih, Izvor in začetki, str. 41–43, 45; Albertoni, Začetki razdrobljene briksenske posesti, str. 49–59; Bizjak, Razvoj, str. 111–124.

9 D. O. III., št. 402; gl. Štih, »Villa«, str. 122–142.

10 D. H. III., št. 19; gl. Štih, Izvor in začetki, str. 45–47.

11 DD. O. II., št. 47, 66; D. O. III., št. 58; D. H. II., št. 32.

12 DD. H. II., št. 67, 228; DD. H. III., št. 22, 24.

13 D. H. III., št. 19.

Anzo, sicer salzburški vazal, ki je z njo od Henrika IV. dobil posest pri Grosupljem, jugovzhodno od Ljubljane, ki je bila leta 1062 še razširjena.¹⁴

Vladarske darovnice za posest na Kranjskem je tako pred letom 1000 prejela samo škofija v Freisingu. 30. junija 973 je cesar Oton II. v Triburju z le kopijalno ohranjeno listino podaril freisinški škofiji Selško dolino s (Škofjo) Loko in zahodnim delom Sorškega polja do potoka Žabnica (D. O. II., št. 47). Podarjena posest je ležala v centralnih predelih takrat prvič omenjene grofije Kranjske (*in comitatu...quod Carniola vocatur et quod vulgo Creina marcha appellatur*) in hkrati *in ducatu* bavarskega vojvode Henrika II. Prepirljivca (955–976, 985–995).¹⁵ Prejemnik listine je bil škof Abraham (957–993/994), vplivni svetovalec vojvode Henrika II. in njegove matere Judite, ki je bil tudi drugače tesno povezan s prostorom, ki so ga v vzhodnih Alpah, predvsem na Koroškem, poseljevali Slovani: kodeks *clm 6426* Bavarske državne knjižnice v Münchnu, v katerega so vpisani znameniti Brižinski spomeniki, je bil »pontifikalni priročnik«, neke vrste škofovski *vademecum*, ki ga je dal – vsaj njegovo jedro – Abraham sestaviti za svoje lastno cerkveno in pastirsko delovanje.¹⁶

Z drugo listino, datirano s 23. novembrom 973 in izstavljeno v Heiligenstadtu na Saškem, je Oton II. škofu Abrahamu in freisinški cerkvi podaril še največji del Poljanske doline in Sorško polje vzhodno od potoka Žabnice (D. O. II., št. 66).¹⁷ Posest, podeljena s to v originalu ohranjeno listino, ki je zelo zanimiva tudi z diplomatskega vidika in je služila kot predloga za znano *Ostarrîchi*-listino iz leta 996 s prvo omembo avstrijskega imena v jeziku domačih prebivalcev,¹⁸ je na severu mejila na posest, podarjeno z D. O. II., št. 47 in zaokroževala nastajajoče zemljiško gospostvo freisinške škofije na Gorenjskem. Meje podeljene posesti so v obeh listinah opisane na podlagi natančnega poznavanja lokalne topografije, ki s topnimi in hidronimi, kot so *Lônca*, *Sabniza*, *Z(C)elsah*, *Stresoubrod*, *Szovrska Dobravua*, *Zovra fluvius*, *Zouriza*, *rivulus parvus qui vocabulo Sclavorum Sabniza nuncupatur*, *rivulus C(h)otabla* itd., jasno izpričuje tamkajšnjo slovansko poselitev. Obenem ne more biti dvoma, da v cesarski pisarni, kjer sta obe listini nastali, s takšnimi natančnimi topografskimi podatki sami po sebi niso mogli razpolagati. Morali so ji biti posredovani, še prej pa zbrani na terenu. Predstavljamo si lahko, da so meje podeljene posesti določili izstaviteljevi predstavniki, pri čemer najprej mislimo na takratnega kranjskega grofa Papa/Paba (pripadal je kognatskemu krogu Ebersbergov in je okrog leta 960 izpričan kot

14 DD. H. IV., št. 43, 96. O Anzu in njegovi kranjski posesti gl. Štih, Dve novi notici, str. 22–25.

15 Gl. Štih, Diplomatične in paleografske opombe, str. 301–321. O prvih omembah otoske grofije Kranjske gl. Štih, Prva omemba Bleda, str. 25–26.

16 Merodajna izdaja: *Brižinski spomeniki/Monumenta Frisingensia*. O kodeksu *clm 6426* gl. Daniel, *Handschriften*, str. 114–116; Kurdorfer, Zgodovinski in literarni pomen, str. 7–21.

17 Gl. Štih, Diplomatične in paleografske opombe, str. 301–321.

18 D. O. III., št. 232; gl. Appelt, Zur diplomatischen Beurteilung, str. 163–173; Dienst, Paläographisch-diplomatische Bemerkungen, str. 1–12.

freisinški odvetnik),¹⁹ ki je tu zastopal kraljeve interese, in njegove ljudi; nič presenetljivega ne bi bilo, če bi pri določanju meje sodelovali tudi prejemnikovi predstavniki. Kakor koli je že bilo, nedvomno je, da je natančen opis meja podeljene posesti za obe listini lahko nastal samo *in situ*, pri čemer predstavljata njuna zapisa, s pomočjo katerih sta bili nato v cesarski pisarni najprej koncipirani in nato napisani DD. O. II., št. 47 in 66, prve zametke listinskega pismenstva v kontinentalnem delu današnje Slovenije.²⁰

Theodor Sickel, ki je za Monumenta Germaniae Historica pripravil izdajo otonskih listih in je tudi osebno obdelal DD. O. II., št. 47 in 66, je menil, da je D. O. II., št. 66 »druga izgotovitev D. O. II., št. 47, z natančnejšo navedbo meje podeljene posesti.«²¹ Sicklovo mnenje, da gre pri D. O. II., št. 66 le za v pogledu mej nekoliko izboljšan duplikat D. O. II., št. 47, ki se v literaturi povzema vse do današnjih dni,²² je napačno. Z D. O. II., št. 66 je cesar namreč podelil povsem novo posest (spodnji oziroma vzhodni del Poljanske doline in vzhodni del Sorškega polja), ki pa se je na severu (po gorskih vrhovih, ki ločujejo Selško in Poljansko dolino) in severovzhodu (ob potoku Žabnica) stikala s posestjo, ki je bila podeljena z D. O. II., št. 47. Zaradi identičnosti severne in severovzhodne meje posesti, podeljene z D. O. II., št. 67, z južno in jugovzhodno mejo posesti, podeljene z D. O. II., št. 47, se v obeh listinah deloma omenjajo ista krajevna, vodna in gorska imena. Sickel in njemu sledeči, ki jim podrobna (historična) topografija škofjeloškega ozemlja seveda ni mogla biti poznana, so zato napačno sklepali, da D. O. II., št. 66 le natančneje opisuje meje z D. O. II., št. 47 podeljene posesti.²³

A že čez šestnajst let je Oton III., 1. oktobra 989, v Frankfurtu, izstavil listino, ki ima enako kopijalno izročilo kot D. O. II., št. 47, s katero sta freisinški škof Abraham in njegova škofija zopet prejeli posest na Kranjskem (D. O. III., št. 58). Pri tem je najbolj zanimivo, da se je podeljena posest skoraj popolnoma pokrivala s posestjo, podeljeno z D. O. II., št. 66 iz novembra 973, in D. O. III., št. 58 v svojem diktatu tudi verno sledi D. O. II., št. 66, ki je služila kot predlistina za D. O., št. III. 58. Zamenjano je bilo le ime kranjskega grofa, ki leta 989 ni bil več Papo/Pabo,

19 Gl. Štih, Prva omemba Bleda, str. 26 in op. 242, 244.

20 Gl. Štih, Začetek in razmah, str. 266. Listini je po Sicklu koncipiral WB, glavni notar kanclerja Wiligisa, od 975 nadškofa v Mainzu in s tem cesarskega nadkaplana. WB je bil identificiran s Herwardom, učiteljem samostanske šole v Aschaffenburgu ob Majni in cesarskim kaplanom, ki si je svojo izobrazbo pridobil v lotarinškem samostanu Gorze; gl. Fleckenstein, *Hofkapelle* 2, str. 35 in op. 102, 38–39.

21 D. H. II., št. 66, predopomba; Sickel, Erläuterungen, str. 123 (Urkunde mit Duplicat, zweifacher Exemplar).

22 Nazadnje: Steildorf, *Marken und Markgrafen*, str. 123.

23 V slovenskem zgodovinopsju to seveda ni bil primer, čeprav je npr. tudi rekonstrukcija geneze loškega gospostva, ki jo je opravil najboljši poznavalec zgodovine freisinške posesti na Kranjskem, Pavle Blaznik, v nekaterih segmentih napačna. Gl. Blaznik, Škofja Loka, str. 11–15, z zemljevidom na str. 15; prim. Štih, Izvor in začetki, str. 41 in op. 65; Bizjak, Razvoj, str. 112 in op. 8.

ampak Waltilo,²⁴ kot petent pa je leta 989 naveden koroški vojvoda Henrik (Mlajši; zadnji Luitpoldinger) in ne več istoimeni bavarski vojvoda (Henrik II. Prepirljivec).²⁵ Dodan je bil tudi pasus, ki je na enem odseku natančneje določal mejo Freisingu podeljene posesti, iz katere je bila izvzeta lastnina (zemljiška posest), ki jo je Oton III. podelil nekemu Pribislavu (*excepta proprietate Pribizlauui nostra regali traditione sibi donata*). Na novo definirana meja, s katero je Freising leta 989 dobil manj, kot je bilo določeno novembra 973, se je tikala freisinške posesti na desnem bregu reke Sore, nizvodno od Škofje Loke. V smeri proti Goričanam in Medvodam je mejila na posest nekega grofa Bernharda (*Vuernhardus comes*), ki je verjetno spadal v sorodstveni krog furlanskega, z Bavarske izvirajočega grofa Werihena/Werianda.²⁶ Ta je leta 1001 od cesarja Otona III. prejel polovico Solkana, Gorice in spodnje Vipavske doline, generaciji njegovih vnukov in vnukinj pa je pripadala Hadviga »iz Moše«, žena Engelberta I. Spanheimskega.²⁷ Hadviga Spanheimom ni prinesla samo Gorice, ki so jo kasneje dobili njihovi kognatski sorodniki Meginhardinci oziroma Goriški gofje, ampak očitno tudi nekdanjo Bernhardovo posest, s katero so Spanheimi na severozahodu zaokrožili svoje veliko ljubljansko gospodstvo.²⁸

Ker D. O. III., št. 58 tako zvesto sledi svoji predlogi D. O. II., št. 66, je že njen obdelovalec za objavo v *Monumenta Germaniae Historica*, Karl Uhlirz, v predopombi k ediciji listine zapisal, da gre za »potrditev D. O. II. 66, ki jo tudi najbolj verno posnema, vendar opremljeno z očitno s strani (vladarske) pisarne oskrbljenim vrinkom.« Podobno kot Sicklovo se vse do danes ponavlja tudi Uhlirzovo mnenje, da je Oton III. z D. O. III., št. 58 le potrdil posest, ki jo je njegov oče podelil z D. O. II., št. 66.²⁹ Toda to bi lahko držalo kvečjemu v vsebinskem, nikakor pa ne v formalnem pogledu. D. O. III., št. 58 po svojem formularju namreč ni

24 Waltilo se kot kranjski (mejni) grof omenja še v DD. H. II., št. 32 (1002), 67 (1004). Verjetno je identičen z Waltilom, ki je spadal med *complices et fautores* bavarskega vojvode Henrika II. Prepirljivca, ki so jih Otonu II. zvesti škofje izobčili v vojaškem taboru pred Regensburgom, poleti leta 976, ko je cesar zavzel mesto, pregnal upornega vojvodo in mu odvzel Bavarsko. Waltila je tako treba šteti v spremstvo Henrika II. Prepirljivca in zato njegovo postavitve za kranjskega grofa ne datirati v čas pred poletjem 985, ko se je njegov gospod pomiril s cesarjem – to je bil takrat že Oton III. – in ponovno prejel bavarsko vojvodino. Gl. Štih, Prva omemba Bleda, str. 26.

25 Gl. Frass - Ehrfeld, *Geschichte Kärntens* 1, str. 109–115, zlasti. 113 sl.

26 Za podroben potek meje gl. Cafuta, Lokacija gradu 'Bosisen', str. 13–30. O grofu Bernhardu gl. Štih, Dve novi notici, str. 32–34.

27 D. O. III., št. 412; o prednikih in o Hadvigi »iz Moše« gl. Dopsch - Meyer, Von Bayern nach Friaul, str. 337–351.

28 Gl. Dopsch - Meyer, Von Bayern nach Friaul, str. 351–259; Štih, Dve novi notici, str. 34. Prek Hadvige je v Spanheimsko rodbino prišlo tudi eno od njihovih nosilnih imen Bernhard, ki ga je nosil že Hedviginin sin, ustanovitelj cistercijanskega samostana v Vetrinju.

29 Tako sem sprva menil tudi sam: Štih, Diplomatične in paleografske opombe, str. 319.

potrditvena listina.³⁰ V njej ni v naraciji običajnega sklicevanja na izstaviteljevega predhodnika (ali predhodnike), ki je podelil določeno posest ali privilegij; prav tako ne vsebuje na izstavitelja naslovljene prošnje prejemnika po potrditvi; niti ni npr. omenjeno, da bi prejemnik izstavitelju v potrditev predložil listino, za katero je hotel doseči potrditev. Temu odgovarjajoče v dispoziciji D. O. III., št. 58 ni glagola *confirmamus* ali s tem glagolom tvorjenih fraz (*confirmamus nec non corroboramus; noviter donamus ac confirmamus; noviter tradimus, confirmamus atque corroboramus* itd.), ki so tipične in hkrati bistvene za potrdilne listine. Formalno gledano je D. O. III., št. 58 običajna darilna listina, s katero je Oton III. podelil in podaril (*in proprietatem donare curavimus; in proprium usum concessimus firmiterque donavimus*) škofu Abrahamu in freisinški cerkvi v listini opisano posest na Kranjskem. V primeru, da nam D. O. II., št. 66 ne bi bila poznana, bi na podlagi D. O. III., št. 58 lahko upravičeno sklepali, da je šele Oton III. leta 989 Freisingu podelil spodnji oziroma vzhodni del Poljanske doline in vzhodni del Sorškega polja.

Vprašanje, ki se zastavlja, je, zakaj Oton III. ni izstavil potrditvene listine, kot bi bilo glede na dejansko stanje tudi pričakovati, kamor bi lahko brez težav vnesli tudi omenjeni popravek meje, ki je izzema Pribislavovo posest. Zakaj so se raje odločili za darovnico, v kateri je bilo povsem zamolčano, da je to posest – seveda z izjemo tistega dela, kjer so naknadno korigirali mejo – škofu Abrahamu in freisinški cerkvi podaril že Oton II.? Odgovor se, kot se zdi, skriva prav v pasusu, ki je v D. O. III., št. 58 v škodo Freisinga spreminjal mejo in obseg novembra 973, z D. O. II., št. 66 podeljene mu posesti, iz katere je bila izrecno izvzeta *proprietas Pribizlauui*. To posest je Pribislav po dikciji D. O. III., št. 58 prejel od Otona III. (*nostra regali traditione sibi donata*), kar pomeni dvoje: da je šlo za prvotno kraljevo posest in je Pribislav lahko postal njen lastnik enkrat med decembrom 983 – takrat je s smrtjo Otona II. (7. 12.) in kronanjem v Aachnu (25. 12.; božič) oblast formalno prešla na komaj triinpol letnega Otona III. – in 1. oktobrom 989, ko je bila izstavljena D. O. III., št. 58. Toda leta 989 izvzeta Pribislavovo posest je že leta 973 Freisingu podaril Oton II. Kraljeva posest je z daritvijo dobila privatnega lastnika (D. O. II., št. 66: *quandam nostrae proprietatis partem ... nostra imperiali potentia in proprium et perpetuum usum concessimus firmiterque donavimus*), kar pomeni, da vladar z njo ni mogel več razpolagati in Oton III. je načeloma zato leta 989 tudi ni mogel več podariti Pribislavu.

Vse to daje slutiti, da se je moralo vse skupaj odviti drugače, kot se nam kaže. Paus v D. O. III., št. 58, ki je spreminjal mejo in obseg freisinški škofiji novembra 973 podeljene posesti, tako nakazuje, da se je v ozadju skrival dolgotrajen ozemeljski oziroma posestni spor, katerega začetek je povezovati prav s podelitvijo D. O. II., št. 66 Freisingu. Dejstvo, da je uspel Pribislav uveljaviti svojo pravico in pri kralju doseči korekcijo meje škofijske posesti v svojo korist, kaže na neko, tudi

30 Gl. Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre* 2, str. 283–292, 297–318.

po normah cesarskega dvora, legitimno staro posest, ki je bila ob podelitvi freisinškemu škofu novembra 973 spregledana. Ker se D. O. III., št. 58 iz 989 navezuje le na D. O. II., št. 66 iz novembra 973, ne pa tudi na D. O. II., št. 47 iz junija 973, ki s sporno posestjo ni povezana, je mogoče tudi zaključiti, da je do izstavitve D. O. III., št. 58 s korekcijo meje freisinške posesti prišlo prav zato, ker je Pribislav uspel uveljaviti svojo lastninsko oziroma posestno pravico in je bilo treba vzpostaviti prvotno posestno stanje.

Na podlagi povedanega je mogoče celotno dogajanja rekonstruirati takole: ko je leta 973 prišlo do dogovora, da bosta freisinški škof Abraham in njegova cerkev prejela spodnji oziroma vzhodni del Poljanske doline in so na terenu določili mejo podeljene posesti ter te podatke posredovali cesarski pisarni, da je lahko pripravila D. O. II., št. 66, so hote ali nehote spregledali Pribinovo privatno posest in jo vključili v meje Freisingu podarjene posesti. Zaradi tega je prišlo do posestnega spora, ki se je očitno vlekel leta, a v katerem je Pribislavu vendarle uspelo, da je dokazal svoje lastništvo nad sporno posestvijo in pri vladarju uveljavil svoje pravice. S tem je nastala nova - stara pravna situacija, v kateri so prvotno Pribislavovo posestno-pravno stanje vzpostavili tako, da je cesarska pisarna izstavila D. O. III., št. 58. Po svoji obliki je bila to darilna listina, v kateri je bila na spornem odseku na novo določena meja freisinške posesti. Z njo so nadomestili D. O. II., št. 66, ki se zato v D. O. III., št. 58 tudi ne omenja, s čimer je obenem izgledalo, da je šele Oton III. podelil v listini opredeljeno posest, čeprav jo je v resnici na nek način samo neformalno potrdil in v majhni meri korigiral. Hkrati pa je sedaj tudi Pribislavovo lastnino varovala cesarska podelitev, o kateri govori D. O. III., št. 58. Pri tem ostaja nejasno, ali je bila Pribislavova posest izvirno res kraljeva zemlja ali pa je bila samo zaradi rešitve spora s Freisingom deklarirana za kraljevo posest in mu bila zaradi pravne varnosti (še enkrat) podeljena s strani Otona III. Obenem se zdi, da je bil poleg Freisinga (leta 989) tudi Pribislav prejemnik vladarske listine, kar bi bilo za pričakovati. To v D. O. II., št. 58 sicer ni izrecno rečeno, vendar hkrati tega tudi ne izključuje. Nasprotno, primera s Koroške, kjer sta bila v drugi polovici 10. stoletja med prejemniki kraljeve zemlje Slovana Negomir in Zebegoj, ki sta prejela od Otona I. oziroma Otona III. za podarjeno posest tudi ustrezni listini, to možnost samo še povečujeta.³¹

Tako kot v primeru obeh koroških Slovanov, ki sta od krone prejela precej skromno posest, tudi zemljiška posest, ki jo je imel v lasti Pribislav, ni bila velika; lokalizirana je bila na prostoru dveh vasi Pungert in Gosteče na desnem bregu Sore, približno tri kilometre vzhodno od Škofje Loke, ki ju je freisinški škof kupil in vključil v Loško gospostvo šele leta 1215.³² Morda je bilo s Pribislavovo posestjo povezano tudi bližnje Gradišče (nad Drago), v zalednem goratem robu Polhograjskega hribovja, ki že s svojim imenom opozarja na utrjen kraj, in kjer je

31 D. O. I., št. 279; D. O. III., št. 133.

32 KUB 2, št. 30; za lokalizacijo Pribislavove posesti gl. Blaznik, Kolonizacija, str. 145 sl.; Cafuta, Lokacija gradu 'Bosisen', str. 16-23, z zemljevidom na str. 21.

bil arheološko dokumentiran grad majhnih dimenzij, kronološko umešččen v 12. in 13. stoletje; seveda pa so možne tudi drugačne razlage.³³

Kakor koli že, Pribislav se nam kaže kot prvi laični prejemnik kraljeve zemlje in vladarske listine na Kranjskem. V tem pogledu izpodrinja že omenjenega salzburškega vazala Anza, ki je prejel od Henrika IV. za posest pri Grospljem leta 1058 prvo in leta 1062 še drugo darovnico.³⁴ Še bolj pomembno pa je naslednje: Pribislav, katerega slovansko ime opozarja, da je moralo iti za domačina, je bil v stanju priti do kralja, uveljaviti pri njem svojo pravico in (verjetno) dobiti od njega vladarsko listino. Vse to ga, skupaj z zemljiško posestjo, ki jo je imel, umešča med tiste pripadnike stare domače slovanske elite z visokim družbenim položajem, ki je socialno preživela prelom, povzročen z vključitvijo slovanskega sveta v Vzhodnih Alpah najprej v karolinško in nato iz njega zraslo otonsko kraljestvo. Raziskave Michaela Mitterauerja pred več kot pol stoletja so prve pokazale, da je bilo v nasprotju s prevladujočimi predstavami staro slovansko plemstvo – seveda pokristjanjeno – s porokami in na druge načine integrirano v krog nove vladajoče elite in ne iz njega izključeno.³⁵ Kasnejše raziskave so njegove ugotovitve potrdile in z novimi primeri, med katere sedaj lahko prištejemo še Pribislava, še dopolnile ter razširile.³⁶ Seveda, socialno preživetje je imelo tudi svojo ceno, in če je bilo nujno, sta bili zanj žrtvovani tudi lastna družinska tradicija in identiteta.³⁷ A vendarle, na takšen način je nastajala nova družbena elita, ki je delovala integrativno; njeno oblikovanje je bilo tudi v kraljevem interesu, saj je stabilizirala in s tem krepila tako njegovo oblast kot socialne razmere nasploh.

33 Gaspari - Nadbath - Nabergoj, Grad na Gradišču nad Drago, str. 305–323.

34 DD. H. IV., št. 43, 96; gl. Štih, Dve novi notici, str. 22–25.

35 Mitterauer, Slawischer und bayrischer Adel, str. 693–726.

36 Gl. nazadnje: Štih, Begegnung, Akkulturation und Integration; isti, Intergration der Karantanen.

37 Lep primer je rodbina Heme Krške, za katere en del se, na podlagi imen Svetopolk in Mojmir, sklepa, da je izviral iz Moravske in se sorodstveno povezala z robino, kateri je pripadal tudi salzburški nadškof Theotmar I. (873–907). Slovanske tradicije Hemine rodbine, v kateri so v zgodnjem 10. stoletju slovanska imena presahnila, so počasi utonile v pozabo. Za socialni prestiž rodbine je postalo odločilnejše (samo)razumevanje, da pripada vodilnemu sloju bavarskega plemstva. Za genealogijo Hemine družine, ki je bila lahko rekonstruirana le v hipotetični obliki, gl. Hauptmann, Hema i Svetopuk, str. 221 sl.; Mitterauer, Slawischer und bayrischer Adel, str. 701 sl.; Dopsch, Stifterfamilie, str. 95–123; Štih, Zgodovinsko o Hemi Krški, str. 12 sl.

VIRI:

- Brižinski spomeniki/Monumenta Frisingensia*. Znanstvenokritična izdaja, izd. Darko Dolinar in Jože Faganel. Ljubljana: Založba ZRC, ³2004, 210 str.
- D. Arnolf - *Die Urkunden Arnolfs*, ed. Paul Kehr, Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum Germaniae ex stirpe Karolinorum 3. Berlin: Weidmann, 1940, 368 str.
- D. O. I. - *Die Urkunden Konrad I., Heinrich I. und Otto I.*, ed. Theodor Sickel, Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae 1. München: Monumenta Germaniae Historica, ²1980, 740 str.
- D. O. II. - *Die Urkunden Otto des II.*, ed. Theodor Sickel, Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae 2/1. München: Monumenta Germaniae Historica, ²1980, 387 str.
- D. O. III. - *Die Urkunden Otto des III.*, ed. Theodor Sickel, Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae 2/2. München: Monumenta Germaniae Historica, ²1980, 995 str.
- D. H. II. - *Die Urkunden Heinrichs II. und Arduins*, ed. Harry Bresslau/Hermann Bloch, Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae 3. München: Monumenta Germaniae Historica, ²1980, 853 str.
- D. H. III. - *Die Urkunden Heinrichs III.*, ed. Harry Bresslau/Paul Kehr, Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae 5. Berlin: Weidmann, ²1957, 703 str.
- D. H. IV. - *Die Urkunden Heinrichs IV.*, ed. Dietrich Gladiss, Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae 6/1. Hannover: Hahn, ²1978, 371 str.
- KUB 2 - *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogthums Krain 2*, hg. v. Franz Schumi. Laibach: Franz Schumi, 1884-1887, 470 str.

LITERATURA:

- Albertoni, Giuseppe: Začetki razdrobljene briksenske posesti na Kranjskem v 10. in 11. stoletju. V: Matjaž Bizjak (izd.), *Blaznikov zbornik*. Ljubljana: Založba ZRC; Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2005, str. 49-59.
- Appelt, Heinrich: Zur diplomatischen Beurteilung der Ostarrichi Urkunde. V: Appelt, Heinrich, *Kaisertum, Königtum, Landesherrschaft. Gesamelte Studien zur mittelalterlichen Verfassungsgeschichte* (Hg. Othmar Hageneder - Herwig Weigl, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 28). Wien - Köln - Graz: Böhlau, 1988, str. 163-173.
- Bizjak, Matjaž: Uprava in poslovanje freisinške in briksenske posesti na Kranjskem v srednjem veku. V: Matjaž Bizjak (izd.), *Blaznikov zbornik*. Ljubljana: Založba ZRC; Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2005, str. 111-124.
- Blaznik, Pavle: Kolonizacija in kmetsko podložništvo na Sorškem polju. V: *Razprave I. razreda Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1953, str. 139-242.
- Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973-1803)*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973, 560 str.

- Bresslau, Harry: *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien 2*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 2¹⁹⁵⁸, 664 str.
- Cafuta, Darko: Lokacija gradu ‚Bosisen‘ in plitvine na reki Sori, imenovane ‚Stresoubrod‘. V: *Loški razgledi* 58, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2012, str. 13–30.
- Daniel, Natalia: *Handschriften des zehnten Jahrhunderts aus der Freisinger Dombibliothek. Studien über Schriftcharakter und Herkunft der nachkarolingischen und ottonischen Handschriften einer bayerischen Bibliothek* (= Münchener Beiträge zur Mediävistik und Renaissance – Forschung 11). München: Arbeo-Gesellschaft, 1973, 189 str.
- Dienst, Heide: Paläographisch-diplomatische Bemerkungen zu D. O. III. 232 (sogen. Ostarrichi-Urkunde). V: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 104, Wien: Oldenbourg, 1996, str. 1–12.
- Dopsch, Heinz: Die Stifterfamilie des Klosters Gurk und ihre Verwandtschaft. V: *Carinthia I* 161, Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 1971, str. 95–123.
- Dopsch, Heinz: Die steirischen Otakare. Zu ihrer Herkunft und ihren dynastischen Verbindungen. V: Gerhard Pferschy (Hg.), *Das Werden der Steiermark. Die Zeit der Traungauer. Festschrift zur 800. Wiederkehr der Erhebung zum Herzogtum* (= Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchiv 10). Graz - Wien - Köln: Styria, 1980, str. 75–139.
- Dopsch, Heinz; Meyer, Therese: Von Bayern nach Friaul. Zur Herkunft der Grafen von Görz und ihren Anfängen in Tirol, Kärnten und Friaul. V: *Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte* 65, München: C. H. Beck, 2002, str. 295–372.
- Fleckenstein, Josef: *Die Hofkapelle der deutschen Könige 2* (= Schriften der Monumenta Germaniae historica 16/II). Stuttgart: Anton Hiersmann, 1966, 312 str.
- Frass - Ehrfeld, Claudia: *Geschichte Kärntens 1: Das Mittelalter*. Klagenfurt: Johannes Heyn, 1984, 814 str.
- Gänsler, Gerald: Die Mark als Weg zur Macht am Beispiel der ‚Eppensteiner‘ 1–2. V: *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark*, Graz: Historischer Verein für Steiermark, Tl. 1: 83, 1992, str. 83–125; Tl. 2: 85, 1994, str. 73–122.
- Gaspari, Andrej; Nadbath, Barbara; Nabergoj, Tomaž: Grad na Gradišću nad Drago. Spanheimska utrdba na severozahodni meji gospostva? V: *Arheološki vestnik* 59, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti – ZRC SAZU, 2008, str. 305–323.
- Giesler, Jochen: *Der Ostalpenraum vom 8. bis 11. Jahrhundert. Studien zur archäologischen und schriftlichen Zeugnissen. Tl. 2: Historische Interpretation* (= Frühgeschichtliche und Provinzialrömische Archäologie. Materialien und Forschungen 1). Rahden/Westf.: Marie Liedorf, 1997, 601 str.
- Hauptmann, Ljudmil: Hema i Svetopuk. V: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 255, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1936, str. 221–246.
- Hausmann, Friedrich: Die steirischen Otakare, Kärnten und Friaul. Besitz, Dienstmannschaft, Ämter, in: Gerhard Pferschy (Hrsg.), *Das Werden der Steiermark. Die Zeit der Traungauer. Festschrift zur 800. Wiederkehr der Erhebung zum Herzogtum* (= Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchiv 10). Graz - Wien - Köln: Styria, 1980, str. 225–275

- Kurdorfer, Dieter: Zgodovinski in literarni pomen rokopisa z „Brižinskimi spomeniki“. V: *Zgodovinski časopis* 59, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2005, str. 7–21.
- Mayer, Therese; Karpf, Kurt: Herrschaftsausbau in Südostalpenraum am Beispiel einer Bayerischen Adelsgruppe. Untersuchungen zum Freisinger Vizedom Adalbert, zur Herkunft der Ursaburger in Bayern, der Grafen von Tirol und der Grafen von Ortenburg in Kärnten. V: *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte* 62, München: C. H. Beck, 2000, str. 491–539.
- Mitterauer, Michael: Slawischer und bayrischer Adel am Ausgang der Karolingerzeit. V: *Carinthia I* 150, Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 1960, str. 693–726.
- Sickel, Theodor: Erläuterungen zu den Diplomen Otto II. V: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 2*, Wien: Wagner, 1888, str. 77–190.
- Steildorf, Andrea: *Marken und Markgrafen. Studien zur Grenzsicherung durch die fränkisch-deutschen Herrscher* (= Schriften der Monumenta Germaniae Historica 64). Hannover: Hahn, 2012, 623 str.
- Štih, Peter: Diplomatične in paleografske opombe k listinama Otona II. o podelitvi loškega ozemlja škofiji v Freisingu (DO II 47 in DO II 66). V: *Zgodovinski časopis* 51, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1997, str. 301–321.
- Štih, Peter: »Villa quae Sclavorum lingua vocatur Goriza«. *Študija o dveh listinah cesarja Otona III. iz leta 1001 za oglejskega patriarha Johannesa in furlanskega grofa Werihena (DD. O. III. 402 und 412)*. Nova Gorica: Goriški muzej, 1999, 192 str.
- Štih, Peter: Dve novi notici za najstarejšo zgodovino Ljubljane. V: *Zgodovinski časopis* 56, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002, str. 7–42.
- Štih, Peter: Začetki in razmah listinskega pismenstva na ozemlju Slovenije do konca 11. stoletja. V: *Zgodovinski časopis* 57 Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2003, str. 279–290.
- Štih, Peter: Prva omemba Bleda v pisanih virih. Listina kralja Henrika II. za briksenškega škofa Albuina z dne 10. aprila 1004 (D. H. II. 67). V: *Bled 1000 let. Blejski zbornik 2004*. Bled: Občina Bled, 2004, str. 7–34.
- Štih, Peter: Izvor in začetki škofijske posesti na današnjem slovenskem ozemlju. V: Matjaž Bizjak (izd.), *Blaznikov zbornik*. Ljubljana: Založba ZRC; Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2005, str. 35–48.
- Štih, Peter: Zgodovinsko o Hemi Krški. V: *Hemina romarska pot. Zbornik referatov*. Podsreda: Kozjanski park, 2007, str. 6–23.
- Štih, Peter: Rajhenburg in listina kraja Arnulfa za Valtunija iz leta 895. V: *Kronika* 61, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2013, str. 355–364.
- Štih, Peter: Begegnung, Akkulturation und Integration am Berührungspunkt der romanischen, germanischen und slawischen Welt (v tisku *Vorträge und Forschungen*)
- Štih, Peter: Die Integration der Karantanen und anderer Alpenslawen in das fränkisch-ottonische Reich. Einige Beobachtungen. V: *Carinthia I* 204/1 (*Festschrift für Claudia Fräss-Ehrfeld*), Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 2014, str. 43–59.
- Štih, Peter; Simoniti, Vasko: *Na stičišču svetov. Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja*. Ljubljana: Modrijan 2009, 375 str.
- Wolfram, Herwig: *Grenzen und Räume. Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung. Österreichische Geschichte 378–907*. Wien: Ueberreuter, 1995, 503 str.

Summary

The first recipients of royal land in Carniola. Some observations on a charter of 989 from Emperor Otto III for Bishop Abraham of Freising (D. O. III., no. 58)

In 989, Emperor Otto III granted Bishop Abraham of Freising and his bishopric the lower part of the Poljane valley and Sorško polje east of the Žabnica stream. However, an estate between Škofja Loka and Goričane on the right bank of the Sora held by one Pribislav on the basis of a royal charter (D. O. III, no. 58) was excluded from the grant. What is surprising is that Otto II had already granted exactly the same estate to Bishop Abraham and the Freising bishopric in November 973 (D. O. II, no. 66) with the only difference being that there is no part in the document that excludes Pribislav's estate. The contribution shows that D. O. III, no. 58 was created because of a lengthy property dispute between Pribislav and the Freising bishopric, which occurred when in 973 Pribislav's land was included in the Freising estates. Pribislav succeeded in the end in proving his ownership of the disputed estate and in enforcing his rights at court. The dispute ended with Otto III issuing a new charter to Bishop Abraham of Freising (D. O. III, no. 58), in which there is no mention that his father granted an almost completely identical estate to Freising. Pribislav also received his own charter from Otto III, and was thus by far the earliest recipient of royal land in Carniola (the next one known is one Anzo, who received land in Grosuplje from Henrik IV in 1058 and 1062; DD. H. IV., no. 43, 96). Pribislav, whose name indicates his Slavic origin, is among the not infrequent local Slavs who succeeded in integrating into the new social elite in the southeast of the empire.

Plemiči iz Sore – spanheimski ministeriali ob jugovzhodni meji loškega gospostva

Izvleček

V prispevku obravnavamo plemiče iz Sore, ki jih po ohranjenem pisnem gradivu lahko sledimo od sredine 12. do sredine 13. stoletja. Sodili so v krog spanheimskih ministerialov na skrajnem severozahodnem robu ljubljanskega gospostva, kjer so Spanheimi mejili na loško gospostvo. Plemiči iz Sore so že v 12. stoletju razpolagali tudi s podrejenimi vitezi, s sedežem v gradu na vrhu Gradišča nad Drago, kjer je bil nedavno na osnovi ostalin potrjen obstoj srednjeveške obrambne utrdbe.

Abstract

The nobles from Sora – Spanheim ministerials along the southeast border of the Loka dominion

The contribution discusses nobles from Sora, who can be traced through preserved written material from the middle of the 12th to the middle of the 13th century. They are among the Spanheim ministerials in the extreme northwest edge of the Ljubljana dominion, where the Spanheims bordered on the Loka dominion. The nobles from Sora already had subordinate knights at their disposal in the 12th century, with a seat in the castle at the top of Gradišče above Draga, where the existence of a medieval defensive fortification was recently confirmed on the basis of ruins.

Freisinški škof da zapreti viteza iz Sore

Sredi 13. stoletja so skušali Spanhaimi, mejaši in odvetniki freisinškega škofa na Loškem, svojo oblast nad loškim gospostvom prek svojih ministerialov kar se da izkoristiti. Zato je med spanheimskimi ministeriali – Sorškimi in Jeterbenškimi vitezi – na eni strani in freisinškim škofom na drugi strani pogosto prihajalo do

4. avgusta 1252 je prišlo v Škofji Loki do poravnave med freisinskim škofom Konradom in spanheimskim ministerialom Gerlohom z Jeterbenka, in sicer zaradi ujetih viteзов Alberta in Otona (II.), sina Majnhalma iz Sore, ki se je delno poškodovana ohranila v prepisu v freisinski kopalni knjigi.

(hrani: Bavarski državni arhiv v Münchnu)

sporov. Eden izmed njih se je zaključil 4. avgusta 1252, s poravalno listino,¹ izdano v Škofji Loki, s katero se je freisinski škof Konrad Tölz - Hohenburški poravnal z Gerlohom z Jeterbenka.²

- 1 Ulepič (ur.): *Diplomatarium Carniolicum. Aus den Archivmaterialien des historischen Vereins für Krain, Mittheilungen des historischen Vereins für Krain* (v nadaljevanju: MHVK) 3, Ljubljana 1848, št. 20, str. 27–28; Klun (ur.): *Regesten für die Geschichte von Krain. I. Von Carl dem Großen bis Rudolf von Habsburg (788–1286), Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthums Krain* 2–3, Ljubljana 1854 (v nadaljevanju: RGKr 1), št. 110, str. 27; Zahn (ur.): *Fontes Rerum Austriacarum, Diplomataria et Acta. XXXI. Codex diplomaticus Austriaco-Frisingensis. I.*, Dunaj 1870 (v nadaljevanju: FRA DA 31), št. 165, str. 161–163; Schumi (ur.): *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogthums Krain. II. 1200–1269*, Ljubljana 1884/7 (v nadaljevanju: URBKr 2), št. 192, str. 149–151; Otorepec (ur.): *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku. XI. Listine 1154–1361*, Ljubljana 1966 (v nadaljevanju: GZL 11), št. 17; Baraga (ur.): *Thesaurus memoriae – Fontes 2. Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku. VI/1. Listine 1246–1255*, Ljubljana 2002 (v nadaljevanju: GZS 6), št. 169, str. 187–188.
- 2 Meichelbeck: *Historiae Frisingensis. II/1*, str. 39; Blaznik: *Kolonizacija in kmetsko podložništvo na Sorskem polju*, str. 148; Blaznik: *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 17.

Takrat je škof iz ujetništva izpustil Gerlohova viteza Alberta in Otona (II.), sina Majnhalma iz Sore (*Ottonem filium Meinhalmi de Zevra*), Gerloh pa je pod globo 100 mark ljubljanskih denaričev obljubil, da škofu poslej ne bo več delal škode; pod globo 200 mark ljubljanskih denaričev je tudi obljubil, da bo v primeru utemeljene pritožbe dal v roku enega meseca oškodovanemu primerno zadoščenje, v primeru večje pritožbe pa naj se zadeva odloži do škofovega prihoda. Za varščino 200 mark so bili poroki: Henrik Svibenjski za 100 mark, Gerloh iz Kamnika za 50 mark, Markvard iz Homca za 25 mark in Gerloh Ungarus iz Kamnika za 25 mark. Gerloh Jeterbenški je moral po kazni izročiti škofu tudi 14 svojih hub, s tem, da mu jih je škof potem podelil v fevd. Med temi 14 hubami je bila ena v Dragi, štiri v Čepljah, preostale na Dobrovi. Pozneje te posesti ni v freisinških fevdnih knjigah.

Kdo sta bila viteza, ki ju je imel freisinški škof Konrad zaprta v Škofji Loki? Prvoomenjenega Gerlohovega pomočnika Alberta žal ne bo mogoče natančno identificirati, ker je v najstarejšem prepisu³ tekst poravalne listine na dotičnem mestu močno poškodovan, original pa ni več ohranjen. Morda ga lahko enačimo z nekim Albertom, ki se kot priča pojavlja neposredno za Gerlohom z Jeterbenka v listini,⁴ izdani 18. aprila 1247 v Bistrici na Koroškem in 20. aprila 1247 v Kamniku, s katero je briksenški škof Egno svojemu fevdniku Wersu z Bleda podelil deset hub in osem podložnikov, potem ko mu je ta s privolitvijo svoje matere Munce njihovo lastništvo prepustil Brixnu. O drugem vitezu, Otonu (II.), potomcu plemičev iz Sore, je znanega veliko več, o tem v nadaljevanju.

Sorški kot branik Spanheimov na severozahodu ljubljanskega gospostva

Ortvina, najstarejšega plemiča, imenovanega po Sori (*Ortwini de Zower*), zasledimo leta 1154, ko skupaj z grofom Bertoldom III. Andeškim posreduje pri ponovitvi daritve Majnharda iz Kokre cistercijanski opatiji v Vetrinju pri Celovcu. Majhard, znan pod vzdevkom Schabab, je bil ministerial grofa Bertolda III. Slednji se je, kadar se je nahajal na Kranjskem, imenoval po Kamniku, kjer je bil sedež andeške vzhodnogorenske posesti. Majnhardov rod je morda izhajal še iz ministerialov plemiške rodbine Weimar – Orlamünde, iz katere je izvirala grofova babica Sofija.

3 Original je izgubljen, ohranjen je le prepis iz 13. stoletja v freisinški kopiaalni knjigi (Hochstiftsliteralien Freising 2, fol. 8r–8v), v Bavarskem državnem arhivu v Münchnu. Prim. Meichelbeck (ur.): *Historiae Frisingensis*, II/2, Gradec 1729, št. 21, str. 10–12 in vire v op. 1.

4 URBKr 2 (kot v op. 1), št. 141, str. 107–108; GZS 6 (kot v op. 1), št. 35, str. 61–62.

Iz konceptne listine meranskega vojvode Bertolda IV. Andeškega (1191–1197)

»Post multa vero tempora, cum Albero, senior filius Meinhardi secundo Ierusalem ivit, ipse Meinhardus pietate motus delegationem predictam, quam de rebus suis fecerat, iterum per manum comitis Berchtoldi et per manum domini Ortwini de Zower renovavit atque firmavit. In testimonium se obtulerut filii sui Albero, Engelbero, Gebhardus et Iremgardis mater eorum, Rahwinus de Schellenberg, Meinhardus puer nepos eorum, Eufemia et Dimûodis filie Meinhardi, Liupoldus miles comitis Meinhardi de Schonenberg, Uvirento de Olswich, Albertus de Rain, Albertus Galle, Uveriandus de Wildenstain et multi alii. Coram his testibus Meinhardus cum coniuge et filiis et filiabus fecit abrenuntiationem predii sui Waitinsdorf quod fratres Uictorienses ab ipso emerunt marcis XL tribus.« (po Schumiju)

Konceptna listina meranskega vojvode Bertolda IV. Andeškega, iz 1191–1197, v kateri je pri neki daritvi samostanu Vetrinj okrog 1154 omenjen tudi Ortvin iz Sore.

(Ihrani: Koroski deželni arhiv v Celovcu)

Listina z omembo Ortvinu iz Sore se v originalu ni ohranila, pač pa jo med letoma 1191 in 1197 navaja Bertold IV. Andeški, vojvoda Meranije, ki je bil sin Bertolda III. Takrat je namreč spisal konceptno listino, s katero je naznanil vetrinjskemu samostanu, katera posestva ima ta v Preddvoru in drugod na Kranjskem in Koroškem. Vojvoda pravi, da s tem potrjuje to, kar je slišal, videl in ve ter kar so mu povedale razne priče. Med listinami iz let 1147 in 1156, ki jih našteva, je tudi nedatirana ponovitev daritve Majnharda Schababa, ki se je zgodila mnogo let po prvi daritvi (1147), in sicer takrat, ko se je Majnhardov starejši brat Adalberon drugič napotil v Jeruzalem, kar je bilo zelo verjetno leta 1154. S to listino⁵ se Majnhard s soprogo in svojimi sinovi ter hčerami odreče svojemu posestvu v Otočah pri Celovcu, ki so ga vetrinjski menihi od njega kupili za 43 mark (srebra). Priče listini so bili: Majnhardovi sinovi Adalberon, Engelbert in Gebhard ter soproga Irmingarda, Rachwin iz Šelenberga na Koroškem, Majnhardov vnuk Majnhard, Majnhardovi hčeri Evfemija in Dimuta, Leopold, ministerial grofa Majnharda iz Šumberka na Dolenjskem, Wirento iz Olševka, Albert z Brega ob Kokri, Albert Gall, Wergand iz Bildenštajna na Koroškem in mnogi drugi.

Da je bila ponovitev daritve Majnharda Schababa iz 1154 izvršena po grofu Bertoldu III. Andeškemu in gospodu Ortvinu iz Sore je razumljivo, saj je bil, kot že rečeno, Majnhard andeški ministerial, Ortvin pa je moral biti iz vrst ministerialov koroškega vojvode Henrika V. Spanheima, saj je samostan Vetrinj 1142 ustanovil grof Bernard Mariborski, brat vojvodovega deda Henrika IV.

Ortvinu, ki se v ohranjenih listinah omenja le enkrat, je sledil Henrik iz Sore (*Henricus de Ceur, Henrico de Zoure, Hainricus de Zoeure*), ki se je kot darovalec ali priča v listinah pojavljal med letoma 1161 in 1181. Oba, tako Ortvin kot Henrik, sta bila spanheimska ministeriala in sta, kot kaže, razpolagala s precejšnjo posestjo.⁶

Henrika zasledimo prvič 23. julija 1161, med pričami v listini,⁷ s katero je Pilgrim, opat benediktinskega samostana Šentpavel v Labotski dolini, z dovolje-

5 MHVK (kot v op. 1) 2, št. 9, str. 34–36; Ankershofen (ur.): *Urkunden-Regesten zur Geschichte Kärntens. Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen* (v nadaljevanju: AKÖGQ) 8, Dunaj 1852, št. 347, str. 341–345; Schumi (ur.): *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain. I. 777–1200*, Ljubljana 1882/3 (v nadaljevanju: URBKr 1), št. 113, str. 108–112; Jaksch (ur.): *Monumenta Historica Ducatus Carinthiae, III. Die Kärntner Geschichtsquellen 811–1202*, Celovec 1904 (v nadaljevanju: MC 3), št. 1377, str. 519–525; F. Kos (ur.): *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. IV. 1101–1200*, Ljubljana 1915 (v nadaljevanju: GZS 4), št. 798, str. 395.

6 D. Kos: *Vitez in grad*, str. 127; Komac: *Od mejne grofije do dežele*, str. 116.

7 AKÖGQ (kot v op. 5) 8, št. 380, str. 358 (med vsemi pričami je izpuščen le Henrik iz Sore); Tangl, Karelmann: *Die Graffen von Ortenburg in Kärnten. Erste Abtheilung von 1058 bis 1256*, str. 264; Schroll (ur.): *Fontes Rerum Austriacarum. Diplomataria et Acta. XXXIX. Urkundenbuch des Benedictiner-Stiftes St. Paul in Kärnten*, Dunaj 1876, št. 8, str. 86; MC 3 (kot v op. 5), št. 1026, str. 384; GZS 4 (kot v op. 5), št. 431, str. 216–217; GZL 11 (kot v op. 1), št. 2.

njem svojih menihov prepustil koroškemu vojvodi Henriku V. Spanheimu posest v zaselku »Privates« za en zlatnik, ki ga vojvoda letno plačuje samostanu; po njegovi smrti bo posest vrnjena samostanu. Med številnimi pričami tej listini so bili: Herman II., brat vojvode Henrika V., grof Wolfrad iz Trebnja na Koroškem, njegov sin Ulrik, ki je nekaj tednov pozneje postal oglejski patriarh, grof Oton II. iz Ortenburga na Koroškem, Henrik iz Sore, Gotbold iz Hardecka na Koroškem, Sidehard iz Freiberga na Koroškem, Konrad (Kono) iz Škofje Loke, Herman iz Bekštajna na Koroškem, Markvard in Arnold iz Ljubljane, Henrik iz Holmeca na Koroškem, Ulrik Kubertel, Oton iz Bukovja pri Beljaku, Henrik iz Čedadu, Hartvik Brust, Rajnher (svobodnik iz Steierberga pri Trgu na Koroškem) in njegov brat Sviker, Ludvik iz Lavariana pri Palmanovi, Lenart »de Koyrne«, Eberhard iz Rajnherštajna (nekje na Koroškem) in njegov brat Wolfram. Kot vidimo, je spanheimski ministerial Henrik iz Sore zasedal med pričami zelo ugledno mesto. Vojvoda Henrik V. je omenjeno posest užival le kratek čas, saj je 12. oktobra 1161 umrl. Na prestolu koroških vojvod ga je nasledil njegov mlajši brat Herman II., prvopodpisani med pričami pravkar omenjene listine.

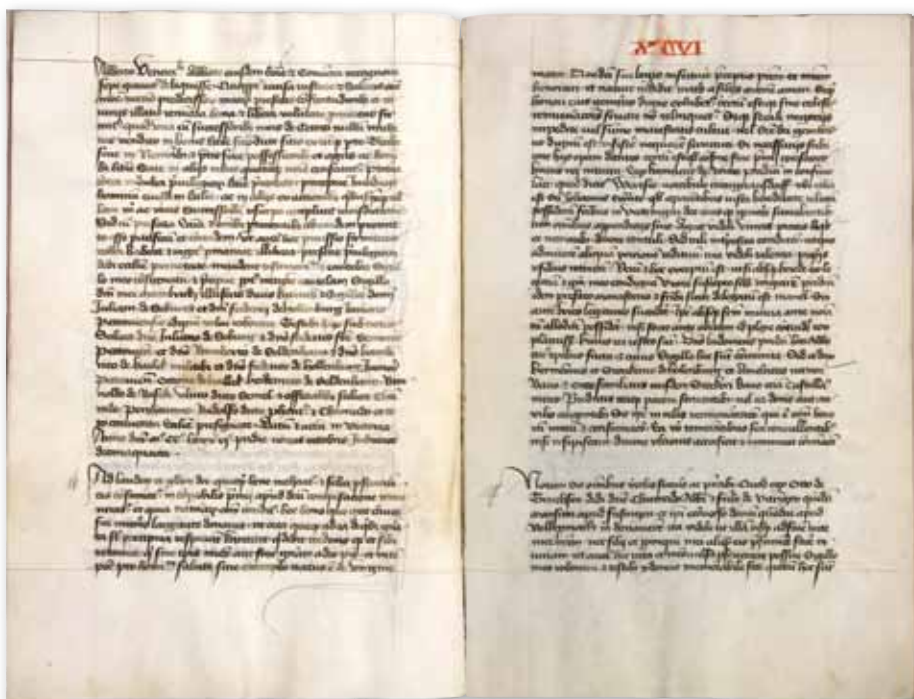
Listina šentpavelskega opata Pilgrima, izdana 23. julija 1161, v kateri je na pomembnem mestu med pričami tudi Henrik iz Sore. (hrani: *Hišni, dvorni in državni arhiv na Dunaju*)

Ohranjeni pisni viri nam torej ne omogočajo potrditi domneve, da bi bil Henrik iz Sore v sorodu s svojim predhodnikom Ortvinom – bodisi njegov sin ali mlajši brat. Zanimivo je, da je imel Henrik posest, ki jo je podedoval po starših, tudi ob Vrbskem jezeru. To lahko govori v prid domnevi, da je bil po rodu s Koroške, tako kot verjetno tudi Ortvin. Namreč, že med letoma 1175 in 1181 je Henrik iz Sore izdal listino,⁸ s katero je samostanu Vetrinju podelil po starših podedovano posestvo v Dvoru pri cerkvi sv. Janeza Krstnika, ob Vrbskem jezeru. Pri tem si je izgovoril, da bo zanj do svoje smrti dobival letno po tri talente. Če ne bo imel dedičev z zakonito ženo enakega stanu, naj ostane posestvo samostanu, če pa dobi zakonitega dediča, naj ta obdrži omenjeni alod, če ga Henrik

8 RGRK 1 (kot v op. 1), št. 66, str. 20; URBRK 1 (kot v op. 5), št. 145, str. 29; MC 3 (kot v op. 5), št. 1197, str. 448–449; GZS 4 (kot v op. 5), št. 569, str. 289.

ne odstopi pred svojo smrtjo. Priče te listine so bili: vetrinjski opat Ludvik, koroški vojvoda Herman II. Spanheim, Sviker iz Humberga na Koroškem, njegovi kastelani Amerlik, Oton in Pabon ter Pabon, kastelan Henrika iz Sore.

Henrik iz Sore se kot darovalec pojavlja tudi 1178, v potrditveni listini⁹ oglejskega patriarha Ulrika Trebanjskega, s katero potrjuje stišskemu samostanu enajst darov osmih različnih darovalcev. Med njimi je tudi Henrik iz Sore, ki je pred 1178 podaril opatiji v Stični tri kmetije blizu Utika pri Vodicach in vas »Gorzach«, kar se običajno lokalizira v Goričane pri Medvodah. Pozneje obeh vasi ne najdemo več med stiško posestjo, je pa po najstarejšem ohranjenem urbarju iz 1505 imel samostan dve kmetiji v Selu pri Vodicach, kar je v neposredni bližini Utika. Domneva se, da je prišlo po 1178 do zamenjave posesti v »villa Gorzach« med stiško in vetrinjsko cisterco,¹⁰ a vetrinjske posesti v Goričanih pri Medvodah ni najti. Vetrinjski samostan je imel gospodarski dvor (t. i. gangrijo) tudi na območju Kokre pri Preddvoru in je stremel po arondaciji zemlje ter oddaljeno posest menjaval za dvoru bližjo. Vetrinjski urbar iz 1488 navaja v današnji vasi Hrib, katere zgornji

Listina Henrika iz Sore iz 1175–1181, s katero je podelil samostanu Vetrinj posestvo ob Vrbskem jezeru, se je ohranila v prepisu iz 15. stoletja, v vetrinjski kopalni knjigi. (hrani: Koroški deželni arhiv v Celovcu)

- 9 GZS 4 (kot v op. 5), št. 614, str. 312–313; Grebenc: *Gospodarska ustanovitev Stične ali njena dotacija leta 1135*, str. 198–201; Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 72–73.
- 10 Grebenc: *Gospodarska ustanovitev Stične ali njena dotacija leta 1135*, str. 200.

Listina Engelberta Turjaškega, ki je bila izdana 7. aprila 1220 na Turjaku in v kateri sta med pričami tudi Oton (I.) in Majnhalm iz Sore. (hrani: Arhiv Republike Slovenije)

del se je v srednjem veku imenoval Goričica (*Görtschach*), pet kmetij in en mlin. Dve kmetiji je samostanu pred 1221 podelil ded Valterja iz Gorič,¹¹ dve tu ležeči kmetiji pa je Vulfing iz Krnosa na Koroškem prodal samostanu leta 1331.¹² Preostala vetrinjska posest v Goričici bi torej lahko izvirala iz Stični podarjene »villa Gorzach« po Henriku iz Sore pred letom 1178.

V začetku 13. stoletja se poleg Sorških pojavijo v bližini tudi spanhaimski ministeriali z Jeterbenka. Prvi po ohranjenih pisnih virih je bil Gerloh I. z Jeterbenka,¹³ ki se omenja leta 1207 kot priča v Kamniku izdane listine istrskega grofa Henrika IV., sina meranskega vojvode Bertolda IV. Andeškega. Gerloh I. je bil poročen s sestro Friderika I. s Falkenberga, spanheimskega ministeriala na jugovzhodu ljubljanskega gospostva. Nasploh so bili spanheimski ministeriali tesno sorodstveno povezani in morda celo v veliki meri skupnega izvora.¹⁴ Med letoma 1220 in 1252 se Jeterbenški in Sorški večkrat skupaj pojavljajo v nekaterih listinah.

Po Henriku iz Sore, ki ga zadnjič zasledimo konec 70-ih ali v začetku 80-ih let 12. stoletja, se 7. aprila 1220 med pričami v listini Engelberta s Turjaka pojavita Oton (I.) in Majnhalm iz Sore (*Otto et Meinalmus de Czewer*). S to listino¹⁵ je Engelbert – takrat eden redkih svobodnih plemičev na Kranjskem – dal bratom Karlu, Ruprehtu in Albrehtu iz Loža v fevd vas Sodražico pri Vinicah v svojem ribniškem okraju, oni pa so mu prepustili tri kmetije pri Brežah pri Ribnici. Priče temu dejanju na gradu Turjak so bili gospodje Gerloh z Jeterbenka, Herrand s Turjaka, Herbord iz Dobropolja, Majnhalm in Hartman s Ponikev, Hartvik s Čušperka, Hartnid iz Osolnika blizu Raščice, Oton (I.) in Majnhalm iz Sore, Veriand iz Podloža, Majnhalm iz Brega pri Ložu, Herbord, grajski grof iz Loža, Janez iz Doba, Gebhard iz Dobropolja, Herman iz Volčjega Potoka, Valkun iz Loža in drugi prisotni.

V listini,¹⁶ ki je bila izstavljena 8. maja 1241, v Perovem pri Kamniku, sta na zadnjem mestu med pričami omenjena tudi Pucelin in Majnhalm iz Sore

11 AKÖGQ (kot v op. 5) 22, št. 783, str. 358; URBKr 2 (kot v op. 1), št. 42, str. 32; Jaksch (ur.): *Monumenta Historica Ducatus Carinthiae. IV/1. Die Kärntner Geschichtsquellen 1202–1262*, Celovec 1906 (v nadaljevanju: MC 4/1), št. 1829, str. 121; F. Kos, M. Kos (ur.): *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. V. 1201–1246*, Ljubljana 1928 (v nadaljevanju: GZS 5), št. 348, str. 180–181; Mlinarič: Posest vetrinjskega samostana na Kranjskem (od leta 1147 do XVII. stoletja), str. 104–105.

12 Otorepec: Občina Preddvor v srednjem veku, str. 85–86.

13 O Jeterbenških prim. Volčjak: Ich N. von Hertenberch vergich ... Vitezi Jeterbenški v zgodovinskih virih, str. 45–74.

14 Komac: *Od mejne grofije do dežele*, str. 123.

15 URBKr 2 (kot v op. 1), št. 34, str. 25; GZS 5 (kot v op. 11), št. 310, str. 164.

16 Elze: *Urkunden-Regesten aus dem gräflich Auersperg'schen Archiv in Auersperg*, str. 11; MC 4/1 (kot v op. 11), št. 2228, str. 286–287; GZS 5 (kot v op. 11), št. 765, str. 370–371; Preinfalk, Bizjak, (ur.): *Thesaurus memoriae – Fontes 6. Turjaška knjiga listin 1. Listine zasebnih arhivov Kranjske grofovske in knežje linije Turjaških (Auerspergov)*, Ljubljana 2008, št. 2, str. 53–54.

Listina Konrada Žovneškega, ki je bila izdana 8. maja 1241, v Perovem, in v kateri sta na zadnjem mestu med pričami tudi Pucelin in Majnhalm iz Sore. (*hrani: Koroški deželni arhiv v Celovcu*)

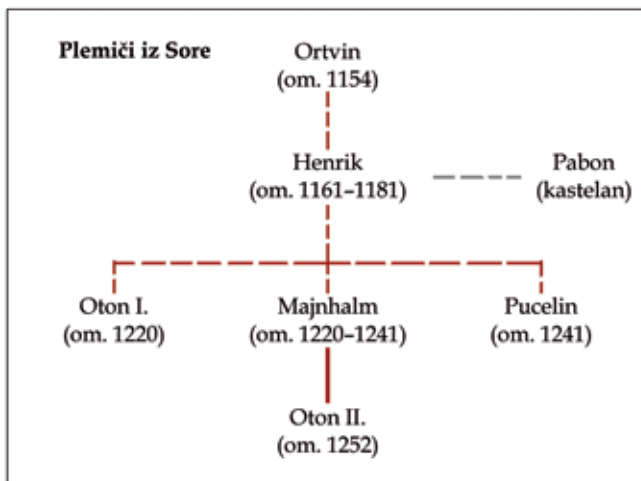
(*Pucelinus et Mainhalmus de Zower*). S to listino je Konrad iz Žovneka Herbardu Turjaškemu odstopil vse desetine, ki jih je dobil od oglejskega patriarha Bertolda v Dobropoljah, Ribnici in Poljanah. Med pričami so bili: grof Ulrik iz Strmca na Koroškem, Ulrik iz Pfannberga na Koroškem, Helenvik iz Griesa na Spodnjem Avstrijskem, Henrik iz Ploštanja, Heidenrik iz Žovneka, Popon iz Lemberga, Majnhalm s Turjaka, Pucelin in Majnhalm iz Sore ter drugi prisotni.

Majnhalmu iz Sore je sledil sin Oton (II.), ki smo ga spoznali že 4. avgusta 1252, ko ga je Gerloh Jeterbenški rešil iz ujetništva freisinškega škofa Konrada. To je tudi edina znana pisna omemba zadnjega viteza iz rodu plemičev iz Sore.

Oba plemiča iz Sore, ki ju zasledimo v 12. stoletju, Ortvin (1154) in Henrik (1161–1181), sta sodila v krog pomembnejših ministerialov na Kranjskem. Vsaj slednji je razpolagal tudi s podrejenim viteškim spremstvom. Henriku so

sledili trije plemiči, imenovani po Sori, ki se omenjajo med letoma 1220 in 1241, in sicer Oton (I.), Majnhalm in Pucelin. Vsi trije, morda celo Henrikovi sinovi, zasedajo med pričami manj pomembna mesta, kot jih je zasedal Henrik. Majnhalmov sin Oton (II.) je bil leta 1252 imenovan že kot vitez Gerloha Jeterbenškega.

Na osnovi nekaj ohranjenega listinskega gradiva lahko sestavimo približno genealoško preglednico plemičev iz Sore. Iz nje je sicer razvidno le, kako so si Sorški kronološko sledili, njihove sorodstvene zveze pa so več ali manj nejasne, z ijzjemo očeta Majnhalma in sina Otona (II.).

Genealoška preglednica Sorških.

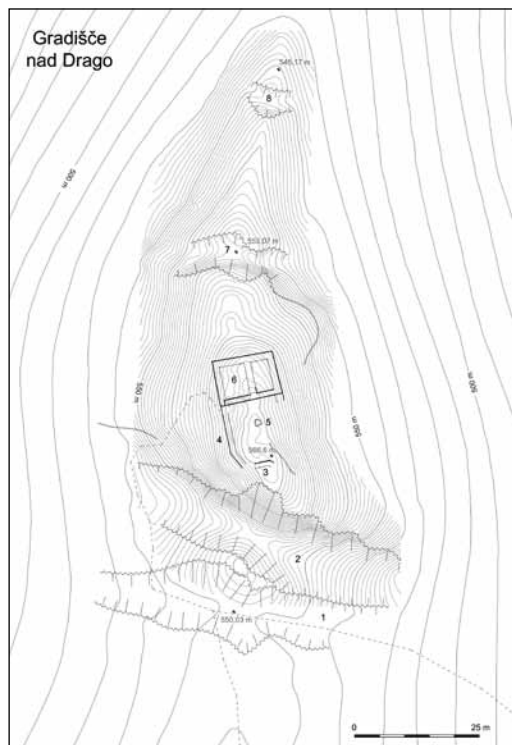
Utrdba na Gradišču nad Drago

Pabon, »moj kastelan« (*Bauro eciam castellanus meus*) - kot ga navaja Henrik v darovnici za vetrinjski samostan, izdani pred 1178 - je bil torej Henrikov vitez. Videti je namreč, da so kranjski ministeriali Spanhaimov že v 12. stoletju razpolagali s podrejenim viteškim spremstvom. Ob tem se postavlja zanimivo vprašanje: Kje je bil grad plemičev iz Sore?

Srednjeveška utrdba na Gradišču nad Drago, pogled proti jugozahodu. (ilustracija: Marko Zorovič; iz: *Arheološki vestnik* 59, str. 311)

Morda ponujajo odgovor razvaline na vrhu Gradišča nad Drago, ki so bile kot srednjeveške ostaline

Gradišče nad Drago, tlorisni načrt.
(iz: *Arheološki vestnik* 59, str. 311)

prvič opredeljene leta 1979¹⁷ in arheološko raziskane leta 2005 in 2006.¹⁸ Raziskave potrjujejo obstoj gradu oziroma utrdbe, ki je le slab kilometer oddaljena od Gosteškega potoka, kjer je še v prvi polovici 13. stoletja potekala meja med gospostvoma freisinškega škofa in koroških vojvod Spanheimov ter nadaljč stran preko Save gospostvom grofov Andeških. Lokacija visokosrednjeveškega gradu na prvi vzpetini v grebenu med globokima grapama Žebnika in Suhega potoka je bila izbrana premišljeno in je izrabljala geomorfološke dejavnike in strateško lego. Relativno majhne dimenzije gradu (21,6 x 12,5 m) in predvsem njegova dobro zavarovana ter težko dostopna lega v bližini meje med srednjeveškimi gospostvi govorijo, da je bila pri njegovi pozidavi v ospredju vojaško-obrambna funkcija. Glede na velikost utrdbe in omejene prostorske možnosti za predgradje z gospodarskimi poslopji lahko sklepamo, da je bilo

na gradu poleg oskrbnika le manjše število oborožencev.

Na podlagi nekaterih najnovejših spoznanj lahko sklepamo, da je bilo zgodnesrednjeveško gradišče nad Drago v lasti rodu, ki je izhajal od furlanskega grofa Verihena iz vrst bavarskega visokega plemstva. Ta je bil na teritoriju bodočega ljubljanskega gospostva tudi sicer navzoč s cerkvijo sv. Štefana v Sori. Patrocinij te cerkve, ki takrat v osrednji Sloveniji ni bil običajen, a ga imata pražupniji v Solkanu in Vipavi, prav tako kaže v smer Furlanije.¹⁹ Pozneje je bilo gradišče nad Drago opuščeno, namesto njega pa so Spanheimi, vsekakor že v prvi polovici 13. stoletja ali prej, zgradili (stari) grad v Goričanah.

Iz kronologije izkopanih predmetov je zagotovo, da tu ne gre iskati izginuli grad Bosisen,²⁰ omenjen v dveh darovnicah, in sicer cesarja Otona II., iz 23. novembra 973, in kralja Otona III., iz 1. oktobra 989.

17 Slabe: Osnove za varovanje arheološkega terenskega spomenika na območju SO Škofja Loka, str. 11–17; Jenko: Gradišče nad Drago, str. 199–200.

18 Gaspari, Nadbath, Nabergoj: Grad na Gradišču nad Drago, str. 305–323.

19 Höfler: *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem*, str. 249.

20 Brank: Castrum Bosisen po listinah najstarejši grad na Gorenjskem, str. 48–57; Berčič: Castrum Bosisen: kje in kaj je bil?, str. 21–26.

Ozemlji grofa Bernharda in plemenitaša Pribislava

Plemiči iz Sore so delovali na ozemlju, ki je mejilo na jugovzhodni rob loškega gospostva. Poskusimo si razjasniti dogajanja na tem ozemlju med koncem 10. in sredino 12. stoletja, ko se tu pojavijo prvi plemiči imenovani po Sori.

Freisinško loško gospostvo se je izoblikovalo v času škofa Abrahama, ki mu je nemški cesar Oton II. na začetku svoje vladarske poti najprej 30. junij 973 podelil celo Selško dolino in Sorško polje, zahodno od potoka Žabnice,²¹ 23. novembra pa še del Sorškega polja, vzhodno od Žabnice, in spodnji del Poljanske doline.²² Posest je bila škofu Abrahamu potrjena 1. oktobra 989, z listino²³ takrat še ne 10-letnega nemškega kralja Otona III., edinega sina takrat že pokojnega cesarja Otona II. in njegove žene Teofanu, ki je bila ob nastanku te darovnice regentka mladega kralja. Teofanu je bila ena od interventov tako mlajše cesarjeve kot te kraljeve darovnice. Če sta pri obeh darovnicah cesarja Otona II. kot nosilca državne oblasti na podarjenem ozemlju še nastopala bavarski vojvoda Henrik II. »Prepirljivec« in kranjski mejni grof Papo,²⁴ sta pri darovnici kralja Otona III. to že prvi koroški vojvoda Henrik III. Bavarski, zadnji iz rodu Luitpoldingov, ki je bil tudi mejni grof Kranjske, in grof Waltilo, njegova grofija je obsegala loško gospostvo in severni del Gorenjske z Bledom. Grof Waltilo se omenja tudi v darovnici kralja Henrika II., s katero je 10. aprila 1004 briksenški škofiji podelil Bled z okolico.²⁵

Šele nedavno je uspelo natančneje določiti mejo prvotnega freisinškega ozemlja med Toščem in Soro, saj dolgo časa nista bili dovolj natančno določeni lokaciji gradu Bosisen (*castrum quod vulgo Bosisen vocatur*) in plitvine na reki Sori, po ljudsko imenovane »Stresov brod«²⁶ (*vadium quod vulgo Stresoubrod vocant*),

21 FRA DA 31 (kot v op. 1), št. 37, str. 36; URBKr 1 (kot v op. 5), št. 8, str. 10; Sickel (ur.): *Monumenta Germaniae Historica. Diplomata regum et imperatorum Germaniae. II/1. Die Urkunden Otto II. (Ottonis II. Diplomata)*, Hannover 1888 (v nadaljevanju: MGH DO II), št. 47, str. 56–57; F. Kos (ur.): *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. II. 801–1000*, Ljubljana 1906 (v nadaljevanju: GZS 2), št. 444, str. 337–339.

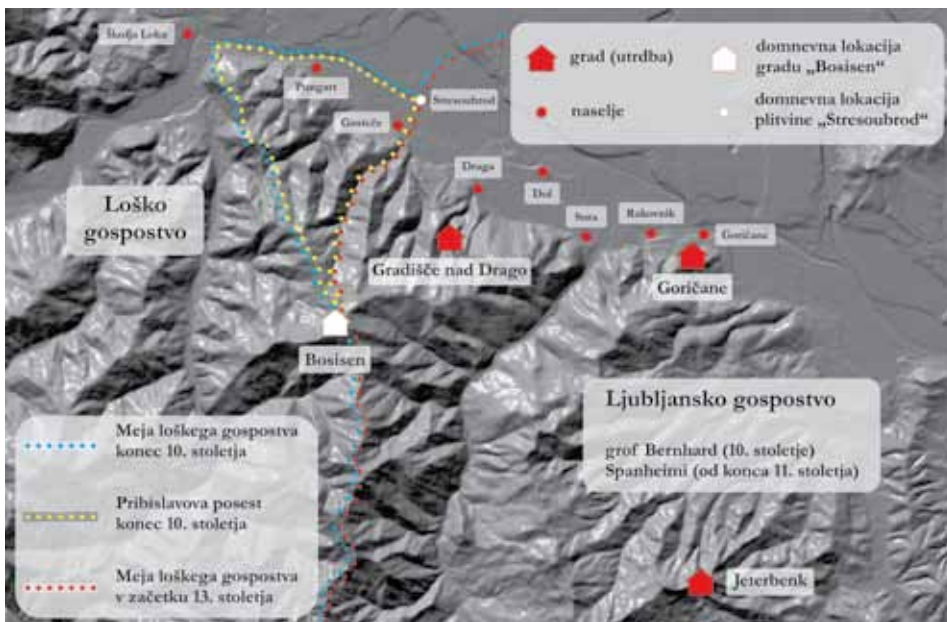
22 FRA DA 31 (kot v op. 1), št. 38, str. 38; URBKr 1 (kot v op. 5), št. 9, str. 12; MGH DO II (kot v op. 21), št. 66, str. 78–79; GZS 2 (kot v op. 21), št. 445, str. 339–341.

23 FRA DA 31 (kot v op. 1), št. 43, str. 43; RGKr 1 (kot v op. 1), št. 31, str. 12; URBKr 1 (kot v op. 5), št. 10, str. 14; Sickel (ur.): *Monumenta Germaniae Historica. Diplomata regum et imperatorum Germaniae. II/2. Die Urkunden Otto des III. (Ottonis III. Diplomata)*, Hannover 1893, št. 58, str. 463–464; GZS 2 (kot v op. 21), št. 490, str. 381–384.

24 Štih: Diplomatične in paleografske opombe k listinam Otona II. o podelitvi loškega ozemlja škofiji v Freisingu (DO II 47 in DO II 66), str. 316–317.

25 URBKr 1 (kot v op. 5), št. 14, str. 23; F. Kos (ur.): *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. II. 1001–1100*, št. 17, str. 13–14.

26 Pri Stresovem brodu ne gre za nekega Stresa, ampak za območje plitvin, za stresen brod, stresen prod, čez katerega je bil v plitvinah in mrtvih rokavih možen prehod čez vodo. Prim. Štukl: Pod freisinškimi gospodi, str. 63.

Teritorij plemičev in vitezov iz Sore. (podloga: reliefni zemljevid geopedia.si)

ki ju omenjata mlajša cesarjeva in tudi kraljeva darovnica s konca 10. stoletja.²⁷ Po zadnjih ugotovitvah je grad stal na mestu, kjer zdaj stoji cerkev sv. Mohorja in Fortunata na Osolniku²⁸ in plitvine v bližini Gosteč, kjer se je nekoč v reko Soro izlival Gosteški potok. S tem se poleg domneve, da je bil z darovnico Otona III. del posesti izvzet iz loškega gospostva, odpira še ena, in sicer, da je bila z njo le bolj natančno določena meja gospostva na jugovzhodu.²⁹

Na tem delu loškega posestva, verjetno prav na mestu gradu Bosisen, so se stikale meje treh zemljiških gospodov, freisinškega škofa Abrahama, grofa Bernharda (*Vuernhardus*) in domačega plemenitaša Pribislava (*Pribizlauuus*). Do nedavna je veljalo prepričanje, da je Pribislavu posest daroval kralj Oton III., med letoma 983, ko je bil kot 3-letni kronan za nemškega kralja, in 989, ko je nastala freisinška darovnica.³⁰ V tokratnih Loških razgledih pa Štih ponuja novo rešitev.³¹ Leta 973 so hote ali nehoti spregledali Pribislavovo posest in jo vključili v meje freisinške. Zaradi tega je prišlo med Pribislavom in Fresingom do posestnega spora. Kot kaže, je na Pribislavovo zahtevo 16 let pozneje, oktobra 989, nastala

27 Cafuta: Lokacija gradu »Bosisen« in plitvine na reki Sori, imenovane »Stresoubrod«, str. 13–30.

28 V resnici je Bosisen umestil na Osolnik že Anton Koblar. Prim. Koblar: Meje loškega gospostva freisinških škofov, str. 5.

29 Štih: Izvor in začetki škofijske posesti na današnjem slovenskem ozemlju, str. 41.

30 F. Kos: Zgodovinske črtice o kranjski deželi, str. 16–18; Štih: Izvor in začetki škofijske posesti na današnjem slovenskem ozemlju, str. 41.

31 Štih: O prvih prejemnikih kraljeve zemlje na Kranjskem. str. 65–77.

kraljeva darovnica, ki je z vstavkom v prvotno cesarjevo darovnico iz novembra 973, da je izvzeta Pribislavova posest, ki mu jo je podelil kralj (*excepta proprietate Pribizlauui nostra regali traditione sibi donata*), le rešila omenjeni spor.

Grof Bernhard, katerega posest se je proti jugu raztezala na prostor poznejšega spanheimskega ljubljanskega gospostva, je po najnovejših spoznanjih³² izhajal iz rodu grofa Verihena in sodil v krog prednikov Hedvige iz Moša pri Gorici, žene Engelberta I. Spanheimskega in matere Henrika IV., prvega spanheimskega koroškega vojvode iz let 1122 in 1123. Posest grofa Bernharda, ki je omenjena v darovnici iz leta 989, bi Spanheimi lahko pridobili kot Hedvigino doto ob poroki okrog 1065/70 ali kot njeno dediščino po letu 1100. Na tem mestu velja opozoriti, da sta v listini iz časa oglejskega patriarha Udalrika I. (okrog 1118), ki govori o podelitvi trajne krstne in pogrebne pravice in z njo združenih dohodkov lastniškima cerkvama v Spodnjih in Zgornjih Pirničah – torej blizu ali na teritoriju grofa Bernharda –, ti dve vasi zapisani kot »*utrumque Bernh*«. ³³

V tem času, ali vsaj do sredine 12. stoletja, so si Spanheimi morda pridobili tudi nekdanjo Pribislavovo posest. Med letoma 1193 in 1215 je takratni freisinški škof Oton iz Berga »za velik denar« odkupil vas Gosteče (*Costech*) in za 80 mark denaričev vas Pungert (*Pauumgartn*).³⁴ V prvi vasi je bilo 7 in v drugi 9 hub.³⁵ Prav mogoče je, da sta bili Gošteče in Pungert, kot nekdanja »*proprietatis Pribizlauui*«, takrat že spanheimski in v rokah ministerialov iz Sore. Freisinški nakup se je zgodil lahko še v času vojvode Ulrika II. Spanheima, torej pred letom 1202 ali – kar je bolj verjetno – po 10. avgustu 1202, ko je Ulrika II. na vojvodskem prestolu nasledil mlajši brat Bernard II.

Morda na Pribislava in njegove potomce spominja tudi po Koblarju ohranjena legenda, »da so prvo cerkev na Gostečem še ajdje zidali, ter ajdovsko mašo notri imeli«. ³⁶

Od sredine 12. stoletja na tem ozemlju zasledimo številne spanheimske ministeriale, najprej Sorške in pozneje, v času vojvode Bernarda II., tj. od začetka 13. stoletja dalje, tudi Jeterbenške in tiste z gradu Goričane.

Grad Jeterbenk se prvič izrecno omenja 1252, v uvodoma omenjeni poravnavi med Gerlohom Jeterbenškim in freisinškim škofom Konradom. Grad Goričane pa 1256, ko je po smrti Bernarda II. Spanheima prišlo do delitve posesti med sinovoma Ulrikom III. in Filipom, izvoljenim salzburškim nadškofom, in so

32 Štih: Dve novi notici za najstarejšo zgodovino Ljubljane, str. 32–34; Štih: Der bayerische Adel und die Anfänge von Laibach/Ljubljana, str. 39–42; Höfler: *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem*, str. 249.

33 M. Kos, Žontar: Neznana listina o gorenjskih lastniških cerkvicah 12. stoletja, str. 239.

34 FRA DA 31 (kot v op. 1), št. 126, str. 124–126; URBKr 2 (kot v op. 1), št. 30, str. 22; GZS 5 (kot v op. 11), št. 243, str. 131; Blaznik: *Kolonizacija in kmetsko podložništvo na Sorskem polju*, str. 145–146; Bizjak: Prispevek k starejši zgodovini Godešiča, str. 256.

35 Zahn: Die freisingischen Sal-, Copial- und Urbarbücher in ihren Beziehungen zu Österreich, str. 237.

36 Koblar: *Zgodovina Sorske in Preške fare*, str. 58.

Goričane pripadle prvemu.³⁷ O gradiščanih, ki bi se izrecno imenovali po Goričanah, do 60-ih let 13. stoletja ni ohranjenih pisnih virov. Sta na gradu Goričane morda živela Majnhaml Sorški in njegov sin Oton? Več je znanega iz 2. polovice 13. stoletja. Ulrik III. je v začetku septembra 1261 s t. i. »čedadskim mirom« oglejskemu patriarhu Gregorju prepustil tako grad Jeterbenk, kakor tudi Goričane, kjer je bil takrat kastelan že Konrad Škofjeloški. Še pred smrtjo vojvode Ulrika III. (leta 1269) sta se po Goričanah imenovala škofjeloška viteza, brata Viljem in Walter, ob koncu stoletja, 1295, pa Konrad Oglejec, najverjetneje sin Konrada Škofjeloškega.³⁸

VIRI IN LITERATURA:

- Ankershofen, Gottlieb (ur.): *Urkunden-Regesten zur Geschichte Kärntens*. V: *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen* 8, Dunaj 1852, str. 333–386.
- Ankershofen, Gottlieb (ur.): *Urkunden-Regesten zur Geschichte Kärntens*. V: *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen* 22, Dunaj 1860, str. 339–369.
- Baraga, France (ur.): *Thesaurus memoriae – Fontes 2. Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku*. VI/1. Listine 1246–1255, Ljubljana 2002.
- Berčič, Branko: *Castrum Bosisen: kje in kaj je bil?*. V: *Loški razgledi* 48, Škofja Loka 2001, str. 21–26.
- Bizjak, Matjaž: *Prispevek k starejši zgodovini Godešiča*. V: *Kronika* 53, Ljubljana 2005, str. 255–266.
- Blaznik, Pavle: *Kolonizacija in kmetsko podložništvo na Sorskem polju. Razprave SAZU. Razred za zgodovinske in družbene vede. II.*, Ljubljana 1953, str. 139–242.
- Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1973)*, Škofja Loka 1973.
- Brank, Rajko: *Castrum Bosisen po listinah najstarejši grad na Gorenjskem*. V: *Loški razgledi* 19, Škofja Loka 1972, str. 48–57.
- Cafuta, Darko: *Lokacija gradu »Bosisen« in plitvine na reki Sori, imenovane »Stresoubrod«*. V: *Loški razgledi* 58, Škofja Loka 2011, str. 13–30.
- Elze, Theodor: *Urkunden-Regesten aus dem gräflich Auersperg'schen Archiv in Auersperg*. V: *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain* 16. Ljubljana 1861, str. 11–13.
- Höfler, Janez: *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem. K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013.
- Gaspari, Andrej; Nadbath, Barbara; Nabergoj, Tomaž: *Grad na Gradišču nad Drago. Spanheimska utrdba na severozahodni meji gospostva?* V: *Arheološki vestnik* 59, Ljubljana 2008, str. 305–323.
- Grebenc, Jože Maver: *Gospodarska ustanovitev Stične ali njena dotacija leta 1135*, Stična 1973.
- Jaksch, August (ur.): *Monumenta Historica Ducatus Carinthiae, III. Die Kärntner Geschichtsquellen 811–1202*, Celovec 1904.
- Jaksch, August (ur.): *Monumenta Historica Ducatus Carinthiae, IV/1. Die Kärntner Geschichtsquellen 1202–1262*, Celovec 1906.

37 Schumi: *Urkunde zur Geschichte Krains*, št. 36, str. 76–79; D. Kos: *Vitez in grad*, str. 127.

38 Komac: *Od mejne grofije do dežele*, str. 197.

- Jenko, France: Gradišče nad Drago. V: *Loški razgledi* 49, Škofja Loka 2002, str. 199–200.
- Klun, Vinko Fereri (ur.): Regesten für die Geschichte von Krain. I. Von Carl dem Großen bis Rudolf von Habsburg (788–1286). V: *Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthums Krain* 2–3, Ljubljana 1854, str. 1–46.
- Koblar, Anton: *Zgodovina Sorske in Preške fare*, Ljubljana 1884.
- Koblar, Anton: Meje loškega gospostva freisinških škofov. V: *Gorenjec* 14(6), Kranj 1913, str. 5.
- Komac, Andrej: *Thesaurus memoriae – Dissertationes 5. Od mejne grofije do dežele. Ulrik III. Spanheim in Kranjska v 13. stoletju*, Ljubljana 2006.
- Kos, Dušan: *Vitez in grad. Vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja*, Ljubljana 2005.
- Kos, Franc (ur.): *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. II. 801–1000, Ljubljana 1906.
- Kos, Franc (ur.): *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. III. 1001–1100, Ljubljana 1911.
- Kos, Franc (ur.): *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. IV. 1101–1200, Ljubljana 1915.
- Kos, Franc: Zgodovinske črtice o kranjski deželi. V: *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 11, Ljubljana 1901, str. 1–18.
- Kos, Franc; Kos, Milko (ur.): *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. V. 1201–1246, Ljubljana 1928.
- Kos, Milko; Žontar, Josip: Neznana listina o gorenjskih lastniških cerkvicah 12. stoletja. V: *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 20, Ljubljana 1939, str. 239.
- Meichelbeck, Karl : *Historiae Frisingensis*. II/1, Augsburg 1724.
- Meichelbeck, Karl (ur.): *Historiae Frisingensis*, II/2, Gradec 1729.
- Mlinarič, Jože: Posest vetrinjskega samostana na Kranjskem (od leta 1147 do XVII. stoletja). V: *Zgodovinski časopis* 35, Ljubljana 1981, str. 110–119.
- Mlinarič, Jože: *Stiška opatija* 1136–1784, Novo mesto 1995.
- Otorepec, Božo (ur.): *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku*. XI. *Listine 1154–1361*, Ljubljana 1966.
- Otorepec, Božo: Občina Preddvor v srednjem veku. V: Roblek, Tone (ur.): *Preddvor v času in prostoru*, Preddvor 1999, str. 83–88.
- Preinfalk, Miha: *Thesaurus memoriae – Fontes 5. Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku*. VI/2. *Imensko kazalo*, Ljubljana 2007.
- Preinfalk, Miha; Bizjak, Matjaž (ur.): *Thesaurus memoriae – Fontes 6. Turjaška knjiga listin 1. Listine zasebnih arhivov Kranjske grofovske in knežje linije Turjaških (Auerspergov)*, Ljubljana 2008.
- Schroll, Beda (ur.): *Fontes Rerum Austriacarum. Diplomataria et Acta. XXXIX. Urkundenbuch des Benedictiner-Stiftes St. Paul in Kärnten*, Dunaj 1876.
- Schumi, Franc: Urkunde zur Geschichte Krains. V. Folge. V: *Archiv für Heimatkunde* 1, Ljubljana 1882/3, str. 74–80.
- Schumi, Franc (ur.): *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain. I. 777–1200*, Ljubljana 1882/3.

- Schumi, Franc (ur.): *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain. II. 1200–1269*, Ljubljana 1884/7.
- Sickel, Theodor (ur.): *Monumenta Germaniae Historica. Diplomata regum et imperatorum Germaniae. II/1. Die Urkunden Otto II. (Ottonis II. Diplomata)*, Hannover 1888.
- Sickel, Theodor (ur.): *Monumenta Germaniae Historica. Diplomata regum et imperatorum Germaniae. II/2. Die Urkunden Otto des III. (Ottonis III. Diplomata)*, Hannover 1893.
- Slabe, Marijan: Osnove za varovanje arheološkega terenskega spomenika na območju SO Škofja Loka. V: *Loški razgledi* 26, Škofja Loka 1979, str. 11–17.
- Štih, Peter: Der bayerische Adel und die Anfänge von Laibach/Ljubljana. V: *Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte* 69, München 2006, str. 1–52.
- Štih, Peter: Diplomatične in paleografske opombe k listinam Otona II. o podelitvi loškega ozemlja škofiji v Freisingu (DO II 47 in DO II 66). V: *Zgodovinski časopis* 51, Ljubljana 1997, str. 301–321.
- Štih, Peter: Dve notici za najstarejšo zgodovino Ljubljane. V: *Zgodovinski časopis* 56, Ljubljana 2002, str. 7–42.
- Štih, Peter: Izvor in začetki škofijske posesti na današnjem slovenskem ozemlju. V: Bizjak, Matjaž (ur.): *Blaznikov zbornik*, Ljubljana – Škofja Loka 2005, str. 35–48.
- Štih, Peter: O prvih prejemnikih kraljeve zemlje na Kranjskem. Nekaj zapažanj k listini cesarja Otona III. za freisingškega škofa Abrahama iz leta 989 (D. O. III., št. 58). V: *Loški razgledi* 60, Škofja Loka 2013, str. 65–77.
- Štukl, France: Pod freisingškimi gospodi. V: Šega, Judita (ur.): *Godešič skozi tisočletje 1006–2006*, Godešič 2006, str. 61–73.
- Tangl, Karelmann: Die Graffen von Ortenburg in Kärnten. Erste Abtheilung von 1058 bis 1256. V: *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen* 30, Dunaj 1864, str. 203–352.
- Ulepič, Karel (ur.): Diplomatarium Carniolicum. Aus den Archivsmaterialien des historischen Vereins für Krain. V: *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain* 2, Ljubljana 1847, str. 34–36.
- Ulepič, Karel (ur.): Diplomatarium Carniolicum. Aus den Archivsmaterialien des historischen Vereins für Krain. V: *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain* 3, Ljubljana 1848, str. 27–29.
- Volčjak, Jure: Ich N. von Hertzenberch vergich ... Vitezi Jeterbenški v zgodovinskih virih. V: Vodnik, Alenka (ur.): *Od Jakoba do Jakoba. O krajih in ljudeh občine Medvode*, Medvode 2006, str. 45–74.
- Zahn, Joseph: Die freisingischen Sal-, Copial- und Urbarbücher in ihren Beziehungen zu Österreich. V: *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen* 27, Dunaj 1861, str. 191–344.
- Zahn, Joseph (ur.): *Fontes Rerum Austriacarum, Diplomataria et Acta. XXXI. Codex diplomaticus Austriaco-Frisingensis. I.*, Dunaj 1870.

Zusammenfassung

Der Adel von Zeier – Spanheim Ministerialen entlang der südöstlichen Grenze des Lack Herrschaft

In dem Beitrag werden die Adeligen aus Sora behandelt. Das erhaltene Schriftmaterial weist darauf hin, dass sie von der Mitte des 12. bis zu der Mitte des 13. Jahrhunderts zu folgen sind. Sie gehörten zu dem Spanheimkreis von Ministerialen an dem äußerst nordwestlichen Rand der Herrschaft von Ljubljana.

Die älteste Aufzeichnung über die nach Zeier/Sora genannten Adeligen hat sich in der Konzepturkunde des Herzogs Berthold IV. von Andechs, (entstanden in den 90. Jahren des 12. Jahrhunderts) erhalten. Es steht darin, im Jahre 1154 habe Ortwin von Zeier/Sora bei Meinhard von Kanker/Kokra vermittelt, damit der auf sein Landgut in Waidmannsdorf/Otoče bei Klagenfurt, das die Mönche aus Viktring/Vetrinj von ihm für 43 Mark von Silber gekauft hatten, verzichtet. Dem Ortwin, der in den erhaltenen Urkunden nur einmal erwähnt ist, folgte Henrich von Zeier/Sora, der als Geber oder Zeuge in den Urkunden zwischen den Jahren 1161 und 1181 zu finden ist.

Die beiden Adeligen, Ortwin und Henrich, von Zeier/Sora, die wir im 12. Jahrhundert finden, gehörten zum Kreis der bedeutenden Ministerialen im Land Krain. Jeder von ihnen verfügte mit unterlegener Ritterbegleitung, denn sein Kastelan Pabon wird mehrmals erwähnt. Henrich wurde von drei nach Zeier/Sora genannten und zwischen den Jahren 1220 und 1241 erwähnten Adeligen verfolgt. Das waren Otto I., Meinhalm und Pucelin. Alle drei, vielleicht waren sie sogar Henricks Söhne, besaßen unter den Zeugen nicht so bedeutende Stellen wie Henrich. Otto II., der Sohn von Meinhalm, wurde 1252 nur noch als Ritter Gerlah von Hertenberg/Jeterbenk genannt.

Die Adeligen von Zeier/Sora waren auf dem Gebiet tätig, das an den südöstlichen Rand der Lack Herrschaft grenzte. In dem Aufsatz versuchen wir das Geschehen auf dem Gebiet zwischen Ende des 10. und Mitte des 12. Jahrhunderts, als hier die ersten nach Zeier/Sora genannten Adeligen erscheinen, zu erläutern. Im 10. Jahrhundert stießen an der Stelle der Burg Bosisen auf Osolnik die Grenzen dreier Grundherrschaften aneinander (Bischof Abraham von Freising, Graf Bernhard und der heimische adelige Pribislav). Das Landgut vom Bischof Bernhard ging bis zum Ende des 11. Jahrhunderts in den Besitz Spanhaims über. Vielleicht war derzeit auch schon der Bodenbesitz von Pribislav in ihrem Besitz, den schon am Ende des 12. Jahrhunderts (spätestens bis 1215) Bischof Otto von Freising kaufte.

Devocionalije iz okolice župnijske cerkve v Stari Loki

Izveček

V prispevku predstavljamo devocionalije, ki so bile leta 1954 odkrite pri arheoloških izkopavanjih novoveških grobov v okolici župnijske cerkve v Stari Loki. Med njimi je sedem svetinjic in trije križi. Med svetinjicami, ki si sledijo po kronološkem soledju od 16. do 18. stoletja, so zastopane: svetinjica sv. Benedikta, dve svetinjici sv. Tomaža Villanove, svetinjica sv. Antona Padovanskega in Loretske matere božje, sv. Nikolaja iz Barija, svetinjica Združenja sv. Križa iz Sirola ter svetinjica Svetogorske matere božje. V povezavi s svetinjicami predstavljamo z osnovnimi podatki iz življenja in dela tudi svetnike, ki so na njih upodobljeni. Medtem ko je bila prevladujoča tehnika pri izdelavi svetinjic iz naše zbirke kovanje v bronu, so bili vsi trije križi uliti iz bronu. Nad križanim je v vseh treh primerih lepo viden vrezan napis INRI. Pri enem izmed njih, ki je delno ohranjen, saj mu manjka odlomljeni spodnji del, se je na zadnji strani ohranil celo košček tkanine – platna. Vse tri križe lahko v grobem umestimo v čas od 17. do 19. stoletja.

Abstract

Devotional objects from the vicinity of the parish church in Stara Loka

The contribution presents devotional objects discovered during archaeological excavations of modern period graves in the vicinity of the parish church in Stara Loka in 1954. They include seven pilgrimage badges and three crucifixes. Among the pilgrimage badges, which follow a chronological sequence from the 16th to 18th centuries, are represented: a medallion of St Benedict, two medallions of St. Thomas of Villanova, a medallion of St. Anthony of Padua and Our Lady of Loreto, St. Nicholas of Bari, a medallion of the Society of the Holy Cross from Sirolo and a medallion of the Mother of God of Sveta gora. In connection with the pilgrimage badges basic data of the life and work of the saints depicted on them are also presented. While the predominant technique in the making of pilgrimage badges from our collection was bronze forging, all three crucifixes were cast in bronze. The inscription INRI can clearly be seen above the crucifixes in all three examples. On one of them, which is

only partly preserved since the broken lower part is missing, a fragment of canvas, has even been preserved on the back. All three crucifixes can be roughly dated to the time from the 17th to the 19th centuries.

Leta 1954 so okrog današnje župnijske cerkve v Stari Loki potekala arheološka izkopavanja.¹ Izvedli so jih z namenom, da bi našli domnevno staroslovansko grobišče, saj se Stara Loka kot sedež prazupnije v virih omenja že leta 1074. Staroslovanskih grobov niso našli, odkrili pa so ostanke starejše arhitekture. Izkazalo se je, da gre za ostanke temeljev starološke župnijske cerkve, ki je bila v osnovi romanska, s poznejšimi gotskimi in baročnimi prezidavami. To cerkev so leta 1863 podrli in jo nadomestili z današnjo. Pri odkrivanju ostankov stare cerkve so prekopali več novoveških grobov, v katerih so bile odkrite različne devocionalije.

Izraz devocionalija prihaja iz latinske besede *devotio*, ki pomeni žrtvovanje, vdanost, pobožnost. Devocionalije so nabožni predmeti za katoliško liturgijo ali vernike, ki spodbujajo in razširjajo pobožnost, hkrati pa spominjajo na nekatere religiozne misterije. Navadno so ti predmeti svetinjice, križi, rožni venci, relikviariji, amuleti, škapulirji, ampule, školjke, podobice itd.

Svetinjice

Med svetinjicami (katalog, št. 1–7), ki si sledijo po kronološkem sosledju od 16. do 18. stoletja, najdemo: svetinjico sv. Benedikta, dve svetinjici sv. Tomaža Villanove, svetinjico sv. Antona Padovanskega in Loretske matere božje, sv. Nikolaja iz Barija, svetinjico Združenja sv. Križa iz Sirola ter svetinjico Svetogorske matere božje.

Svetinjice so majhne spominske medalje, ki so jih mojstri kovali ali ulivali iz različnih vrst kovine. Ljudje so jih uporabljali v različne namene: kot izraz pripadnosti veri, zaobljubo, čaščenje ali priporočilo svetniku, pripadnost bratovščini ali sestrstvu itd. Prodajali so jih na stojnicah v romarskih krajih, ob cerkvenih žegnanih in podobnih priložnostih. Skoraj nemogoče je bilo, da bi se romar vrnil iz bližnjih ali daljnih božjih poti brez materialnega dokaza o opravljeni zaobljubi. Skoraj vsako romarsko središče v Evropi je razvilo obrt izdelovanja svetinjic in drugih devocionalij, ki so se prodajale ob romarski cerkvi. Romarji so bili prepričani, da so te podobice čudodelne, prav tako kot svetniki, ki so upodobljeni na njih. Svetinjica je romarja med vračanjem domov ščitila pred razbojniki, hkrati pa ga je označevala kot človeka, ki je na religioznem potovanju in uživa imuniteto ter ima pravico do pomoči, kadar jo potrebuje, s strani vsakega kristjana. Doma so jih obešali pred vhod v hišo oziroma v hlev, da bi pregnale zle duhove, dajali so jih v korita za krmljenje živine, zakopavali v polja proti plevelu, mrčesu in mišim.²

1 Avguštin, Zgornji stolp na Kranclju in nekdanja župna cerkev v Stari Loki, str. 107–120.

2 Knez, *Svetinjice*, str. 18.

Na svetinjicah se najpogosteje pojavljajo obojestranske upodobitve romarskih čudodelnih podob, cerkva, relikvij, svetnikov in zavetnikov. Bistveni del svetinjice je podoba svetnika ter napis. Ta je bil prvotno v latinščini, pozneje v nemščini, italijanščini, hrvaščini in od 19. stoletja naprej tudi v slovenščini. Napisi so praviloma na zunanjem robu. Poznamo popolnoma enake svetinjice, kovane v isti delavnici, vendar je besedilo na njih v različnih jezikih. Tako so lahko vsi romarji kupovali spominke na božjo pot z napisi v svojem jeziku. Druga vidna razlika je v materialu in velikosti svetinjice. Zlate in srebrne so si lahko privoščili le premožnejši verniki, zanje so bile statusni simbol, izraz moči in dobrikanje svetnikom ter Bogu. Revnejši verniki so si privoščili skromne, drobne, bronaste, medeninaste, bakrene, kositrne in železne svetinjice, ki pa kljub temu niso bile nič manj čaščene. Zato ni nič nenavadnega, da je kot material za izdelavo svetinjic prevladoval bron (baker, medenina). Od druge polovice 19. stoletja, predvsem pa v 20. stoletju, so začele prevladovati svetinjice iz aluminija. Njihova proizvodnja je strmo naraščala, toda po drugem vatikanskem koncilu, v letih 1962–1965, ki je priporočil usmeritev k notranji veri in odsvetoval pretirano uporabo verskih predmetov, je proizvodnja svetinjic in drugih devocionalij naglo upadla. V novejšem obdobju, od konca 19. stoletja naprej, so posebne svetinjice podeljevali tudi izjemno pridnim in uspešnim otrokom pri verouku. Tako svetinjico je po navadi dobila le ena oseba v generaciji na leto. Vsak prvoobhajanec je svetinjico dobil pri prvem obhajilu. Prav tako so svetinjice dobile članice raznih družb, med katerimi so prevladovale Marijine družbe. Verniki so svetinjice nosili okrog vratu, jih obešali na rožne vence, dajali v roke pokojnim in jih z njimi tudi pokopavali.³

Izdelovanje svetinjic

Po 16. in 17. stoletju so se za najpomembnejša evropska romarska svetišča bolj kakovostne svetinjice kovale v rimski kovnici. Med pomembnejše izdelovalce svetinjic sodita tudi oče in sin Peter in Paul Seel iz Salzburga. Peter Seel je bil prvi izdelovalec, ki je dal svetinjicam umetniško podobo. Za večino svetinjic pa ne vemo, kdo jih je izdelal, kajti navadno so jih izdelovali kar v romarskih krajih samih. Po navadi so to delali v samostanih, niso pa bili redki vaški izdelovalci – samouki. To je tudi eden od razlogov, da napisi na njih niso slovnično pravilni oziroma je na njih veliko napak (napačne ali izpuščene črke). Točnega začetka izdelovanja svetinjic v nekem romarskem kraju ne moremo natančno določiti. Pri datiranju si lahko pomagamo s časom nastanka božje poti, stilno analizo svetinjice ali s pomočjo spremnega gradiva, ki ga izkopljemo skupaj z njo.

Svetinjice za slovenske božje poti so izdelovali doma in tudi v tujini. V Nemčiji, v bavarskem Diessnu, še vedno hranijo modele za izdelavo brezjanskih svetinjic. Značilnost zgodnejših ulitih svetinjic (do prve polovice 16. stoletja) iz

3 Isti, str. 19.

iste delavnice je, da se med seboj zelo razlikujejo. V vosku so izdelali pozitiv, ki se je z vlivanjem spremenil v svetinjico. Na tak način so lahko izdelali le eno svetinjico, s pomočjo katere so ulivali nadaljne primerke, pri čemer je bil vsak naslednji večji od predhodnega. Pozneje je prevladala tehnika izdelave s pomočjo kovinskih kalupov, kar je v zlatu, srebru, bronu in kositru omogočilo ulivanje neomejenega števila primerkov.⁴

Na naših svetinjah se pojavljajo najrazličnejši svetniki, zato je na tem mestu primerno, da jih predstavimo z osnovnimi podatki iz njihovega življenja in dela.

Sv. Benedikt (480–547) je bil ustanovitelj reda benediktincev. Imenujemo ga tudi oče zahodnega meništva. Rodil se je leta 480, v umbrijskem mestu Nursiji. Bil je sin premožnih in uglednih staršev. Po začetnem izobraževanju v domačem kraju je odšel na šolanje v Rim. Po končanem šolanju se je z namenom, da bi se lahko docela prepustil božjim navdihom in osvobodil človeških vplivov, umaknil v sotesko ob reki Anion. Tu se je naselil v dobro skriti votlini, v strmih pečinah, kjer je lahko užival blaženo samoto in bil sam z Bogom. Sčasoma so njegovo skrivališče odkrili pastirji in kmalu se je glas o svetniškem samotarju razširil daleč naokrog. Benedikt je sprejemal ljudi, ki so ga prihajali obiskovat, in jim pomagal v duševnih stiskah ter težavah. Kmalu so se okrog njega začeli zbirati učenci, ki so stremeli po resničnem duhovnem napredku. Benedikt jih je preizkušal in najbolj zveste obdržal ob sebi. Tekom časa je dobil izkušnje, kako je treba voditi učence, da bodo varno in stalno hodili po poti popolnosti. Kmalu je izbral najboljše in najbolj vdane menihe ter se odpravil na jug, da poišče nov kraj za trajno bivališče. Naselili so se na Monte Cassinu, kjer je bil leta 529 ustanovljen prvi benediktinski samostan. Sv. Benedikt je za svojo »samostansko družino« čas razdelil med molitev in delo, iz česar je nastal slavni izrek *ora et labora* (moli in delaj), ki ga v povezavi s sv. Benediktom še danes pogosto slišimo.⁵

Sv. Benedikta največkrat upodabljajo v črni redovni obleki, z opatsko palico in knjigo pravil ali križem v roki. Lahko je upodobljen tudi s kelihom in kačo ter krockarjem, s hlebčkom v kjunu. Priporočajo se mu šolarji in dijaki, v ljudski veri je pomočnik zoper zastrupljenje in čarovništvo.

Sv. Tomaž Villanova se je rodil leta 1488. Bil je sin preprostih staršev. Zaradi izredne nadarjenosti so ga pri 16 letih poslali v Alcala, na študij bogoslovja. S 26 leti je bil tu nastavljen za profesorja, poučeval je filozofijo in teologijo. Po dveh letih se je odpovedal profesuri in vstopil v red avguštincev, leta 1518 je bil posvečen v duhovnika. Kmalu je bil iskan pridigar in spovednik. Sčasoma je napredoval in postal prior, provincial in naposled škof. Tudi kot škof je živel zelo skromno, s svojo dobroto in milino je vzbujal pozornost. Veliko skrb je namenjal revežem in sirotam. Pred smrtjo, leta 1555, je razdal vse svoje imetje, celo svojo posteljo. Za blaženega je bil razglašen leta 1618, štirideset let pozneje (1658) pa

4 Isti, str. 20–22.

5 Miklavčič, Dolenc, *Leto svetnikov I*, str. 782–791.

za svetnika. Upodabljajo ga kot škofa z mošnjo v roki sredi beračev ali ko izročča še svojo zadnjo lastnino – posteljo.⁶

Sv. Anton Padovanski, s krstnim imenom **Ferdinand**, je bil rojen leta 1195, v Lizboni na Portugalskem, kot sin viteza na dvoru kralja Alfonza. Petnajstleten je odšel v cerkveno šolo pri stolnici, po njej je vstopil v samostan avguštinskih kanonikov. Kasneje je bil premeščen v Coimbro, v samostan sv. križa. Tu se je poglobil v študij svetega pisma in cerkvenih očetov. Leta 1220 je prosil za sprejem pri frančiškanih in si privzel ime Anton. Odšel je v misijone v Maroko, vendar je moral misionarstvo zaradi bolezni opustiti. Leta 1221 se je v Assisiju srečal s sv. Frančiškom. Naslednje leto je bil kot dober teolog poslan oznanjat božjo besedo v bližnje trge in mesta. Med leti 1225–1227 se je zadrževal na apostolskih poteh po južni in srednji Franciji. Ker so bile cerkve po vseh krajih, kjer je pridigal, premajhne, je množice okrog sebe zbiral kar na trgih. Leta 1227 so ga poklicali nazaj v Italijo in ga izvolili za provinciala za severno Italijo (Emilijo). Od leta 1229 je stalno prebival v Padovi, kjer je v cerkvi sv. Marije uvedel vsakodnevne spokorne pridige. Umrli je leta 1231, pokopan je v cerkvi sv. Antona v Padovi. Že naslednje leto ga je papež Gregor IX. na podlagi dognanih čudežev razglasil za svetnika.⁷

Sv. Anton Padovanski je ljudstvu eden najbolj domačih svetnikov. Njegovo čaščenje so širili sobratje frančiškani, minoriti in kapucini. V 17. stoletju se je v salzburški nadškofiji in oglejskem patriarhatu začel prvi val njegovega čaščenja. V tem času so mu posvetili 44 cerkva. V ljubljanski škofiji so bile sv. Antonu posvečene ena farna in osem podružničnih cerkva, v goriški škofiji okrog deset cerkva. Nastale so tudi številne bratovščine sv. Antona. Sv. Antona so za svojega zavetnika najprej izbrali vojaki, pozneje so se k njemu začela zatekati dekleta, ki bi se rada omožila, in žene, ki so želele moža obdržati. Še danes je v pomoč vsem, ki so kaj izgubili. Za pomoč so ga prosili celo tatovi (Sv. Anton de Padova, dej de kej ukradeva ...).⁸

Na zadnji strani svetinjske sv. Antona Padovanskega je motiv **loretske Marije**, ki je ob Hiši Loretski zelo pogost motiv na svetinjicah. Po legendi naj bi angeli iz strahu pred muslimani sveto hišo iz Nazareta prenesli v Loreto. V začetku 16. stoletja so za ta dogodek določili datum 10. december 1294, pri čemer naj bi bil Trsat pri Reki na Hrvaškem (1291) vmesna postaja pri tem prenosu. Kult svete hiše je bil do 15. stoletja lokalnega pomena, pozneje se je razširil po Italiji, v 16. stoletju pa po vsem krščanskem svetu. Zaradi velike priljubljenosti in številnih romanj je papež Urban VIII. leta 1632 s papeško odredbo prenos svete hiše razglasil za cerkveni praznik. To je povzročilo še večjo priljubljenosti te podobe ter s tem večjo produkcijo devocionalij s podobo svete hiše in loretske Marije.⁹

6 Miklavčič, Dolenc, *Leto svetnikov III*, str. 541–544.

7 Miklavčič, Dolenc, *Leto svetnikov II*, str. 592–594.

8 Knez, *Svetinjice*, str. 29–30.

9 Isti, str. 28.

Sv. Nikolaj (iz Barija) oziroma sv. Miklavž je eden najbolj priljubljenih svetnikov. S posebnim veseljem ga pričakujejo otroci, ko na večer pred svojim godom hodi okrog in jim prinaša darove.

Nikolaj je bil v 4. stoletju škof v Miri v Mali Aziji. Bil je sin premožnih staršev, ki so ga poslali v dobre šole. Po njuni smrti je podedoval veliko premoženje, ki ga je razdelil med reveže. Njegov stric, škof, ga je posvetil v duhovnika in ga kasneje postavil za opata v samostan. Po stričevi smrti je zasedel izpraznjeno škofovsko mesto. Živel je pobožno, bil je dober do bližnjih, do sebe pa oster. V obdobju zadnjih preganjanj kristjanov, v času cesarja Dioklecijana, so ga prijeli in vrgli v ječo. Ko je cesar Konstantin priznal krščanstvo za državno vero, se je Nikolaj vrnil v Miro. Umrl je v visoki starosti, okrog leta 350.

Nikolaj je kmalu postal eden najbolj priljubljenih svetnikov v vsej vzhodni cerkvi, najprej v Grčiji, nato v Rusiji, kjer so ga sprejeli za narodnega patrona. Že v 6. ali vsaj v 7. stoletju je njegovo čiščenje prišlo tudi v zahodno Evropo. Središče tega čiščenja je bilo najprej v Rimu, od koder se je počasi širilo v dežele severno od Alp. Nove pobude je dobilo v 11. stoletju.

Leta 1086 je na obali Mire pristala ladja iz Barija. Oborožena četa je vdrla v cerkev sv. Nikolaja, s silo odprla sarkofag in v naglici odnesla svetnikove kosti ter jih odpeljala v Bari. Papež Urban II. je posvetil kripto, v kateri še danes počivajo svetnikovi posmrtni ostanki.

Sv. Nikolaja upodabljajo v škofovski obleki, s tremi zlatimi krogli na knjigi, tremi hlebčki ali tremi kamni, tremi dečki, ki stopajo iz čolna, s sidrom in ladjo. V Evropi so si ga v srednjem veku izbrali za zavetnika različni cehi in bratovščine: mornarji, brodarji, splavarji, ribiči, peki, krojači, tkalci, mesarji, odvetniki, lekarjarji, študenti, mlinarji, popotniki, trgovci, pisarji, delavci v kamnolomih, voskarji idr. Priporočajo se mu neveste za srečno poroko, okradeni za vrnitev ukradenih stvari, proti tatovom, krivični sodbi idr.¹⁰

Marija med vsemi svetniki, ki jih častijo v katoliški cerkvi, zavzema posebno mesto. Je kraljica, saj je mati Jezusa Kristusa, ki je kralj vseh kraljev. Ker jo je Bog izvolil, da je postala mati njegovega učlovečenega sina, je bila odlikovana z brezmadežnim spočetjem, z dušo in telesom je bila vzeta v nebesa in cerkev jo kliče kot posrednico vseh po Kristusu zaslužnih milosti. Marija naj bi bila v primerjavi z drugimi svetniki bolj razumevajoča, univerzalnejša in, ker je v nebesih povišana nad vse svetnike in angele, naj bi imela tudi večjo moč uslišanja. Zato ni čudno, da so se verni kristjani v vseh časih najraje zatekali k njej, na kar kaže tudi podatek, da je samo na slovenskem etničnem ozemlju približno 60 Marijinih božjih poti.¹¹

10 Miklavčič, Dolenc, *Leto svetnikov IV*, str. 458–463.

11 Miklavčič, Dolenc, *Leto svetnikov III*, str. 424–430; Knez, *Svetinjice*, str. 27.

Križi

Med devocionalijami, izkopanimi v okolici starološke župne cerkve, so tudi **trije križi**. Vsi trije (katalog, št. 8–10) so uliti iz bronu in lepo ohranjeni. Nad križanim je v vseh treh primerih viden vrezan napis INRI. Pri križu (katalog, št. 10) je spodnji del odlomljen, na zadnji strani se je lepo ohranil košček tkanine – platna. Vse tri križe lahko v grobem umestimo v čas od 17. do 19. stoletja.

Križ je eden izmed najstarejših človeških simbolov. Pojavlja se že od neolitika dalje, v dekorativno-ornamentalni in kultno-simbolni uporabi. Najdemo ga na megalitskih spomenikih, posodah in figuricah. Srečamo ga v Egiptu (ankh), kjer predstavlja hieroglifski ideogram – simbol prihodnjega večnega življenja. Najdemo ga tudi na asirskih skulpturah, spomenikih kretske in keltske umetnosti, kot tudi v afriški, azijski in ameriški kulturi.¹²

Poleg kroga, kvadrata in središča je križ eden izmed štirih temeljnih simbolov. V križu se združujeta nebo in zemlja. V njem se mešata čas in prostor. Križ je velika komunikacijska pot, je simbol prehoda, posredništva, povezanosti neba in zemlje. Znamenje križa je že od nekdaj znamenje življenja. V starih kulturah pomeni tudi menjavo dneva in noči in je zato znamenje svetlobe. V orientalskih legendah je križ most ali lestev, po kateri človeške duše plezajo proti Bogu.¹³

Križ pa v zgodovini ni imel vedno pozitivne vloge. Križanje kot oblika smrtne kazni se pojavi pri Feničanih. Ta mučilna naprava je bila sprva sestavljena iz pokončne gredi (patibulum), ki so ji kasneje na vrhu oziroma proti vrhu dodali še prečno gred (antenna). Na dnu pokončne gredi se je pogosto nahajal majhen naslon za noge (suppedaneum), na vrhu gredi pa so pribili napisno ploščico z imenom in krivdo obsojenega (titulus).¹⁴ Križanje kot obliko kaznovanja zločincev so prevzeli tudi Rimljani. Po rimskem pravu je križanje veljalo za sramotno obliko smrtne kazni, ki je bila namenjena upornim sužnjem, gusarjem in ostalim hudodelcem. Mučeniške smrti na križu je umrl tudi začetnik krščanstva Jezus Kristus. Križ je s tem iz znaka ponižanja in smrti postal simbol vstajenja, slave in odrešenja, obenem pa tudi simbol krščanstva.

V prvih dveh stoletjih krščanstva je križ kot simbol vzbujal zelo močne negativne asociacije na mučilno orodje, zato so prvi kristjani kot svoje simbole raje upodabljali ribo, kruh, jagnje in dobrega pastirja, kot so najpogosteje prikazovali Kristusa. Kadar so upodabljali križ, so ga prikriili v drugih formah, kot so sidro, svastika, krog, grške črke (T, X, P) ipd.¹⁵ Šele po Konstantinu I. Velikem je prišlo

12 Knez, *Od zore do mraka*, str. 14.

13 Chevalier - Gheerbrant, *Slovar simbolov*, str. 271–278.

14 Badurina, *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog krščanstva*, str. 356.

15 Badurina, *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog krščanstva*, str. 356–360; Chevalier - Gheerbrant, *Slovar simbolov*, str. 272, 274, 276–277.

do splošne uporabe križa.¹⁶ Ta se je uveljavil kot najpomembnejši in najprepoznavnejši simbol krščanstva, ki je sčasoma postal tudi simbol cerkvene oblasti. Na zahodu se je najpogosteje pojavljal latinski križ (crux capitata oziroma ordinaria) z neenakima krakoma, na vzhodu pa grški križ (crux graecia oziroma quadrata) z enakima krakoma. Iz teh osnovnih variant so z različnim formiranjem koncev krakov nastale številne oblike križev.

Proizvodnja križev se je sčasoma zelo razširila, zlati in z dragulji okrašeni križi so se nosili kot nakit, uporabljali so jih razne bratovščine in viteški redovi, upodabljali so jih na grbih, oklepih, ščitih, zastavah, odlikovanjih, cerkvenih in viteškoredovnih oblačilih. Križci so bili najobičajnejši obeski tudi med preprostim ljudstvom. Ženske so jih uporabljale kot okras ali nakit, nosile so jih na kovinskih verižicah, včasih tudi na vrvicah nad obleko. Nosili so se kot zaščitni amulet, najpogosteje pa so bili izraz religioznosti ali spomin na božjo pot, kasneje tudi na prejeti zakrament. V 18. stoletju je križ postal tudi tipičen zaključek rožnega venca, ki ga je pred tem zaključevala svetinjica.¹⁷

V arhitekturi se je križ začel pojavljati v tlorisih cerkva, nameščali so jih na cerkvene stavbe, kupole, zvonike in nagrobne spomenike. Postavljali so jih na sejmiščih, vaških mejah, na mejah mest in ob poteh.

16 Konstantina I. Velikega štejemo za prvega krščanskega cesarja. Ko je v boju za prevzem oblasti leta 312 krenil nad Rim, se mu je pred bitko proti uzurpatorju Maksenciju, pri Milvijskem mostu čez reko Tiber, na nebu prikazala vizija Kristusovega križa, pod njim pa napis *in hoc signo vinces* (v tem znamenju boš zmagal, op. ur.). Konstantin, ki je gladko porazil svojega nasprotnika, je v tej zmagi spoznal naklonjenost krščanskega boga. Javno se je opredelil za krščansko vero, tik pred svojo smrtjo (337) se je dal tudi krstiti. Leta 313 je v Milanu skupaj z Licinijem izdal znameniti milanski tolerančni edikt, s katerim je bila razglašena verska svoboda. Sklenjeno je bilo, da se kristjanom in vsem ostalim prizna pravica do katerekoli veroizpovedi.

17 Knez, *Od zore do mraka*, str. 10–22, 30–32, 50.

I. Svetinjica sv. Benedikta, inv. št. AS 20

Datacija: 16.-18. stoletje

Najdišče: Stara Loka - sonda pred mežnarijo

Teža: 0.80 g

Dimenzije: višina = 23.00 mm, širina = 21.00 mm

Aver: CRUX S.(ANCTI) P.(ATRIS) BENEDICTI = Križ sv. očeta Benedikta

Rever: I.H.S.V.R.S.N.S.M.V.S.M.Q.L.I.V.B. / C.S.P.B. / C.S.S.M.L. / N.D.S.M.D.

Motiv: Benediktov križ; ploščati križ; Benedikt

Material: bron (kovanje)

A: - navpičen napis na križu: C.S.S.M.L. (CRUX SACRA SIT MIHI LUX) = Sveti križ naj mi bo luč.

- vodoraven napis na križu: N.D.S.M.D. (NON DRACO SIT MIHI DUX) =

Kača naj mi ne bo vodnik.

- črke med kraki križa: C.S.P.B. (CRUX SANCTI PATRIS BENEDICTI) = Križ svetega očeta Benedikta

- napis okrog križa: V.R.S.N.S.M.V.S.M.Q.L.I.V.B. IHS (VADE RETRO SATANA NUNQUAM SUADE MIHI VANA SUNT MALA QUAE LIBAS IPSE VENENA BIBAS) = Pojdi stran od mene Satan, ne svetuj mi nečimrnosti, slabo je, kar ponujaš, raje sam popij strup.

18 Vse v katalogu predstavljene predmete hrani Loški muzej Škofja Loka. Za pomoč pri določitvi svetinjc se na tem mestu najlepše zahvaljujem mag. Darku Knezu iz Narodnega muzeja Slovenije v Ljubljani.

2. Svetinjica sv. Tomaža Villanove, inv. št. AS 23

Datacija: 17. stoletje

Najdišče: Stara Loka – sonda pred cerkvijo

Teža: 2.50 g

Dimenzije: višina = 31.00 mm, širina = 19.00 mm

Aver: S. TOMASO DE VILLA NOVA

Motiv: Tomaž Villanova; Kristus Odrešenik

Material: bron (kovanje)

3. Svetinjica sv. Tomaža Villanove, inv. št. AS 22

Datacija: 17. stoletje

Najdišče: Stara Loka – sonda pred cerkvijo

Teža: 2.80 g

Dimenzije: višina = 30.00 mm, širina = 19.00 mm

Aver: S. TOMASO DE VILLA NOVA

Motiv: aver Tomaž Villanova; rever Kristus Odrešenik

Material: bron (kovanje)

4. Svetinjica sv. Antona Padovanskega in Loretske Marije, inv. št. AS 19

Datacija: druga polovica 17. stol.

Kraj: Evropa, Italija

Najdišče: Stara Loka - sonda pred mežnarijo

Teža: 5.40 g

Dimenzije: višina = 47.00 mm, širina = 34.00 mm

Motiv: Anton Padovanski; Loretska Marija

Material: bron (ulivanje)

5. Svetinjica sv. Nikolaja iz Barija, inv. št. AS 15

Datacija: 18. stoletje

Kraj: Evropa, Italija

Najdišče: Stara Loka - sonda pred mežnarijo

Teža: 4.50 g

Dimenzije: višina = 26.00 mm, širina = 21.00 mm

Aver: S. NILO(LA) DE BARI

Motiv: sv. Nikolaj iz Barija (sv. Miklavž)

Material: bron (ulivanje)

6. Svetinjica Združenja sv. Križa iz Sirola, inv. št. AS 16

Datacija: 18. stoletje

Najdišče: Stara Loka – sonda pred mežnarijo

Teža: 5.00 g

Dimenzije: višina = 31.00 mm, širina = 27.00 mm

Aver: SS.(SOCIETA SANTO) CROCEFISSO D.(E) SIROL.(O) =
Združenje sv. Križa iz Sirola

Rever: MONSTR TE ESSE MATAEM ?

Motiv: križ; Križani; angeli

Material: bron (kovanje)

7. Svetinjica Svetogorske Marije, inv. št. AS 21

Pomenski sklop: cerkev; romanje

Datacija: 1717

Najdišče: Stara Loka – sonda pred cerkvijo

Teža: 3.70 g

Dimenzije: višina = 26.00 mm, širina = 21.00 mm

Aver: ANDENKEN V:H: BERG

Rever: VATER VERGIEB IHNEN

Motiv: križ; Križani; Svetogorska Marija; Izaija, prerok; Janez Krstnik

Material: bron (kovanje)

Leta 1717 so okronali Svetogorsko Marijo.

Marija kot ljubeča mati sedi na prestolu in z obema rokama v naročju podpira Jezuščka, ki dviga ročici. Na Marijini desni je prerok Izaija, na levi sv. Janez Krstnik z žezlom v roki, na katerem je napis »Glejte, jagnje božje!« Svetnika predstavljata staro in novo zavezo, klanjata se božji porodnici in njenemu sinu. Zadaj za Marijo je temna proga, ki naj bi pomenila drevesno deblo, simbol drevesa spoznanja v zemeljskem rajju, ali spodnji del križa, orodja našega odrešenja.

8. Križ, inv. št. AS 14

Datacija: 17.-19. stoletje

Najdišče: Stara Loka - sonda pred mežnarijo

Teža: 11.80 g

Dimenzije: višina = 76.00 mm, širina = 35.00 mm

Aver: INRI

Motiv: Križani; križ

Material: bron (ulivanje)

9. Križ, inv. št. AS 13

Datacija: 17.-19. stoletje

Najdišče: Stara Loka - sonda pred mežnarijo

Teža: 12.70 g

Dimenzije: višina = 74.00 mm, širina = 37.00 mm

Aver: INRI

Motiv: Križani; križ

Material: bron (ulivanje)

10. Križ, inv. št. AS 12

Datacija: 17.-19. stol.

Najdišče: Stara Loka - sonda pred mežnarijo

Teža: 13.70 g

Dimenzije: višina = 61.00 mm, širina = 41.00 mm

Aver: INRI

Motiv: Križani; križ

Material: bron (ulivanje)

Spodnji del križa je odlomljen.

LITERATURA:

- Avustin, Cene: Zgornji stolp na Kranclju in nekdanja župna cerkev v Stari Loki. V: *Loški razgledi* 1, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1954, str. 107–120.
- Azinović Bebek, Ana: Krunice 17. i 18. stoljeća iz Čazme. *Opuscula archaeologica* 32, Zagreb 2008, str. 167–194.
- Badurina, Anđelko: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb 2000.
- Chevalier Jean in Alain Gheerbrant: *Slovar simbolov*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.
- Howatson, M. C. (ur.): *Leksikon antika*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998.
- Knez, Darko: *Svetinjice iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2001.
- Knez, Darko: *Od zore do mraka. Križi iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2010.
- Lisičar, Petar: *Grci i Rimljani*, Zagreb: Školska knjiga, 1971.
- Miklavčič, Maks; Dolenc, Jože: *Leto svetnikov I–IV*, Ljubljana: Zadruga katoliških duhovnikov, 1968.

Summary

Devotional objects from the vicinity of the parish church in Stara Loka

In 1954, during archaeological excavations in Stara Loka, the remains of the foundations of the Stara Loka parish church were discovered, which was basically Romanesque with later Gothic and Baroque reconstructions. This church was demolished in 1863 and replaced with the present one. At the time of discovery of the remains of the old church, a number of modern period graves were excavated, in which various devotional objects were discovered.

Among the pilgrimage badges (catalogue, no. 1–7), which follow in chronological sequence from the 16th to 18th centuries, there are: a medallion of St Benedict, two medallions of St. Thomas of Villanova, a medallion of St. Anthony of Padua and Our Lady of Loreto, St. Nicholas of Bari, a medallion of the Society of the Holy Cross from Sirolo and a medallion of the Mother of God of Sveta gora.

Pilgrimage badges are small commemorative medallions, which were forged or cast from various metals and were sold at stalls beside pilgrim churches. After the 16th and 17th centuries, higher quality pilgrimage badges were made in Roman forges for the most important European pilgrimage centres. The majority of pilgrimage badges were made in the pilgrimage areas themselves. Gold and silver could only be afforded by wealthier worshippers, others bought bronze, brass, copper, tin and iron ones. From the second half of the 19th century, pilgrimage badges from aluminium began to predominate. Two-sided depictions of miraculous pilgrimage images, churches, reliquaries and saints most often appear on the them. Pilgrims believed in their miraculous powers. They carried them round their neck, hung them on a rosary, in front of the entrance to a house or stable, placed them in troughs for

feeding livestock, buried them in fields and interred them with a deceased. The production of pilgrimage badges and other devotional objects quickly declined after the Second Vatican Council.

There are also three crucifixes among the devotional objects excavated in the vicinity of Stara Loka parish church. All three (catalogue, no. 8-10) are cast from bronze. They have been dated to the time from the 17th to 19th centuries.

A cross is one of the oldest human symbols. It appears from the Neolithic onwards. The sign of the cross has been a symbol of life from earliest times. A cross did not always have a positive role in history, though. Crucifixion as a form of death penalty appears among the Phoenicians. Under Roman law, crucifixion was considered a shameful form of death. Jesus Christ also died a martyr's death on the cross. The cross thus became a symbol of resurrection, glory and salvation. In the first two centuries of Christianity, a cross awakened strong negative associations as a tool of torture so it was depicted disguised in other forms. Only after Constantine the Great did a cross enter into general use. It became a symbol of Christianity and church authority. It was worn as an expression of religiosity, a souvenir from a pilgrimage or received sacrament, as jewellery, as a protective amulet; it was also depicted on coats-of-arms, armour, flags, medals and orders, and on church and knightly vestments. In the 18th century, the cross also became a typical ending of a rosary.

»Maister Jurko ist schuldig die alltn drey khor abzebrechen.«

O starih treh korih romarske cerkve v Crngrobu

Izveleček

Članek ponovno pretresa vprašanje oblike vzhodnega zaključka romarske cerkve v Crngrobu pred postavitvijo današnjega dvoranskega kora iz prve polovice 16. stoletja. V pogodbi z mojstrom Jurkom iz Loke se namreč pojavlja zapis, da je moral pred začetkom gradnje najprej podreti tri stare kore, v strokovni literaturi pa se je o tem pojavil dvom. Eden od argumentov so bile leta 1935 do konca odkrite freske na vzhodni steni severne ladje, ki naj bi prvotno prekrivale celotno steno, natančnejša analiza na podlagi novejših raziskav pa tega ne potrjuje. Tudi glede na druge značilnosti danes ohranjene stavbe je bolj verjetno, da moramo zapis jemati kot pravilen.

Abstract

»Maister Jurko ist schuldig die alltn drey khor abzebrechen.«

The three old choirs of the pilgrim church in Crngrob

The article discusses the question of the shape of the eastern termination of the pilgrim church in Crngrob prior to the erection of today's hall choir designed and built by master Jurko of Loka in the first half of the 16th century. In a contract with Jurko, namely, there is a specific note that the three old choirs need to be demolished prior to the start of building the new one. Despite this, doubt has been expressed about the number of choirs in the art historical literature. One of the arguments was the discovery in 1935 of medieval frescos on the eastern wall of the northern nave, which were presumed originally to have covered the entire wall. However, more precise analysis of the frescos on the basis of more recent research does not confirm this. In relation to other characteristics of the building as preserved today, it is therefore more likely that the note must be accepted as correct.

Uvod

(Sl. 1) Pogled iz prezbiterja v ladijski del. (foto: Gašper Cerkovnik)

Romarska cerkev v Crngrobu že dolgo upravičeno velja za enega najpomembnejših in najkompleksnejših cerkvenih spomenikov srednjega in zgodnjega novega veka na Slovenskem. Impresivno svetišče ob robu Sorškega polja na vzhodnem pobočju križnogorskega hribovja je dokaj zgodaj privlačilo različne raziskovalce, k čemur je botrovala bogata zgodovina in tudi nešolanemu očesu očitno dolga in kompleksna stavbna zgodovina, ki jo nadgrajujeta enako pomembni in zanimivi slikarska ter oltarna oprema. Temu primerno je bila crngrobška cerkev deležna pozornosti številnih najpomembnejših strokovnjakov pri nas, kot so France Stelè, eden od očetov konservatorstva in umetnostne zgodovine pri nas, ter Emilijan Cevc, Steletov učenec in do danes največja avtoriteta za naše srednjeveško kiparstvo. Poleg dobro ohranjenih starejših delov cerkvene stavbe in njene opreme Crngrob med našimi spomeniki izstopa tudi zaradi ohranjene pogodbe za izgraditev današnjega dvoranskega kora z mojstrom Jurkom iz Loke iz leta 1520; vseeno pa še kar nekaj problemov ni bilo zadovoljivo rešenih. Do konca 19. stoletja je bila namreč izgubljena večina dokumentov iz loške župnije in romarske cerkve, številni odgovori pa se še vedno skrivajo pod ometi in tlaki.¹

1 Odlično predstavitev in pregled starejše literature je pripravil: Koman, Crngrobška cerkev v strokovni literaturi, str. 113–141.

Današnjemu obiskovalcu bo verjetno najprej padla v oko poslikava sten v prezbitერიju, ki je na posameznih mestih vidna pod odpadajočim beležem;² odgovor na vsaj enako pomembno vprašanje pa se skriva tudi pod njegovimi nogami: nejasen je namreč tudi izgled vzhodnega zaključka pred izgradnjo Jurkovega dvoranskega prezbitერიja (sl. 1). Leta 1520 so loški meščani v pogodbi zapisali: »*Maister Jurko ist schuldig die alltn drey khor abzebrechen*«,³ torej, mojster Jurko mora podreti tri stare kore. Na podlagi nekaterih kasnejših odkritij pa je posebno Emilijan Cevc vseeno podvomil v točnost zapisa in domneval, da je imela prvotna cerkev, od katere je danes ohranjen ladijski del, ob začetku Jurkovih posegov mogoče samo en kor oziroma prezbitერიj v srednji ladji, stranski pa sta bili zaključeni ravno.⁴ Ta teza temelji predvsem na poslikavah na vzhodni steni severne ladje, nekatera novejša spoznanja o njih pa vseeno kažejo, da so se verjetno prilagajale danes povsem izgubljenemu slavlolu starega kora oziroma prezbitერიja. Zapis v pogodbi je torej zelo verjetno točen, čeprav bodo dokončni odgovor na to vprašanje lahko dala šele izkopavanja v današnjem koru.

Prva gradbena faza

Raziskave same cerkvene zgradbe, poslikav in redki pisni viri vseeno dovoljujejo dokaj zanesljivo rekonstrukcijo glavnih gradbenih faz. Glede na slogovno umestitev najstarejših slikarskih plasti in omembe letnice 1273 pri loškem župniku Petru Hitzingerju, ki je še imel dostop do dokumentov, hranjenih v Crngrobu, je zelo verjetno cerkev tu stala že ob koncu 13. stoletja.⁵ Glede na skromno naseljenost tega dela Soriškega polja je bila verjetno že od vsega začetka mišljena kot pomembnejši kulturni center, mogoče celo romarski, vendar tega ne vemo zagotovo.⁶ Glede na najstarejšo poslikavo, ki je še danes delno vidna na ohranjenem spodnjem delu vzhodnem stene severne ladje, lahko z gotovostjo sklepamo, da se je del prvotne stavbe ohranil v severnem delu današnje cerkve (sl. 2).

2 Verjetno gre za poslikavo, ki je sledila kmalu po postavitvi prezbitერიja v tridesetih letih 16. stoletja, kar jo dela za naš prostor posebno dragoceno: Koman, *Crngrob*, str. 31.

3 Lavrič, Pogodba z mojstrom Jurkom, str. 150.

4 Emilijan Cevc, Nova odkritja v Crngrobu, str. 37; bolj zadržana je Ana Lavrič, Pogodba z mojstrom Jurkom, str. 139–140. Dušan Koman v vodnikih iz leta 1998 in 2000 te teze sicer ne omenja, objavi pa Cevčevo tlorisno shemo z ravno zaključenima stranskima ladjama: Koman, Veiderjev Vodič po Crngrobu, str. 124–125, tloris na str. 130, št. 3; Koman, *Crngrob*, str. 13–14, tloris na str. 11.

5 Hitzinger (tudi Hicinger) je sicer domneval, da se je ta letnica nanašala na današnji kor, saj naj bi bil ladijski del po njegovih predstavah še romanski in iz 12. stoletja: Peter Hitzinger, *Zgodovinske reči, Kranjsko zgodovinsko društvo; isti, Crngrob in več drugega, v: Novice XIII*, 1855, str. 338 (povzeto po Cevc, Nova odkritja v Crngrobu, str. 33–39, str. 33); Höfler, O prvih cerkvah, str. 374.

6 Kemperl, *Romanja*, str. 150.

(Sl. 2) Pogled v vzhodni del severne ladje z ohranjenimi poslikavami. (foto: Gašper Cerkovnik)

Ohranil se je samo del Križanja z več figurami, ki je mogoče nastal že pred letom 1300, relativno kmalu za tem pa je bilo prekrito z novimi freskami, ki jih lahko umestimo v prvo četrtino 14. stoletja (sl. 3).

Slikani cikel s prizori iz Marijine zgodbe se začne na sredini severne stene in se vsebinsko zaključuje z zelo slabo ohranjenim Marijinim kronanjem na mestu starejšega Križanja.⁷ Zaradi začetka cikla sredi severne stene so predvsem prvi raziskovalci domnevali, da je prvotna cerkev segala samo do tu, česar pa odprtje severne

(Sl. 3) Pogled na ohranjeno vzhodno steno z različnimi plastmi poslikav za oltarjem sv. Martina. (foto: Gašper Cerkovnik)

7 Höfler, *Srednjeveške freske*, str. 86–88.

stene na tem delu in izkopavanja v severni ladji, ki jih je leta 1984 izvedel Emilijan Cevc, niso potrdila (sl. 4 in 5A).⁸ Že v prvi fazi je bila cerkvena ladja torej dolga toliko, kot je danes (slabih 16 metrov) in široka za polovico današnjega ladijskega dela (približno 7 metrov), kar označuje sicer kasnejša poslikava vzhodne fasadne stene. V primerjavi z večino ohranjenih romanskih cerkev pri nas je bila crngrobška že takrat veliko večja od povprečne podružnice, kot poudarjajo vsi raziskovalci do sedaj; lahko pa sklepamo, da je imela na vzhodu vsaj manjši korni zaključek. Cerkev sicer leži na dokaj prostorni terasi sredi vzpetine, vendar se teren ravno na vzhodnem delu ladje začne strmo spuščati, kar bi pomenilo, da bi moral biti večji oltarni del močno podzidan. Janez Veider in France Stelè sta domnevala, da je bil glede na čas nastanka oltarni prostor še romanska polkrožen,⁹ kar je na začetku sprejel tudi Marijan Zadnikar, vendar je, tako kot tudi drugi raziskovalci, to misel kasneje opustili.¹⁰ Že omenjene Cevčeve raziskave iz leta 1984 so namreč prvotni vzhodni del ladje povezali z zahodno fasado, kjer se je ohranil šilasto ohranjen glavni vhod in šilasto zaključeno okence, ki bi lahko izviralo še iz prve faze. Dopuseliti moramo torej možnost, da je bil že prvotni oltarni zaključek oblikovan poligonalno gotsko in ne, kot je sicer domneval še Cevc, preprosto štirio-glato, torej poznoromansko.¹¹ Da je imela cerkev prezbiterij, posredno potrjuje tudi ohranjeni fragment Križanja. Raziskave niso pokazale, da bi šlo za del obsežnejšega cikla,¹² temu pa pritrjuje tudi vsebina poslikave, saj je skoraj nemogoče, da bi bil ta, v krščanstvu najpomembnejši prizor, na ciklu, ki bi potekal čez celotno vzhodno steno, postavljen na rob. Glede na prvotno širino ladje bi kompozicija celotnega prizora, ki je uničen na sredini prve asistenčne figure na Kristusovi levi, glede na sočasne primerjave, morala biti simetrična, tako bi ravno ustrezala približno slaba dva metra širokemu delu vzhodne stene ob približno štiri metre širokem prezbiterijskem loku. Tako zasnovan prostor predvideva tudi naslednja plast poslikav, saj se, kot sem že omenil, Marijin cikel zaključuje na istem mestu. Vsebinsko sklenjen Marijin cikel tudi kaže, da so bila vsa okna, kar pri nas ni neobičajno, prvotno postavljena na južno ladijsko steno, le da bi v podobno zasnovanih cerkvah na tem mestu pričakovali Pohod in poklon sv. Treh kraljev. Koncentracija poslikav v vzhodni polovici ladje verjetno kaže na to, da je bil prvotni kor tako majhen, da je funkcijo oltarnega prostora moral izpolnjevati tudi ta del ladje.

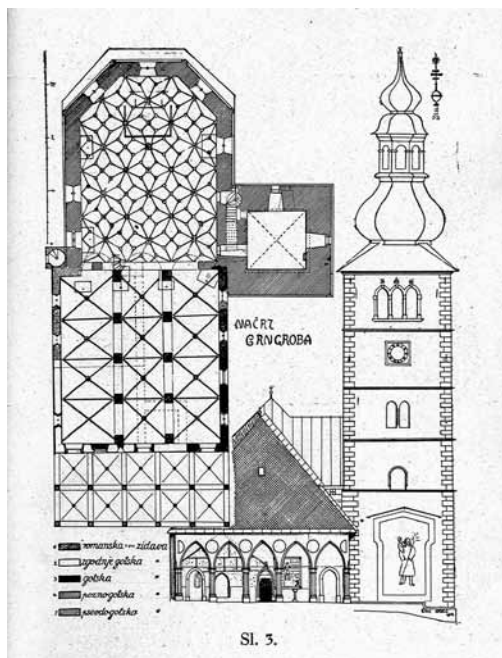
8 Cevc, *Nova odkritja v Crngrobu*, str. 33–39.

9 Veider, *Vodič po Crngrobu*, str. 7, rekonstrukcija vrisana na današnji tloris na sl. 3; Stelè, *Crngrob*, str. 7.

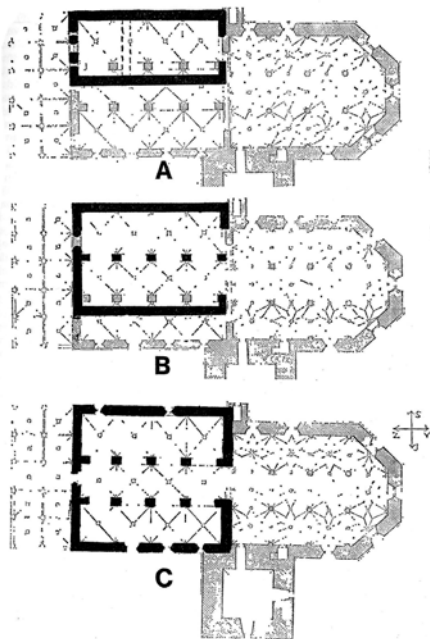
10 Zadnikar, *Romanska arhitektura*, str. 160–161; Zadnikar, *Spomeniki*, str. 33; v svoj najobsežnejši pregled romanske arhitekture pri nas, iz leta 1982, Crngroba ni več vključil: Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*.

11 Cevc, *Nova odkritja v Crngrobu*, str. 36.

12 Za zgodovino odkrivanja in raziskav srednjeveških stenskih poslikav v Crngrobu glej: Cerkovnik, *Freske Mojstra Bolfganga*, str. 147–157.

(Sl. 4) Tloris z vrisanimi starejšimi fazami v Veiderjevem vodiču. (iz: Veider, *Vodič po Crngrobu*, slika št. 3).

(Sl. 5) Rekonstrukcija starejših gradbenih faz pri Cevcu. (iz: Cevc, *Nova odkritja v Crngrobu*, str. 35).

Naslednja faza poslikav v notranjščini je sicer približno sto let mlajša (iz približno leta 1410), glede na prostorsko ujemanje z drugo plastjo in ikonografsko razširitvijo s prizori iz Kristusovega pasijona pa se očitno prilagaja še prvotnemu cerkvenemu prostoru, ki je bil še vedno krit ravno.¹³ Stavba je takšna ostala vsaj do leta 1410, kot nam sporoča vpraskani podpis romarjev Friderika in Gabrijela iz Kranja na levem ostenju edinega ohranjenega prvotnega okenca na zahodni fasadi (drugo je uničeno zaradi prebitih vrat iz 19. stoletja).¹⁴

13 Höfler, *Srednjeveške freske*, str. 88. Na zunanjščini severne ladijske stene je Cevc še jasno videl cezuro na 3,35 metra, ki jo je interpretiral kot prvotno višino ladje, pred povišanjem za okrog 1,30 metra, torej na 4,65 metra, ki ga časovno umešča po sredini 14. stoletja in pred poslikavo vzhodne fasade, ki jo danes umeščamo v sedemdeseta leta 14. stoletja; Cevc, *Nova odkritja v Crngrobu*, str. 36; Höfler, *Srednjeveške freske*, str. 91.

14 Veider, *Vodič po Crngrobu*, str. 8.

Druga gradbena faza

Možno je, da je že kmalu po letu 1410 sledila prva večja širitev cerkve na jug, zagotovo pa se je to zgodilo pred letom 1453, kot je svoje freske, ki se prilagajajo današnjemu obokanju ladje, datiral Mojster Bolfgang, eden od najpomembnejših srednjeveških freskantov pri nas. Pred sredino 15. stoletja je bila severna ladja zožena na današnjih slabih 5 metrov, na jugu pa ji je bila dodana enako široka ladja (sl. 4 in 5B). To, kot je ugotovil Cevc, dokazuje danes odkrit kamniti rob na zahodni fasadi, desno od slavne freske Svete Nedelje Janeza Ljubljanskega.¹⁵ Obe ladji sta bili, glede na še vedno ohranjene porezane tramove, prvotno verjetno še vedno kriti ravno – najbolj viden je tram, na katerega so v severni ladji obesili slavno rebro Ajdovske deklice (Sl. 6).

Glede na Bolfgangovo poslikavo vzhodnega dela severne ladje se je torej pojavila teza, da je bila ladja takrat na vzhodu ravno zaključena in v celoti poslikana. Likovno in tehnično izjemno kakovostne freske so danes ohranjena zelo fragmentarno, kar je delno tudi posledica odkrivanja starejših plasti. To so poleti leta 1935 izvedli France Stelè ter akademska slikarja France Sternen in France Golob, delu pa je prisostvoval tudi takratni loški župnik Janez Veider.¹⁶ Pod beležem na južni steni so do konca odkrili freski z dopasnim sv. Jernejem in štirimi kapitalnimi devicami, na severni dopasnega sv. Volbenka, s slikarjevim podpisom in letnico,

(Sl. 6) Pogled na ohranjeni rob južne stene severne ladje s tramom in rebrom Ajdovske deklice.
(foto: Gašper Cerkovnik)

15 Cevc je na podstrehi lope iz 19. stoletja še videl poševno zalomljeno nadaljevanje tega roba, ki pa danes ni več razpoznavno zaradi novejših cementnih popravkov: Cevc, *Nova odkritja v Crngrobu*, str. 36. Veider in Stelè sta ta rob napačno interpretirala kot zvonik: Veider, *Vodič po Crngrobu*, str. 8, 13 in risba št. 3; Stelè, *Crngrob*, str. 8.

16 Glej opombo 12.

(Sl. 7) Poskus rekonstrukcije freske Kristusovega rojstva Mojstra Bolfganga (barvni del) s primerjavo iz Gornjega Porenja. (vir: Fototeka Oddelka za umetnostno zgodovino FF UL in Höfler, *Mojster Bolfgang*, str. 138, sl. 3; avtor fotomontaže: Jakob Klemenčič)

ter sv. Ano Samotretjo in sv. Martinom, ki deli plašč z beračem, ki sta bila izgubljena oziroma med snemanjem uničena. Na vzhodni steni, ki je bila močno poškodovana med prizidavo novega kora, sta odkrila še danes ohranjeni sijajni fragment Kristusovega rojstva, pod njim pa med snemanjem uničeni poklon sv. Treh kraljev. Likovne primerjave za ta prizora, ki sta jih pred kratkim odkrila Janez Höfler in Tomaž Zadnikar in verjetno temeljijo na izgubljenih kompozicijah enega najpomembnejših protagonistov srednjeevropske umetnosti 15. stoletja, t. i. Mojstra E. S.,¹⁷ kažejo podobno situacijo kot (že predstavljeno) Križanje iz prve plasti. Primerjave iz Gornjega Porenja se namreč dovolj natančno ujemajo s crngrobškim Rojstvom, da lahko sklepamo, da Mojster Bolfgang ni bistveno odstopal od širine teh kompozicij in je figura Marije približno v njeni sredini (sl. 7). Tudi ta prizora torej nista segala bistveno na južni del in sta (posebno Rojstvo) ohranjena vsaj do polovice. Poleg tega bi v primeru celostenske poslikave težko logično rekonstruirali potek cikla: Rojstvu bi sicer lahko sledilo Čaščenje pastirjev, ki

17 Höfler, *Mojster Bolfgang*, str. 133–141, Zadnikar, *Mojster Bolfgang*, str. 71–99.

bi bilo glede na bolj pomemben predhodni motiv nenavadno obsežno, kolikor ni bilo vključeno že v Rojstvo, nenavaden pa je tudi Poklon sv. Treh kraljev, ki poteka od desne proti levi. Glede na to, da se je Bolfgangova poslikava omejila samo na zadnjo polovico vzhodne obočne pole, bi lahko prej kot o zaprtju vzhodne stene domnevali, da je bil v tej fazi prezbitarij povečan, vendar bi bila to lahko samo posledica »razbremenitve« oltarnega prostora severne ladje z dodatnim oltarnim prostorom južne ladje. Poleg tega sta bili tako severna kot južna ladja vsaj nekaj časa kriti ravno, v prvi polovici 15. stoletja pa se za tako pomembno, in verjetno tudi bogato, cerkev ne zdi verjetno, da ne bi sledila že dolgo uveljavljenemu pravilu o zidanem prezbitariju.

Weiderjev načrt rekonstrukcije gradbenih faz kaže, da bi novo širino severne ladje lahko določal potek prvotnega kora, saj se arkade med severno in sedanjo srednjo ladjo pokrivajo z južno steno domnevnega kora (sl. 4). Če so v tem času spreminjali tudi kor, bi glede na položaj in širino poslikav lahko sklepali, da ta verjetno na novo ni bil sezidan v želji po večji simetriji, saj bi enako širok pas poslikave na južnem delu zahteval izjemno ozko slavoločno odprtino. Vsaj glede na ohranjene fragmente poslikav bi bil torej v prenovljeni ladji nesimetrično na jug zamaknjen starejši mogoče samo delno moderniziran korni del povsem možen.

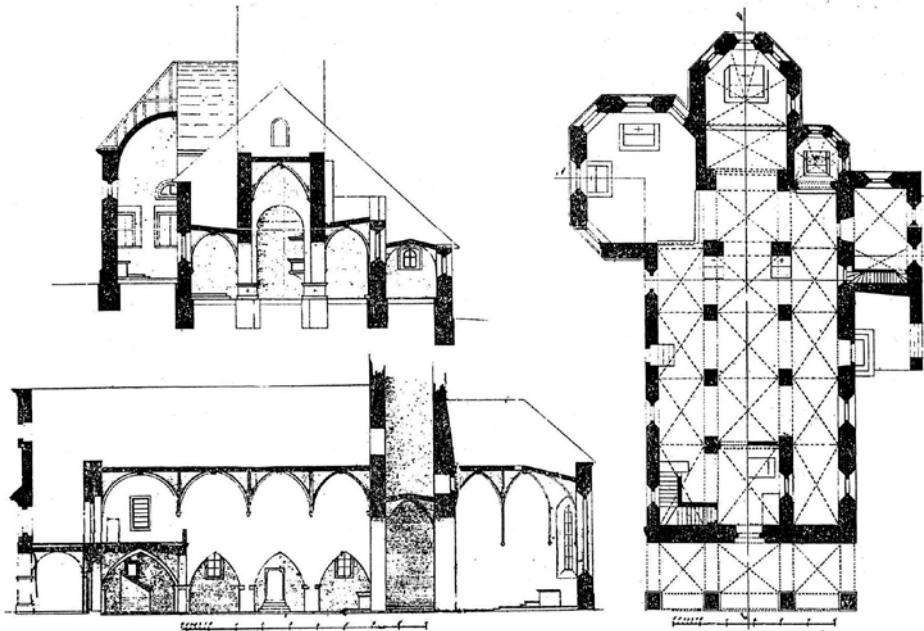
Tretja gradbena faza

Širitev v današnjo triladijsko cerkev je sledila relativno hitro – do leta 1464, ko je Mojster Bolfgang na zunanjščino južne ladje naslikal sv. Krištofa (letnica je bila zapisana na napisnem traku na danes skoraj povsem zbledeli freski) (sl. 4 in 5C).¹⁸ O posebnem pomenu sredine 15. stoletja za crngrobško romarsko svetišče priča tudi Dolničarjeva omemba, da so se romanja tu začela leta 1456.¹⁹ Dokaj hitra in glede na ostanke prvotnih ravnih stropov ter občutno neenakomerne širine ladij nenavadno površna gradnja, ki je ponovno terjala rušitev celotne južne stene cerkve, je verjetno po eni strani posledica povečanja števila romarjev, veliko vlogo pa je pri končni rešitvi najbrž imel tudi teren. Možno je, da so se v želji po čim hitrejšem širjenju cerkve izogibali vzhodnemu delu, saj bi ta zahteval drago in predvsem zamudno podzidanje. Vzpetinska terasa je bila seveda precej omejena tudi na severnem in južnem delu, kar je na koncu verjetno botrovalo različnim širinam ladij. V želji, da bi čim bolje izkoristili dano širino terase in pri tem ohranili še uporabne starejše dele – torej predvsem severno ladjo – so verjetno morali žrtvovati enakomerno širino drugih ladij. Pri tem je mogoče severna ladja imela v tem času tudi pomemben samostojni kulturni pomen, saj je vse do danes ohranila tudi domnevno prvotni cerkveni patrocinijski sv. Martina.²⁰ Približno

18 Höfler, *Srednjeveške freske*, str. 92.

19 Steska, *Kranjska Marijina božja pota*, str. 122 (tako že Cevc, *Nova odkritja v Crngrobu*, str. 37).

20 Tako Hirzinger, ki naj bi v starejših dokumentih odkril podatek o dvojnem cerkvenem kom-

(Sl. 8) Risbe nekdanje župnijske cerkve v Stari Loki.
(iz: Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, str. 181).

enotnost in simetrijo ladijskega dela so tako lahko dosegli samo z občutno zoženo srednjo ladjo: malo manj kot 5 metrov široki severni ladji po širini sledi južna, s približno 4,4 metri, glavna pa je široka samo okrog 3,9 metra.²¹ Veider je predvideval, da so v želji po simetriji tudi srednji in južni ladji prizidali preproste polkrožne apside, kar je malo verjetno,²² prav tako pa bi se težko strinjal s Cevčevim mnenjem, da je bil vzhodni zaključek mogoče rešen podobno kot pri nekdanji, ob koncu 19. stoletja porušeni, farni cerkvi v Stari Loki, samo z vzhodnim kornim zvonikom ob glavni ladji.²³ Rušitev takega zvonika bi bila glede na siceršnjo natančnost verjetno zapisana v pogodbi z Jurkom. Cevčeva primerjava pa je vseeno zanimiva, saj so bili mogoče stari trije kori v Crngrobu oblikovani podobno enostavno, kot je bil gotski poligonalni zaključek južne ladje v Stari Loki (sl. 8).²⁴ Možna pa je tudi Steletova razlaga, da je bil zaključek severne ladje še polkrožen, nova prezbiterija pa poligonalna, čeprav kratka.²⁵

pleksu: spodnja cerkev naj bi bila posvečena sv. Martinu, zgornja pa Mariji; Cevc, *Nova odkritja v Crngrobu*, str. 33.

21 Veider je širino zmeril narobe, saj ravno srednjo ladjo navaja kot najširšo – s 5,5 metri: Veider, *Vodič po Crngrobu*, str. 18.

22 Veider, *Vodič po Crngrobu*, str. 18–19.

23 Cevc, *Nova odkritja v Crngrobu*, str. 37–38. Kot primerjavo omenja tudi veliko skromnejšo cerkev z vzhodnim zvonikom v Gostečah.

24 Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, str. 178–185.

25 Stelè, *Crngrob*, str. 8.

Ob vseh ugotovitvah in zapisu v pogodbi z Jurkom iz Loke bi bila tako najbolj smiselna domneva, da je v začetku 16. stoletja vsaka od ladij imela svoj korni zaključek, četudi ti verjetno niso bili niti enaki niti pretirano veliki.

LITERATURA:

- Cerkovnik, Gašper: Freske Mojstra Bolfganga iz leta 1453 v romarski cerkvi v Crngrobu. Okoliščine njihovega odkrivanja leta 1935 in njihova usoda. V: *Acta historiae artis Slovenica* 17, št. 1, Ljubljana: ZRC SAZU, 2012, str. 147–157.
- Cevc, Emilijan: Nova umetnostnozgodovinska odkritja v Crngrobu. V: *Loški razgledi* 31, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1984, str. 3–39.
- Höfler, Janez: Mojster Bolfgang iz Crngroba in Gornje Porenje. V: *Zbornik za umetnostno zgodovino* nova vrsta XLV, Ljubljana: SUZD, 2009, str. 133–141.
- Höfler, Janez: *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem. K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*. Ljubljana: Viharnik, 2013.
- Höfler, Janez: *Srednjeveške freske v Sloveniji. I. knjiga. Gorenjska*. Ljubljana: Družina 1996.
- Kemperl, Metoda: *Romanja in romarske cerkve 17. in 18. stoletja na Slovenskem. Gorenjska z Ljubljano*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, 2011.
- Koman, Dušan: *Crngrob*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino, 2000.
- Koman, Dušan: Crngrobska cerkev v strokovni literaturi. V: *Loški razgledi* 51, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2004, str. 113–141.
- Koman, Dušan: Veiderjev Vodič po Crngrobu in današnje stanje spomenikov. V: *Crngrob in okoliške vasi*, Škofja Loka: Društvo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine vasi Crngrob, Pevno, Papirnica, Virmaše, Sv. Duh, Forme, Dorfarje, Šutna in Žabnica in Muzejsko društvo Škofja Loka, 1998, str. 117–132.
- Lavrič, Ana: Pogodba z mojstrom Jurkom iz Loke za zidavo prezbiterija in zvonika v Crngrobu. V: *Razprave = Dissertationes - Academia scientiarum et artium slovenica. Classis 1. Historia et sociologia* XV, Ljubljana: SAZU, 1986, str. 135–153.
- Stelè, France: *Crngrob*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1962.
- Steska, Viktor: Kranjska Marijina božja pota pred 200 leti. V: *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 9, Ljubljana: Muzejsko društvo za Kranjsko, 1899, str. 119–124.
- Veider, Janez: *Vodič po Crngrobu*. Škofja Loka: Založništvo Franc Kokalj, 1936.
- Zadnikar, Marijan: *Romanika v Sloveniji. Tipologija in morfologija sakralne arhitekture*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.
- Zadnikar, Marijan: *Romanska arhitektura na Slovenskem*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1959.
- Zadnikar, Marijan: *Spomeniki cerkvene arhitekture in umetnosti*. Celje: Mohorjeva družba, 1973.
- Zadnikar, Tomaž: Mojster Bolfgang na Gornjem Porenju. Nekateri novi viri za sliko Kristusovega rojstva v Crngrobu. V: *Zbornik za umetnostno zgodovino* nova vrsta XL, Ljubljana: SUZD, 2004, str. 71–99.

Summary

»Maister Jurko ist schuldig die alltn drey khor abzebrecen.«

The three old choirs of the pilgrim church in Crngrob

The article discusses the question of the shape of the eastern termination of the pilgrim church in Crngrob prior to the erection of today's hall choir designed and built by master Jurko of Loka in the first half of the 16th century. In a contract with Jurko, namely, there is a specific note that the three old choirs need to be demolished, prior to the start of building the new one. Despite this, doubt has been expressed about this in the art historical literature. Emilijan Cevc suggested that the three-aisled church (the older two-aisled church was remodelled between 1453 and 1464) had only one choir by the central nave and two side ones with flat terminations. One of the arguments was the discovery in 1935 of medieval frescos on the eastern wall of the northern nave, which were presumed originally to have covered the entire wall. However, more precise analysis of the frescos on the basis of more recent research does not confirm this. The recent discovery of materials from the Upper Rhine region that allow comparison with the frescos of Master Bolfgang from 1453, indicate that less than half of the frescos on the east wall were probably damaged, which would have allowed sufficient space for a choir. In view of the earlier building phase, this presbytery was probably placed asymmetrically to the new nave. All the preserved building phases also indicate a fairly pragmatic attitude to obtaining additional space, since with each new intervention they tried to preserve as much as possible of the older parts and directed the extension mainly towards the south, where the natural terrace on the elevation on which the church stands continued. This only changed with the last building phase in the 16th century, when space ran out and they undertook a long and clearly demanding extension towards the east, which required the construction of an artificial terrace on which the new hall choir stands today. It can therefore be assumed that the church, as written in the contract with Jurko, previously had three choirs, which, in view of the spatial limitations, were probably not particularly large and, given the long building history, also probably not uniformly designed.

Langusova slika sv. Jakoba nikoli na glavnem oltarju.

Inventarni popisi župnijske cerkve sv. Jakoba
v Škofji Loki in Langusova slika

Izvleček

Na osnovi inventarnih popisov premoženja Župnije sv. Jakoba v Škofji Loki iz 19. in začetka 20. stoletja avtor ugotavlja, da Langusova slika sv. Jakoba starejšega ni bila nikoli v glavnem oltarju župnijske cerkve sv. Jakoba. Oltar in slika sta bila nova v 30-tih letih 19. stoletja. Velikost slike in velikost prostora – niše na glavnem oltarju – nista bila usklajena. Ob 150-letnici župnije je arhitekt Jože Plečnik cerkev precej olepšal, pustil pa je glavni oltar in prižnico. Oltar, sezidan iz opeke in mavca, so konec 60. let 20. stoletja podrl, slika sv. Jakoba pa še vedno visi na severni steni prezbiterija župnijske cerkve. Prispevek navaja tudi župnijski inventar, opisuje stranske oltarje, orgle, zvonove, klopi idr.

Abstract

The Langus picture of St. Jacob was never on the main altar.

Inventories of the parish church of St Jacob in Škofja Loka and the Langus picture

On the basis of inventories of the property of the Parish of St. Jacob in Škofja Loka from the 19th and early 20th centuries, it is established that the Langus picture of St. Jacob the Elder was never on the main altar of the parish church of St. Jacob. The altar and picture were new in the 1830s. The size of the picture and the size of the space – the niche on the main altar – did not correspond. At the time of the 150th anniversary of the parish, the architect Jože Plečnik considerably beautified the church but he left the main altar and pulpit. The altar, built of brick and mortar, was demolished at the end of the 1960s and the picture of St. Jacob still hangs on the north wall of the presbytery of the parish church. The contribution also mentions the parish inventories and describes the side altars, organ, bells, pews etc.

Loška župnijska cerkev ostaja, kljub mnogim predstavitvam njene preteklosti, še v marsičem uganka in bo verjetno še dolgo tako; če že zaradi drugega ne, zaradi njene starosti. Kar za cela stoletja v srednjem veku o njej ne vemo veliko. Tudi v prihodnje bo ostala še kakšna nejasnost, čeprav so o njej več pisali Franc Pokorn,³ Pavle Blaznik,⁴ Emilijan Cevc⁵ in France Štukl,⁶ če omenimo le najpomembnejše. Posebno okoli glavnega oltarja je še vedno ostalo več vprašanj. Pokorn ga leta 1894 v kratkem odstavku na hitro obdela in pove, da je »veliki oltar doživel mnogotere spremembe. Bil je lesen, pa tudi samo slikan, dandanes je iz cementa.«⁷ Pod črto zapiše, da je bil posvečen 12. oktobra 1834, posvetil ga je tedanji ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf. O sliki sv. Jakoba pa niti besede.

Že dolgo se nekateri v Škofji Loki sprašujemo, zakaj v cerkvi, ki je poimenošana po sv. Jakobu, tega ni v glavnem oltarju, kar je za glavnega patrona pravilo in samoumevno. Slika glavnega zavetnika, svetega Jakoba, sedaj visi na severni steni v prezbiteriju. Njenega slikarja Matevža Langusa in razpoloženje v cerkveni umetnosti v času njenega nastanka je pred 40-timi leti temeljito predstavil Cevc.⁸ Če na kratko povzamemo, izvemo, da se je Langus rodil leta 1792, v Kamni Gorici. Sprva se je v Celovcu učil soboslikarstva, nato je bil dve leti na akademiji na Dunaju, kasneje tudi v Rimu, v Ljubljano se je vrnil leta 1829. Cevc je zapisal: »Povzpel se je med najbolj ugledne umetnike svojega časa /.../ neutrudno slikal portrete, oltarne slike in cerkvene freske ter doživel, da so pesniki skladali pesmi v njegovo čast.«⁹ Na isti strani Cevc zapiše, da Kordeš »ni dodal niti, kdaj sta oltar in slika nastala, niti kateri oltar naj bi to bil. Ni pa dvoma, da imamo opraviti z glavnim oltarjem ...« Ta oltar so skupaj s prezbiterijem v 50. letih 20. stoletja, ob pripravi na 150-letnico župnije sv. Jakoba, delno preurejali po načrtih arhitekta Jožeta Plečnika.¹⁰ Koliko časa je bila slika sv. Jakoba v župnišču in kdaj so jo obesili na severno steno v prezbiteriju, Cevc ne pove. Dostavi pa: »Žal, ni ohranila prvotne oblike, kajti na obeh straneh so jo zožili in odrezali so jo tudi pri vrhu in v spodnjem delu.«¹¹ Štukl tako naravnost pove: »Cerkev tako nima velikega oltarja.«¹²

3 Pokorn, *Loka. Krajepisno-zgodovinska črtica*. V: Dom in svet, letnik 7, 1894. Prenatis iz revije Dom in svet uredil in spremno besedo napisal Alojzij Pavel Florjančič, Škofja Loka, 1995 (v nadaljevanju: Pokorn - Florjančič, *Loka*).

4 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, Škofja Loka 1973.

5 Cevc, Slikar Matevž Langus na Loškem, *Loški razgledi* 20/1973.

6 Štukl, Iz zgodovine cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki, *Loški razgledi* 44/1997.

7 Pokorn - Florjančič, *Loka*, str. 61.

8 Cevc, Slikar Matevž Langus, str. 137-141.

9 Cevc, Slikar Matevž Langus, str. 140.

10 Golob, *Zdrava pamet, močna vera*, str. 78; Župnija Škofja Loka od 1941 do 15. 10. 1968. Povzetek dogodkov iz obdobja 1941-1968 je na podlagi oznaničnih knjig, kronike uršulinskega samostana in spominov pripravila uršulinka s. Ljudmila.

11 Cevc, Slikar Matevž Langus, str. 140.

12 Štukl, Iz zgodovine cerkve sv. Jakoba, str. 52.

Pri razumevanju podobe glavnega oltarja in slike sv. Jakoba nam nekoliko pomagajo inventarji premoženja Župnijske cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki. Prvi, ki smo ga pregledovali, je iz 27. decembra 1843.¹³ V spremnem zapisniku tega dokumenta je gospod Urbančič, svetni zastopnik, kontrolor in umestitveni komisar državnega gospostva Škofja Loka, potrdil, da je omenjeni prevzemni inventar skoraj identičen s prevzemnim inventarjem, ki so ga sestavili ob investiranju prejšnjega župnika Janeza Pristova, 27. maja 1838. V tekstu pojasnijo, da je v času od 1838 do 1843 nastalo malo sprememb glede posameznih postavk in vrednosti v sami župniji. S tako »poenostavitvijo« se je strinjala tudi nadrejena Kameralna okrajna uprava v Ljubljani 24. avgusta 1844. To pomeni, da je bilo tisto, kar je konec decembra 1843 prevzel novi župnik Thalmeiner, večinoma že vse narejeno oziroma je obstajalo že konec maja 1838. V tem inventarju pod rubriko VII. Oprema v zakristiji in cerkvi, pod zaporedno številko 55, najdemo naslednji zapis (v prevodu): »*Nov veliki oltar iz marmorja, v fresco tehniki naslikane podobe na oltarnem ozadju in v olju nova slika /Alterblatt/ sv. Jakoba.*«¹⁴ Oboje skupaj je šteto kot celota, en kos, v vrednosti 1.500 goldinarjev. Za primerjavo povejmo, da je boljša, lepša hiša v mestu ali mogočna kmetija na podeželju tedaj stala približno toliko – 1.500 goldinarjev. Celotno premoženje mestne fare je bilo tedaj vredno skoraj 41.000 goldinarjev. Takoj za tem so naštetih trije stranski oltarji: sv. Janeza Nepomuka iz rdečega marmorja, v vrednosti 40 goldinarjev, oltar sv. Rešnjega Telesa /Corp. Christi/ iz črnega marmorja, ocenjen na 43 goldinarjev, in oltar Sv. Katarine iz črnega marmorja, v vrednosti 25 goldinarjev. Zakaj so ti trije stranski oltarji v primerjavi z glavnim oltarjem tako nizko ocenjeni? So imeli tako nizko ceno zaradi starosti? So bili v večinski lasti bratovščin in ne župnije? Del odgovora je lahko tudi v tem, da je v istem času po inventarnem zapisu za podružnično cerkev na Suhi navedeno, da so trije leseni oltarji vredni le 10 goldinarjev, enako kot omara za liturgične obleke.¹⁵ Opazimo lahko, da je za vsak stranski oltar navedeno, iz kakšnega marmorja je, ni pa to omenjeno za glavni, veliki oltar. O kipih v velikem oltarju ni nobene besede. Kje je tedaj stal oltar sv. Janeza Nepomuka? Pokorn pravi, da je »*stal ondi, kjer je sedaj lepa gotska prižnica*«. Po njegovem okusu je bil »*izdelan iz domačega rjavkastega marmorja v spakedrani renesansi.*«¹⁶ V vsakem primeru je bil sv. Janez Nepomuk zelo čaščen. Na svetnikov godovni dan je bila v cerkvi sv. Jakoba v njegovo čast zmeraj slovesnost. Ob

13 ŽA Škofja Loka, Inventarium Uiber das Stam/m/vermögen der Stadtpfarr Pfründe St. Jacobi zu Lack, welches bei der Temporal Instalation des Stadtpfarrers Herrn Valentin Thalmeiner aufgenommen worden ist, 27. 12. 1843.

14 Tekst je zapisan v nemščini in gotici. V originalu se glasi: »Ein neuer Hochaltar aus Marmor mit fresco Gemählde im Hintergrunde und ein neues Altarblatt in Öhl den heil. Jacob vorstellend ... 1 Stück.«

15 ŽA Škofja Loka, Inventarium Uiber das Stammvermögen der Filial Kirche St. Joanis Bapt. zu Zauchen, 27. 12. 1843.

16 Pokorn - Florjančič, *Loka*, str. 61.

tej priložnosti so vernikom dajali poljubljati njegovo svetinjico, ki je bila že precej neugledna, zato je župnik leta 1893 ordinariat prosil za novo.¹⁷

Nekaj nam povedo že podatki iz inventarjev 19. stoletja, toda za boljšo predstavo, kakšen je bil novi **glavni oltar**, ti opisi ne zadoščajo. Vprašanje je, kako podrobna so bila vsakoletna obvezna zaključna računski poročila, ki so jih vse župnije morale poslati na škofijo ob koncu sončnega leta. Ali so bile ob teh poročilih tudi računski priloge? To bi utegnilo pojasniti nekatere podrobnosti, mogoče tudi ceno slike sv. Jakoba. Pri tem nam pomaga inventar iz leta 1862.¹⁸ Ob umestitvi Primoža Remica, novega mestnega župnika pri sv. Jakobu v Škofji Loki (1862), so v inventarnem popisu ponovno navajali nov veliki oltar. Pod zaporedno številko 66 je navedeno: »*Povsem nov veliki oltar zidan s posebno opeko / Ziegelstein/, belo in gladko gipsan; nova lesena gipsana statua sv. Jakoba, nadalje prav enaka kipa sv. Roka in Sebastjana in povsem nov tabernakelj iz kararskega belega marmorja.*« Veliki oltar je tokrat ocenjen celó na 1.945 goldinarjev, skoraj za četrtno več kot pred 28. leti. V opombi je še dodano, da je bil ta oltar postavljen delno s prostovoljnimi prispevki vernikov iz župnije, delno s pobožnimi volili. V enakem zaporedju kot v inventarju leta 1843 so tudi tu, leta 1862, našteti stranski oltarji. Razlika je le v tem, da popisovalec za vse tri oltarje ponovi, iz kakšnega marmorja so. Za vse tri dodatno zapiše, da so iz masivnega / grob/ marmorja. Če za oltar sv. Janeza Napomuka leta 1862 zapiše, da je iz rdečega marmorja, v naslednjem inventarju leta 1865 ta oltar opiše kot oltar iz domačega kamna /heimische Stein/,¹⁹ za Pokorna pa je to kar domač rjavkast marmor.²⁰ Vsak stranski oltar je bil leta 1862 vreden okoli 2 goldinarja več kot v prejšnjem popisu. Mogoče to odgovarja inflaciji denarja v 30. letih?

Leta 1865 je na novo vpisana **Kapela sv. Križa** z lesenim Kristusom.²¹ To kapelo so zgradili med letoma 1862 in 1865, če sledimo samo inventarjema teh dveh let; v inventarju iz leta 1910 pa uvodoma piše: »*Leta 1864 je bila prizidana k zunanji ladji na evangeljski (sc. severni oziroma levi, op. V. D.) strani kapela sv. Križa*«²² in ne šele 1879 oziroma 1887.²³ Župnik Šinkovec leta 1910 ni vedel, kdaj je podobar Ivan Šubic naredil lesen gotski oltar za to kapelo. Napisal je samo

17 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 7, ovoj 97.

18 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 3, ovoj 35, Inventarium über das Stamm-Vermögen der Stadtpfarrkirche St. Jakob in Lak aufgenommen bey der Installation des Stadt Pfarrers in Lak Herrn Primus Remic, 14. 1. 1862.

19 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 3, ovoj 35, Inventar župnijske cerkve sv. Jakoba, 17. 6. 1865.

20 Pokorn - Florjančič, *Loka*, str. 61.

21 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 3, ovoj 35, poglavje II. Posebej je navedeno, da je v cerkvi pet oltarjev, med katerimi je »Kreuzkaplle« z lesenim Križanim.

22 NŠAL, Župnija Škofja Loka, Inventar o glavni imovini mestne župne cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki, 18. 8. 1910.

23 *175 let župnije Škofja Loka*, str. 6.

Prvotni oltar iz začetka 30. let 19. stoletja, ki je ostal do Plečnikovega posega.
(hrani: Župnijski arhiv sv. Jakoba Škofja Loka)

prvi dve številki - 18., manjkata zadnji dve: desetica in enica. »*Križani Kristus pa je bil postavljen leta 1891.*«²⁴ Zadnji citirani stavek se ne ujema z opisom kapele iz leta 1865, ker je že tedaj omenjen lesen Crucefix, razen če gre za novega Kristusa križanega, kar pa je malo verjetno. Kam in kdaj po letu 1910 je bil odstranjen lesen gotski oltar iz te kapele? Ali ima gradnja kapele sv. Križa v cerkvi sv. Jakoba kakšno povezavo s spremembo istoimenske kapele v kapelo sv. Frančiška pri kapucinih v Škofji Loki leta 1878?²⁵ Veliki oltar je opisan leta 1865,²⁶ je iz opeke in mavčen. Kip sv. Jakoba je lesen. Prav tako pravi za prižnico, da je lesena. Sama stavba, skupaj z oltarji in prižnico, je bila vredna 4.000 goldinarjev. Leta 1910 so popisane tudi relikvije, ki so bile položene v oltar in posvečene skupaj z njim leta 1834; posvetil jih je tedanji škof Anton

Alojzij Wolf. To so relikvije mučencev sv. Jukundina, sv. Theomnesta in sv. Centina.²⁷

Odrpito ostane vprašanje, zakaj in kdaj, če sploh, je bila obrezana **slika sv. Jakoba**.²⁸ Kdo je naredil osnutek, načrt za celoten oltar in kdo je slikal ozadje na njem? Če je slika sv. Jakoba nastajala v istem času, ko so izdelovali nov oltar, bi pričakovali, da so bile mere oltarja usklajene s slikarjem Langusom. Obrezovati bi jo morali kasneje. Po fotografiji iz 50. let 20. stoletja je razvidno, da je bila, glede na cerkveni čas, v glavnem oltarju občasno slika Brezmadežne. Leta 1955 je profesor Šubic »iz Ljubljane obnovil sliko Brezmadežne, ki je bila vsa raztrgana in zamazana.«²⁹

24 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910.

25 Kovač, Ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki, str. 46.

26 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 3, ovoj 35, inventar 1865.

27 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910.

28 Okvir slike bi bilo treba sneti, potem bi se bolje videlo, koliko je slika dejansko obrezana (če sploh je). Cevc v zgoraj omenjeni razpravi napiše, da je obrezana na vseh straneh, kar za njim povzema tudi Štukl.

29 Škofja Loka od 1941 do 15. 10. 1968, leto 1955, str. 59.

Podobno je vprašanje o treh oziroma štirih gotskih oknih v prezbitერიju. Pokorn potoži: »*Dolga gotska okna so deloma zazidali ...*«³⁰ Delno so okna ostala zazidana tudi po Plečnikovi preureditvi prezbitერიja in s tem velikega oltarja.³¹ Plečnik je ohranil prvotni »cementni« oltar, ki je segal do svoda prezbitერიja. »*Vrh sklepa je pisana piramida, ki je sestavljena iz umetnega omrežja.*«³² To pisano piramido lepo vidimo na fotografiji prezbitერიja, ki jo je objavil Cevc sredi 50. let 20. stoletja.³³ Plečnik je v velikem oltarju za štiri kipe svetnikov postavil nekakšen krilni oltar, nad tabernakelj pa Križanega, obdanega z dragocenimi kamni na marmornati plošči, za katero je ostalo le še dobrih 70 cm prostora. Jasno je, da v tako ozek oltar ni bilo mogoče stisniti niti »obrezane« slike sv. Jakoba, ki je široka dvakrat več kot 70 cm. Dobesedni

Plečnikova preureditev glavnega oltarja s kipom sv. Jakoba. (hrani: Župnijski arhiv sv. Jakoba Škofja Loka)

prepis iz Kronike Župnije Škofja Loka:³⁴ »*Za 150 letno slavlje je bila župna cerkev po zamisli arhitekta prof. Jožeta Plečnika obnovljena in sicer prezbitერიj. V glavnem oltarju so svetniki prebarvani in stoje kot na lesenih platnicah odprte knjige. Sv. Rok in sv. Boštjan na stranskih stenah sta (pobarvana) pozlačena. Posebnost so tudi nove svetilke. Enaki sta le dve ob obhajilni mizi. Druge so povsem različne in imajo simboličen pomen. Težko jih je opisati, ker so zelo originalne. Ves prezbitერიj je prebarvan /.../ Glavna slovesnost je bila za žegnanjsko nedeljo 10. oktobra.*« Konec leta 1955, na božično noč, so bila predstavljena »*nova barvna okna, mreže in novi lustri /.../ Lustri po načrtih prof. dr. Plečnika so zagoreli na sveto noč.*«³⁵ Blagoslov novih lestencev v cerkveni ladji je na praznik sv. Treh kraljev leta 1956 opravil škof Anton Vovk. Udeležil se ga je »*tudi prof. Plečnik, ki je naredil načrte za luči in obnovo cerkve.*«³⁶

30 Pokorn - Florjančič, *Loka*, str. 60–61.

31 *175 let župnije Škofja Loka*, str. 4; glej fotografijo starega oltarja.

32 Pokorn - Florjančič, *Loka*, str. 61.

33 Cevc, Kipar H R, str. 163.

34 ŽA Škofja Loka, Kronika, leto 1954, str. 144.

35 Škofja Loka od 1941 do 15. 10. 1968, leto 1955.

36 Škofja Loka od 1941 do 15. 10. 1968, leto 1956.

Sedanjo obliko »oltarja« poznamo po letu 1977, ko so v skladu z navodili 2. Vatikanskega koncila dokončno uredili daritveni oltar, obrnjen proti vernikom. To pomeni, da niso ohranili »Plečnikove variante« glavnega oltarja. Iz objavljene fotografije oboka prezbiterja župnijske cerkve sv. Jakoba (1956) in več drugih fotografij³⁷ je razvidno, da je na njih tisti glavni oltar, ki je kot nov omenjen v inventarnem popisu iz leta 1843 in se ga ljudje še danes spominjajo, namreč zidan in obdelan v mavcu.³⁸ Plečnikov križ, ki sedaj visi na desni strani gotskega slavoloka, meri v višino 150 cm, v širino pa največ 120 cm, če sta obe gibljivi leseni krili odprti. Langusova slika sv. Jakoba v širino meri 155 cm, zato ni mogla iti v nišo oziroma na oltar, ki ga je Plečnik le delno spremenil, ker je bila veliko preširoka. Oltar je bil tako verjetno že po prvotni zasnovi in izvedbi premajhen za tako veliko sliko. Tako lahko z veliko verjetnostjo trdimo, da Langusova slika sv. Jakoba iz začetka 30. let 19. stoletja, ki sedaj visi na severni steni v prezbiteriju, ni bila nikoli v glavnem oltarju. V zvezi z njo je pomemben še podatek, da je bila leta 1936 v župnišču in ne v cerkvi. Ob obrtni razstavi v Škofji Loki je izšla razprava Janeza Veidra: *Umetna obrt na Škofjeloškem ozemlju*. Med drugim je zapisal: »Langus je napravil prelepo oltarno sliko sv. Jakoba (sedaj v mestnem župnišču).«³⁹

Bil pa je v tronu kip sv. Jakoba, ki je bil omenjen kot nov v inventarnem popisu leta 1862. To kažejo tudi fotografije glavnega oltarja po Plečnikovi preureditvi (1954). Kip sv. Jakoba je tudi bistveno večji, kot so bili štirje kipi svetnikov (visoki 120 cm), ki so bili prvotno na glavnem oltarju, sedaj pa so na stenah prezbiterja. Kipi sv. Petra, sv. Pavla, sv. Janeza in sv. Mateja so tudi starejši, kot je kip sv. Jakoba, ki je iz sredine 19. stoletja in trenutno v restavriranju.

Z novim **križevim potom** (verjetno gre le za nove okvirje), ki ga je na cvetno nedeljo leta 1956 blagoslovil pater Roman Tominc, so se spremenile tudi postavitve postaj. Sedaj se križev pot začne in konča v ladji, prej pa se je s prvimi in zadnjimi postajami začel in končal v prezbiteriju.⁴⁰ Z novim križevim potom sta se kipa sv. Roka in sv. Boštjana premaknila z obeh sten prezbiterja v kot za kamniti slavolok, ki ladjo ločuje od prezbiterja.⁴¹ Zgodovina križevega pota v tej cerkvi ni jasna. Omenjen ni ne v inventarnem popisu iz leta 1843 ne v tistem iz leta 1862. Zasledimo ga šele v inventarju iz leta 1865, ki pod zaporedno številko 46

37 Fotografije, ki kažejo, kako se je spreminjala podoba prezbiterja in glavnega oltarja sv. Jakoba, mi je iz župnijskega arhiva posredoval sedanji župnik Matej Nastran, za kar se mu lepo zahvaljujem.

38 Izjava Marte Tavčar, Cankarjev trg, Škofja Loka z dne 19. 2. 2013. Spominja se, da je rekla tedanjemu župniku Golobu, zakaj podirajo tako lep oltar, pa ji je odgovoril, da je le iz mavca. Iz enakega materiala in stila je bila narejena tudi prižnica.

39 Veider, *Umetna obrt na Škofjeloškem ozemlju*, str. 34.

40 Škofja Loka od 1941 do 15. 10. 1968, leto 1956.

41 To nazorno kažejo fotografije iz sredine 50. let 20. stoletja, ki so shranjene v župnijskem arhivu sv. Jakoba v Škofji Loki; nekatere so objavljene v tem prispevku.

Plečnikova preureditev cerkve Sv. Jakoba.
(hrani: Župnijski arhiv sv. Jakoba Škofja Loka)

navaja 14 postaj, ki pa so slabe. Kasneje je prav tu pripisano, da je bil leta 1880 naročen nov in je stal 2.000 goldinarjev.⁴²

Naj omenim še nekaj podatkov, ki sem jih zasledil v inventarjih v župnijskem arhivu. **Zakristija** je bila v pritličju zvonika, brez samostojnega vhoda od zunaj. Leta 1876 so jo preselili na sedanje mesto, na južno stran prezbiterija; prostor pod zvonikom pa uporabili za krstilno kapelo, ker »v celi cerkvi, katera je s klopmi prenapolnjena, ni mogoče pridobiti primerne prostora,«⁴³ kot je zapisal župnik leta 1910. Ali je krstilnica tu ostala do predlagane in izvedene Plečnikove ureditve sedanjega krstnega kamna v 50. letih 20. stoletja? Prav zaradi premajhnosti in slabega stanja cerkve, zvonika in cerkvene ladje je bila že v uvodnem delu inventarja iz leta 1910 izražena potreba po nujnosti »temeljite poprave, cerkev pa podaljšanja, ker je premajhna.«⁴⁴ S prostorom za vernike so res imeli težave. Leta 1865 je navedeno, da je v cerkvi 34 desetsedežnih klopi iz hrastovega lesa in na koru osem devetsedežnih iz smrekovega lesa, ki so povsem nove.⁴⁵ Na koru so v sredini orgle in prostor za pevce, na desni strani klopi za moške, na levi za ženske. Nekaj klopi je bilo še na oratoriju, tj. v prostoru nad zakristijo, z

42 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1865.

43 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910.

44 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910.

45 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1865.

Cerkev Sv. Jakoba po odstranitvi prejšnjega glavnega oltarja in oltar proti vernikom. (hrani: Župnijski arhiv sv. Jakoba Škofja Loka)

oknom proti velikemu oltarju.⁴⁶ V inventarju za leto 1895 oratorij imenuje Emporium in je bil namenjen za boljše družine /für distingvirte Famillien/.⁴⁷ Že leta 1895, in potem ponovno 1910, je popisanih 27 velikih in 5 malih hrastovih klopi v cerkvi, 8 na koru in 4 nad zakristijo. O podaljšanju oziroma povečanju cerkve je bilo nekaj že objavljenega.⁴⁸ Tu naj bo navedenih nekaj »normativov« tistega časa. Cerkev ima 249 m² uporabne površine, če bi jo povečali za dve polji, bi pridobili 120 m² prostora, kar bi zadostovalo za okoli 350 ljudi, še vedno pa bi manjkalo 185 m². Loška župnija je imela v začetku 20. stoletja 4574 ljudi in če bi k dvema mašama prišlo vsakokrat po 1372 vernikov, bi bilo to še vedno le 60 % župljanov. Ostalih 40 % bi odpadlo na oba samostana⁴⁹ v Škofji Loki. Vse te podatke in preračunavanja zasledimo v pismu, ki ga je 5. aprila 1905 iz Ljubljane pisal Jos. Smrekar.⁵⁰

Leta 1876 je zidarski mojster in loški meščan Janez Molinaro na lastne stroške k desni ladji prizidal **kapelo Naše ljube Gospe**.⁵¹ V nadaljevanju inventarja piše, da je »Matija Ozbič iz Kamnika leta 1879 naredil za to kapelo oltar iz cementnega marmorja s polihromirano Marijino soho »Naša Ljuba Gospa presv. Srca Jez.« V tej kapeli se opravlja vsako leto majeva pobožnost ob obilnem številu mestnih prebivalcev, ob nedeljah in zapovedanih praznikih tudi ob obilni udeležbi kmetskega stanu iz okolice. Za Veliki teden se postavi v tej kapeli božji grob.«⁵²

46 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910.

47 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1895.

48 Štukl, Drobcji iz spomeniškega varstva v Škofji Loki, str. 34–51.

49 Uršulinski in kapucinski samostan. (op. ur.)

50 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 7, ovoj 98.

51 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910.

52 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910.

Da so pridobili prostor za zakristijo na južni strani prezbiterija, so morali leta 1876 oltar sv. Katarine v desni ladji potisniti nazaj do linije oltarja sv. Rešnjega Telesa. Pri tem so morali odstraniti še oltar sv. Janeza Nepomuka, ki je »stal ondi, kjer je sedaj lepa gotska prižnica.«⁵³

Prvikrat sem zasledil v inventarnem popisu leta 1910, da so na kor vodile dvojne – na obeh straneh – kamnite stopnice.

Po stotih stopnicah⁵⁴ pridemo iz pritličja zvonika do **zvonov**. Že leta 1838 jih je bilo pet. Prvi je imel 19, drugi 15, tretji 6, četrti 4 in peti – najmanjši 2,5 centov. Skupno je bilo to 46,5 centa, pri čemer je vsak cent veljal 60 goldinarjev. Vsi skupaj so bili ocenjeni na 2.790 goldinarjev.⁵⁵ Slabih 20 let kasneje je pri zvonovih opomba, da »zvonovi niso toliko v svoji funkciji /sie sich einzig und allein auf das Gelaute reduzieren/, ker služi pokopališče v Stari Loki tudi za mestno župnijo. Največji zvon pod številko 32 je neuporaben, počen /ist gespringen/ drugi so tudi izpeti /die übrigen Glocken stark ausgeschlagen/ in tekom leta 1862 bodo vsi zvonovi preleti /neu umgegossen/ po dobrotljivosti darov naših faranov, pri tem da utegnejo celotni stroški za zvonove preseči 6.000 goldinarjev. Sedaj so pa komaj kaj več vredni kot stara šara.« V ta inventar je nekdo kasneje s svinčnikom napisal težo posameznega zvona v funtih, s pripisom, da vsak cent stane 70 goldinarjev.⁵⁶ Potem ko so bili preleti v livarni zvonov Samassa v Ljubljani, so tehtali le nekaj kilogramov več; vsaj tako pokažejo preračunavanja oziroma primerjave z letom 1910. Takrat je peti zvon tehtal sto kilogramov in so ga uporabljali za zvonjenje ob zadnji uri. Leta 1895 se je po nemško imenoval Zügenglocke.⁵⁷

Leta 1921/22 so v celoti obnovili **zvonik**. Širok je 7 m, zidani del v višino meri 31 m. K temu moramo prišteti še 25 m lesenega »rušta«. Tesarska dela je prevzel F. Oblak iz Puštala, kleparska J. Kavčič iz Škofje Loke. Les so tesali na živinskem trgu, poleg mojstra še devet tesarskih pomočnikov. Opravili so 252 tesarskih in 40 mojstrskih dni. Oblak je začel »ruštati« zvonik 9. avgusta, dokončal ga je čez dober mesec dni, 17. septembra 1921. Za njim je začel z deli klepar Kavčič s sodelavci; porabili so 230 m² pocinkane pločevine. Kleparska dela so stala 40.000, tesarska 39.000 kron, pleskanje in pozlatitev ure v zvoniku, dela je opravil pleskar in sedlar A. Jugovic, pa 2.500 kron. Če prištejemo še stroške materiala, je celotna vsota za popravilo zvonika znašala 120.500 kron. Ohranila se je nabiralna pola s seznama darovalcev.⁵⁸ Leta 1951 so prepleskali pločevinasti del strehe, tudi na zvoniku,⁵⁹ konec leta 1952 je župnik zapisal, da za več ni denarja.

53 Pokorn - Florjančič, Loka, str. 61.

54 Pokorn - Florjančič, Loka, str. 61.

55 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862.

56 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862.

57 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1895.

58 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 7, ovoj 100.

59 Škofja Loka od 1941 do 15. 10.1968, leto 1951, str. 67.

Le na pokopališki cerkvi so popravili streho. Zapisal je: »*Za župno cerkev kuplje-na opeka, ker na več krajih zateka že od lanskega leta.*«⁶⁰

Leta 1843 se omenjajo nove **orgle** s 16-timi registri, vredne 1.000 goldinarjev,⁶¹ dobrih dvajset let kasneje so bile vredne samo še 420 goldinarjev. V opombi je dodano: »*So močno izigrane /ist stark ausgespielt/ in nujno potrebujejo popravilo.*«⁶² Glede na vrednost 200 goldinarjev (1865) lahko sklepamo, da jih v naslednjih treh letih niso popravili,⁶³ leta 1895 so bile neuporabne,⁶⁴ zelo slabe so bile tudi še leta 1910, vrednosti pa niso navedli.⁶⁵ V zvoniku je bila leta 1843 nova železna **ura** /Thurmuhr/, vredna 200 goldinarjev.⁶⁶ Leta 1862 je bila vredna celo 210 goldinarjev,⁶⁷ tri leta kasneje preberemo, da je skoraj nova in vredna 200 goldinarjev,⁶⁸ leta 1910 pa, da je bila že pred letom 1895 dobro popravljena z bitjem ure in četrt. Uro so imeli tudi v pisarni in na koru.⁶⁹

Oprema v cerkvi. Spovednice prvokrat zasledimo leta 1865, ko so bile tri povsem nove in ocenjene na 100 goldinarjev,⁷⁰ leta 1895 sta samo dve, ki sta »poflodrani«,⁷¹ 1910 leta pa zopet tri.⁷² Leta 1948, za praznik sv. Jakoba, sta bili narejeni dve novi, iz hrastovega lesa, po načrtih arhitekta Miha Osoliča. Prejšnje niso bile več primerne.⁷³ Leta 1865 je naveden božji grob,⁷⁴ leta 1895 so ga nadomestili z novim, ki je stal 50 goldinarjev,⁷⁵ Brez pripomb je naveden leta 1910.⁷⁶ Zanimivo je, da leta 1862 navajajo »*štiri svetilke /Lampen/ s steklom na zadnji strani, za osvetljevanje cerkve v zimskem času, in vsem, kar pripada zraven.*«⁷⁷ Pred oltarjem je visela močno posrebrena pločevinasta svetilka.⁷⁸ V tistem času je imel župnik dve albi, podloženi s pollanenim platnom in klekljanimi špicami /

60 Škofja Loka od 1941 do 15. 10. 1968, leto 1952.

61 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1843, zaporedna šte. 59. Zato ne drži podatek Eda Škulja, da so bile 15 registrske pa tudi čas postavitve ni več neznan. Prim.: Škulj, *Orgle v dekaniji Škofja Loka, Loški razgledi* 46/1999, str. 285.

62 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zaporedna šte. 70.

63 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1865, zaporedna šte. 51.

64 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1895, zapor. šte. 116, vredne samo 20 goldinarjev.

65 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910, zapor. šte. 116.

66 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1843, zapor. šte. 22.

67 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zapor. šte. 32.

68 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1865, zapor. šte. 14.

69 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910, zapor. šte. 128, 152.

70 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1865, zapor. šte. 50.

71 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1895, zapor. šte. 117.

72 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910, zapor. šte. 117.

73 Škofja Loka od 1941 do 15. 10. 1968, leto 1948, str. 44.

74 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1865, zapor. šte. 56, označen kot sveti grob.

75 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1895, zapor. šte. 115.

76 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1910, zapor. šte. 115.

77 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zapor. šte. 95.

78 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zapor. šte. 94.

Sedanja ureditev prezbiterija cerkve sv. Jakoba (foto: Vincencij Demšar)

Kloppspizen/.⁷⁹ Za olje (za večno luč, op. V. D.) so uporabili pločevinast sod.⁸⁰ Zraven je pripomba, da je bilo leta 1858 po pomoti napisano, da je to kamnita posoda.⁸¹ Ali je bila res pomota ali ne, tega ne vemo, toda v inventarnem popisu iz leta 1843 piše: kamen za olje.⁸² V nadaljevanju so omenjeni še velik steklen lesteneč⁸³ in dve oltarni luči.⁸⁴ Velika srebrna monštranca, težka 4 funte, vredna 106 goldinarjev, je omenjena že leta 1843,⁸⁵ leta 1865 je bila vredna 300 goldinarjev,⁸⁶ leta 1890 pa je bila nova gotska srebrna monštranca, pozlačena, težka 350 gramov.⁸⁷ Leta 1910 je popisani veliki lesteneč za 24 sveč in prižnica iz cementa z leseno streho. Poleg že omenjenih dveh stranskih oltarjev iz črnega marmorja sta leta 1895 in 1910 omenjena še stranski oltar Matere Božje iz cementa in lesen oltar sv. Križa. Leta 1895 sta kot nova popisana baldahin, vezen z zlatom, in božji grob, vsak vreden 50 goldinarjev, ter križev pot z novimi večramni-

79 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zapor. šte. 89.

80 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zapor. šte. 82.

81 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zapor. šte. 82.

82 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1843, zapor. šte. 70 - Stein für Öhl.

83 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zapor. šte. 78.

84 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1862, zapor. šte. 74.

85 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1843, zapor. šte. 25.

86 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1865, zapor. šte. 17.

87 NŠAL, Župnija Škofja Loka, inventar 1895; inventar 1910, zapor. šte. 1.

mi svečniki (Armleuchter), vreden 100 goldinarjev.⁸⁸ Čeprav je župnijska cerkev sv. Jakoba električno dobila med prvimi (že leta 1894), ni o tem nobenega pisnega sledu, ne v inventarju iz leta 1895 ne v tistem iz 1910. Skoraj v vseh starejših inventarjih se omenjajo tudi bakrene monštrance. Za vse cerkvene predmete in oblačila je navedeno število, teža, ali je novo ali obrabljeno in podobno. Povsod je navedena tudi cena in zmanjšanje vrednosti. Inventarni popis so vnašali v poseben formular in ga opravljali večinoma v enakem zaporedju, včasih tudi prepisovali.⁸⁹ Inventarnemu popisu je včasih težko verjeti glede stanja: ali je nekaj dobro ali slabo? Tako izstopa npr. kritina na cerkvi, ki je leta 1862 popisana kot nova, s skrili, kot zelo dobra. Taka je še leta 1895; leta 1910 pa v zelo slabem stanju. O tem, kdaj so skrili zamenjali z opeko, ni podatka. Mogoče leta 1921. Omenjajo se mašne knjige, nikjer pa knjižnica. Zmeraj so uvodoma na kratko predstavljene ustanovne maše in njihov donos, kje je naložen denar in kakšne so obresti.

Pravega odgovora, kaj vse se je dogajalo z Langusovo sliko sv. Jakoba, zakaj je ni bilo in je še vedno ni v glavnem oltarju, še vedno nimamo. Stelé je leta 1931 svetoval, da bi naredili povsem nov oltar,⁹⁰ Plečnik se je odločil za ohranitev starega, vendar so ga kmalu po njegovi smrti podrli. Škoda?

O raznih drugih, morda bolj drobnih zanimivostih v inventarjih župnije sv. Jakoba, mogoče kdaj kasneje.

VIRI:

Nadžkofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 3, ovoj 35, Inventarium (z različnimi podnaslovi): 14. 1. 1862; 17. 6. 1865; 1895; 15. 8. 1910.

Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 7, ovoj 97, 98, 100, 101.

Župnijski arhiv cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki (ŽA Škofja Loka)

Inventarium Uiber das Stam/m/vermögen der Stadtpfarr Pfründe St. Jacobi zu Lack, welches bei der Temporal Instalation des Stadtpfarrers Herrn Valentin Thalmeiner aufgenommen worden ist, 27. 12. 1843.

Inventarium Uiber das Stammvermögen der Filial Kirche St. Joanis Bapt. zu Zauchen, 27. 12. 1843.

88 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 3, ovoj 35; inventar 1895.

89 Inventarja iz leta 1895 in 1910 sta si po zaporedju rubrik dolgo enaka, šele proti koncu ista številka ne pomeni več isto stvar. Pri tem je dodatno zanimivo, da je prvi slovensko pisani inventar šele iz leta 1910, prejšnji so pisani v gotici in nemščini.

90 NŠAL, Župnija Škofja Loka, spisi, fasc. 7, ovoj 101.

LITERATURA:

- 175 let župnije Škofja Loka. Škofja Loka: Župnijski urad, 1979, 24 str.
- Blaznik, Pavle: Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803). Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973, 560 str.
- Cevc, Emilijan: Kipar H R. V: *Loški razgledi* 3, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1956, str. 161–174.
- Cevc, Emilijan: Slikar Matevž Langus na Loškem. V: *Loški razgledi* 20, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973, str. 137–146.
- Golob, Melhior: *Zdrava pamet, močna vera*. Ljubljana: Družina, 1999, str. 78.
- Kovač, Primož: Ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki. V: *Loški razgledi* 40, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1993, str. 39–58.
- Pokorn, Franc: Loka, Krajepisno-zgodovinska črtica, *Dom in svet*, 1894. Prenatis iz revije Dom in svet, letnik 7, uredil in spremno besedo napisal Alojzij Pavel Florjančič, Škofja Loka: Območna obrtna zbornica, 1995, 81 str. (*Loški razgledi*, Doneski 4).
- Ravnikar, Ljudmila (ur.): Župnija Škofja Loka od 1941 do 15. 10. 1968.
- Škulj, Edo: Orgle v dekaniji Škofja Loka. V: *Loški razgledi* 46, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1999, str. 285–336.
- Štukl, France: Drobci iz spomeniškega varstva v Škofji Loki. V: *Loški razgledi* 27, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1980, str. 34–52.
- Štukl, France: Iz zgodovine cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki. V: *Loški razgledi* 44, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1997, str. 46–68.
- Veider, Janez: Umetna obrt na Škofjeloškem ozemlju. V: Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj. Škofja Loka: Odbor za I. obrtno-industrijsko razstavo, 1936, str. 25–37.

Summary

The Langus picture of St. Jacob never on the main altar.

Inventories of the parish church of St Jacob in Škofja Loka and the Langus picture
Inventories of the municipal parish church of St. Jacob in Škofja Loka were normally done at each presentation of a new parish priest. They are preserved for the years 1843, 1862, 1865, 1895 and 1910. There is considerable literature about the church, about the painting of St. Jacob, which the painter Langus made in the 1830s, and most was written by the art historian Dr. Emilijan Cevc. It is very probably the same »new oil altar painting of St. Jacob«, mentioned by the maker of the inventory in 1843. Cevc does not say why the painting was trimmed, if this really happened. It was certainly a great deal too wide for the niche of the new main altar, which was built at approximately the same time. Rather less than 20 years later, a new statue of St. Jacob, which stood on the altar until this was demolished and a new one erected, was turned towards the worshippers (in the 1970s). With the removal of the old main altar and the pulpit, the appearance of the presbytery and partially the nave was fundamentally changed. The literature from 1936 mentions that the painting of St. Jacob then hung in the Škofja Loka rectory. It has now hung for a number of years on the north wall of the presbytery.

The contribution notes other changes in the appearance of the church and its inventory. The altar of St. John of Nepomuk no longer exists, and two chapels have been newly added, which have both several times changed their role. The slate roof has been replaced by tiles, all the bells were recast 150 years ago and church pews have been gradually added. The church was too small for a large number of worshippers so they considered enlarging it. The contribution only mentions the larger items of moveable inventory, while in the inventories themselves are mentioned even such small items and details as coloured borders or »terminations« on albs.

Dobračevske padarske bukve

Izveček

Prepis novoodkritih padarskih bukev sem po kraju nastanka poimenoval dobračevske. Nastale so leta 1887. Prepisovalec je zapisal, da gre za tretji prepis bukev, ki jih je napisal padar Pavle Lipič iz Bodovelj leta 1810. Dobračevski prepis je eden obsežnejših na Slovenskem, ne vsebuje pa poglavja o živinozdravništvu, ki bi ga pričakovali glede na dejstvo, da je bil prepisovalec podkovski kovač. Za predstavitvijo porekla in življenja prepisovalca Andreja Moréta sledi opis vsebine padarskih bukev, ki je razdeljena v štiri poglavja, imenovana bukve. Prepisovalec je imel poleg obravnavanega prepisa tudi knjigo Živinozdravništvo, avtorjev J. Bleiweisa in S. Strupija, ki je izšla okoli leta 1860. To pojasni vprašanje, zakaj Morétoev prepis ne vsebuje tudi navodil za zdravljenje živali.

Abstract

Dobračeva barber-surgeon's book

I have named the copy of the newly discovered barber-surgeon's book after the place of its origin. It was made in 1887. The copyist noted that this was the third copy of the book, which had been written by the barber-surgeon Pavle Lipič from Bodovlje in 1810. The Dobračeva copy is the only more extensive one in Slovenia but it does not contain the chapter on veterinary medicine, which would have been expected in view of the fact that the copyist was a blacksmith farrier. A presentation of the origins and life of the copyist, Andrej Moré, is followed a description of the barber-surgeon book, which is divided into four chapters, called books. In addition to the copy under discussion, the copyist also had the book Veterinary Medicine, by J. Bleiweis and S. Strupi, which was published around 1860. This explains why Moré's copy does not also contain instructions for the treatment of animals.

Uvod

Na Loškem, predvsem v Poljanski dolini, je nastalo več prepisov ljudskih zdravilskih oziroma padarskih bukev. Leta 1973 jih je bilo med 25 na Slovenskem kar 15 na Loškem, zato slednjega, vključno z okolico Rovt, upravičeno štejejo za pomembno središče prepisovalcev zdravilskih bukev.¹ Ene najstarajših je po nemški ali francoski predlogi leta 1810 napisal (prevedel, prepisal?) Pavel Lipič, kmet iz Bodovelj, po domače Žerovc, včasih zapisan tudi Srovc.² Te so služile številnim prepisovalcem v bližnji in daljni okolici. Leta 1975 je bilo znanih 44 prepisovalcev, kasneje so odkrili še nekatere.³ Mednje bomo odslej prištevali tudi prepis Andreja Moréta, ki ga takrat še niso poznali. Morè v svojem prepisu poleg Lipiča omenja tudi Petra O. (nadaljevanje priimka je v prepisu uničeno). Edini prepisovalec z imenom Peter je bil P. Shinkouz (Šinkouc), ki je v letih od 1841 do 1850 naredil tri prepise Lipičevih *bukev*.⁴ Priimek tega Petra ostane nepojasnen: ali je Morè prepisal napačen priimek, ali pa je bil med prepisovalci še kakšen Peter, ki pa ga viri ne omenjajo. Po obliki in vsebini je Morétov prepis še najbolj podoben tistemu, ki ga je sredi 19. stoletja naredil Janez Dolenc (Joanes Dollenz), iz Zaplane pri Rovtah. V Loških razgledih ga je podrobneje opisal Milan Dolenc.⁵

Obravnavano knjigo mi je prinesel Anton Bogataj. Nanjo je naletel pri zbiranju podatkov o domačijah župnije Stara Oselica, kamor spadata tudi vasi Fužine in Trebija. Knjigo je dobil v last Andrejev vnuk Rado Burnik, sin Andrejeve hčere Micke, sedaj jo hrani Radova vdova Berta Burnik, ki je dovolila objavo tega zapisa.

Preseneča ugotovitev, da je Andrej Morè naredil prepis leta 1887, ko je imel šele dvajset let. Predvidevam, da je že takrat praktično obvladal kovaštvo, tudi podkovsko, saj se je učil pri svojem očetu. Zaradi zanimanja za zdravilstvo si je verjetno sposodil eno od padarskih bukev in jih v svojem prostem času prepisal. Zanimalo nas je, zakaj v prepis ni vključil živinozdravniškega poglavja, ki je prisotno v številnih prepisih zdravilskih bukev. Pričakovali bi namreč, da bi ga – kot

- 1 Dolenc, Ljudske medicinske knjige, str. 69–80; Sterle, Ljudsko zdravilstvo na Loškem, str. 87–122.
- 2 Obstaja dvom v poimenovanje domačije po gospodarju, ki bi bil doma v Žireh. Ustreznejša se namreč zdi povezava s staro besedo šurovc ali surovc, s katero so še v 19. stoletju poimenovali zagovarjalca urokov, tudi padarja. Pri domačiji v Zadobju št. 19, sedaj Pri Vrbanu, sem našel starejše domače ime Šurovc. Po pripovedovanju je tamkajšnji gospodar znal zagovoriti bolezn. Besedo Srovc (Srouz) omenja tudi Dolenc v članku Okolica Škofje Loke, str. 128. Morda pride beseda šurovc od švarc (schwarz) – črn, v povezavah s črnimi bukvami, črno magijo, čaranjem. Dolenc omenja, da so na Gorenjskem rekli zagovarjalcu *šverovc* (glej: Dolenc, Nove ljudsko-medicinske bukve na Gorenjskem, str. 147).
- 3 Dolenc, Okolica Škofje Loke ..., str. 123–133; Dolenc, Nove ljudskomedicinske bukve, str. 140–148; Sterle, Ljudsko zdravilstvo na Loškem, str. 87–122.
- 4 Dolenc, Okolica Škofje Loke ..., str. 127–128.
- 5 Dolenc, Okolica Škofje Loke ..., str. 125–126.

Andrej Morè s hčorama Micko (levo) in Jerco (desno) pred 2. svetovno vojno.
(hrani: Berta Burnik)

41. Petra Leben - Seljak je zapisala, da je bila njegova rojstna hiša ena od dveh bajt, last gospodarja Hribčarjeve domačije, z Dobračeve št. 2.¹¹ V hiši Dobračeva št. 41 je že leta 1824 živel Andrejev ded Martin Morè, verjetno kovač.¹² Ta priimek smo srečali tudi v Jarčji dolini, na Sovodnju in Trebiji. Andrej je bil predzadnji od sedmih otrok, od katerih so preživeli štirje fantje.¹³ Njegov starejši brat Martin se je

11 Leben - Seljak, e-pismo, 25. 3. 2013.

12 Leben - Seljak in Demšar, *Knjiga hiš na Žirovskem*, str. 270.

13 Filipič in Jereb, Računalniški izpis rodbine Morè.

odselil na Sovodenj, Tomaž je prevzel domačijo in nadaljeval s kovaštvom, Franc je šel v Ameriko.¹⁴ Andrej se je 9. 6. 1895 oženil z Marijo Kržišnik (18. 11. 1873–7. 6. 1902), Metežovo, s Koprivnika št. 4. Naselila sta se v *Skalah*, na Dobračevi št. 40, od tu pa sta šla v Gladkovo bajto, na Fužine št. 11. Tu sta se jima rodila prva dva otroka. Sin Matija (1897) je umrl po šestih tednih, hči Frančiška (1898–1915) pa je preživela otroška leta. Leta 1899 (ali spomladi naslednjega leta) so se preselili na svoje, na Trebijo št. 5 (sedaj št. 15), kamor je Andrej prinesel domače ime *Par Kovač*. Žena je po pripovedovanju umrla na porodu.¹⁵ Andrej je bil vdovec manj kot pet tednov, že 13. julija se je oženil z Marjano Malavašič (15. 6. 1874–11. 2. 1922), iz Hobovš št. 14, po domače s *Počival*. Vseh njenih pet otrok je odraslo. Po pripovedovanju naj bi Andrej s pomočjo ženinega očeta kupil Bizjakovo bajto na Trebiji.¹⁶ Zgodba se zdi verjetna. Kupna pogodba je bila sklenjena 25. 5. 1898. Andrej je dokupil še nekaj zemlje in jo pripisal k bajti, istočasno pa vse prepisal na svojo prvo ženo Marijo, roj. Kržišnik.¹⁷ Ovdoveli Andrej je po drugi poroki posest prepisal na svojo drugo ženo Marjano, roj. Malavašič.

Andrej se je kovaštva priučil doma, ni pa izključeno, da je obiskoval podkovsko šolo v tujini, kar omenja tudi Bogataj. Ne dvomim, da je – zdrav in močan, kot ga opisujejo – v avstrijski vojski odslužil vsaj dve leti. Kovače so razporedili v konjeniške enote kot *dragonarje* in v tem času se je lahko izpopolnil v svojem poklicu. Morda si je takrat pridobil tudi dokument o poklicni usposobljenosti, ki ga omenjajo njegovi potomci, a velja za izgubljenega.¹⁸ Podkovski kovači so imeli v učnem programu tudi živinozdravništvo, zato je večina svoje znanje s pridom uporabila tudi kot ljudski živinozdravniki, saj do srede 20. stoletja v Poljanski dolini in na Žirovskem ni bilo šolanega veterinarja.

Andreja Morèta v zapisih o padarjih na Loškem ne omenjajo kot zdravilca ljudi ali živali.¹⁹ Tudi Alfonz Zajec nima nobenih zapisov ali v spominu, da bi bil Andrej Morè zdravilec, tudi njegovi predniki – kovači ne.²⁰ Iz tega sklepamo, da je svoje znanje uporabil v ožjem krogu: pri zbolelih živalih v zvezi s svojim poklicnim delom in morebiti morda pri porodih, pri ljudeh pa le v krogu najbližjih.

14 Bil je podkovski kovač. Našli smo ga v seznamu kandidatov, ki so leta 1887 opravili izpit za podkovskega kovača.

15 Glej: Bogataj, str. 50. V mrliško knjigo župnije Stara Oselica je kot vzrok smrti vpisana *vodeničnost*. Če je šlo za nosečnost, je bil morebitni vzrok vodenice zaplet nosečnosti (gestoza), mogoče bolezen srca ali ledvic. Vpisa krsta novorojenca v rojstni knjigi iste župnije nismo našli.

16 Bogataj, Kronika družin ..., str. 49.

17 Zemljiška knjiga, k.o. Trebija, knjiga II, vložek št. 159.

18 Bogataj, Kronika družin ..., str. 50.

19 Dolenc, Ljudske medicinske knjige ..., str. 69–80; Dolenc, Okolica Škofje Loke ..., str. 127–128; Dolenc, Nove ljudskomedicinske bukve ..., str. 140–148; Sterle, Ljudsko zdravilstvo na Loškem, str. 87–122.

20 Zajec, pismo z 28. 3. 2013 in pogovori z njim.

Opis dobračevskega prepisa

Obravnavani prepis je v obliki pokončnega pravokotnika, 10,5 cm x 17 cm, debelina 18 mm, pisava je obojestranska. Po seštevanju oštevilčenih in neoštevilčenih strani ter prištetimi manjkajočimi stranmi dobimo skupaj 317 strani, kar je skladno z najobsežnejšimi znanimi rokopisnimi padarskimi bukvami na Slovenskem, saj le redke presegajo 300 strani. Začetni del prepisa je ohranjen samo v delnem obsegu. Ni izključeno, da je bilo prvotno na koncu ohranjenega prepisa še nekaj strani, ki pa so se izgubile.

Za obravnavane *bukve* je značilna nešolana, a dokaj berljiva pisava. V prepisu so še prisotni nekateri ostanki bohoričice, a jih je malo, verjetno so ostali iz prejšnjih prepisov. Večinoma je prepis narejen v gajici, saj prepisovalec že uporablja strešice. To dokazuje, da gre za prepis enega od mlajših obstoječih prepisov in ne tretjega, kot Moré omenja na začetku obravnavanega prepisa. Številne prepisane besede so nerazumljive. Prepisovalec najbrž ni poznal njihovega pomena niti jih

Začetek prepisa obravnavanih zdravilskih bukev, ki ga je naredil A. Moré.

Podpis A. Moréta na koncu kazala. Podpisal se je tudi na straneh 17, 32, 39, 92 in 178.

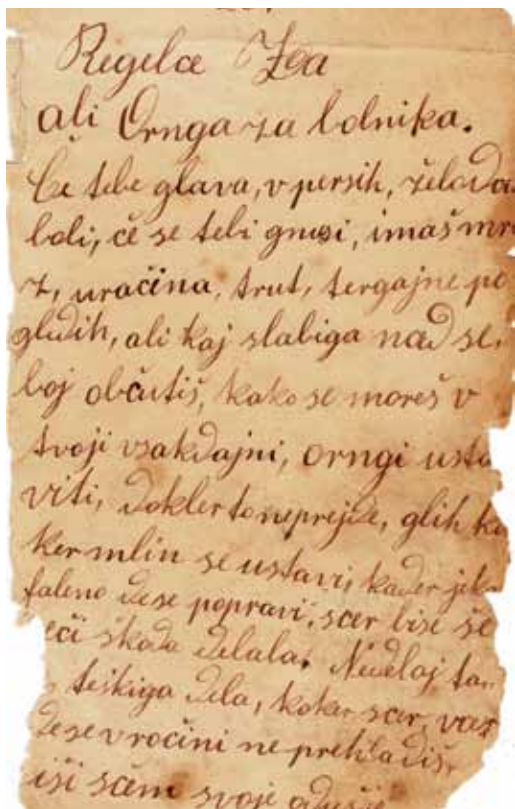
ni znal prebrati, zato jih je enostavno črkovaje prepisal iz predloge. V prepisu je sorazmerno malo sledov žirovskega narečja, kar kaže, da je predloga nastala drugje. Ohranjena je prva notranja stran z osnovnimi podatki o nastanku predloge, ki jo je prepisovalec uporabil:

... (Te) bukve je prvič prepisu iz latinskega na nemško in kranjsko. Paule Lipič iz B(odovelj) v tim letu po Kristusovin roj 1810. MDCCCX. kateri je bi(l) o(d) Boga za eniga modriga in sastopniga zdravnika posta(vljen in) jih je sam nugal in je dobro poznal, v letu. 1810.

V drugi (drugič) jih je prepisal hm(?) ... svojga bližniga. Peter O(...)²¹ Vletu 1828 ... tretjič jih je prepisu Andrej More.

Na drugi neoštevilčeni notranji strani je začetek stvarnega kazala z vpisom predmeta in navedbo vseh strani, na katerih se ta predmet pojavi. Sledi podrobno vsebinsko kazalo, ki je bilo prvotno verjetno napisano na 13 straneh, prve štiri niso ohranjene. Ohranjeni del kazala se začne z zapisom na 69. strani – *Kadar kteriga božjast meče*, zaključni pa z 260. stranjo, ki je napačno napisana 160 – *Kadar škorpjon upiči*. Pod tem naslovom je vpisan en sam stavek, ki se zaključni z »in«, kar govori o nadaljevanju na naslednji, 261. strani. Tam pa najdemo, kot rečeno, popolnoma novo poglavje, od katerega sta poleg prvih dveh strani ohranjeni le še strani 267 in 268. To razložimo tako: zadnja stran, na kateri se je nadaljevalo pisanje o ukrepih pri piku škorpiona, je bila tako poškodovana, da jo je pri vezavi izločil, zadržal pa je zadnjih osem strani (261–268), na katerih so zapisana navodila bolnikom, z naslovom *Regelca Za ali Ornga za bolnika*. Ne vemo, koliko strani je obsegalo to dodatno poglavje.

Obravnavane bukve so bile verjetno precej poškodovane in Andrej Morè je poiskal večšega knjigoveza, ki jih je nanovo prevezal, žal pa tudi obrezal, na kar kažejo manjkajoče črke ob zunanjem robu številnih strani. Obraba začetnih in zadnjih strani kaže na preslabo

Ornga za bolnika na 261. strani prepisa.

21 V virih nismo našli Petra, katerega priimek bi se začel s črko O.

zaščito z ustreznima platnicama ali drugim ovitkom. Celoten prepis je delo iste roke in istega ali vsaj podobnega orodja: pero in dokaj kakovostno črnilo. Na obrabljenih straneh ni sledov zobcev miši ali drugih glodalcev.

Glede na mladost prepisovalca (20 let) smo iskali še drugega Andreja Moréta, ki bi prišel v poštev kot prepisovalec. Na Madvedjem Brdu št. 14 je bil leta 1828 rojen Andrej Morè, ki je kasneje živel v Potoku pri Zavrattu.²² Ob prepisovanju leta 1887 bi imel že 59 let. Nismo zasledili podatka, da bi kdaj živel na Dobračevi št. 41, zato smo ga izločili kot možnega prepisovalca.

Prvih 18 strani prepisa (vključno z domnevnimi štirimi manjkajočimi stranmi) ni oštevilčenih. Oštevilčenje se začne šele z naslovom *Perve bukke*, ki se zaključijo na 32. strani. Z novo paginacijo sledijo nove *I. Bukve*, ki obsegajo le štiri strani. *II. Bukve* imajo 88 strani, tretje pa 16. Četrte so najboljše, od 109. strani do konca prepisa na 268. strani.

O vsebini bukev

V nadaljevanju bom predstavil nekatere zanimivosti iz prepisa po vrstnem redu posameznih poglavij, imenovanih *bukke*. V *Prvih bukvah* so opisane spremembe na seču, ki ga prepisovalec imenuje *voda*, *uoda* ali *scalina*. Prepisovalec seveda sledi avtorju Pavletu Lipiču, ki je pred osmimi desetletji videl in zabeležil (prepisal?) stvari v skladu s tedanjim skromnim poznavanjem medicine. Za primerjavo naj navedem stavek - *Tako zamer kaj postavim ti vid(eti) ena voda na kateri je veliko mehircu (mehurčkov) to pomeni deje človek polno vetrov*. Razlaga je preveč preprosta in ni pravilna. Spenjen seč v medicini namreč pomeni prisotnost beljakovin, kar je večinoma posledica vnetja in nekaterih drugih boleznih sečil. Ta znak so poznali že v srednjem veku.²³ Pomenljiv je drugi odstavek, ki kaže na pomembnost tedanjega vedenja o seču: *Voda probati ali na vod pozna(ti) bolezne(n) je ta nar veči kunšt na zemli, per tem se nuca ena čista trezna glava in silna modrosti vseh 7 darov sv. Duha.*²⁴/.../ *To pervo je potrebno bolezni poznati poprej ni mogoče ozdravljati narbolji je zadeti bolezni navadnega človeka*. Zadnji stavek je še vedno aktualen, tudi v sodobnem času neredko naletimo na zdravljenje brez diagnoze.

Sledi razdelitev vsebine teh prvih *bukve* na oštevilčena podpoglavja, imenovana *štuki* (nem. das Stück, kos). Prvi del, *štuk*, je razdeljen na šest razredov, *klasov*: *kaj je voda ali scanje, kako tisti loviti more, kako voda gledati more, od farbe te vode, od tih reči katere se v vodi najdeja, kako more voda soditi* (kako se mora voda ocenjevati). Po tem zapisu ni *voda* nič drugega kot zbrana tekočina iz

22 Filipič in Jereb, Računalniški izpis rodbine Morè.

23 *Medicinska enciklopedija*, str. 61.

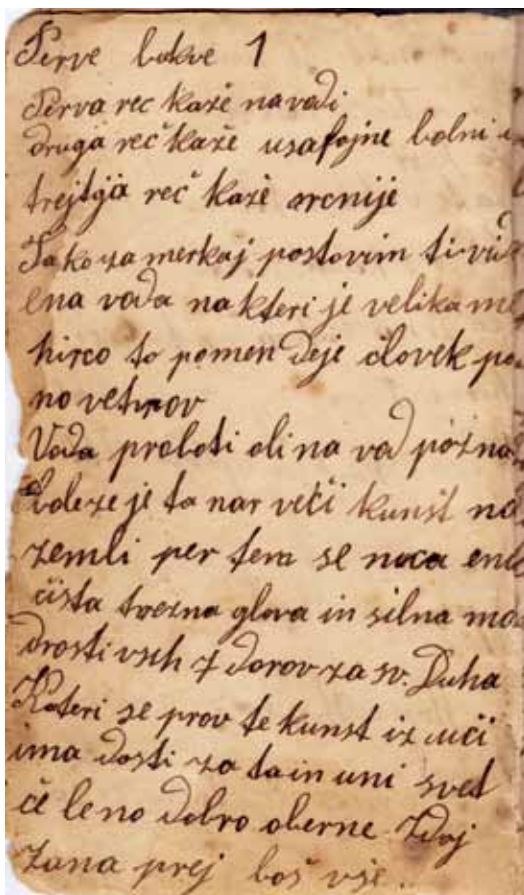
24 Darovi sv. Duha: dar modrosti, dar (raz)umnosti, dar sveta, dar moči, dar vednosti, dar pobožnosti, dar strahu božjega.

krvi in drugih *fajtov*.²⁵ Jetra potegnejo pojedeno in popito tekočino iz želodca v štiri žile in žolč, težke in grobe žanfte (sokove) pošlje v vrano (vraničo), kar je še bolj vodenega, gre po žilah v ledvice, *na to vižo* je kri očiščena in gre po vseh žilah. Gre za popreprošteno gledanje človeške fiziologije, ki je bila prisotna v šolski medicini še v srednjem veku, ta jo je ovrgla že v 18. stoletju. Padarji so jo še vedno prepisovali in upoštevali do konca 19. stoletja.

Praktični nasveti zdravilcu so zajeti v drugem do petem delu prve knjige. Navajam le nekatere, ki so vsebinsko in jezikovno zanimivi. Vodo se mora zjutraj prelit v *en lep pomit glaž*, ki se ga postavi na tak kraj, ki ni ne premrzal ne vroč. Ne sme se je preveč prelivati. Pred pregledom mora voda četrť ure mirovati. Včasih v tem času postane gosta kakor mošt, včasih pa gosta postane čista. Poznati je treba starost bolnika. Barva vode je odvisna od vsega, kar je v njej; v njej se najde *veliko vse sorte reči*. Je bela ali črna, čista ali gosta. Voda otroka je mlečne barve, odraslega rumena, starega pa podobna navadni vodi, torej svetlejša.

Če bolnik pije zvečer vino, bo voda rdeča (povzeto s str. 1 do 8).

V vodi se najde 16 reči: od krvi, peska, dlak, gnoja do maščobe (*mašaba*). Če so najdene stvari na vrhu vode, pomenijo bolezen v glavi. Zelen *čirkel* na vodi pomeni, da bo človek oglušel. Če se *čirkel trese*, to pomenbi *božji žlak* (možgansko kap, mrtvoud). Če je na vodi gosta smetana, ima človek v sebi veliko vetrov, če pa je bleda, pomeni *vročino* (vnetje) pljuč, srca, prsi in jeter. Gosta in smrdljiva kri na vodi pride iz mehurja, črna kri na dnu *glaža* pa iz ledvic. Čista kri na sredini *glaža* pomeni bolezen jeter in *bodljaje* (zbadanje v prsih).²⁶ Pesek v vodi pomeni ledvične kamne. Bel trd pesek na dnu *glaža* pomeni, da se je ledvični

Prva knjiga, stran 1.

25 Fajt, fajht, fajhtn je popačenka nem. besede das Feucht, feucht - v pomenu vlaga, mokrota oziroma vlažen, moker. Fajt v padarskih bukvah pomeni predvsem vlažne, gnojne rane in kašelj z obsežnim izpljunkom pri kroničnih boleznih pljuč.

26 Vnetje rebrne mreže.

kamen zdrobil. Pri mehurčkih na vodi je *treba merkat na bolezen želodca in malih čev* (tenkega črevesa). Meglica svinčene barve v vodi pomeni jetiko. Če je na vodi veliko drobnega prahu, gre za hujšo božjast. Prah sredi *glaža* pomeni težko sapo in bolezen pljuč, če pa prah potuje v vodi gor in dol, kakor sonce skozi špranje, je ženska dva ali tri mesece noseča. Gnoj v vodi pomeni, da ledvice gnijejo, veliko gnoja pa gnitje maternice. Od vseh naštetih najdenin sta tudi v šolski medicini imela določeno diagnostično »vrednost« samo pesek ob kamnih in gnoj ob vnetju (povzeto s str. 9 do 18).

Pomembna je barva vode. Črna barva vode pomeni smrt bolnika. Če je črna in tudi smrdi, gre za prisad ali *veliko vročino* (vnetje) pljuč, če pa je črna barva na dnu glaža, pomeni, da bo ta človek prišel ob pamet. Tudi blede svinčena barva vode pomeni smrt. Isto pomeni tudi zelena barva vode. *Ena lepa čista voda, katera en mal na kri cikne*, pomeni kamen v mehurju. Bela gosta voda pomeni jetiko, rdeča pri vodenici pa pomeni smrt. Če je voda barve mošta, pomeni *madron* (kolike v trebuhu). Preseneča ugotovitev, da padarji niso razpoznavali zlatenice iz barve vode, vsaj izrecno to ni zapisano; tudi sicer v prepisu ta znak boleznijeter ni omenjen.²⁷

Zanimivo je ocenjevanje ženske vode. Če je voda kalna, s semenom na dnu, pomeni, da je *dosegla ljubezen* (orgazem). Čista voda z umazanijo na dnu glaža pomeni, da je ženska dva ali tri mesece noseča. Če je voda svetla kakor vino, ženska ni dobra za mleko in je *suhe nature*. Svetla seč kot čista navadna voda pomeni, da je ženska neplodna, taka voda je tudi pri devici. Bela in mastna voda pomeni, da ženska želi moške ljubezni. Temna in mastna voda pomeni, da je že izgubila devišstvo in je moški bil pri njej, a ji *ni rodovitnosti dal* (ni zanosila). Če je voda kakor laško olje, pomeni, da bo lahko *devišstvo deržala*.

Omenjeni opisi so bili namenjeni predvsem ocenjevanju seča, ki so ga prinesli za bolnika njegovi domači ali drugi ljudje, saj bolnik običajno ni bil sposoben zapustiti postelje. Šlo je torej za ugotavljanje boleznij in zdravljenje na daljavo, ki je bilo pogosto še po drugi vojni. V bližnji okolici so bili poznani zdravilci pri šentjoštu nad Kranjem, na Drenovem Griču pri Vrhniki in v Dobu pri Domžalah. Med ljudmi so krožile šale o preskušanju sposobnosti padarja: v pregled so mu prinesli scalino od domačih živali in povedali lažno zgodbo o bolnikovam stanju. V večini teh zgodbic je zdravilec zavrnil podtaknjeno, rekoč: tega bolnika boste pa kmalu dali šintarju, konjedercu. Ni izključeno, da so takšne zgodbe za svojo promocijo širili zdravilci sami.

Tudi »šolska« medicina je stoletja več ali manj uspešno gradila diagnostične postopke na ogledu seča. Še sredi 20. stoletja so asistenti medicinkam in medicincem več ur predavali o diagnostični pomembnosti izgleda in vonja seča, današnja medicina pa zaupa le še laboratorijskim izvidom.

27 Opisovalci padarskih bukev navajajo, da je *miserbost* (tudi miserbast) pomenil zlatenico, ikterus. Sicer je ta beseda neprevedljiva. V obravnavanih bukvah je na 47. strani zapisano *Misa bost*. Predvidevam, da večina prepisovalcev niti ni vedela, kaj ta beseda pomeni.

Ves preostali del prepisa obsega štiri poglavja, imenovana *I. II. in III. IV. Bukve*. Zanimiva je vsebina prvih *bukev*, s podnaslovom *Na žili poznati bolezen eniga človeka Po dohtarsko*. Obsega le štiri strani. Zapisano navodilo načina tipanja pulza na zapestju je presenetljivo podobno današnjim navodilom, ocenjevanje srčnega utripa pa je primerno tedanjemu (ne)znanju padarjev. Hiter utrip žile, ki je na otip debela, pomeni *mrzlo* kri. Počasen utrip in tenko žilo ima *mrzla* človeška *natura*, *fajh(t)na* (mokra) *natura* pa ima globoko in široko žilo. *Suha natura* ima tenko in močno žilo. Nagel in močan utrip pomeni *ick* (nem. die Hitze) *vročo naturo*. Verjetno je bilo le malo padarjev, ki so z otipom razpoznali naštete tipe žil. Takrat še niso imeli sekundnih urnih kazalcev, zato so priporočali ovrednotenje trajanja 40 zaporednih srčnih utripov po občutku, kar pa je bilo zelo nenatančno.

V drugih *bukvah* so razvrščene bolezni od glave navzdol. Posamezna bolezen ni opisana, je le opisno imenovana, vključeno pa je zdravljenje z domačimi in – redkeje – v lekarni kupljenimi pripravki. Poimenovanje teh »zdravil« je zapleteno, težko razumljivo in se je bilo treba pri branju opirati na priložnostne besednjake, ki so jih sestavili nekateri raziskovalci padarskih bukev. Pri »prevajanju« v razumljivejši jezik sem uporabil abecedne sezname zdravilnih in škodljivih rastlin ter slovarček narečnih in starih imen ter germanskih in romanskih sposojenih imen rastlin ter poimenovanj bolezni in stanj.²⁸ Pri tem sem naletel na sorazmerno velike težave, saj je večina imen zelišč zapisana v narečju, ki ga druge niso poznali. Pri poimenovanju bolezni in stanj je manj težav, saj so večinoma opisana z več besedami, na primer *Kadar iz krmežlavih oči gnoj teče*. Priporočena »zdravila« sem razdelil v dve skupini. V prvi so zdravilna zelišča in drugi zdravilni pripravki, ki jih spoznamo brez posebnega tveganja. Najpogosteje priporočena naštejemo po abecedi: ajbiš, baldrijan (božjastnica, špajka), bezeg, brinje, brusnice, cimet, čemerika, česen, encijan (lecjan), gabez, gartroža (šipek), hmelj, janež sladki (koromač, žlahtnik), jetrnik, kamilica, kislica, kis, kolmež, konderman (grenkuljica), kopriva (živa in mrtva), korenina sladka, lojber (lovor), lopatka (aloe vera), luštrek, mandeljni grenki, meta, melisa, ognjič, pehtran, pelin, peteršilj, petoprstnik (srčna moč), podlessek jesenski (ušivec), polaj, preslica, rabarbara, repuh, rigelc (marjetica), robidnica (kopina), rožmarin, šentjanževka (kresnica), šetraj (šatraj, čuber), šmarnica, tič(j)i lim (omela), trpotec, vrednik (jetičnik), zobnik, žajbelj (kadulja). Številna so še sedaj na trgovskih policah, marsikatera v čajnih mešanica. V drugo skupino sodijo tisti priporočeni pripravki, ki jih niso znali pojasniti tudi drugi proučevalci zdravilnih zelišč in ljudske medicine: cinzarna moka, finstel, fiterjol, grihis, gumi galbana, lojnštajn (tudi bojštajn), metlika,

28 Bohinc, *Slovenske zdravilne rastline*, str. 321–327; Cilenšek, *Naše škodljive rastline*, str. 751–768; Dolenc, *Okolica Škofje Loke ...*, str. 123–133; Dolenc, *Zagovori ...*, str. 261–269; Dvoršak, *Padarske bukke*, str. 220–226; Kromar in Rožnik, *Zdravilne rastline*, str. 261–178; Sterle, *Ljudsko zdravilstvo na Loškem*, str. 87–122; Wagner, *Pridelovanje zdravilnih rastlin*, str. 166–169; Willfort, *Zdravilne rastline in njih uporaba*, str. 417–476.

rišpet, senapleter, sprugneza, vampert, zenofovo seme. Posebej je zapisano, kdaj je treba zdravilo kupiti v lekarni. Med naštetimi in čitljivo zapisanimi so akvafer-tis, aloa, ambra, amoniak, galun, gumi arabik(um), kafra, plajbes (svinec), salmi-ak, terpentin, železno vino (tonik), živo srebro in žveplo. Nekatera od naštetih smo našli v magistralni recepturi²⁹ še prva desetletja druge polovice prejšnjega stoletja.

Priporočene pripravke so uporabljali na tedaj znane preproste načine in v oblikah, ki se jih je dalo pripraviti doma: *uoda* (čaj), tinktura (z žganjem, šnopcem) in žanft (sok) za notranjo rabo (*noter jemati*), žauba (mazilo) s svinjsko mastjo, obkladek (z raznimi tekočinami in dodanim izvlečkom zdravilnih zelišč) in obliž (z medom, kafro in drugimi dodatki). Pogosto je priporočena priprava zdravila za notranjo uporabo na kuhanem vinu. Le redko je priporočena ena sama rastlina oziroma njen del. Za padarja so pri zdravilnih pripravkih zani-mivi in poučni pristavki: *to gvišn nuca; tu je an dober nuc; kar se s ta žauba ne sceli, so use kunšt(i) zastojn; gor obež, bo naglo scelen brez škode; bo ta žauba dobra za take rane; gor obež, se bo vsaka tekoča in flusna rana scelila; gor obež, naenkrat vzame strupe von.*

V obravnavanem prepisu so zapisane stare utežne in volumske mere, ki so veljale še v prvih treh četrletjih 19. stoletja, npr. lot, libra, unča, funt, kvintal (kvintelc), frakelj, maselc itd.³⁰

Med napotki so nekateri neverjetni in popolnoma neučinkoviti. Navajam nekaj primerov. Stran 26: *Zobje brez kleš rovati. Vzemi v Apoteki Amonjaka, stolci zobnikovega perja, zmešaj vse vkup, ožmi, de se žamft naredi, s tem pomaž zob, pade brez (klešč) in berš ven brez vse bolečine.* In na 34. strani: *Za raka na maternih persih. Vzemi jabolk kolikor češ, zdolbi lušino ven, deni masti noter v lukno, deni vse v eno ponev pečti (ali) senfati kader bo mehko, zmečkaj z eno žlico vse vkup, s tega ravnaj flajšter, gvišno nuca.* Na 56. strani preberemo za odpravljanje bolečin v križu: *Nalovi en glaž polhen glist, to je tistih rudečih črvov po gnoj in zemlji, deni kafre noter, če več, boljši (je).* Verjetno je bilo pri-poročeno zdravilo za zunanjo uporabo. Učinkovala je kvečjemu kafra, ki so jo še do nedavnega stari ljudje uporabljali za lajšanje bolečin ob hrbtenici. Za notranjo uporabo je bilo zdravilo proti božjasti: *Nalovi en glaž teh velikih mraulov, te črne so bolši, uli (vlij) hudo žganje nanje, de mraule potonejo, zaveži glaž, postavi glaž 8 dni na sonce, potem odli žganje proč od mravlov in deni v glaž med, žganje, mire in kafre in žefrana. Če več daš, boljše je, postavi spet na sonce (za) 8 dni /.../, še bolši je noter jemati piče pol žlice, en dan dvakrat (61. stran).*

29 Magistralna zdravila je izdelal lekarnar na podlagi zdravnikovega recepta.

30 V Dvoršakovih *Padarskih bukvah* so na straneh 212 in 213 zapisani medsebojni odnosi priporočenih utežnih in prostorskih mer: kvintelc = 4 kvinte = 4,5 grama (kvinta = 1,125 grama); lot = 17,5 grama = pol unče, libra = 327,5 grama; funt = 56 dekagramov; frakelc = 0,25 litra; maselc = 2 frakelca = pol litra; polič = 7 decilitra; bokal = 2 poliča = 1,4 litra; vedro = 16 bokalov = 22,4 litra.

Pri raku in vsakem *divjem mesu* je priporočeno posipanje razjede s prahom: *Krta v eni čepin(i) sežgi, tista štupa potresaj, to vzame vsa gniloba in divje meso iz vsake gnile rane in tista (se) hitro celi* (str. 75). Podoben učinek imajo *tavelike krote* (krastače). V navodilih le redko naletimo na previdnost. Navajam primer s 44. strani, kjer je ob tinkturi za notranjo rabo pripisano: *Je za želodec pa tudi sploh za vse bolezni dobro, samo za noseče in jetčne ni zdravo nucat, je celo škodljivo, celo (za) smrt, ko bi zlo nucat za take peršone* (če bi pogosto dajali takim bolnikom).

Tretje *bukve* imajo naslov *Od več sort dreves in podnaslov Kako so ušafane in zakaj sa* (Kako delujejo in njih uporaba).³¹ Obsegajo 16 strani. Pri vsakem drevesu oziroma sadežu je začetni naslov *Kraft in nuc* (Moč in uporaba). Jabolka so *mrzle nature*.³² Priporočajo jih za zdravljenje slabosti, želodčnih težav, preganjanje glist in za obkladke pri gnojnih ranah. Tudi hruške so *mrzle nature*. Priporočene so za zdravljenje ženskih bolezni in jetike. Fige zdravijo kašelj in ženske bolezni. Figo obliž okoli trebuha prežene vodenico. Zanimivo je opozorilo: *Kteri frišne fige zlo je, ta more kozlat in srat, brez odlaška*. Češnje so *mrzle in mokre nature*. Priporočene so za zboljšanje apetita in lajšanje kašlja. Zdrobljene pečke se priporočajo pri odpravljanju ledvičnega kamna, zdravijo pa tudi grižo in drugo *leksirajne*.³³ Grozdje je *gorke in vroče nature*. Sok iz grozdja prežene ledvične kamne, stisnjen iz trtnega listja pa drisko in pljuvanje krvi. Brina je *gorke nature*. Njene jagode preganjajo slab duh iz ust, predvsem pa povečajo izločanje vode *od človeka, kteri iz terpljenjem ščije ali de ga reže*. Z brinovim oljem, delali so ga iz brinovega lesa in ne iz jagod, se maže bolne *glide*, sklepe, pa tudi kožo pri božjastnikih in kolikah ter krčih v trebuhu. Marsikje so z oljem še nedavno mazali otroke okoli popka, če jih je »klalo«. Čaj iz brinovitih jagod naj bi ženskam uredil menstruacijske težave. Orehi so *gorke nature*. Obkladek prekuhanega orehovega listja zdravi gnojne rane. *Kar je od hrasta vse suši, ukup uleče in greje, ima ena sredne gorka suha natura*. Pripravke iz listja, lubja, lesa, korenin in želoda so uporabljajo pri pljuvanju krvi, predolgi menstruaciji, za celjenje ran in pri zaužitem strupu. Bezeg je *gorke nature*. V obravnavanih bukvah je opisan le smrdljivi bezeg, *habat*, ki se loči od običajnega črnega bezga. Prvi raste na gozdnih posekah in jasad, drugi v bližini poslopij. Habat priporočajo za blaženje kašlja in preganjanje vodenice, kar omenjajo tudi v novejših zapisih o ljudskem zdravilstvu.³⁴ Čaj iz lubja je bruhalo in dristilo: *to pit, vrže vse iz želodca*. To smo vedeli tudi pastirji: če si pojedel nekaj jagod z bezga, rastočega na gozdni poseki, te je pog-nalo naprej in nazaj. Pri habatu so priporočila dvomljive vrednosti: obkladki potegnjo kačji strup ven, vzamejo vse bolečine iz oči in zdravijo sivo mreno (katarakto),

31 Beseda *ušafan* je težko prevedljiva; po smislu sem se odločil za *delovanje*.

32 Gre za posnemanje prepričanja zdravnika Galena iz 2. stoletja po Kristusu. Uradna medicina se jih je otesla že ob koncu srednjega veka, padarji so ga upoštevali še v 19. soletju.

33 Na Selškem še sedaj pri driski pravijo, da jih leksira.

34 Willfort, *Zdravilne rastline in njih uporaba*, stran 46–47.

s to vodo vsako jutro roke zmišaj, kteremu se tresejo (verjetno ob Parkinsonovi ali tej podobni bolezni).

Četrte bukve prinašajo na straneh 109 do 238 *ušafanje* (delovanje), *moč, naturo in nuc* zdravilnih rož, perja (listov) in korenin. Opisanih je 57 rastlin, ki so oštevilčene po vrstnem redu, ta pa ni urejen po abecedi. Za razumevanje posameznih imen smo uporabili starejše vire, v katerih so zapisana slovenska in nemška imena zdravilnih zelišč.³⁵ Zanimiv je dokaj obsežen opis izgleda rastline in rastišča, kar je brez dvoma koristilo nabiralkam in nabiralcem. Na 121. strani je pod številko 7 opisana *Kompava* (Eberwurz, bodeča neža), ki jo omenjamo zato, ker je od vseh zelišč edina priporočena v veterini, in sicer za zdravljenje prašičje kuge: Štupa s teh korenin, en kvintelc noter vzeti (pojesti) je dobro u cajtu te kuge za prešiče, je malo boljšega zdravila, kakor s teh korenin štupa, lojberja (lovorja) *umes stolci, daj njim, bo gvišno nucalo, ko jesti nočejo*. Posebej zanimiv je zapis o kresnici (Jakobskreutzkraut) na 128. strani: *Kdor gmaha nima, noč in dan bi rad per ženskih bil, te rože per sebi nosi in v postli na nagim (telesu), bo kmalo njegova slaba misel v dobro preobrnil. To je kloštrska kunšt*. Na straneh 239 do 260 je zapisanih še nekaj priporočil ob različnih boleznih in stanjih. Za zdravljenje črva na prstu (lat. panaricij) sta priporočena dva načina: *Namaži na eno platno človeškiga blata in prst noter zavi. Zna nucat. Ali povi okoli prsta deževne červe (deževnike) in jih gor imej, de pomrjejo, s tem se permeri, de je (črv) v enem bartu umorjen*.³⁶ Seveda sta oba načina ne samo neučinkovita, ampak predvsem škodljiva.

Na zadnjih štirih ohranjenih straneh (291, 262, 267 in 268) so zapisana splošna navodila težkemu bolniku, ki naj predvsem počiva v dobro zračenem prostoru in se ustrezno hrani. Mogoče se je pisanje nadaljevalo tudi na naslednjih straneh, ki pa niso ohranjene.

Živinozdravništvo

Knjiga je pod tem naslovom izšla dvakrat. Prvič ob koncu petdesetih let 19. stoletja, verjetno med 1858 in 1860, in drugič leta 1885. Obe sta omenjeni v *Slovenskem biografskem leksikonu (SBL)*, v zapisu o Simonu Strupiju.³⁷ Obakrat gre za skupno vezavo že natisnjenih knjižic, ki so predhodno izšle posamič. Avtorja sta dr. Janez Bleiweis in dr. Simon Strupi. Oba sta bila Gorenjca, po osnovni izobrazbi doktorja medicine, z dodatno usposobljenostjo za področje živinozdravništva.

35 Cilenšek, *Naše škodljive rastline ...*, str. 751–768.

36 Zmotno bi bilo prepričanje, da je to botrovalo poimenovanju gnojnega vnetja na prstu, ki mu pravijo črv. Le-to pride od izločene odgnojene kite, ki je podobna belemu črvu.

37 *SBL*, 11. zvezek, Ljubljana 1971.

Stran 38 četrtega snopiča knjige Živinozdravništvo. (foto: Tone Košir)

Velikost: 20 cm x 13 cm, platnici sta iz rjavo lakiranega kartona, hrbet iz strojenega usnja, šivana vezava. Na notranji strani sprednje platnice je slabo viden podpis *More Andrej*. Knjiga je imela prvotno 685 strani. Manjkajo prve štiri strani prvega snopiča, prvi dve strani kazala četrtega snopiča in prvih osemnajst strani zadnjega snopiča. S pomočjo prof. dr. Zvonke Zupanič Slavec, predstojnice Inštituta za zgodovino medicine Medicinske fakultete v Ljubljani, sem vzpostavil stik z dr. Vojtehom Cestnikom, upokojenim profesorjem veterinarske fiziologije in raziskovalcem zgodovine veterine. Pozna vsebino starejše in mlajše knjige iz

19. stoletja.³⁸ Cestnik meni, da sta verjetno avtorja načrtovala vključiti – kot prvi snopič – eno od Bleiweisovih knjižic, ki pa je vezalec ni vključil, zato se knjiga začne z drugim snopičem, *NAUK zdrava in bolna kopita podkovati*, ki ga je sestavil in objavil Janez Bleiweis leta 1851. Obsega 114 strani in predstavi vsa potrebna znanja za podkovskega kovača. V tretjem snopiču isti avtor na 72 straneh obravnava rejo domače živine. Knjižico je leta 1858 natisnil znani ljubljanski tiskar Jožef Blaznik. Sledi najobsežnejši, četrti snopič avtorja Simona Strupija *NAUK spoznanja in ozdravljanja vunanjih in notranjih bolezni*. Tudi tega je natisnil Jožef Blaznik, leta 1852. Obsega 375 strani. Sledita dva snopiča avtorja Janeza Bleiweisa: *NAUK kako pomagati živini o porodih*, izšel je leta 1853 in obsega 88 strani, ter *NAUK klavno živino in meso ogledovati* iz leta 1855, ki obsega 22 strani. Cestnik meni, da se starejša in mlajša knjiga *Živinozdravništvo* razlikujeta le po zapisanih utežnih merah na 38. strani četrtega, Strupijevega snopiča. Izvod, ki ga obravnavamo na tem mestu, ima zapisane stare mere: libra, unc (unča), lot, drahma, kvintal in gran (glej opombo 30). Mlajša, iz leta 1885, pa že prinaša dekagrame in grame, sicer pa se vsebina ne razlikuje.³⁹ Torej je obravnavana knjiga starejša od obeh izdaj. Predvidevamo, da jo je Franc Morè kupil pred izidom druge, ki je izšla leta 1885, ko se je pripravljal na izpit za podkovskega kovača. Ob nenadnem odhodu v Ameriko⁴⁰ je očitno ni vzel s seboj. Danes jo hrani Berta Burnik iz Žirov.

Zahvala

Pri nastajanju prispevka mi je izdatno pomagala vrsta dobrohotnih ljudi, ki se jim na tem mestu za pomoč od srca zahvalim: Tonetu Bogataju in Berti Burnik za posredovanje obravnavanih zdravilskih bukev, Ireni Filipič, Janezu Jerebu in Alfonzu Zajcu za vse podatke o rodbini Morè, dr. Petri Leben - Seljak za napotke in podatke o Morétih na Žirovskem, prof. dr. Zvonki Zupanič Slavec in prof. dr. Vojtehu Cestniku pa za pomoč pri identifikaciji živinozdravniške knjige.

VIRI

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki (ZAL-ŠKL)

SI_ZAL_ŠKL/0299, Notariat Škofja Loka, t. e. 81.

Župnijski arhiv v Stari Oselici

Mrliška knjiga župnije Stara Oselica za leta 1895 do 1915.

Krstna knjiga župnije Stara Oselica za leta 1895 do 1915.

Okrajno sodišče Škofja Loka

Zemljiška knjiga, k.o. Trebija, knjiga II.

38 Cestnik, e-pisma, avgust in september 2013.

39 Cestnik, e-pisma, avgust in september 2013.

40 Po pripovedovanju Alfonza Zajca je z odhodom reševal veliko osebno stisko, kar je bil velikokrat razlog za odhod v Ameriko. Za njim je izginila vsaka sled.

Ostali viri

- Bogataj, Anton: Kronika družin – vas Trebija. Računalniški tipkopis, 2013.
Cestnik, Vojteh: e-pisma, avgust in september 2013.
Filipič, Irena in Jereb, Janez: Računalniški izpis rodbine Morè, 23. 4. 2013.
Leben - Seljak, Petra: e-pismi 25. 3. 2013 in 10. 5. 2013.
Zajec, Alfonz: pismo 28. 3. 2013.

LITERATURA:

- Bohinc, Pavle: *Slovenske zdravilne rastline*. III. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991.
Cilenšek, Martin: *Naše škodljive rastline v podobi in besedi*. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1892.
Dolenc, Milan: Ljudske medicinske knjige iz okolice Škofje Loke. V: *Loški razgledi* 20, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973, str. 69–80.
Dolenc, Milan, Nove ljudskomedicinske bukve z Gorenjske in Notranjske. V: *Loški razgledi* 25, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1978, str. 140–148.
Dolenc, Milan: Okolica Škofje Loke – pomembno središče ljudskih medicinskih bukev. V: *Loški razgledi* 22, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1975, str. 123–133.
Dolenc, Milan: *Zagovori v slovenski ljudski medicini ter zarotitve in apokrifne molitve*. Uredili Zvonka Zupanič Slavec in Marija Makarovič, Ljubljana: Inštitut za zgodovino medicine MF v Ljubljani, 1999.
Dvoršak, Andrej: *Padarske bukve*. II. natis. Ljubljana: Založba Slon, 1996.
Kromar, Janez; Rožnik, Pavle: *Zdravilne rastline*. Ljubljana - Maribor: samozaložba, 1972.
Leben - Seljak, Petra in Demšar, Alojz: *Knjiga hiš na Žirovskem*. Ljubljana in Žiri: Pegaz international, 2010.
Medicinska enciklopedija 7. Zagreb: Jugoslovanski leksikografski zavod, 1963.
Slovenski biografski leksikon (SBL), 11. zvezek, Ljubljana, 1971.
Sterle, Meta: Ljudsko zdravilstvo na Loškem. V: *Loški razgledi* 37, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1990, str. 87–122.
Štukl, France: *Po poti kulturne dediščine*. Zbirka Loški razgledi. Doneski 25, Škofja Loka 2011.
Wagner, Tone, *Pridelovanje zdravilnih rastlin*. Ljubljana: ČZP Kmečki glas, 1980.
Willfort, Richard, *Zdravilne rastline in njih uporaba*. Maribor: Založba Obzorja, 1971.

Summary

Dobračeva barber-surgeon's book

The contribution deals with a copy of the barber-surgeon's book that has not previously been described. On the basis of the place of its origin it is called the Dobračeva copy. The copyist, blacksmith farrier Andrej Morè, who came from an old Žiri family, was only 20 years old in 1887 when he made the copy. He moved from Dobračeva to Trebija, where the copy was preserved by his descendants. The copy in question, with 317 pages, is one of the most extensive in Slovenia. There are no instructions in this copy for the treatment of animals because Andrej Morè, together with the original from which he made the copy, also owned a first edition of the book Veterinary Medicine, which had been published around 1860. A detailed index is followed by

Perve bukve (First book) with a 32-page description of urine: origin, preparation, examination and characteristics and the importance of urine in establishing illness. On the following 261 pages, the content is divided into four chapters, called books. Assessment of pulse is based in the copy on Galen's already long since abandoned views of the cold, hot, damp and dry natures of man. This viewpoint is also present in the description of individual recommended medicinal preparations in the chapter entitled Book II. In it, the description of treating illness is fairly systematic: head and neck, internal organs: lungs, heart and stomach. Fever and ague follows, treating wounds and changes to the skin. The recommended treatments can be divided into two groups: those that it is possible to identify and others that are unknown or written illegibly, probably derived from corruptions of names in foreign languages. The third chapter describes the use of the fruits, leaves and bark of some trees. In the last part of this chapter, the treatment of some internal and external illnesses is recommended and general instructions given for patients with serious illnesses. The contribution also includes a short description of the book Veterinary Medicine, which Andrej Morè owned together with his Dobračeva copy of the barber-surgeons book. It appears that he only used the two sources and his experience within a narrow circle, since current sources do not mention him as a physician of either people or animals.

Usnjarstvo na Loškem

Izveček

V prispevku je opisana kratka zgodovina krznarske in usnjarske dejavnosti na Loškem, od njenih prvih omemb leta 1263, kjer se kot meščan v Škofji Loki omenja krznar Cubelin. Krznarji so 1459 ustanovili svoj ceh, istega leta so cehovske pravice dobili še čevljarji, ki so bili obenem tudi usnjarji. Okoli leta 1768 so se loški usnjarji ločili od čevljarjev in ustanovili svoj ceh, pod varstvom sv. Frančiška. Konec 19. stoletja naštejemo na Loškem petnajst usnjarn in eno irharsko delavnico, krznarji pa se takrat v virih ne omenjajo več. V prvi polovici 20. stoletja je delovalo še dvanajst usnjarskih delavnic in ena irharna v Železnikih. Od konca leta 1945 do nacionalizacije leta 1946 in 1948 je obratovala le še usnjarna Antona Šubica v Škofji Loki in Dermotova v Železnikih, ki je postala državno podjetje – Usnjarna Železniki. Z njenim zaprtjem (1962) se je usnjarska tradicija na Loškem končala.

Abstract

The leather industry in the Loka area

The contribution describes the short history of furriery and tanning activities in the Loka area from their first mention in 1263, in which the furrier Cubelin is noted as a citizen of Škofja Loka. Furriers founded their own guild in 1459, the same year that cobblers who were also tanners obtained guild rights. Around 1768, Loka tanners separated from cobblers and founded their own guild, under the patronage of St. Francis. At the end of the 19th century there were fifteen tanneries and one tawery in Loka, and furriers are at that time no longer mentioned in sources. In the first half of the 20th century, 12 tanneries and one tawery still operated in Železniki. At the end of 1945 until nationalisation in 1946 and 1948, only the Anton Šubic tannery in Škofja Loka and Dermota tannery in Železniki were still operating. The latter became a state company – Usnjarna Železniki. The leather making tradition in the Loka area ended with its closure in 1962

Loško gospostvo, kot poimenujemo nekdanjo zemljiško posest škofov iz bavarskega Freisinga s središčem v Škofji Loki, se je razprostiralo v zahodnem delu slovenskega predalpskega sveta, v porečju Poljanske in Selške Sore. Reki, ki prečkata to ozemlje nekako v smeri zahod-vzhod, sta s svojima dolinama že od nekdanj povezovali Gorenjsko s Primorsko, ali še širše, vzhodnoalpski prostor s Furlanijo in Italijo.

V Škofji Loki, živahnem trgovskem in obrtniškem središču, se že leta 1263 kot loški meščan omenja krznar Cubelin, v urbarjih iz leta 1291 krznar Peter in iz leta 1318 krznar Haincz.¹ Krznarji so leta 1459 ustanovili svoj ceh. Istega leta je škof Janez podelil cehovske pravice še čevljarjem,² ki so bili obenem tudi usnjarji, saj so sami strojili usnje, iz katerega so šivali obuvala.³ Pogoji za sprejem so bili zakonsko rojstvo, loško meščanstvo in opravljen mojstrski izpit. Pristojbina je za sinove ali zete mojstrov znašala 4 šilinge in 1 funt voska, za druge 60 šilingov in funt voska.⁴

A že tedaj je prihajalo do nesoglasij med podeželskimi in mestnimi čevljarji oziroma usnjarji. Zato je loški oskrbnik Turn leta 1499 odredil, da sta lahko v vsaki dolini le po dva čevljarja (v Žireh, Poljanah, Selcah in Sorici), skupaj torej štirje. Ti so lahko čevlje le šivali, niso pa smeli zanje strojiti usnja. Podložniki niso bili zadovoljni s to odločitvijo, saj štirje čevljarji niso zmogli sešiti toliko obuval, kot bi bilo potrebno. Na podeželju so takrat kmetje še sami strojili kože doma

Strgala za strojenje kož, nahajališče stolp na Kranclju (nad Loškim gradom v Škofji Loki), 12. do 15. stoletje. (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

1 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 57.

2 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 111.

3 Otorepec, *Doneski h gospodarski zgodovini Kamnika do 16. stoletja*, str. 50.

4 Andrejka, *Škofjeloški cehi*, str. 20.

zaklanih živali. Menili so, da je doma strojeno usnje kakovostnejše, saj naj bi mestni čevljarji oziroma usnjarji »na hitro roko strojili kože«, da bi jih prodali na letnih sejmih po Krasu, Furlaniji in v Istri.⁵

Omejitve pa niso ustavile rasti podeželske obrti, zato je freisinški škof leta 1659 odločil, naj bodo v ceh sprejeti še podeželski mojstri, ki živijo 1 miljo od mesta Škofje Loke.⁶ V urbarju čevljarskega ceha najdemo podatek, da so v ceh sprejeli štiri usnjarje iz Puštala, mojstre iz Virmaš in Stare Loke itd.⁷ Okoli leta 1768 so se loški usnjarji ločili od čevljarjev in ustanovili svoj ceh, pod varstvom sv. Frančiška.⁸

Na Loškem je bilo v 18. stoletju skupaj devetnajst usnjarn, osem krznarn in ena likalnica irhovine. Obrtniki v Škofji Loki so bili hišni lastniki, razen enega krznarja, ki je prihajal iz gostaških vrst. Na podeželju pa so bili vsi, razen enega, iz vrst kajzarjev.⁹ Konec 19. stoletja (1880) je bilo po statističnih podatkih dunajske centralne komisije na Loškem 15 strojarn in ena irharska delavnica.¹⁰ Konec 19. stoletja na Loškem ne zaznamo več krznarjev. V prvi polovici 20. stoletja je bilo na Loškem še dvanajst usnjarskih delavnic – dve v Škofji Loki,¹¹ šest v Poljanski dolini¹² in štiri na Selškem. V začetku 20. stoletja je v Železnikih delovala še irharna.¹³

Pregled števila krznarskih, usnjarskih in irharskih delavnic na Loškem, od sredine 18. do sredine 20. stoletja:

	Škofja Loka		Loško podeželje			Skupaj na Loškem		
	Krznarji	Usnjarji	Krznarji	Usnjarji	Irharji	Krznarji	Usnjarji	Irharji
Sredina 18. stoletja	7	6	1	13	1	8	19	1
Leto 1880		4		11	1		15	1
Prva pol. 20. stoletja		2		10	1		12	1

5 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 121.

6 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 217.

7 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 275.

8 Gorišek, Usnjarska obrt v Škofji Loki, str. 165.

9 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 271, 281, 284.

10 Sterle, Občina Škofja Loka, str. 79–80.

11 F. Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki I*, str. 73, (strojar Mihael Krašovec, Fužinsko predmestje); F. Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 100 (po Janezu Kraševcu usnjarsko obrt deduje pastorek Anton Šubic, Spodnji trg 12).

12 ZAL-ŠKL, ŠKL 379, Zadruga rokodelskih in dopuščenih obratov v Žireh, t. e. 1, 2, (Matija Dolenc, Stara vas; Anton Leskovec, Osojnica; Anton Grom, Stara vas; Milan Dolenc, Stara vas; Ivan Leskovec, Podklanec; Tomaž Šorl, Selo).

13 Žumer, Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva, str. 169 (Jakob Dermota, pri Dermotu; Josip Demšar, pri Blašk; Jožef Lavtar, pri Žabničar, vsi iz Železnikov, in Franc Kržišnik, pri Ledrar iz Selc. V Železnikih je deloval še irhar Josip Košmelj, pri Bajserber).

Od konca leta 1945 do nacionalizacije leta 1946 in 1948 sta obratovali še usnjarna Antona Šubica v Škofji Loki in Dermotova v Železnikih, ki je postala državno podjetje.¹⁴ Po njenem zaprtju (1962) se je usnjarska tradicija na Loškem končala.

Na terenu, v literaturi in virih sem dobila še nekaj podatkov o usnjarski delavnici Antona Šubica v Škofji Loki, Strojarni in usnjarni v Žireh ter Dermotovi in Demšarjevi usnjarni v Železnikih, zato jih bom v nadaljevanju natančneje predstavila.

Usnjarska delavnica Antona Šubica v Škofji Loki, pri Krašovcih

Anton Šubic st. je leta 1886 kupil hišo na Spodnjem trgu 18 v Škofji Loki, kjer si je uredil usnjarsko delavnico. Usnjarstva se je izučil pri mojstru Klobovsu v Poljanah, ki je strojil tudi mehove.¹⁵ Z ženo Terezijo sta imela sina Antona ml. (1894–1973). Po moževi smrti (okoli leta 1898) se je Terezija še dvakrat poročila, tretjič s usnjarem Ivanom Kraševcem, ki je imel svojo usnjarno na Spodnjem trgu 12. Anton ml. se je usnjarstva izučil pri svojem očimu, po katerem je tudi podedoval delavnico, ki jo je vodil vse do leta 1947, ko so jo nacionalizirali, orodje pa

prepeljali v nacionalizirano Dermotovo usnjarno v Železnikih.

Od mesarjev in kmetov je Anton Šubic odkupoval goveje in telečje kože in kože drobnice (ovac in koz), svinjske kože pa je prodajal v Knafličevo tovarno usnja v Kamniku. Iz govejih kož je strojil usnje za podplate in vrhnje dele čevljev, za katere so uporabljali tudi telečje usnje. Usnje drobnice so potrebovali za notranje dele čevljev.

Za bivalno hišo na Spodnjem trgu 12 je bila delavnica. V pritličju so bile apnene jame in jame za namakanje ter strojenje kož. Preden so kože namočili v strojilne jame, so jim na posebnih lesenih panjih z noži odstranili dlako, maščobo in ostanke mesa ter jih na cepilnem stroju še stanjšali, da je bila koža povsod enako debela. V prvem nadstropju je bila sušilnica za

Usnjarna Antona Šubica ml. (1894–1973) na Spodnjem trgu 12 v Škofji Loki. (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

14 ZAL-ŠKL, ŠKL 12, Okrajni ljudski odbor Škofja Loka, t. e. 25, a. e. 1047, 1054.

15 F. Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 104, 100.

usnje, s sušilno napravo (velike vroče cevi). V nadaljevanju sušilnice je bila delavnica z marmorno mizo, na kateri so strojeno usnje gladili in podplatno usnje še dodatno stiskali v *valcmašini*. V delavnici so imeli tudi mlin za mletje lubja, ki se je uporabljalo za strojenje kož (tanin). Ko je bilo lubje že izčrpano, so ga pobrali iz strojilnih jam in ga pri Fužinskem studentu posušili na prostem. Suhega so shranjevali doma, v *šupi*, ter z njim kurili peč za sušenje usnja, in štedilnik, na katerem so kuhali hrano. Ob Selški Sori, nasproti kašče, ob nekdanjih t. i. Čevljarskih mestnih vratcih, so imeli t. i. mlin, v katerem so spirali kože.¹⁶ Ta mlin oziroma stope so bile prvič omenjene že leta 1560, bile so v lasti mestnih čevljarjev in usnjarjev. V stopah so lubje trli v čreslovino. Zadnji cehovski delničar in lastnik je bil Anton Šubic.¹⁷

Doma so imeli poleg usnjarne tudi trgovino z usnjem in čevljarskimi potrebščinami. Tam sta največkrat prodajali mama Frančiška, roj. Hartman (1900–1987), Španova s Suhe, in sestrična Olga Šubic. Pred 2. svetovno vojno je pri prodaji pomagala tudi domača hči Frančiška (roj. 1922). K njim so prihajali kupovat čevljarji iz Škofje Loke, Žirov, Poljanske doline, Žabnice, medvoškega konca in drugod. Poleg domačega usnja, iz katerega so šivali le težke delavske škornje in čevlje, so za boljše čevlje prodajali tudi boks, semiš in ševró. Te vrste usnja so kupovali pri ljubljanskih trgovcih Čekada in Pečenko, ki sta imela trgovini z usnjem na Trubarjevi cesti. Pri njima sta kupovala usnje tudi izdelovalca torb Porenta in Kajzer iz Sv. Duha. Usnje so z vozom vozili prodajat tudi na sejme v Žiri, Poljane, Kranj in Selško dolino.

V delavnici so bili poleg mojstra še štirje delavci (vajenci in pomočniki). Delali so od 6. ure zjutraj do 12. ure, ko je sledila ura odmora za kosilo. Z delom so nadaljevali do 17. ali 18. ure. Delali so tudi ob sobotah, ob nedeljah, cerkvenih in državnih praznikih pa so imeli prosto. Pomočniki in vajenci so, dokler se niso poročili, spali in jedli kar z domačo družino. Poleg delavnice je bila soba s štirimi posteljami, omaro za obleko ter mizo s stoli. Pred vojno so že postavili angleško stranišče. Perilo jim je prala dekla, prav tako jim je pospravljala sobo. Zajtrk, malico, kosilo in večerjo so jedli z družino pri skupni mizi. Za kosilo je bila vsak dan (razen ob petkih) goveja juha. Zraven so postregli še krompir, makarone z mesom, golaž, polento, telečjo obaro, ajdove žgance s kisló repo ali zeljem, kolone ... Ob petkih je bila na mizi vedno *suha župa*, tj. *ješprenova* juha, po njej pa so dobili še palačinke ali *šmorn* (praženec). Gospodinja je za veliko noč in božič vajencem in pomočnikom podarila velik kos potice in šunke. V soboto po *žegnjanju* so vsi skupaj pojedli *žegen*. Na velikonočno nedeljo je bilo na mizi praznično kosilo: goveja juha, *tenstan* krompir, svinjska pečenka, *pohan* piščanec in solata.¹⁸

16 Jožica Košenina, Škofja Loka.

17 F. Štukl, Prispevki k privatni proizvodnji v Škofji Loki od cehov do leta 1941, str. 32.

18 Jožica Košenina, Škofja Loka.

Strojarna in usnjarna v Žireh, družba z omejeno zavezo

Močno razvita čevljarska obrt v Žireh je za svoj obstoj in razvoj potrebovala kakovostno strojeno usnje. Zato je bila 6. 6. 1920 ustanovljena Strojarna in usnjarna Žiri kot družba z omejeno zavezo. V notarskem zapisu piše, da so »predmet družbenega podjetja kupovanje in prodajanje surovih kož vsake vrste in njih izdelovanje ter kupovanje in prodaja vseh takih izdelkov; nadalje naprava svojih lastnih zgradb in delavnic in sploh pospeševanja in obrat vseh v to stroko spadajočih panog«. V osnovno glavnico družbe, ki je znašala 215.000 K (kron), so vložili Čevljarska zadruga na Dobračevi in osemnajst posameznikov.¹⁹ Iz zapisnika usnjarne, napisanega leta 1923, izvemo, da so bili delničarji žirovski čevljarji, dva usnjarka in pravnik.²⁰ Delničar usnjak Anton Grom je bil tudi delovodja v usnjarni. Deleži so se v delniški družbi seveda spreminjali, ob razpustitvi usnjarne naj bi bilo osem deležev v rokah čevljarske družine Antona Gantarja, štirje so bili v lasti čevljarja Ivana Zajca, dva je imel čevljar Anton Anzelm in enega Vrabc.

Usnjarna je stala ob potoku Račeva, elektriko je dobivala iz javnega električnega omrežja. Sámo stavbo so trikrat dozidali. Za zadnjo dozidavo so ohranjeni tudi načrti iz leta 1930, z delom naj bi končali okoli leta 1937. V pritličju so kože čistili, namakali v apnenih jamah, odstranjevali dlako in maščobo, cepili in na koncu strojili. V nadstropju so bili zunanja in notranja sušilnica za usnje ter prostori, v katerih so usnje še valjali, gladili, mastili in barvali. Tu so usnje tudi skladiščili.²¹

V letih 1939 in 1940 je v usnjarni delalo deset ljudi.²² Leta 1941 so jo prevzeli Nemci in jo preimenovali v Ledergerberei G. m. b. H. Sairach. V istem letu so vsak mesec predelali povprečno 1500 kg govejih kož za podplate ter 150 kg telečjih in 403 kg govejih kož za vrhnje usnje. Delo v usnjarni se je končalo leta 1944.²³ Precej strojev in usnja so Nemci odpeljali. Po vojni so usnjarno preuredili v vajeniško šolo za čevljarje. Stroje in material, ki so še ostali v usnjarni, so odpeljali v Kranj in na Štajersko. Po spominu starejšega občana so v njej izdelovali kakovostno usnje.²⁴ Danes stavbe ni več.

Demšarjeva usnjarna v Železnikih

Demšarjeva usnjarska delavnica je stala nasproti cerkve v Železnikih. Vodil jo je Blaž Demšar, roj. 1795, zato se je po domače reklo pri Blažku. Z usnjarsko obrtjo je nadaljeval sin Janez Demšar (1825–1874), po njem jo je prevzel sin Janez ml. (1857–1889). Usnjarna je po smrti Janeza ml. na tem mestu prenehala delovati.

19 ZAL-ŠKL, ŠKL 299, Notariat Škofja Loka, 1856–1926, t. e. 95.

20 ZAL-ŠKL, ŠKL 294, Strojarna in usnjarna Žiri, 1921–1942, t. e. 1.

21 Arhiv družine Gantar, Žiri.

22 ARS, AS 448, Zbornica za trgovino, obrt in industrijo, fasc. 289.

23 ZAL-ŠKL, ŠKL 294, Strojarna in usnjarna Žiri, t. e. 1.

24 Zasebni arhiv Marjana Gantarja, Ljubljana.

Terilnica lubja na Kovniku ob reki Sori, zgrajena okoli leta 1906. Pred leseno zgradbo je zloženo lubje, pripravljeno za obdelavo v terilnici. (v zasebni lasti)

Usnjarsko tradicijo je nadaljeval Janezov mlajši brat Jožef Demšar (1868–1943), ki se je usnjarstva izučil doma, kot pomočnik pa je znanje nabiral še na Koroškem in v Zgornji Avstriji. Leta 1900 je na Češnjici 36 postavil novo usnjarsko delavnico, stala je zunaj naselja, ob reki Sori. Devet let pozneje je v bližini zgradil še stanovanjsko hišo (Češnjica 1) in gospodarsko poslopje, v katerem sta bila skladišče in trgovina z usnjem. Po domače se je tu še vedno reklo pri Blažku.²⁵

Leta 1905/06 je na Kovniku zgradil terilnico lubja,²⁶ ki jo je poganjala vodna moč Sore. Lubje, ki ga je mletl v njej, so dobavljali okoliški kmetje. Viške čreslovine je prodajal kemičnim tovarnam doma in na tujem. Dobiček od trgovine s čreslom je bil vse večji, zato je zgradil še skladišče in terilnico na električni pogon, in sicer ob industrijskem tiru na Trati pri Škofji Loki (1928), ki je od Češnjice oddaljena le 19 km. Sem so mu dovažali lubje z vse Gorenjske.

Kot umen gospodar je vlagal tudi v posodobitev proizvodnje. Tako je leta 1940 imel stroj za struženje mokrih in suhih kož, stroj za cepljenje in glajenje kož ter sode za pranje, strojenje in maščenje kož. Sušilnico in stroj za valjanje podplatov je imel že kupljena, a tega leta še nista delovala.

Izdelovali so rjavo in črno zgornje usnje, podplatno usnje, rjavo formatizirano usnje za pogonska jermena in sedlarsko usnje. Ovčje kože so strojili za podloge. Kože so kupovali v okolici in tudi zunaj Slovenije.²⁷

25 Jože Demšar, *Železniki*.

26 ZAL-ŠKL, ŠKL 13, Sresko načelstvo Škofja Loka s predniki, t. e. 7, vodnopравни spis šte. 409/212.

27 Žumer, *Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva*, str. 182–184.

V usnjarni je bilo zaposlenih šestnajst ljudi: devet v proizvodnji, dva na terilnici na Kovniku, trije v terilnici na Trati, po eden pa v administraciji in trgovini. Delovni dan je trajal od 7. do 18. ure. Vmes je bil odmor za malico in kosilo. Za prehrano delavcev je skrbela »mama Ivana«, ki je kuhala domačo, močno hrano, zabeljeno z mastjo, da so delavci lahko zdržali ob težkem delu. Vsak delavec je za božič in veliko noč dobil šunko in potico. Vsi so prejeli redne tedenske plače, bili so zavarovani. Delavci se Jožefa Demšarja spominjajo kot dobrega in naprednega človeka.

Leta 1944 je usnjarna prenehala z delom, saj so material pobrali Nemci in partizani, le-ti so mu izdali tudi potrdilo. Po vojni je bil obrat nacionaliziran, stroji pa odpeljani v tovarno usnja v Bitolo, v Makedoniji. Tako so propadli načrti Jožefa Demšarja, da bi na Trati pri Škofji Loki zgradil tovarno za proizvodnjo gumenih podplato, za katero mu je arhitekt Molinaro že leta 1929 zrisal načrte.²⁸

Dermotova usnjarna v Železnikih

Dermotovi so bili znani loški usnjarji, saj je bil prvi usnjar iz te družine v Škofji Loki omenjen že leta 1656. Še v 19. stoletju jih je bilo v mestu šest.²⁹ V prvi polovici 19. stoletja se je Jurij Dermota preselil v Železnike. Usnjarsko tradicijo je nadaljeval njegov sin Jakob Dermota (1848–1908).

Največji napredek je usnjarna doživela pod njegovim sinom Jakobom (1878–1932), saj je usnjarska delavnica med 1. svetovno vojno prerasla v industrijo. Leta 1930 je zaposlovala že štirideset delavcev, predvsem domačinov. Gospodarska kriza in 2. svetovna vojna sta precej zdesetkali število zaposlenih. Po Jakobovi smrti je vodstvo usnjarne do nacionalizacije prevzela žena Alojzija (1893–1968). Za usnjarja se je izučil tudi njun sin Jakob, ki je umrl med 2. svetovno vojno.³⁰ Popis usnjarne leta 1945 navaja le še štiri pomočnike, enega vajenca in tri pomožne delavce.³¹

Usnjarna Jakoba Dermote je stala za stanovanjsko hišo (Železniki 32), tik ob strugi Selške Sore, in so jo neprestano dograjevali in širili. Leta 1913 je Jakob v svojo delavnico napeljal električno energijo iz sodarske zadruga. To je omogočilo uporabo strojev pri predelavi kož. Ker se je obrat razvijal, so zmogljivosti elektrarne sodarske zadruga postale premajhne, zato je Jakob Dermota zgradil lastno hidrocentralo, z močjo 12 KS. Strojni park je leta 1930 dopolnil še s parno lokomobilo. Imel je štiri terilnice lubja na vodni pogon, peto je zgradil na Trati ob škofjeloški železnici. V usnjarni je bilo pet sodov za obdelavo kož, 25 strojljnih jam, cepilni stroj, valjalnik usnja, stroj za struženje usnja (*falcmašina*), gladilni stroj, razne črpalke, sušilni ventilatorji, delavniške marmornate mize in drugo

28 Jože Demšar in njegov družinski arhiv, Železniki.

29 Gorišek, Usnjarska obrt v Škofji Loki, str. 166.

30 Žumer, Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva, str. 182–184.

31 ZAL-ŠKL, ŠKL 12, Okrajni ljudski odbor Škofja Loka, t. e. 25, a. e. 1049.

Sušenje usnja pred Dermotovo usnjarno v Železnikih, leta 1960.

(hrani: Loški muzej Škofja Loka)

usnjarsko orodje. Izdelovali so predvsem vrhnje in podplatno usnje ter notranje podloge za čevlje.³²

Leta 1948 je bil obrat nacionaliziran in registriran kot Usnjarna Železniki. Vnuk Peter Weichenbach se je spominjal, kako je babica Alojzija trpela, ko je gledala, kako usnjarna propada ter kakšen odnos so imeli delavci do strojev in materiala. Na babičino pobudo se je tudi sam izučil za usnjarja, ker je upal, da bo dobil delo v domači delavnici. Žal je šla usnjarna leta 1962 v stečaj.³³

VIRI:

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki (ZAL-ŠKL)

SI_ZAL_ŠKL/0379, Zadruga rokodelskih in dopuščenih obratov v Žireh, 1907–1947, t. e. 1, 2.

SI_ZAL_ŠKL/0012, Okrajni ljudski odbor Škofja Loka, 1945–1948, t. e. 25, a. e. 1047, 1049, 1054.

SI_ZAL_ŠKL/0299, Notariat Škofja Loka, 1856–1926, t. e. 95.

SI_ZAL_ŠKL/0294, Strojarna in usnjarna Žiri, 1921–1942, t. e. 1.

SI_ZAL_ŠKL/0013, Sresko načelstvo Škofja Loka s predniki, 1857–1945, t. e. 7, vodnopravni spis števil. 409/212.

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

SI_AS 448, Zbornica za trgovino, obrt in industrijo, fasc. 289.

³² Žumer, Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva, str. 182–184.

³³ Peter Weichenbach, Železniki.

Ustni viri

Jože Demšar, Železniki

Marjan Gantar, Žiri

Jožica Košenina, Škofja Loka

Peter Weichenbach, Železniki

LITERATURA:

Andrejka, Rudolf: Škofjeloški cehi. V: *Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj*. Škofja Loka 1936, str. 18–24.

Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973.

Gorišek, Doroteja: Usnjarska obrt v Škofji Loki. V: *Loški razgledi* 8, Škofja Loka: Muzejsko društvo 1961, str. 165–171.

Otorepec, Božo: Doneski h gospodarski zgodovini Kamnika do 16. stoletja. V: *Kamniški zbornik* 3, Kamnik 1957, str. 43–61.

Stanonik, Marija: Delo žirovskih čevljarjev. V: *Loški razgledi* 20, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973, str. 100–111.

Sterle, Meta: Občina Škofja Loka. *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja – 20. stoletje*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1984.

Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki I*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1981.

Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki II*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1984.

Štukl, France: Prispevki k privatni proizvodnji v Škofji Loki od cehov do leta 1941. V: *Loški razgledi* 47, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2000, str. 31–44.

Štukl, Jože: *Arheološke raziskave srednjeveške Škofje Loke*. Diplomsko delo, 2002.

Žontar, Majda: Usnjarska in čevljarska industrija. V: *Gorenjska industrija od manufakture do danes*. Kranj: Gorenjski muzej, 1992, str. 68–76.

Žumer, Niko: Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva. V: *Selška dolina v preteklosti in sedanosti*. Železniki 1973, str. 168–186.

Summary

The leather industry in the Loka area

The first furrier is mentioned in Škofja Loka in 1263 and tanners founded their own guild in the middle of the 15th century (1459). Cobblers who were simultaneously tanners obtained guild rights in the same year. Around 1768, the Loka area tanners separated from cobblers and founded their own guild, whose patron saint was St. Francis.

In the 18th century there were nineteen tanneries, eight furriery workshops and one ironing plant for soft leather in the Loka area. At the end of the 19th century (1880), the number of tanneries had fallen to fifteen and, in addition to them, only one plant for soft leather still operated and furriers can no longer be found. In the first half of the 20th century, there were only twelve tanneries and one plant for soft leather still in Železniki.

Among the larger tanneries that operated between the two world wars were the Anton Šubic tannery in Škofja Loka, Strojarna in usnjarna Žiri and Dermota and Demšar tanneries in Železniki.

In the Anton Šubic ml. tannery (1894–1973) in Škofja Loka, leather was tanned for shoe uppers and soles, suitable for making heavy working boots, and the hides of small cattle for the inner parts of shoes. Five workers worked alongside the master in the workshop. In addition to the tannery, they also had a shop for leather and cobbling accessories. The tannery and shop operated until nationalisation in 1948. A share-holding company, Strojarna in usnjarna Žiri, was founded in Žiri on 6 June 1920 to meet the needs of the strongly developed shoemaking industry. In 1939 and 1940, it employed ten people. It was taken over by the Germans at the beginning of the Second World War. At that time, they produced on average of 1500 kg of cowhide for soles, and 150 kg of calfskin and 403 kg of cowhide for leather uppers each month. Work in the tannery ended in 1944, when the Germans removed the majority of the machines and leather.

The Demšar family was already involved in the leather industry in Železniki at least at the start of the 18th century. The last of them was Jožef Demšar (1868–1943), who set up a new leather workshop in 1900. They made leather for shoe uppers and soles, shaped leather for drive belts and prepared saddle leather. Sheep skins were tanned for linings. The tannery employed sixteen people. In 1944, the tannery ceased operating because the Germans and partisans collected all the material. After the war, the plant was nationalised and the machines were taken to the leather factory in Bitola in Macedonia.

Dermota tannery in Železniki operated longest in the Loka area. The Dermota family is already mentioned in Škofja Loka in 1656. In the first half of the 19th century, the tanner Jurij Dermota moved to Železniki. The tannery experienced its greatest progress during the First World War, when it expanded from being a craft workshop into an industrial plant in which in 1930 it already employed 40 workers. The economic crisis and the Second World War greatly decimated the number of employees; an inventory of the tannery in 1945 states only 4 assistants, one apprentice and three auxiliary workers. The plant was nationalised in 1948 and registered as Usnjarna Železniki. It operated until 1962, when it bankrupted. The leather industry tradition in the Loka area thus came to an end.

Tavčarjev in moj Karlovec

Izveček

Prispevek sledi objavam novele V Karlovcu Ivana Tavčarja in hkrati razkriva zgodovino hiše v Dolenji Ravni 3, po domače se kraju pravi Karlovec, kamor je pisatelj umestil njeno dogajanje. Kot v mnogih drugih zgodbah je pisatelj navdih za like našel pri resničnih ljudeh, ki jih je srečeval v Loškem pogorju. Prebivalci Karlovca so bili zato že v prejšnjem stoletju predmet preučevanja literarnih zgodovinarjev, prispevek pa zgodbo razplete do današnjih dni.

Abstract

Tavčar's and my Karlovec

The contribution traces publication of the short story In Karlovec by Ivan Tavčar and, at the same time, sheds light on the historical house at Dolenja Ravan 3, known locally as Karlovec, where the writer set his events. As with many other stories, the writer found inspiration for the characters in real people that he met in the Škofja Loka hills. The inhabitants of Karlovec were therefore already the subject of study of literary historians in the last century and the contribution unravels the story to today.

Po sledih Tavčarjeve novele V Karlovcu

Novela *V Karlovcu* je prvič izšla leta 1880, v Letopisu Matice slovenske, pod psevdonimom Emil Leon, in sicer z naslovom *V Karlovci*.¹ Ivan Tavčar jo je napisal leta 1879, ko je kot mlad odvetniški pripravnik delal pri Janezu Mencingerju v Kranju. Osemindvajsetletni mladenič je razmišljal o samostojni odvetniški karieri in se že uveljavil kot publicist in govornik, javnosti pa se je predstavil s svojo romantično novelistiko. Novelo *V Karlovcu* je napisal v prevladujočem klasičnem

1 Leon, *V Karlovci*, str. 302–325.

realizmu, dogajanje pa umestil v revolucionarno leto 1848, v resnični Karlovec, samotno kmetijo, ki že stoletja ždi v grapi pod Blegošem. Prepletel je opise rojstne vasi Poljane ter okoliška krajevna imena in like, ki jih je poznal iz kmečkega življenja. Karlovec z njegovim starodavnim rodом je opisal dokaj po resnici, o čemer govorijo opombe dr. Ivana Prijatelja, v zbranih spisih iz leta 1929.² Dodatno pa je motive za nastanek novele in osebe iz nje pojasnil Lovro Perko, avtor članka *Revolucija v dr. Tavčarjevi noveli V Karlovcu*, objavljenega v *Slovenskem narodu* (1930).³ Perko je bil dober poznavalec razmer v Poljanski dolini in Tavčarjev bližnji sorodnik. V *Slovenskem narodu*, *Jutru* in *Ljubljanskem zvonu* je objavil vrsto komentarjev in razlag k Tavčarjevim spisom.

Resnični dogodek, ki naj bi bil povod za nastanek zgodbe, se je zgodil okoli leta 1870, v gostilni na Vidmu (pri Vidmarju) v Poljanah. Med obiskovalci gostilne je sedel tudi stari Karlovčan Valentin in se v pogovoru »precej trdo izrazil o cesarju in drugih, namreč, da so vsi sami sleparji, tolovaji in podobno«.⁴ Ker je bil v gostilni tudi orožnik, ga je nemudoma aretiral in odpeljal skozi Škofjo Loko proti Ljubljani. Moža, ki je bil star kmečki »original«, je pred obsodbo rešilo posredovanje domačih veljakov, Tavčarju pa se je v spomin usedla »revolucionarna« razpoloženost Karlovskih, ki jih je poznal tudi iz svojih obiskov Karlovske grape.

Takrat je v Karlovcu gospodaril stari Aleš ...

*Viharji, med svetom tuleči, so vihrali nad Karlovcem in niso pustili za seboj nikakega sledu. Samo leto 1848, ko se je bil vnel plamen skoraj po vsej olikani zemlji, ko je želja po prostosti in osvoboditvi od težkih jarmov bila obča ter se končno kakor sod strelnega prahu razletela, šele tedaj so pljusnili valovi sveta tu sèm in vrgli v karlovske jarek nekoliko burnih dni, nekoliko joka in solza. Takrat je v Karlovcu gospodaril stari Aleš*⁵...

Aleš je pravkar pokopal svojo ženo in se ukvarjal z mislijo, kako bi poročil katerega izmed štirih sinov,⁶ saj nihče ni hotel v zakonski jarem. Najmlajša hči Marijana je služila v gradiču »na Smrečju«, v vasi Visoko.⁷ Nemirni duh marčne revolucije je došel tudi v te odmaknjene kraje in se utelesil v osebi učitelja Komolčka.⁸ Ta je z jeznim govorom v vaški gostilni potegnil za sabo še druge

2 Tavčar, *Tavčarjevih zbranih spisov II. zvezek*, str. 475–477.

3 Perko, *Revolucija v dr. Tavčarjevi noveli »V Karlovcu«*, str. 2.

4 Prav tam.

5 Valentina Ivan Tavčar prekrsti v Aleša.

6 V resnici je imel Valentin sedem sinov in nobene hčere.

7 Dr. Prijatelj v opombah pri izdaji iz leta 1929 meni, da pisatelj z vasjo Visoko misli Čabrače, vendar L. Perko v članku dokazuje, da je mišljena vas Malenski Vrh, ki je v resnici »visoko« nad Karlovcem.

8 Perko meni, da je Tavčar v učitelju Miklavžu Komolčku upodobil domačina Ivana Pintarja, po domače Jakaponovega, prevajalca in novinarja pri Slovenskem narodu in drugih listih. Zaradi

vaščane, da so šli nad grad Smrečje in njegove prebivalce. Tam se je ravno mudila mlada kontesa Ana,⁹ ki je, skupaj z Marijano, pred revolucionarji pribežala v Karlovec. S svojim prihodom je v grapo prinesla čisto drugačno življenje in kmalu so se vsi po malem zagledali vanjo, najbolj pa najstarejši, otožni Vid. A idila ni trajala dolgo, saj so oboroženi visoški revolucionarji prišli ponjo in pri tem ubili tudi karlovškega najstarejšega sina.

Po prvi objavi je novela ponovno izšla pod pisateljevim praviim imenom, v zbirki *Povesti*, v drugem zvezku od petih, leta 1896.¹⁰ Šest let po pisateljevi smrti (1929) je bila novela ponovno objavljena v knjigi z naslovom *Tavčarjevih zbranih spisov II. zvezek*,¹¹ ki jih je uredil in z opombami opremil Ivan Prijatelj, leta 1951 pa v *Zbranim delu*,¹² ki ga je uredila in opremila Marja Boršnik. Zadnji natis je novela doživela leta 1998, v izbranem delu z naslovom *Ivan Tavčar*,¹³ urednika Iztoka Iliča, ki je tudi avtor spremne besede.

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je bila novela V Karlovcu, skupaj z drugimi Tavčarjevimi deli, navdih Igorju Torkarju, ki je *po motivih dr. Ivana Tavčarja svobodno skupaj zložil* romantično ljudsko igro v slikah, z naslovom *Ravbarski cesar*.¹⁴ Prvo uprizoritev je doživela leta 1973, v Poljanah, leta 1977 pa celo ekranizacijo in bila predvajana na programu RTV Slovenija, prav tako v poljanskem narečju.

Kako v karlovško grapo?

Kraj se naziva Karlovec. Kako je dobil ta kot naše slovenske zemlje to ime, mi ni moč povedati.

Poezije ni nikakve v tem Karlovcu. Kadar prideš čez goro v karlovški jarek, dozdeva se ti, kakor bi bil zapustil svet ter prestopil meje življenja. Ako se oziraš nazaj po potu, po katerem si prišel, vleče se kakor nit kvišku po rebri, in čudno se ti zdi, da si mogel brez omotice prilesti po ti stezi tu dol. Kamor obrneš pogled, vidi se golo skalovje, malo pogorsko smrečje, brinja, nekaj rjavega resja in suhega praprotišča. Okrog in okrog pa se dvigajo gorska stegna.

In ker se dolina ravno nad Karlovcem in malo pod tako zviija, da je videti pogorje združeno eno v drugo, podoben je kraj globokemu breznu, katero je stvarnica z velikanskim svedrom zvirtala zemlji v skalnato osrčje.

pomanjkanja denarja je moral opustiti študij in je, preden je dobil službo v Ljubljani, nekaj časa preživel doma.

9 V kontesi Ani naj bi pisatelj upodobil mlado in zalo Vrbanačevo Ančko, hči bogatega kmeta in gostilničarja iz Javorij.

10 Tavčar, *Povesti*, Ljubljana, 1896.

11 Tavčar, *Tavčarjevih zbranih spisov II. zvezek*, Ljubljana, 1929.

12 Tavčar, *Zbrano delo*, Ljubljana, 1951.

13 Tavčar, *Ivan Tavčar*, Ljubljana, 1998.

14 Torkar, *Ravbarski cesar*, str. 115–138.

S tem opisom skrivnostnega in odmaknjenega kraja se srečamo takoj, ko začnemo prebirati Tavčarjevo novelo. Tako ga je doživljal avtor, kadar je tja odhajal na svoje ribiške pohode, in ne dosti drugače sem ga doživljala tudi sama, kadar sem kot majhna punčka v hiši na skalnem robu preživljala počitnice pri stari mami in atu. Moj rod po materini strani izhaja prav iz te hiše, iz te grape, kamor je rad zahajal tudi pisatelj. Prevzeli so ga divja odmaknjenost kraja ter samozadostnost in samosvojost njenih prebivalcev, ki »*te prijazno sprejmó pod streho, ti dadó vrezati črnega kruha in piti sladke češnjeve vodé*«. S svojim pisanjem je tako, kot še mnogim drugim krajem, domačijam in ljudem po loškem pogorju, Tavčar postavil neminljiv zapisan spomenik.

Beseda nas najprej spomni na hrvaški Karlovac, če pa smo domači s Škofjo Loko, pa na loško predmestje, ki je nekdaj ležalo izven mestnega obzidja in bilo znano po barvarjih platna. Pogled v Atlas Slovenije nam pove, da so na naših tleh še trije zaselki oziroma hiše s tem imenom. Ena prav v bližnji sosesčini našega Karlovca, pod Žirovskim vrhom nad Gorenjo vasjo, druga blizu Planine pri Sevnici in tretja levo od glavne ceste Trebnje–Novo mesto. Vsem štirim je skupno to, da ležijo v globeli, kar naj bi krajevno ime Karlovec tudi pomenilo.

Kar živi spomin teh krajev, se ve, da je tu stala karlovška hiša, karlovški mlin. Hiša bolj v hribu, mlin pa tik vode na robu, postavljen iz slabo otesanih hrastovih hlodov, na vse strani oprt in podprt ob skalo, toda vendar tako lehmo stoječ, da bi ga v ravnici ne premočna sapa brez težave morda podrla ter razmetala.

Naš Karlovec nosi takšno domače ime že dolgo, zapisanega najdemo v Franciscejskem katastru, hiša pa spada v zaselek z le tremi hišnimi številkami, pod skupnim imenom Dolenja Ravan, nekdaj tudi Spodnja Ravan ali Raven.¹⁵ Upravno sodi v Občino Gorenja vas - Poljane, saj glavna cestna povezava do zaselka vodi mimo Poljan in skozi Gorenjo vas do Hotavelj. Od tu dalje sledimo toku potoka Kopačnica, v katero se zliva manjši potok Logarščica. Ime nosi po mogočni kmetiji Logar, blizu vasi Suša, njeni lastniki so bili po 2. svetovni vojni tudi lastniki dvorca Visoko pri Poljanah. V Suši se potok iz Logarščice preimenuje v Karlovščico, njegov tok postaja vedno ožji, poln tolmunov ter manjših slapičev, ki se prelivajo preko skalnih skokov. Za nekaj časa se oddaljimo od potoka, saj si je ta strugo vrezal v pravo sotesko, kjer ni prostora za pot, kaj šele za cesto, ki so jo tod speljali v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Ta se zato strmo vzpne in naredi ovinek okrog poraščene in s škarpo podprte rebri in ko spet zagledamo potok, že ugledamo tudi hišo, zidano na siv skalnat rob. Predniki so dobro vedeli, zakaj so jo postavili tja, saj je drugod teren večinoma ilovnat in ob večjih deževjih začne zemlja mezeti in lesti proti dnu grape. Prvotna karlovška hiša je stala na drugem, desnem bregu potoka, vendar so, zaradi premikajočega ilovnatega terena, v 19. stoletju na drugem bregu grape zgradili novo.

15 SI_AS_176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, 1823–1869, k.o. Gorenja Ravan.

V Karlovec vodi pot z Malenskega vrha. (foto: Helena Janežič)

Kmalu zagledamo pred sabo, tik ob potoku, nekdanji mlin. Danes je to markantna stavba, ki jo je prvi kupec iz Ljubljane, v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, preuredil v počitniško hišico. Ker je bil strasten zbiralec starin, je kmečke vozove, lojtrnike, sani, mlinska kolesa in stare stroje odel v pisane barve in jih razstavil po urejenem vrtu, družbo pa so jim delali še amfore, glineni palčki in labodi. Prav ob potoku je voda zajezena v velik bazen, ki se je zdaj spremenil v žabjak, saj je v njem ob pomladanskih večerih prava žabja veselica. Od mlina je v

obnovljeni stavbi ostalo le še veliko mlinsko kolo. Zdajšnja lastnika sta iz Gorenje vasi, stari mlin z okolico skrbno urejata in sta mu spet dala za te kraje pristajajočo podobo. Nekdaj je nad sedanjo še ohranjeno stavbo stal še en mlin, ki se je leta 2009 zrušil sam vase.

Karlovska hiša, zidana »na skalo sivo«, je postavljena desno nad cesto in deluje kakor grajska utrdba. Do nje vodi po strmem bregu zavita stezica, makadamska cesta pa jo ureže ob potoku navzgor in šele čez kakih sto metrov naredi oster ovinek in nas pripelje pred hišo Dolenja Ravan 3.

Tavčar nam pove, da je prišel v globel »od zgoraj«, prek Malenskega Vrha, ki je bil od nekdanje povezane s poljansko stranjo. Taka je tudi cerkvena ureditev, saj je Karlovec vedno spadal pod župnijo Poljane oziroma njeno podružnično cerkev na Gori. Cesto ob potoku so do hiš v Dolenji Ravni speljali šele v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, pred tem je višje nad Karlovščico do zaselka vodil le ozek kolovoz. Prebivalci Karlovca so se v Poljane, ali naprej v mesto, vedno odpravili preko Malenskega Vrha in ne preko Suše, kakor je v navadi danes.

Cesta iz Suše ni speljana le do Karlovca, ampak vodi še naprej do ostalih hiš v vasi Dolenja Ravan in naprej do Malenskega Vrha, od koder je še slabe pol ure do vrha Gore.

Tretja možnost, kako priti do domačije, je skozi Dolenjo Žetino, kjer se rebra Koprivnika in Blegoša strmo spustijo v strugo, izdolbeno od Karlovščice. Ta izvira v pobočjih Koprivnika, ki proti severu zapira grapo, zato ni čudno, da se je Tavčarju pokrajina, ujeta med griče, zdela kakor jarek. V bistrem potočku še danes švigajo postrvi, čeprav takih velikank, kot je bila postrv Jera iz Tavčarjevega Cvetja v jeseni, ni več videti. Prizor iz istoimenskega filma, kjer Presečnikova Meta v družbi Janeza lovi Jero, je posnet prav v grapi pod karlovško hišo.

*Takoj pod Jelovim brdom izvira Karlovščica v precej mogočnem tolmunu. V nji se zrcalijo jeseni in nekaj drobnih macesnov, ker je čista, kakor kristal. Nato pa šumi po bregu, napravlja male, šumeče slapove, ki se zopet nabere v tolmune, dokler ni med šumom in penami dosežen globoki dol. Po vseh tolmunih pa živi množica črno-zelenih postrvi, da voda kar zatemni, kadar pred tabo švignejo pod skalnati rob.*¹⁶

Po sledih preteklosti

Poljanska dolina je skupaj s Selško dolino in delom Sorškega polja več kot 800 let tvorila Loško gospostvo, ki je bilo v lasti freisinškega škofa. Ta je ozemlje dobil z več darilnimi listinami, prva datira v leto 973. Fevd se je v naslednjih desetletjih še povečal z darovnicami in tako dobil obliko za naslednjih osem stoletij.

Za poznavanje razmer v Poljanski dolini je pomembna listina *Noticia bonorum de Lonka*, iz leta 1160, ki je najstarejši zapis urbarialnega tipa na slovenskih

¹⁶ Tavčar, *Cvetje v jeseni*, str. 247.

tleh. Iz dokumenta je razvidno, da sta bili v tem času Poljanska in Selška dolina že poseljeni, saj vir v obeh dolinah našteje 153 slovanskih hub.¹⁷ V listini se prvič pojavi ime Polan za Poljansko dolino in ne le za naselje. Zanimiva je tudi zato, ker kaže na hitro naraščanje prebivalstva Loškega gospostva. Škof je ob prevzemu namreč naletel na dokaj prazno ozemlje, ki ga je v več kolonizacijskih valovih izdatno posejil. Leta 1160 je gospostvo obsegalo okoli 300 hub, na gospostvu je z grajskim osebjem živelo okoli 2 300 prebivalcev in kar tretjina teh ljudi je prišla od drugod.

Na ravnino Sorškega polja je škof naselil koloniste z Bavarske (90 hub), manjša skupina kolonistov je prišla s Koroške in poselila gričevnat svet na obeh straneh Poljanske Sore, med Škofjo Loko in Poljanami (leta 1160 je bilo na tem območju 14 koroških hub). To skupino so sestavljali predvsem Koroški Slovenci iz okolice Vrbskega jezera, ki je bilo prav tako v lasti freisinškega škofa. O njihovi narodnosti pričajo slovenska imena, redki naseljenci nemške narodnosti so se kmalu poslovenili in se stopili s slovenskim večinskim življem.

O tem, kako zelo je škof spremenil zunanjo podobo Poljanske doline, pričata urbarja iz leta 1291 in 1318. V času med nastankom listine *Noticia bonorum de Lonka* (1160) in prvim urbarjem (1291) se je število hub povečalo kar za štirikrat in kolonizacija Loškega gospostva je bila s tem praktično zaključena. V zadnji četrtini 13. stoletja je koloniziran le še skrajni zahodni rob Selške doline, ko je škof s Tirolci iz okolice Innichena poselil pobočja Ratitovca.

Dr. Pavle Blaznik je v svojem delu *Kolonizacija Poljanske doline*¹⁸ natančno preučil lokacije posameznih naselbin, prav tako urbarje Loškega gospostva. Pri iskanju podatkov za zaselek Dolenja Ravan sem se tako največ opirala na njegove ugotovitve.

Zaselek Dolenja Ravan, kamor spada naš Karlovec, je v dokumentih različno poimenovan. Srečamo ga kot Spodnjo ravan, v starejših listinah je poimenovan Inferiori Seteneravn, Doleniraun ali tudi Dolenirawn, od leta 1825 pa je v Franciscejskem katastru poleg Dolenje Ravni zapisano še domače ime Karlowitz. Naselitev kraja se je izvršila v skupini, o čemer govori razdelitev zemlje po načelu navadne zaselške razdelitve. Zelo verjetno je bila vas kolonizirana malo pred letom 1291.

Kaj za Dolenjo Ravan pravijo urbarji?

Urbar \ Število kmetij	1291	1318	1501	1630	1754	1780	1817
hube	3	3	2	2	2	4 hiše/29 prebivalcev	3 hiše/22 prebivalcev
3\4 hube					1		
pustote			1				
kajže				1			
gostači ¹⁹					3		

17 Huba: tip podložniške kmetije v fevdalizmu, od katere je lahko preživela ena družina in je predstavljala enoto za obdavčitev. Njena velikost je znašala med 15 in 20 hektari.

18 Blaznik, *Kolonizacija Poljanske doline*, Škofja Loka, 1938.

19 Gostači niso bili lastniki hiš, v katerih so živeli, na dnino so navadno hodili k gospodarju.

Že leta 1291 so bile v vasi 3 hube, enako število zasledimo v urbarju iz leta 1318. Leta 1501 se je ena od hub spremenila v pustoto, ta je v urbarju iz leta 1630 omenjena kot kajža. Prve kajže zasledimo na loškem ozemlju že leta 1500, po tem letu se je njihovo število zelo povečalo, največ jih je bilo v 17. stoletju. Na razvoj kajžarstva sta močno vplivala razmah fužinarstva in promet, deloma so kajže nastale tudi na propadlih ali oslabeledih gruntih. Teh je propadlo relativno malo, pač pa so jih nekaj opustili takoj po prvi kolonizaciji, a so to ozemlje v 16. stoletju marsikje spet kolonizirali; mednje sodi tudi ponovno naseljena pustota v Dolenji Ravni.

Leta 1754 sta bili v Dolenji Ravni 2 hubi, 3¼ hube in 3 gostači, leta 1780 4 hiše z 29 prebivalci in leta 1817 3 hiše z 22 prebivalci.

V urbarju iz leta 1501 prvič zasledimo imena podložnikov, vendar jih je četrtnina še vedno brez priimkov.

Urbar	Število kmetij	Lastniki	Dajatve
1291	3 hube		1 šiling
1318	3 hube		1 šiling
1501	2 hubi	Cotzian Ersenn	17 soldov/šilingov in na županov račun 40 soldov/šilingov
		Colman Ersen	57 soldov/šilingov in na županov račun 40 soldov/šilingov
1560	2 hubi	Špela, sestra Marušina, hči Luka- nova Matevž, sin Križe-ja Kunca	

Leta 1770 je cesarica Marija Terezija zaradi lažjega popisa prebivalstva izdala dekret o označevanju hiš s hišnimi številkami in kmale uvedene tudi v Dolenji Ravni. Šele po tem letu lahko z gotovostjo trdimo, kateri priimki spadajo na katero kmetijo oziroma h kateri hišni številki. In prav v tem času se, sicer ne dolgo, v Dolenji Ravni pojavljajo 4 hišne številke. Najverjetneje sta številki 3 in 4 med seboj tesno povezani, to potrdijo tudi priimki, ki se pojavljajo na obeh številkah (Lamprecht – Jereb). Verjetno sta se že do leta 1817 združili v eno posest, pod hišno številko 3.

Prvi priimek, za katerega zagotovo vemo, da je bil »doma« v Karlovcu, je Jereb. 15. 8. 1770 se je v Srednji vasi pri Poljanah rodil Jernej Jereb, ki se je 28. 4. 1788 poročil z Jero (Gertrudis), rojeno Lamprecht (rojena na Gorenjem Brdu 9). Imela sta 15 otrok, vsi imajo kot kraj rojstva navedeno Dolenjo Ravan 3 oziroma 4. Prvorojenec Valentin, rojen leta 1791, je kmalu po rojstvu umrl, zato je njegovo ime dobil šesti otrok po vrsti, rojen 11. 2. 1799. To je bil Valentin Jereb, ki ga je Tavčar v noveli prekrstil v Aleša.²⁰

²⁰ Urednikova (dr. Ivan Prijatelj) opomba v: I. Tavčar, *Zbrani spisi*, str. 426.

Karlovčani

Sedaj je že v istini čas, da izpregovorimo o karlovških stanovnikih. Tu nam je povedati, da je bil karlovški rod od nekdaj takov, kakor je še sedaj. Karlovčani so od nekdaj doživljali sivo starost, dolga leta, dolgo življenje. Kar stoji Karlovec, je bilo to tako, in tako, upamo, ostane tudi v bodočnosti.

V mladosti so bili Karlovčani od nekdaj vsi enake, velikanske postave in širokopleči. A kar je čudno: imeli so malo ne vsi plave lase. Močni so bili – toda vendar krotkega duha, in nikdar se ni čulo, da bi se bili udeležili kakega pretepa.

Tako je pisatelj pred več kot 100 leti videl moje prednike in (ne)hote začnem opise vzporejati s sedanostjo. Od pravih Karlovčanov sem poznala le svojega starega očeta Cirila, ki je v Karlovcu živel od svojega prvega leta pa do smrti, oktobra 1981. Takrat sem imela deset let in v mojem spominu je stari ata ostal plečat mož, močan kot Martin Krpan, ki si je brez težav na rame oprtal težke vreče in jih prenašal naokrog – prav kakor Tavčarjevi Karlovčani ...

Delali so pa tako, kakor uboga živina. Mlin ni stal skoraj nikdar, in stope so tolkle noč in dan. Če ni bilo prosa, se je trlo olje iz češminjevih jagod, lanenega semena in še celo iz žira.

Vendar vse, kar se je zmlelo v mlinu, se je moralo prej nabrati od hiše do hiše, tam zgoraj v pogorju, ter potem zopet postaviti v hišo nazaj. In Karlovčani so vse to storili sami! Prinašali so težke mehove dan na dan iz pogorja v dol in jih donašali iz dola v pogorje nazaj. Če je bilo treba, so si oprtali meh čez rame, potem si pa še drugega položili po vrhu, počrez, čez tilnik, in tretjega z otrobi so stisnili pod pazduho, in tako otovorjeni so koračili po strmih navkreber.

Valentin Jereb (1799–1881) se je poročil z enainštiridesetimi leti, petnajst let mlajšo nevesto Uršulo Vonča (Bonča) je našel v Hotovlji. Menda je šel na poročni dan z jerbasom, polnim češenj, sam peš skozi Poljane, zvečer pa ga je domov spremljala nevesta. Na poti skozi vas sta se pogovarjala, koliko »soka« je kdo spil na ohceti.

Živel so sami zase in nekako zaničevali svet »tam zgoraj«. Ženili so se le tedaj, ko je bila prava potreba. Od nekdaj so imeli v hiši navado, da se je ženil samo eden od sinov. Drugi bratje so ostajali doma ter bili večni trpini. Naposled pa so opešali; osiveli so jim lasje in usločilo se jim je telo. A potem so počasi pomrli, ta to zimo, oni drugo. Na njih mesto je stopil nov zarod, ravno tistega duha kakor predniki v grobovih.

V zakonu se je Valentinu in Uršuli rodilo sedem sinov, samih krepkih fantov. Najstarejši Janez (1841) je nasledil domačijo, sledili so še Martin (1842), Gregor (1845), Mihael (1847), Franc (1850), Jakob (1852, umrl pri dveh letih) in Pavel (1854). Uršula je umrla za pljučnico leta 1877, s tem letom je povezana tudi novela, saj Tavčar pravi, da je stari Aleš (Valentin) pravkar pokopal svojo ženo.²¹

21 Tavčar, *Tavčarjevih zbranih spisov II. zvezek*, str. 82.

Gregor Jereb je Tavčarju predstavljal osnovo za lik otožnega Vida. (vir: dLib.si)

Gregor, doma so mu rekli Gregurc, je bil po tradiciji tisti od karlovških sinov, ki je šel v šole. Ljudsko šolo je obiskoval v Poljanah, normalno v Škofji Loki, nižjo gimnazijo pa v Kranju. 1867 je z dvainvajsetimi leti izstopil iz 5. razreda gimnazije in bil po končani vojaški službi sprejet k brzojavnemu uradu. Fantje z dežele so šli v šole starejši, zato je tudi Gregor v času, ko je obiskoval gimnazijo, že nosil brado. Nekega poletnega dne se je vračal domov na počitnice in je blizu Poljan srečal svojega očeta, namenjenega k maši. Oče ga je prepoznal, stopil je k njemu, ga pocukal za brado in rekel: »Gregurc, tole boš pa preč dau!«. ²²

Od nekdanj je bilo tako, da je starejši sin obiskoval nekoliko šol v mestu, da je govoril potem nemški, bral tiskane knjige ter podučeval brate in rodbino doma. Bili so vsi Karlovčani prebrisane glave, imajoč zavest, da so pametnejši od vseh pogorcev tam zgoraj.

Gregor Jereb je sprva kot brzojavni asistent in kasneje oficijal služboval v Pazinu in Ljubljani, večino časa pa v Trstu, kjer je leta 1893 tudi umrl. Udeleževal se je v tržaških narodnih društvih in sodeloval pri raznih slovenskih časnikih, največ pri Edinosti, pod psevdonimom Gregor Raván. Ukvarjal se je še s prevajanjem in bibliografijami ter preučeval slovensko literarno zgodovino. ²³ Tudi iz Trsta se je občasno vračal v Karlovec na počitnice in s svojo markantno brado in otožnimi potezami zbujal pozornost po dolini. Prav gotovo je Tavčar podoba otožnega Vida delno povzel po liku Gregorja Jereba. ²⁴ Njegovi bratje pa so kot samorasten, odporen in delaven rod živeli v potu svojih obrazov. Na lastne oči se je o tem prepričal tudi Tavčar, ko je na enem svojih obiskov v teh zapuščenih krajih ugledal nenavadno vprego. Štirje sinovi, vpreženi v plug, so orali njivo, stari Karlovčan pa je plug držal in ravnal. Ni nenavadno, da je pisatelj večkrat zapisal, da so delali kakor uboga živina.

Ker pa je pri mlinu bila tudi žaga, so imeli preskrbovati še to z delom. In tudi po les so sami prihajali v pogorje, spuščali hlode po jarkih nizdol in končno vrezane deske na glavi prinašali iz Karlovca v pogorje. Tako so živeli – istinito

²² Perko, Revolucija v dr. Tavčarjevi noveli »V Karlovcu«, str. 2.

²³ Šlebinger: Jereb Gregor, *Slovenski biografski leksikon*.

²⁴ S tem se ne strinja avtor opomb k izdaji iz leta 1998, ki pravi, da je Tavčar v Vidu po vsej verjetnosti upodobil težnje in usodo Blaža Jereba, sina dninarja – gostača Matevža iz Poljan. Čeprav je ta obiskoval ljubljansko gimnazijo pet let pred Tavčarjem, je oba ožja rojaka poleg nacionalne osveščenosti družila tudi literarno-ustvarjalna ambicija.

Leseni piloti nekdanjega Anžonovega mlina še vedno stojijo. (foto: Helena Janežič)

prav ob potu svojega obraza! Ni zatorej čudo, ako so se vsi Karlovčani na stara leta usušili kakor sad na lesi in ako jim je tedaj izginilo malone vse meso od kosti.

Še en kmečki »original« je v tem času izšel iz Karlovca. To je bil Karlovški Anžon, brat Valentina Jereba, ki je po svoji zunanosti spominjal na hajduka. Nosil je dolgo brado, staro ponošeno obleko in bil redkobeseden. Kadar pa je le spregovoril, je pokazal svojo šegavo plat. Ker ob nedeljah in praznikih ni hodil k maši, so ga ljudje večkrat opominjali, on pa jim je odvrnil, da bo »enkrat v Ljubljano štoknil in jih bo pri frečkajnerjih en dopoldne za pol leta nabral«. V resnici mu »skok« v Ljubljano ni predstavljal večjega napora, saj je bil veliko na poti. Dostikrat je šel v Tolmin po tolminske žepne nožiče, ki so bili med kmečkim prebivalstvom takrat zelo priljubljeni. Lik Karlovškega Anžona je Tavčar uporabil v svoji znani povesti Cvetje v jeseni, kjer je dvoril in se nazadnje tudi poročil s Presečnikovo deklo Lizo in velikokrat »bruhnjal na t'minsk po nožičke«. Anžon se v resnici ni nikoli poročil, v grapi blizu karlovške domačije si je postavil mlin in žago, v hlevu pa je redil kravico. Prideloval je lan in trgoval z lanenim oljem, ki ga je prodajal po hišah. Z njim je zalagal tudi slikarja Štefana Šubica, s katerim sta se po besedah Lovra Pintarja prav dobro razumela.²⁵

Pri tem delu pa tudi ni čudo, da so v Karlovcu bili imoviti, petični. Spravljali so v žitnice ter imeli novec. Pametilo se ni, da bi bil kdaj zapravljajl kdo v rodbini.

²⁵ Perko, Revolucija v dr. Tavčarjevi noveli »V Karlovcu«, str. 2.

In vina tudi niso popivali. Davke in desetino so točno opravljali in dolgovi niso delali nikdar. Kadar pa je bilo treba, se jim tudi novec ni smilil.

V tej maniri se je rod Jerebov v Karlovcu nadaljeval z Valentinovim sinom Janezom Jerebom, ki se je leta 1877 poročil z Marijo Benedik, doma z Gabrške gore. Zvest tradiciji je vzel sedemnajst let mlajšo ženo, na poročni dan jih je štel šestintrideset, ona pa devetnajst. Novembra 1885 se jima je rodil edini otrok, hči Marjana oziroma Marija.

Po Janezovi smrti se je vdova Marija ponovno poročila, in sicer z Jernejem Tušarjem, doma iz Novakov. Tokrat je bil precej mlajši ženin, saj je bilo med njima kar dvaindvajset let razlike. V zakonu se je rodila hčer Marija (15. 7. 1899), ki so jo klicali Marička. Nikoli se ni poročila in je do svoje smrti (25. 3. 1945) ostala v Karlovcu.

Hči iz prvega zakona, Marjana - Marija Jereb se je po poroki z Jernejem Krekom, rojenim 11. 8. 1880, preselila na njegovo domovanje na Gorenje Brdo, tam se je leta 1919 rodil poslednji pravi Karlovčan, Ciril Krek.

Življenje vihra nad nami s silno oblastjo, trgajoč nam iz srca spomine, da izginjajo brez sledu²⁶

Zgodbo mojega starega očeta bi Tavčar prav gotovo vključil v katero svojih povesti, če bi mu bilo dano doživeti jo. Ustaljena tradicija je s Cirilovim prihodom v Karlovec skočila iz okvirov prejšnjih dveh stoletij.

27. 2. 1905 se je na kmetijo Šurkovih na Gorenje Brdo priženila Cirilova mama Marjana - Marija Jereb in prevzela priimek Krek. Njen mož Jernej Krek je zaradi slabih ekonomskih razmer kmalu po rojstvu četrtega otroka odšel v Ameriko, s trebuhom za kruhom. Delo je našel v rudnikih premoga na jugu ZDA, v Novi Mehiki, kamor sta pred njim že odšla njegov brat in oče Pavel Krek. Pavel je prihajal iz številne družine iz Bačen 7 (po domače U Kršiš), klicali so ga Povle. V svojem dolgem življenju je bil najmanj šestkrat v Ameriki in še danes se sprašujemo, kaj je bil dejansko namen njegovih potovanj. Sredi tridesetih let prejšnjega stoletja se je zadnjič vrnil k svoji ženi Maruši in leta 1936 umrl v Poljanah.

Jernejev brat je imel hotel na železniški postaji v Ratonu (Nova Mehika), Jernej pa je kmalu postal lastnik manjšega rudnika premoga. Njegova žena pa se je na drugi strani oceana, sama, s štirimi otroki, prebijala kakor je vedela in znala. In čakala na pisma iz Amerike.

To je bil čas 1. svetovne vojne, revščina je trkala na vrata in sami ženski z otroki na kmetiji ni bilo lahko. Najstarejša Marija (Micka) je imela komaj osem let, Angela pet, Lojze - najmlajši - pa tri leta. Poleg tega je bila Johana, tretja po vrsti, veliko bolna.

²⁶ Tavčar, *Tavčarjevih zbranih spisov II. zvezek*, str. 122.

Leta 1917 ali 1918 je v njihovo življenje vstopil prišlek iz Rusije. Bežal je pred revolucionarnimi prevrati v svoji domovini ali pa je bil kot vojni ujetnik dodeljen na kmetijo na Gorenjem Brdu. Zatočišče si je poskal pri mladi ženi s štirimi otroki, ki se je v postavnega Slovana zagledala. Za delo ni bil kaj prida, domačini so ga klicali grof in morda je na tem, da je bil modre krvi, tudi kaj resnice. Njegov prihod v tedaj že razpadajočo Avstro-Ogrsko ni zabeležen v nobenih razpoložljivih virih²⁷ in tako sem se lahko oprla le na ustna izročila ljudi, ki so »Rusa« osebno srečali ali pa se ga spominjajo iz pripovedovanj njegovih sodobnikov. Bil je pravi veseljak, ki je znal odlično igrati na več instrumentov, predvsem na harmoniko. Kjerkoli se je pojavil, je poskrbel za veselo vzdušje. Ime mu je bilo Ladik, edina ohranjena fotografija pa prikazuje čednega moškega v snobovski obleki, z navihanim pogledom v očeh.

Prišlek iz Rusije, oče Cirila Kreka. (vir: družinski arhiv)

Sad ljubezni med mojo prababico Marijo Krek in čednim Rusom je bil moj stari oče Ciril. Takratni poljanski župnik je, kljub dejstvu, da je bil Marijin zakoniti mož že vsaj dve leti v Ameriki, v krstno knjigo kot Cirilovega očeta vseeno zapisal Jerneja Kreka. A sreča kakor v Tavčarjevih povestih tudi tu ni trajala dolgo. Ladik je že po nekaj mesecih izginil neznano kam in verjetno nikoli ni videl sina. Ostale pa so pripovedi o radoživem veseljaku, njegova fotografija in nemirni geni, ki jih je v sebi nosil moj stari oče Ciril.

Leta 1921 je iz Amerike prišlo pismo. V njem je Jernej Krek pozval svojo ženo, naj se mu z otroki pridruži v rudarskem kraju na jugu ZDA. Naročal ji je, kako naj odda hišo v najem, hkrati pa je izrecno navedel, naj »tisto, kar je medtem pridelala v starem kraju, kar tam pusti«. S »tistim« je seveda imel v mislih mojega starega očeta.

27 Prihod ruskih beguncev začnejo arhivski viri beležiti z letom 1921, ko je tudi v Žiri prišla večja skupina, večinoma Ukrajincev, pripadnikov protiboljševističnega gibanja, pod vodstvom generala Vrangla.

Fotografija za skupinski potni list. Prva z desne je Angela Krek, mama Marija Krek in Micka (Mary) Krek, sedi Lojze (Loius) Krek. (vir: družinski arhiv)

Tako se je Marija Krek s tremi otroki (Marijo, Angelo in Lojzetom) leta 1921 slikala za potni list, v Trstu kupila vozovnico in se podala za možem. Bolehno hčer Johano in Rusovega sina Cirila je zaupala v oskrbo svoji materi Mariji Jereb, ki je živela v Karlovcu. Kako se je počutila ob dejstvu, da verjetno za vedno zapušča dva svoja otroka, si lahko le mislimo, ohranjena fotografija s potnega lista prikazuje utrujeno žensko, vdano v svojo usodo.

Še ne dveletni Ciril je po odhodu svoje družine prišel živeti k stari materi v Karlovec, ki mu je odtlej pomenil dom za vse življenje. S staro materjo Marijo, njenim možem Jernejem, polsestro Johano in teto Maričko so obdelovali nekaj njivic na strmih pobočjih karlovške grape, redili par krav in mleli moko v domačem mlinu.

Vem, da je moj stari ata Ciril težko živel zaradi dejstva, da ni imel prave družine in da je bil Rusov sin, kakor so ga radi dražili okoličani. O tem mi je pripovedovala moja stara mama Ivanka, njegova žena, s katero sta se poznala že od malih nog, saj sta bila soseda. Iz trme je prišel na plan njegov nemirni raziskovalni duh. Že kot devetnajstleten fant je ob pomoči sosedov na Karlovščici postavil majhno elektrarno, ki je proizvajala dovolj elektrike za razsvetljavo Karlovca in še treh hiš.²⁸ Bil je izredno praktičen in iznajdljiv, a v vseh stvareh samouk. Električna in kasneje tudi električne naprave so bile njegova strast in neredki so hodili k njemu po nasvete glede nakupa ali popravila. Okoliški prebivalci se ga še danes spomni-

28 Stavba elektrarne še stoji, do nedavnega je bil viden tudi napis na pročelju - »Elektrarna Malenski vrh 1940«.

jo po njegovih turnih smučarskih spustih z Blegoša in Gore nad Malenskim Vrhom. Smuči je izdeloval sam, tudi za druge. Prav tako je znal narediti izvrstne sode, kadi in čebre.

Leta 1940 je bil vpoklican na služenje vojaškega roka v Biograd na Moru, ko se je začela 2. svetovna vojna, je bil star enaindvajset let. Jugoslovanska vojska je po nemškem napadu kmalu razpadla in Ciril je potreboval teden dni, da se je peš in z različnimi prevozi vrnil domov v Poljansko dolino. O zmedenem času, polnem težkih odločitev, ki je sledil, ni nikoli veliko govoril. Po nekaj pozivih, na katere se ni odzval, so ga v drugem poskusu Nemci (1943) našli doma. Prav tisto noč je na karloškem hlevu prenočeval ranjeni partizan Živko, ki je ob trumi prihajajočih Nemcev mislil, da iščejo njega. Skušal je pobegniti, vendar so ga

Ciril Krek kot štirileten fantič s svojo babico Marijo (na levi) in njenim možem Jernejem (na desni). Zadaj stojita njegova teta Marička in polsestra Johana (*vir: družinski arhiv*)

Nemci ustrelili, še preden je uspel prečkati potok v grapi pod Karlovcem. Njegovo usodo je v pesem prelila domača partizanska pesnica Pavla Benedik - Tatjana, objavljena je bila tudi v Loških razgledih.²⁹

Cirila so odvedli, a mu je uspelo pobegniti skozi okno kranjske vojašnice, kjer so zbirali mobilizirance, in spet se je peš in skrivaje vračal proti domu. Tam ni mogel ostati, zato se je umaknil k partizanom. Zaradi svojega tehničnega znanja je postal vezist v Vojkovi brigadi in bil že kmalu po prihodu v partizane ranjen, menda se je sam ustrelil v prst na nogi, da ga ne bi poslali na Štajersko. Kot ranjenec je nekaj tednov preživel na domačiji svoje bodoče žene Ivanke, v Dolenji Ravni 1. Tam so mu v senu na hlevu izdolbli pravi bunker in ga oskrbovali s hrano.

29 Benedik, Tovarišu Živkotu, str. 251–252.

Ciril Krek s svakom Francem Miklavčičem na smučeh, ki jih je izdelal sam. (*vir: družinski arhiv*)

Tik pred koncem vojne, 25. marca 1945, so Nemci v maščevalnem pohodu po dolini požgali več mlinov, ker so v njih mleli moko za partizane, na seznamu je bil tudi karlovški. Edina prebivalka Dolenje Ravni 3, Marička Tušar, je živa končala v plamenih. Ko se je Ciril leta 1945 vrnil domov, je našel Karlovec zapuščen in požgan. O tem, kako sta ga z golimi rokami obnavljala, je rada pripovedovala moja stara mama Ivana.³⁰

Najprej sta morala izdelati orodje, nato opeke, žgala sta apno v jami blizu hiše in počasi sta iz ruševin na požganini spet vstala karlovška hiša in mlin. Že med vojno se jima je rodil prvi otrok Lojze (1944), ki od leta 1964 živi v Frankfurtu na Maini. Sledila je Marija (1947), to je moja mama, in najmlajša Milka (1951–2004). Koliko zgodb iz njihovega otroštva sem slišala, največ po zaslugi stare mame, ki nam je ob večerih in med vsakodnevni opravili pripovedovala, kako je bilo nekoč! Velikokrat jo je v pripovedi

dopolnila tudi moja mama. Najraje sem poslušala o njihovih dogodivščinah na poti v šolo, ki so jo sprva obiskovali na Malenskem Vrhu, od 5. razreda naprej pa v Poljanah. Do tja je bilo uro in pol, nazaj pa včasih tudi tri. Stari ata Ciril je svoje otroke že zgodaj naučil smučati in jim tudi izdelal smučiči. Seveda so morali veliko pomagati doma na kmetiji, a nihče od njih ni ostal, vsi trije so se odselili.

Ivana je zgodaj ovdovela, saj je Ciril umrl že leta 1981, pokopan je na poljanškem pokopališču. Po njegovi smrti je v Karlovcu ostala sama. Ob pomoči svojih otrok, zetov in vnukov je pospravljala seno s karlovskih bregov, redila kravo in nekaj ovc ter obdelovala njivo in vrt. Nato je leta 2008 tudi sama odšla za možem Cirilom.

Moje brezskrbno otroštvo je v veliki meri povezano s tem krajem v globeli pod Blegošem in z njunima zadnjima prebivalcema. Na počitnicah, ki sem jih preživljala v Karlovcu, ni bilo nikoli dolgčas. Najbolj so mi ostale v spominu voznje s Puchovim motorjem, s katerim se je naokrog prevažal stari ata Ciril. Vnuke je, enega po enega, naložil predse na sedež motorja in vsakega zapeljal »en krog.« Ata in mama, kakor smo jima rekli, sta nas vedno znala zaposliti. Sama pa nista bila dosti drugačna od Karlovčanov iz Tavčarjeve novele, delala sta do konca.

30 Ivana Krek, rojena Miklavčič, se je rodila 25. decembra 1922, v Dolenji Ravni 1.

Mnogo je stvari, ki so se mi je za vedno vtisnile in predstavlja drag spomin na moje karlovske prednike. Predvsem pa sem ob njih spoznala, kako zelo resnične so Tavčarjeve besede, ki jih je sicer položil v usta Visočanu Polikarpu Khallanu, prav lahko pa bi jih izgovoril tudi kateri od Karlovčanov: *Zemlja domača – ni prazna beseda: del je mojega življenja, in če se mi vzame zemlja, se mi je tudi vzelo življenje Mogoče, da je težko umreti – moja vera to ni! – ali toliko zapišem, da bi raje umrl sredi domače doline, bodisi od gladu, nego na zlatem stolu nemškega cesarja, kjer bi imel vsega na kupe!*³¹

Zaključek

Skoraj bi z lahko vestjo trdil, da je bil Karlovec pred dvesto leti takšen, kakor je še danes.

*Gotovo pa je, da bi stari Karlovčani, ko bi vstali iz svojih že davno pozabljenih grobov, današnji Karlovec takoj zopet spoznali, in da bi se, ko bi jim bilo dovoljeno vrniti se v slabo to naše življenje, temu življenju takoj zopet privadili – ker v Karlovcu je še vse tako kot nekoč.*³²

VIRI:

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

- NŠAL, Krstna knjiga župnije Poljane 1864–1890.
- NŠAL, Krstna knjiga župnije Poljane 1749–1759.
- NŠAL, Krstna knjiga župnije Poljane 1737–1749.
- NŠAL, Krstna knjiga župnije Poljane 1721–1737.

Arhiv Republike Slovenije (ARS):

- SI_AS_176, Franciscejski kataster za Kranjsko, 1823–1869, k.o. Gorenja Ravan.

LITERATURA:

- Benedik, Pavla – Tatjana, Tovarišu Živkotu (padel 16. julija 1943), *Loški razgledi* 22, Škofja Loka: Muzejsko društvo 1975, str. 251–252.
- Blaznik, Pavle: *Kolonizacija Poljanske doline*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1938.
- Blaznik, Pavle: Popis kmetij na ozemlju loškega gospostva 1510. V: *Loški razgledi* 5, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1958, str. 119–127.
- Blaznik, Pavle: *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek 4, Urbarji freisinške škofije*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1963.
- Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973.
- Blaznik, Pavle: Zgodovinski razvoj Freisinškega loškega gospostva. V: *Loški razgledi* 19, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1972, str. 15–47.

31 Tavčar: *Visoška kronika*, str. 285–286.

32 Vsa besedila, pisana poševno, so vzeta iz Tavčarjeve novelete *V Karlovcu*, razen če je navedeno drugače.

- Boršnik, Marja: Pol stoletja narazen. V: *Jezik in slovtvo*, letnik 6, št. 3, Ljubljana, 1960, str. 87–91; letnik 6, številka 4, Ljubljana 1961, str. 113–119.
- Dolenc, Janez: *Kres na Grebljic: povedke z Loškega pogorja*. Ljubljana: Kmečki glas, 2000.
- Fortuna, Julka: Anekdote izpod Blegoša. V: *Loški razgledi* 27, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1980, str. 325.
- Fortuna, Julka: Življenje pod Blegošem med obema vojnama. V: *Loški razgledi* 25, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1978, str. 190–195.
- Kocijan, Gregor: Tavčarjeva kratka pripoved 1871–1880. V: *Jezik in slovtvo*, letnik 28 št. 7/8, Ljubljana 1982/1983, str. 254–265.
- Kos, Franc: *Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja*. Ljubljana: Matica Slovenska, 1894.
- Leon, Emil: V Karlovci, v: *Letopis Matice slovenske za leto 1880*. Ljubljana: Matica Slovenska, 1880.
- Perko, Lovro: Revolucija v dr. Tavčarjevi noveli »V Karlovcu« V: *Slovenski narod*, letnik 63, št. 30, Ljubljana 1930, str. 2.
- Šlebinger, Janko: Jereb Gregor. V: *Slovenski biografski leksikon*, elektronska izdaja, Ljubljana: SAZU, 2009.
- Tavčar, Ivan: Cvetje v jeseni. V: *Ljubljanski zvon*, 37/1917, št. 3, str. 247.
- Tavčar, Ivan: *Povesti*. Ljubljana: Kleinmayr & F. Bamberg, 1896.
- Tavčar, Ivan: *Tavčarjevih zbranih spisov II. zvezek*. Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1929.
- Tavčar, Ivan: *Visoška kronika. Zbrano delo, 6. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1958, str. 285–286.
- Tavčar, Ivan: *Zbrani spisi*. Ljubljana: Državna založba, 1951.
- Torkar, Igor: Ravbarski cesar. V: *Loški razgledi* 13, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1966, str. 115–138.

Summary

Tavčar's and my Karlovec

The writer Ivan Tavčar also drew material for his novels and short stories from farm life, where he obtained inspiration for the characters and their destinies. In 1880, under the pseudonym Emil Leon, he published a short story in Letopis matice slovenske entitled In Karlovec, which is among his less well-known works. The fictional story takes place on an isolated farm below Blegoš to which, in the revolutionary year 1848, the Countess Ana fled from her nearby manor house. The family that then lived at Karlovec numbered only sturdy sons and one daughter and its head was the farmer 'original', Aleš. The basis for the creation of the story is a real event that occurred at the inn Na Vidmu in Poljane around 1870. The writer breathed into the protagonists the characters and appearance of the real Karlovec people who in his time lived in the gorge below Blegoš, where he himself like to go fishing.

The present contribution, which sheds light on the history of the farm at Dolenja Ravan 3 and its inhabitants up until today, was created through historical fact, research of literary historians last century and new understandings. The material for fiction did not run short with the ending of Tavčar's time – the stories that the successors of Tavčar's Karlovec people have lived are as if they were taken from his short stories.

Dekliško šolstvo v Škofji Loki v drugi polovici 19. stoletja

Izvleček

Članek obravnava uršulinsko zunanjo in notranjo ljudsko šolo v Škofji Loki v 19. stoletju, kot je opisana v arhivskih virih. Izbrana so šolska leta 1847/48, 1848/49, 1864/65 in 1869/70, za katera je ohranjenega največ gradiva. Časovna omejitev je čas pred letom 1872, ko je šola dobila pravico javnosti. Pred tem letom so dekleta dvakrat letno delala javni izpit. Izpitni dokumenti in Letna poročila ob koncu šolskega leta so uporabljeni kot temeljni arhivski vir. Dokumenti so obravnavani pod tremi vidiki: rojstni kraj učenk, poklic staršev in učni uspeh učenk.

Abstract

Education for girls in Škofja Loka in the second half of the 19th century

The article deals with the Ursuline day and boarding primary school in Škofja Loka in the 19th century, as described in archive sources. The school years 1847/48, 1848/49, 1864/65 and 1869/70 were chosen, for which the most material has been preserved. The time limit is the time before 1872, when the school obtained the right to be public. Prior to that, girls sat a public exam twice a year. The exam documents and Annual Report at the end of the school year are used as basic archive sources. The documents are discussed from three aspects: birthplace of the pupil, occupation of the parents and educational success of the pupils.

Prihod uršulink v Škofjo Loko

Prihod uršulink v Škofjo Loko je tesno povezan z jožefinskimi reformami in razpustitvijo samostana klaris. 12. 10. 1782 so v škofjeloški klariški samostan iz Gradca prispele tri uršulinke: m. Marija Emerika grofica Batthyany, m. Katarina Amon in m. Mihaela Wahrheit. Pridružilo se jim je 13 klaris iz škofjeloškega samostana in redovnica iz ljubljanskega klariškega samostana. Uršulinke so redovno življenje s strogo (papeško) klavzuro združevale z delom vzgoje in poučevanja,

Risba loškega uršulinskega samostana, 1883. (hrani: AUŠL)

temu so bile prilagojene tudi postavitve samostanskih zgradb in struktura šole. Šolske stavbe so bile vedno v sklopu samostanskega kompleksa, celotno »območje« samostana in vrtov je bilo obdano z zidom. Uršulinska ljudska šola je bila namenjena samo dekletom, delila se je na zunanjo (tudi vnanjo) in notranjo. Še leta 1874 je bila uršulinska šola v Škofji Loki edina štirirazredna dekliška šola in ena od štirih štirirazrednic v kranjskem šolskem okraju.¹

Zunanja šola

Po prihodu v Škofjo Loko so uršulinke preuredile del prostorov za samostansko cerkvijo, na današnji Klobovsovi ulici 2, in 16. 11. 1782 odprle zunanjo ljudsko šolo² za dekleta, ki so vsako jutro prihajala v šolo in se po pouku vračala domov. Pouk je potekal v slovenskem jeziku,³ nemščina je bila učni predmet. Šola je leta 1824/25 imela naziv *dekliška industrialna⁴ in glavna šola*, leta 1855/56 se je razvila v štirirazrednico, 1889/90 v petrazredno ljudsko šolo, leta 1920/21 pa je dobila še šesti razred. Poleg predmetov glavne šole so se dekleta lahko učila pletenja, vezenja in šivanja (*industrialna šola*) ter udeleževala dodatnih dejavnosti.

1 Imenik šolskih oblastnij 1874. Druge štirirazredne šole v kranjskem šolskem okraju so bile v Škofji Loki (deška), Kranju (mešana) in Tržiču (mešana).

2 Šola je bila že v začetku trirazredna in je delovala po programu glavne šole, saj je Marija Terezija v šolski uredbi leta 1774 predpisala, naj bodo v samostanih po možnosti glavne šole.

3 AUŠL, Uršulinske šole, t. e. 3, Jahresbericht 1904/05, str. 37.

4 V besedilu za »Industrialschule« uporabljam izraz »industrialna šola«, kot je uporabljen v zborniku *Tristo let ljubljanskih uršulink*. V letnih poročilih škofjeloških šol se uporablja izraz »Obertnjska šola«.

Poleg domačink so zunanjo šolo obiskovala tudi dekleta, rojena v drugih krajih današnje Slovenije¹⁰ in izven nje (Trst, Želine na Koroškem). V času šolanja so nekatera od njih bivala pri domači družini, ki se je preselila v Škofjo Loko,¹¹ druga pri sorodnikih¹² ali hranodajalkah.¹³ Dekleta, ki niso spadala v domači šolski okoliš, so v šolskih statistikah označena kot »tuja« ali pa niso evidentirana.¹⁴

Poklici staršev

Izpitni dokumenti prikazujejo družinsko okolje, v katerem so odraščale učenke. Za leti 1848 in 1849 so ohranjeni podatki za zunanjo in notranjo šolo, za leti 1865 in 1870 pa le za zunanjo šolo.¹⁵

Leta 1847/48 in 1848/49 je bila uršulinska zunanja šola trirazredna, 1. razred je imel nižji (elementarni) in višji oddelek. Pouk je leta 1847/48 obiskovalo 230 deklet, leta 1848/49 pa 238.

Leta 1864/65 in 1869/70 je bila šola štirirazredna. V letu 1864/65 je ljudsko šolo obiskovalo 232 deklet, 160 deklet pa nedeljsko šolo. Leta 1869/70 je pouk v ljudski šoli obiskovalo 228, nedeljsko šolo pa 220 deklet. Podatki o poklicu staršev so za obe leti znani le za ljudsko šolo.

-
- 10 Npr. Žiri, Selca, Sora, Ljubljana, Kranj, Smlednik, Gorenja vas, Železniki, Poljane, Tržič, Stari trg pri Ložu, Celje, Mavčiče, Idrija, Polhov Gradec, Stražišče pri Kranju, Medno, Zagorje, Goričane, Podbrezje, Naklo, Novo mesto, Domžale, Ribnica, Kočevje, Kropa, Grad (Bled), Kranjska Gora ...
 - 11 Družina Steska je leta 1869 stanovala v Škofji Loki št. 114, otroci so bili rojeni v Ljubljani (Maria Anna in Emma), Radovljici (Eduard, Adolf in Anna) ter Škofji Loki (Melania). Družina se je po letu 1870 vrnila v Ljubljano, kjer je hči Emma obiskovala zunanjo deklinško šolo pri uršulinkah, njeno ime je leta 1871 in 1872 vpisano v *Letnem poročilu Uršulinske deklinške šole v Ljubljani*. Podobno družina Fabiani iz Škofje Loke št. 120, kjer je bila najstarejša hči Hedwig rojena v Novem mestu, Emil, Karolina, Karl in Ernst pa že v Škofji Loki. Prav tako je v Škofji Loki živela družina učitelja Janeza Zettla, njegova hči Marija je bila rojena na Bledu.
 - 12 Katarina in Joana Rudolf sta bili rojeni v Ljubljani, med šolanjem sta živeli pri teti, v Škofji Loki št. 42.
 - 13 Hranodajalke ali stanodajalke so bile ženske, ki so sprejemale na stanovanje in hrano šolarje ali šolarke iz drugih krajev. Poklic zasledimo v Škofji Loki v popisu prebivalstva iz leta 1869 in kasneje.
 - 14 NŠAL, ŽA Stara Loka, t. e. 47, spisi, Summarische Uebersicht 1841.
 - 15 Za posamezna leta so bili uporabljeni naslednji dokumenti:
1848: AUŠL, Uršulinske šole, Prüfungs-Extract 1848, t. e. 4.
1849: AUŠL, Uršulinske šole, Prüfungs-Extract 1849, t. e. 4.
1865: AUŠL, Uršulinske šole, Prüfungs-Extract 1865, t. e. 4, in SŠM, Razredba učenk 1865.
1870: AUŠL, Uršulinske šole, Prüfungs-Extract 1870, t. e. 4, in SŠM, Razredba učenk 1870.
Kjer v nadaljevanju ni posebej napisano, gre za tu navedene vire. Letnice uporabljenega dokumenta so v članku navedene glede na čas izpita ob koncu šolskega leta.

Poklice staršev učenk zunanje šole lahko razdelimo na tri skupine: poklici, povezani s podeželjem (zemljak,¹⁶ kmetovalec, kajžar, gostač in dninar), sledijo trgovci in obrtni poklici ter poklici, ki jih ne moremo uvrstiti ne v prvo ne v drugo skupino. Večji del so tu uradniki ali premožnejši posestniki. Na koncu je še nekaj oznak, ki pomenijo stan osebe (vdova, sirota).

Spodnja razpredelnica prikazuje število deklet, katerih starši so opravljali posamezni poklic v absolutnih številkah in odstotkih za posamezno leto.

Šolsko leto Učenke Poklic staršev	1847/48		1848/49		1864/65		1869/70	
	Število učenk	%	Število učenk	%	Število učenk	%	Število učenk	%
zemljak	41	17,8	38	15,9	66	28,4	29	12,3
kmetovalec	-	-	-	-	-	-	18	7,9
½ zemljak	-	-	-	-	4	1,7	-	-
zemljakinja ¹⁷	-	-	-	-	-	-	1	0,44
kajžar	37	16,1	42	17,6	41	17,7	51	22,4
kajžarica	-	-	-	-	-	-	6	2,6
gostač	23	10	29	12,2	32	13,8	48	21,05
gostja	-	-	-	-	-	-	1	0,44
dninar	32	13,9	34	14,3	-	-	1	0,44
trgovec	15	5,6	15	6,3	1	0,43	2	0,88
kramar	2	0,87	3	1,3	-	-	-	-
gostilničar	7	3	8	3,4	5	2,15	3	1,3
gostilničarka	-	-	-	-	1	0,43	1	0,44
glavnikar	7	3	6	2,5	2	0,86	1	0,44
tkalec	6	2,6	7	2,9	2	0,86	2	0,88
krznar	6	2,6	5	2,1	1	0,43	1	0,44
krojač	6	2,6	5	2,1	6	2,6	4	1,75
tesar	4	1,7	4	1,7	2	0,86	1	0,44
kovač	3	1,3	2	0,86	7	3,02	4	1,75
čevljar	3	1,3	6	2,5	3	1,3	3	1,3
urur	2	0,87	2	0,86	-	-	2	0,88
izdelovalec mila	2	0,87	2	0,86	-	-	-	-
usnjar	2	0,87	3	1,3	4	1,7	1	0,44
klobučar	1	0,43	1	0,44	1	0,43	1	0,44
klobučarka	-	-	-	-	-	-	1	0,44
pek	2	0,87	2	0,86	1	0,43	4	1,75
lectar	2	0,87	1	0,44	-	-	-	-
brivec	2	0,87	3	1,3	-	-	-	-
kamnosek	2	0,87	1	0,44	-	-	-	-
zidar	1	0,43	1	0,44	-	-	1	0,44
ključavničar	1	0,43	-	-	1	0,43	1	0,44
sodar	1	0,43	1	0,44	1	0,43	1	0,44
mlinar	1	0,43	-	-	2	0,86	-	-
mesar	1	0,43	-	-	1	0,43	2	0,88
mizar	1	0,43	2	0,86	-	-	1	0,44
barvar	1	0,43	2	0,86	-	-	-	-
sedlar	1	0,43	2	0,86	-	-	-	-

16 Prevod nemškega izraza Hubler, ki pomeni posestnika cele hube.

17 Prevod nemškega izraza Hüblerin, ki pomeni posestnico hube.

ribič	1	0,43	-	-	-	-	-	-
žebljár	1	0,43	-	-	-	-	-	-
rudar	-	-	1	0,44	1	0,43	-	-
rokodelec	-	-	1	0,44	-	-	-	-
šivilja	-	-	-	-	-	-	3	1,3
dimnikar	-	-	-	-	-	-	1	0,44
lekarnar	-	-	-	-	-	-	1	0,44
vrvar	-	-	-	-	-	-	1	0,44
perica	-	-	-	-	-	-	1	0,44
zdravnik	3	1,3	2	0,86	-	-	-	-
višji nadzornik	2	0,87	-	-	2	0,86	-	-
mestni sodnik	2	0,87	2	0,86	-	-	1	0,44
učitelj	2	0,87	2	0,86	-	-	1	0,44
uradnik	1	0,43	2	0,86	1	0,43	3	1,3
pisar	1	0,43	-	-	4	1,7	2	0,88
loterist	1	0,43	1	0,44	-	-	-	-
zakupnik konzumnega davka	1	0,43	-	-	-	-	-	-
glavar	-	-	-	-	1	0,43	-	-
poštni odpravnik	-	-	-	-	2	0,86	-	-
davčni uradnik	-	-	-	-	1	0,43	-	-
pobiralec vinskega daca	-	-	-	-	1	0,43	-	-
pobiralec davkov (dacar)	-	-	-	-	-	-	1	0,44
hišni posestnik	-	-	-	-	-	-	5	2,2
župan in zemljiški posestnik	-	-	-	-	-	-	2	0,88
aktuar	-	-	-	-	-	-	2	0,88
upravník	-	-	-	-	1	0,43	-	-
uradniški služabnik	-	-	-	-	2	0,86	3	1,3
c. kr. načelnik urada	-	-	-	-	1	0,43	-	-
ranocelnik	-	-	-	-	1	0,43	-	-
cerkovnik	-	-	-	-	3	1,3	1	0,44
vdova	-	-	-	-	1	0,43	1	0,44
dekla	-	-	-	-	-	-	3	1,3
beračica	-	-	-	-	-	-	1	0,44
sirota	-	-	-	-	1	0,43	3	1,3
brez podatka	-	-	-	-	25 ¹⁸	10,8	1	0,44
Skupaj	230		238		232		228	

18 Za leto 1864/65 manjkajo vsi podatki za 24 učenk 1. razreda, ki so obiskovale pouk le v poletnih mesecih.

Podatki za leti 1848 in 1849 so glede na zvrsti poklicev in delež posameznih poklicev zelo podobni, saj gre za dve zaporedni leti in so pouk obiskovala večina ista dekleta. V letih 1865 in 1870 se pojavijo novi uradniški poklici in ženske kot nosilke dejavnosti oziroma poklica (zemljakinja, kajžarica, gostja, gostilničarka, šivilja, klobučarka, perica, dekla, vdova, sirota, beračica).

V vseh letih je največji delež deklet (med 57 % in 67 %) prihajal s podeželja. Medtem ko se je z leti število deklet iz družin dninarjev zelo zmanjšalo, se je povečeval delež deklet iz družin gostačev in kajžarjev. Obrtni poklici se v letih 1865 in 1870 na novo skoraj ne pojavljajo več, zmanjšal se je tudi delež deklet iz trgovskih družin. V 70. letih prihaja več deklet iz družin uradnikov ali večjih posestnikov.

V letih 1865 in 1870 se v primerjavi s prejšnjima letoma pokaže večji razpon v družbenem statusu deklet na zunanji šoli: več je deklet iz družin uradnikov in premožnejših družin, na drugi strani pa več iz socialno šibkih in tudi enostarševskih družin.

Učni uspehi učenk

Učni uspeh učenk je pokazatelj ne le šolskega dela, ampak vsega, kar je vplivalo na življenje deklet: naravna nadarjenost, bolj ali manj spodbudno domače okolje, šolsko okolje in zavzetost deklet samih. Ocenjevalna lestvica¹⁹ je bila: »pohvaljene« za najboljši uspeh, nato »dobro so se učile«, »srednje so se učile« in »slabo so se učile«. Razpredelnica prikazuje uspeh učenk po razredih v posameznem letu ob koncu šolskega leta.

Šolsko leto	1847/48				1848/49				
	Razred	1. razr. nižji odd.	1. razr. višji odd.	2. razr.	3. razr.	1. razr. nižji odd.	1. razr. višji odd.	2. razr.	3. razr.
Uspeh									
pohvaljene		18	16	7	14	32	29	11	9
»dobro«		42	27	15	7	27	16	8	7
»srednje«		6	4	7	1	8	5	5	-
»slabo«		1	1	2	2	-	-	-	-
neocenjene		46	6	7	1	57	10	11	3
Skupaj		113	54	38	25	124	60	35	19

Pri šolskih rezultatih je opazno veliko število neocenjenih učenk v nižjem oddelku 1. razreda. Podrobnejši pregled dokumentov pokaže, da se je še vedno izvajalo določilo šolskega zakona iz leta 1774, ki je omogočalo obiskovanje pouka

19 V različnih dokumentih se uporabljajo različni izrazi za uspeh: »pohvaljene so bile«: sehr gut, 1. Classe mit Vorzug, ausgezeichnet; »dobro so se učile«: gut, 1. Classe, guten Fortgang; »srednje so se učile«: mittelmässig, 2. Classe; »slabo so se učile«: schwach, 3. Classe.

samo v zimskem času, za otroke stare 9 do 13 let, ki so v poletnih mesecih pomagali staršem pri delu. V poletnih mesecih (od ponedeljka po veliki noči do sv. Mihaela) so obiskovali pouk otroci od 6. do dopolnjenega 8. leta starosti. Te učenske ob koncu leta niso delale izpitov, ker ob tem času niso obiskovale pouka ali zaradi krajšega obiskovanja pouka niso obvladale predpisane snovi. Tako so počasneje napredovale in nekatere končale šolanje z višjim oddelkom 1. razreda.²⁰ To pojasnjuje tudi nizko število učenk v višjih oddelkih.

Obiskovanje pouka le del šolskega leta zaradi dela doma je poleg odsotnosti zaradi bolezni in revščine (pomanjkanje obleke) glavni razlog neocenjenosti tudi v višjih razredih.

Leta 1865 in 1870 je bila šola štirirazredna, poleg ocen iz predmetov glavne šole so v poročilu ob koncu leta ovrednotene tudi druge dejavnosti, ki so se jih udeleževale učenske.

Šolsko leto	1864/65				1869/70				
	Razred	1. razr.	2. razr.	3. razr.	4. razr.	1. razr.	2. razr.	3. razr.	4. razr.
Uspeh									
pohvaljene	26	16	12	9	23	17	11	5	
dobro	37	19	14	5	45	19	15	7	
srednje	20	10	-	-	14	15	8	2	
slabo	1	-	-	-	-	1	-	-	
neocenjene	24	-	-	-	23	-	-	-	
predčasno končale	9	16	6	8	9	4	5	5	
Skupaj	117	61	32	22	114	56	39	19	

Najboljše učenske izmed tistih, ki so v posameznem razredu dosegle pohvalni uspeh, so prejele šolsko darilo. Leta 1865 ga je dobilo 7 učenk iz 1. razreda, 4 iz 2., 3 iz 3. in 4 iz 4. razreda.

Za leto 1865 je poleg uspeha pri rednem pouku predstavljen tudi seznam učenk, ki so dosegle dober uspeh pri učenju ročnih del (»industrialna šola«) in na zunanji risarski šoli. Leta 1870 se seznam razširi še na dodatni pouk v šivanju in petju.

V kategorijo »neocenjene« in »predčasno končale« lahko uvrstimo učenske, ki so pouk obiskovale samo del šolskega leta (predvsem 1. in 2. razred) ali so dopolnile 12 let in začele obiskovati nedeljsko šolo (predvsem 4. razred). Glede na leti 1848 in 1849 se delež deklet, ki so obiskovala pouk le del šolskega leta, zmanjšuje.

20 Iz dokumentov lahko razberemo, da so ta dekleta ob koncu šolanja (po)znala mali katekizem, branje, lepopis pisanih črk, osnove ustnega izražanja, računanje na pamet, pravilno izgovarjavo in ženska ročna dela. Ovrednoteni so bili tudi vedenje, sposobnosti, praktična uporaba sposobnosti. Nižji in višji oddelek 1. razreda sta tako vsebovala program trivialne šole.

Notranja šola

Notranja šola je bila povezana z bivanjem v penzionatu (internatu) ali s »celodnevni poukom« za dekleta, ki so bivala v Škofji Loki in okolici. Večinoma so jo obiskovala dekleta iz drugih krajev in premožnejših družin, saj je bilo, za razliko od brezplačne zunanje šole, za gojenke treba plačevati mesečnino. Ta je vsebovala prispevek za bivanje v internatu (oskrba, hrana, pranje, ogrevanje, razsvetljava ...) in pouk neobveznih predmetov. Pouk obveznih učnih predmetov je bil tudi tu brezplačen.²¹ Vsako leto je bila kaka gojenka oproščena plačila in je med šolanjem bivala v zavodu brezplačno. Dekleta, ki so bila v zavodu samo čez dan, so plačevala le del prispevka.²²

Pouk je potekal v nemškem jeziku.²³ Slovenščina je bila obvezen predmet za gojenke, ki jim je bila materni jezik, druge so imele možnost znanje slovenščine izpopolnjevati ali se je učiti kot tuj jezik. Poleg splošnih predmetov glavne in industrialne šole so se dekleta lahko učila risanja, glasbe (kitara, klavir, citre, petje), ob prostih dneh tudi šivanja perila in oblek. Med neobveznimi predmeti je bilo tudi učenje jezikov: italijanščine, francoščine, slovenščine²⁴ ter geografije, zgodovine, fizike in prirodopisa. Notranja šola je bila istočasno normalka za dekleta in je omogočala usposabljanje za učiteljski poklic.²⁵ Neobveznih predmetov so se velikokrat učila dekleta, ki so že končala osnovno izobraževanje in so dopolnjevala izobrazbo v ponavljalnem letniku. Njihova starost ob zaključku šolanja seže do 17. ali 18. leta.

Podatki o poklicih staršev so dostopni le za leti 1948 in 1849, rojstni kraj gojenk in njihov šolski uspeh pa tudi za leti 1865 in 1870.

21 AUŠL, Uršulinske šole, Prospekt učilišča in vzgajališča uršulinskega v Škofji Loki na Gorenjskem, t. e. 9.

22 Leta 1847 je obiskovalo notranjo šolo 32 gojenk. 18 jih je plačalo mesečnino, 7 jih je bivalo brezplačno, 7 je bilo v šoli samo čez dan in so se zvečer vračale domov. Vir: NŠAL 31, Šolstvo, Ausweis des Zustandes des Ursulinen Convictes oder Lehranstalt vom Jahre 1847, t. e. 26.

23 Za dekleta, ki ob vstopu v zavod niso znala nemško, je bil pouk v njihovem maternem jeziku, dokler se niso naučila dovolj nemščine, da so lahko sledila pouku. Vir: AUŠL, Uršulinske šole, F. IV, Z 24, Fragebogen über den Stand der Privat Volksschule am 30. 4. 1890, t. e. 5.

24 Učenje slovenskega jezika je v notranje šole uvedel Matija Jeriha, ki je med letoma 1864 in 1894 deloval kot spiritual v uršulinskem samostanu v Škofji Loki. Sam je poučeval gojenke, ki so se pripravljale na učiteljski poklic. Prva omemba učenja slovenščine kot neobveznega predmeta je v Letnem poročilu iz 1867. Omenjena je gojenka Agnes Tamaro iz Izole, iz ponavljalnega razreda, ki je bila odlikovana iz slovenščine. Leta 1868/69 je bilo iz slovenščine pohvaljenih že 12, leta 1869/70 pa 15 gojenk.

25 Prvi zapis o normalki (»Schola normali«) v Škofji Loki zasledimo v zapisniku kanonične vizitacije v uršulinskem samostanu, leta 1792. Vir: NŠAL 4, f. 23/I, Ausweis der in dem Ursulinenkloster zu Laack J. 1792 befindlichen Frauen.

Mons. Matija Jeriha (1828–1906), spiritual v uršulinskem samostanu v Škofji Loki in učitelj na notranji šoli med letoma 1864 in 1894. (iz: *Jahresbericht 1906*, str. 5)

Portret m. Benedikte de Renaldy, učiteljice na notranji šoli, voditeljice penzionata in predstojnice škofjeloškega uršulinskega samostana med letoma 1862 in 1891. (hrani: AUŠL)

Šolski okoliš

Dekleta v notranji šoli so bila večinoma iz bolj oddaljenih krajev današnje Slovenije²⁶ in iz sosednjih držav, med katerimi so bili v ospredju Trst, Reka in koroški kraji (Celovec, Borovlje, Pliberk, Beljak, Podkloster, Špaterjan na Koroškem). Posamezne učenke so bile rojene v Rovinju, Zagrebu, Krapini, Varaždinu, Poreču, Senju, Dalmaciji, Zemunu, Sterzingu na Južnem Tirolskem, Castelnuovi, na Dunaju, v Grazu, Salzburgu, Sopronu ... Šolo so obiskovala tudi nekatera dekleta iz Škofje Loke in bližnje okolice (Poljane nad Škofjo Loko, Bukovščica, Sv. Filip in Jakob), katerih starši so opravljali javne službe ali imeli večja posestva. Iz Ljubljane, Kranja, Radovljice, Slovenj Gradca, Trsta in Reke so prihajale gojenke iz več družin, od drugod le posamezna dekleta.

26 Npr. Ljubljana, Kranj, Trzič, Radovljica, Kamnik, Medvode, Postojna, Motnik, Železniki, Idrija, Senožeče, Terboje, Slovenj Gradec, Slovenske Konjice, Lož, Izola, Litija.

Poklici staršev

Podobno razpršeni kot kraj rojstva gojenk so tudi poklici staršev. Leta 1848 je notranje šole obiskovalo 36 gojenk. Največ jih je bilo iz družin trgovcev in uradnikov (po 5), hišnih posestnikov (4) in zemljiških gospodov (3). Dve dekleti sta bili iz učiteljske družine (hčeri učitelja iz Škofje Loke), po ena gojenka pa je bila hči zdravnika, gozdnega nadzornika, doktorja, lektorja, zemljiškega posestnika, advokata, glavarja, portretista, organizatorja pošte, krčmarja, irharja, izdelovalca mila, stavbenika, profesorja, lastnika steklarne in blagajničarja. V enem primeru poklic staršev ni naveden.

Leta 1849 se je število gojenk zmanjšalo na 27. Razlog je bila politična situacija, saj samostanska kronika piše, da je bilo »zaradi kritičnih časov precej manj gojenk«.²⁷

Med poklici staršev so po štirikrat omenjeni trgovec, c. kr. major in uradnik, po dvakrat hišni posestnik in zemljiški gospod. Preostalih 10 poklicev je omenjenih po enkrat: zdravnik, gozdni nadzornik, doktor, učitelj, veletrgovec, zemljiški posestnik, advokat, apelacijski svetnik, lastnik steklarne in stavbenik. Enkrat poklic staršev ni omenjen.

Za leti 1865 in 1870 poklici staršev niso znani.

Uršulinke in gojenke na loškem gradu pred letom 1902. (hrani: AUŠL)

27 AUŠL, Kronika 1683–1891: klarise in uršulinke, str. 144, t. e. 2.

Učni uspehi učenk

Leta 1848 in 1849 je bila notranja šola trirazredna. Leta 1848 so bile v 1. razredu 4 gojenke, v 2. jih je bilo 13 in v 3. razredu 19. V 1. razredu so 3 učence dosegle pohvalen uspeh, ena pa dobrega. V 2. razredu so bile pohvaljene 4 učence, 5 jih je doseglo dober uspeh, 2 srednjega, 2 nista bili ocenjeni. V 3. razredu je bilo 12 pohvaljenih, 1 je dosegla uspeh dobro, 6 je bilo neocenjenih. Neocenjene učence so bile, razen ene, starejše od 13 let.

Leta 1849 so bile 4 gojenke v 1. razredu, 13 jih je bilo v 2. in 10 v 3. razredu. V 1. razredu je bila 1 gojenka pohvaljena, druge 3 so dosegle uspeh dobro. V 2. razredu sta dosegli pohvalen uspeh 2 učenci, 6 jih je doseglo uspeh dobro, 1 srednji uspeh, 4 pa niso bile ocenjene. Izmed teh so bile 3 v šolane med letom. 3. razred je s pohvalnim uspehom končalo 7 učenk, 3 pa niso bile ocenjene in so glede na starost verjetno že med letom končale šolanje.

Leta 1865 je imela notranja šola štiri redne razrede in ponavljalni razred. Izmed 39 gojenk so bile iz 1. razreda pohvaljene 4 učence, iz 2. razreda pa 7. V 3. razredu so uspeh pohvalno dosegle 3 učence, 3 pa uspeh dobro. Iz 4. razreda je 5 gojenk doseglo pohvalen uspeh, 1 pa uspeh dobro. V ponavljalnem razredu so 4 gojenke dosegle pohvalen uspeh. Štiri gojenke so bile neocenjene, 2 sta pred koncem leta odšli iz zavoda, za 6 gojenk pa uspeh ni znan.

Poleg predmetov glavne šole je v šolskem letnem poročilu omenjeno še učenje ženskih ročnih del (šivanje, pletenje, vezenje), risarska šola in učenje klavirja ter dodatnih predmetov: francoščine, italijanščine, zemljepisa, prirodopisa in zgodovine.

Z razvojem šole se je večalo tudi število gojenk v rednih razredih, predvsem pa število tistih, ki so se izobraževale v dodatnih predmetih.

Tako je imela notranja šola leta 1870 že pet razredov in ponavljalni razred. Število gojenk se je povečalo na 64. Izmed njih je v 1. razredu dosegla dober uspeh 1 gojenka, v 2. je doseglo pohvalen uspeh 6 gojenk, 2 pa dobrega. 3. razred so s pohvalnim uspehom končale 3 gojenke, 2 pa z dobrim. 9 gojenk iz 4. razreda je doseglo pohvalen uspeh in 11 dobrega. V 5. razredu je bilo pohvaljenih 7 gojenk, dober uspeh so dosegle še 3, v ponavljalnem razredu pa 1 gojenka. Neocenjenih je bilo 13 gojenk, 4 pa so zapustile zavod pred koncem šolskega leta.

Posamezne gojenke so bile pohvaljene tudi iz neobveznih predmetov: slovenskega jezika (15 gojenk), italijanščine (12), francoščine (12), geografije (12), zgodovine (10), fizike (6), prirodopisa (5), risanja (25), ročnih del (33), šivanja perila (18), šivanja oblek (4), igranja klavirja (31), kitare (4), citer (6) in petja (21). Za nekatere izmed njih je bila to tudi priprava na učiteljski poklic.²⁸

28 Rosa Mader iz Sterzinga na Južnem Tirolskem in Maria Lovša iz Stare Loke sta leta 1869 obiskovali ponavljalni razred na notranji šoli in 20. 1. 1870 v Ljubljani naredili izpit za učiteljico. Dokument je podpisal dr. Anton Jarc, prošt in c. kr. deželni šolski inšpektor.

KRATICE IN KRAJŠAVE:

a. e.	arhivska enota
AULj	Arhiv uršulinskega samostana v Ljubljani
AUŠL	Arhiv uršulinskega samostana v Škofji Loki
NŠAL	Nadžkofijski arhiv Ljubljana
SA	Status animarum (družinska knjiga)
SŠM	Slovenski šolski muzej
t. e.	tehnična enota (škatla, fascikel)
ZAL-ŠKL	Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki
ŽA	Župnijski arhiv

VIRI:

Arhiv uršulinskega samostana v Ljubljani (AULj)

Šolstvo, Classification der Schülerinnen an der Ursulinen Mädchen Schule zu Laibach nach geendigten Sommer-Course 1871, t. e. 2.

Šolstvo, Jahresbericht der Volksschule bei der Ursulinen zu Laibach 1872, t. e. 2.

Arhiv uršulinskega samostana v Škofji Loki (AUŠL)

Kronika, 1683–1891: klarise in uršulinke.

Spisi po prostih geslih, Usposobljenostna spričevala kandidatinj in učiteljic v uršulinskem samostanu v Škofji Loki, 1819–1899, t. e. 27.

Uršulinske šole, Kronika vnanje uršulinske šole v Škofji Loki, 1891 do 1918, t. e. 1.

Uršulinske šole, Jahresbericht des Ursulinen-Mädchen-Pensionates in Bischoflack 1906, t. e. 3.

Uršulinske šole, Letno poročilo vnanje 5-razredne dekliške ljudske šole v Škofji Loki 1903/04, t. e. 3.

Uršulinske šole, Prüfungs-Extract der k. k. Mädchen-, Haupt- und Industrial- dann inneren Schule bei den W. W. E. E. Fr. Fr. Ursulinerinnen zu Lach für das Jahr 1848, t. e. 4.

Uršulinske šole, Prüfungs-Extract der k. k. Mädchen-, Haupt- und Industrial- dann inneren Schule bei den W. W. E. E. Fr. Fr. Ursulinerinnen zu Lach für das Jahr 1849, t. e. 4.

Uršulinske šole, Prüfungs-Extract 1865, t. e. 4.

Uršulinske šole, Prüfungs-Extract 1870, t. e. 4.

Uršulinske šole, F. IV, Z. 24, Fragebogen über den Stand der Privat Volksschule am 30. April 1890, t. e. 5.

Uršulinske šole, Prospekt učilišča in vzgajališča uršulinskega v Škofji Loki na Gorenjskem, t. e. 9.

Nadžkofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL 4, f. 23/I Ausweis der in dem Ursulinenkloster zu Laack J. 1792 befindlichen Frauen.

NŠAL 31, Šolstvo, Ausweis des Zustandes des Ursulinen Convictes oder Lehranstalt vom Jahre 1847, t. e. 26.

NŠAL, ŽA Stara Loka, Spisi, Summarische Uebersicht über den Zustand der Volksschulen in der Schulbezirksaufsicht Lack vom Schuljahre 1840, 19. 10. 1840, t. e. 47.

NŠAL, ŽA Stara Loka, Spisi, Summarische Uebersicht über den Zustand der Volksschulen in der Schulbezirksaufsicht Lack vom Schuljahre 1841, 15. 10. 1841, t. e. 47.

NŠAL, ŽA Stara Loka, Spisi, Tabele über den Zustand der Volksschulen des Schulbezirkes Altenlak in der Laibacher Diöcese in der Bezirkshauptmanschaft Krainburg für das Jahr 1851, 18. 10. 1851, t. e. 49.

NŠAL, ŽA Škofja Loka, Status animarum 1788–1866 (Škofja Loka, gostači).

Slovenski šolski muzej (SŠM)

Razredba učenk v dekliški, obertnijski, poglavitni šoli per C. C. G. G. Uršularicah v Loki na koncu druge polovice leta 1865.

Razredba učenk v dekliški, obertnijski, poglavitni šoli pri C. C. G. G. Uršularicah v Loki koncem drugega šolskega polletja 1867.

Razredba učenk v dekliški, obertnijski, poglavitni šoli pri C. C. G. G. Uršularicah v Loki koncem drugega šolskega polletja 1869.

Razredba učenk v dekliški, obertnijski, poglavitni šoli per C. C. G. G. Uršularicah v Loki na koncu druge polovice leta 1870.

Imenik šolskih oblastnij, šol in učiteljev po Slovenskem, t. j. na slovenskem Štajerju, Kranjskem, sl. Korotanu, Primorskem in slov. Ogerskem. Ljubljana: Slovensko učiteljsko društvo, 1874.

Papouschek, Johann: *Die Allgemeine Schulordnung vom 6. Dezember 1774 im Urtexte nebst Einleitung und Commentar.* Dunaj 1881.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki (ZAL - ŠKL)

ZAL-ŠKL, ŠKL 63, Občina Škofja Loka, t. e. 144, Popis prebivalstva Škofja Loka, 1869.

ZAL-ŠKL, ŠKL 63, Občina Škofja Loka, t. e. 160, Popis prebivalstva Škofja Loka - predmestja, 1880.

LITERATURA:

Dimitz, August: *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813, Vierter Theil.* Ljubljana 1876.

Hojan, Tatjana: *Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem: razstava v Slovenskem šolskem muzeju.* Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1970.

Hojan, Tatjana: *Žensko šolstvo in učiteljstvo na Slovenskem v preteklih stoletjih.* Ljubljana 1970, str. 47–172.

Hudelja, Niko: *Nemško-slovenski zgodovinski slovar,* Ljubljana 2012.

Kogoj, Marija Jasna: *Skriti ogenj,* Ljubljana 2010.

Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937.

Legat, Jeja Jamar: Loško šolstvo v dobi razsvetljenstva. V: *Loški razgledi* 16, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1969, str. 141–143.

Legat, Jeja Jamar: Loško šolstvo v prvi polovici 19. stol. V: *Loški razgledi* 17, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1970, str. 40–44.

Ostanek, France (ur.): *Šolski sistemi na Slovenskem od 1774–1963 = School systems on Slovene territory from 1774 to 1963 : razstava v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani.*

Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1964.

Schmidt, Vlado: *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem*. Ljubljana: Delavska enotnost, 1988.

Sterle, Meta: *Etnološka topografija slovenskega ozemlja: 20. stoletje. Občina Škofja Loka*. Ljubljana 1984.

Štukl, France: Škofja Loka in njeno prebivalstvo v preteklosti. V: *Loški razgledi* 19, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1972, str. 131–142.

Summary

Education for girls in Škofja Loka in the second half of the 19th century

In the 2nd half of the 19th century, the Ursuline »main and industrial school« in Škofja Loka was the only four-year girl's school and one of four four-year schools in the Carniolan school district. It was divided into a day school, in which the girls went home after lessons and a boarding school.

The day school was attended mainly by girls from the then parishes of Škofja Loka and Stara Loka. Lessons were held in Slovene and were free. The boarding school was attended by girls from more distant places both within and outside today's Slovenia. Lessons were held in German, but Slovene language was compulsory for Slovene girls. In addition to the regular program, pupils of both day and boarding schools could also learn drawing, singing and sewing. The boarding school also enabled preparation for the profession of teacher.

In terms of the occupation of the parents, more than half of the pupils at the day school came from families of crofters, tenant farmers and day labourers. At the boarding school, the majority of girls came from families of officials, merchants or larger estate owners.

The third aspect dealt with is the educational success of the pupils in regular lessons and additional (elective) subjects.

Luka Dolinar (1794–1863)

220-letnica rojstva in 150-letnica smrti

Izveček

Duhovnik, nabožni pesnik in skladatelj Luka Dolinar je bil rojen v Bodovljah pri Škofji Loki (14. 10. 1794), po študiju teologije in novi maši v ljubljanskem (velikem) bogoslovju (17. 5. 1818) se je kot duhovnik veliko selil. Umrli je 24. 8. 1863, v Šmartnem v Tuhinju, kjer je najdlje živel in deloval. V kompoziciji je bil samouk, učil se je iz skladb Gregorja Riharja in Blaža Potočnika. Izdal je pet zvezkov svojih pesmi z napevi, mdr. Pesme v nedele celiga leta (1829), Pesme od Farnih Pomočnikov ali Patronov v Ljubljanski škofiji (1839) idr. Skladbe so preproste: od enoglasnih in dvoglasnih do največ triglasnih. Dolinarjeva harmonija je dostikrat pomanjkljiva in kaže, da je bil samouk, med ljudstvom pa so bile njegove pesmi zelo priljubljene. Nekatere se še dandanes objavljajo in pojejo kot ljudske pesmi.

Abstract

Luka Dolinar (1794–1863) – 220th anniversary of his birth and 150th anniversary of his death

*The priest, hymnist and composer, Luka Dolinar, was born in Bodovlje by Škofja Loka (14. 10. 1794) and after the study of theology and the new mass in the Ljubljana large seminary (17. 5. 1818) he moved many times as a priest. He died on 24. 8. 1863, in Šmartno in the Tuhinj valley, where he had lived and worked longest. He was self-taught as a composer, learning from the compositions of Gregor Rihar and Blaž Potočnik. He published five volumes of his hymns with melodies: *Pesme v nedele celiga leta* (Sunday hymns for the whole year) (1829), *Pesme od Farnih Pomočnikov ali Patronov v Ljubljanski škofiji* (Hymns from parish assistants or patrons in the Ljubljana diocese) (1839) etc. The compositions are simple: from solos to duets and a maximum of three voices. Dolinar's harmony is often lacking and shows that he was self-taught but his hymns were very popular among people. Some are still published today and sung as folk songs.*

Uvod

G e b u r t s =						
Jahr Monat und Tag	Stadt, Markt, oder Dorf	Hausnummer	Name	Reli- gion	Ge- schlecht	
				katholisch protestant.	Knab Mädchen	Ehelich Unehelich
1794 Oktober 10	von Jovanovassch	5	Theresia	i	-	i
Oktober 14	von Bodvli in gthburg	2	Lucas	i	-	i

Fragment z vpisom Luke Dolinarja v rojstni knjigi Župnije sv. Jakoba v Škofji Loki, št. XVII, 1794–1800, str. 2. (hrani: Župnijski urad sv. Jakoba v Škofji Loki)

Luka Dolinar, župnik, nabožni pesnik in skladatelj, je bil rojen 14. oktobra 1794, v Bodovljah pri Šk. Loki (Župnija Škofja Loka), na hišni št. 2, pri Bukovšk, danes št. 11 – pri Mežnarju.¹ Prvotne (rojstne) hiše Luke Dolinarja ni več, na istem mestu je zgrajena povsem nova hiša, brez

kakršnega posebnega obeležja.² »[...] Bukovškov iz Bodavlj hšt. 2 je ugledal beli dan ... v mestni škofjeloški župniji. Oče je bil Jakob, kmetovalec, mati pa Marija, roj. Topličar [...].³ Tako morda marsikateri podatek doslej o tem oddaljenem času, pa ne tako oddaljenem kraju,⁴ niti ne velja več. Velja pa, da je bil rojen v Bodovljah in krščen v župnijski cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki.⁵

V Loki je vstopil v (ljudsko) šolo, ki jo je nadaljeval v Ljubljani.⁶ Tudi o tem, da bi nato vstopil v (malo) semenišče v Ljubljani pred študijem teologije (tudi v Ljubljani), ni podatkov. Zato pa jih je veliko več o njegovem poklicnem, teološkem šolanju v ljubljanskem Bogoslovju oziroma Bogoslovnem semenišču in Teologiji: že leta 1813 ga najdemo v Katalogu slušateljev, zapisanega pod zapore-

- 1 Prim. NŠAL, informacija bogoslovca Klemna /?/; elektronsko pismo Franca Juvana, župnika na Dovjem; originalni izpis z 18. 2. 2013, hrani avtor.
- 2 Prim. Štukl, *Po poti kulturne dediščine*, str. 119. Avtor razloži vse lastnike, ki so se tekom let precej menjali in navaja: Stara hišna št. 2: Bukovšk, huba (tj. grunt) v soseski Sv. Peter v Hribih, koroški urad (navedeno tudi kot Valterski vrh), urb. št. 1137, 1111, vložek št. 34, k.o. Sv. Ožbolt. Lastniki:
Ignac Topličer, pravilno Dolinar (Doliner) (1781–1859), izročilna pogodba 1804.
Jurij Dolinar (* 1812), izročilna pogodba 1839.
Franc Dolinar (1846–1926), sin, izročilna pogodba 1873.
- 3 Elektronsko pismo Franca Juvana avtorju (gl. op. 1).
- 4 Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*, str. 252–258; isti, *Stoletja slovenske glasbe*, str. 182–183; *Muzička enciklopedija*, str. 463; Trobina, *Slovenski cerkveni skladatelji*, str. 92–93; *Enciklopedija Slovenije* 2, str. 300; Križnar, *Dvoje obletnic rojstev glasbenikov ...*, str. 265, 270.
- 5 ŽU Škofja Loka, *Rojstna knjiga Župnije sv. Jakoba Škofja Loka*, št. XVII, 1794–1800, str. 2 (podatek posredoval župnik Matej Nastran, 29. 1. 2013, original elektronskega pisma hrani avtor).
- 6 Podatkov o tem ni!

dno št. 2,⁷ 1814. leta v 2. letniku,⁸ leta 1815 v 3.⁹ in 1816 v 4. letniku.¹⁰ V Ljubljani se je tudi glasbeno izobraževal (?). Njegovi tovrstni učitelji naj bi bili Anton Höller,¹¹ Gregor Rihar¹² in Leopold Schwerdt.¹³ Tu je leta 1818 končal bogoslovje in 17. maja istega leta¹⁴ pel novo mašo. Po službovanjih je bil vse, od kaplana do župnika, veliko se je selil: iz Ljubljane v Begunje, nato v Radovljico, na Dovje, nazaj v Ljubljano, na Janče in nazadnje v Šmartin v Tuhinjski dolini, kjer je umrl 24. 11. 1863¹⁵, tu je tudi pokopan. V tej župniji je tudi najdlje deloval in živel – vse od leta 1841 dalje.¹⁶ O njegovi smrti je poročal eden redkih takratnih časopisov, ki je izhajal v »Vodnikovem jeziku«.¹⁷ Iz tega zapisa lahko razberemo

Duhovnik in cerkveni skladatelj Luka Dolinar.
(hrani: Vida Bajželj, Kranj)

-
- 7 NŠAL 32, t. e. 68; v Bogoslovnem semenišču ga najdemo v 1. letniku kot 18-letnega Lucasa Dolline/a/rja iz Gabrka.
- 8 NŠAL 32, t. e. 69, pod zap. št. 6, v 2. letniku: Dolinar Lucas.
- 9 NŠAL 32, t. e. 69, pod zap. št. 3, v 3. letniku: Dolinar Lucas.
- 10 Prav tam, pod zap. št. 4, v 4. letniku (NŠAL 32, škatla 69): Dolinar Lucas (ponavadi ali kar večinoma ocenjen *sehr gut = odlično*).
- 11 Skladatelj Anton Höller (ok. 1760–1826) je bil avstrijskega rodu. Kot zelo pomemben za nadaljnji razvoj slovenske cerkvene glasbe je bil od okoli leta 1800 do smrti *regens chori* ljubljanske stolnice. (vir: Cvetko, *Stoletja slovenske glasbe*, str. 163; Trobina, *Slovenski cerkveni skladatelji*, str. 89).
- 12 Skladatelj in organist Gregor Rihar (1796–1863) je študiral bogoslovje v Ljubljani in se tu tudi glasbeno izobraževal. Leta 1826 je postal v Ljubljani stolni organist in *regens chori*, po posvečenju (1829) tudi korni vikar in stolni kaplan (vir: *Osebnosti – Veliki slovenski biografski leksikon*, 2. knjiga, str. 957–958).
- 13 Leopold Ferdinand Schwerdt (ok. 1770–1854) je bil pevec in skladatelj (vir: *Osebnosti – Veliki slovenski biografski leksikon*, 2. knjiga, str. 1009).
- 14 Prim. informacijo iz opombe 1 in 3 ter poročilo gosp. duh. svetnika Franca S. Pokorna.
- 15 V nekaterih virih zasledimo tudi 28. 11. 1863.
- 16 Matice od tam o tem nikjer in nič ne poročajo (op. avt!).
- 17 Pesnik, časnikar, šolnik in jezikoslovec Valentin Vodnik (1794–1863) je izhajal iz narodnoprebudnih in razsvetljskih nazorov, svoje pesnjenje je usmerjal po klasicistični poetiki; z mislijo na preproste bralce je razvil prav tako preprosto, ljudsko, kleno izražanje, uporabljal je ljudske, verzne oblike (alpska poskočnica) in obdeloval socialne in narodnoprebudne teme. (vir: *Osebnosti – Veliki slovenski biografski leksikon*, 2. knjiga, str. 1271).

Stalna cerkev sv. Nikolaja in semenišče v Ljubljani na razglednici iz leta 1899.
(hrani: NUK, Kartografska zbirka)

pravilni podatek o Dolinarjevi smrti: »[...] 24. pret. m. je umerl v Tuhinju preč. gosp. Luka Dolinar, kateri nam je zložil veliko veliko cerkvenih pesem in napevov. Bog mu daj večni raj! [...]»¹⁸

Delo

Po zaključenem študiju bogoslovja in novi maši v Ljubljani je bilo prvo Dolinarjevo delovno mesto (kot kaplan) v Begunjah na Gorenjskem. Leta 1818 (med 21. 7. in 29. 11., torej le 4 mesece) ga sledimo kot podpisnika v krstni knjigi,¹⁹ podpisan je kot Luka Dolliner.²⁰ Begunje so bile takrat lokalija ali vikariat,²¹ šele leta 1878 je bila ustanovljena župnija (s sv. Petrom na Gori). Nato se je Dolinar še veliko selil, dokler ni prevzel svoje zadnje duhovniške službe v Šmartnem v Tuhinjski dolini, kjer je ostal najdlje, več kot 20 let. V Radovljici, v Župniji sv. Petra, se omenja šest let (1818–1824): »... v popisu duhovnikov v župniji Radovljica: 1819–1823: Luka Dolinar, kaplan in administrator.«²² Manj kot eno leto (od sv. Jurija – 23. aprila do 14. oktobra 1824) je bil nato duhovnik,

18 Prim. *Učiteljski tovariš*, 15. 11. 1863, list 18, str. 287 (orig. hrani ČČ NUK v Ljubljani).

19 NŠAL, ŽA Begunje na Gorenjskem, krstna knjiga 1809–1840.

20 Prim. NŠAL; ne pa v /analognih/ poročnih in mrljskih knjigah!

21 Dolinar F., *Oris zgodovine (pra)župnije Radovljica*, str. 28–29.

22 Prim. NŠAL, Arhiv Župnije Radovljica, fasc. 35; a. e. 180–184.

administrator (župnijski upravitelj), tudi provizor na Dovjah nad Mojstrano.²³ Tu je s svojim lepim zgledom in milo besedo ugodno vplival na svojega nemirnega kaplana Lovra Pokljukarja.²⁴ Potem je šel nazaj v Ljubljano, v župnijsko cerkev sv. Petra,²⁵ ki je na zdajšnji Trubarjevi cesti (1824–1828).²⁶ V tem času se je Dolinar priključil glasbenim prizadevanjem Blaža Potočnika²⁷ in Gregorja Riharja, najprej kot pesnik. Iz Ljubljane je šel nato na bližnje Janče. Tamkajšnja župnija se je spraznila po odhodu župnika Nikolaja Mihača, od 8. avgusta 1827 dalje sta jo opravljala sosednja župnika iz Štange in Prežganja. Ko je bilo prosto mesto na Jančah razpisano in se zanj ni zanimal nihče, je škofijski ordinariat namignil Luku Dolinarju, naj prosi zanj. To je tudi storil in gubernij ga je 29. avgusta 1828 predlagal ter 22. septembra umestil na Župniji Janče (nad Ljubljano). Ko si je uredil stan, je pričel urejati še cerkev, in ko je bilo vse opravljeno, je 23. maja 1832 knezoškofa Antona Alojzija Wolfa prosil za posvetitev cerkve in birmo. Škof je prošnji ugodil in prišel na Janče 8. julija 1832. Ko je bila cerkev primerno okrašena, je potreboval še dostojne cerkvene obleke. Dolinar je tudi to delo uspešno dokončal in 17. avgusta 1838 škofa ponovno prosil za dovoljenje, da bi smel blagosloviti nova cerkvena oblačila.²⁸ Potem se je Dolinar za več kot 20 let (1841–1863) preselil v Šmartno v Tuhinjski dolini.²⁹ Prosto mesto je bilo razpisano 9. januarja 1841, kmalu po smrti župnika Franca Jegliča. Med devetimi prosilci je bil Dolinar tretji po starosti. Dekan Janez Benedičič iz Kamnika je kot patron predlagal Dolinarja in 24. aprila 1841 je bil umeščen na Župnijo Šmartno.³⁰ Od tu je tudi veliko dopisoval v razne časopise in revije, mdr. v *Kmetijske in rokodelske novice*. Skoraj s konca Dolinarjeve dušnopastirske in narodnobuditeljske »kariere«, izhaja: »[...] vendar za glasbo nepomemben ... le za krajevno in cerkveno rabo [...].«³¹

V kompoziciji je bil samouk, učil se je iz skladb Gregorja Riharja in Blaža Potočnika, s katerima je veliko sodeloval. V njegovih izdanih skladbah (5 zvezkov pesmi z napevi) je slišati preprostost, največkrat so njegova dela eno- do triglasna, harmonija pomanjkljiva in kaže, da je samouk. Med ljudstvom pa so bile njegove (ljudske in ponarodele) cerkvene pesmi zelo priljubljene, saj nekatere od njih še

23 Prim. op. 1 in 3.

24 Steska, *Luka Dolinar, pesnik in skladatelj*, str. 108.

25 »(...) Nekdaj verjetno največja pražupnija na Slovenskem, ostaja danes ena izmed večjih ljubljanskih župnij (...).« (vir: Koršič Zorn, *Župnija sv. Petra v Ljubljani*, str. 5).

26 Prav tam.

27 Rojen leta 1799, v Struževem pri Kranju, umrl leta 1872, v Šentvidu pri Ljubljani.

28 Steska, prav tam.

29 Prim. NŠAL, ŽU Šmartno v Tuhinju, *Razne knjige*, t. e. 3, Poročilo o ustanovnih mašah v Tuhinju, 1857 (34 neoštevilčenih rokopisnih strani s podpisom Lucasa Dolinarja).

30 Steska Viktor, prav tam.

31 Prim. NŠAL, ŽU Šmartno v Tuhinju, *Razne knjige*, t. e. 3, Poročilo o ustanovnih mašah v Tuhinju, 1857 (34 neoštevilčenih rokopisnih strani s podpisom Lucasa Dolinarja).

Šmartin/Šmartno v Tuhinjski dolini na začetku 20. stoletja.

(hrani: NUK, Kartografska zbirka)

danes najdemo v (novih) cerkvenih pesmaricah in mislijo, da so to ljudske pesmi. V Šmartnem je kmalu začel boleti; leta 1845 se mu je pojavila bolezen v nogah. Pričele so se težave z vidom in kamniški ranocelnik Karel Bitner mu je 12. februarja 1847 izstavil uradno zdravniško spričevalo, da boleha na očeh. Kamniški dekan Fr. Vojska je zato 19. februarja t. l. v Dolinarjevem imenu prosil škofa, naj mu zaradi slabega vida dovoli, da sme namesto navadnih maš opravljati le *de Beata (Marijino mašo)* in črne maše. Ko se mu je vid tako poslabšal, da ni mogel več delati, je zaprosil za upokojitev. Dolinarju sta bili dodeljeni pokojnina, v znesku 315 goldinarjev letno, in doklada, v znesku 105 goldinarjev, skupaj 420 goldinarjev. Tudi kot upokojenec je še naprej ostal v Tuhinju. Nekaj zadnjih Dolinarjevih pesmi, objavljenih v Zgodnji Danici, priča o tem, da je tam čakal in dočakal svoj božji klic.³²

Dolinar je bil tudi pesnik in pisatelj. Za vsak zvezek svojih nabožnih pesmi je izdal tudi napeve.³³ »[...] Kakor se je (G.) Rihar izoblikoval v poklicnega glasbenika, tako je Dolinar samouk. To je seveda vplivalo na tehnično izdelavo in kvaliteto njegovih skladb, ki so od Riharjevih mnogo preprostejše in manj značilne. V načinu skladanja je bil Dolinar precej soroden z Riharjem. ... V tem je njegov (dodatni; op. avt.!) pomen [...]»³⁴

Dolinarjeva harmonija, ki temelji na trizvoku oziroma kvintakordu, ga kaže vdanega samouka.³⁵ »[...] Uprta je bila v moč, preprostost in jasnost. ... Vse to je

32 Zgodnja Danica, 1862, št. 11, str. 72; Steska, prav tam, str. 109.

33 Križnar, Dvoje obletnic rojstev glasbenikov ..., str. 267.

34 Prav tam.

35 Prav tam, str. 265.

Naslovnica Dolinarjeve zbirke Pesme od farnih pomočnikov ali patronov v Ljubljanski škofiji, 1839. (hrani: Glasbena zbirka NUK)

Tisk Dolinarjeve triglasne pesmi za prvo nedeljo po sv. Treh kraljih; objavljeno v knjigi Napevi za pesmi v godove in praznike celiga leta, 1862, str. 4.

(original hranita Glasbena zbirka NUK in knjižnica Orglarske šole na Teološki fakulteti v Ljubljani)

povzročilo, da je slovenski cerkveni skladatelj v tem času po spoznanju vseh negativnih strani v slovenski cerkveni glasbi po tolikem vstal, se osvobodil spon, sprostil in postal tako rekoč pravi glasbenik osamosvojitve slovenske cerkvene glasbene tvornosti. To je bilo eno največjih in najpomembnejših dejanj v zgodovini slovenskih cerkvenih skladateljev. Opravila ga je trojica G. Rihar, L. Dolinar in B. Potočnik [...].³⁶

Glasbeno delo

Večinoma so se samo duhovniki in učitelji zaradi svoje splošne in glasbene izobrazbe razlikovali od kmečkih ljudskih pevcev, »vižarjev«.³⁷ V krog tovrstnih pionirjev »slovenske poljudne umetne glasbe«, ki je s svojimi prijetnimi »vižami« odločno posegla v novejši razvoj slovenske ljudske pesmi, prištevamo delno tudi »pridnega gospoda« in »slavnega pesnika«³⁸ Luko Dolinarja. Skupaj s Potočnikom in Riharjem so vsi trije prišli iz ljubljanskega semenišča in v času svojega šolanja, 15. decembra 1815, s cesarskim dekretom dobili »javno učilnico slovenščine, prostovoljno dostopno za vsakogar in obvezno za bogoslovce in vse

36 Prav tam.

37 Prim. Marolt, *Slovenska glasbena folklor*, str. 6.

38 Obe omenjeni karakteristiki Luke Dolinarja je dal slovenski pesnik, preroditelj, lavantinski škof, leta 1999 razglašen za blaženega, Anton Martin Slomšek (1800–1862) (vir: Rakuša, *Slovensko petje v preteklih dobah*, str. 104).

one, ki poslušajo poduk v kmetijstvu.«³⁹ Dolinar in Potočnik sta vnašala v svoje glasbene produkte, v prijetne »viže« neke povsem določene elemente slovenske ljudske pesmi, ki se je razvijala predvsem na vasi. Njune marsikdaj dodane opombe »jih nekaj zložil, nekaj zloženih perdjaj« so prav tako značilne za ustvarjanje ljudskih pevcev – »vižarjev.« Dolinar je marsikdaj dodal še »nekaj po lastnem občutku pre naredil.« S tem se je najbolj in na svoj način približal slovenski ljudski pesmi in zavestno usmerjal svoje delovanje v ljudsko prosvetno delo kot duhovnik, predvsem s pesmaricami nabožne vsebine.

V *Pesmih v nedele celiga leta/Napevih za pesme v Nedele celiga leta* (1829, 1862)⁴⁰ v predgovoru mdr. pravi: »[...] Iz ravno tega namena je petje po cerkvah, kadar se Bogu služba opravlja, ne da bi vašim ušesom dobro djalo, temuč, da bi vas v globočini serca prijelo, k božji hvali povzdignilo [...].«⁴¹ V napevih najdemo tudi izrazito poskočne melodije, včasih celo valček. Vzroke za tako usmerjeno cerkveno glasbo ne smemo iskati samo v splošno veljavnem zgodovinskem dejstvu, da sta, zlasti v 18. stoletju, inštrumentalna in deloma celo operna glasba vdrla v cerkveno glasbeno tvorbo. Ne moremo namreč mimo močnega preroditeljskega gibanja dunajskega patra Klemensa Marie Hoffbauerja (1751–1820),⁴² ki je na začetku 19. stoletja povzročilo obnovo dunajskega in nato avstrijskega katoličanstva. Učil je, da »vera ne sedi v glavi, marveč v srcu človeškem.«⁴³ Dunajska, torej Hoffbauerjeva, »struja enostavnega, neumovalnega, veselega, socialnega katoličanstva«⁴⁴ je prav gotovo v določeni meri vplivala na Dolinarjevo generacijo, ki je bila v precej ostrem nasprotju z jožefinizmom in janzenizmom. Preprosto ljudstvo pa, »viseče na vidnih znakih nevidne milosti božje, ljubeče bolj predmete kakor ideje,«⁴⁵ ki sta mu bila reformistični jožefinizem in racionalistično usmerjeni janzenizem očitno tuja, je, seveda, z velikim veseljem spremljalo nova prizadevanja. Dolinar je v svojem predgovoru sam »[...] preskrbel viže, kakor pri nedeljskih pesmih, po katerih se imajo te pesmi peti [...].«⁴⁶ V kar nekaj pesmaricah predstavljajo naslove posameznih napevov samo natančne oznake strani, kjer lahko najdemo zadevno pesem v ustrezni besedilni pesmarici.⁴⁷ Avtor v vseh svojih pesemskih zbirkah napevov pri ponavljanjih in »da capo«⁴⁸ sestavljenih

39 Prim. Prijatelj, *Duševni profili slovenskih preporoditeljev*, str. 84.

40 Prim. Glasbena zbirka (GZ) NUK.

41 Dolinar, *Pesmi v nedele celiga leta ...*, str. IX.

42 Prim. <http://mediawiki.org/>, pridobljeno s tega naslova 26. 3. 2013.

43 Prijatelj, *Duševni profili slovenskih preporoditeljev*, str. 11.

44 Prav tam.

45 Prav tam.

46 Prim. Dolinar, *Pesmi v godove in praznike*, str. III.

47 Npr. Seite 12, str. 14, itd.

48 Okrajšano tudi D. C., kar pomeni od začetka; znak za ponavljanje skladbe ali (določenega) odstavka do spet določenega (drugega) mesta; D. C. al Fine pomeni od začetka do znaka za fine (konec); D. C. al Segno pa pomeni od začetka do znaka ♯; sam znak D. C. pomeni navadno ponavljanje do korone (vir: *Glasba*, str. 65–66).

pesmih nikjer ne navaja popolnega teksta, ki je zato brez celotnega besedila in ustrežajoče pesmarice nerazumljiv. Zaradi obeh razlogov lahko upoštevamo predpostavko, da so napevi oziroma »viže« izšle istočasno ali kmalu za njihovimi ustreznimi pesmaricami.⁴⁹ Ta njegova zbirka in njeni dve inačici prve izdaje vsebujejo 54 napevov za 55 pesmi.⁵⁰ Besedila so bolj ali manj posrečeno prepesnjena evangeliji posameznih nedelj, ki se po svojem občutju deloma, po obliki pa skoraj nič, ne približujejo ljudski pesmi. V očitnem in hotenem poudarjanju versko pouč-

ne, včasih tudi izrazito didaktične tendence, se že po svoji vsebini večinoma oddaljujejo od ljudske pesmi. Kljub temu, da je avtor izhajal iz ljudske pesmi, je v začetku svojega ustvarjanja precej podzavestno sledil besednim poudarkom in dolžinam, ki so lastne prav slovenskemu jeziku. Ker pa je stremel k slovenski cerkveni in ne samo nabožni pesmi, je večino ritmičnih živahnosti, in tudi drugih značilnosti posvetne glasbe, kot neprimerne cerkveni glasbi, popravljal, spreminjal, tudi izpustil; včasih je pri tem občutno zmanjšal muzikalno vrednost napeva.

Napevi za pesme v Godove in Praznike celiga leta (1838; 2. natis 1862)⁵¹ so Dolinarjevo najpomembnejše delo. V njih je zbranih in objavljenih 93 napevov. Če so bili v prvi zbirki vsi napevi v durovih tonalitetah z majhnim številom predznakov, imamo zdaj opraviti z neke vrste skladateljevim razvojem oziroma kompozicijsko-tehničnim vzponom. V to zbirko je sprejel nekaj ljudskih napevov, večinoma v pristni obliki. To je zagotovo pripomoglo k popularnosti in priljubljenosti te zbirke. Druga izdaja te pesmarice besedil je izšla leta 1861, druga izdaja prve zbirke pa 1862. V tej najdemo napeve, ki izvirajo iz ljudskih nabožnih pesmi, in take, ki izvirajo iz starejših pesmaric.

Dolinarjev enoglasni napev V god sv. Janeza Evangelista.
(iz: Lemplova pesmarica)

49 *Pesme v godove in praznike celiga leta* so izšle leta 1861, njihovi napevi pa leta 1862; takrat so izšle tudi *Pesmi v nedelje celiga leta* in njihovi napevi. Da so ob pesmaricah izhajali tudi napevi, piše *Zgodnja Danica*, 1862, str. 87, in 1888, str. 329, 337.

50 Besedilo tretje nedelje po binškojih ima isti napev kot besedilo druge nedelje po veliki noči.

51 GZ NUK.

Napevi (vishe) za pesme od Farnih Pomočnikov ali Patronov v Ljubljanski škofiji (1839)⁵² vsebujejo 95 napevov, le trije so v molovih tonalitetah. Avtor v treh primerih prinaša za posamezno pesem celo dva napeva. Ti so večinoma dvoglasni, mestoma se pojavi triglasje. V teh primerih gre za akordično, harmonsko koncipirano glasbeno kompozicijsko tehniko. Zato pa je precej zabrisan doslej ugotovljivi in celo poudarjeni vpliv določenih ljudskih nabožnih pesmi.

Vishe za pesme od Svetnikov in Svetnic v Ljubljanski škofiji samo v podružnicah češčenih (1841)⁵³ vsebujejo 34 napevov, nobeden ni v molovi tonaliteti. Tudi ta zbirka kaže nov napredek, saj uvaja v spodnji, basovski legi oziroma sistemu pravo inštrumentalno spremljavo k zgornjima spevnima glasovoma. Ta inštrumentalni glas v večini primerov poudarja samo tonično in dominantno funkcijo harmonije, ki jo tvori z zgornjima glasovoma. Svojevrstna posebnost teh pesmi je skoraj klavirska ali drugače zapisano inštrumentalna, vendar ne orgelska spremljava glasov.

Za *Mnoge svete pesme* (1848)⁵⁴ velja, da gre samo za pesmarico besedil, četudi se potem nekje drugje⁵⁵ pojavi podatek, da gre tudi v tem primeru za 64 (Dolinarjevih) napevov: »[...] S to zbirko želel je ... svojemu narodu biti na službo skoraj da v vsih položajih človeškega življenja: njegovih potreb, zadev, veselja, pa tudi žalosti. Najdemo med drugimi: pesem o novi maši; o posvečevanju farne cerkve; ... o vpeljavanji fajmoštra; ... odhodnica fajmoštrova iz fare ..., pesem od zakona; ... za Cesarjev rojstni dan« /J. Haydnova stara avstrijska himna/« ... lepo vreme; - dež; mir; in več pesem pri merličih [...].»⁵⁶

Različne pesmi (1852–1856).⁵⁷ »[...]Napevi so preprosti, a lepi, v slovenskem duhu zloženi, harmonija, največkrat samo triglasna, je dostikrat zelo pomanjkljiva in kaže samouka. Dolinarjeve pesmi so bile svojčas med ljudstvom jako priljubljene in se nekatere še danes pojejo kot narodne (= ljudske; op. avt.!) [...].»⁵⁸

Dolinarju – samouku je to odločilno vplivalo na tehnično izdelanost in kakovost vseh njegovih skladb, ki so po fakturi mnogo preprostejše in po umetniški strani manj značilne kot npr. Riharjeve. Predvsem se to kaže v načinu oblikovanja melodike, ki tu in tam tudi pri Dolinarju zaide v inštrumentalno formo, kakršna za vokal ni bila najbolj primerna in je bila za pevce najbrž precej problematična.

52 GZ NUK.

53 GZ NUK.

54 Bezić, *Glasbeno delo Luke Dolinarja*, tipkopis, hrani GZ NUK.

55 Prim. Mittheilungen des historischen Vereins für Krain, 1862, str. 114: »(187.)-Mnoge svete pesme zložil Luka Dolinar, Ljubljana 1848, Band 8.«

56 Prim. Dolinar, *Mnoge svete pesme*. Dolinarjev citat je bil objavljen v Zgodnji Danici, str. 337.

57 Prim. GZ NUK.

58 Premrl, Dolinar Luka (*vir: Slovenski biografski leksikon*; <http://nl.isj.si/fedora/get/sbl:0392/VIEW/>, pridobljeno s tega naslova 15. 1. 2013, zapis hrani avtor).

Slogovno je bil Dolinar soroden Riharju, vendar se je od njega delno razlikoval. Nagibal se je sicer v klasicistično smer, ki je v njegovih pesmih precej različna in morda še bolj izrazita kot pri Riharju. Baročni vplivi v njegovih pesmih skoraj niso opazni, prek klasike ni šel. Napevi so v vseh omenjenih zbirkah delno skladateljevi, Dolinarjevi, delno pa jih je vzel iz ljudskih verskih in posvetnih pesmi ali starejših slovenskih ljudskih pesmaric in zatorej ne na liniji janzenističnih⁵⁹ smernic in so se ravno zato kmalu popularizirali.⁶⁰ Tako za posvetno kot za cerkveno slovensko pesem tega načina in te razvojne faze je značilno, da je slogovno še zelo neustaljena in razmaknjena v široki lestvici. Rezultati so skladbe navedenih ustvarjalcev kot prvi poskus formiranja slovenskega nacionalnega glasbenega izraza, za katerega si njegovi avtorji zavestno najbrž še niso prizadevali. Bil je še rahel in skromen, a vendar v tej smeri pomemben zametek nadaljnega (slovenskega glasbenega) razvoja.⁶¹ To seveda še vedno ni prava (glasbena) klasika oziroma klasicizem, odločilno pa je poseglo v glasbena trenja tistega časa in prostora, celo že v prvi polovici 19. stoletja na Slovenskem, torej v leta 1780–1850, v okviru glasbenega klasicizma.⁶²

Velikonočni čas 266

VELIKONOČNI ČAS / OSTERZEIT

174 35 124

1. JE - ZUS NAŠ JE VSTAL OD SMR - TI, raz - ve -
2. Tre - tji dan po sil - ni smr - ti nje - ga

se - li se, kri - stjan! Smrt in
i - šče - jo že - ne, z Ma - gda -

pe - kel je pre - ma - gal, vstal iz
le - no v, sve - tem vr - tu gle - da -

gro - ba tre - tji dan. Do - ka - zal Bo - žjo
jo za - mi - šlje - ne. Le kje bi Je - zus

267 Velikonočni čas

moč je to ve - li - ko noč,
bil, njih že - nin lju - be - znivi!

1.-3. A - le - lu - ja, a - le - lu - ja, a - le -
lu - ja, a - le - lu - - - ja.

3. Prvič se je bil prikazal / Magdaleni v vrtu tam; / da
živi, očitno skazal / je se Petru in ženam; / in dvema
učencema, / ki v Emavus pot'vata. / Aleluja ...

T. Luka Dolinar - V. Gregor Rihar

175 35 127

1.-6. ZA - POJ VE - SE - LO, O KRI - STIJAN,

Dolinarjev napev, izdan oziroma ponatisnjen v današnjem času.

(iz: *Slavimo Gospoda, MD Celje, 1993, str. 266*)

59 Gre za smer v teologiji, ki jo je obsodilo več papežev (prvič 1656) in se imenuje po nizozemskem teologu Cornelisu Jansenu (1585–1638), škofu v Ieprou (vir: *Veliki splošni leksikon* 1. knjiga, str. 254–255; prav tam, 3. knjiga, str. 1718).

60 Prim. Cvetko, *Stoletja slovenske glasbe*, str. 182–183.

61 Prav tam, str. 184.

62 Prav tam.

22 let po njegovi smrti so se Luka Dolinarja še precej spominjali. Tako je npr. v *Učiteljskem tovarišu*⁶³ izšel obširen članek neznanega avtorja, ki je z naslovom *Knjiga Slovénska v XIX. veku* natančno popisal ves Dolinarjev pesemski opus. Članek se sklene zelo pomenljivo, zraven pa ponovno spomni na Dolinarjevo (jezikovno) privrženost našemu poetu Valentinu Vodniku: »[...] – Kar je pel Vodnik o sebi, sme gledé pobožnih svetih pesmi in priprostih ljudskih napevov tudi blagi Luka Dolinar: ‚Dovolj je spomina, me pesmi pojó.«⁶⁴ Leta 1888 so ponatisnili v *Zgodnji Danici*, kamor je redno dopisoval tudi Luka Dolinar, nadaljevanje *Spominske čertice iz življenja rajnega prečast. gosp. Luka Dolinar-ja, vpokojene-ga fajmoštra v Spod. Tuhinju, znamenitega slovenskega cerkvenega pesnika in skladatelja (Konec)*.⁶⁵ Najobsežnejše pa je zagotovo pisanje o Luki Dolinarju, pesniku in skladatelju, ki ga je v treh nadaljevanjih objavil v *Cerkvenem glasbeniku*⁶⁶ Viktor Steska.⁶⁷

Zaključek

Že Dolinarjevi sodobniki so cenili njegovo delo, drugi z nekaterimi pridržki.⁶⁸ Dolinar začne svoj opus z enostavnim dvoglasjem, ki kljub kompozicijsko-tehničnim pomanjkljivostim temelji bolj v klasicizmu kot pa v ljudski pesmi takratnega časa in prostora. Tako njegova tretja zbirka že kaže težnjo po večji zvočni ubranosti (sporadično akordično triglasje), ki jo zlasti njegova četrta zbirka zelo razvije, obenem z živahnejšim, komplementarnim ritmom. Peta zbirka je morda nekoliko zmernejša, kljub temu pa prav ta vsebuje že omenjene »posvetne« tridelne ritme in relativno zanimive in nekoliko zahtevnejše harmonije. Dolinarjev *Perlog k slovenski pesmarici* (1852) jasno opozarja na spremembo v razvoju njegovega glasbenega delovanja. Za to je značilna Dolinarjeva ugotovitev: »... bolje bi bil storil, napeve po cerkveno presoditi, kakor glasine uredovati po muzikalni umetnosti ...« Druga izdaja prvih dveh Dolinarjevih zbirk v harmonskem pogledu ne prinese nič (pozitivno) novega, nove so samo harmonske napake.

63 Prim. *Učiteljski tovariš*, letnik 25/1885, št. 11, 1. 6. 1885, str. 163–168.

64 Prav tam str, str. 168.

65 Prim. *Zgodnja Danica*, 1888, list 43, str. 337–338.

66 *Cerkveni glasbenik*, letnik 54/1931, št. 7–8, str. 107–111; prav tam, št. 9–10, str. 140–147 in prav tam, št. 11–12, str. 176–179.

67 Umetnostni zgodovinar in glasbeni pisec Viktor Steska (1868–1946) je bil duhovnik, kaplan v Kočevju, potem pa v Ljubljani tajnik in direktor škofijskega urada ter referent za verska vprašanja Pokrajinske vlade za Slovenijo (vir: *Leksikon Jugoslavenske muzike*, 2. knjiga, str. 377).

68 Fran Serafin Adamič je že leta 1851, ko je razpravljal o slovenski cerkveni pesmarici – za katero je dal pobudo učiteljski zbor v Braslovčah –, odklonil druge, tudi Dolinarjeve pesmi, češ da imamo že izvrstne Riharjeve melodije s Potočnikovimi besedili, ki najbolj ustrezajo namenom cerkvene pesmarice, in zato niti ni potrebna posebna izdaja slovenske cerkvene pesmarice (vir: *Zgodnja Danica*, 1851, str. 13).

Vprašanja, kdo vse je vplival na Dolinarjevo glasbeno delo, za zdaj še vedno ne moremo (do)končno razrešiti. Vsekakor je poznal nekatere nemške pesmarice in skladateljce, kot so F. J. Haydn, W. A. Mozart, C. M. v. Weber, naš G. Rihar⁶⁹ idr. Marsikoga od navedenih je Dolinar vsaj citiral. Povsem upravičeno je upoštevati tudi delo »pridnega gospoda« Luke Dolinarja.⁷⁰ Ni bil še vaje štiriglasnega petja, zdelo se mu je nekako tuje, kar je razumljivo, saj Slovenci pred več kot 150. leti res še niso tako peli. Zato so napevi v Dolinarjevih zbirkah sestavljeni večinoma dvoglasno, spremljava (v basu) je enoglasna. Tedaj so navadno na (cerkvenem) koru prepevale le tri, štiri pevke, zato so bili Dolinarjevi dvoglasni napevi najbolj umestni in primerni. Preostala cerkev je (ljudsko) pela le enoglasno.

C 5/4-1
tutti
MSS 2/1

Zóri noč vesela

Luka Dolinar
(1794-1863)

Krepko

Sopran
Alt
Tenor
Bas

1. Zó - ri noč ve - se - la, le - pa ka - kor dan. Ti nam boš od -
2. Moč naj gra sdiš spa - nje, bo - lje že je vsat; in skoz sve - to -
3. Zvo - lje - no sve - ti - šče rev - na šta - li - ca, Je - zus te o -

vze - la vse te - ja - ve vsran. Moč ne - be - lka na - gne dol se na zem -
va - nje Je - zu - sa i - skat. Iz - ba du - ho - vi na - glo pri - hi -
bi - šče boš' po - zdra - lje - na. Tvo - ja cast pre - se - ga še kra - lje - vi

ljo; v Be - tle - he - mu Ja - gnje je ro - je - no b'lo. Luč je za - sve -
te k po - st'ji le - zu - so - vi želj - no hre - pe - ne. Tu - di mi - hi -
dvor; ja - sli - ce u - te - bi bo - žji so pre - stol. Je - zu - šček ti

ti - la z ra - ja ču - dno le - pa vsa. Nam je o - zna - ni - la De - te, Je - zu - sa.
ti - mo kje - mu v rev - ni šta - li - ci, ga le - po - mo - li - mo v sla - mni po - stelj - ci.
mi - li, ki za nas pri - kel an svet, ved - no, v vsa - ki si - li, naj bom za - te vsat.

MUSICA SACRA SLOVENICA
STARE BOZICNE PESMI I

SLOVENSKI KOMORNI ZBOR - Miroslav Cuderman, zborovodja
Vernonka Fink Merivelle, sopran - Barbara Holčičnik, tenor
Marko Fink, bas - Barbara Plešček, orgle

11	Luka Dolinar:	Zóri noč vesela	7:24
12	Gregor Rihar:	Pogledaj čudo se gudi	2:31
13	Gregor Rihar:	Na polnoči gredel	4:17
14	Gregor Rihar:	Poklonci narodu	3:14
15	Gregor Rihar:	Zvolica svata je tojota zbij	5:27
16	Leposlav Čerk:	Slova na vltavi	5:34
17	Leposlav Čerk:	Glej čudno se nebo svetil	2:40
18	Leposlav Čerk:	Ranaj slovek svoj	4:02
19	Leposlav Čerk:	Pastirci z menoj	2:40
20	Leposlav Čerk:	Pastirci iz spisa vstanite novej	2:20
21	Leposlav Čerk:	Pastirci ne spite	2:29
22	Jožp Lavčnik:	Boš' poudarjamo Deteta sveta	3:21
23	Jožp Lavčnik:	Prilka je mot	3:22
24	Jožp Lavčnik:	Poklonca narodu	3:30
25	Miran:	Pastirci hitro vstanite	1:41
26	Miran:	Pesni Betlehem paciva	3:06
27	Miran:	Prad' tibe, Inzje Dato	3:59
28	Miran:	Zvonovi pozivajo	2:05
29	Miran:	Slova Doga na vltavi	4:16
30	Levstik:		
31	Frany Gruber:	Sveta noč (kita): Matkož Gorci	4:23

Režija: Miroslav Cuderman. Produkcija: Miroslav Cuderman. Posneto v sodobnem in razkošnem studiu ljubljani leta 1995. Odgovorna: Miroslava Cuderman. Zbirka Slovenske komorne glasbe 74. številka. Posneto na ljubljani Republiški slovenski in 419 016. Posneto v 1995. letu. Posneto, za izdajo se glasniki 10% avtorski opremljen posnetki.

Zóri noč vesela je eden redkih Dolinarjevih štiriglasnih (mešanih) zborov. Na posnetku v notnem arhivu in na zgoščenki Slovenskega komornega zbora.

69 Prim. Steska, Luka Dolinar, str. 178.

70 Prim. op. 38.

Dotedanja izbira napevov ni bila velika, zato so ljudje večinoma skozi desetletja poslušali (in peli) vedno ene in iste napeve in se jih zelo hitro naučili tudi na pamet (ter prepevali skupno). Leta 1852, ko je te vrste napeve opisal in objavljaj tudi Dolinar, se je led začel tajati tudi na tem področju. Štiriglasje se je širilo, dokler ni skoraj v celoti prevzelo vseh (cerkvenih) korov.⁷¹

Dolinarjeva glasba oziroma napevi so izhajali še po njegovi smrti, vse do danes, kar pomeni vsaj delno avtorjevo prisotnost, aktualnost in še kaj; morda celo popularnost? Prva med Dolinarjevimi pesmimi je *V praznik sv. Štefana (pervega mučenca)*, ki je izšla v Lemplovi⁷² pesmarici. Dolinarjev štiriglasni mešani zbor (a cappella) *Luč nam zažarela* je izšel v zbirki starejših božičnih pesmi (za mešani zbor), I. del *Emanuel*. Besedilo je zbral in uredil Viktor Čadež, glasbeni del je uredil Stanko Premrl.⁷³ Dolinarjev štiriglasni mešani zbor (a cappella) najdemo tudi v notnem arhivu in na posnetku (CD plošči) *Slovenskega komornega zbora* (SKZ), z dirigentom dr. Mirkom Cudermanom,⁷⁴ z naslovom *Zóri noč vesela*. Sad že omenjenega sodelovanja med Dolinarjem in Riharjem je objava štiriglasnega mešanega zbora (a cappella) *Velikonočni čas/Osterzeit*.⁷⁵ Dolinar je napisal besedilo, Rihar glasbo.⁷⁶ Ista avtorja sta s štiriglasnim mešanim zborom (a cappella) *Jezus naš je vstal od smrti* objavljena še v drugi pesmarici.⁷⁷

VIRI:

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

NŠAL 32, Bogoslovno semenišče, Katalog slušateljev, t. e. 68, 69.

NŠAL, ŽU Šmartno v Tuhinju, t. e. 3.

NŠAL, ŽU Radovljica, t. e. 35.

Župnijski urad Škofja Loka (ŽU Škofja Loka):

Škofja Loka: Krstna knjiga XVII, 1794–1800.

Glasbena zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani (GZ NUK):

Dolinar, Luka: *Mnoge svete pesme*, Ljubljana 1848.

71 Prim. Steska, prav tam, str. 179.

72 Skladatelj Vlado Lempl (1907–1964) (vir: Škulj, Leksikon cerkvenih glasbenikov, str. 200; original v GZ NUK).

73 Ljubljana 1955 (vir: Slovenski zborovski arhiv JSKD RS).

74 Musica sacra Slovenica (MSS) 2/1, C 5/1-1 in na CD plošči SKZ 0102/1 (vir: Slovenski zborovski arhiv Javnega sklada za kulturne dejavnosti Republike Slovenije (JSKD RS)).

75 Objavljeno v *Slavimo Gospoda - Bogoslužni pesmarici in molitveniku*, str. 266–267; original hrani GZ NUK.

76 Navedeno kot op. (prav tam).

77 Objavljeno v *Slavimo Gospoda - Bogoslužni pesmarici in molitveniku*, str. 168 in ponatisnjeno v *Gloriji - Katoliškem molitveniku in pesmarici*, št. 124. Iz slednjega imamo obširen komentar Klause Einspielerja iz Celovca, iz katerega povzemamo samo tole: »To pesem štejem med najbolj priljubljene velikonočne pesmi. Besedilo je napisal duhovnik Luka Dolinar (1794–1863), melodijo pa skladatelj Gregor Rihar (1796–1863) ...« (prav tam).

Dolinar, Luka: *Pesme v godove in praznike*, 2. izdaja, Ljubljana 1861.

Dolinar, Luka: *Pesmi v nedelje celega leta*, 2. izdaja, Ljubljana 1862.

Bezić, Jerko: *Glasbeno delo Luke Dolinarja*, tipkopis.

Časopisni viri

Učiteljski tovariš, list za šolo in dom, tečaj III, list 18, Ljubljana, 15. 9. 1863.

Učiteljski tovariš, letnik 25/1885, št. 11, Ljubljana 1. 6. 1888.

Zgodnja Danica, 1851.

Zgodnja Danica, 1862.

Zgodnja Danica, tečaj XLI/41, list 43, Ljubljana, 26. vinotoka 1888.

Cerkveni glasbenik, letnik 54/1931, št. 7-8, 9-10, 11-12.

Spletne strani:

<http://mediawiki.org/> (26. 3. 2013).

<http://nl.isj.si/fedora/get/sbl:0392/VIEW/>, Premrl Stanko: Dolinar Luka (Slovenski biografski leksikon; 15. 1. 2013).

Drugi viri:

Juvan Franc, župnik na Dovjem, elektronsko pismo z 18. 2. 2013, hrani avtor.

Slovenski zborovski arhiv Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti (JSKD) v Ljubljani.

LITERATURA:

Cvetko, Dragotin: *Stoletja slovenske glasbe*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964.

Cvetko, Dragotin: *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*, 2. knjiga, Ljubljana: DZS, 1959.

Dolinar, France M.: Oris zgodovine (pra)župnije Radovljica. V: *Mohorjev koledar* 1995, Celje: Mohorjeva družba, 1994, str. 28-29.

Dolinar, Ksenija (ur.): *Glasba*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1984.

Enciklopedija Slovenije, 2. knjiga, Ce-Ed, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988.

Koršič Zorn, Verena: Župnija sv. Petra v Ljubljani, Ljubljana: Družina, 2000.

Križnar, Franc, Dvoje obletnic rojstev glasbenikov - kulturnih delavcev Ločanov v letu 1994. V: *Loški razgledi* 41, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1994, str. 265-272.

Leksikon jugoslavenske muzike, 2. knjiga, Me-Ž, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1984.

Marolt, France: *Slovenske narodoslovne študije*, 4. zvezek, Ljubljana: Glasbena matica, 1954.

Michels, Ulrich (prevedla Primož Kuret in Edo Škulj): *Glasbeni atlas*, Ljubljana: DZS, 2002.

Mittheilungen des historischen Vereins für Krain, Ljubljana 1862.

Muzička enciklopedija, 1. knjiga, A-Goz, Zagreb: Jugoslovanski leksikografski zavod, 1971.

Osebnosti - Veliki slovenski biografski leksikon, 2. knjiga, M-Ž, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.

Prijatelj, Ivan: *Duševni profili slovenskih preporoditeljev*, Ljubljana: Merkur, 1937.

Rakuša, Fran: *Slovensko petje v preteklih dobah*, Ljubljana 1890.

Steska, Viktor: Luka Dolinar, pesnik in skladatelj. V: *Cerkveni glasbenik* 54, Ljubljana: Družina, 1931, št. 7-8, str. 108.

Škulj, Edo: *Leksikon cerkvenih glasbenikov*, Ljubljana: Družina, 2005.

Škulj, Edo: *Vodnik po duhovni glasbi*, Ljubljana: Družina, 2011.

Štukl, France: *Po poti kulturne dediščine/Sprehod skozi Škofjo Loko in vasi v spodnjem Porečju Poljanske Sore*. Loški razgledi/Doneski 25, Škofja Loka: Muzejsko društvo in Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2011.

Trobina, Stanko: *Slovenski cerkveni skladatelji*, Maribor: Založba Obzorja, 1972.

Veliki splošni leksikon, 1. knjiga, A–Ch, Ljubljana: DZS, 1997.

Veliki splošni leksikon, 3. knjiga, Gh–Ka, Ljubljana: DZS, 1997.

Summary

Luka Dolinar (1794–1863) – 220th anniversary of his birth and 150th anniversary of his death

*The priest, hymnist and composer, Luka Dolinar, was born in Bodovlje by Škofja Loka (14. 10. 1794), and after studying theology and the new mass in the Ljubljana large seminary (17. 5. 1818), he moved many times as a priest: to Begunje (na Gorenjskem), Radovljica, Dovje, again to Ljubljana (parish church of St. Peter), to Janče and finally to Šmartno in the Tuhinjski valley, where he spent longest and also died (24. 8. 1863). He was also buried here. He was self-taught as a composer, learning from the compositions of Gregor Rihar and Blaž Potočnik. He collaborated with them a lot and they were a real Slovene church musical trio, who arranged music and also prepared the ground for the development of the Cecilian movement for reform of church music in Slovenia. He published several volumes of hymns with melodies: *Pesme v nedele celiga leta (Sunday hymns for the whole year) (1829; 1862)*, *Napevi za pesme v Godove in Praznike celiga leta (Melodies for hymns on name days and holidays for the whole year) (1838; 1862)*, *Pesme od Farnih Pomočnikov ali Patronov v Ljubljanski škofiji (Hymns from parish assistants or patrons in the Ljubljana diocese) (1839)*, *Vishe za pesme od Svetnikov in Svetnic v Ljubljanski škofiji samo v podružnicah češčenih (Melodies for hymns to saints in the Ljubljana diocese only in adoration subsidiaries; 1841)*, *Mnoge svete pesme (Many hymns) (1848)* and *Različne pesmi (Various hymns) (1852–1856)*. The compositions are simple: from solos to duets and a maximum of three voices. Dolinar's harmony is often lacking and shows that he was self-taught but his hymns were very popular among people. Despite all the findings, though, Dolinar's »melodies« only strove for classical forms and clarity. With some characteristics of Slovene folk songs and respecting popular dialect, above all in the countryside he pioneered a trail among the Slovene people, who liked to sing his hymns, as various comments and assessments testify. Similarly, Luka Dolinar is entirely justifiably included in any more extensive treatment of Slovene musical culture of the first half of the 19th century.*

Spodnjetriasi fosili med Sveto Barbaro in Osolnikom

Izveček

Greben med Sveto Barbaro in Osolnikom nad Škofjo Loko je že več let znano najdišče fosilov. Vsi fosili, predusem ostanki fosilnih glavonožcev, so bili odkriti v spodnjetriasnih plasteh. Čeprav so geološke raziskave opravljali že pred več kot sto leti, iz tega območja ne poročajo o najdbah fosilov. Naše terensko delo smo osredotočili na fosilonosne spodnjetriasne plasti, ki so odkrite ob mnogih kolovozih, redkih golicah ali potokih. Našli smo mnoge fosilne ostanke glavonožcev, školjk, polžev, morskih lilij, zobe vretenčarja in fosilne sledi.

Abstract

Lower Triassic fossils between Sveta Barbara and Osolnik

The ridge between Sveta Barbara and Osolnik has been known as a site for fossils for a number of years. All fossils, mainly the remains of cephalopods, were found in Lower Triassic layers. Although geological research was carried out more than a hundred years ago, no fossil finds from this area were reported. Our fieldwork focused on fossil bearing Lower Triassic layers, which have been uncovered by many cart tracks, occasional steepes or streams. We found many fossil remains of cephalopods, bivalves, gastropods, crinoids, teeth of vertebrates and trace fossil.

Uvod

Okolica Škofje Loke je geološko zelo raznolika. Najstarejše kamnine pod Lubnikom spadajo v karbonsko obdobje, medtem ko so najmlajše iz oligocenske dobe. Vmes je še vrsta zanimivih plasti in med njimi po bogastvu fosilov gotovo izstopajo spodnjetriasne plasti. Te plasti lahko opazujemo v okolici Križne gore, pri Bodovljah in na južni strani Osolnika, kjer so v največjem obsegu razgaljene. V mnogih kolovozih in manjših grapah lahko v spodnjetriasnih kamninah med Sveto Barbaro in Osolnikom najdemo zanimivo združbo fosilov, ki do sedaj še ni bila temeljito raziskana.

Fosilna sled *Rhizocorallium* iz okolice domačije Kožuh.
(iz zbirke Prirodoslovnega muzeja Slovenije; foto: Matija Križnar)

Geološka zgradba okolice Osolnika

Raziskovanje geološke zgradbe okolice Škofje Loke, in s tem tudi območja med dolinama Hrastnice in Ločnice, sega že več kot stoletje v preteklost. Prve sistematične geološke raziskave je opravljal Marko Vincenc Lipold,¹ ob izdelavi geološke

Amonit *Tirolites* cf. *carniolicus* iz grape pod domačijo Konškar. Premer hišice je 52 mm.
Najdba in zbirka: Vili Rakovc. (foto: Matija Križnar)

1 Lipold, *Bericht über die geologischen Aufnahmen in Ober-Krain im Jahre 1856*, str. 212-215.

karte za takratni geološki zavod na Dunaju. Sledili so mu še drugi avstro-ogrski geologi in paleontologi. Franz Kossmat je leta 1910² napisal in izdal geološko karto okolice Škofje Loke in Idrije. V tolmaču omenja tudi mnoge zanimive spodnjetriasne fosile, toda večji del izhaja iz okolice Idrije, kjer so nekatera klasična najdišča.

Šele po letu 1950 so za namene geoloških kart domači (jugoslovanski) geologi ponovno raziskovali okolico Škofje Loke. Tako je nastala Osnovna geološka karta, list Kranj³ in tolmač h karti.⁴ Na njej so v okolici Svete Barbare jasno označili spodnjetriasne plasti oziroma plasti skitske stopnje (staro poimenovanje). Kasneje so ob geoloških raziskavah med Škofjo Loko in Medvodami⁵ omenjali tudi spodnjetriasne plasti in njihove fosile. Tudi Anton Ramovš, priznani slovenski paleontolog, je omenjal ostanke amonitov iz okolice Svete Barbare. Med redke omembe fosilov tega območja spadajo tudi slike amonita iz rodu *Tirolites*,⁶ ostankov spodnjetriasnih polžev⁷ in redkih vretenčarskih ostankov.⁸

Najbolj zanimive in s fosili bogate plasti so nastajale v času spodnjega triasa in so danes razkrite na območju med cerkvijo pri Sveti Barbari in dolino Ločnice na vzhodu. Spodnjetriasne plasti sestavljajo zaporedje različnih dolomitov, oolitnega apnenca, meljevcev, glinavcev in ploščastih ter lapornih apnencev. Večji del zaporedja plasti je razgaljenih ob nekaterih cestnih vsekah in grapah južno od cerkve na Osolniku in pod Mavrovcem (vzhodno od Kožuha). Starost posameznih plasti znotraj spodnjetriasnih kamnin lahko določimo tudi s fosili. Tako so oolitni apnenci (z majhnimi polži) ter rdečkasti glinavci in meljevci (s tipičnimi školjkami) starejši kot ploščasti in laporni apnenci (pogosto s polži in amoniti).

Pod spodnjetriasnimi plastmi ležijo zgornjepermski dolomiti in še nižje rdečkaste plasti iz srednjega perma. Slednje lahko opazujemo tik ob cesti pri cerkvi Svete Barbare, kjer nato proti domačiji Kožuh prehajajo v zgornjepermski dolomit. Ob cesti, ki pelje h Kožuhu, pa na zadnjem ovinku že najdemo spodnjetriasne glinavce in meljevce. Spodnjetriasne plasti prehajajo višje v mlajši srednjetriasni dolomit, ki ga ponekod izkoriščajo v manjših kamnolomih, saj je zelo krušljiv in drobljiv. Celotno zaporedje spodnjetriasnih kamnin pod Osolnikom ocenjujemo med 200 in 300 metrov.

2 Kossmat, *Erläuterungen zur Geologischen Karte – Bischoflack und Idria*, str. 27–29.

3 Grad in Ferjančič, *Osnovna geološka karta SFRJ, list Kranj*.

4 Grad in Ferjančič, *Tolmač lista Kranj*, str. 26–27.

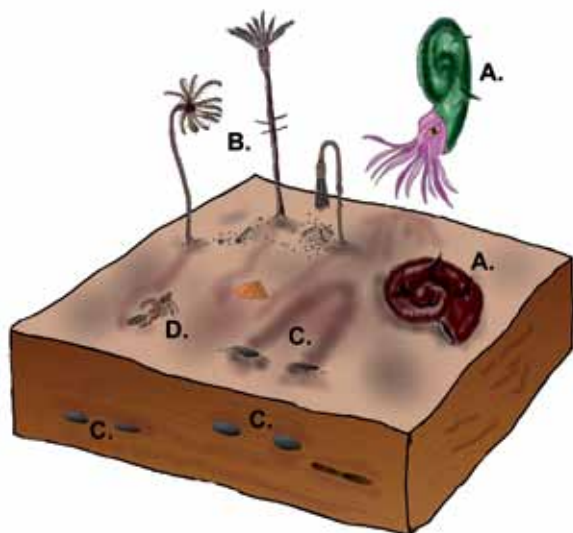
5 Mlakar, Grödenska formacija v soseščini Pb, Zn, Hg rudišča Knapovže, str. 25–33.

6 Pavšič, Mikuž in Rakovc, Amonit iz Polhograjskega hribovja, str. 64.

7 Križnar, Spodnjetriasni polži rodu *Werfenella* iz predalpskega hribovja, str. 60–61.

8 Križnar in Rakovc, Spodnjetriasna ostanka vretenčarjev iz okolice Žirov in Škofje Loke, str. 369–372.

Spodnjetriasni fosili pri Sveti Barbari

Rekonstrukcija morskega dna v času spodnjega triasa.

A. amonita rodu *Tirolites*, B. morske lilije, C. fosilne sledi *Rhizocorallium*, D. ostanki ribe. (ilustracija: Matija Križnar)

Kameno jedro polža *Werfenella rectecostata*, najdeno ob kolovozu vzhodno od Svete Barbare (višina hišice 35 mm). Najdba in zbirka: Vili Rakovc. (foto: Matija Križnar)

Mnoge spodnjetriasne plasti med Sveto Barbaro in domačijo Rožnik vsebujejo zanimive in značilne fosile. Kot je razvidno iz predhodnega besedila, so to območje raziskovali že mnogi, vendar fosilom niso posvečali veliko pozornosti. Naše raziskave in obsežno terensko delo so ponudili zanimiv pogled v okoli 243 milijonov let staro morskó okolje.

V morskem okolju so živeli različni organizmi, od vretenčarjev do mikroskopskih luknjičark in alg. V spodnjetriasnih kamninah pri Sveti Barbari in okolici domačije Konškar so se ohranile fosilne sledi. Pri teh fosilih gre dejansko za zapolnitve rogov ali kanalov v še neutrjenem sedimentu. Njihovi tvorci so bili običajno različni členonožci ali črvom podobne živali. Odkrite so bile fosilne sledi rodu *Planolites* in *Rhizocorallium*. Prav slednje, z značilno obliko črke u, so pogoste v mnogih najdiščih s spodnjetriasno favno.

Najbolj pestro spodnjetriasno favno predstavljajo mehkužci. K slednjim spadajo tudi školjke, ki so na raziskovanem ozemlju bolj redke. Našli smo nekaj skromnih primerkov rodu *Costatoria*, z značilnimi rebri na lupini. Zelo redki so ostanki lupin rodov *Eumorphotis*, kamena jedra školjk rodu *Neoschizodus* in lupine pektenidnih školjk.

Veliko bolj pogosti so ostanki polžev. Za zgornje dele spodnjetriasnih plasti na širšem območju južnih Alp je značilna vrsta *Werfenella rectecostata* (nekoč imenovana »*Turbo rectecostatus*«), ki smo jo našli tudi vzhodno od domačije Kožuh. V podobno starih plasteh so tudi polži vrste *Natiria costata*, njihove hišice imajo močnejša rebra in velik zadnji zavoj. Na ozemlju pod Osolnikom ta dva polža najdemo v obliki kamenih jeder.

Med najbolj značilnimi fosili spodnjega triasa so gotovo amoniti, izumrla skupina glavonožcev. V nekaterih plasteh so njihove hišice lahko zelo pogoste. Med raziskovanjem v okolici Kožuha, Konškarja in okoliških kolovozih smo našli nekaj primerkov. Vsi najdeni primerki hišic kažejo značilnosti rodu *Tirolites*. Med njimi

Ostanki zob spodnjetriasne ribe iz okolice Svete Barbare (dolžina ostanka 25 mm).
Najdba in zbirka: Vili Rakovc. (foto: Matija Križnar)

Naravno izlužene ploščice morskih lilij (belo) na površini apnenca pod Mavrovcem.
(foto: Matija Križnar)

smo glede na velikost in število trnov na hišici lahko določiti tudi vrsti *Tirolites carniolicus* in *Tirolites cf. idrianus*. Obe vrsti sta značilni za najmlajše plasti spodnjega triasa, kar potrjuje tudi dejstvo, da nismo našli manjših primerkov vrste *Tirolites cassianus*. Zagotovo pa se v delih zaporedjih kamnin pod Osolnikom skrivajo tudi primerki rodu *Dinarites*. Podobne amonite so na žirovskem ozemlju odkrili v okolici Žirov⁹ ter na mnogih mestih v Škofjeloškem¹⁰ in Polhograjskem hribovju.¹¹

Na spodnjetriasnem morskem dnu so živeli tudi različni iglokožci. V okolici Idrije in Žirov so našli fosilne kačje repe, ki pa so se ohranili le ob posebnih pogojih. Na območju Osolnika smo našli mnogo ostankov morskih lilij, ki ponekod sestavljajo velik del kamnine. Njihovi ostanki so prepoznavni po obliki in jih najlažje opazujemo na naravno izluženi kamnini. Njihovi skeleti so po odmrtnju hitro razpadli na majhne ploščice in so jih morski tokovi prenašali po morskem dnu.

Izjemno najdbo iz spodnjetriasnih plasti pri Sveti Barbari predstavlja ostanek zobovja ribe.¹² Glede na obliko in starost bi ostanke zob lahko pripisali rodu *Colobodus* in *Bobasatrania*. Zagotovo pa ostanek spada med zelo redke in zato pomembne paleontološke najdbe. O redkih najdbah spodnjetriasnih vretenčarjih poročajo tudi iz okolice Žirov, Julijskih Alp¹³ in Solčave.¹⁴

Zaključek

Spodnjetriasne plasti med Sveto Barbaro in Osolnikom ter naprej proti dolini Ločnice so dokaj bogate s fosilnimi ostanki. Nekatere kamnine vsebujejo množico ploščic morskih lilij, medtem ko so ostali fosili redkejši. Najbogatejše so zgornje plasti spodnjetriasne skladovnice, saj vsebujejo tipične polže *Werfenella rectecostata* in amonite rodu *Tirolites* ter le redke ostanke školjk. Za te plasti so značilne tudi fosilne sledi rodu *Rhizocorallium*. Vsekakor pa predstavlja najbolj zanimivo najdbo ostanek zob spodnjetriasne ribe. Zaporedje spodnjetriasnih plasti pod Osolnikom je zagotovo eno najbolj popolnih v okolici Škofje Loke in si zasluži dodatnih ter bolj temeljitih raziskav.

9 Ramovš in Batič, Amoniti na žirovskem ozemlju, str. 15–18.

10 Ramovš, Amoniti na loškem ozemlju, str. 11–14.

11 Ramovš, Okamnelo življenje v Loških hribih, str. 67–75.

12 Križnar in Rakovec, Spodnjetriasna ostanka vretenčarjev iz okolice Žirov in Škofje Loke, str. 369–372.

13 Lucas, Kolar - Jurkovšek in Jurkovšek, *First record of a fossil amphibian in Slovenia*, str. 323–326.

14 Hitij, Fosili spodnjetriasnih plasti v Kamniško-Savinjskih Alpah, str. 56–61.

Slabo ohranjena spodnjetriasna školjka rodu *Costatoria*. (foto: Matija Križnar)

LITERATURA:

- Grad, Karel; Ferjančič, Lado: *Osnovna geološka karta SFRJ 1:100.000*, list Kranj. Beograd: Zvezni geološki zavod, 1974.
- Grad, Karel; Ferjančič, Lado: *Tolmač lista Kranj. Osnovna geološka karta SFRJ 1:100.000*. Beograd: Zvezni geološki zavod, 1976, str. 26–27.
- Hitij, Tomaž: Fosili spodnjetriasnih plasti v Kamniško-Savinjskih Alpah. V: *Scopolia*, suppl. 5, Ljubljana: Prirodoslovni muzej Slovenije, 2010, str. 56–61.
- Kossmat, Franz: *Erläuterungen zur Geologischen Karte – Bischoflack und Idria*. Wien 1910, str. 27–29.
- Križnar, Matija: Spodnjetriasni polži rodu *Werfenella* iz predalpskega hribovja. V: *Konkreција*, št. 1, Tržič: Društvo prijateljev mineralov in fosilov Slovenije, 2012, str. 60–61.
- Križnar, Matija; Rakovc, Vili: Spodnjetriasna ostanka vretenčarjev iz okolice Žirov in Škofje Loke. V: *Proteus*, Ljubljana: Prirodoslovno društvo Slovenije, 2013, letnik 75, št. 8, str. 369–372.
- Lipold, Marko Vincent: *Bericht über die geologischen Aufnahmen in Ober-Krain im Jahre 1856*. Jahrbuch der Kais. Kön. Geologischen Reichs-Anstalt, 2, Wien, 1857, str. 212–215.
- Lucas, Spencer G.; Kolar - Jurkovšek, Tea; Jurkovšek, Bogdan: First record of a fossil amphibian in Slovenia (Lower Triassic, Olenekian). V: *Rivista Italiana di Paleontologia e Stratigrafia*, vol. 114, št. 2, 2008, str. 323–326.
- Mlakar, Ivan: Grödenska formacija v soseščini Pb, Zn, Hg rudišča Knapovže. V: *Geologija*, vol. 45, št. 1; Ljubljana: Geološki zavod Slovenije, 2002, str. 25–33.
- Pavšič, Jernej; Mikuž, Vasja; Rakovc, Vili: Amonit iz Polhograjskega hribovja. V: *Gea*, letnik 7, št. 9, Ljubljana 1997, str. 64.

Ramovš, Anton: Amoniti na loškem ozemlju. V: *Loški razgledi* 45, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1998, str. 11–14.

Ramovš, Anton: Okamnelo življenje v loških hribih. V: *Loški razgledi* 6, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1959, str. 67–75.

Ramovš, Anton; Batič, Jože: Amoniti na žirovskem ozemlju. V: *Loški razgledi* 45, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1998, str. 15–18.

Summary

Lower Triassic fossils between Sveta Barbara and Osolnik

There are Lower Triassic beds at Sveta Barbara and Osolnik near Škofja Loka. Upper Permian beds are overlain with a succession of 200-300 m of Lower Triassic beds rich in fossils, mostly in the upper parts. Our research focused on prospecting and collecting fossils, which included ossicles of crinoids, with no detailed determination. Of bivalves, we found specimens of the genus Costatoria. Of gastropods, typical species of Werfenella rectecostata and Natiria costata were collected. Of ammonites, we collected only Tirolites carniolicus and Tirolites cf. idrianus. In the same parts with ammonites, we found a U-shape trace fossil of the genus Rhizocorallium. Most important was the find of a tooth plate of a fish very similar to the genus Colobodus or Bobasatrania. Our investigations showed that the Lower Triassic succession of beds under Osolnik need more geological and paleontological research.

Podzemeljska favna hroščev v jami Brezen v Jelenjah

Izveleček

*Podzemeljska favna hroščev Blegoša in njegove bližnje okolice je bila do sedaj neraziskana. Vzrok je v odsotnosti znanih jam. Edini poznani jamski objekt na Blegošu je tehnično zahtevna, 110 m dolga in 54 m globoka, jama Brezen v Jelenjah. Biološke raziskave v jami (v letih od 2007 do 2009) so potrdile prisotnost dveh zastopnikov podzemeljske favne hroščev (*Anophthalmus alphonsi skofjeloscensis* Daffner 1996 in *Aphaobius milleri* Schmidt 1885). Favna hroščev v Breznu v Jelenjah je drugačna od tiste v jamah Lubnika in okolice Škofje Loke. Očitno gre za prehodno področje med favno rudniških rovov v okolici Železnikov ter favno jam v okolici Todraža in Žirov. *Anophthalmus alphonsi skofjeloscensis* je namreč element favne hroščev iz okolice Železnikov, *Aphaobius milleri* pa element favne hroščev iz okolice Todraža in Žirov.*

Abstract

Subterranean beetle fauna in Brezen v Jelenjah

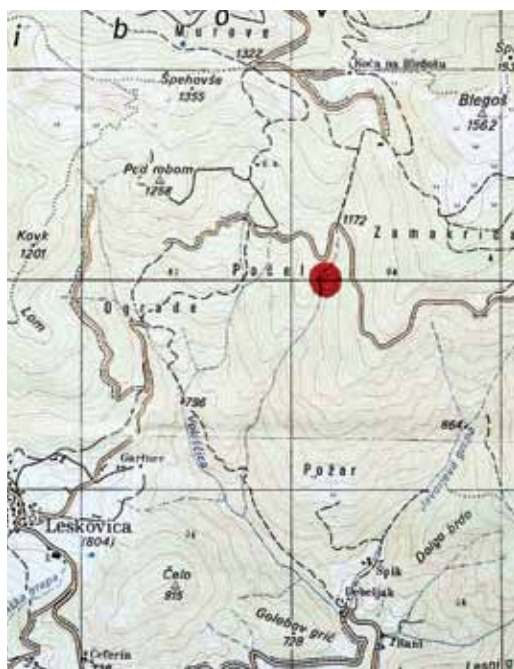
*The subterranean beetle fauna of Blegoš and its immediate surroundings has not so far been investigated. The cause is the absence of known caves. The only known cave object on Blegoš is the technically demanding, 110 m long and 54 m deep cave, Brezen v Jelenjah. Biological research in the cave (from 2007 to 2009) confirmed the presence of two representatives of subterranean beetle fauna (*Anophthalmus alphonsi skofjeloscensis* Daffner 1996 and *Aphaobius milleri* Schmidt 1885). The beetle fauna in Brezen v Jelenjah is different from that in the caves of Lubnik and the surroundings of Škofja Loka. It is clearly a transitional area between the fauna of mine tunnels around Železniki and the fauna of caves in the vicinity of Todraž and Žiri. *Anophthalmus alphonsi skofjeloscensis*, namely, is an element of beetle fauna from the surroundings of Železniki but *Aphaobius milleri* is an element of beetle fauna from around Todraž and Žiri.*

Uvod

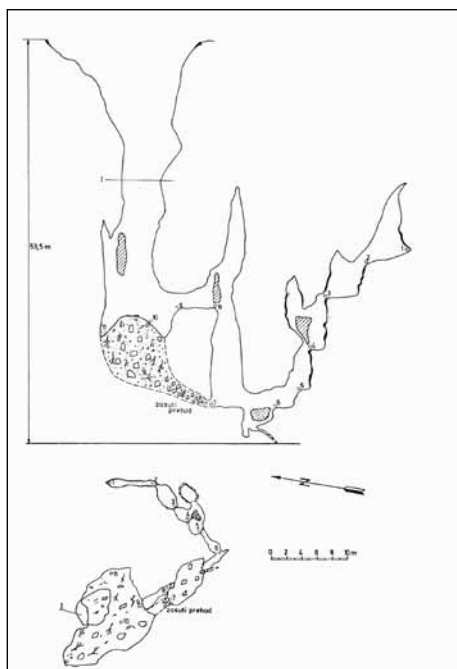
Podzemeljska favna hroščev Blegoša in njegove bližnje okolice je bila do sedaj neraziskana. Vzrok je v odsotnosti znanih jam na tem območju. Edini poznani jamski objekt na Blegošu je jama Brezen v Jelenjah, ki je znana le redkim naravoslovcem in zaradi svoje zahtevnosti težko dostopna. Ker sem sam že globoko v zrelih letih, so mi na pomoč priskočili jamarji iz Društva za raziskovanje podzemlja Škofja Loka: Walter Zakrajšek, Brina Biček, Simon Primožič, Nace Labernik, Marko Zakrajšek in Gorazd Kavčič. Ti so namesto mene opravili tehnično zahtevne spuste in vzpone v jami, po dogovoru z menoj nastavili pasti na dogovorjenih mestih ter jih praznili v dogovorjenih rokih. Tako so bili pridobljeni prvi dragoceni biološki podatki o tod živečih vrstah in omogočena je bila prva primerjava z biološko že dobro raziskanimi območji v okolici Škofje Loke, Železnikov, Žirov in Todraža.

Lega jame

Jama se nahaja na jugozahodnem pobočju Blegoša; nad vasjo Leskovica, v predelu imenovanem Počel, nedaleč od Ograde, na nadmorski višini 1115 m. Njene WGS-84 koordinate so: E 14.10376, N 46.15764.

Lega jame Brezen v Jelenjah. (iz: *Državna topografska karta, Zali Log 092, 1996; vris jame: Bojan Kofler, 2013*)

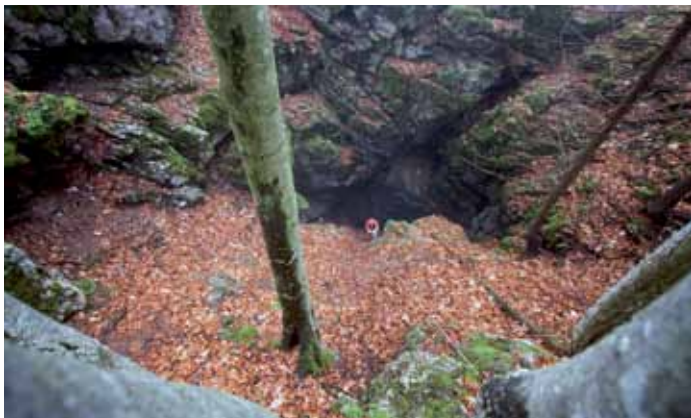

Načrt jame Brezen v Jelenjah. (iz: *Kataster jam; risal: S. Tomc, 1971*)

Opis jame

Jama Brezen v Jelenjah je znana tudi pod imenoma Brezno na Blegošu in Brezno nad Vogradi. V Kataster jam je bila pod katastrsko številko 2100 vpisana leta 1960. Takrat je Boštjan Kiauta (drugi udeleženci so bili Leben, ing. Ahačič in Eržen) zapisal: »Brezno je na dnu velike vrtače. Vhodna odprtina cca 10 x 5 m. Brezno se spušča navpično navzdol in je verjetno nastalo po vdoru. Z metanjem kamenja smo ugotovili globino cca 30 m.« Načrt brezna je izdelal S. Tomc (1971).

Jama se nahaja v bukovem gozdu. Brežine vhodne vrtače se spuščajo tako strmo, da je vsako približevanje jami smrtno nevarno. Varen dostop je možen le ob spustu po vrvi (sl. 3). V globini 14,5 m se jama prevesi v vertikalo (sl. 4), globoko 22 m, ki se konča na vrhu stožca iz kamenja, zemlje, vejevja, lesnega drobirja in odpadlega listja. Približno 12 m visok stožec popolnoma zapolnjuje spodnje dele vhodnega brezna in zapira prehod v notranje dele jame. Zato se je treba s stožca povzpeti 4 m navzgor, kjer se na desni strani odpira 5 m dolg prehodni rov (sl. 5)

Brezen v Jelenjah, na robu vertikale / spust v brezno (foto: Simon Primožič)

Brezen v Jelenjah, prehod / notranje brezno (foto: Simon Primožič)

Na njegovem koncu se najdemo nad drugim, 13 m globokim breznom, nad nami pa se odpira še 14 m kamina (sl. 6). Z dna drugega brezna se je možno preriniti še 5 m globlje, do najnižje točke jame. Rov se od tod nadaljuje, se preko večih stopenj dvigne 30 m visoko in konča v zožitvi. Skupna dolžina jame je 110 m, globina pa 54 m.

Biološke raziskave

Jamo smo biološko raziskali v letih 2007, 2008 in 2009. Uporabili smo metodo lova s pastmi z vabo (trohneče meso) in konzervirno tekočino, ki je preprečevala razpad ulovljenih živali. V skladu s pripravljenim načrtom smo pasti porazdelili po jami. Načrt je zagotavljal primerno zastopanost pasti tako v vhodnem kot v notranjih delih jame. Pasti smo nastavili v dveh terminih, in sicer od 5. 8. 2007 do 20. 9. 2008 ter od 20. 9. 2008 do 23. 9. 2009. Podzemeljska favna hroščev v jami je po dosedanjih najdbah zastopana z dvema vrstama:

1. Anophthalmus alphonsi skoffjeloscensis Daffner 1996

Primerki iz Brezna v Jelenjah so po zunanjem izgledu sicer drugačni, vendar še najbolj podobni podvrsti *Anophthalmus alphonsi skoffjeloscensis*, ki je endemit Škofjeloškega hribovja in je bila dosedaj znana iz opuščenih rudniških rogov v okolici Železnikov (Špik, Racmanski Kovaški vrh in Vancovec). Ta slepa podvrsta ima razpotegnjeno telo, dolge noge in dolge tipalke. Telo je rumenorjave barve in na zgornji strani gosto poraslo z dolgimi dlakami. Podvrsta v jami ni pogostna.

Ulov: 5. 8. 2007–20. 9. 2008: 0 osebkov; 20. 9. 2008–23. 9. 2009: 6 osebkov.

2. Aphaobius milleri Schmidt 1855

Vrsta je slovenski endemit. Znana je iz številnih slovenskih jam. Je rdečerjave barve, telo ima jajčasto obliko, je gosto dlakava in ima izrazito podaljšane noge in tipalke. Vrsta je slepa in je v jami pogostna.

Ulov: 5. 8. 2007–20. 9. 2008: 35 osebkov; 20. 9. 2008–23. 9. 2009: 6 osebkov.

Ugotovitve

Podzemeljska favna hroščev v jami Brezen v Jelenjah je drugačna od tistie v jamah Lubnika in okolici Škofje Loke. Očitno gre za prehodno področje med favno rudniških rogov v okolici Železnikov ter favno jam v okolici Todraža in Žirov. Alfonzov škofjeloški brezokec (*Anophthalmus alphonsi skoffjeloscensis*) je nedvomno element favne hroščev iz okolice Železnikov, Millerjev jajčar (*Aphaobius milleri*) pa element favne hroščev iz okolice Todraža in Žirov.

Alfonzov brezokec (*Anophthalmus alphonsi*) je tod zastopan s primerki, ki so sorodni s škofjeloškim Alfonzovim brezokcem (*Anophthalmus alphonsi skoffjeloscensis*) iz rudniških rogov v okolici Železnikov. So pa na pogled robustnejši.

Anophthalmus alphonsi skoffjeloscensis
iz jame Brezen v Jelenjah, naravna velikost
5,20–6,30 mm. (foto: Miroslava Kofler)

Aphaobius milleri,
naravna velikost 2,71–3,22 mm.
(foto: Miroslava Kofler)

Zaenkrat je na voljo premalo primerkov za statistično analizo, ki bi pokazala, ali ne gre morda za novo podvrsto. Podvrsta iz Brezna v Jelenjah na severovzhodu (jame na Lubniku) meji na lubniškega Alfonzovega brezovca (*Anophthalmus alphonsi ljubnicensis*), na vzhodu (konglomeratne jame v okolici Škofje Loke) na tipsko obliko Alfonzovega brezokca (*Anophthalmus alphonsi alphonsi*), na jugu (jame v okolici Todraža) in na zahodu (jame v okolici Žirov) pa na Koflerjevega brezokca (*Anophthalmus kofleri*).

Populacija Millerjevega jajčarja (*Aphaobius milleri*) iz jame Brezen v Jelenjah se nahaja na skrajnem severnem robu geografske razširjenosti te sicer dinarske vrste. Znane so njene številčno močne populacije južno (jame v okolici Todraža) in zahodno (jame v okolici Žirov) od tod. Na severu vrsta meji na Koflerjevega jajčarja (*Aphaobius kofleri*), ki poseljuje rudniške rove v okolici Železnikov (Špik, Racmanski Kovaški vrh in Vancovec), na severovzhodu (jame na Lubniku) je njen sosed Lubniški jajčar (*Aphaobius ljubnicensis*), na vzhodu (konglomeratne jame v okolici Škofje Loke) pa Heydenov jajčar (*Aphaobius heydeni*). Na jugovzhodu (jame v okolici Drage in Goričan) vrsta meji na Alfonzovega jajčarja (*Aphaobius alphonsi*).

LITERATURA:

- Bognolo, Marco; Vailati, Dante: *Revision of the genus Aphaobius Abeille de Perrin, 1878 (Coleoptera, Cholevidae, Leptodirinae)*. Ljubljana: Prirodoslovni muzej Slovenije, Scopolia 68, 2010, str. 38-44.
- Državna topografska karta, Zali Log 092. Ljubljana: Geodetska uprava republike Slovenije, 1996.
- Kataster jam. Ljubljana: Jamarska zveza Slovenije, 2011.
- Kiauta, Boštjan: *Zapisnik terenskih ogledov št. 2610, dne 30. 7. 1959*. Kataster jam. Ljubljana 1960.

Zusammenfassung

Die unterirdische Käferfauna in der Höhle Brezen v Jelenjah

Bisher war die unterirdische Käferfauna im Gebiet von Blegoš und näherer Umgebung nicht erforscht. Der Grund dafür war die Abwesenheit der bekannten Höhlen auf diesem Gebiet. Das einzige derartige Objekt auf Blegoš ist die Höhle Brezen v Jelenjah, die aber nur für die erfahrenen Höhlenforscher zugänglich ist. Es befindet sich auf dem südwestlichen Hang, über dem Dorf Leskovica. Ihre WGS Koordinaten sind: E 14.10376, N 46.15764.

Diese 110 m lange und 54 m tiefe Höhle wurde in Jahren 2007, 2008 und 2009 biologisch erforscht. Die unterirdische Käferfauna ist nach bisherigen Forschungsfunden mit zwei Arten vertreten:

- *Anophthalmus alphonsi skofjeloscensis Daffner 1996 ist slowenischer Endemit und in der Höhle selten zu finden. Es waren nur 6 Exemplare gefangen. Sie unterscheiden sich aber dem Aussehen nach von denen mit der typischen Form, die in der Umgebung von Železniki gefunden waren. Es gibt also zu wenige Exemplare zur Verfügung, um eine statistische Analyse, die zeigen würde, ob es eventuell um eine neue Unterart geht, durchzuführen.*
- *Aphaobius milleri Schmidt 1885 ist auch ein slowenischer Endemit. Er ist in vielen slowenischen Höhlen zu finden, noch besonders häufig ist er aber in der Höhle Brezen v Jelenjah zu finden.*

Die unterirdische Käferfauna in der Höhle Brezen v Jelenjah unterscheidet sich von der Käferfauna in den Höhlen von Lubnik und denen in der Umgebung von Škofja Loka. Offensichtlich geht es um ein Übergangsgebiet zwischen der Fauna aus der Bergwerkstollen in der Nähe von Železniki und der Fauna aus den Höhlen, die nah von Todraž und Žiri liegen. Anophthalmus alphonsi ist nämlich ein Element der Käferfauna aus der Umgebung von Železniki und Aphaobius milleri ist ein Element der Käferfauna aus der Umgebung von Todraž und Žiri.

Leposlovje

Kaj je poljanskega v poeziji poljanskih avtoric

(2. del)

V. »Trenutki«

Poljanske »modrijanke, pesnice in pisateljice« so še konec leta 2007 velikopotezno načrtovale, da bo zbornik z njihovo leposlovno ustvarjalnostjo izšel do slovenskega kulturnega praznika 2008.¹ Kot uvertura vanj, čeprav ne ravno na Prešernov dan, bi lahko imeli Večer z avtoricami iz Poljanske doline. V petek, 27. marca 2009, je v Osnovni šoli v Gorenji vasi Krajevna knjižnica Gorenja vas, pod naslovom Tako so živele, tako živimo ..., organizirala pogovor z avtoricami spominske literature, Julijano Kavčič – Snopkovo mamo, Marijo Demšar,² Bredo Karner, Cilko Štucin in Minko Likar.

Toda tudi pozneje, v letu 2009, se zamisel ni uresničila.

TRENUTKI (leposlovni zbornik)

Urednica: Milena Miklavčič

Spremna beseda: dr. Marija Stanonik, Franček Bohanec

Lektura: Milka Bokal

Likovno oblikovanje: Renata Šifrar

Oprema: Matjaž Mazzini

Založila Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka

Tiskarna:

Delo je natisnjeno v XXX izvodih

Škofja Loka, 2009.

1 Likar, Srečanje pesnic in pisateljic s Škofjeloškega, str. 64.

2 Glede na to, da sta obe že pokojni, sta o njunem delu govorili njuni sorodnici.

Iz predvidenega kolofona za »leposlovni zbornik« se vidi, kakšen naslov je bil predviden in kdo je prevzel posamezne dolžnosti za njegov izid. Besedila so bila lektorirana. Kazala seveda še ni, toda iz vabil na prej omenjeni prireditvi in v poročilu o eni od njih je bilo predvidenih 34 avtoric. Za prvo srečanje v Gorenji vasi so bile na seznamu povabljenih še *Silva Brank*, *Mirjam Galičič*, *Eva Mladenovič* in *Špela Šink*, ki pa jih ni več med avtoricami (meni znanih) zbranih besedil.³ Franček Bohanec je napisal spremno besedo, kar potrjuje priloga k obsežnemu korpusu.

Obljubila sem strokovno analizo. V zameno zanjo je pričujoči članek, ki šele po temeljitem uvodu prihaja k svojemu predmetu. Obhaja me velika zadrega, ker v predloženem gradivu ne zaznam uredniškega koncepta. Pesnicam so se pridružile še pisateljice in avtorice, ki sučejo pero tudi v smislu spominskega in strokovnega pisanja, celo zapisovanja slovstvene folklore. Zato je tako raznorodno pisanje zelo težko – če sploh – spraviti na skupni imenovalac.

Najbolj kvalificirana bi bila razvrstitev gradiva po poetiki ali vsaj tematiki. Dobrodošla bi bila tudi ureditev gradiva po njegovi funkciji ali celo glede na njegov vplivni premer, tako bi prišlo do kontrasta med »tihimi« in »glasnimi«⁴ ustvarjalkami. Skoraj je že prišlo do take odločitve, toda o posameznih avtoricah je v priloženem gradivu premalo zanesljivih podatkov. Nekateri življenjepisi so zelo suhoparni, podatkovno pomanjkljivi, drugi premalo stvarni, prave literarne umetninice, polne domislic in pesniških obratov. Najbolj preprosta in nevtralna bi bila leksikonska predstavitev avtoric po abecedi. Čeprav razvrstitev avtoric po letnicah rojstva pri nekaterih terja dopolnitve, saj so jih sramežljivo obdržale zase, se zdi za ta namen dovolj smiselna, ker podaja vsaj vtis o kronologiji motivike in poetike ter praviloma tudi družbeni status avtoric. Prav zaradi njega daje tukajšnji oris prednost »tihim« ustvarjalkam – tudi z objavo kakšne pesmi – saj za njihove »glasne« sovrstnice ni skrbi, da ne bi prodrle v javnost.

Marija Demšar (< *Čadež*), (Gorenja Dobrava, 1915–Toronto, Kanada, 2010) je napisala zelo impresivne spomine na mladost in kratko obdobje življenja v Žireh, z naslovom *Moje življenje* (Ljubljana, 2007). Leta 1952 se je s prvorojenko za možem odselila v Kanado, kjer se je družina lepo povečala. Mož ji je kmalu umrl in ko so si otroci ustvarili lastne družine, so na stara leta začele nastajati pesmi »v hrepenenju po domačih krajih in po ljudeh, ki jih ne bom več videla.«⁵

3 V roke sem jih dobila po zaslugi Marije Lebar, tedanje direktorice Knjižnice Ivana Tavčarja iz Škofje Loke, s spremnim pismom, 23. 5. 2011.

4 Kot »glasna ustvarjalka« se je v najinem dopisovanju šaljivo podpisala uveljavljena slovenska pisateljica Nina Kokalj; glasna ustvarjalka nina. e-pošta, 20. 12. 2007.

5 Posamezna besedila si dovolim navajati le v primeru, ko sem prišla sama do njih, medtem ko jih iz gradiva za »literarni zbornik« navajam le toliko, kolikor je nujno potrebno za analizo. Da ne bi prišlo do očitka, da sem gradivo zlorabila še pred njegovo uradno objavo.

Dobrava

*Pozdravljam te Dobrava, moj rojstni kraj
Kako si se spremenila, od kar sem jaz te zapustila.
Nove lepe hiše te krasijo,
Okna, polna rož tebi delajo ponos.
Lice od sreče ti žari in k sebi vabiš vse ljudi.*

*Moje rojstne hiše več ni,
Namesto nje nova visoka stoji in z balkona se krasi.
Pridna gospodinja rože nasadi, da vse okrog diši.
Njene roke jih oskrbujejo, da lepo napredujejo.
In kdor mimo gre, vsak ustavi se in občudujejo delo nje.*

*Spomin se mi budi na mlade dni.
Ob nedeljah sem rada na vrtu pod jablano sedela,
Gledala mogočni hrib svetega Urbana,
Na vrhu cerkvica stoji in k sebi vas ljudi.*

*Kadar je semanji dan, ves hrib je razigran.
Nekoč od fanta dobila sem srce, na njem pisalo je:
»Prva ljubezen noter do jame,
Ena minuta jo konec ne vzame.«*

*To ne drži, ker vmes so laži.
Čas življenja vse spremeni.
Tudi ljubezen obledi.
Spomin na tebe, draga vasica, pa vedno živi.*

Gorenja vas

*Lepa, čudovita je Gorenja vas.
Hribi jo obkrožajo
Po sredi vasi pa Sora šumi
in valovi.
V njej postrvi plavajo, med seboj se poigravajo.
Visoke hiše tam stojijo.
Balkoni polni rož, da tujec občuduje
Kako vasica napreduje.
Tam pridni so ljudje,
zato napredek je.*

*Gorenje vasi se vas Trata drži.
Iz cerkvenih zvonikov pesem zvonov doni
in vabi ljudi.
Ko se jutro prebudi,
veliki zvon zadoni:
»Kmetič vstani, pojdi orat in živinco nafutrat.«*

*Kadar pa svet Urban ima rojstni dan,
takrat je za vaščane srečen dan.
Takrat potrkavajo,
čudovito pojo,
zvonovi k sveti maši vabijo –
To je semanji dan.
Po sveti maši se okrog štantov prerivajo,
srčke kupujejo,
fantje dekleta plavšajo, ko jim srček podarjajo.
Marsikatero dekle fantu izroči svoje srce.*

Žiri

*Dolga je pot iz Dobrave do Žirov.
Cesta se vleče tako, da misliš,
Da konec je ne bo.
Potem se kotlina odpre
Na vse strani.
Tovarna visoka ti pade v oči.*

*Alpina Žirovcem kruha deli.
Malo naprej mogočna cerkev stoji.
Zvonika orjaka
segata do nebesnega kraka.*

*Ob glavni cesti moderne trgovine stoje.
Tam dobiš vse, kar si zaželiš.
Vrtovi so polni rož,
Žirovkam v ponos.
Tam hiša je znana,
je lice spremenila,
saj mene usoda življenja je odtrgala od nje
in daleč čez morje
poslala me je.*

*Žirovci so pridni, iznajdljivi ljudje,
ki imajo tudi do drugih dobro srce.
Ko sem še med njimi živela,
hišo zgradila, hčerko rodila,
V Mariji je dosti žirovske krvi,
zato jo še zmeraj vleče tja,
kjer kot otrok je srečna bila.⁶*

Njej podobnih usod je bilo po 2. svetovni vojni veliko. Zato je njena pesniška zbirka tudi nekakšen spomenik vsem, ki kljub neugodnim razmeram svojega talenta niso zapravili/zapravile, saj je plemenit značaj največ, kar se lahko doseže v življenju.

Ančka Loštrk (< *Godec*), (1922) se je poročila med 2. svetovno vojno, otrok ni imela. Zaposlena je bila kot računovodkinja v Kmetijski zadrugi v Žireh. Tudi po upokojitvi je še služila denar in si sama sezidala hišo, v kateri pa ni nikoli živela, saj jo je prej premagala bolezen.

Vedno prijazna in pripravljena za pogovor se je udeleževala povsod, največ v Društvu kmečkih žena. Nagibi za pisanje so bile prireditve ob raznih obletnicah, na katerih je lepo urejena prebirala svoje skeče, anekdote in posebno pesmi – tudi v znamenje pozornosti in kot dar. Pisala jih je največ ponoči, ko ni mogla spati.

Objavljati jih ni hotela, bala se je kritike in tega, da bi njeno delo spremenjalo.⁷ Tako se bo njeno delo žal pozabilo. Kljub prizadevanju je bilo za to priložnost mogoče dobiti le dve, in še to stari 30 let. Nastali sta za praznik žena, 8. marca leta 1982 in 1984. Iz njiju in kratkega življenjepisa se vidi, da ji je bila blizu predvsem družbena problematika žensk.

Kaj žena zmore

*Od zore do mraka
dela žena vsaka.
Na kmetiji, ali v tovarni
v šoli in tud v pisarni.*

*Otroke rodi,
jih poštenja uči.
Šiva in štrika,
če je treba, ne špara jezika.*

6 Pesmi mi je poslala Marija Demšar, ko sem pripravljala njeno knjigo *Moje življenje*.

7 Bibliotekarki Majdi Treven se zahvaljujem za posredovane podatke.

*Peče kruh in piščance,
kuha štruklje in žgance.
Kar se kuhanja tiče, to še ni vse,
so še piškoti, potica in krofe ocre.*

*Kmetice molze, »vardiva«,
spusti tud bika, če je treba.
Saj krave postrani gledajo živinozdravnika,
obrajtajo le zakonitega bika.*

*Na polju seje, sadi,
da lahko prašiče redi.
kosi, suši in grabi seno,
da meso in mleko se jedlo bo.*

*Kadar v gozd se poda,
podira smreke na tla.
Vozi traktor in avto,
če zidajo hišo, dela tud mavto.*

*Če pa žena hodi v službo,
tam norma dela ji družbo.
Se trudi, peha,
včasih za dva.*

*Rada vidi, da jo kdo pohvali,
čeprav pri nas to ni v navadi.
Veliko bi še naštela lahko,
pa dosti za tokrat naj bo.*

*Ko se pa noč bo nardila,
bo žena posteljo odgrnila,
da z možem skupaj bo spala,
tako kot sta Eva in Adam nam ukazala.⁸*

Prigodna pesem se za vsako ceno drži štirivrstične kitične sheme, rime so mešane, v knjižni jezik se zaradi ritma rada prikrade vokalna redukcija in glagoli (prim. *štrikati, vardevati, ocreti, obrajtati*) iz pogovornega jezika. Snov je bila v času nastanka pesmi še aktualna, danes je kmečko delo popolnoma drugačno.

8 S pesmijo je Ančka Loštrk nastopila 8. 3. 1982.

Čez dve leti je k pesmi *Žena nekoč in danes* pripisano: *Zamislila in zložila Ančka Loštrk*. Pesem je za tri kitice daljša, motivno pa zožena izrecno na razmerje med možem in ženo – skuša biti pravična do obeh. Po obliki med njima ni razlik.

Žena nekoč in danes

*Žena včasih bila je brez pravic,
to resnica je in ne vic.
Že ob rojstvu punčke niso bili veseli,
zmeraj rajši poba so imeli.*

*Če pob rodil se je,
so gospodarjeve zasluge ble.
V gostilni za pijačo je dajal,
da se komaj domov je primajal.*

*Če pa se punčka je rodila,
tega bla je žena kriva.
Gospodar je hodil ves namršen,
nad ženo bučal je kot sršen.*

*Ko pa je dekle odraslo,
Bog ne daj, da bi oči na fantih paslo.
Ženin očetu je moral bit taprav,
drugače dekletu ni nič dote dal.*

*Žena ni imela svoja dnarja,
za vse prosit morala je gospodarja,
Lahko je le garala
in pri mogočnem gospodarju spala.*

*Otrok bilo je osem, al deset,
kupval so jih skoraj vsak let.
Tako na dom je ženo prikoval,
on pa si je tuđ druge ogledval.*

*Zdaj že dolgo je drugače.
Žene nosijo kar dolge hlače.
Same zbirajo si fante,
za svoj denar kupujejo si gvante.*

*Le po par otrok imajo,
ker se po novem ahtat znajo.
Ni važno, al je pob al punca,
saj jih tudi gospodar pogunca.*

*Veliko je žena že dosegla,
v težki voz je tud moža vpregla.
Vendar enakopravnosti še ni,
saj več kot polovica dela žena še stori.*

*Žena že tega je vesela,
da mož škandala ji ne dela.
Da ne pije, ne kvarta
in da se z drugimi ne landra.*

*Pošteno pa naj obnaša se tud žena,
če ne, prav »žihar« bo tepena.
Očuva naj si čast in spoštovanje,
pridnost in materinsko znanje.*

*Naj velja enakost za ženo in moža,
potem srečna bosta res oba.
Srečo bodo tudi otroci njih čutili
in svoje starše vseskoz ljubili.⁹*

Tončka Reven (< Lazar), (Izgorje, 1927)¹⁰ se danes rada posveča rožam in ročnemu delu.¹¹ V otroštvu je morala pasti ovce, zato je za šolanje zmanjkalo časa. Kot odrasla je na domači kmetiji opravljala vsa ženska in moška dela. Leta 1953 je zbolela za tuberkulozo, po besedah zdravnikov jo je premagala z veliko voljo do življenja. Prvič se je zaposlila z 29 leti, na Bledu. Ljubezen jo je privedla nazaj v Žiri, rodila je dve hčerki, z možem sta sezidala hišo. Po predčasni upokojitvi v Alpini¹² je postala rejnica; v petnajstih letih je skrbela za devet otrok.¹³ Najmlajši je bil star štiri mesece, ko ga je prejela v varstvo, štiri leta je bil pri njej. Težko se

9 S pesmijo je Ančka Loštrk nastopila 8. 3. 1984.

10 Reven (Lazar) Tončka, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 9–15.

11 Bogataj, Prvič javno podarile verze, str. 6.

12 Stari in mladi / Rekli so stari ljudje: / Vse mlado v tovarno gre. / Kdo bo njive oral, / Kdo nam bo kruha dal. / Vstanem pred šesto, / V tovarno hitim, / Tam dinar zaslužim, / Nov dom si gradim. // Naš dom je v cvetju, / Ne manjka nam kruha / Ne drugih dobrot. / Smo družina vesela, / Sad našega dela.

13 Likar, Srečanje pesnic in pisateljic s Škofjeloškega, str. 64.

je poslavljala od njih: »Tule imam pa jaz otroke napisane. Ki sem jih varovala, po imenih. Napovedali so se enkrat, da bodo vsi prišli sem. V veliki rdeči mapi ima *Zbirko zgodb in pesmi*: »No tole, sem skup spravlja, da bodo imeli ...« Kadar so bili nemirni, jim je povedala pesem. Opazila je, da so tedaj postali »bolj pridni.«¹⁴

Piše lepe in tople verze; tudi takšne, ki nasmejejo občinstvo.¹⁵ Verzi so se ji začeli porajati v bolnišnici in ji pomagajo živeti: »Kakšna težava pride ... In je šlo nekaj na papir.«

Pri našem kozolcu

*Pri našem kozolcu
pa lipa stoji,
vsa je zelena,
po cvetju diši.*

*V veliki nje krošnji
čebele brenče.
Iz čašic cvetočih
se z medom poje.*

*Ko sonce posije,
pri njej je lepo,
če utegneš pa pridi
počivati pod njo.*

*Pri našem kozolcu
pa ni več tako,
lipovo senco
zavzeli so vso.*

*So bloke zgradili,
bencin tam smrdi,
roji čebelic
nič več ne brenče.*

*Avtomobili brnijo,
prelepi naš kraj,
zdaj je med bloki
izgubljeni raj.¹⁶*

14 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

15 Bogataj, Prvič javno podarile verze, str. 6.

16 Pesem *Pri našem kozolcu* je bila uglasbena za mešani zbor.

Tončka Reven pogosto piše po naročilu: poročne,¹⁷ jubilejne, kot so ob »srečanju bratrancev in sestričen«, in druge: »izseljenska«, »gasilska«, celo pesem za invalide. Leta 1978 je napisala pesem »sotrpinko ob odhodu iz bolnišnice na Jesenicah v Klinični center v Ljubljani.« S hvaležnostjo opisuje bolniške sestre. Leta 1998 jo je prevzelo potovanje v Orebič, kjer je preživela lep teden. Piše o marsičem, tudi o vojni: »Ja, hudo je bilo. Pa sem si rekla: kaj bom to premišljevala, raje pesem napišem.«¹⁸

Janez Dolenc je objavil njeno pripoved o kmečkem delu v Izgorjah, v času od 1. do 2. svetovne vojne (1918–1941).¹⁹ V njenih še neobjavljenih spominih iz otroštva in slovstvene folklore je očitna želja po ustvarjanju.

Ivanka Erznožnik (Žirovski Vrh, 1937) tudi po poroki ni zapustila Žirovskega Vrha. »*Živeti na svoji zemlji mi je bilo zapisano v zibelko.*« Vse življenje je predana zemlji, rada nabira borovnice, gobe in zdravilna zelišča. Udejstvuje se v Društvu kmečkih žena in jim ustreže s kakšno pesmico, prav tako klekljari-cam pri društvu Cvetke. Pesnjenje ji »daje notranji mir in bogati smisel življenja. Prav zapisana misel postane nesmrtna.« Največ je prigodnih voščilnic njenim najbližjim za praznične priložnosti, kmečkemu stanu, Žirem in čipkam.

Čipka

*Ko zazrem se v čipko drobno
in prostor, ki ga nam krasí,
se spomin odmakne v čase,
na leščerbo, ki komaj kaj plamti.*

*Mame, tete in otroci,
vse okrog punkljev posede,
od snega bele so poljane
in čipki vsi se posvete.*

*Celo zimo in še kaj
smo klekljali otroci,
a ko prišel je novi maj,
smo zopet bili bosí.*

*Vsa lepota čipke je zvođenela,
ko skoraj noč in dan ob punklju presedeli
in nam kupec je ponudil
skoraj nič, le novo delo.²⁰*

17 »Lahko bi bila za vsako nevesto, samo ime bi spremenili.«

18 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

19 Dolenc, Kmečko delo in šege skozi leto med obema vojnama v Izgorju, str. 239–252.

20 Pesmi mi je zaupala v branje že pred leti in v času, ko je v samozaložbi pripravljala lastno zbirko *Pesmi žuljenja*, Žiri 2013.

Med najlepšimi pesmimi so *Kadar žita govorijo*: pšenica, ajda, oves, proso, lan, koruza, ječmen.

Pšenica

*Se na širnem polju zibljem,
v vetru lahnem ljubim se,
vsak v goste me prinese,
mi pšenica je ime.*

Ajda

*Jaz da res sem vsa robata,
v cvetju hranim sladki med,
žgance moje vsak okuša,
že v mladosti ali ded.*

Oves

*V latju droben sam zorim
in kmetič spravi me v snop,
v skupnosti mi raste moč,
da poženem konja v galop.*

Proso

*V raplju zrne sem drobiž,
v tem me vsak prekaša,
v skledi polni mlečna jed,
je lahko le prosena kaša.*

Lan

*Jaz vsakega oblečem,
odklanja me samo nudist,
ko pa pride mrzla zima,
mu pokrijem figov list.*

Koruza

*Vsa postavna kvišku rastem,
da na ugledu pridobim,
ko me slečejo devico,
na storžu polnem pozlatim.*

Ječmen

*Moje klasje obdaja resa,
pa požvižgam se na to,
vsak, ki pije iz mene pivo,
hvalnica mi gre v nebo.*

Kmet

*Kaj bi vsak le sebe cenil,
jaz pohvalim prav vse,
v moji kašči ste sosedje,
v sožitju nam najboljše gre.*

V splošno kmečko zavest so posejana zlata zrna – njene izvirne misli. Snov njenih socialnih pesmi priča, kako razgledana je, saj se kritično odziva na zgodovino in sodobne družbene razmere, npr. na kmetijsko politiko; niti Bruselj in Kitajska ji ne uideta.

Marija Gantar (< *Potočnik*), (Dobračeva, 1939) zatrjuje, da njene pesmi niso osebno izpovedne, vendar v njeni zbirki *Moje pesmi niso sanje* (Žiri, 2011) nekaj takšnih je. Res pa je, da ji je bližja objektivna motivika, kakor ga zaznamujejo razdelki *Domače okolje in rod, Ljudje in družba, Kronike, Jubileji in srečanja, Rada potujem*.

Seveda so vanje vtokane družinske in rodovne vezi, toda prav toliko, ali še več, je vrednih krajevnega spomina in bodo z leti dobile vrednost krajevnega zgodovine. O nespornem Marijinem pripovednem daru pričata pesmi *Jajca* in *Usodne besede*. Prva je hudomušna zbadljivka na ljubezensko romanco, druga je baladna kronika. Razen ritma in rime njene pesmi drugih okraskov ne poznajo. Verjetno to izhaja iz njene vneme za petje. Ni metaforike, ni zapletenih simbolov ali refleksije. Zna pa iz konkretnega dogodka stkati epsko sliko v miniaturo ali na večjem platnu. Danes, ko je na eni strani veliko, kar preveč, razčustvovanosti in na drugi zapeljive besedne telovadbe, so take pesmi pravo zdravilo. *Pesmi za druge* so davek, ki ga plačuje za svoj verzifikatorski dar; nobeden ga ne plačuje rad. Z rubrikama *Namesto klekeljnov predevam besede* in *Še mal pa žerovsk* se oddolži več kot stoletni žirovski tradiciji in njenemu govoru.

Marija Markelj (Farji Potok, Selška dolina, 1940)²¹ zdaj živi na Hlavčih njivah. Dveletna je morala leta 1942 z družino v izgnanstvo v Nemčijo. Po 27 mesecih so se vrnila in našli od doma, hleva, mlina in kozolca le počrnele, ožgane zidove. Že leta 1946 jim je umrla mama. Kljub vpisu na gimnazijo je morala šolo obesiti na klin. Zelo rada je brala in pisala spomine ter sošolcem pripovedovala pravljičice, ki si jih je sama izmislila.

Leta 1964 sta z možem kupila kmetijo na Hlavčih njivah. Po prezgodnji moževi smrti se je tolažila s petjem (glasbena skupina *Poljanski veter*, zbor *Korenine*) in pisanjem. Bila je članica Likus (LKDS) Maribor. Piše pesmi in prozo, večinoma po resničnih dogodkih, zlasti po spominskih pripovedih njenega očeta, ki je zelo rad bral. Njene pesmi (npr. *Babje čenče*, *Grabljice*, *Ivkine kite*,²² *Semanji dan*) so

21 Marija Markelj, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 118–129.

22 Edini spomin na hčer, ki je umrla v izgnanstvu.

večinoma iz dialogov in v pogovornem jeziku, delno tudi narečju, kar spominja na folklorno epiko. T. i. *Pripovedka izpod Blegoša* opisuje dekle, ki je paslo voliče in jih je v nevihti požrla voda, je najbrž folklorne narave. V pesmih tudi obuja spomine na grozo v nemškem taborišču, kjer so jo puščali samo, saj so morali na delo; lepo pa je bilo, kadar so peli (*Spomini iz taborišča Felnbach*). Zna biti tudi navihana; to se vidi iz pesmi, kako so včasih starejši odločali o zvezi dveh kot dobri kupčiji, danes pa spogledovanje poteka čisto drugače (*Ženitovanje*).

Breda Karner (< *Stanonik*), (Dobračeva, Žiri, 1940) je ob 70-letnici (Žiri, 2010) v dar dobila knjigo *Doživetja in spomini tovarniške delavke*. Tudi njeno otroštvo in življenje je zaznamovala vojna, saj je komaj 5-letna z mlajšim bratcem Cirilom izgubila mamo.

Njeni spomini imajo tudi zgodovinsko in etnološko vrednost, zato je prav, da se ohranijo. Kako dragoceno bo za vnuke njenih vnukov, ko bodo brali, kakšna sta bila življenje in razmišljanje v 2. polovici 20. stoletja. V prvem delu opisuje otroštvo: požar, v katerem sta bila z bratom v smrtni nevarnosti, iz goreče hiše so ju rešili sosedje; izgubo mame ter privajanje na novo, ko se je oče drugič poročil, in večanje družine. Drugi razdelek je posvečen njeni lastni družini, tretji tovarni Alpina, četrti razkriva njeno strast: borovnice. Veselje do pisanja prenaša tudi v dolga pisma sorodnicam, znankam in bivšim sošolkam. Za svečane priložnosti rada napiše kaj v verzih.

Anica Ažbe (< *Dolenc*), (Četena Ravan, 1941) lepo pojasnjuje ustvarjalne nagibe: »Te pesmi so nastajale ob raznih prilikah in praznovanjih bližnjih sorodnikov in sosedov, da sem z njimi malo popestrila praznovanje. So preprosti verzi kmetice in se nikoli nisem imela za pesnico. Z veseljem pa sem napisala kakšen verz.«²³

Med prvimi (november 1963) so nastali *Bratu Tončku v spomin* (padel je na ruski fronti). Poleg zunanjih spodbud jo je tudi hrepenenje po rodnem kraju gnalo k ustvarjanju, npr. v pesmi *Ko se zazrem v daljavo*. Nastala je že julija 1968, verjetno potem, ko se je poročila v Gorenjo vas.²⁴

23 Pismo, Gorenja vas, 25. 3. 2011.

24 Da to drži, je mogoče sklepati tudi iz pesmi Vovšarjevi mami, za katero je poudarjeno, da je iz Žirovskega Vrha še mlada odšla v Gorenjo vas: »90 let je kar dolga doba, / ki pa prav hitro, hitro mine / a v srcu zapusti spomine, / vesele, srečne in pa bolečine. // Žirovski vrh, svoj rojstni kraj, / ste kmalu zapustila, / se k Vovšarju v Gorenjo vas / še mlada poročila. // Bili takrat so trdi časi, / zaslužka skoraj ni bilo, / a pridne roke mame Julke / obdelovale so zemljo. // Kmečko delo ste cenila, / kmetijo z možem pridno obnovila, / otroke v veri in poštenju / skrbno vzgojila. // Prišle so tudi preizkušnje, / ko usoda vzela je najdražje, / v molitvi, veri v Boga, / so bile tudi težke ure lažje. // Pa mama tudi zdaj ne miruje, / prelepe čipke izdeluje, / saj lepo vaše delo / marsikoga razveseljuje« (Voščilo Vovšarjevi mami), 14. 2. [19]98).

*Ko se zazrem v daljavo,
vidim košček domačega neba,
vidim vrhove dragih mi gora.*

*Se ponosno dviga Mladi vrh
tja pod nebo,
a Stari vrh z lepoto svojo
objame me mehko.*

*Na Gori si svoj dom izbrala
naša ljuba je Gospa,
da prošnje naših ubogih src
pošilja do neba.*

*A v ozadju se nad vsemi
dviga kot stražar,
mogočni Blegoš s svojo kapo,
kot bil nad vsemi bi vladar.*

*Zato premnogokrat pogled
mi splava tja v daljave,
kako vas ljubim gore ve,
kako ste meni drage.*

V pesmih sestram in bratom ob okroglih obletnicah ponavadi oriše pokrajino ali letni čas, značilno krajevno veduto: »*Bila pomlad je, češnje so cvetele, / in travnik bil je en sam cvet, / ko v vasici mali gor pod Starim vrhom / prijokala si na beli svet* (Marici za 70. rojstni dan, 25. 4. 1998); *Si rodila v skromni se vasici, / na sončni strani Starga vrha, / kjer svet Brikcij nad vasjo stanuje, / vaščane vsega hudega varuje*« (Marici za 80 let).

V pesmi bratu povzame njegovo življenjsko zgodbo:

Gor pod domačim Starim vrhom / mlada leta si užil, / igra, delo in učenje, / si včasih tud' pastirček bil. // Res česarkoli si se lotil, / vse Ti je dobro šlo od rok, / da umetniško imaš žilco v sebi, / si že pokazal kot otrok. // Za vsako delo rad prijel, / košare in peharje pletel, / lepo si risal, vezal knjige, / še kolovrat si vrtel. // Denarja za šole ni bilo, / pa ljudem si lepšal hiše, / za malarja si se izučil, / obnavljal kipe, znamenja, križe. // V KUD Anton Ažbe iz Javorij / si redno, pridno sodeloval, / ponavadi režiser / Te za glavnega igralca zbral. // A najljubši Ti konjiček / gotovo glasba je bila, / ves prosti čas si njej posvetil / v cerkvi, družbi in doma. (Jožetu za 60 let).

Čez deset let pozneje jo dopolni z žalostnimi spomini na 2. svetovno vojno in vedrimi utrinki iz njunega otroštva:

V vasici mali pod Starim vrhom, / bil je tvoj otroški svet, / tu igral se in užival,
/ v sreči svojih mladih let. // Prekmalu pa prišla je vojna, / ki le žalost je trosila, /
saj nam vzela je dva brata, / nikdar družina ne bo ju pozabila. // Spet sonce lepše
zasijalo, / ko vojna vihra je minila, / čeprav marsikatera rana / se ni še dolgo zace-
lila. // Jaz spomnim se povojnih let, / ko na pašo sem s teboj hodila, v Plazu in na
Grebļjici / se po pašniku lovila. // Le to mi ni bilo všeč, / ko si na paši knjigo bral,
ko zatopljen v napeto zgodbo, / nisi se z menoj igral. // In ob potočku gor za hišo,
/ to prostor bil je zanimiv, / tam so nastale hiške, mlinčki, / ki si strokovno jih
gradil. // [...] Pa kmalu si odšel v Poljane, / kjer šolo si nadaljeval, / da bilo je malo
bliže, / si pri znancih stanoval. [...] Kulturi v domačem kraju, / si zapustil svoj
pečat, / saj toliko iger in nastopov / ni bilo še od takrat (Jožetu za 70 let).

Prav tako je upesnjen življenjepis iz šestnajstih štirivrstičnih kitic, posvečen
drugemu bratu. Takole pravi: Pa malo se nazaj ozmimo, / je sedemdeset minilo let,
ko pod prijaznim Starim vrhom / prijokal si na beli svet. // Domača hiša, sestri,
bratje / bili so Tvoj otroški svet, / v vasici mali nad gorami / si užil lepoto mladih
let. // V šolo v Javorje zahajal, / številke, črke pisal, bral, / da v Tebi so talenti skriti
/ vsakdo hitro je spoznal. // So starši v šole Te poslali, / najprej v Gorenjo vas na
Trate, / ker je bilo denarja malo, / je teta poskrbela zate. // Nato odšel si k drugi
teti / na Šutno, kjer si stanoval, / do Gimnazije v Kranju / si se vsak dan na pot
podal. // Naenkrat kakor hud vihar / je vojna pridirjvala, / kako strahoten je bil njen
ples, / vse je razdejala. // Tud' Tebi prizanesel ni / vrtinec ta strahotni, / iz Celovca
v Dachau te poslal / je človek ta zlohotni (Bratu Janezu za 70 let, 31. 9. 1996).

Čez deset let nastane popolnoma nova pesem iz trinajstih štirivrstičnic, med
njimi so nekatere tudi širše aktualne.

Naj te sv. Janez, tvoj patron, / vsega hudega ohrani, / naj vodi te prek vseh
čeri, / še mnogo let zdravega ohrani. // Saj ve, kako neutrudno delaš, / od Škofje
Loke pa do Bovca, / povedke razne zapisuješ. // In mnogo drugih še stvari, / si otel
pozabe, / zdaj v knjigah je zapisano, / za vse prihodnje čase. // Gotovo ti hvaležen
je, / tudi profesor Gregor Krek, / ker bo njegov spomin živel, / še v prihodnji vek.
// Ponosno izpred Tavčarja, / na Poljansko zre dolino, / bil je velik mož – slavist, /
ki je srčno ljubil svojo domovino. // Si tudi skrbno vse opisal, / življenje, delo
slavnih mož, / ki so izšli iz domače fare, / domovine naše so ponos (Bratu Janezu
za okrogli jubilej, Tolmin, 2. 9. 2006).

Pesmi so nastajale za obletnico poroke: »*Se želja ta / je kmalu izpolnila, / ko
pred oltarjem sv. Janeza Krstnika / sta zvestobo večno obljubila*« (Mici in Francu
za 70 let) in po naročilu za visoke obletnice znancev v bližnji okolici (Voščilo
Vovšarjevi mami, 14. 2. [19]98). Stalnica takih pesmi so kraj, čas, spoštovanje
kmečkega dela in vera v Boga.

Ne zgolj iz vljudnosti ali naklonjenosti, tudi iz srčne bolečine so nastajale
pesmi za skrivnostno, v resnici tragično izginulimi po 2. svetovni vojni. Že naslov
Bolečina na to témo dokazuje, da je pesem privrela na dan iz grenkih čustev, ki
dolga desetletja niso smela na dan.

Cilka Štucin (< *Pečenik*), (Žirovski Vrh, 1941) je v 2. svetovni vojni izgubila očeta, kar je sicer zaznamovalo njeno otroštvo, ni pa vplivalo na njeno mladost, saj je vse težave niso potrle, kar je treba pripisati izjemno kremenitemu značaju. Za pisanje se je odločila, da bi to brali otroci in tudi sama ne bi pozabila. Kot mati sedmih otrok je (2007) v samozaložbi izdala *Življenjsko zgodbo kmetice iz Žirovskega Vrha*: »Ko sem sama na njivi plela, žela, se je marsikaj porodilo v glavi. [...] Za pisavo sem se odločila pred kakimi desetimi leti, da bodo otroci vedeli, kaj je bilo. Zase, za otroke. V zvezek sem pisala, zvezek pa v lajdlc spravljala.« Najprej je nameravala zapisano izročiti le hčerki, sinovom in vnukom. Potem se ji tiskanje ni zdelo tako drago in se je odločila za knjigo v nakladi 350 izvodov.²⁵ Njeno pisanje ni literarizirano, temveč poskus družinske²⁶ in vaške kronike. Naslovi tém v knjigi pritegnejo: *Nesreče, Huda zima, Uran, Gobe, Romanja, Poroka, Motorna žaga, Borovnice, Vaški posebneži ...*²⁷

Zadovoljna je, da ima čisto pravo knjigo: »*Za računalnik ne veš, ali bo to, kar je zapisano, obstalo. Knjiga pa je dolgotrajen dokument.*«²⁸ Nekaj knjig je imela naprodaj pri Krvinetu, pri Lipanu na Hotavljah in pri Sedmic v Gorenji vasi, odziv je bil zelo dober. »Pravijo, da je 'fejst', da je čisto preprosto napisano, tako razumljivo. Vsak teden me kakšen pokliče, pa pride iskat.«²⁹

Domačija Cilke Štucin je v bližini rudnika urana v Žirovskem Vrh, zato njenemu peresu ni ušel. Nastala je knjižica z naslovom *Rekli so, tu kopal se bo uran* (Žirovski Vrh, 2011), v kateri je predstavila svoj pogled na rudarjenje in dogajanje v Žirovskem Vrh.

»*Rekli so: tu kopal se bo uran.*
Država je denar dajala,
Da se tu je ruda kopala.
Mi pa nič hudega sluteč,
Čistega zraka in miru ni bilo več...«

Cilka Štucin želi ženskam pokazati, kaj vse se dá – kljub obilici dela . »*Če si zainteresiran!*« za delo v javnosti, za druge. Če ne prej, pa takrat, ko otroci odrastejo. »*Ni ženska samo za šporget!*« Avtorica se je javno oglasila ob več priložnostih. Pisala je za Kmečki glas, o težavah v kmetijstvu ..., ustanovitvi turističnega

25 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

26 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53: »Listajoč po knjigi sem na 28. strani uzrla naslov Ljubezen. S Podlešanovim Cenetom sva se spoznala na kresno nedeljo leta 1956. ... smo imeli bal, Prekov Karel je igral na harmoniko in plesalo je staro in mlado ... Čeprav je bila Cilka bajtarska, z majhne kmetije, je imela v bali veliko – tudi šivalno mašino, divan, bicikel, otroško posteljico in – hčerko.«

27 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

28 To je prav tako gostja v krajevni knjižnici v Žireh, / Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka, 17. 2. 2011.

29 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

društva v Žirovskem Vrhu. »Vsako leto kakšen članek napišem.«³⁰ Počasi se je začela govoriti o asfaltu, kar so bile za Žirovski Vrh pobožne, a dolgoletne želje. Na občnem zboru krajanov v Osnovni šoli Ivana Tavčarja v Gorenji vasi (1980) je predlagala, da bi se tudi v Žirovski Vrh napeljal telefon; prav za Miklavža leta 1986 je prvič zazvonil.³¹

Marija Krajnik (< *Debelak*), (Sovodenj, 1942) zdaj živi v Retečah. Pisati je začela šele po 50. letu, ko se je predčasno upokojila. Sodelovala je na literarnih delavnicah Javnega sklada za kulturne dejavnosti v Ljubljani (Vlado Žabot) in Kranju (Neža Maurer, Miha Mohor). Redno sodeluje pri *Sejalcu* in pokrajinski literarni reviji JSKD v Škofji Loki, kjer izhaja enkrat letno.³² Objavlja v lokalnem časopisu *Vigred*. Od leta 1997 vsako leto za praznik kulture v reteškem kulturnem domu prireja literarne večere in zanje piše besedila.

Leta 2006 je sodelovala v dvojezični knjigi slovenskih in avstrijskih pesnikov *Mostovi med Dravo in Savo*, ki je izšla pri založbi Wieser Verlag. Samostojno pesniško zbirko *Gube na njenem obrazu* je izdala 1999, leta 2006 pa pri kulturnem društvu Reteče *Korenine belih brez* s prozo, pesmimi in fotografijami, vanjo je vpletla zgodbo svojega rodu. Njena pripoved *Paolo Santonino – Pot čez Loko* je bila na natečaju Društva slovenskih pisateljev v *Sodobnosti* uvrščena med šest najboljših in objavljena v reviji št. 6/2007.

Dušica Nuška Herman (Vipava, 1946) je zavezana novinarstvu, prevajalstvu in publicistiki. Med drugim je bila do leta 1993 voditeljica na Radiu Žiri. Verjetno sta to znanstvo in njen članek v Žirovskem občasniku, z naslovom Kamena doba atomskega veka, povezan z Rudnikom urana Žirovski vrh, vzrok, da se pojavlja v družbi poljanskih avtoric. Najintimnejši del njenega besednega ustvarjanja namreč pripada pesmim.

Tončka Stanonik (Nova vas, Žiri, 1949) je po končanem študiju slavistike ostala v Ljubljani. O njenem literarnem in uredniškem delu se dá poučiti iz leksikoloških gesel.³³ Okrog sto večinoma krajših bibliografskih enot³⁴ in nebotičnik iz lektoriranih člankov pričajo, da je življenjsko zavezana besedi. Na Poljansko dolino jo najbolj navezuje klekljarska motivika. *Podobe iz čipkaste preje* so njena lastna zgodba. V novejšem pisanju se klasična »žirovska« snov umika urbani kulturi, še zmeraj avtobiografsko pisanje pa je začinjeno z zabavno ironijo.

30 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

31 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

32 Marija Krajnik, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 235–240.

33 *Osebnosti*, Veliki slovenski biografski leksikon, Ljubljana 2008.

34 Prim. *Osebnosti*, Veliki slovenski biografski leksikon, 1065.

Minka Marija Likar (1950) (Hotavlje) je leta 2005 opozorila nase s knjižico anekdot in šal iz loškega pogorja; izšle so tudi v ponatisu.³⁵ V drugi knjigi s skrivnostnim naslovom *Sopotnik v svojem avtu* (2008) se predstavlja z zbirko kratke proze, večinoma iz vaškega življenja, ki ga tudi najbolje pozna. V svojih zgodbah praviloma spremlja osebe v zagati ali škarjah – v mejnih situacijah – v katerih se znajdejo iz najrazličnejših vzrokov: zaradi bioloških in mentalnih procesov v fazi odraščanja, ko na vrata trka ljubezen, pripadnosti različnim družbenim skupinam (vas : mesto) ali socialnega položaja. V primerjavi s prvo knjigo je v tej opazen velik oblikovalski napredek.

Vaški svet, ki na prvi pogled ni nič posebnega, se v njenem pisanju pokaže nič manj dramatičen in poln pretresov, vse do tragičnosti, kakor je v urbanem okolju. Pripoved ji teče gladko, v lepem jeziku, z opisi številnih koticov in drobnih estetskih dejstev, ki jih tisti, ki z naravo ni ves čas povezan, ne more zaznati. Toda moč njenega pisanja je v kompoziciji. Zgodbo konča s presenetljivo ugotovitvijo ali nenadnim preobratom, ki prej povedano osvetli v novi luči.

Etnologija ji bo hvaležna za poimenovanja delovnih orodij in opise kmečkih del, ki jih mladi rod ne pozna več. Leta 2011 je izšla njena tretja knjiga *Mladost na preizkušnji*, s katero je dokazala, da je sposobna napisati tudi daljša besedila.

Milena Miklavčič (< Čadež), (Stara vas, Žiri, 1952)³⁶ je zelo dinamična in odklanja enoličnost. Piše spletni dnevnik/blog, od leta 1995 objavlja v knjigah in na spletu, pravljičice za otroke na *Radiu Sora* in *Radiu Slovenija*, v otroški oddaji Pravljičice za lahko noč. V besedilih za odrasle je v središču seks. Bralci Gorenjskega glasa jo poznajo po poustvarjanju resničnih zgodb (rubrika *Usode*).

Vsekakor sodi med »glasne« ustvarjalke, o čemer priča tudi njen avtorski življenjepis. Ali je res zgolj naključje, da ga je nasloвила *Moje življenje*, Zofka Kveder pa roman *Njeno življenje* (1914). Obe družici veliko naturalizma. Ne le v živo, tudi pri pisanju ji jezik teče kot namazan. V besedilih se lahko prelevi tudi v moškega pripovedovalca. Njena literatura je čista fikcija, kar je današnji ideal teorije literature. Toda kaj je sporočilo zgodb?

Milka Bokal (< Stanonik), (Dobračeva, Žiri, 1952) je kot leksikografka ves čas v stiku z besedo. V naravi pa si odpočije.³⁷ Kot deklica je zelo rada brala: »*Hodila sem v žirovsko knjižnico. Knjižničarka je bila prijazna, dovolila nam je, da smo brskali po policah. Knjižnica je bila odprta zvečer in vem, da se mi je zelo lepo zdelo iti domov ob mraku, da sem si potihoma pela kakšno pesem in opazovala, kako se mrači.*«³⁸ Pozneje jo je privlačila planinska literatura.

35 Minka Likar, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 143–150.

36 Milena Miklavčič, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 86–118.

37 Bogataj, Prvič javno podarile verze, str. 6.

38 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

Pisala je v dopisovalski kotichek Cicibana in pisateljica Ela Peroci je z dopisnico pohvalila njen sestavek. »*Verzi mi ne gredo pogosto iz peresa. Zanje mora biti doživetje res močno. Kar pa jih privre na dan, jih imam rada, mi veliko pomenijo.*« Krajše spise o naravi je začela pisati, ko so otroci odrasli in sta se z možem začela udeleževati izletov polhograjskega planinskega društva. Germanist in planinec dr. Stanko Klinar je odločilno vplival, da so opisi doživetij v naravi »postali izpovedi o drobnih dogodkih v njej, takih, ki jih mogoče vsak niti ne opazi. *Planinski vestnik* jih zmeraj rad objavi.«³⁹ V tematski bibliografiji (1983–2012) z naslovom *Milkini ljubi kraji, ljudje in materni jezik, ujeti v njene besede ...*, Ljubljana - Žiri 2012, je vpisanih 440 njenih objav in javnih nastopov.

Jožica Kacin (< *Karner*), (Kranj, 1961) je za Abrahama dobila drobno pesniško zbirko, z naslovom *Rožica*. Da je vsestransko nadarjena za pisanje, se je pokazalo že v osnovni šoli v Žireh, ko je dolga leta pisala dnevnik.⁴⁰ V življenjepisu ugotavlja: »*Skoraj ne mine dan, da ne bi kaj napisala. Seveda večinoma to niso spisi ali verzi za dušo, včasih pa tudi.*«

Če le more, skuša ustreči, kadar si kdo zaželi pesem za koga od bližnjih. Toda tudi take pesmi niso konvencionalne (*Atu, Rože govorijo, Slika nima besedi*), temveč vsebujejo njeno osebno refleksivno noto. Tudi vanje skuša vnašati optimizem in vero v življenje. V nasprotju z drugimi *Žirovca* ne karakterizira tradicionalno: s čevlji in čipkami, temveč z veliko drugimi dejavnostmi. Njena poetika sloni na vizualnosti in dinamičnosti.

*Bom sliko narisal,
bom pesem napisal,
politiko vodil,
v planine bom hodil,
bom tekmoval
za dobro ime,
vse svoje moči bom razdal.
Se vprašaj, kdo sem:
»Žirovec stoji za vsem tem!«*

39 Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, str. 53.

40 Debeljak, Kacin, Mlinar, Uršič, *Odsev generacije*, str. 50–70.

Slika nima besedi

*Slika nima besedi,
vendar mnogo govori,
o ljubezni, o mladosti,
polni upanja, radosti.
A življenje ni le sreča,
to življenje trd je boj,
mного skupaj sva užila,
v dolino solz se včasih potopila.*

*A ljubezen vedno zmaga,
trdna volja ji pomaga.*

*Slika nima besedi,
a še danes govori.*

*Veliko let je od takrat minilo,
vendar srce ni se spremenilo.*

Rože govorijo

*Usta mnogokrat molčijo,
ker ne vejo, kaj bi rekle,
rože nemo govorijo,
čustva v srcu nam budijo.*

*Trava v vetru valovi,
roža roži se smeji,
kakor njeno valovanje,
pestro naše je življenje.*

*Vrtnice simbol ljubezni
in trpljenja so dokaz,
zgoraj cvet in spodaj trn
kot usoda,
ki preliva se skozi čas.*

*Nagelj je bahava roža,
velik, pisan in močan,
mi pa majhni in ponižni
zremo tja v beli dan.*

*Ni pomembno, da si velik,
to merilo uspeha ni,
moraš biti pa ponosen,
na to, kar imaš,
na to, kar si.*

*Jasa sončna sredi gozda,
to je bil naš ljubi dom,
zemlja nam je sok dajala,
sončna nas toplota grela
in trepljala,
vendar morale smo se boriti,
da zdaj moremo tu biti,
v radosti smo vzcvetele,
a kot mine vse,
bomo tudi me zvenele.*

*Rože to so govorile,
veliko so besed izpustile...*

Leta 2011 je bila sourednica odmevnega zbornika o njihovem razredu *Odsev generacije*.

Breda Dolenc (< Kavčič), (Ljubljana, 1962) se je iz Šentjošta primožila v Žiri, kjer je učiteljica. Njena prva pesniška zbirka *Usiham pod teboj in spet rastem* (Žiri, 2004) vsebuje nekaj osebno izpovednih pesmi, toda njeno težišče je na ljubezenskih, v katerih je cel diapazon ljubezenskega valovanja lirskega subjekta: od hrepenenja po ljubljenelem do združitve z njim, vmes in potem pa strah zaradi odtujenosti ter upanje na vnovično zbliž(ev)anje.

Agata Trojar (Škofja Loka, 1965)⁴¹ je ena redkih iz njene generacije, ki še piše o naravi, o konkretnem lokalnem okolju, tj. Sori, moderno: »*Tudi v miže bi znala / čez naključni labirint / pograbljenega peska pred našo hišo. // Tam izginja koncertni odmev Sore, / njen ponoreli ples med skalnatimi škrigami, igranje milijontega trilčka večne etude na produ. // Šla bi za vonjem aster in prvih hrušk / po škripajočih stopnicah, / v sanjav šepet njenih pravljic / in voščila dober dan.*« Najraje ustvarja »v deževnih jutrih«.⁴²

V *Sejalcu* objavlja od njegovega začetka. Izdala je tri samostojne pesniške zbirke: *Jagode* (1985), *Jagode 2* (1991), *Vonj nasmeha* (1997). Okrog 20 let je

41 Agata Trojar, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 258–260.

42 Bogataj, Prvič javno podarile verze, str. 6.

vodila Literarno skupino Kulturnega društva Sava Kranj, sodelovala je v dvojezičnem projektu Slovenije in Avstrije *Mostovi med Dravo in Savo – Brücken zwischen Drau und Save*.

Nina Kokelj (Kranj, 1972) iz Škofje Loke, »po izobrazbi diplomirana politologinja, po poklicu pa – to eno, edino in z žarom – pisateljica,« je zapisala v življenjepisu za »leposlovni zbornik« *Trenutki*. V njem je nameravala ponatisniti odlomek iz romana *Sviloprejka* (2002). Z njim in drugim pisanjem (*Milovanje*, 1998, *Sibidusovo kukalo*, 2005) se umešča v tisti rod slovenskih romanopiscev, ki jih »odlikuje t. i. spiritualni realizem, skrajno pretanjeno psihološko vživljanje v človekov duhovni svet«. Ustvarja tudi za otroke (*Španska princeska*, *Deček na belem oblaku*; *Metuljček in metuljčica*, *Zajec zdravnik*), posveča se publicistiki in sodeluje z amaterskimi gledališči.⁴³ Zadnji čas je vedno bolj dejavna v Društvu slovenskih pisateljev.

Ni dvoma, da je zares »glasna ustvarjalka«, kakor se je podpisala v najinem dopisovanju.

Mirjam Rejc (1975) že od otroštva živi v Zavrtaču. Z dvanajstimi leti je začela pisati dnevnik in ga ga pisala do dvaindvajsetega leta. Zelo rada je pisala – spis v šoli je bil zanjo prava nagrada – ne pa brala. Mož pa ima zelo rad knjige in otroci ga v tem posnemajo. To jo je spodbudilo k pisanju živalskih pravljic in drugih zgodbic za otroke.⁴⁴ *Lačen zajček Debelušček*, ki ga je pripravila za objavo, je prav navihana zgodbica.

Tanja Šturm (1979) iz Škofje Loke je na poslovni šoli diplomirala iz managementa. Ali je uresničila tudi načrte po študiju novinarstva, psihologije in komunikologije? Na Radiu Sora je pripravljala oddajo *Jezik in govornica telesa*. Ob pravi proslulega literarnega zbornika je bilo za njo že okrog 500 pesmi, sprva otroške in igrive, nato bolj resne: »V vsem svojem obdobju, ko sem pisala pesmi, moram povedati, da jih je največ nastalo v poznih večernih urah pa tudi ponoči. Vedno, kadar dobim navdih, moram vzeti svinčnik in svojo idejo in trenutne občutke preliti na papir, drugače misli izginejo in pesmi ni.«⁴⁵

Lucija Kavčič (1981) iz Žirovskega Vrha je po diplomi na Fakulteti za organizacijske vede v Kranju (2009) odprla samostojno dejavnost za umetniško ustvarjanje in poslovno svetovanje. V okviru Turističnega društva Žirovski Vrh že vrsto let pripravlja množično obiskano prireditev *Praznik žetve*, pri tem ji je v veliko oporo mama Tončka Oblak. Leta 2007 je izšla Lucijina domoznanska knjiga *Plečnte u mauhnte, šulnte u župnte*, s folklornimi in drugimi pripovedmi iz Žirovskega Vrha.

43 *Osebnosti*, Veliki slovenski biografski leksikon, str. 496.

44 Mirjam Rejc, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 216–232.

45 Tanja Šturm, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 138–142.

Irena Bevk (1983) iz Škofje Loke je v otroških letih želela postati astronautka in še kaj. Njene pesmi iz gimnazijskega obdobja so kakor mladost v tem času: vihrave, polne nasprotij, željne spoznanj, čustveno nestanovitne: »*Jaz sem egoistična svinja. Sem svetnica?*« »*Vesti mi ne morete vzeti.*«⁴⁶

Simona Kokelj (1984) iz Podgore se je po srednji aranžerski šoli vpisala na študij kemije, prosti čas posveča gasilstvu. Rada piše pesmi, še raje slika. Prvo pesem je napisala v 2. razredu – in ni nehala. Predvsem ljubezenske pesmi, mladostniške ... »*Niso vse za naglas prebrat.*« Navdih zanje dobi v naravi, glasbi, risankah, drugih delih, ljubezni, na morju, v človeških obrazih. Na nekaj pesmi je prav ponosna. »*Če v življenju počneš stvari, ki te resnično veselijo, in če je želja še tvoj poklic, potem si ne moreš želeti boljšega!*«⁴⁷

Tatjana Dolenc (1988) iz Žirov se je poklicno posvetila glasbi, zato tudi v njenih ljubezenskih pesmih pridejo bolj do izraza zvočne jezikovne figure.

Sledi osem avtoric, ki niso razkrile letnice rojstva in od kod prihajajo. Škoda! Le po poetiki je mogoče sklepati, v katero starostno skupino sodijo.

Elizabeti Lovšin⁴⁸ (Log nad Škofjo Loko, brez letnice rojstva) je zgodnja očetova smrt prekrizala številne načrte. Kljub temu je na Pedagoški akademiji v Ljubljani dokončala študij nemškega in slovenskega jezika in v slovenski prestolnici tudi ostala. »*Ustvarjalni duh in čas sta me vodila skozi različna delovna področja: zunanja trgovina, novinarstvo, stiki z javnostmi, marketinške storitve, organizacija mednarodnih kongresov, turizem ...*« Iz njenih pesmi še zaslu-timo njeno, našo, Poljansko dolino, našo mladost. Njene pesmi pristno povezujejo pokrajinsko in socialno motiviko. Poljanske doline ne tematizira le topografsko, temveč (*Šopki*) z njeno floro in rahlo kritiko urbanizacije.

Šopki

*Pasji zob, bele bohkove smo srajčke
trgali spomladi,
vmes modri je žefran razpel preprogo
pod hišo na livadi.*

46 Bogataj, Prvič javno podarile verze, str. 6.

47 N. Kokelj, Tihe ustvarjalke s Poljanskega, 53.

48 Elizabeta Lovšin, Log, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, 155–157.

*Te šopke sem prinašala domov.
Bilo ni vaze.
Kar kozarec služil je za svežost teh cvetov.
Zdaj ni dreves in ne livade tu pod hišo.
So zrasle nove bele hiše in drevje drugo...*

*Nazaj v spomin potiskam otroške igre,
beličnike in tepke,
in kup plevic na Jelerjevi njivi,
ki plevejo strnišče tednov več,
da bi bilo vsega dovolj za v hlev – pozimi.*

Avtorica se v ustvarjanju pogumno spoprijema s težo let in hvalevredno je, da motiv starosti zanj ni tabu. Čustva izraža neposredno. Od tod ugotovitev, da so njene pesmi osebno izpovedne. V primerjavi z drugimi je njena prednost v tukajšnjem kontekstu, njene pesmi ne lebdijo v zraku, ampak so umeščene v nam znano pokrajino. Tri preproste, a pretresljive pesmi to potrjujejo in zares bi bile vredne objave.

Kite

*Vse tri smo jih nosile.
Spletale vsak dan.
Se lepih pentelj veselile,
privezanih na praznični le dan...*

*Zdaj češem sive si lase,
ne spletam več jih v kito.
Boli spomin me na obe...*

Pod šopom las ihtim prikrito.

Ta po motiviki enkratna pesem ni zgolj metafora nekega človeškega zorenja, temveč ima tudi etnološki pomen. Za razliko od drugih opisov vaških cerkvenih praznikov ni v naslednji nič veseljaškega kinča, temveč tiho sočutje. Topos (Gora, Malenski Vrh) je tu obzirno vpet v pesem.

Žegen

*Ko bom zmogla,
bom prišla na žegen k tebi.
Toliko novic in toliko boli
že dolgo nosim v sebi.*

*Bom pri tebi nekaj ur sedela,
ko bo mrak in ko bo luna bela
čez dolino
na Goro se pela.
V tej tihoti bova šepetali,
vse skrivnosti kamnom le izdali.
Ti molčali bodo z nama,
kamen bo z menoj, ko bom odšla,
in boš spet dolgo, dolgo sama.*

Tudi tu se izkaže zakonitost, da se posamezen motiv osamosvoji v lastno pesem. Tokrat je to

Osamljenost

*Moja roka sameva.
Nikogar več ni.
Ta roka nikogar v objem
ne sprejema.*

*Zdrsi čez noben več obraz,
mehkobo je hrapava koža pokrila...*

V srcu je mraz.

Moja roka sameva.

*Sama jo božam s spomini.
Noč hitreje mineva.
Dan bo spet v isti sivini*

Osamljenost in starost.

Mateja de Leoni Stanonik (Poljane, brez letnice rojstva) se je po študiju medicine v Ljubljani in različnih mestih v ZDA ustalila tam čez. Je članica različnih strokovnih društev. Priložnostno napiše tudi kako pesem, največ ob žalostih trenutkih.⁴⁹ Za objavo je predvidela kar nekaj ljubezenskih in osebno izpovednih pesmi, z dovolj moderno osebno izpovedno poetiko. Za ta članek sta vredni pozornosti naslednji.

49 Mateja de Leoni Stanonik, Poljane-USA, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 75-85.

Poezija

*Pesem pride ob zori,
po dolgi noči čudnih senc in črnih strahov.
Pesem pride, ko je ne pričakuješ.
Pesem pride kot olajšanje in spokoj.
Pesem je slika duše in senca razuma,
pesem je krik in njegov odmev,
je obup in hrepenenje,
je nežna rosa in tiha želja.
Pesem je isto, česar nimamo vsi,
vendar kar si vsi potihoma želimo.*

Beseda

*S teboj
zaplesala bi nocoj
in vzela iz ust bi besedo,
besedo toplo, plaho
in dala bi svojo to otožnost
besedi tej,
ki pluje v vetru
in izgublja se v daljavi.
Dala bi željo svojo in
beseda bi postala grom
ki trešči vate, vame
in v naju porodi
še bolj strastno ljubezen.*

Irena Tratnik (Muljava, brez letnice rojstva) se je po poroki preselila v Gorenjo vas. Čeprav je ena redkih, ki vpleta v svoje pesmi tudi socialno tematiko (*Pesem črnske kolone*), jemlje pisanje kot terapijo: »Lahko rečem, da mi je bilo pisanje nekaj let najboljši zdravnik za vse težave, ki jih ni bilo malo. Potem je prišlo obdobje, ko dlje časa nisem ničesar napisala. Predala sem se družini, hčerka ma, ni bilo prave pesniške motivacije. Potem se je, nekega dne, pesem v meni spet prebudila z vso močjo. [...] Kljub vsemu sem ugotovila, da je življenje minljivo in moramo biti hvaležni za vsak dan, ki ga preživimo, tudi če ni po naši meri; iz negativnih izkušenj se največ naučimo. Postanemo bolj odprti za vse. [...] Nasploh sem družabna in imam rada ljudi okoli sebe. Kljub temu se včasih rada zatečem v samoto, kjer najdem malo tišine in miru. Da človek v miru razmisli, če je še človek.«⁵⁰

50 Irena Tratnik, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 158–164.

Za zbornik je prispevala največ ljubezenskih pesmi. Med njimi je tudi pesem z akrostihom: *Zbogom ne vračaj se v dežju*. Za njene pesmi so karakteristična številna ponavljanja: anafore in epifore, kar jih dela gosposko spevne.

Petra Logar je leta 2007 o sebi zapisala, da je mamica, pisateljica, urednica in novinarka, zavezana družini in otroštvu. Prvo zgodbico je napisala tistega dne, ko se je naučila pisati. Za pisateljsko pot se je odločila ob rojstvu prve hčerke. Otroške zgodbice in pravljice objavlja v različnih revijah za otroke in najstnike. Do leta 2009 je izdala štiri knjige za otroke.⁵¹ Beseda ji teče gladko in sproščeno, ob ustvarjalni domišljiji ji samozavesti ne manjka.

Katarina Podnar iz Škofje Loke je življenjepis zašifrirala v pesniško tkivo. Iz njega razberemo, da ima stoletno babico, tri sestre in tri brate. Predvsem pa, da ljubi življenje, v lepem in hudem.⁵² Življenje! So pesmi namenjene Bogu, ljubimcu ali obema? Lahko bi bile napisane kjer koli, v njih ni nič poljanskega, če že, jo bolj nagovarjajo druge pokrajine.

Sled

*Počutim se kot razbrazdana kraška zemlja
Ko vsak moj korak, bil je zaznamovan.
Kjer sem stopila, sem pustila sled, stopinjo.
Kjer sem padla, ostal odtis je moj
Nekje sem s trnjem posejana,
drugod odeta v en sam sem cvet.*

*In prav zato tako vse ljubim,
da ni dovolj besed in ne poznam jezika,
ki lahko bi dopovedal,
kaj občutim, ko živim.*

Ali je »zlatorogova dolina« topos za Trento ali metafora za ljubezensko srečanje?

Sreča moja

*V zlatorogovi dolini sem ujela tebe, sreča moja.
V mesečini sem od daleč te opazovala.
Tvoje lepe noge, roke in ves zlat,
obsijan le z mesečino mehko,
igral si z nežnimi vilini se v tolmunu.*

51 Petra Logar, Žiri, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 4–7.

52 Katarina Podnar, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 165–173.

Njene pesmi razkrivajo stisko jezika, čeprav je ena redkih, ki ji je znana tudi svetopisemska metaforika: »... / *Ko iz temnega sem gozda prestopila na svetlečo jaso. / Kjer se jagnje pase z volkom in kjer dete s kačami čeblja. / Sem vedela, / da končno, končno sem doma.*«

Danica Štajer iz Škofje Loke se prav tako predstavlja zgolj v pesniški govoricu.⁵³ V njej prevladujeta ljubezen in razočaranje (»*Sem te sploh kdaj imela, / sem samo mislila, da te imam.*«), nad njo, vse do izgube identitete: »*Obraz, kateri nisem jaz. / Jaz za dober glas vseh vas. / Pojdite srat in scat. / Sranje, sem res jaz? / Jaz, jaz, ki serje, da preživi, / ki ščije, da ne boli.*« (*Kdo*). Poetika grdega se pojavlja tudi v ljubezenskih pesmih: »*Zadah smrdeči iz ust / lepi se na tvoje lepe ustnice*«; »*Izpraskal, porabil, / izrabil si moje telo*«.

Sklep

Franček Bohanec je dal predlog za antologijo poljanskih pesnic. Toda ali je na podlagi tukajšnjega pregleda o tem še mogoče govoriti, da je to posebnost Poljanske doline, saj je v korpus vključenih toliko priseljenk?

Ali ni zgolj naključje? Tudi drugod je lahko tako, le da tam ni tako ambicioznih žensk oziroma možnosti za javno plasiranje (npr. *Sejalec*, *Radio Sora*). Mogoče je tudi, da so nekdanje klarise in za njimi uršulinke v Škofji Loki v kulturi zapustile svojo sled. Mlajše pesnice pa so vse šolane, čeprav jih kdo imenuje ljubiteljske pesnice. Kaj to pomeni?

1. *Pisanje kot terapija* ne more uveljavljati estetske funkcije kot merilo ustvarjanja.
2. Večina tukajšnje ustvarjalnosti sodi v *literarjenje v širšem smislu*,⁵⁴ saj nastajajo izrecno za prepoznanega sprejemalca. Praviloma se tudi na glas preberejo ob slovesnostih, ko se snidejo bližnji in daljni sorodniki, večkrat pa so ohranjene na papirju, naslovniku v spomin. Ohranjanje (osebne, družinske, pokrajinske, družbene) preteklosti na način pesmi si estetsko funkcijo marsikdaj podreja.
3. Pisanje kot ustvarjanje je tu pridržano t. i. »*glasnim ustvarjalkam*«, medtem ko so t. i. »*tihе*« prikrajšane za javno slavo, na drugi strani pa obvarovane javne kritike.
4. *Kronološko načelo obravnave* omogoča, da sledimo generacijskim spremembam, motiviki in poetiki, ne nazadnje tudi družbeni strukturi in vlogi žensk.
5. *Domačijsko motiviko* prve generacije zamenjuje pri mlajših *fantazijsko ustvarjanje za otroke*. Pri njih so čustva veliko bolj *viharna* in razbolena, kot so bila v preteklosti, vendar je o zaresni osebni izpovednosti težko govoriti. Ljubezen je veliko bolj na očeh.

53 Danica Štajer, Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 213–215.

54 Vanj štejemo tudi rokopisje in kronopisje. Prim. Marija Stanonik, *Literarjenje, kronopisje in rokopisje v teoriji in praksi*, Ljubljana 2011.

6. Nasproti nekdanji *introvertiranosti* je danes več *ekstravertiranosti* – prav do telovadbe besed. Lepa embalaža; kje pa je sporočilo?
7. *Manjka velikih tém?* Družbena problematika, bivanjska motivika, kje sta transcendenca, domoljubna (lokalpatriotska, zakaj ne!) razsežnost.
8. Topos poljanske poezije je vsekakor zelo podrejen kronosu.

VIRI IN LITERATURA:

- Bogataj, Boštjan: Prvič javno podarile verze, *Ločanka*, priloga Gorenjskega glasa za Škofjeloško regijo/Občine Gorenja vas - Poljane, Škofja Loka, Železniki, Žiri, št. 11, november 2007, str. 6.
- Debeljak, Metka; Kacin, Jožica; Mlinar, Tanja; Uršič, Ada: *Odsev generacije*. Žiri: samozaložba, 2011, str. 50–70.
- Dolenc, Janez: Kmečko delo in šege skozi leto med obema vojnama v Izgorju, *Traditiones* 33/1, Ljubljana 2004, 239–252.
- Kokelj, Nina: Tihe ustvarjalke s Poljanskega/Pesnice in pisateljice, ki ustvarjajo literarjenje, *Mladina*, št. 3, 18. 1. 2008, str. 53.
- Korpus gradiva za »literarni zbornik« *Trenutki*, str. 4–7, 9–15, 75–129, 138–150, 155–173, 213–232, 235–240, 258–260.
- Likar, Damjan: Srečanje pesnic in pisateljic s Škofjeloškega, *Loški utrip* 12, št. 136, december 2007, str. 64.
- Osebnosti*, Veliki slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.
- Stanonik, Marija: *Literarjenje, kronopisje in rokopisje v teoriji in praksi*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011.

Občina in občinski nagrajenci

Nagovor na slavnostni akademiji ob občinskem prazniku

Dragi prejemniki občinskih priznanj, spoštovani častni občani, nekdanji župani Občine Škofja Loka, svétnice in svétniki, ekscelece in člani diplomatskega zbora, cenjeni župani in prijatelji iz pobratenih ter prijateljskih občin in drugi spoštovani gostje, predvsem pa drage občanke in občani Škofje Loke.

Danes je pred nami sklepna slavnostna akademija ob praznovanju občinskega praznika Škofje Loke, ko obeležujemo 1040. obletnico podaritve Loškega gospostva freisinskim škofom. Že skoraj mesec dni se vrstijo številni praznični dogodki in podelitve priznanj; najprej osnovnošolcem: za posebne dosežke in bronsta MEPI priznanja, ki so jih prejeli iz rok gospoda Andrewa Pagea, veleposlanika Združenega kraljestva v Republiki Sloveniji; v tem tednu so sledila priznanja dijakom škofjeloške gimnazije: za posebne dosežke na državnih tekmovanjih ter podelitev bronastih in srebrnih MEPI priznanj; včeraj pa je iz rok naslednika angleške krone princa Edwarda, grofa Wesseškega, 35 dijakov škofjeloške gimnazije (med 51 prejemniki) prejelo zlata MEPI priznanja. Sedaj ste na vrsti še najbolj zaslužni občani Škofje Loke.

Svojevrstna nagrada je bila tudi današnja predstavitev dolgo pričakovane monografije zaslužnega mojstra fotografije, in edinega slovenskega nagrajenca z najvišjim svetovnim fotografskim priznanjem, Petra Pokorna, *Svetloba in čas*. Na eni strani je knjiga nagrada avtorju, še večje darilo pa je fotograf dal ljubljeni Loki, ko je svojo dušo in srce izlil v fotografije, ki jih je v celoto oblikoval njegov sin Peter mlajši.

Ob podelitvi nagrad najbolj zaslužnim je pravi trenutek, da se ozremo nazaj, koliko svetlobe smo ujeli v času zadnjega leta. Lansko leto nam je naklonilo

Mojster fotografije Peter Pokorn in župan mag. Miha Ješe.
(foto: Klavdija Škrbo Karabegović)

mного sonca, ki se zrcali tudi v rezultatih izvedenih projektov škofjeloške občine. Relativno trdno gospodarstvo, na podlagi vse bolj kakovostnega in razvejane- ga šolstva, daje osnovo za bogato dejavnost tudi na področju družbenega ude- stvovanja. Našo prislovično pridnost ter delavnost je treba nadgraditi z znanjem, idejami, ekipnim delom in modrostjo.

Na podlagi predlani podpisane pogodbe za največji občinski projekt doslej - *Ureditev porečja Sor* - z več kot dvotretjinskim deležem nepovratnih sredstev, je lani stekla obnova komunalne čistilne naprave na Suhi, letos spomladi so se ji pridružila številna gradbišča okoli mestnega jedra. Sredi julija načrtujemo tudi gradnjo primarnih vodovodov od Visokega do Virška in od Trate do Reteč. Ob tem moramo poudariti, da dela trenutno potekajo samo na primarnih vodih, sle- dila bo še izvedba sekundarne kanalizacije in drugih infrastrukturnih omrežij, ki bodo deloma financirana tudi z nepovratnimi sredstvi; prav zaradi načina finan- ciranja moramo primarne vode graditi posebej.

Žareča svetloba se je pokazala tudi pri uspešno izvedenem natečaju *Ureditve starega mestnega jedra*. Med desetimi prispelimi natečajnimi rešitvami je bila kot najboljša izbrana ideja ateljeja Ravnika Potokar d. o. o., na podlagi katere bodo (predvidoma v jesenskih mesecih) na Cankarjevem trgu in v Blaževi ulici stekla prva dela. S pridobljenimi 1,4 milijona evri nepovratnih sredstev bomo skladno z nagrajenim projektom uredili severni del starega mestnega jedra.

Več svetlobe bomo zajeli samo s skupnimi močmi, graditi moramo mostove in prijateljstvo, solidarnost in sodelovanje. Tako je bil namenu predan popolnoma nov most v Veštru - višje postavljen in trdnjši bo kljuboval naraslim rekam in ujmam, malo nižje pa hitro raste protipoplavni nasip za zaščito srednješolskega centra na Podnu, ki ga bo jeseni tudi uradno nadgradil Medpodjetniški izobraževalni center. Na drugi strani - v Puštalu - smo nad jezom poglobili

Med desetimi natečajnimi rešitvami je bila kot najboljša izbrana ideja ateljeja Ravnika Potokar d.o.o. (foto: Jana Jocič)

strugo, novi lastnik pa ureja kopališče, po katerem smo bili nekdanj znani daleč naokrog.

Potrebna je bila nesreča, da je iz problematičnega semaforiziranega križišča v Starem dvoru, na vhodu v naše mesto, nastalo novo krožišče regionalnih cest. Upamo, da mu bodo čim hitreje sledila nova, eno prvih na povezovalni cesti v industrijsko cono, vzhodno od Traškega grabna.

Na žalost vsi projekti ne potekajo uspešno. Posebna priznanja bi morali dobiti vsi prebivalci Lontrga in severnega dela Poljanske ceste, ki se jim pod okni že desetletja vali promet iz celotne Poljanske doline in Severne Primorske. Potrebujemo zakonodajo, ki bo ščitila tudi investitorje, da ne bomo žrtev vodstev gradbenih družb in tistih, ki bi to radi bili. Predsednik Pahor organizira prostovoljne delovne brigade – nemara bi mu lahko predlagali, da eno organizira tudi v našem tunelu pod Stenom.¹

Svetlobo pa mestu dajemo ljudje. Zato moramo poskrbeti, da naše prihodnje generacije že v vrtcih dobijo primerno vzgojo, ki jo bodo nadgradili v kakovostnih šolskih ustanovah z bogatim dopolnilnim programom, ki vključuje tudi močno vpetost Škofje Loke v mednarodna združenja. Razvojno-izobraževalni procesi morajo potekati v duhu trajnostnega razvoja in ohranitve bogatih naravnih danosti. Naši najmlajši naj kar najbolj neposredno začutijo, kako pomembno je varčevanje z vsemi zemeljskimi viri. Načrtujemo energetska obnova vrtcev Najdihojca in Pedenjped, Osnovne šole Cvetka Golarja in treh podružničnih šol: Reteče, Bukovščica in Sv. Lenart. Javne stavbe smo energetska pregledali in uredili energetska knjigovodstvo, na podlagi katerega bomo spremljali zmanjševanje porabe posameznih energentov in najbolj varčne tudi nagradili.

Urejeno mestno središče, kot naš najbolj dragocen in mednarodno prepoznaven element kulturne dediščine, predstavlja le slikovit okvir za nadaljnji razvoj mestnega in kulturnega turizma. Ključna je njegova edinstvena vsebina; tematskima potema *Poti treh gradov* in *Poti v Puštal* smo letos dodali izletniško (in romarsko) *Pot v Crngrob*, ki vodi mimo Jakopičevega in Groharjevega

Po slovesnem odprtju novega Medpodjetniškega izobraževalnega centra (MIC) Škofja Loka so si zadovoljno segli v roke direktor Šolskega centra Martin Pivk, državni sekretar Aljuš Pertinač in župan mag. Miha Ješe.

1 Čepprav je v letu 2013 slabo kazalo dokončanju del na poljanski obvoznici, so se decembra razmere obrnile v pozitivno smer. 23. 12. 2013 sta Direkcija RS za ceste in Občina Škofja Loka z izbranim izvajalcem (Gorenjsko gradbeno družbo iz Kranja) podpisali pogodbo za dokončanje del, ta so ponovno stekla januarja 2014. (op. ur.)

Kamnitnika in Gorajt, tja do njegove *Pomladi*. Škofjeloški turizem moramo razvijati organsko, trajnostno in sonaravno – v sozvočju z našo prelepo zeleno okolico in pestro kulturno dediščino. Z bogatim programom in obvozno cesto okrog starega mestnega jedra bomo pritegnili tudi investitorje v hotele, ki jih za resen turistični razvoj nujno potrebujemo. Potem bomo nemoteno lahko uprizarjali tudi *Škofjeloški pasijon* – to edinstveno, prvo dramsko delo v slovenskem jeziku, ki ga bomo leta 2015 ponovno postavili na loške ulice. Postaja vse bolj prepoznavna in uveljavljena blagovna znamka, s katero se, skupaj z Ministrstvom za kulturo RS, potegujemo, da bi prišla na prestižni seznam Unescove nesnovne kulturne dediščine. Pozabiti pa ne smemo tudi naših kulturnih svetišč. V galeriji Loškega gradu je prav zdaj na ogled razstava *Znanje je luč*, ki prikazuje potek vzgoje in izobraževanja na Loškem skozi čas, s poudarkom na uršulinski šoli. Iskanja svetlobe so naše prednike učile že sestre uršulinke. Bogato dogajanje z več kot 200 dogodki letno poteka tudi v Sokolskem domu, kjer bomo od 20. septembra do 30. oktobra v sodelovanju z Goethe-Institutom in Nemško ambasado v Ljubljani gostili edino vseslovensko razstavo Karla Maya, s spremljajočim programom vsakodnevnih ogledov filmov o Vinetouju. Za nostalgike naše generacije in seznanitev mlajše generacije z našimi mladostnimi junaki. Spomladi smo odprli nov mladinski oddelek knjižnice v zgornji etaži blagovnice Nama, s čimer našim mladim bralcem pomagamo odstirati nove horizonte učenosti in predvsem organizirati kulturne dogodke. Glasbena šola nas sproti preseneča z novimi glasbenimi sestavi in nagradami na državnih ter mednarodnih tekmovanjih.

V zgornji etaži blagovnice Nama je sedaj mladinski oddelek Knjižnice Ivana Tavčarja.

(foto: Peter Pokorn ml.)

V naši občini imamo več kot 170 aktivnih društev in organizacij. Večina se po kakovosti in učinkovitosti delovanja uvršča v sam državni vrh. Med njimi je veliko število zaslužnih članov, ki del svojega življenja posvečajo skupnosti. Najboljši med njimi bodo danes nagrajeni. Predlagateljem se zahvaljujem za predloge, svetnikom občinskega sveta pa za njihovo potrditev. Prejemniki nagrad so trije posamezniki, ki že desetletja delajo na različnih področjih in so na vseh pustili svetlobo svojega dela. Posebej pa sem vesel, da nagrade dobita tudi dve skupini prostovoljcev za delo z mladimi. Mentorice MEPI so uspešne pri vzgoji učencev in dijakov na področju prostovoljstva, ekološkega ozaveščanja, športnega ter kulturnega udejstvovanja, preživetja v naravi in z naravo ter predvsem obvladovanja ekipnega dela. Članice Lokalne akcijske skupine pa se v neposrednem delovanju in usmerjanju mladostnikov neumorno prizadevajo za zdravo, aktivno in rekreativno ter tovariške solidarnosti polno mladost naših najstnikov. V Loki aktivno prostovoljstvo tudi v teh časih doživlja nesluten razmah.

Ja, lepo je biti župan mesta Loke, kjer veliko število ljudi s svojo poklicno ter prostovoljsko dejavnostjo skrbi za dovolj svetlobe, za nas in za naše naslednike. Zbiramo pozitivno energijo in jo radi razdajamo tudi drugim. Ne pozabimo, največ dobivamo, ko dajemo. V tem tednu se je zvrstilo neverjetno veliko pomembnih dogodkov. V spominu mi bosta ostala zlasti dva:

- izjemen govor veleposlanika Združenega kraljestva Andrewa Pagea, na sprejemu ob rojstnem dnevu kraljice Elizabete, ob prisotnosti njenega sina princa Edvarda, ki je dejal, da je Slovenija res raj na zemlji in med diplomatskimi destinacijami najbolj zaželena,
- predstavitev monografije Petra Pokorna, ki je to trditev v slikah tudi dokazal.

Slovenija je raj na zemlji in Loka je njen center. Ohranimo ga našim naslednikom.

Vsem občankam in občanom Občine Škofja Loka želim vse najboljše za naš praznik. Obvladujmo čas in vanj s svojo energijo za nas ter naše potomce spravimo čim več svetlobe.

Škofja Loka, 29. 6. 2013

Priznanja Občine Škofja Loka za leto 2013

Zlati grb Občine Škofja Loka za leto 2013 prejme JOŽE STANONIK

za večletno uspešno prostovoljno delo, zgledne uspehe in požrtvovalen prispevek na različnih področjih družbenega življenja, predvsem za izjemen prispevek v Planinskem društvu Škofja Loka.

Jože Stanonik se je rodil leta 1939. Po osnovni šoli se je izučil za graverja, ob delu je končal srednjo strojno šolo in višjo šolo za organizacijo dela. Enajst let je bil zaposlen v LTH Škofja Loka, kot orodjar in glavni planer proizvodnje, štiri leta kot predsednik na Občinskem sindikatu Občine Škofja Loka, štiri leta je bil predsednik Izvršnega sveta Občine Škofja Loka in kar devetnajst let direktor splošnega sektorja v podjetju Termo Škofja Loka.

Leta 1950 je kot aktivni telovadec in vaditelj za mlajše skupine postal član TVO Partizan Škofja Loka. V letih 1957–1959 je v Škofji Loki uvedel igranje rokometu, kar danes ocenjuje kot enega svojih največjih dosežkov. Rokomet je naletel na dober odziv, mladi so ga dobro sprejeli in kakovost igranja je visoka še danes. Lokalna skupnost je lahko upravičeno ponosna na številne odmevne rezultate, ki so jih priigrali loški rokometiši. Sicer pa se je Stanonik ukvarjal še z atletiko, streljanjem, kegljanjem in planinstvom. Za planinstvo kot svojo ključno aktivnost se je odločil že zelo zgodaj, član Planinskega društva (PD) Škofja Loka je postal leta 1957. Od tedaj je opravljal vrsto odgovornih nalog v planinski orga-

Jože Stanonik ob prevzemu občinskega priznanja.

(foto: Klavdija Škrbo Karabegovič)

nizaciji, tako na ravni Planinskega društva Škofja Loka kot tudi Meddruštvenega odbora planinskih društev Gorenjske in Planinske zveze Slovenije (PZS). Do danes je opravljal naslednje funkcije:

- od leta 1961 do leta 1970 je bil ustanovitelj in vodja planinske sekcije v Motorju oziroma LTH Škofja Loka,
- od leta 1978 do 1997 je bil ustanovitelj in vodja planinske sekcije v Termu, TOZD Proizvodnja,
- od leta 1963 do 1967 je bil predsednik Občinskega komiteja mladine Občine Škofja Loka,
- od leta 1971 do 1974 je bil predsednik Občinskega sindikata Občine Škofja Loka,
- od leta 1974 do 1978 je bil predsednik Izvršnega sveta Občine Škofja Loka,
- član upravnega odbora PD Škofja Loka je bil od leta 1979,
- od leta 1981 do 1987 in od 1991 dalje je predsednik PD Škofja Loka,
- od leta 1963 do 1967 je bil poslanec Gospodarskega zbora RS,
- od leta 1989 do 1993 je bil podpredsednik Planinske zveze Slovenije.

Več mandatov je bil član glavnega in upravnega odbora PZS ter gospodarske komisije, štiri leta tudi predsednik izvršnega odbora PZS. Od leta 1999 do 2004 je bil predsednik Meddruštvenega odbora planinskih društev Gorenjske. Zelo dejaven je bil kot član Odbora za organizacijo in izvedbo spominskega pohoda Po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni v Dražgoše. Sam se je pohoda udeležil kar tridesetkrat zapored, brez prekinitve. V vodstvu Planinske zveze Slovenije je bil v letih od 1989 do 1993 podpredsednik PZS in odgovoren za gospodarjenje s kočami, v letu 2002 je opravljal naloge vršilca dolžnosti sekretarja PZS. Več mandatov je bil član Izvršnega odbora Športne zveze, član sveta Športne zveze Občine Škofje Loke in član Komisije za šport pri Olimpijskem komiteju Slovenije. Njegov čut za sočloveka in veliko zaupanje v naravo kaže tudi dejstvo, da je več kot 10 let sodeloval z rehabilitacijsko skupino Projekt človek iz Sopotnice, kjer je uporabnikom vplival moč in spodbudo s spoznavanjem narave in vodenjem planinskih izletov. Bil je tudi predsednik ali član v več organih, vezanih na dolžnosti, ki jih je opravljal v planinstvu ali drugih družbenih organizacijah.

Kot predsednik Planinskega društva Škofja Loka je Jože Stanonik pri delu izredno vesten in skrben gospodar društvenega planinskega imetja. Pod njegovim vodstvom je planinsko društvo pridobilo veliko potrebnih objektov in naprav, pomagal je pri zbiranju donatorskih sredstev in finančnih sredstev s proračunov Republike Slovenije ter Občine Škofja Loka. Za vzdrževanje planinskih postojank in boljšega počutja planincev v gorah so leta 1987 pod njegovim vodstvom zgradili tovorno žičnico za oskrbovanje Doma na Lubniku. PD je leta 1998 kupilo dva lastna poslovna prostora za delovanje društva, kar je bila pomembna pridobitev. V letu 2003 so bile v koči na Lubniku na novo urejene sanitarije in točilni pult, v Breznici pa nadzidano in pokrito skladišče nad garažami, s čimer so planinski vodniki pridobili predavalnico. V letu 2003 je bila v Koči na Blegošu

obnovljena etaža za goste, tri leta kasneje pa še vodno zajetje, v uporabo je bil predan nov vodovod v dolžini 950 m in zgrajena čistilna naprava ob koči.

Tudi Dom na Lubniku je bil deležen obnove. Leta 2006 sta bili v celoti obnovljena streha in zamenjana kritina, dve leti kasneje v celoti obnovljena in opremljena kuhinja, zaradi dotrajanosti celotne stavbe pa so nato člani PD pripravili dokumentacijo za obnovo celotnega doma. S pomočjo evropskih sredstev, sredstev iz proračuna RS, Občine Škofja Loka in z lastnimi je bil dom leta 2010 v celoti obnovljen, vgrajena je bila tudi čistilna naprava.

Stanonik je ob praznovanju 100-letnice PD Škofja Loka (2007) zbral in uredil monografijo – knjigo 100 let Planinskega društva Škofja Loka.

Ob prejemu zlatega grba Občine Škofja Loka je povedal, da je pohodništvo oziroma planinstvo način življenja, ki je primeren za vsa starostna obdobja in vse letne čase. Pohodništvo lahko prilagodimo glede na leta, kondicijo, zdravje, razpoloženje in vremenske razmere. Sam še vedno občuduje naravo in neizmerno uživa v družbi planincev. V prihodnje si želi, da bi se društvu priključilo čim več mladih, saj ti pomenijo prihodnost Planinskega društva Škofja Loka.

Srebrni grb Občine Škofja Loka za leto 2013 prejme ŠTEFAN KALAMAR

za njegovo več desetletno delo v različnih neprofitnih in človekoljubnih organizacijah

Pred sedeminpetdesetimi leti je Štefan Kalamar iz Prekmurja prišel v Škofjo Loko. Svojo aktivno profesionalno dobo je kot mladenič začel, po več desetletjih pa kot upokojenec končal, v Gorenjski predilnici; pred upokojitvijo je bil po poklicu varnostni inženir.

Ves čas je bil dejaven v številnih neprofitnih in človekoljubnih organizacijah. Najbolj ponosen je na svoje članstvo in udejstvovanje pri gasilcih. Najprej je bil član Prostovoljnega industrijskega gasilskega društva Gorenjska predilnica, po prenehanju delovanja je formalno prestopil v PGD Trata, kjer je leta 2003 prejel gasilsko odlikovanje I. stopnje. Od leta 2006 do 2013 je bil predsednik PGD Trata, od leta 2008 do 2013 član upravnega odbora Gasilske zveze (GZ) Škofja Loka. Leta 2011 je prejel značko za dolgoletno delo v gasilski organizaciji (30 let). V njej je aktiven še danes, je član PGD Trata in aktivno deluje v upravnem odboru. Na občnem zboru društva leta 2013 je postal predsednik Komisije za veterane in bil kot član izvoljen v častno razsodišče Gasilske zveze Škofja Loka.

Štefan Kalamar ob vpisu v knjigo prejemnikov občinskih priznanj.
(foto: Klavdija Škerbo Karabegovič)

Za svoje delo je leta 1988 prejel Plaketo Občine Škofja Loka za izjemno aktivnost na zelo različnih področjih. Leta 2012 je prejel Priznanje Avgusta Kuharja za izjemno strokovno delo na področju varnosti in zdravja pri delu v društvih in sekcijah varnostnih inženirjev. Po en mandat je bil občinski svetnik na listi ZLSD (2002–2006), član Komisije za družbene dejavnosti Občinskega sveta Občine Škofja Loka (2002–2006) in član Občinskega odbora za prometno infrastrukturo in javne površine (2006–2010).

Leta 2009 je prejel bronasti znak osamosvojitve za dejavnost pri zaščiti demokratičnih procesov v Republiki Sloveniji, več mandatov je delal tudi v organih Območne organizacije Združenja borcev za vrednote NOB; bil je tudi predsednik združenja.

Štefan Kalamar je še vedno aktiven v širšem družbenem življenju lokalne skupnosti. Je predsednik Krajevne skupnosti Trata, član Komisije za evidentiranje in ureditev prikritih grobišč, aktiven član v organih Združenja borcev za vrednote NOB Škofja Loka in predsednik Območnega združenja slovenskih častnikov Škofja Loka. Katerega koli dela se loti, vedno ga izpelje s čutom dolžnosti in odgovornosti. Vedno je pripravljen pomagati in je resnično dejaven na številnih družbenih področjih.

Srebrni grb Občine Škofja Loka za leto 2013 prejme VALENTIN JESENOVEC

za njegovo dolgoletno prostovoljno delo na številnih področjih družbenega življenja – kulturnem, športnem in drugih področjih.

Valentin Jesenovec je človek, ki mu včasih zmanjkuje dni za uresničitev vsega, kar si želi. Dejaven je namreč na številnih področjih v lokalni skupnosti, pri čemer

Valentin Jesenovec. (foto: Klavdija Škrbo Karabegović)

zelo uživa. S svojim delom na kulturnem, športnem in drugih področjih je veliko prispeval k napredku in prepoznavnosti društev in sredin, kjer je deloval.

Kot aktivni član Slovenske ljudske stranke v času volitev ureja predstavitve in promocijo stranke. Skrbi za stike s somišljeniki in povezovanje z drugimi sorodnimi strankami. Od leta 1996 je član Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka, kjer sodeluje pri projektih, kot so cvetna nedelja, postavitve jaslic

na Mestnem trgu, Miklavževanje, Historial (nekdanja Venerina pot), Semanji dan in številnih drugih. Svojo angažiranost tudi uradno izkazuje z aktivnostjo v ožji lokalni skupnosti, in sicer v Krajevni skupnosti Škofja Loka – mesto. Zadnja dva mandata je predsednik KS, pred tem je bil en mandat podpredsednik. Trudi se za ureditev cest, pločnikov, kanalizacije, oskrbe z vodo in plinom, urejanja kulturnih spomenikov ter dobre odnose med krajanj. V sodelovanju z občinsko upravo in krajanj je uspel pomembno vplivati na razvoj okoliških vasi in zaselkov. Poskrbeli so za položitev več kilometrov asfalta po dolini Hrastnice, do Sv. Andreja, Sv. Ožbolta, proti Selu in v Pasji vasi. S tem so kraje po dostopnosti približali Škofji Loki in poskrbeli, da bodo ljudje ostali na podeželju.

Jesenovec je aktiven tudi pri vseh akcijah Karitasa, kjer že sedmo leto prostovoljno pomaga po svojih najboljših močeh. V Avto-moto društvu je za več mandator prevzel funkcijo gospodarja, trenutno je član športne komisije in sodnik. Pri Škofjeloškem pasijonu že od vsega začetka sodeluje kot igralec. Je tudi ključar podružnične cerkve sv. Križa na Hribcu, kjer je zaslužen za obnovo treh stranskih oltarjev, montažo novih klopi in obnovo kapelic s freskami. V društvu gobarjev je bil več mandator gospodar in podpredsednik, kot krvodajalec pa je več kot petdesetkrat daroval kri.

Prejel je pomembna priznanja za potrditev njegovega prostovoljnega dela: plaketo Gobarskega društva, zlato in dve srebrni plaketi AMD, dve srebrni priznanji Avto-moto zveze Slovenije, od Zavoda za transfuzijo krvi plaketi za 25- in 50-krat darovano kri ter v službi Unitech plaketo za prizadevno delo.

**Bronasti grb Občine Škofja Loka za leto 2013 prejmejo
MENTORJI IN KOORDINATORJI PROGRAMA MEPI – mednarodno
priznanje za mlade v Škofji Loki – iz Gimnazije Škofja Loka, OŠ Škofja Loka
– Mesto, OŠ Ivana Groharja in OŠ Cvetka Golarja**

za prostovoljno delo v preteklih devetih letih, kjer so znatno prispevali k nacionalni ter mednarodni prepoznavnosti in napredku programa MEPI

MEPI velja na Škofjeloškem za primer dobre prakse izvajanja ter organizacije mednarodnega programa za mlade, v katerem mladi, stari od 14 do 25 let, na treh težavnostnih stopnjah dosegajo zastavljene cilje. Primer je edinstven v slovenskem in tudi evropskem merilu, saj opravlja program na škofjeloških šolah več kot 150 udeležencev, prav tako pa od tod izhaja kar 86 dosedanjih prejemnikov zlatega priznanja, kar predstavlja več kot tri četrtine prejemnikov v Sloveniji. Mlade v programu spremljajo mentorji, ki jih s svojim entuziazmom in zgledom spodbujajo k aktivnemu preživljanju prostega časa in jih usmerjajo k razvoju v aktivne in odgovorne člane skupnosti, pripravljene na izzive življenja.

Udeleženci so celo leto aktivni na štirih področjih – veščine, rekreativni šport in prostovoljno delo, ki ga mladi udeleženci večinoma opravljajo v domači občini, matičnih šolah, vrtcih, domu ostarelih občanov, na Centru za socialno

V imenu mentorjev in koordinatorjev programa MEPI je občinsko priznanje prevzela koordinatorica Mateja Prevodnik Mayland. (foto: Klavdija Škrbo Karabegović)

delo in drugod. Na koncu vsake stopnje sledi še odprava, kjer se udeleženci učijo preživetja, skupinskega sodelovanja ter odkrivajo naravne lepote. S tremi stopnjami (bronasta, srebrna, zlata) so udeleženci v programu aktivni povprečno štiri leta, v tem času osvajajo vrednote programa, kot so netekmovalnost, sodelovanje, zdravo in aktivno življenje, spoštovanje narave, udejstvovanje v skupnosti in spoštovanje raznolikosti; to so njihova popotnica za življenje.

Program MEPI so v Škofji Loki, na pobudo britanskega veleposlaništva ter nacionalnega urada MEPI, začeli kot prvi v Sloveniji, leta 2004, v svojem prostem času izvajati učitelji na treh šolah: Gimnaziji Škofja Loka, OŠ Škofja Loka – Mesto ter OŠ Cvetka Golarja. Program je zlasti na gimnaziji že prvo leto doživel izjemen odziv, danes so v program vključene tri osnovne šole in gimnazija.

Vse to je sad prostovoljnega dela mentorjev – učiteljev, ki obsega vse, od promocije, mentorstva, priprav, organizacije ter spremljanja odprav, administrativnih obveznosti ter izobraževanja novih

mentorjev, poročanja nacionalnemu uradu ter organizacije podelitev priznanj. V preteklih letih je skupina MEPI mentorjev s svojim prostovoljnim delom znatno prispevala k lokalni, nacionalni ter mednarodni prepoznavnosti in napredku programa MEPI, vseh šol izvajalk programa ter ne nazadnje tudi Občine Škofja Loka.

Bronasti grb Občine Škofja Loka za leto 2013 prejme LAS – Lokalna akcijska skupina za preprečevanje zasvojenosti

za dosežene uspehe in šestnajstletno javno delovanje na področju preventive in različnih odvisnosti

LAS je lokalna akcijska skupina za preprečevanje zasvojenosti v Občini Škofja Loka, ki kot županovo posvetovalno telo deluje že 16 let. V skupini združujejo svoje moči strokovni delavci z večletnimi izkušnjami pri delu z otroki in mladostniki v šolstvu, socialnem varstvu in zdravstvu ter prostovoljci. V okviru Ministrstva za zdravje oziroma Zavoda za zdravstveno varstvo Ravne na Koroškem se povezujejo v mrežo slovenskih LAS. Delujejo na področju primarne preventive, ki je usmerjena v zdravo in kakovostno preživljanje prostega časa ter življenje brez zasvojenosti.

Ciljne populacije lokalne akcijske skupine so otroci, mladi, njihovi starši,

strokovna javnost in mediji. Njihov namen je vsem članom lokalne skupnosti ponuditi možnosti za ustvarjalno življenje, spodbujati kakovostno družinsko življenje, krepiti telesno in duševno zdravje otrok in mladostnikov, razvijati dobre medsebojne odnose v vrstniških skupinah, družini in širši skupnosti, vzgajati za zdravo življenje ter izobraževati – spoznavati načela vzgojnih pristopov in učenje učinkovite komunikacije. Njihovi programi že od vsega začetka poudarjajo pomen družine in zdravih družinskih odnosov kot temelj družbe in izhodišče za izgradnjo pozitivne samopodobe. Hkrati ozaveščajo o škodljivosti uživanja drog, zasvojenostih modernega časa, kot sta internet in televizija, ter v lokalnem okolju krepijo dejavnike preprečevanja zasvojenosti. V zadnjem letu so pridobili nove člane, pod njihovim okriljem je začel

V imenu Lokalne akcijske skupine (LAS) za preprečevanje zasvojenosti je občinsko priznanje prevzela Li - An Kozmelj. *(foto: Klavdija Šerbo Karabegović)*

Dobitniki občinskih priznanj za leto 2013. Od leve proti desni: Štefan Kalamar, Mateja Prevodnik Mayland, Valentin Jesenovec, Li - An Kozmelj, Jože Stanonik in župan mag. Miha Ješe. *(foto: Klavdija Šerbo Karabegović)*

delovati tudi Lokalni urad MEPI Škofja Loka, ki je pomemben primarni preventivni program za mlade od 14 do 25 let.

Programi, ki jih člani LAS-a izvajajo, so: družinska rekreacija - brezplačna vadba za otroke in starše, šola za starše, dejavnosti ob tednu družine, sodelovanje z mediji, športno-zabavna prireditve Veter v laseh - s športom proti odvisnostim, v preteklosti so izvajali ali podpirali tudi organizacijo ginekološke posvetovalnice za mlade (v letih od 1999 do 2005), sodelovanje pri raziskavi LAS *Pripravljenost mladih na izzive sodobnega mladostništva*, delavnice za otroke z naslovom *Moč prijazne besede in prijaznega dejanja*, organizacijo počitniških dejavnosti, dobro sodelovanje s Policijsko postajo Škofja Loka, Uradom za droge in dejavno sodelovanje v Sosvetu za varnost občanov v Občini Škofja Loka. Poleg tega je LAS Škofja Loka pripravil likovni in fotografski natečaje na temo preživljanja prostega časa.

Priznanja Občine Škofja Loka za leto 2004

Zlati grb Občine Škofja Loka za leto 2004 prejme JURIJ SVOLJŠAK

za dolgoletno izredno uspešno delo na področju humanitarnosti, sociale, vzgoje in kulture

Jurij Svoltjšak je bil rojen leta 1949, v Ljubljani, stanuje v Virmašah pri Škofji Loki. Po izobrazbi je predmetni učitelj geografije in zgodovine. Poleg tega študija se je dopolnilno izobraževal in pridobil specialno pedagoško dokvalifikacijo za delo s slepimi in slabovidnimi. Njegovo življenjsko vodilo je, da je večje zadovoljstvo dajati, kot prejemati. K temu spoznanju sta ga usmerila starša, ki sta mu bila vedno vzor. Živela sta po načelu, da je ljudem treba pomagati. Tako je Jurij še kot mlad fant iz reke Sore rešil prijatelja, ki bi sicer zagotovo utonil. Je človek z mnogimi, različnimi talenti, velikimi znanji in izkušnjami ter sposobnostjo resnične in pristne komunikacije z zelo različnimi ljudmi. Je človek, ki je bil in je pripravljen vedno in povsod pristopiti in delati ter voditi akcije in projekte, ki se dotikajo malih, največkrat najbolj ranljivih ljudi. Ves čas življenja in delovanja mu ni bilo žal žrtvovati svojega časa, volje in znanja za ljudi s posebnimi potrebami in za tiste, ki so prišli v hude stiske.

Svoltjšak je bil dolga leta vzgojitelj v Srednji šoli Centra slepih in slabovidnih Škofja Loka. V tem času je pridobil tudi naziv učitelj – svetovalec. Slepim je želel izboljšati delovne in življenjske razmere, jim olajšati vsakdan, jih približati širši skupnosti in razbliniti tabuje o drugačnosti. Bil je pobudnik organizacije taborov za slepe in slabovidne osebe iz vse Slovenije, ki so edinstvena oblika združevanja

Jurij Svoltjšak (foto: Gorazd Kavčič)

slepih v Evropi. Izvedel je projekt izdaje knjižice z napotki za druženje s slepimi, v mednarodni sistem je postavil slovensko abecedo za slepe, sodeloval je pri izdelavi prve taktilne karte za slepe (od avtobusne postaje do takratnega Centra slepih in slabovidnih Škofja Loka), podpiral je prvo slovensko gledališče slepih in slabovidnih Nasmeh itd.

Leta 2004, ko je bil prejemnik občinskega priznanja, je bil na Občini Škofja Loka pomočnik župana, zadolžen za družbene dejavnosti. Plodovi njegovega ustvarjanja in dela se kažejo tako v Škofji Loki kot tudi v sosednjih občinah, širšem slovenskem prostoru in segajo tudi čez državne meje. Po svojih dobrih, plemenitih in strokovnih delih je poznan širokemu krogu ljudi. Vse njegovo življenje ga odlikuje pripravljenost za delo, ki se kaže v vidnih in oprijemljivih rezultatih, ki bodo zanesljivo ostali zabeleženi v zgodovini, zlasti na področju skrbi za invalide, osebe s posebnimi potrebami in ljudi z družbenega obrobja.

Jurij Svoltjšak je pri svojem dolgoletnem delu vedno presegal meje obveznega in plačanega dela ter se s skoraj z nadčloveškimi naperi vključeval in izpeljeval raznovrstne projekte, ki so v dobrobit ljudem. To so ljudje, ki zaradi svoje sposobnosti potrebujejo različne pristope in pomoči za vključitev v normalno življenje. Za Svoltjšaka bi lahko rekli, da je bil ves njegov dosednji delovni in življenjski opus namenjen osebam, ki potrebujejo pomoč drugih. Številnim ženskam, moškim, dekletom, fantom, otrokom ... je skušal zagotoviti enakopravno vključevanje v življenje. S svojo osebno naravnostjo, znanjem, voljo in časom je vseskozi posvečal posebno pozornost različnim skupinam ljudi: slepim in slabovidnim, odvisnikom, žrtvam naravnih nesreč, žrtvam vojne, ljudem z motnjo v duševnem in telesnem razvoju, starejšim osebam, revežem, trpinčenim ženskam ter drugim. Tesno je sodeloval pri pripravi projekta za umestitev društva Projekt človek v naselje Sopotnica in pomagal pri realizaciji projekta Varna hiša Gorenjske. S škofijsko Karitas Ljubljana je sodeloval pri mnogih humanitarnih projektih, med drugim tudi ob potresu v Posočju in plazju v Logu pod Mangartom.

Vse življenjsko obdobje se je aktivno ukvarjal tudi z gledališčem, vodenjem prireditev in oddaj na radiu. Bil je pobudnik in moderator prireditev, kot so Dan oglarjev, Kmečka ohcet, Dan koscev, prireditve ob 1000-letnici Škofje Loke, Pokal Loka, Mala Groharjeva slikarska kolonija, 35-letnica Sožitja, 14. otvoritev Klubske razstave Anton Ažbe, Podelitev priznanj Športne zveze in Zavoda za šport športnikom in mnogih drugih. Na takratnem Radiu Žiri je vodil oddajo za upokojence in pripravljaval vsebinsko zelo zahtevne prispevke, vodil je tudi oddajo Miklavž in številne druge. Poleg tega je bil pobudnik in soorganizator raznih akcijskih skupin, na primer LAS - Lokalne akcijske skupine za preprečevanje zasvojenosti v Škofji Loki, doma in po Sloveniji je organiziral in vodil različne dobrodelne ter humanitarne prireditve, sodeloval je pri urejanju različnih muzejskih zbirk in mnogih drugih aktivnostih.

Njegovo delo in dosežki so trajnega pomena in so pomembno prispevali k razvoju družbenih in humanitarnih dejavnosti v Občini Škofja Loka, slovenskem

prostoru in zunaj njegovih meja. Svoltšakova življenjska filozofija je, da te tisto, kar te ne ubije, okrepi. Pravi, da je življenje eno samo učenje medsebojnih odnosov in predvsem odnosa do samega sebe.

Srebrni grb Občine Škofja Loka za leto 2004 prejme GOSPODARSKA DRUŽBA TERMO, d.d., ŠKOFJA LOKA

za večletno uspešno poslovanje, ohranjanja delovnih mest in sofinanciranje številnih družbeno pomembnih aktivnosti

Termo, d.d. (danes Knauf Insulation Slovenija) je gospodarska družba z dolgoletno tradicijo na področju izdelovanja izolacijskih materialov iz kame- ne volne. Podjetje je raslo in se razvilo v največjega slovenskega proizvajalca izolacijskih materialov ter s svojo blagovno znamko Tervol dobilo opazno mesto tudi na evropskem trgu. Ima znanje in pogum, saj razpolaga z najboljšimi kadri, sodobno tehnologijo in dobrimi poslovnimi partnerji.

V obrazložitvi za priznanje so leta 2004 zapisali: družba dosegla dobre poslovne rezultate, saj posluje z dobičkom, v zadnjih petih letih mu vrednost kapi- tala narašča, delež čistih prihodkov od prodaje, namenjen vlaganju v investicije, se giblje okoli 10 %. Predvsem je razveseljiv podatek, da je v teh letih ves čas prisotno povečevanje števila zaposlenih, ki se je v letu 2003 že približalo 500 zaposlenim. V družbi je prisotna tudi visoka stopnja ozaveščenosti pri skrbi za okolje, in sicer s kakovostjo izdelkov, ki jih ponu- jajo trgu ter posodobitvijo proizvodnje. Pokazatelj uspešnega gospodarskega subjekta je tudi njegovo komuniciranje z lokalnim okoljem ter vpetost vanj. Podjetje ima posluh tudi za športne, kulturne, humanitarne in druge dejavnosti, namenjene občanom različnih starostnih skupin.

Športna dejavnost, ki krepi »zdrav duh v zdravem telesu«, je deležna sponzor- skih sredstev Terma. Namenjajo jih za športno vzgojo mladih, množični in vrhun- ski šport. Vsem tem oblikam športnih dejavnosti so v zadnjih letih namenili pre- cejšnja sredstva. Tako so glavni sponzor Rokometnega kluba Termo Škofja Loka, ki je slovenski prvoligaš, poleg tega pa s finančnimi sredstvi pomagajo tudi Odbojgarskemu klubu Termo – Lubnik, Smučarskemu klubu Alpetour, Športnemu društvu Polet iz Sv. Duha in drugim.

Prav tako želijo pokazati človeku prijazno usmerjenost z donacijami za humanitarne namene. Sredstva namenjajo za delo Rdečega križa, enkratne pomo- či invalidom in ob elementarnih nesrečah. Posluh imajo tudi za pomoč pri orga-

Občinsko priznanje je v imenu družbe Termo prevzel tedanji predsednik uprave Janez Deželak.

(foto: Gorazd Kavčič)

nizaciji kulturnih prireditev, pogosto pa priskočijo na pomoč tudi šolam, zavodom, gasilskim društvom in drugim. Svojo skrb za človeka je družba Termo pokazala tudi ob koncu leta 2003, ko je vsa sredstva, predvidena za poslovna darila, namenila Centru za slepo in slabovidno mladino v Škofji Loki ter Skladu za pediatrično kliniko.

Poslovno uspešno družbo Termo, d.d. je leta 2006 prevzelo podjetje Knauf Insulation ter ohranilo in nadgradilo proizvodnjo.

Srebrni grb Občine Škofja Loka za leto 2004 prejme DRUŠTVO TABORNIKOV ROD SVOBODNEGA KAMNITNIKA

ob 50-letnem neprekinjenem in uspešnem delovanju za dobro otrok, mladih in starejših

V imenu škofjeloških tabornikov sta občinsko priznanje prevzela Tine Radinja in Aljaž Perme.
(foto: Gorazd Kavčič)

Društvo Rod svobodnega Kamnitnika (RSK) je eno najstarejših društev v Občini Škofja Loka, ki združuje mlade rodove vseh generacij. Ustanovljeno je bilo 28. 3. 1954, z imenom Odred svobodni Kamnitnik. Društvo je leta 2004 združevalo več kot 200 mladih, ki so bili organizirani v 24 vodov in družin (murni, MČ-ji, GG-ji, PP-ji in rodova uprava) ter pet klubov. Dragoceno poslanstvo društva – približati naravo in se naučiti socialnih veščin ter zgraditi taborniški odnos do soljudi – se je vsa leta prenašalo iz roda v rod. Desetletja že vzgaja

mlade rodove v duhu vrednot, ki so jih zapisali njegovi ustanovitelji: tovarištvo, skromnost, tradicija ter ljubezen do domovine in narave.

Svoje aktivnosti taborniki načrtujejo na rednih tedenskih sestankih. Z aktivnostmi, akcijami in sestanki društvo članom ponuja kar najbolj celostno izobraževanje z učenjem skozi igro in delo. Taborjenja predstavljajo vrhunec taborniškega leta, saj udeleženci tam uporabijo in nadgradijo vsa taborniška znanja, ki so si jih pridobili preko leta. Poletna letovanja, zimovanja in izleti so gostila že več kot 10 000 udeležencev. Mladi se izobražujejo tudi izven Društva RSK, saj se udeležujejo vodniških tečajev in tečajev za taborniške vodje. Spoštujejo naravo ter taborniške zakone in verjamejo, da prave rezultate prinese le delo po načelu mladi za mlade. Dolgoletni člani društva aktivno sodelujejo tudi v organih Zveze tabornikov Slovenije, katere polnopravni člani so. Na mednarodnem nivoju se društvo udeležuje srečanj s skavti v okviru Svetovne skavtske organizacije.

Na proslavitev 50. obletnice društva se je društvo posebej pripravilo. Menili so, da je njihova obveza, da jubilej društva s predstavitvijo sedanjega dela in dela vseh rodov v pretekli 50-letni zgodovini obeležijo vsem občanom in tudi sedanjim rodovom tabornikov. S številnimi aktivnostmi so počastili visoko obletnico društva, od katerih omembo zaslužijo predvsem naslednje:

- postavitve taborniškega stolpa ob semaforiziranem križišču nekdanjega Petrola;
- velika slavnostna akademija na Loškem odru, na kateri je kot govornica sodelovala tudi ena od ustanovnih članic društva, 94-letna Vera Čepin;
- razstava taborništva v Gorenjski banki in na Loškem gradu;
- teden taborništva s številnimi delavnicami in predstavitvami na Mestnem trgu in mnogobojem za občane na temo zgodovine Škofje Loke;
- koncert skupine Slon&Sadež v Kristalni dvorani, v sodelovanju z loškimi študenti.

Društvo Tabornikov Rod svobodnega kamnitnika bo v letu 2014 praznovalo že 60-letnico delovanja.

Srebrni grb Občine Škofja Loka za leto 2004 prejme KOŠARKARSKI KLUB ŠKOFJA LOKA

ob 50-letnici delovanja predstavlja pomemben dejavnik športne identitete naše občine in športne vzgoje v občinskem okolju

Uradni začetek igranja košarke v Škofji Loki je leto 1954, ko se je košarkarska sekcija v okviru tedanjega Partizana včlanila v Košarkarsko zvezo Slovenije (KZS), odigrala prve tekme in spomladi 1955 nastopila v uradni III. Slovenski košarkarski ligi (SKL). Igrišč pravih dimenzij ali primernih telovadnic je bilo malo, zato so se v prvih letih treningi in tekme odvijali samo v letnih časih, ko so to dopuščale vremenske razmere. Vendar so tedanji košarkarski zanesenjaki z veliko dobre volje in trdega dela poskrbeli, da so se pogoji iz leta v leto izboljševali. Po prvih letih učenja so začeli tudi s strokovnim delom in sodniškim kadrom. Fantom so se kmalu pridružili še dekleta in najmlajši. Leta 1965 je bil ustanovljen Košarkarski klub Sora. Pomembna prelomnica je bilo leto 1988, z ustanovitvijo KK Odeja Marmor. Košarkarji so ime kluba in mesta popeljali tudi daleč preko meja naše države.

Medtem ko je ženska ekipa postala standardni prvoligaš, je moška, po razpustu leta 1987, v letu 1988 ponovno začela v najnižji ligi in se v sezoni 1993/94 uspela uvrstiti v 1. B ligo SKL. Klub se je preimenoval v KK Odeja Marmor – Loka kava.

V imenu kluba je občinsko priznanje prevzel tedanji predsednik Andrej Majce. (foto: Gorazd Kavčič)

Po menjavi različnih sponzorjev (TCG Unitech LTH-ol, Odeja, Mercator), se je klub leta 2003 preimenoval v Košarkarski klub Škofja Loka in pod tem imenom nadaljeval svojo bogato športno pot.

Klub je poleg skrbi za dobre tekmovalne rezultate članskih ekip vseskozi skrbel tudi za lastni igralski kader. Že v sedemdesetih letih je na osnovnih šolah v Škofji Loki ustanovil Košarkarsko šolo, kjer so strokovno usposobljeni trenerji in vaditelji skrbeli za veliko število učencev. Skrb ni veljala le košarkarskemu znanju, ampak tudi šolskemu uspehu in zdravstvenemu stanju teh otrok. Kar nekaj desetletij je to šolo obiskovalo več kot 200 otrok v sezoni. Poslanstvo Košarkarskega kluba Škofja Loka je poleg športnega tudi zastopanje vrednot, ki jih okolje potrebuje za svojo uspešnost. V športnem duhu »fair playa«, ki temelji na poštenosti, pokončni drži in samozavesti, da znajo in zmorejo biti koristni, vzgajajo svoje člane in spodbujajo simpatizerje, da klubu ostajajo zvesti.

Klub je svoje organizacijske sposobnosti dokazoval v vsej svoji zgodovini, in sicer z organiziranjem mnogih državnih zaključnih turnirjev in prireditev v naši državi ter nekdanji Jugoslaviji. V zadnjih desetih letih je svoje organizacijske sposobnosti pokazal tudi na evropski sceni. Eno takšnih so kvalifikacije kadetinj za prvenstvo Evrope in še posebej leta 2002, z zelo uspešno in odmevno organizacijo 20. evropskega prvenstva mladink, ki je dober glas kluba, škofjeloške občine in naše države ponesel po Evropi.

BRONASTI GRB OBČINE ŠKOFJA LOKA za leto 2004 prejme JULIJANA TOMC

za humanitarno delo, opravljeno na področju vzgoje in izobraževanja otrok s težko motnjo v duševnem razvoju.

Julijana Tomc (foto: Gorazd Kavčič)

Julijana Tomc je bila rojena leta 1961, v Novem mestu, sedaj stanuje v Frankovem naselju v Škofji Loki. Leta 1983 je končala študij na Pedagoški akademiji v Ljubljani in prejela strokovni naziv učiteljica za otroke s posebnimi potrebami. Od leta 1993 je zaposlena v Osnovni šoli Jela Janežiča kot učiteljica otrok s težko motnjo v duševnem razvoju. V tem času je iz učiteljice v očeh otrok postala njihova druga mama, ki se jih vedno razveseli in jih sprejema takšne, kot so. Z njimi deli dobre in slabe trenutke in z veliko potrpežljivostjo pomaga prebroditi krize, ki so sestavni del življenja otrok, ki jim je usoda namenila, da ne bodo nikoli odrasli. Skupaj z njihovimi starši jim odpira vrata v svet in neumorno išče poti, ki bi jim polepšale dni. Rada reče, da je vsak dan »prav toliko njihov, kot je od drugih otrok«. Pri teh prizadevanjih ji nikoli ne zmanjka energije ne volje. Kdor je kdaj videl Julijo pri delu z

njenimi otroki, ve, da so postali srčika njenega življenja in je zanje pripravljena popoldneve in popoldneve šivati, jim izdelovati tople, njim primerne igrače in igrala, samo da bi jim pričarala na obraze še en nasmešek več. Ko pa so skupaj, postanejo ves njen svet, ki ga napolni z ljubeznijo in neizmernim žarom veselja in optimizma. Otroci vedo in čutijo, da jih ima njihova Julija neizmerno rada in ji to tudi povedo. Povedo ji v svojem jeziku, ki ga razumejo le tisti najbližji, ki jih imajo radi. Zanje ni nikoli utrujena. Sama pravi, da jo otroci sproti napolnijo z energijo.

Iz ljubezni in razumevanja prikrajšanosti drugačnih se je v Juliji prebudilo odločno hotenje drugačnost približati tudi drugim ljudem. Tudi zato izkoristi vsak trenutek sonca, da skupinico popelje na sprehod v mesto. Skupaj si ogledujejo izložbe, gredo na sladolead in opazujejo ljudi, ki so ujeti v nek drug svet, ki je povsem drugačen od njihovega. Počasi in z vztrajnostjo je dosegla, da skupinica otrok na vozičkih ne vznbuja več presenečenih pogledov mimoidočih, postali so običajni del mestnega vrveža.

Še bi lahko naštevali drobna, a duhovno bogata dejanja, ki jih Julija vpleta v življenje svojih varovancev. Lahko pa jih na koncu strnemo v eno samo misel: Julijana Tomc je človek, ki z duhovno bogato in tenkočutno dušo opravlja delo, ki ga zmore in zna le človek z veliko začetnico.

Dobitniki občinskih priznanj za leto 2004. Od leve proti desni: Janez Deželak, Julijana Tomc, Aljaž Perme, Tine Radinja, Andrej Majce in Jurij Svolfšak. (foto: Gorazd Kavčič)

Občina Gorenja vas - Poljane v letu 2013

Poimenovanje trga po dr. Ivanu Regnu

V Občini Gorenja vas - Poljane je živelo in še živi veliko pomembnih posameznikov, ki so priznani tako doma kot po svetu, v zahvalo za njihov prispevek družbi pa pogosto po njih poimenujemo ulice, stavbe ali trge. Osrednji trg v Gorenji vasi so tako poleti 2013 poimenovali po prof. dr. Ivanu Regnu, svetovno znanem biologu, ki je raziskoval zvočno komunikacijo žuželk, zlasti murnov, kobilic in čričkov.

Slovesnost ob poimenovanju trga po dr. Ivanu Regnu, na predvečer dneva državnosti.

(foto: Denis Bozovičar)

Dr. Ivan Regen se je rodil 9. 12. 1868, v Lajšah nad Gorenjo vasjo, kot tretji sin materi Mariji in očetu Rudolfu – v Trstu rojenemu Slovencu. Pisal se je Režen, a so ga Italijani vpisali kot Regen, saj so namesto črke ž napisali g. Ivan je že zelo zgodaj začel raziskovati naravo in živali, najbolj pa so ga zanimali murni. Študij naravoslovja je nadaljeval na Dunaju, kjer je bil 1897 promoviran v doktorja znanosti. Kot gimnazijski profesor je začel z raziskavami na področju fiziologije živali – kako žuželke proizvajajo in sprejemajo zvočne signale, kakšen je biološki pomen njihovega petja in kako to vpliva na njihovo vedenje. Kot začetnik na tem področju je moral razvijati originalne metode dela in tudi eksperimentalne pripomočke, za katere so mu priznali več patentov. Najbolj veličasten poskus je naredil leta 1914, ko je na 24 x 24 metrov velikem travniku s 1600 samicami – v posebej za to izdelanih škatlicah so mu jih na Dunaj pošiljali iz domačih Lajš – dokazal, da murni slišijo s posebnim timpanalnim organom na golenici sprednjih nog in ne s tipalnicami. Bil je tudi prvi človek, ki se je pogovarjal z žuželko. Brez uspeha je preizkušal različne naprave, da bi se oglasal kot kobilica, dokler se 31. 8. 1925 ni dvospevu dveh kobilic pridružil s struno. Ko je ena kobilica umolknila, je druga nadaljevala z Regnom. Mnogi znanstveniki trdijo, da je prav ta poskus Regna pokazal v vsej veličini in genialnosti. Nekatere njegove poskuse, ki jih je napravil na prostem pred 2. svetovno vojno, so znanstveniki uspeli ponoviti šele leta kasneje v laboratoriju, ob pomoči računalnikov in drugih naprav.

Sanacija plazu pod vrtcem na Sovodenju

Leto 2013 je zaznamovala tudi dolgotrajna in draga sanacija plazu pod vrtcem na Sovodenju. V času obilnega deževja, jeseni 2012, se je pod vrtcem in šolo na Sovodnju sprožil zemeljski plaz, ki je zdrsel na nižje ležečo javno pot Sovodenj-Podosojnice in del pešpoti pod šolskim parkiriščem, poškodoval je tudi vodovod. Januarja so se razpoke med šolo in novim prizidkom vrtca nad plazom začele večati, zato so 36 vrtičkarjev in 21 učencev 1. in 2. razreda preselili v staro šolsko stavbo, začasno so zaprli tudi telovadnico. Iz državnega sanacijskega programa za trajno sanacijo plazu so prejeli 576.000 evrov, s pomočjo katerih so izvedli sanacijo temeljnih tal pod šolo in vrtcem, in sicer z utrditvijo terena po metodi jet grouting, iz približno 30 armiranobetonskih pilotov so zgradili pilotno steno pod celotnim objektom in popravili njegovo konstrukcijo. Do konca leta so območje sanirali, obnovili poškodovane prostore, otroci pa še čakajo na vrnitev v prizidek.

Trije največji projekti v zgodovini občine

Marsikdo si bo leto 2013 zapomnil po začetku gradnje največje investicije v dosedanji zgodovini občine – v sklopu operacije Odvajanja in čiščenja odpadnih voda v porečju Sore so začeli graditi kanalizacijski sistem Trebija-Gorenja vas in

posodabljati ter širiti čistilno napravo Gorenja vas. Investicija je vredna 2,62 milijona evrov brez DDV, v 84-odstotkih bo financirana iz evropskih sredstev, del iz državnega, preostanek pa iz občinskega proračuna. Istočasno poteka še gradnja vodovoda od Trebije do Poljan in naprej do Škofje Loke in Reteč. Oskrba s pitno vodo je skupen projekt občin Gorenja vas - Poljane in Škofja Loka, saj so, zaradi zgodovinske povezanosti obeh občin in skupnega izvira, obstoječi cevovodi med seboj prepleteni in povezani na večjem delu gorenjevaške občine. Celotna investicija je vredna 16,4 milijona evrov, občini pa sta skupaj (v okviru projekta Ureditev porečja Sore) pridobili tudi nepovratna evropska sredstva, v višini 8,9 milijona evrov. Ko bosta investiciji končani, se bo zelo izboljšala kakovost življenja na območju gradnje. Izboljšala se bo kakovost površinskih in podzemnih voda, saj odpadne vode ne bodo več prosto tekle po travnikih in vodotokih, ampak bodo preko javnega kanalizacijskega sistema speljane najprej na čistilno napravo in šele nato v Poljansko Soro. Z izgradnjo vodovodnega sistema in podsistemov bodo zagotovili višji tlak, njegovo manjše nihanje v ceveh ter zadostno količino pitne vode za pokrivanje dnevnih konic in tudi požarno varnost.

Med večmilijonske projekte, ki so se začeli v letu 2013, sodi tudi izgradnja gorenjevaške obvoznice, ki bo razbremenila promet skozi vaško jedro, izboljšala življenje prebivalcev ob stari cesti in povečala prometno varnost. Jeseni so porušili štiri izpraznjene stanovanjske hiše in kozolec. Vrednost obvoznice znaša 5,53 milijona evrov – iz Evropskega sklada za regionalni razvoj bodo prispevali 3,44 milijona evrov, 90.000 evrov bo iz občinskega proračuna, preostalo bo financirala država. Po novi obvoznici se bo predvidoma možno peljati že v začetku leta 2015.

Širitev turistične ponudbe ostaja ena izmed prioritet

Večji koraki k promociji občine so bili tudi na področju turizma. Nadaljevala se je turistična promocija Rupnikove linije, utrdbo na Golem vrhu so elektrificirali in vanjo postavili stalno zbirko predmetov iz časa gradnje Rupnikove linije. Obiskovalce po razstavi vodi vodnik, Škofov Francelj, ki je dobil ime po dveh največjih utrdbah, ki bi v primeru napada branili Gorenjo vas, to sta škofov in Franceljnov bunker. O Rupnikovi liniji, tj. utrdbenem sistemu, ki ga je Kraljevina Jugoslavija zgradila ob t. i. rapalski meji s tedanjo Kraljevino Italijo, je bila v okviru občinskega praznika organizirana okrogla miza. Poznavalci in priznani strokovnjaki so poudarili, da je za razvoj turistične ponudbe občine nujno povezovanje ljubiteljev, poznavalcev Rupnikove linije, ponudnikov storitev in raznih institucij, s čimer se bo zbudilo tudi zanimanje javnosti. Predvsem pa morajo ljudje spoznati, kako pomembno je ohranjanje dediščine. Primer enega od projektov za oživitve dogajanja v utrdbah je Pokal Rupnikove linije v balinanju, ki je že drugo leto zapored potekal v utrdbi Goli vrh. Posebnost turnirja ni le njegova lokacija, ampak tudi balinanje z lesenimi krogli, kar vsako leto pritegne več obiskovalcev.

V utrdbi Goli vrh je na ogled stalna razstava. (foto: Denis Bozovičar)

V prvem letu organiziranja porok na Visokem se je tam poročilo dvanajst parov.

(foto: Izidor Jesenko)

Novo vsebino pa je dobil tudi Tavčarjev dvorec na Visokem. Že leta 2012 so v njem odprli letni vrt, maja 2013 pa začeli organizirati poroke, kot prva sta v zakonski stan stopila Mateja in Luka Alič. Do dvorca se je mladi par pripeljal s okraščeno kočijo in v spremstvu harmonikarja, pričakal ju je dr. Ivan Tavčar, ki ga igra Janez Pelipenko iz Javorij. Obred je potekal v nekdanji obednici, ki so jo

popolnoma prenovili in preuredili v poročno dvorano. Do konca leta se je na Visokem zvrstilo še enajst porok, župan Milan Čadež je bil vesel, da se za poroke odločajo predvsem domači pari. Kljub temu s ponudbo želijo prodreti vse do Ljubljane, saj je, poleg poročnega obreda in slavja v kozolcu, možno organizirati tudi šrango, ki pri mestnih parih ni več v navadi.

Projekt Poroka na Visokem so v Občini Gorenja vas - Poljane obudili ob 150-letnici kozolca topolarja in 120-letnici nakupa Tavčarjevega dvorca od Antona Hafnerja, zadnjega gospodarja iz rodu Kalanov. Obeležili so še 100-letnico županovanja Ivana Tavčarja v Ljubljani (1912–1921) in 90-letnico njegove smrti. Ob tej obletnici je Kulturno društvo Ivan Tavčar v sodelovanju s Kulturnim centrom slikarjev Šubic priredilo Tavčarjev kulturni mesec, s podnaslovom Tavčarjeva retrospektiva. V štirih nedeljskih večerih so pripravili bralno-gledališke uprizoritve njegovih del: Holekova Nežika, Šarucova sliva, Cvetje v jeseni in Ravbarski cesar. Uprizoritve predstav so bile delo Andreja Šubica, ki je v nekaterih predstavah tudi igral.

V naslednjih mesecih se je v zavetju kozolca topolarja in dvorca na Visokem zvrstilo še več odmevnih in dobro obiskanih dogodkov. Potekalo je prvo srečanje lesostrugarjev, z naslovom Umetnost struženja lesa, na katerem so se zbrali ljubitelji lesa in dvanajst mojstrov struženja iz Slovenije in zamejstva, ki so v živo prikazali svoje spretnosti in unikatne izdelke. Izpod njihovih rok so nastajali raznovrstni unikatni izdelki – od posod, prstanov, dekorativnih izdelkov do klobukov. Jeseni pa je bilo okrog Tavčarjevega dvorca polno otroškega smeha, saj je prišel na obisk festival Luna na deželi in kasneje še 2. Festival karikatur. Na travniku pred dvorcem so v živo nastajale karikature in potekale otroške delavnice, kiparji so iz različnih materialov (les, kovina, glina) izdelovali karikature. Naslednji dan je sklepni del festivala potekal v Kulturnem centru slikarjev Šubic, z otvoritvijo razstave karikatur.

Še ena turistična lokacija v občini se bo začela razvijati v dolini Kopačnice. Občina Gorenja vas - Poljane je podpisala pogodbo za prodajo nepremičnin Topličarjeve domačije in postavitev modernega turistično-kopalnega centra v dolini Kopačnice. Savinjsko podjetje IJP naj bi v petih letih zgradilo glamping naselje, to je naravi prijazno obliko visokega turizma z lesenimi bivaki, s spremljajočim programom in javnim kopališko-rekreacijskim delom. Lastnik podjetja IJP Iztok Podkrižnik želi ustvariti projekt, ki bo povezoval lokalne pridelovalce in predelovalce avtohtone hrane, gostince, različna društva in predvideva štiri do osem novih delovnih mest.

Obiskovalci občine pa lahko med številnimi tematskim potmi v občini od jeseni dalje obišejo še kulinarnično – Pot poljanskih dobrot. To je že četrta tematska pot v okviru LEADER projekta V zgodbe odete poti, ki ga sofinancira Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja, podprle so ga tudi vse štiri občine. Pot obiskovalca pelje po 19 kmetijah Poljanske doline, ki ponujajo raznovrstne domače pridelke in izdelke, pripravljene na tradicionalen način.

Gasilci so se uspešno spopadli z gozdnimi požari

Svojo dobro usposobljenost so gasilci vseh gasilskih društev v občini pokazali v avgustovskih gozdnih in travniških požarih, ki so nastali zaradi udara strele in dolgotrajne suše. Najprej je zagorelo na območju med Trebijo in Podgoro, potem v gozdu nad Studorjem, dan kasneje pa še na Mlaki nad Lušo. Požara v Studorju in na Mlaki sta bila na gozdnih in grmovnatih površinah, v Pilovcu je gorela travniška podrast. Gašenje požara nad Studorjem je za gasilce predstavljalo najbolj obsežno in najzahtevnejšo intervencijo v zadnjem času. Gasilo je več kot 140 gasilcev, največ težav so jim povzročali nedostopnost in strmo pobočje ter pomanjkanje vode, zato jim je pomagal tudi helikopter Slovenske vojske.

Občinski nagrajenci

Ob praznovanju občinskega praznika je Občina Gorenja vas - Poljane podelila občinske plakete in priznanja za leto 2013. **Uršula in Janez Ramoveš** sta prejela plaketo občine za edinstven prispevek na področju zapisane, uglasbene in vokalne narečne poezije. V obrazložitvi so zapisali, da zakonca na svojevrsten način dajeta izviren pečat pesniški in pevski interpretaciji ob glasbi, ki se iz Suše pod Blegošem sliši daleč čez občinske meje in usede globoko v dušo poslušalcev.

Jamarsko društvo Gorenja vas je prejelo priznanje občine ob praznovanju 30-letnice delovanja za raziskovalne dosežke in nesebično pomoč ljudem ob nesrečah na težko dostopnih območjih.

Občinski nagrajenci za leto 2013. (foto: Vito Debeljak)

Tudi **PGD Javorje** je prejelo priznanje občine ob 60-letnici delovanja za dolgoletno uspešno zagotavljanje požarne varnosti na požarno zahtevnem hribovitem območju in dobro sodelovanje s krajanji, lokalno skupnostjo ter drugimi interesnimi skupinami.

Ob 80-letnici delovanja je priznanje prejelo tudi **PGD Trebija**, in sicer v zahvalo za požrtvovalnost ter neprecenljivo delo v lokalni skupnosti in izven meja občine.

Priznanje občine je prejelo tudi **Društvo upokojencev za Poljansko dolino** za organizirano skrb za upokojene občane. Deluje že 40 let in je najštevilčnejše društvo po številu članov, saj jih ima v povprečju 750. Društvo je ob obletnici delovanja predstavilo nov grb, na katerem so Blegoš, starejši par in Sora, ter podelilo priznanja najbolj zaslužnim članom.

Priznanje župana Občine Gorenje vas - Poljane Milana Čadeža je prejel **Anton Kosmač** za izjemne športne dosežke na področju mednarodnih maratonov. Na 18. Ljubljanskem maratonu je postal državni prvak v maratonu, zmage in odlične uvrstitve je nanizal tudi na drugih maratonih in polmaratonih doma ter v tujini. Njegov dolgoročni cilj so olimpijske igre v Riu de Janieru leta 2016.

Takšni in drugačni uspehi občanov

Devetošolka OŠ Ivana Tavčarja **Anja Eržen**, doma iz Sovodnja, je izdala svojo prvo pesniško zbirko, z naslovom Podoba iz daljave. Zbirko je ilustrirala sošolka Mateja Gantar, abstraktne slike je prispevala Polona Tušar.

Avsenik v Begunjah je januarja gostil 7. mednarodno tekmovanje harmonikarjev za nagrado Avsenik. Med skupno 103 solisti na klavirski oziroma diatonični harmoniki je ena izmed dveh absolutnih zmagovalcev postala 14-letna **Anja Koračin** iz Gorenje vasi, ki je tako postalo tudi prvo dekle, ki je osvojilo ta naziv. Anja, ki diatonično harmoniko igra že sedmo leto, svoje znanje pa izpopolnjuje v Glasbeni šoli Škofja Loka, je dobitnica številnih priznanj in nagrad, najbolj pa je ponosna na posebno nagrado za muzikalnost, ki jo je prejela na mednarodnem tekmovanju harmonikarjev pri Avseniku kar dvakrat zapored, leta 2010 in 2011.

Skakalka **Ema Klinec** iz Poljan je v letu 2013 nizala uspeh za uspehom. Na svetovnem mladinskem prvenstvu v Liberecu na Češkem je skupaj s skakalkami Uršo Bogataj, Špelo Rogelj in Katjo Požun osvojila ekipno prvo mesto. Tudi na tekmi poletne velike nagrade v Courchevelu, na kateri je prvič nastopila kot članica A-reprezentance, je pometla z vso konkurenco. V Lillehammerju je s 104,5 m postavila ženski rekord skakalnice, dosegla je tudi druge dobre rezultate.

Matic Proj, prejemnik številnih zlatih državnih priznanj z različnih tekmovanj in zlati maturant Gimnazije Škofja Loka, je zadnje gimnazijsko leto okronal še z bronastim odličjem na 45. kemijski olimpijadi v Moskvi. Tekmovanje je bilo sestavljeno iz teoretičnega in praktičnega dela, tekmovalci so poleg kemijskega morali pokazati tudi veliko znanja iz biologije in fizike.

Skupina Štedientje je ob 10-letnici izdala svojo drugo zgoščenko avtorskih pesmi v poljanskem narečju, z naslovom Veselak. Ob tej priložnosti so pripravili tudi koncert, ki je bil zelo dobro obiskan.

Strelsko društvo Gorenja vas je praznovalo 60-letnico delovanja, ki so jo obeležili s slavnostno akademijo in podelitvijo zahval ter priznanj najbolj zaslužnim. Za izjemne tekmovalne in trenerske uspehe v zadnjih desetih letih so priznanja prejeli Gašper Božič, Gašper Oblak, Lenart Oblak in Andrej Peternel, za trenersko delo pa Krištof Kučič.

Gradivo in spomini

Sodelovanje Gimnazije Škofa Loka s Himmelev Gymnasium z Danske

Kaj pravzaprav pomeni, da šola organizira izmenjavo? Človek bi si predstavljal, da se nekaj dijakov z učiteljem odpravi v tujino, tam preživi nekaj dni in se vrne. Z izkušnjami. Potem partnerska šola pošlje nekaj dijakov k nam za nekaj dni in izmenjava je zaključena.

V resnici stvari niso tako preproste. Če koordinator želi pripraviti resnično dobro izmenjavo, potem jo je treba načrtovati vsaj leto ali dve prej. Treba je imeti

Dijaki škofjeloške gimnazije pred kraljevo palačo v Københavnu.
(iz fototeke Gimnazije Škofja Loka)

idejo o projektu, ki jo bodo dijaki na obeh šolah razvijali, analizirali, primerjali ter jo na koncu predstavili drug drugemu, staršem in še komu. Dobiti moramo soglasje partnerske šole, se dogovoriti o možnem datumu pričetka projekta in datumih dejanske izmenjave dijakov. Potem je treba pripraviti okvirni program izmenjave na obeh straneh in okvirno ceno, ki vključuje kritje stroškov prevoza, vstopnin, včasih tudi prehrane, zavarovanja in še kaj bi se našlo. Nato program predstavimo dijakom in dobiti moramo zainteresirane dijake, ki bi sodelovali v projektu, v času izmenjave gostili tujega dijaka ali dijakinjo, pokrili predvidene stroške in se tudi sami udeležili nekajdnevnega bivanja pri istem dijaku – gostitelju v tujini. Dobro je tudi, da je projekt vpet v eno izmed evropskih izobraževalnih mrež, ki omogočajo delno financiranje izmenjave (npr. evropski izobraževalni program Comenius). V tem primeru je koordinatorski dolžan voditi obsežno dokumentacijo o projektu in napisati obsežnejše poročilo.

V času projekta je treba koordinirati dijakovo delo in slediti prvemu navezovanju stikov z dijaki partnerske šole. Glede na njihova predstavitvena pisma poiščemo najbolj ustreznega dijaka ali dijakinjo s tuje šole, torej »par«, kakor rečemo. To slednje je lahko zelo zabavno, je pa izredno pomembno. Pred dejansko izmenjavo partnerska šola pošlje natančen program obiska in šele nato dijaki odidejo v širni svet. Kot koordinatorski upaš na ugodno vreme, čim manj zapletov na potovanju, čim manj bolezenskih težav, čim boljše medsebojno sodelovanje dijakov – gostov in dijakov – gostiteljev ter srečno pot domov.

Med izmenjavo partnerska šola pripravi program, v katerem dijaki dan ali dva na šoli delajo v različnih delavnicah na temo projekta, si izmenjajo poročila ali predstavijo skupna poročila. Angleščina je najbolj pogost skupni jezik izmenjav in prav tu se pokažejo suverenost, samostojnost in zrelost dijakov. En dan je namenjen

Laura in Kristoffer z gostiteljema Uršo in Nejcem.

(foto: Jože Bogataj)

ogledu mesta, v katerem šola domuje; praviloma so to kraji z bogato kulturno dediščino. Če je le mogoče (in kjer je mogoče), en dan namenimo ogledu prestolnice. Vikend je namenjen spoznavanju življenja v družini.

Ko dijaki – gostje postanejo dijaki – gostitelji, pripravimo program na domačem terenu. Po delavnicah na šoli si gostje vedno ogledajo Škofjo Loko, po navadi jih sprejme in nagovori tudi župan.

Poleg Bleda in Bohinja dijaki v času izmenjave obišejo tudi Ljubljano, en dan je namenjen Krasu (in ogledu ene izmed jam) ter slovenskemu Primorju. Tudi pri nas sta dan ali dva namenjena spoznavanju življenja v slovenski družini, naših običajev in življenja mladih.

Izmenjave dijakov so praviloma enotedenske, lahko tudi nekajdnevne, odvisno od programa. Z italijanskim licejem, na primer, ohranjamo enodnevne stike. Starši dijakov imajo pregled nad vsem in so vnaprej obveščeni, tako o vsebini programa kot njegovi finančni konstrukciji.

Ko je izmenjava zaključena, je čas za analizo, ki jo predstavimo učiteljem in staršem. Opravimo jo tudi zato, da bi bila naslednja izmenjava še boljša. Vsaka destinacija ima svoj čar, nekatere so zanimive zaradi jezika, druge zaradi programa, tretje zahtevajo nekaj avanturističnega duha.

Za dijaka je to življenjska izkušnja. Veseli smo, da nas podpirajo starši, ki v teh projektih vidijo nadstandard, ki ga šola lahko ponudi dijaku. Priznati moram, da sem imel to srečo, da sem vsa ta leta spremljal bodisi priprave bodisi potek izmenjav na Gimnaziji Škofja Loka. Res je, veliko dela je vložena, vendar ko so dijaki ponovno doma, zadovoljni z delom in enkratnimi izkušnjami, ki so si jih pridobili, ko so si v tujini širili obzorja, si rečeš: »Izplačalo se je!«

V več kot petnajstih letih smo si z vestnim delom pridobili zaupanje dobrih in priznanih šol, od Danske do Španije. Od leta 2012 se odpirajo nove možnosti sodelovanja v evropski mreži Douzelage,¹ ki nudi nove izzive, ampak – to je že druga zgodba.

Tuje partnerske šole, s katerimi Gimnazija Škofja Loka organizira izmenjave dijakov na osnovi različnih projektov:

- Himmelev Gymnasium, Roskilde, Danska, od leta 1997
- Dom - Gymnasium, Freising, Nemčija, od leta 1998 (mesto Freising je pobrateno s Škofjo Loko)
- E. S. Antonio Machado, Alcalá de Henares, Španija, od leta 2001
- Liceo Scientifico Statale G. Oberdan, Trst, Italija; od leta 2002
- BORG (Bundesoberstufenrealgymnasium) Spittal, Avstrija; od leta 2006
- Gimnazija Joachim Hahn, Blaubeuren, Nemčija, od leta 2007
- Taborske soukrome gymnasium, Tabor, Češka, od leta 2008 (mesto Tabor je pobrateno s Škofjo Loko)
- Truro School, Truro, Velika Britanija, od leta 2008, za dijake na odpravi za zlato priznanje v programu MEPI (mednarodno priznanje za mlade).

1 Douzelage je mreža 27 evropskih mest – Slovenijo zastopa Škofja Loka –, ki sodeluje na osnovi izmenjav oziroma obiskov; ti temeljijo na predstavitev kulturne in naravne dediščine ter športnih aktivnostih.

Sodelovanje z Gimnazijo Himmelev iz Roskilda na Danskem

Gimnazija Škofja Loka sodeluje z Gimnazijo Himmelev iz Roskilda nepretrgoma od leta 1997. Poleg rednih dijaških izmenjav smo uspeli organizirati tudi tri izmenjave učiteljev. Ker smo na naše skupno sodelovanje izredno ponosni, v tem prispevku podrobneje opisujemo našo zgodbo s kolegi iz Roskilda. Veliko smo se naučili drug od drugega, o čemer pričajo tudi naslednji zapisi.

Mojih deset let sodelovanja z danskimi profesorji in dijaki štejem kot popoln uspeh. Vse od začetka sodelovanja z Gimnazijo Himmelev iz Roskilda na Danskem sem imel na naši šoli najpomembnejšo oporo v sodelovanju s kolegom Jožetom Bogatajem, tedaj pomočnikom ravnatelja, kot tudi v podpori učiteljskega kolektiva in staršev naših dijakov. Enako podporo so imeli v svojem okolju tudi danski kolegi, čeprav je bila Slovenija tedaj zanje še prava »terra incognita«.

Bili smo prva slovenska gimnazija, ki je vstopila v sodelovanje z dijaki, učitelji in starši danske gimnazije, o kateri do tedaj nismo imeli pravih predstav. Od njih smo se veliko naučili, npr. kako ustvarjati šolo s sodobnejšo, bolj demokratično komunikacijo, spoznavali smo njihovo drugačno razumevanje znanja in vloge učitelja. Za nas je bila dragocena izkušnja tudi spoznavanje družbe s tradicijo demokracije, kot je danska, saj je v mladi slovenski državi demokratični sistem šele nastajal. Za Dance pa smo postali pravi ambasadorji naše dežele in kulture. Mnogi so se kasneje v Slovenijo vračali na zasebni obisk in med prijatelji širili glas o naši lepi domovini. Tudi na to smo posebej ponosni.

*Marjan Luževič, prof.
bivši ravnatelj Gimnazije Škofja Loka*

Z danskimi učitelji na Bledu. (foto: Marjan Luževič)

19. 6. 1997 Leif Folke, učitelj in koordinator mednarodnih izmenjav na Gimnaziji Himmelev, pošlje pismo o nameri za sodelovanje s slovensko gimnazijo Nevenki Cigler, takratni strokovni sodelavki na Zavodu za šolstvo in šport.		
1. 7. 1997 Marjan Luževič, ravnatelj Gimnazije Škofja Loka, odpiše Leifu Folkeju in v pismu predlaga sodelovanje med šolama.		
	<i>Datum izmenjave</i>	<i>Koordinator</i>
1. izmenjava dijakov: Spoznavanje šolskega sistema, jezika in geografije obeh dežel	23.–30. 8. 1998 30 dijakov na obisku na Danskem	<i>Ivica Krek, prof.</i> <i>Jože Bogataj, prof.</i>
	4.–11. 10. 1998 25 dijakov na obisku v Sloveniji	<i>Leif Folke, prof.</i> <i>Vibeke Niels Christiansen, prof.</i>
2. izmenjava dijakov: Kmetijstvo in hrana na Danskem in v Sloveniji, jezikovni projekt v okviru evropskih izobraževalnih programov Comenius	18.–26. 8. 1999 30 dijakov na obisku na Danskem	<i>Jože Bogataj, prof.</i> <i>Alenka Kolenc Krajnik, prof.</i>
	2.–9. 10. 1999 22 dijakov na obisku v Sloveniji	<i>Leif Folke, prof.</i> <i>Rigmor Baeckholm, prof.</i>
3. izmenjava dijakov: Mediji, mladi in demokracija, parlamentarni sistemi obeh dežel	26. 8.–2. 9. 2000 27 dijakov na obisku na Danskem	<i>Ivica Krek, prof.,</i> <i>Alenka Kolenc Krajnik, prof.</i>
	24.–27. 3. 2001 25 dijakov na obisku v Sloveniji	<i>Rigmor Baeckholm, prof.</i> <i>Marianne Harvey, prof.</i>
1. učiteljska izmenjava Primerjava šolskih sistemov obeh držav: prednosti in slabosti	8.–11. 11. 2000 8 danskih učiteljev v Sloveniji	<i>Leif Folke, prof.</i>
	29. 11.–2. 12. 2000 8 škofjeloških učiteljev na Danskem	<i>Jože Bogataj, prof.</i> <i>Marjan Luževič, prof.</i>

Moje prvo sodelovanje z gimnazijo Himmelev se je začelo nekaj let po osamosvojitvi Slovenije, ko smo si želeli, da bi še kakšna meja padla, da bi bili tudi mi del velike države Evrope. In zakaj ne bi podirali meja tudi na področju pedagoškega dela? Ko sem bila skupaj s profesorjem angleškega jezika Jožetom Bogatajem povabljen v prvo izmenjavo, sem v njej videla veliko priložnost za obogatitev svojega pedagoškega dela z novimi izkušnjami in spoznanji danskih profesorjev. Moja pričakovanja so bila več kot izpolnjena.

Prijazni gostitelji so nam korak za korakom odkrivali bogato kulturno dediščino mesta Roskilde, razkazali turistične in zgodovinske točke v glavnem mestu Kopenhagenu in peljali na grad Frederiksberg. En dan smo skupaj preživeli na njihovi šoli, ki je izjemno prostorna, arhitekturno posrečena stavba, zelo drugačna od naše šole. Prisostvovali smo pouku, ki je bil tedaj precej drugačen od našega. Odnosi med profesorji in dijaki so bili zelo sproščeni, metode dela pa ciljno naravnane na dejavnosti dijakov, zelo malo je bilo frontalnega dela.

Pouk je bil razgiban, dijaki delavni in hkrati brez vidnega izmikavanja obveznostim. Profesorje in dijake so povezovale drugačne vezi, kot jih poznamo pri nas. Več je bilo pozdravljanja, opaziti je bilo tudi večje spoštovanje učiteljev in veliko odgovornost dijakov.

Poleg odgovornosti, ki sem jo imela kot razredničarka 2. č, sem v izmenjavi videla tisto dodano vrednost teoretičnemu znanju, ki je še tako dobra šola ne more dati. To je bila za večino dijakov priložnost ne le za prvo vožnjo z letalom in pridobivanje novega znanja, ampak mnogo več: znanje angleškega jezika uporabljati v praksi in ga obogatiti, priložnost pridobivanja novih izkušenj, saj so bili prvič sami daleč od doma pri tujih gostiteljih, in dokazovati, da so in znajo biti odgovorni.

Ivica Krek, prof.

Paleta čudovitih doživetij v deželi, ki je tako drugačna od naše, nova spoznanja, navdušenje v očeh dijakov, njihov neverjeten žar pri pripravljanju slovenskih jedi za danske in španske vrstnike v okviru projekta Comenius, danski dijaki smejočih obrazov na tekaških smučeh na Pokljuki, veselje ob ponovnem snidenju z Birgitte, dansko učiteljico, s katero sva v času izmenjav stkali prijateljske vezi – vse to in še mnogo več se izluči iz spomina, ko pomislim na dolgoletno sodelovanje z gimnazijo iz Roskilda na Danskem.

Alenka Kolenc Krajnik, prof.

Z ogleda danske prestolnice. (iz fototeke Gimnazije Škofja Loka)

Preglednica projektov med Gimnazijo Škofja Loka in Gimnazijo Himmelev, Roskilde, II

	<i>Datum izmenjave</i>	<i>Koordinacija</i>
4. izmenjava dijakov: Narodna identiteta I: umetnost, kultura in običaji	18.–25. 8. 2001 24 dijakov na obisku na Danskem	<i>Irena Florjančič, prof.</i> <i>Jože Bogataj, prof.</i>
	18.–25. 3. 2002 23 dijakov na obisku v Sloveniji	<i>Birgitte Brandt, prof.</i> <i>Leif Folke, prof.</i>
Projekt Comenius: Zdrava prehrana, zdrava mladina, sodelujoče države: Slovenija, Danska, Irska, Španija, Italija	23.–27. 1. 2002 Koordinacijski sestanek s koordinatorji projekta posameznih šol v Škofji Loki	
	14.–17. 5. 2003 Koordinacijski sestanek s koordinatorji posameznih šol na Danskem	
5. izmenjava dijakov: Zdrava prehrana, zdrava mladina (2002–2004)	30. 8.–4. 9. 2003 Poletni tabor na Danskem, udeleženci projekta Comenius iz vseh sodelujočih držav	<i>Alenka Kolenc Krajnik, prof.</i> <i>Milena Kordež, prof.</i> <i>Maria Jose Sanchez, prof.</i>
	6.–11. 10. 2003 Obisk danskih dijakov v Sloveniji	<i>Birgitte Brandt, prof.</i> <i>Leif Folke, prof.</i>
Projekt Comenius: Zdrava prehrana, zdrava mladina, srečanje koordinatorev	5.–7. 5. 2004 Zaključno srečanje koordinatorev v projektu iz Španije, Italije in Danske v Škofji Loki, udeleženci: Leif Folke, Birgitte Brandt, Jože Bogataj, Alenka Kolenc Krajnik, Marjan Luževič, Daniela Pericoli, Daniela Galopin, Esperanza Despierto, Maria Jose Sanchez	
6. izmenjava dijakov: Narodna identiteta II: Junaki slovenskih in danskih mitov in legend, ob 200. letnici rojstva H. C. Andersena	19.–27. 8. 2005 23 dijakov na obisku na Danskem	<i>Irena Florjančič, prof.</i> <i>Jože Bogataj, prof.</i>
	18.–25. 3. 2006 Obisk danskih dijakov v Sloveniji	<i>Leif Folke, prof.</i> <i>Vagn Toftegaard, prof.</i>
2. učiteljska izmenjava: Šolski sistem na Danskem in v Sloveniji, ob 10-letnici sodelovanja	12.–15. 10. 2006 12 danskih učiteljev na obisku v Sloveniji	<i>Leif Folke, prof.</i>
	19.–22. 4. 2007 17 škofjeloških učiteljev na obisku na Danskem	<i>Jože Bogataj, prof.</i>

V Roskildu sem preživela dvakrat po teden dni na dveh dijaških izmenjavah, udeležila sem se tudi izmenjave profesorjev, zato lahko rečem, da Dansko in njen šolski sistem kar dobro poznam. Najbolj sem bila navdušena nad spoznanjem, koliko zrelejši in odgovornejši so danski dijaki v primerjavi z našimi, saj je vzgoja tam povsem drugačna – starši veliko več odločitev prepuščajo

Skupne delavnice.

(iz fototeke Gimnazije Škofja Loka)

njim, istočasno pa morajo sami nositi tudi posledice. Večina mladih je tako že pri osemnajstih pripravljena na odhod od doma in na to, da zaživijo samostojno. To jim seveda omogoča njihova socialna država, do katere imajo državljani veliko odgovornejši odnos kot mi do naše. Vsi se zavedajo, da je plačevanje davkov dolžnost slehernega človeka, izogibanje le-temu velja za skrajno nemoralno početje, saj z neplačevanjem škoduješ celotni skupnosti.

In še nekaj – nikoli nisem slišala nobenega Danca, da bi slabo govoril o drugem. Ne, niso vsi tako krasni, le drug v drugem skušajo poiskati predvsem dobro. Mislim, da bi se Slovenci tudi v tem lahko zgledovali pri naših prijateljih s severa Evrope.

Irena Florjančič, prof.

V času, ko poučujem na Gimnaziji Škofja Loka, sem štirikrat sodelovala v mednarodnih izmenjavah z Dansko, in sicer dvakrat v učiteljski izmenjavi in dvakrat kot koordinatorica izmenjav z dijaki. Izkušnje in spoznanja, ki sem jih ob tem pridobila, predstavljajo pomembno obogatitev mojega pedagoškega dela.

Del programa je tudi veslanje z vikinško ladjo.

(foto: Ana Prevc Megušar)

Spoznavanje Danske s kolesom.

(iz fototeke Gimnazije Škofja Loka)

Osebnost mi je bil zanimiv vpogled v danski šolski sistem, ki daje veliko težo samostojnemu delu dijakov, je pa tako zelo povezan z dansko kulturo, da ga je žal nemogoče prenesti v slovensko okolje. Presenetile so me njihova odprtost, ekološka osveščenost in močna nacionalna zavest. Tako sem med kolesarji na Danskem, ki jih je na cesti več kot avtomobilov, vedno rada opazovala tiste, ki jim je prtljažnik krasila danska zastavica in naznanila, da kolesar ta dan praznuje rojstni dan.

Ob vsaki izmenjavi dijakov smo se vračali v Slovenijo navdušeni in še dolgo po vrnitvi zbirali vtise. V šolskem letu 2010/2011 sta bili temi izmenjave glasba in šport. Naši dijaki gotovo ne bodo nikoli pozabili navdušenega občinstva v polni telovadnici gimnazije Himmelev ob koncertu naše gimnazijske glasbene skupine The Nipple People, kakor tudi zanimivih pripetljajev na kolesarjenju po danskem podežlju in veslanju vikinških ladij po roskildskem fjordu.

Prav tako sem prepričana, da se je tudi danskim dijakom zelo dobro vtisnil v srce obisk Slovenije. Poleg naših lepot, kot so Soča, Postojnska jama in Bled, si bodo gotovo najbolj zapomnili, kako so se prvič v življenju povzpeli v gore, ki so višje od tisoč metrov. Osvojili smo namreč vrh Ratitovca in tam prespali v planinski koči. Za slovenske dijake to ni bilo nič posebnega, za danske dijake, ki imajo izkušnjo le z njihovo najvišjo »goro«, ki ni visoka niti 200 m, pa je bila to gotovo nepozabna avantura.

Ana Prevc Megušar, prof.

Preglednica projektov med Gimnazijo Škofja Loka in Gimnazijo Himmelev, Roskilde, III

	Datum izmenjave	Koordinacija
7. izmenjava dijakov: Družina nekoč in danes: kmečka, delavska in meščanska družina nekoč in danes	29. 3.–5. 4. 2008 obisk 25 dijakov iz Danske v Škofji Loki	Leif Folke, prof. Birgitte Brandt, prof.
	23.–30. 8. 2008 25 dijakov na obisku na Danskem,	Tanja Gartner, prof. Sonja Gartner, prof.
8. izmenjava dijakov: Mladi v slovenski in danski moderni literaturi in filmu	20.–27. 3. 2010 23 dijakov na obisku v Sloveniji	Birgitte Brandt, prof. Leif Folke, prof.
	28. 8.–4. 9. 2010 Škofjeloški dijaki na obisku na Danskem	Bernarda Pavlovec Žumer, prof. Alenka Kolenc Krajnik, prof.
Svečana akademija ob 60-letnici Gimnazije Škofja Loka	31. 9. 2010, Sokolski dom, udeležba mentorjev partnerskih šol, gost z Danske: Leif Folke, prof.	

9. izmenjava dijakov: Šola, šport, glasba (projekt treh šol: Škofja Loka – Roskilde – Trst)	9.–16. 4. 2011 Danski dijaki na obisku v Sloveniji	<i>Birgitte Brandt, prof.</i> <i>Leif Folke, prof.</i> <i>Daniela Galopin, prof.</i>
	17.–24. 9. 2011 Škofjeloški dijaki na obisku na Danskem	<i>Ana Prevc Megušar, prof.</i> <i>Nevenka Bertoncej, prof.</i>
3. izmenjava učiteljev: Digitalizacija v šolstvu, matura: eksterno preverjanje znanja, sodelovanje s starši	6.–10. 5. 2012 12 danskih učiteljev na obisku v Sloveniji	<i>Leif Folke, prof.</i>
	19.–25. 9. 2012 10 škofjeloških učiteljev na obisku na Danskem	<i>Jože Bogataj, prof.</i>

Po 15 letih sodelovanja se je obema šolama ponudila izjemna priložnost, da poleg rednih izmenjav posameznim dijakom v okviru Individualne mobilnosti (program Comenius) omogočimo nekajmesečno bivanje pri tuji družini in študij v tuji šoli. V šolskih letih 2012/2013 in 2013/2014 smo s pomočjo nacionalne agencije CMEPIUS izpeljali dva tovrstna programa mobilnosti.

	<i>Datum izmenjave</i>	<i>Koordinacija</i>
Program Comenius: individualna mobilnost dijakov, šolsko leto 2012/2013	1. 9.–1. 11. 2012 Laura Andersen in Kristoffer Oexenhold Jensen	<i>mag. Nataša Zaplotnik</i>
	5. 1.–25. 2. 2012 Urša Demšar in Nejc Vodir	<i>Leif Folke, prof.</i>
10. izmenjava dijakov: Kemične spremembe pri pripravi hrane	6.–13. 4. 2013 24 dijakov na obisku v Sloveniji	<i>Birgitte Brandt, prof.</i> <i>Leif Folke, prof.</i>
	24.–31. 8. 2013 23 dijakov na obisku na Danskem	<i>Ana Prevc Megušar, prof.</i> <i>Nataša Šolar, asist.</i>
Program Comenius: individualna mobilnost dijakov, šolsko leto 2013/2014	31. 8.–1. 12. 2013 Cecilie Busk Heitmann in Oliver Lausten Ohlsen	<i>mag. Nataša Zaplotnik</i>
	15. 12. 2013–16. 3. 2014 Katja Trampuš in Matevž Vršič	<i>Leif Folke, prof.</i>
11. izmenjava dijakov Kdor poje, slabo ne misli (izmenjava članov pevskega zbor)	7.–11. 5. 2014 Danski pevci v Škofji Loki	<i>Charlotte Øland, prof.</i>
	14.–20. 9. 2014 Člani MePZ Gimnazije Škofja Loka na študijski poti po Danskem	<i>Ana Prevc Megušar, prof.</i> <i>Tanja Melihen, prof.</i>

V vseh 17 letih sodelovanja sta bila vodstvo in učiteljski zbor obeh šol, Gimnazije Škofja Loka in Himmelev Gymnasium, stalno izzvana z demografskimi, gospodarskimi, tehnološkimi in ne nazadnje vzgojno-izobraževalnimi in političnimi spremembami obeh dežel. Zato ni naključje, da smo uspeli organizirati kar tri uspešne izmenjave strokovnih delavcev obeh šol, na katerih smo iskali pedagoške in tehnološke možnosti ter rešitve za veliko vzgojno-izobraževalnih in administrativnih problemov, s katerimi se vsakodnevno soočamo. Kljub sorazmerno kratkim učiteljskim izmenjavam nam je uspelo okrepiti vezi med šolama in opogumiti učitelje za nove izmenjave.

Od samega začetka smo izmenjave dijakov in učiteljev snovali na bivanju pri družinah, kar nam je omogočilo globlji vpogled v razumevanje družinskega življenja. To pa je danske in slovenske dijake, včasih celo družine, tako zblížalo, da lahko govorimo o vseživljenjskem prijateljstvu.

Leif Folke, prof.

Nabralo se je ogromno izkušenj, iz katerih črpamo energijo za naprej. V tem članku ni prostora za mnenja dijakov, ki bi zagotovo povedali veliko zanimivega – teh je bilo samo v dansko-slovenskih izmenjavah več kot 400. Prepričani smo, da smo s takšno obliko nadstandardnega vzgojno-izobraževalnega dela na Gimnaziji Škofja Loka uspeli dokazati, da kljub geografski razdalji ni ovir za poglobljen in kakovosten študij izven zidov učilnic, kar lahko (p)ostane stalnica našega strokovnega in pedagoškega dela tudi v prihodnje.

Ob 15-letnici sodelovanja smo na Danskem posadili lipo prijateljstva.

(foto: Jože Bogataj)

Jubilejno leto na Osnovni šoli Cvetka Golarja Škofja Loka

Leto 2013 je bilo za Osnovno šolo Cvetka Golarja jubilejno leto. Obeležili smo 50 let od njene ustanovitve ter 120 let šolstva v Retečah. V vseh teh letih je šola doživela veliko sprememb, ves čas pa diha z bližnjo in daljno okolico, sledi in se prilagaja spremembam. Učenci in zaposleni smo na našo šolo izjemno ponosni.

Šola je bila ustanovljena leta 1963, pod skupno streho na Trati je zbrala učence, ki so do tedaj k pouku hodili na različne šole. S šolskim letom 1956/1957 se je v prostorih Gorenjske predilnice začel pouk za učence od 1. do 4. razreda, ostali so imeli pouk v prostorih osnovne šole in gimnazije v Škofji Loki, in sicer popoldne od 13. ure naprej.

K šoli že od začetka spada tudi podružnica v Retečah. Pouk v Retečah se je začel že veliko prej, leta 1893, v Matevževi kajži.

120 let šolstva v Retečah

Tri leta zatem – leta 1896 – je bila v Retečah zgrajena prva šolska stavba – enorazrednica, po letu 1935 pa nova, današnja stavba, ki je bila med 2. svetovno vojno požgana in nato obnovljena. Med leti 1953 in 1960 je v njej potekal pouk v vseh osmih razredih, nato je bila zopet štirirazrednica. Postala je podružnica matične šole. Temeljito je bila obnovljena leta 1990, ko je bila dograjena tudi telovadnica.

Šolska zgradba v Retečah se je v preteklosti precej spreminjala, vedno se je poskušala prilagajati številu učencev. Na začetku naše skupne poti je bilo na podružnici v 4 oddelkih 67 učencev. Najmanj učencev je bilo v šolskem letu 2002/2003 – 48, največ – 100 pa v letih med 1995 in 1997, ko je v teh prostorih gostoval tudi oddelek matične šole. Od leta 2001/2002 je bilo na šoli zaradi uvažanja devetletke 5 oddelkov. V letu 2012/2013 je bilo na šoli 65 učencev, ponovno v 4 oddelkih, prvič je potekal kombinirani pouk 1. in 2. razreda. V prostorih šole deluje tudi enota vrtca.

Šola je povezana s krajem. Kako pomembna je podružnica zanj, je pokazala tudi prireditve, ki je nastala s sodelovanjem učencev ter zaposlenih na podružnici s Krajevno skupnostjo Reteče - Gorenja vas ter njenim kulturnim društvom. Učenci in učiteljice so pripravili kulturni program ter predstavili kratko zgodovino šolstva v Retečah. Poleg sedanjih so nastopili tudi nekdanji učenci: Borut Gartner, ki je režiral veseloigro Cvetka Golarja Dve nevesti, člani LLDG¹ Stara Loka so zaigrali enega od prizorov, krajan Reteč Matija Rant je pokazal, kako se pletejo košare iz šib, Drago Zupančič je zaigral na alt saksofon, otroški pevski zbor, z učiteljico Špelo Ferle, je zapel ob spremljavi Tamburaške skupine Bisernica, učenci so recitirali pesmi Cvetka Golarja, otroci iz vrtca so zaplesali. Vodja podružnice Magdalena Ovsenek je spregovorila o praznovanju okrogle obletnice in dejavnostih, ki so potekale v tem šolskem letu. Priprave so se začele že v lanskem šolskem letu. S petošolci so se lotili projektne naloge, v kateri so ob pomoči *Kronike župnije Reteče* raziskovali preteklost šole. Spoznavali so stavbe, v katerih je potekal pouk, in se seznanjali z načinom poučevanja v tistih časih. Učencem in staršem so predstavili pouk, kakršnega so imeli pred 2. svetovno vojno. Za učence je bila to zanimiva izkušnja, saj so ugotavljali, da se je pouk v tistih časih precej razlikoval od današnjega. Tudi na novoletnem sejemu je kulturni program povezoval preteklost in sedanjost. Voščilnice so okrasili s starimi motivi, ki so bili včasih priljubljeni in so prinašali srečo. Aprila so imeli delavnice za učence in starše. V šolski urnik so vključili predmete, ki jih v šolah že zdavnaj ni več: preizkusili so se v lepopisju, zeliščarstvu, ročnih delih ter se zabavali ob igrah, kakršne so se igrali včasih pred šolo in po njej.

Zbrani nastopajoči na prireditvi ob 120-letnici šolstva v Retečah.
(iz arhiva OŠ Cvetka Golarja)

1 Ljudsko ljubiteljsko Duhovno Gledališče Stara Loka.

50 let znanja na Trati – na Osnovni šoli Cvetka Golarja

Stavbo osnovne šole na Trati so začeli graditi v hrastovem gaju. Na začetku šolskega leta 1962/1963 je bila dograjena, 18. decembra 1962, na praznik Občine Škofja Loka, je bilo slavnostno odprtje. Ker pa šolski prostori še niso bili opremljeni, se je pouk za 565 učencev začel v drugem polletju, in sicer 11. februarja 1963. Sprva se je imenovala Osnovna šola Trata, od februarja 1969 pa po pesniku Cvetku Golarju.

V tem času se je šola spreminjala, posodobila in povečala. Stavba je postala premajhna in je v letu 1975/1976 dobila prvi prizidek, v letu 1986 pa drugega. Zadnja pridobitev so športna dvorana ter dve novi učilnici, ki smo jih slovesno odprli marca 2010.

Tudi število učencev se je zelo spreminjalo. Od 565 učencev, ki so šolo obiskovali prvo leto, je število naraščalo do leta 1991/1992, ko je bila s 1042 učenci najštevilčnejša šola v Škofji Loki in imela celo šest oddelkov posameznega razreda. Število učencev se je nato nekaj časa zmanjševalo, junija 2013 je bilo na šoli 719 učencev in 92 zaposlenih.

V šolskem letu 2012/2013 smo izpeljali več različnih prireditev v počastitev te častitljive okrogle obletnice. V naša praznovanja smo poskusili vključiti vse, ki so ali so bili kakor koli povezani s šolo. Sodelovali smo tudi v medijih in veseli smo bili čestitk ter odzivov ob tem; tako smo npr. izvedeli, da so dedki današnjih učencev z udarniškim delom pomagali pri gradnji šole.

V soboto, 22. 9. 2012, se je dvanajst delavcev Osnovne šole Cvetka Golarja s kolesi odpravilo na pot, ki so jo poimenovali *Čez loke in potoke*, po naslovu ene od pesniških zbirk Cvetka Golarja. Pesnik je bil rojen na Gostečah, a se je kasneje

Učenci so se skupaj s starši množično udeležili pohoda do Golarjeve rojstne hiše na Gostečah.
(iz arhiva OŠ Cvetka Golarja)

preselil v Ljutomer, kjer je tudi umrl. Zato so tudi dvodnevno kolesarjenje po 205 km dolgi poti začeli na Gostečah in zaključili v Ljutomeru. Tam jih je pozdravil ravnatelj ljutomerske gimnazije in jim razkazal hišo, v kateri je Cvetko Golar živel do smrti. Obiskali so tudi pesnikov grob. Projektu smo želeli dodati tudi humanitarno noto, zato smo se s prošnjo za finančno podporo obrnili na več podjetij in organizacij, zbrana sredstva pa namenili šolskemu skladu za pomoč učencem iz socialno šibkejših družin in nadstandardni program šole.

V soboto, 29. 9. 2012, so se učenci od 1. do 4. razreda s starši in učitelji v okviru projekta Zdrava šola in praznovanja 50. letnice Osnovne šole Cvetka Golarja izpred šole odpravili peš na Gosteče, k rojstni hiši Cvetka Golarja, nato pa na igrišče na Godešiču, kjer so bile po krajšem kulturnem programu na vrsti športne igre.

Rdeča nit vseh dogodkov je bil pesnik, po katerem se imenuje naša šola. Cvetko Golar se je ukvarjal tudi s sadjarstvom in čebelarstvom in nanj smo se spomnili spet v novembru, ko smo v okviru projekta Zasaditev šolskih ekoloških sadovnjakov v sodelovanju z Društvom Sorško polje na šolskem vrtu posadili sadna drevesa.

Praznično smo obarvali delovno soboto, 6. 4. 2013, ko smo šolska vrata odprli staršem in obiskovalcem. Prve tri šolske ure so bile posvečene delavnicam, učenci od 1. do 3. razreda so pripravili dobrodelni bazar, kdor je želel, je prinesel igračo, knjigo, igro ali šolsko potrebščino. Bazar so najprej obiskali prvošolci in izbrali, kar so želeli, nato so enako storili drugošolci in nazadnje tretješolci. Prvošolci so pripravili učno uro na temo 50-letnice naše šole, drugošolci pa kulturni program: nastopili so s pesmicami, plesom, pripovedovanjem svojih zgodb, predstavili so še spomine staršev in starih staršev na šolanje na naši šoli. Tretješolci so se igrali različne šolske igre, znanje o življenju in delu Cvetka Golarja pa so pokazali v kvizu, 3. b pa je staršem pokazal pouk s pomočjo interaktivne table. Četrtošolci in učenci 5. b so v okviru projekta Korak k sončku pripravili srečanje s slepo in gluho osebo. V šolski telovadnici so jim paraplegiki predstavili košarko in kolesarjenje paraplegikov. Učenci 5. a razreda so staršem predstavili Malo Golarjevo pot, v

Učenci so obudili spomin na pouk pred 50 in več leti.

(foto: Prijatelj&Prijatelj)

okviru katere so pripravili predstavitev pesnika Cvetka Golarja, naše šole in še osmih kulturnih spomenikov v bližini šole: cerkev, trikotno znamenje in spomenik padlim borcem na Suhi, grič Čik, železniško postajo, stavbo nasproti železniške postaje, Jelovico in skulpturo Petra Jovanoviča pred šolo. 5. c se je predstavil s kulturnim programom in delavnicami. Učenci 6. in 7. razreda so delavnice posvetili življenjski in ustvarjalni poti Cvetka Golarja: brali so njegova besedila, jih ilustrirali, prevajali v angleščino, se preizkusili v kvizu, urejali spletno učilnico o pesniku, spoznavali njegove sodobnike in čas moderne, prerisovali ljudske vzorce idr. Učenci 8. in 9. razreda so ustvarjali na temo ekologije, s poudarkom na onesnaženosti naših voda. Ob 11. uri se je začela športna prireditev, na kateri so se učenci v malem nogometu pomerili s starši, v odbojki pa z učitelji.

V petek, 12. 4. 2013, smo imeli prireditev, ki smo jo poimenovali Večer glasbenih spominov. Prireditev se je začela z Zdravljico, nato je otroški pevski zbor OŠ Cvetka Golarja zapel šolsko himno Pridno se učimo; učitelj Janez Triler jo je napisal posebej za okrogli jubilej šole.

Organizatorica učiteljica Branka Sušnik je k sodelovanju povabila glasbenike, ki so bili nekoč učenci naše šole in vsi so se z veseljem odzvali: Škofjeloški oktet, Barbara Volčič, Marko Jenko, Lambert Sušnik, Žiga Ravnihar, Luka Vehar in Janez Golob, Lenart Sušnik, Jernej Hostnik, družina Hawlina, Ema Igličar, Mateja Volčič, Bor Pogačnik in Tilen Šubic Krpič. Povezovalka programa je bila Mateja Feltrin Novljan, nekdanja učenka in bivša učiteljica naše šole, ki je v vezno besedilo vpletla svoje spomine na šolo. Vsem nastopajočim je ravnateljica v zahvalo izročila grafike, ki jih je izdelala učiteljica Vanja Jordanov. Na grafikah je bila stilizirana naslovnica pesniške zbirke Cvetka Golarja Čez Loke in potoke, motiv je krasil tudi sceno in koncertne liste.

Otroški in mladinski pevski zbor sta pod taktirko Jasne Camlek sodelovala tudi na sklepni prireditvi. (foto: Prijatelj&Prijatelj)

Vrhunec je praznovanje 50-letnice naše šole doseglo v četrtek, 20. 6. 2013, ko smo v športni dvorani Trata pripravili zaključno prireditev. Scenarij in igrico je napisala Mateja Feltrin Novljan, organizacijsko sta prireditve prevzela Jasna Camlek in Andrej Novljan. Slavnostni govor je imela zdajšnja ravnateljica mag. Karla Krajnik, ki je na kratko povzela zgodovino šole in na koncu poudarila, da smo vsi ponosni na znanje, pridobljeno v petdesetih letih. Na prireditvi je nastopilo okoli 150 sedanjih in nekdanjih učencev naše šole. Ob nastopih učencev smo prikazali videoprojkcijo, s katero smo pokazali zgodovino šole po obdobjih, ki so jih zaznamovali ravnatelji: Jakob Ušeničnik, Polonca Jeseničnik, Ivan Križnar, Mara Potokar in France Benedik. Vzporedno je potekala igrica v dveh učilnicah: učilnici nekoč, z rekviziti Šolskega muzeja, in sodobni učilnici, z računalnikom in projektorjem. V igrici so bile predstavljene razlike med poukom nekoč in danes. Na koncu je za pogostitev poskrbela šolska kuhinja. Slovesnosti se je poleg staršev, krajanov in zaposlenih udeležilo veliko že upokojenih sodelavcev, med njimi tudi štirje nekdanji ravnatelji šole, ravnatelji ostalih loških šol in vrtcev, ki so nas obdarovali z izdelki učencev, predstavniki občine z županom mag. Mihom Ješetom in mnogi drugi.

Tega dne so šolo obiskali učenci prve generacije, ki so imeli valetu pred 50 leti. Dopoldne so si ogledali šolo in se zvečer z veseljem udeležili osrednje prireditve.

Slavljenki smo namenili več pozornosti tudi v šolskem glasilu Trate, pod mentorstvom Svjetlane Urbančič. V njej smo strnili dogodke, povezane z okroglo obletnico. Vsaka leta smo v šolsko kroniko zapisovali pomembne dogodke, za glasilo smo zbrali nekaj poudarkov iz njih. V vseh letih je nastalo veliko spominov, povezanih s šolo. V Tratah smo zapisali misli nekdanjih ravnateljev, nekaterih

Prireditve so se udeležili tudi nekdanji ravnatelji šole. Od leve proti desni: Ivan Križnar, Polonca Jeseničnik, Mara Potokar, France Benedik, mag. Karla Krajnik in škofjeloški župan mag. Miha Ješe. (foto: Prijatelj&Prijatelj)

upokojenih učiteljic, svoje spomine so nam zaupali dedki in babice učencev. Predstavljeni smo tudi vsi zaposleni, skupaj nas je 92. Med današnjimi učitelji je 28 takih, ki so bili učenci te šole.

Naslovnico šolskega glasila Trate je krasil logotip ob 50-letnici šole, ki je spremljal vse naše prireditve v jubilejnem letu. Oblikovala ga je učiteljica Vanja Jordanov, sodelovali pa so učenci, vključeni v podaljšano bivanje.

Tako. Za nami je 50 let znanja. Pol stoletja bogate zgodovine, ki se je zapisala med šolskimi zidovi. Zdaj zremo naprej in kujemo načrte za prihodnost. Še naprej bomo strokovno, predano, predvsem pa z veliko ljubezni prenašali bogastvo znanja na nove rodove učencev.

Logotip ob 50-letnici šole. Iz papirja, porisanega s predmeti, simboli in pripomočki, ki učence spominjajo na šolo, učenje in znanje, sta izrezani številki 5 in 0, zraven je dodano »let znanja«.

Znanje je luč

Vzgoja in izobraževanje skozi čas s poudarkom na dekliški uršulinski šoli na Loškem gradu

V Loškem muzeju Škofja Loka smo osrednjo razstavo v letu 2013 posvetili šolstvu, izobrazbi in vzgoji, saj je ravno v tem letu minilo 120 let od začetka delovanja uršulinske šole na Loškem gradu. Odločili smo se, da pripravimo muzejsko razstavo, na kateri bomo predstavili vzgojno dejavnost loških sester uršulink v dobro ženske mladine, spomine gojenk na omenjeno šolo ter pregled splošnega državnega šolstva. Svojo muzejsko energijo smo usmerili na področje, ki zajema razvoj šolstva na Loškem, od 13. stoletja do današnjih dni. Poudariti moramo, da gre za neprekinjenost učnih procesov v relativno dolgem zgodovinskem obdobju; za permanentni proces pridobivanja čvrstih, kakovostnih temeljev znanja, ki je potekal ne glede na menjavo oblastnikov, celo držav, družbenih sistemov, struktur in redov, delujočih znotraj območja na trajnem zgodovinskem prepihu – tako rekoč na vozlišču evropskih gospodarskih ter kulturnih križišč.

K pripravi razstave in spremnega kataloga smo pristopili interdisciplinarno; znanje in védenje smo združili kustos arheolog, kustosinja zgodovinarka in kustosinja etnologinja. V veliko pomoč nam je bilo sodelovanje z uršulinskim samosta-

Pogled na razstavo Znanje je luč v nekdanji rekreacijski dvorani, danes Galeriji na Loškem gradu.
(iz fototeke Loškega muzeja)

nom pri Sv. Duhu, Muzejem krščanstva na Slovenskem v Stični in Silvestrom Gaberščkom, dobrim poznavalcem zgodovine uršulinskega reda.

Kratka vsebina razstave

Lokacija postavitve je bila skrbno izbrana, saj je bila Galerija Loškega muzeja v času delovanja uršulinskega vzgojnega zavoda rekreacijska dvorana za gojenke. Konceptualno je razstava predstavljena na način, ki je prijazen do slehernega obiskovalca.

Tako nas razstava skozi »simulacijo« lipovega drevoreda popelje do prvega dela, ki smo ga posvetili predstavitvi reda uršulink in njihove ustanoviteljice sv. Angele Merici (1474–1540).

Drugi del razstave obiskovalca seznani s potekom prenove Loškega gradu, ki so ga uršulinke prezidale po načrtih arhitekta Viljema Trea (med leti 1891 in 1908). S pokritim stopniščem so grad povezale s samostanom v mestu, porušile osrednji stolp na grajskem dvorišču, sezidale dva 3 metre široka hodnika na dvoriščni strani severnega in vzhodnega trakta, obnovile kapelo in okrogli stolp ter med njima zgradile rekreacijsko dvorano in spalnico za gojenke. Za preskrbo z vodo so zgradile lasten vodovod. S tem je Loški uršulinski in vzgojni zavod postal eden najlepših in najmodernejših v vsej Avstro-Ogrski monarhiji.

Tretji del razstave je namenjen uršulinski šolski dejavnosti. Predstavili smo zunanjo šolo, obiskovala so jo dekleta iz mesta in okolice, ki so se po končanem pouku vračala domov. Zunanja šola je ves čas delovanja (1782–1941) nadomeščala javno šolo, obiskovale so jo deklice iz škofjeloškega šolskega okraja. Poleg zunanje smo predstavili tudi notranjo šolo, ki so jo obiskovala dekleta od daleč, zato so bivala v internatu. Uršulinke so vodile še nedeljsko, ponavljalno in gorsko šolo ter otroški vrtec za deklice in dečke. Pri njih so delovali tudi nemški in trgovski tečaj, kmetijsko-gospodinjstva šola in celo učiteljske za vzgajanje lastnega učiteljskega kadra. Uršulinke so skrbele tudi za duhovno rast svojih gojenk in učenk ter njihovo telesno vzgojo.

Ob predstavitvi uršulinskega vzgojnega zavoda smo pripravili tudi pregled splošnega državnega šolstva, ki ima na Loškem dolgo zgodovino. Od prvih podatkov o loškem šolstvu (1271) lahko sledimo neprekinjenemu razvoju izobraževanja vse do danes. Kljub menjavam vladavin in vladarjev, oblasti ter raznih šolskih reform je Škofja Loka obdržala kontinuiteto izobraževanja mladih, ki so se učili ne le v nemškem, ampak tudi v slovenskem jeziku. V času protestantizma je v Škofji Loki delovala protestantska šola, s splošno šolsko odredbo Marije Terezije smo dobili trivialko, v času francoske oblasti primarne šole ter pozneje celo glavno šolo. Pomembna pridobitev za mesto je bila izgradnja novega šolskega poslopja (1932), v katerem sta delovali osnovna in meščanska šola, in stavbe, v kateri so od leta 1981 Gimnazija Škofja Loka, Srednja šola za strojništvo, Srednja šola za lesarstvo in v zadnjem času tudi Višja strokovna šola in Medpodjetniški izobraževalni center (MIC).

Pri predstavitvi uršulinske šole so nas zanimali tudi vtisi učenk, ki so obiskovale to znano in uveljavljeno šolo za dekleta. Nekatere od njih smo povabili, da z nami delijo svoje izkušnje. Njihovi spomini so nam razkrili pestro sliko vsakdana »za stenami uršulinske šole« v času med obema svetovnjima vojnama. Povezovalna nit vseh zgodb so medsebojno spoštovanje, disciplina in vzgoja vrednot za vsakodnevno življenje.

Obisk na razstavi in spremljajoče dejavnosti

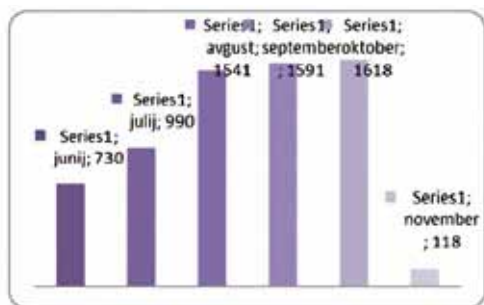
Razstavo je 13. 6. 2013 v Kapeli Loškega gradu odprla Špela Spanžel, generalna direktorica Direktorata za kulturno dediščino na Ministrstvu za kulturo RS. Spremljevalni program so popestrile sestre iz Uršulinskega samostana pri Svetem Duhu, ki so zapele nekaj duhovnih pesmi. Zanimanje za razstavo se je pokazalo že v množični udeležbi na otvoritvi, saj smo našli kar 130 obiskovalcev. Načrtovali smo, da bo razstava na ogled do 30. oktobra, ker pa je število obiskovalcev iz meseca v mesec naraščalo, smo jo podaljšali do 14. novembra 2013.

Od 13. junija do 14. novembra 2013 si je razstavo ogledalo 6588 obiskovalcev, od tega je bilo 3684 domačih (56 %) in 2904 tujih (44 %), ki so si jo ogledali posamezno ali v skupinah.

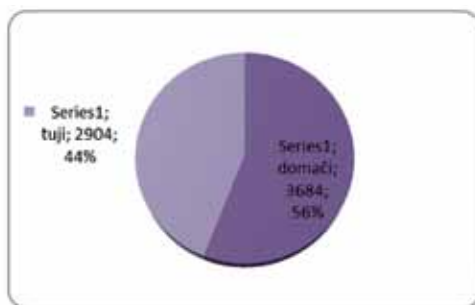
Največ domačih obiskovalcev si je razstavo ogledalo v skupinah. V omenjenem obdobju smo zabeležili 117 skupin, ki so šteje 2431 domačih obiskovalcev. Razstavo si je ogledalo 1208 posameznikov, od tega 927 odraslih (76 %) in 281 otrok (24 %).

Iz tujine je bilo 38 skupin oziroma 996 obiskovalcev in 1908 posameznikov.

Ob razstavi je Loški muzej Škofja Loka pripravil tudi spremljevalne andragoške in pedagoške dejavnosti. Za najmlajše smo trikrat izpeljali otroško delavnico Narišimo Kokija. To delavnico smo vključili še v počitniško ponudbo Dobimo se ob pol desetih, ki je namenjena otrokom in mladostnikom, ki kreativno preživljajo počitnice. Delavnice se je udeležilo 33 otrok. Ponovno je zaživela ob javnih vodstvih 12. in 27. oktobra, ko je Kokija narisalo 16 otrok oziroma šolarjev.

Število obiskovalcev razstave od 13. junija do 14. novembra 2013.

Odstotek domačih in tujih obiskovalcev.

Dober obisk smo zabeležili na javnih vodstvih po razstavi 12. in 27. oktobra, udeležilo se jih je 44 odraslih in 16 otrok oziroma šolarjev. Po razstavi smo vodili zelo heterogene skupine, od tistih iz vrtca pa vse do odraslih in skupin upokojen-
cev. Največ skupin si je razstavo ogledalo septembra in oktobra.

Z odprtja razstave. Od desne proti levi: Biljana Ristić, Jana Mlakar, Špela Spanželj, Miha Ješe, Judita Mihelčič, Silva Potočnik, Jože Štukl.
(iz fototeke Loškega muzeja)

Zaključek

Loški muzej Škofja Loka si je s postavitvijo razstave, izdajo spremnega kataloga in spominskih razglednic ter številnimi dejavnostmi ob njej prizadeval ne le obeležiti jubilejno leto in vzgojno delo uršulink, temveč pričujočo tematiko tudi umestiti v bogat mozaik loške zgodovine in s tem ohraniti vedenje ter videnje preteklosti. Razstava je pustila prav poseben pečat na tistih obiskovalkah, ki so v mladih letih obiskovale uršulinski šolski in vzgojni zavod in so med razstavljenim gradivom našle tudi delček lastne, osebne zgodovine. Slednje so naša spoznanja o omenjeni tematiki dopolnile s spomini ter fotografskim in dokumentarnim gradivom, ki so ga darovale muzeju.

Raziskava in pregled fotografskega in dokumentarnega gradiva sta postregla z zanimivimi spoznanji. Odkrili smo fotografijo, ki priča, da je bila grajska kapela okrašena s stenskiimi in stropnimi poslikavami. To je bil povod, da smo ob razstavi, in v sodelovanju z Restavratorskim centrom, začeli z odkrivanjem teh poslikav, ki so nastale leta 1915. S projektom bomo nadaljevali v letu 2014 in s tem kapeli skušali povrniti nekdanji sijaj.

Razstava slik akademskega slikarja Franceta Slane

V Galeriji na Loškem gradu smo konec novembra 2013 odprli razstavo akademskega slikarja Franceta Slane. Umetnik, rojen leta 1926, v Bodislavcih pri Mali Nedelji v Slovenskih goricah, je izjemno vitalen, delaven in predan svojemu poslanstvu. Na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani je diplomiral leta 1949, od takrat pa veliko razstavljal doma in v tujini. Za svoje delo je prejel številna priznanja in nagrade. V letu 2013 je izšla obsežna monografija o njegovem umetniškem opusu. Izbor njegovih del je bil razstavljen na Ljubljanskem gradu, v galerijskih prostorih na gradu v Slovenski Bistrici, svojo pot je zaključil v Loškem muzeju.

France Slana, ki mu mnogi pravijo slikar odhajajočega sveta, je imel v Galeriji Loškega muzeja zadnjo veliko samostojno razstavo januarja 1970. Takrat je bilo na ogled 54 olj, ki so nastala leto prej. Motivno so prevladovali različice šopka; v nekatere je bil vtkan ženski akt, ki je postal njegovo jedro, poleg njih pa so bila predstavljena tudi dela, ki so kazala njegov odnos do posameznih vsebin; te lahko v najrazličnejših variantah sledimo v njegovem celotnem opusu,

France Slana: Loški grad, 1957, olje na platno, 50 x 52 cm.
(iz fototeke Loškega muzeja, foto: Marjan Smerke)

vse do najnovejših del. Njihova izpovednost je vsakokrat drugačna in razkriva novo doživetje.

Na tokratni razstavi so bila dela iz 50-letnega časovnega obdobja, ki predstavljajo soočenje zgodnjih del z najnovejšimi, predvsem tistimi manj znanimi. Pri zgodnejših delih je poudarek na tistih iz šestdesetih let 20. stoletja, ki jih lahko označimo za Slanov temni modernizem in zaradi katerih je postal pojem takratne sodobne slovenske likovne umetnosti. Za osrednji motiv naše razstave sem izbrala upodobitev Loškega gradu iz leta 1957. Slana je del svojega življenja preživel tudi v Škofji Loki, sam pravi, da jo ima rad, saj je to mesto z dušo. Na naše mesto sta vezana še motiva Gostilne v Stari Loki (1955) in Staro mesto (1956).

Poznavalci Slanovega ustvarjanja vedno znova poudarjajo, da so njegove značilne teme krajina, zimski motivi, mlini, kozolci, apnenice, predmestja, morska obrežja, zalivi, stari čolni in barke, razbitine in ostanki na obali, šopki cvetja, petelini, ribe, mački in ženski akt. Te ponavljajoče teme so navdih in vedno nov izziv za umetnikovo ustvarjanje. V začetnem umetniškem obdobju jih zaznamuje čisti realizem, potem se je pojavila ekspresivnost, vendar se ta ni razvila v smeri čistega ekspresionizma, ampak v smeri abstrakcije, čeprav ne popolne, saj se njegove ekspresionistične tendence mešajo tudi z liričnimi.

Vse to je bilo moč čutiti in videti na razstavi, poleg tega pa še nov Slanov motiv – lik Cervantesovega literarnega junaka Don Kihota; gre za umetnikovo prisposodbo, saj se France Slana včasih tudi sam počuti podobno kot Don Kihot.

Razstavo je slovesno odprl dr. Uroš Grilc, minister za kulturo Republike Slovenije. Objavljamo njegov nagovor.

Spoštovani župan Občine Škofja Loka Miha Ješe, direktorica Loškega muzeja Jana Mlakar, gospod France Slana, spoštovani gostje.

Lepo pozdravljeni na odprtju razstave akademskega slikarja Franceta Slane, ki letos obeležuje 60-letnico svoje prve samostojne javne predstavitve. Vaša dela smo si ob letošnji okrogli obletnici februarja imeli priložnost ogledati tudi v Ljubljani, poleti v Slovenski Bistrici, sem, v Galerijo na Loškem Gradu, pa se vračate po več kot štiridesetih letih.

Kot eden najbolj priznanih in uveljavljenih slovenskih slikarjev ste prehodili dolgo pot, se na njej ustavili in razstavljali v številnih svetovnih velemestih, od Rima, Pariza, Prage, Kaira, New Yorka in še bi lahko naštevali. Na platnu ste raziskali in izčrpali številne motive, jih prikazali ter izpostavili objekte, povsem vredne upodobitve, četudi morda kot takšni do tedaj še niso bili uveljavljeni, pri tem pa sledili zgolj in samo lastnemu občutku. Gre za izjemno pomembno lastnost ustvarjalca, izvirnost in hkrati pogum biti izviren, saj pri slikarstvu ne gre zgolj za dokumentiranje nekega zunanjega stanja, temveč vedno hkrati za razodetje lastne intimnosti, osebnega odnosa do sveta.

Loški muzej, ki bo nudil streho tem mojstrovinam od danes pa vse do 26. januarja prihodnje leto, se tudi sicer skozi Galerijo odločno uveljavlja kot ena

redkih muzejskih institucij v Sloveniji, ki poleg stalnega programa popularizacije ter atraktivnih sodobnih pristopov prezentacije in skrbi za dediščino izkazuje izjemen posluh za moderno in sodobno likovno umetnost, tako ali drugače vezano na okolje, v katerem deluje. Muzej poleg tukajšnjih prostorov sicer upravlja še z Groharjevo galerijo in Miheličevo kaščo in upravičeno velja za enega bolj prepoznavnih članov Skupnosti muzejev Slovenije. Poleg svojega osnovnega poslanstva je torej zavezan zagotavljanju dostopnosti kakovostne vizualne umetnosti, ki smo si ga kot osrednji cilj na nacionalni ravni zadali tudi v Resoluciji o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017, ki jo je včeraj potrdil Državni zbor Republike Slovenije.

France Slana: Staro mesto, 1956, olje na platno, 96 x 76 cm.
(iz fototeke Loškega muzeja, foto: Marjan Smerke)

Spoštovani gospod France Slana, vaš izjemno obsežen, po motivih in tehnikah raznolik opus, kjer najdemo tako olje na platnu, risbo in ilustracijo, grafiko kot tudi akvarel, priča o spontanosti in prodornosti ustvarjalnega toka, ki ubira svoje struge in, predvsem, ne pojenja. Vaš prispevek likovni umetnosti je izzval že številne teoretske odzive, moj današnji nagovor seveda ne bo eden od njih, zato vse tukaj vljudno vabim, da stopimo skupaj na varno nabrežje tega toka, ga поблиžje spoznamo ali pa na novo odkrijemo. Vam, gospod Slana, pa naj, v stilu znanega latinskega reka, zaželim še naprej: »nobenega dneva brez narisane črte«. Hvala.

Z odprtja razstave akademskega slikarja Franceta Slane, 29. 11. 2013. Od leve proti desni: direktorica muzeja Jana Mlakar, minister za kulturo dr. Uroš Grilc in slikar France Slana. (iz fototeke Loškega muzeja)

Podobe spomina arhitekta Toneta Mlakarja

Škofja Loka 1950–1970, fotografska razstava

»Zagotovo je dobro, da so kake stvari minljive, toda tisto, kar presega vse in je resnično pravo ter dobro, mora biti trajno.« (Peter Mlakar)

»Želja po neminljivosti in večnosti se večinoma zdi kot redko kdaj uresničen ideal. V realnem svetu je gotovo edino le to, da ni nič gotovega in je gotova le spremenljivost.« S temi besedami je razstavo pospremil na pot filozof Peter Mlakar.

V pričakovanju novih ureditev, ki jih prinaša javni natečaj »Ureditev odprtih javnih površin starega mestnega jedra Škofje Loke ter ureditev obrežja obeh Sor«, smo na Oddelku za okolje in prostor Občine Škofja Loka v februarju 2013 pripravili fotografsko razstavo o Škofji Loki v obdobju 1950–1970. Razstava je nastala v sodelovanju z Loškimi muzeji in Sokolskim domom.

S konjsko vprego po gasi v Škofji Loki, 1958.
(foto: Tone Mlakar)

Tone Mlakar je širši slovenski javnosti dobro poznan kot arhitekt in fotograf, uveljavil pa se je tudi kot scenograf klasičnih del slovenskega filma. Fotografska razstava o Škofji Loki pa združuje Mlakarjevo vlogo fotografa, arhitekta in kronista. Njegovo nezmotljivo oko za estetiko in uravnoteženost pozidanega prostora združuje dve osnovni avtorjevi življenjski poklicni ter ljubiteljski opredelitvi: fotografijo in arhitekturo.

Arhitekt Mlakar je leta 1955 službo nastopil v Projektivnem biroju SGP Tehnik. Kot arhitekt je sprejel izzive takratnega časa po kreiranju in ustvarjanju »novega sveta«. Urbana rast, ki jo je kot arhitekt in vodja projektivnega biroja sam načrtoval ter izvajal, je trajno zaznamovala in predrugačila značilno podobo mesta. Tisto, kar se je na prvi pogled zdelo zgolj nevtralna, »dokumentarna« topografija, je s pospešenim urbanističnim razvojem pridobilo status nostalgичnih fotografskih podob za vedno izgubljenih poslopij in prostorov. Kot fotograf je desetletje po vojni starodavno Loko in njeno podeželsko okolico ujel še v vsej njeni idilični starožitnosti. Tudi mestne vedute in panorame na njegovih fotografijah diha v spokojnem duhu. Avtorjevo fotografsko zapisovanje časa je imenitna kronika razvoja in rasti mesta. Tisto, kar se nam danes zdi kot samoumevni del mestne fotografije, je na zgodnejših Mlakarjevih fotografijah prisotno samo kot široka svobodna razsežnost (Štemarje, Balantov vrt, panoramski pogled z Lubnika, loški Graben pred regulacijo ...). Njegovo fotografsko ustvarjanje je

Poljanska vrata leta 1960. Garaž, ki so zapirale pogled na grad, ni več.

(foto: Tone Mlakar)

v določenem pogledu tudi dokumentiranje izginjanja atributov podeželske kulture. Fotografije Škofje Loke z okolico so svojevrstni, a zelo pomembni dokumenti preteklosti in tistih njenih segmentov, ki jo prostorsko pogojujejo in arhitekturno določajo.

V svojih fotografskih presežkih mojster sijajno prepleta izkušnje arhitekture, slikarstva in fotografije ter jim dodaja posebne poudarke, nove sporočilne dimenzije ter nove pomene. Boštjan Soklič, kustos Loškega muzeja Škofja Loka, je fotografske podobe Toneta Mlakarja označil kot žlahtne dokumente nekega časa.

Mlajši obiskovalci so z navdušenjem odkrivali njim neznano podobo mesta, starejšim pa je razstava priklicala nostalgичne spomine na čase njihove mladosti; nekatere podobe so se spremenile, nekatere so za vedno izginile.

Odprtje razstave pa ni bil le svojevrsten umetniški dogodek, v katerem je poleg očeta fotografa sodeloval tudi sin filozof, ampak je bilo tudi druženje Ločanov. Razstavo si je ogledalo 1600 obiskovalcev, njihovi odzivi kažejo neizmerno hvaležnost in spoštovanje avtorju fotografij.

Tonetu Mlakarju se je novembra 2013 poklonila tudi Fotografska zveza Slovenije in mu podelila najvišje slovensko fotografsko priznanje – Puharjevo nagrado za življenjsko delo. Čestitamo!

Mlinske rake ob nekdanji gosposčinski kašči in Lahovem mostu.

(foto: Tone Mlakar)

Lumen 2012

Škofja Loka ima že dolgo umetniško in fotografsko tradicijo, saj so bili ustanovitelji prvega fotografskega društva na Slovenskem prav naši rojaki iz mesta in okolice. Po pestrem in dolgoletnem fotografskem udejstvovanju posameznikov v okviru različnih organizacij iz drugih krajev je bilo prvo loško fotografsko društvo ustanovljeno leta 1985. Njegovi člani se lahko pohvalijo, da so v mnogih pogledih orali ledino in bili prvi v slovenskem, celo svetovnem merilu, iskali so mednarodne povezave ter v širni svet ponesli ime našega mesta.

Pobudnik prve mednarodne fotografske razstave z naslovom Lumen (to je latinski izraz za svetlobo) je bil Peter Pokorn, ustanovni član Foto kluba Anton Ažbe Škofja Loka (FKAA); priredili so ga ob prvem letnem solsticiju v novem tisočletju (leta 2001). Naslednji Lumen so člani FKAA organizirali leta 2007. Takratni vodja projekta Tomaž Lanišek je poskrbel, da je razstava, kot prva v prostoru nekdanje Jugoslavije, dobila pokroviteljstvo Ameriške fotografske zveze (PSA).

Po nakajletnem premoru je leta 2012 Peter Pokorn ml. kot predsednik organizacijskega odbora Lumen 2012 poskrbel za novosti in krepitev mednarodnega povezovanja. Odbor je poleg pokroviteljev Mednarodne zveze za fotografsko umetnost (FIAP) in PSA pridobil še pokroviteljstva Mednarodnega združenja fotografov (UPI), najbolj pa je ponosen na patronat Japonske mednarodne fotografske zveze (JIPF) in Fotografske zveze Srbije, ki do sedaj pokroviteljev izven svojih meja nista podeljevali. S pridobitvijo patronata JIPF smo svoja obzorja tako

Z zlato medaljo Mednarodne zveze za fotografsko umetnost je bila nagrajena fotografija španskega fotografa Luisa Pontijasa Conde: Tree (Drevo).

simbolično razširili do dežele vzhajajočega sonca. Organizacija fotografske razstave Lumen 2012 je bila zahtevna, saj je sodelovalo 468 razstavljalcev, iz 52 držav, ki so poslali 4656 fotografij. Dela je ocenila žirija v sestavi: predsednik Vinko Skale, MF FZS, MFIAP, doc. MgA. Simon Tanšek, direktor filmske fotografije, predavatelj na AGRFT, in Klemen Brumec, AFIAP.

Zaključna prireditev s podelitvijo nagrad je potekala 2. 2. 2013, v Kristalni dvorani Sokolskega doma, s kar 200 gosti, med njimi tudi nekateri iz tujine in predstavniki japonskega veleposlaništva v Sloveniji.

Navzoče je pozdravil predsednik FKAA Janez Podnar in poudaril, da je klubu z zavzetim delom članov uspelo izpeljati zahteven projekt, podžupan Občine Škofja Loka Tine Radinja pa je dodal, da so v Pisano Loko prišle najbolj osupljive podobe sveta in s seboj prinesle posebno svetlobo. Prireditve se je udeležila tudi predstavnica japonskih fotografov Keiko Sato, ki je prav za to priložnost prišla iz Japonske. Na prireditvi se je predstavila v tradicionalni japonski noši, v svojem govoru pa poudarila, da fotografije prispevajo k povezovanju različnih narodov. Člani kluba so ji dan po dogodku razkazali Loko in bližnjo oklico.

Člani FKAA so pripravili pestro projekcijo najboljših fotografij, svečano so podelili 58 nagrad. Poleg slovenskih nagrajencev sta po svoji nagradi prišla tudi Vedat Erdam Guner iz Turčije in Španec Luis Pontijas Conde, prejemnik najvišje nagrade salona, modre FIAP značke za najboljšega avtorja.

Predsednik organizacijskega odbora Lumen 2012 Peter Pokorn ml. je v zaključnem govoru izrazil željo, da bi se mednarodno sodelovanje v prihodnje še okrepilo. Na koncu je na oder povabil vse sodelavce ter se njim in vsem, ki so omogočili dogodek, zahvalil za sodelovanje.

Organizatorji salona so poleg bogatega kataloga, v katerem so predstavljene najboljše fotografije, pripravili tudi razstavo nagrajenih del, ki je bila februarja 2013 na ogled v veži Sokolskega doma v Škofji Loki.

Z uspešno organizacijo 8. mednarodnega salona fotografije Loka - Lumen 2012 je Foto klub Anton Ažbe poskrbel za popestritev kulturnega dogajanja in dokazal, da fotografija nima meja. Rezultat povezovanja z japonskimi fotografi je bila že jeseni 2013 razstava sodobne japonske fotografije, v Galeriji Ivana Groharja, v načrtu je tudi predstavitev loških fotografov na Japonskem.

Peter Pokorn ml. (levo) in Tomaž Lanišek (desno) v družbi Keiko Sato, predstavnice Japonske mednarodne fotografske zveze.
(foto: Peter Pokorn)

150 let prve Prešernove proslave na Slovenskem

... Ločani pa so dne 11. februarja svojo tretjo »bésedo«
res posvetili Prešernu. Te veselice se je udeležil sam dr. Toman.¹

V Škofji Loki smo v ponedeljek, 11. februarja 2013, praznično proslavili 150. obletnico prve Prešernove proslave na Slovenskem, ki je bila 11. februarja 1863, prav tako v Škofji Loki. Po himni, Prešernovi Zdravljici, je v uvodni besedi staro-loški župnik dr. Alojz Snoj povedal, da smo prvotno nameravali prireditev pripraviti v Stari Loki, vendar je prevladalo mnenje, da se tako pomemben jubilej proslavi v osrednjem loškem kulturnem centru, Sokolskem domu.

Slavnostni govor je imel gost, slavist dr. Janez Dular. Govoril je o pomenu slovenskega jezika kot o naši najpomembnejši narodni identiteti, zato mu moramo posvečati večjo pozornost in odgovornost, tako kot je to vrhunsko in polnokrvno počel France Prešeren. S svojim nagovorom se mu je pridružil mag. Miha Ješe, župan Občine Škofja Loka. V osrednjem delu programa sta Tanja Jenko in Jure Svolfšak občuteno izvedla recital, Prešernov Sonetni venec. Škofjeloški oktet je pod vodstvom Andreja Žagarja, poleg himne - *Zdravljice*, Stanka Premrla, zapel še naslednje pesmi: *Imel sem ljubi dve*, Josipa Ipavca; *Na Sorškem polju*, Andreja Missona; *Slovenec sem*, Gustava Ipavca; *Pod oknom*, Antona Hajdriha in *Zdravljico*, Ubalda Vrabca. Posebej za to priložnost so naštudirali pesem *Na Prešernovem grobu*, Gregorja Riharja, po literarni predlogi Frana Levstika.

Ta pomemben jubilej je pripravil odbor v sestavi: Marko Črtalič, mag. Matjaž Eržen, Alojzij

Recitatorja Tanja Jenko in Jurij Svolfšak.

(foto: Aleksander Igljčar)

1 *Novice*, 25. 2. 1863, str. 63.

Pavel Florjančič, mag. Aleksander Igličar, Tanja Jenko, Aleš Jezeršek, Klemen Karlin, mag. Andreja Ravnihar Megušar, dr. Alojz Snoj, Jure Svobljšek in Andrej Žagar. Prireditve so omogočili: Župnijski urad Stara Loka, Muzejsko društvo Škofja Loka, Prosvetno društvo Sotočje, Knjižnica Ivana Tavčarja in Občina Škofja Loka.

Častni pokrovitelj proslave, ki je imela nacionalni značaj, je bil akademik dr. Jože Trontelj, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Ko vsako leto 8. februarja praznujemo Prešernov dan (s uradnim imenom *Prešernov dan, slovenski kulturni praznik*) kot državni praznik, se nam to zdi skoraj samoumevno. Naša samobitnost in posledično državnost temeljita predvsem na kulturi, konkretno na jeziku, Prešeren pa je plebiscitarno naš največji pesnik. A ni bilo vedno tako; Prešernove pesniške veljave so se ljudje sicer vedno zavedali; cenila sta ga tudi Koseski in »oče naroda« Janez Bleiweis, saj mu je slednji leta 1848, takoj po marčni revoluciji, v svojih Novicah objavil célo, necenzurirano Zdravljico. A vendar je bil v tistih časih bolj v čislih Prešernov sodobnik, pesniški gromovnik Jovan Vesel Koseski. Poleg tega so ob koncu petdesetih let 19. stoletja za osrednji slovenski kulturni praznik veljali Vodnikovi dnevi, ki so jih kot Vodnikovo »bésedo« prvič izvedli 5. februarja 1858, v Deželnem gledališču v Ljubljani, v čast stoti obletnici rojstva pesnika Valentina Vodnika. Bésede so bila praznovanja, ki so jih slovenski narodnjaki prirejali ob raznih obletnicah pomembnih političnih ali kulturnih dogodkov in obletnicah rojstev ali smrti pomembnih oseb.

Leta 1861 se pojavijo na Slovenskem prve Narodne čitalnice. V njih se je odvijalo kulturno, politično, narodno in družabno življenje. Temeljni namen čitalnic je bil oblikovati in razviti slovensko besedo in petje ter prebujenje narodne zavesti Slovencev. V njih so prirejali domoljubne kulturne prireditve z narodno buditeljskimi govori, recitacijami, petjem in tudi s plesi. Prvo čitalnico so januarja 1861 ustanovili v Trstu, naslednjo julija v Mariboru, avgusta pa začne delovati še osrednja slovenska Narodna čitalnica v Ljubljani. Naslednjega leta ji februarja sledita čitalnici v Celju in Tolminu, septembra v Gorici in še istega leta, 23. novembra 1862, v Škofji Loki; bila je prva na Gorenjskem. Ločani so 11. februarja 1863 v svoji Narodni čitalnici tretjo narodno-kulturno prireditev, bésedo, posvetili Prešernu (zakaj ravno v Škofji Loki, smo poskušali razložiti lani v knjižici, *Béseada v Loki, 150 let od Narodne čitalnice v Škofji Loki*).

Prešernove proslave, bésede, so začele po tem dogodku še drugje, vendar zelo počasi, nadomeščati Vodnikova slavja po čitalnicah in tudi drugod. Še več časa pa je preteklo, da so Prešernove proslave postale to, kar so danes. Vse pa se je začelo pred stopetdesetimi leti v Škofji Loki, s prvo javno Prešernovo bésedo na Slovenskem.

LITERATURA:

Prijatelj, Ivan: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina, 1848–1895*, 2. knjiga, Ljubljana: DZS, 1956.

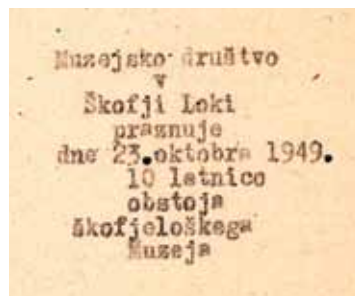
»Kušnu« bi jih človek, vrle Škofjeločane!

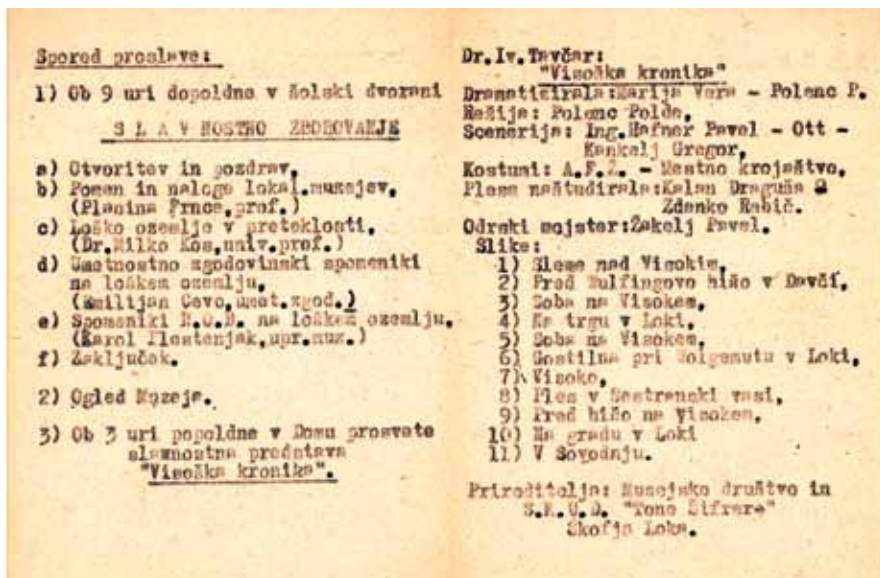
Tako je zapisala novinarka Vesna Marinčič 31. avgusta 1963, v takratni Mladini. V svojem hudomušnem tekstu pošlje Tavčarja na Loški grad, ona pa se pogovarja z igralci in opisuje vzdušje ob predstavi Visoške kronike. Za svoj celostranski članek pravi: »Grda izmišljotina o tem, kako je šel Tavčar na teren na Škofjeloške poletne prireditve. Vse drugo je res.«

Res je tudi, da smo leta 2013 zamudili kar nekaj jubilejev, ki bi jih Loka morala obeležiti: devetdesetletnico smrti Ivana Tavčarja, petdesetletnico uprizoritve Visoške kronike na prostem, na Loškem gradu, in štiridesetletnico iste uprizoritve v avditoriju na grajskem vrtu. Poljanci so se svojega rojaka spomnili s Tavčarjevo poljansko retrospektivo, obenem pa počastili stoletnico rojstva Igorja Torkarja, ki so ga vzeli kar za svojega.

Skupaj z Andrejem Šubicem, ki je »spiritus agens« kulturnega dogajanja v Poljanah, smo ugotovili, da so Tavčarjeva dela v gledališču uprizarjali le Poljanci in Ločani. Dramatizirali so: *Visoško kroniko* (Polde Polenec z Marijo Vero, leta 1949), *Cvetje v jeseni* (Osip Šest, 1951, in Miran Hercog, 1993), *Raubarskega cesarja* (Igor Torkar, 1973), *V Zali* (Polde Polenec, 1973), *Šarucovo slivo* (Andrej Šubic in Boris Pintar, 1981), *Holekovo Nežiko* (Miran Hercog, 1981), *Hudiča in angela* (dramatizacija Visoške kronike za Šentjakobsko gledališče, Igor Torkar, 1981) in *Coprniško krvavo rihito – Sojenje Agati Schwarzkoblerjevi* (Ludvik Kaluža, 1998).

Visoško kroniko je na Loškem gradu posnela TV Ljubljana (1963), v režiji Antona Martija in priredbi Saše Vuge. Žal tega posnetka (dolga je bil 117 minut) v televizijskem arhivu ni več. Poljanci so s *Cvetjem v jeseni* gostovali leta 1962 v Mestnem gledališču ljubljanskem, 1963 in 1993 v Škofji Loki ter Sovodnju ob Soči (Savogna d'Isonzo), v Italiji. Istega leta so posneli televizijski film v ljubljanskih studijih. Z *Raubarskim cesarjem* so leta 1973 gostovali na

Sporod proslave ob desetletnici škofjeloškega muzeja, 23. 10. 1949.

(hrani: Jernej Antolin Oman)

Loškem gradu, in 1977 v Šentjakobskem gledališču, ter leta 1973 v avtentičnem okolju posneli tudi televizijsko igro. Poljanske izvedbe so vse zaigrane v domačem narečju.

»Misel o poletnih kulturnih prireditvah v Škofji Loki je bila rojena skoraj nezavedno leta 1951 ob stoletnici rojstva rojaka pisatelja Ivana Tavčarja. Takrat je poseben pripravljalni odbor, ki je deloval v okviru Muzejskega društva, pripravil obsežen kulturni program v počastitev tega pomembnega jubileja. Poleg drugih prireditev sta bili na sporedu tudi dramski uprizoritvi Tavčarjevih del *Visoške kronike* in *Cvetja v jeseni*,« pravi Janko Krek v prispevku Prve Škofjeloške poletne prireditve, objavljenem v Loških razgledih 10/1963.¹ Tu se Janko Krek moti, saj je Muzejsko društvo Škofja Loka 23. oktobra 1949 obeležilo 10-letnico ustanovitve Loškega muzeja in skupaj s SKUD »Tone Šifrer« pripravilo uprizoritev Visoške kronike, ki sta jo dramatizirala Marija Vera in Polde Polenc, ki je bil tudi režiser, kar Polenc potrjuje v intervjuju za Delo (1973). Cvetja v jeseni tega leta, po dosegljivih dokumentih, niso uprizorili.

Odmevne Škofjeloške poletne prireditve, ki so jih Ločani organizirali pred petdesetimi leti, so bile odraz bogate tradicije društvenega in kulturnoprosvetnega življenja v našem mestu. Če citiram Janka Krika, »je Loka med prvimi slovenskimi mesti dobila čitalnico, med dvema vojnoma se je kulturna dejavnost razvijala kar v dveh društvih in v dveh dvorana, če pa sežemo še nazaj na uprizarjanje Škofjeloškega pasijona, lahko trdimo, da imamo vsaj dvestopetde-

1 Krek, Prve Škofjeloške poletne prireditve, str. 222.

*setletno tradicijo na področju gledališkega amaterskega delovanja.*² Pripravljalni odbor, pod vodstvom dr. Branka Berčiča, je spomladi načrtoval štirinajstdnevni program, ki se je odvijal od 24. avgusta do 1. septembra 1963. Začelo se je s skromno komemorativno slovesnostjo na Visokem in nadaljevalo z večkrat odigrano Visoško kroniko, naslednje dni je sledil klubski večer v grajski kapeli, z branjem Tavčarjevih del, s spremljavo Študentskega okteta, folklorni nastop jeseniške Svobode, v dvorani DPD Svoboda na Spodnjem trgu je bil koncert pianistke Marije Kocijančič, tenorista Poldeta Polenca in tria bratov Lorenz. V isti dvorani so se dan kasneje na literarnem večeru zbrali slovenski književniki; svoja dela so brali France Bevk, Tone Seliškar, Mira Mihelič, Matej Bor in Lojze Krakar. Za zaključek so 1. septembra igralci KUD Ivan Tavčar iz Poljan zaigrali Cvetje v jeseni. Devet predstav Visoške kronike, dve Cvetja v jeseni in ostale spremljevalne prireditve so v desetih dneh privabile več kot 12 000 obiskovalcev iz bližnje in daljne loške okolice, iz vseh krajev Gorenjske, Ljubljane, Primorske do Gorice in Trsta ter Celovca. Zgodilo se je celo, da so kljub dežju vztrajali do konca predstave. 31. oktobra je ljubljanska televizija Visoško kroniko, ki jo je 24. septembra posnela na magnetoskopski trak, predvajala za jugoslovansko televizijsko omrežje. To je bila prva amaterska predstava na programu TV Ljubljana.

V Visoški kroniki je sodelovalo okrog 170 igralcev in statistov. Dramaturg in režiser Polde Polenc je v svoji karieri režiral 20 gledaliških predstav in kot je sam

Prizor iz Visoške kronike (1963). (hrani: Arhiv Televizije Slovenija)

2 Krek, Kulturnoprosvetno življenje v Škofji Loki, str. 236.

dejal, brez nagrade, delal pa zagotovo toliko kot poklicni režiserji (danes imamo v Loki profesionalizirano novodobno Processio Locopolitana!³). Naj omenim v tistem času nekaj pomembnejših loških gledališčnikov, ki so bili vseh slojev. Vlogo Polikarpa je odigral takratni direktor Kroja Vinko Primožič, sodelovali so še odvetnik Franc Goličič, prizadevni muzejski delavec, dežnikar Lovro Planina, neumorna kulturnica Poldka Štiglic, pripovednik Lojze Zupanc, prvi režiser v loškem gledališču po letu 1945 Jože Audič, pobudnik eksperimentalnega gledališča Oder - galerija Peter Jamnik, občasna režiserja Zdenko Furlan in Franc Kovač ter Janko Trdina, Pepe Guzelj, Slavka Primožič, Zvezdana Zadnik, Janez Ziherl idr. Na zadnjih dveh uprizoritvah sta gostovala član ljubljanske Drame Jurij Souček, v vlogi Polikarpa, in loška rojakinja, dramska igralka Mileva Zakrajšek, v vlogi Pasaverice. Sceno je pripravil arhitekt Viktor Molka, kostumografka je bila Milena Kumer. Kostume sta posodili podjetji Triglav - film in Film - servis iz Ljubljane.

Ob praznovanju tisočletnice Škofje Loke in petdesetletnici smrti Ivana Tavčarja (1973) so z ureditvijo stalnega gledališča na prostem na grajskem vrtu zopet oživele Škofjeloške poletne prireditve. Loško gledališče je pod vodstvom Poldeta Polenca ponovno pripravilo Visoško kroniko. Večina protagonistov izpred desetih let je še sodelovala, nastopilo je 40 igralcev in okrog 100 statistov. KUD Ivan Tavčar iz Poljan je v dramtizaciji in režiji Igorja Torkarja zaigral krstno uprizoritev po Tavčarjevih delih, prirejenega Raubarskega cesarja v poljanskem narečju.

Lepo zamišljene poletne prireditve na žalost niso nikoli zaživele tako, kot so bile načrtovane.

VIRI IN LITERATURA:

Krek, Janko: Prve Škofjeloške poletne prireditve. V: *Loški razgledi* 10, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1963, str. 222–227.

Krek, Janko: Kulturnoprosvetno življenje v Škofji Loki v zadnjih letih (od 1958 do 1971/72). V: *Loški razgledi* 19, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973, str. 236–242.

Malovrh, Lojze: Škofja Loka v jubilejnem letu. V: *Loški razgledi* 21, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1974, str. 253–268.

Marinčič, Vesna: »Kušnu« bi jih človek vrle Škofjeločane! V: *Mladina*, 31. 8. 1963. Arhiv TV Slovenija.

Tavčar na domačem, poljanskem odru. E-pošta Andreja Šubica, 19. 8. 2013.

Jubilej filatelističnega krožka na Osnovni šoli Škofja Loka – Mesto

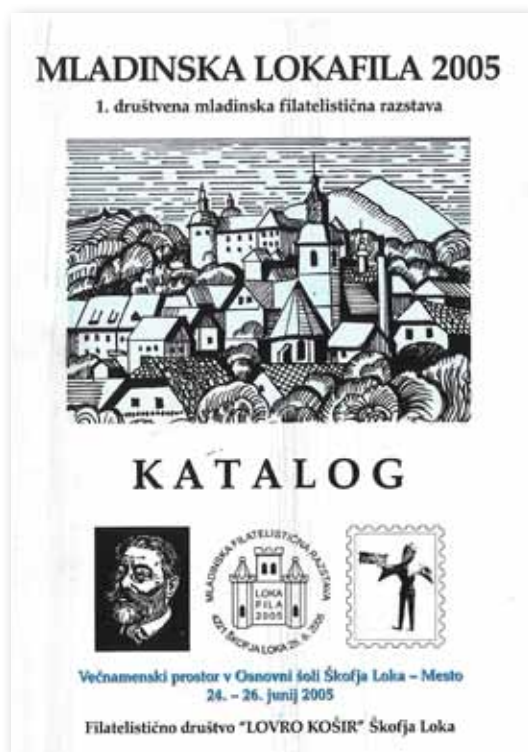
V počastitev 80-letnice Osnovne šole Škofja Loka – Mesto je Filatelistično društvo Lovro Košir Škofja Loka od 15. 11. do 25. 11. 2013 pripravilo filatelistično razstavo nekdanjih učencev, ki so na šoli obiskovali filatelistični krožek. Krožek je deloval neprekinjeno 10 let, od 2003 do 2013, pod mentorstvom dr. Janeza Cerkvénika in mag. Srečka Beričiča, članov loškega filatelističnega društva. Nadaljeval je tradicijo nekdanjih filatelističnih delavnic, ki jih je vodil starosta loških filatelistov Albert Murn.

Tudi na Osnovni šoli Cvetka Golarja je od leta 2001 do 2008, pod mentorstvom Mihaela Šeseka, deloval filatelistični krožek.

Mentorji obeh filatelističnih krožkov so učence seznanjali z osnovami filatelije, tj. z zbiranjem, shranjevanjem in preučevanjem poštnih oziroma pisemskih znamk ter spoznavanjem filatelističnega gradiva: dopisnic, potovanih pisem, razglednic z znamkami, priložnostnih ovitkov, maksimum kart, poštnih žigov, paketnih spremnic in odtisov poštinskih strojev z logotipi podjetij. Prav tako so krožkarje usmerjali v pripravo filatelističnih zbirk; učili so jih, kako s pomočjo filatelističnega gradiva na zanimiv način predstaviti neko zgodbo, na primer o živalih, rastlinah, športih, geografskih pojmi, ljudeh, poštni zgodovini in drugem. Tako so

Nekdanji krožkar Gašper Murn razlaga učenkam filatelistične zanimivosti, 2013. (foto: Srečko Beričič)

Naslovni ovitek kataloga društvene filatelistične razstave Mladinska Lokafila 2005.

krožkarji postopno izdelovali svoje filatelistične zbirke in jih iz leta v leto dopolnjevali.

Filatelistično društvo Lovro Košir Škofja Loka je, ob podpori Občine Škofja Loka in v sodelovanju s Filatelistično zvezo Slovenije in Pošto Slovenije, vsem krožkarjem omogočilo sodelovanje na društvenih, meddruštvenih in mednarodnih filatelističnih razstavah.

Na propagandni filatelistični razstavi za dan šole, 26. 11. 2004, se je na Osnovni šoli Škofja Loka - Mesto prvič predstavilo 12 krožkarjev z začetnimi zbirkami, ki so štejele od 4 do 8 listov. Svoje zbirke so predstavili Špela Cerar (Ptiči), Anja Dolenc (Rože), Jerneja Debeljak (Psi), Mihael Gorenjc (Rože), Gašper Murn (Metulji), Martin Bobnar (Metulji), Uroš Jesenko (Atletika), Haris Suljić (Gradovi), Katja Čadež (Konji), Taja Mlakar (Mačke), Klara Kožič (Rastline) in Matic Možina (Zimski športi).

Filatelistično društvo Lovro Košir Škofja Loka je od 24. 6. do 25. 6. 2005, prvič v svojem več kot 50-letnem delovanju, na šoli organiziralo društveno tekmovalno mladinsko filatelistično razstavo, imenovano *Mladinska Lokafila 2005*. Razstavljalo je 16 krožkarjev iz Osnovne šole Škofja Loka - Mesto, 5 iz Osnovne šole Cvetka Golarja, 5 mladincev loškega filatelističnega društva in Radioklub Škofja Loka. Sodniška komisija je soglašala, da je bila kakovost predstavljenih zbirk na zavirljivi ravni in da je način dela vseh treh mentorjev pravilen. Mladega filatelista je treba najprej usmeriti v področje, ki mu je najbližje, šele nato sledi obdelava filatelističnega gradiva, razvoj teme oziroma zgodbe, iskanje ustrezne literature in predstavitev eksponata. Podeljeno je bilo 1 pozlačeno priznanje, 6 srebrnih, 14 posrebrjenih in 6 bronastih. Ob tej priložnosti je Filatelistično društvo Lovro Košir Škofja Loka izdalo katalog, priložnostni poštni žig ter priložnostni poštni ovitek.

Na 2. društveni filatelistični razstavi *Mladinska Lokafila 2006*, od 7. 2. do 10. 2. 2006, je v počastitev kulturnega praznika, v večnamenskem prostoru Osnovne šole Cvetka Golarja, svoje eksponate predstavilo 20 krožkarjev iz Osnovne šole Škofja Loka - Mesto in Osnovne šole Cvetka Golarja ter 5 mladih filatelilstov iz

loškega društva. Na 600 razstavnih listih (50 vitrin) so bile na ogled filatelistične zbirke, med katerimi so bile nekatere šele na začetku svojega nastajanja, večina pa že precej kakovostnih. Filatelistično društvo je ob tej razstavi izdalo priložnostno dopisnico in priložnostni poštni žig.

Ob 100-letnici športa v Škofji Loki so krožkarji sodelovali na društveni filatelistični razstavi, ki je bila od 29. 6. do 2. 7. 2006, v avli športne dvorane Poden. Svoje zbirke so predstavili: Uroš Jesenko (Lahka atletika), Matic Možina (Zimski športi), Jernej Stanonik (Nogomet) in Jaka Šiberle (Košarka).

Naslednjič so mladi filatelisti svoje eksponate predstavili v avli Osnovne šole Škofja Loka – Mesto, na 3. društveni mladinski filatelistični razstavi, na kateri je sodelovalo 14 mladih filatelistov iz obeh osnovnih šol in filatelističnega društva. Razstava je bila odprta od 8. 11. do 15. 11. 2007, obsegala je 408 razstavnih listov (34 vitrin). Prevladovale so kakovostne zbirke, saj je 7 mladih razstavljalcev (Katja Čadež, Špela Cerar, Klemen Šesek, Jaka Šiberle, Katja Malenšek, Matic Možina in Špela Klemenčič) pred tem že uspešno sodelovalo na medruštveni mladinski filatelistični razstavi *FIRAMLA 2007* v Trbovljah. Na dveh mednarodnih filatelističnih razstavah v pobratenem mestu Maasmechelen v Belgiji pa sta na trilateralu *MA(asmehelen)-GE(ilenkirchen)-LO(ka) Phila 2007* razstavljala Katja Čadež in Matic Možina ter na *Euro-Phila 2007* Špela Klemenčič, Katja Malenšek in Klemen Šesek.

Naslednje leto so loški krožkarji dosegli lepe rezultate v Luxembourg, na mednarodni filatelistični razstavi *Euro-Phila 2008*, na kateri so sodelovale članice evropske zveze filatelističnih klubov iz Belgije, Finske, Francije, Luxembourg, Nemčije, Nizozemske, Slovenije in Švedske. Veliko srebrno medaljo sta prejela Katja Čadež za zbirko Konj, človekov nepogrešljiv prijatelj in pomočnik ter Matic Možina za zbirko Šport na snegu in ledu; posrebreno medaljo pa Taja Mlakar za zbirko Mačke, domače ljubljenske in divje zveri ter Špela Cerar za zbirko Ptiči. Celotna mladinska ekipa je prejela še posebni pokal evropske filatelistične zveze za najštevilčnejšo udeležbo.

4. društveno mladinsko filatelistično razstavo *Mladinska Lokafila 2010*, od 15. 6. do 19. 6. 2010, je loško filatelistično društvo že po tradiciji pripravilo v sodelovanju z Osnovno šolo Škofja Loka – Mesto. Razstavljalo je 8 učencev – krožkarjev te šole, 4 mladinci loškega filatelističnega društva in gostja iz filatelističnega krožka Osnovne šole Žalec. Filatelistično društvo je izdalo dotiskano poštno dopisnico in priložnostni žig. Vse razstavljene zbirke so nastale ob sodelovanju mentorjev in v skladu s pravili mednarodne filatelistične zveze. Vsi razstavljalci so marca 2010 uspešno sodelovali na *Filatelistični razstavi mladih 2010* na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani, v okviru *Collecte 2010* (mednarodnega sejma zbirateljstva). Osvojili so 10 bronastih in 3 posrebrena odličja (Haris Suljić: Bogata stavbna dediščina Evrope, Špela Zupančič: Življenje v rekah, jezerih in morjih, Katja Čadež: Bitja prazgodovine).

Priložnostna dopisnica z žigom filatelistične razstave Mladinska Lokafila 2010.

Naslednje leto so krožkarji, na meddruštveni mladinski filatelistični razstavi *FIRAMLA 2011* v Trbovljah, dosegli še boljše rezultate. V konkurenci petih krožkov je filatelistični krožek škofjeloške šole (Nuša Cerar, Matevž Čater Rant, Nejc Pečar, Domen Stanonik in Nace Tomat) s skupnim eksponatom Slovenija, dežela turizma, osvojil 2. mesto. Prav tako uspešni so bili tudi posamezno: srebrno odličje

sta prejela Nuša Cerar za eksponat Konji, jezdne in vozne živali ter Domen Stanonik za eksponat Nogomet – domiselna igra z žogo, bronasto pa Nejc Pečar, Matevž Čater Rant in Nace Tomat.

V sodelovanju z gimnazijo in Šolskim centrom Škofja Loka je loško filatelistično društvo med 27. 10. in 29. 10. 2011 pripravilo propagandno filatelistično razstavo *Mladinska Lokafila 2011* in izdalo priložnostni poštni žig. S svojimi eksponati so sodelovali nekdanji krožkarji na Osnovni šoli Škofja Loka – Mesto, sedaj dijaki omenjenih srednjih šol: Špela Cerar, Darja Čadež, Katja Čadež, Katja Malenšek, Domen Markovič, Urban Murn, Gašper Murn in Haris Suljič.

Na specializirani enovitrinski filatelistični razstavi z mednarodno udeležbo *Peto okno Kranj 2011*, od 20. 10. do 29. 10. 2011, sta med mladimi filatelisti osvojila 1. mesto Darja Čadež, nekdanja krožkarica, za eksponat Živali Arktike in Antarktike (srebrna medalja) in 2. mesto Nejc Pečar za eksponat Ptiči, človekov vir veselja in navdihov (srebrna medalja).

Velik uspeh so takratni in nekateri že nekdanji krožkarji dosegli z dopolnjenimi zbirkami na mednarodni filatelistični razstavi *Euro-Phila 2012*, ki jo je organiziralo loško filatelistično društvo od 21. 9. do 23. 9. 2012, v Sokolskem domu v Škofji Loki. V mladinski filateliji so osvojili prva štiri mesta in ekipni pokal za prvo mesto: Nuša Cerar z zbirko Konji (srebrna medalja), Katja Malenšek z zbirko Konj v poštni službi (srebrna medalja), Špela Cerar z zbirko Ptiči (posrebrna medalja) in Matic Možina z zbirko Športi na snegu in ledu (posrebrna medalja). Od 6. mesta dalje so jim sledili Gašper Murn, Uroš Jesenko, Katja Čadež, Domen Stanonik, Darja Čadež in Nejc Pečar, ki so prejeli bronaste medalje.

Na pobudo gimnazije in Šolskega centra Škofja Loka je Filatelistično društvo Lovro Košir od 19. 3. do 23. 3. 2013 v avli šole organiziralo meddruštveno filatelistično razstavo *Mladinska Lokafila 2013*. V 48 vitrinah je svoje zbirke predsta-

vilo 16 mladih filatelistov – dijakov škofjeloške gimnazije, lesne in strojne šole, dva srednješolca in študent, ki se šolajo v Ljubljani, ter krožkarji iz Osnovne šole Škofja Loka – Mesto, Osnovne šole Prebold, Osnovne šole Marije Vere Kamnik in 1. Osnovne šole Žalec. Loški filatelisti so izdali tudi priložnostni poštni žig ter dotiskano dopisnico z znakom razstave, ki z lupo in svinčnikom simbolizira filatelijo ter šolo.

Priložnostna dopisnica z žigom filatelistične razstave Mladinska Lokafila 2013.

Na mednarodni filatelistični razstavi *Euro-Phila 2013* v Heerlenu na Nizozemskem, od 11. 5. do 12. 5. 2013, so bili mladi loški filatelisti ponovno zelo uspešni, saj so, Nuša Cerar z zbirko Konji, Katja Malenšek z zbirko Konji v poštni službi in Gašper Murn z zbirko Metulji, osvojili pozlačena srebrna odličja in 2. mesto v kategoriji mladih filatelistov.

Na povabilo organizatorjev športnega dogodka Tek štirih mostov je loško filatelistično društvo, v sodelovanju z Zavodom za šport, Športno zvezo Škofja Loka in Osnovno šolo Ivana Groharja, prvič na tej šoli, 4. 6. 2013 odprlo mladinsko filatelistično razstavo in izdalo priložnostni poštni žig na temo športa ter z motom »Prečkamo mostove, povezujemo ljudi«. Razstavljali so mladi filatelisti: Uroš Jesenko (Atletika, kraljica športa), Nuša Cerar (Konji v športu), Urban Murn (Zimski olimpijski športi) in Matic Možina (Šport na snegu in ledu).

Na jubilejni *Filatelistični razstavi krožkarjev (2003–2013)* na Osnovni šoli Škofja Loka – Mesto je razstavljalo 20 nekdanjih krožkarjev. Predstavili so svoje zbirke z zgodbami, ki so začele nastajati, ko so obiskovali filatelistični krožek na šoli in so jih nato veskozi dopolnjevali. S temi eksponati so prejeli visoka odličja na društvenih, meddruštvenih in mednarodnih tekmovalnih filatelističnih razstavah, sodelovali so tudi na priložnostnih razstavah ob pomembnih dogodkih v Škofji Loki in drugod:

Obiskovalci so si lahko ogledali naslednje filatelistične zbirke: Nuša Cerar: Konji, Špela Cerar: Delfini in kiti ter ostali vodni sesalci, Špela Cerar: Ptiči, Darja Čadež: Živali Arktike in Antarktike, Katja Čadež: Bitja prazgodovine, Filatelistični krožek 2010/11 (Nuša Cerar, Matevž Čater Rant, Nejc Pečar, Domen Stanonik, Nace Tomat): Slovenija, dežela turizma, Uroš Jesenko: Atletika, kraljica športa na olimpijskih igrah, Katja Malenšek: Odkritje Novega sveta, Katja Malenšek: Konj v

Priložnostna dopisnica z žigom filatelistične razstave krožkarjev (2003–2013).

poštni službi, Domen Markovič: Čudovit svet mineralov, Taja Mlakar: Mačke, domače ljubljenske in divje zveri, Matic Možina: Šport na snegu in ledu, Gašper Murn: Metulji, Urban Murn: Zimski olimpijski športi, Ingo Oblak: Medvedi, Nejc Pečar: Ptiči, človekov vir veselja in navdiha, Jernej Stanonik: Nogomet, Haris Suljić: Bogata stavbna dediščina Evrope, Jaka Šiberle: Košarka in Špela Zupančič: Življenje v rekah, jezerih, morjih in oceanih.

Odprtje razstave so povezovale tri učenke, ki so v duhovitem tekstu predstavile zgodovino znamke. V pozdravnem nagovoru je ravnateljica šole Doris Kužel pohvalila kakovostne in zanimive zbirke mladih razstavljalcev ter filatelistično razstavo, ki je popestrila jubilejno leto šole, izrazila posebno zahvalo dolgoletnima mentorjema in zadovoljstvo, da se je spet srečala z nekdanjimi učenci – filatelisti, ki nadaljujejo šolanje na srednjih šolah, univerzi ali so že zaposleni.

Predsednik loškega filatelističnega društva Srečko Beričič in tajnik Matjaz Metaj sta podelila spominske plakete nekdanjim krožkarjem. Razstavo si je ogledal tudi škofjeloški župan mag. Miha Ješe. Na izpostavljenem okencu Pošte Slovenija so obiskovalci pošiljali priložnostne poštne dopisnice s priložnostnim žigom, ki jih je filatelistično društvo pripravilo v počastitev jubileja šole in filatelističnega krožka.

»Na mladih svet stoji«, zato starejši filatelisti pričakujemo, da bodo mlajši uspešno nadaljevali 65-letno tradicijo loške filatelije.

Nagovor ravnateljice Osnovne šole Škofja Loka – Mesto Doris Kužel, 2013.

Obisk iz Amerike

Slika iz Amerike

V začetku lanskega poletja se je med elektronsko pošto škofjeloškega župana mag. Miha Ješeta pojavil tekst v angleškem jeziku, v priponki pa reprodukcija barvne slike, ki je predstavljala bolj meščansko kot kmečko hišo. Iz elektronskega naslova je bilo razvidno, da je tekst in sliko poslal Tom Harkin, senator ameriške države Iowa.

Avtor sporočila je navajal, da je sliko videl pri nečaku in zato meni, da je hiša stala ali še stoji nekje v okolici Škofje Loke, od koder izhajajo njegovi sorodniki. Tudi nečaku, Patu Mehletu, ni bilo znano, od kot njegova slika izvira. Ker je ameriški senator pred leti našel materine sorodnike na Suhi pri Škofji Loki, se je zato za pomoč obrnil na loškega župana, ta pa na uslužbenca Loškega muzeja Jožeta Štukla.

Pavle Bozovičar: Franciška Rahonc pred domačo hišo v Srednjih Bitnjah, olje na platno, 1955.

Kaj predstavlja slika?

Kustos Štukl je sliko poslal direktorju loške knjižnice Matjažu Erženu in nato še meni, saj sta oba sklepala, da bi slika lahko nastala nekje na območju med Škofjo Loko in Žabnico. Do takšnega zaključka sta prišla na podlagi imena Rahonc, ki je bilo omenjeno v županovi elektronski pošti. Prva sled je tako vodila v Žabnico, kjer na zgornjem delu vasi stoji domačija pri Rahonču in je na prvi pogled podobna hiši, naslikani na sliki iz Amerike. Vendar sta Eržen in Štukl po natančnem ogledu slike in Rahončeve domačije ugotovila, da naslikana hiša ne ustreza obstoječemu objektu.

Kdo je sliko naslikal?

Podrobni ogled slike je pokazal, da je bila naslikana z oljnimi barvami, leta 1955. Narisal jo je Ločanom znani slikar Pavle Bozovičar, ki je tedaj živel v Podpulferci pri Zmincu. Družina, v kateri je bilo pet bratov in dve sestri, je živela v majhni hiši pod skalo, zato so ga domačini klicali Skalarjev Pavle. Zanimiva je tudi njegova slikarska pot. Že kot otrok je rad risal in pri tem kopiral takrat znane slovenske slikarje, zlasti Maksima Gasparija. Ena od slik je prišla v roke Franji Tavčar, ženi takratnega ljubljanskega župana in pisatelja Ivana Tavčarja. Ta je po posredovanju staroste Loških Sokolov Ivana Dolenca in Tavčarjeve prijateljice, češke ambasadorke, mlademu in skromnemu fantu omogočila, da je svoj slikarski talent razvijal na Visoki obrtno-slikarski šoli v Pragi.

Leta 1955, ko je slika nastala, je Bozovičar poučeval risanje na osnovni šoli v Škofji Loki. Znano je, da je svoje slikarske izdelke včasih podaril sodelavkam na šoli, zato sem razmišljal, da je na sliki morda upodobil rojstno hišo katere od njih in mamu, ki sedi na stolu pred hišo. Predvideval sem, da je slika nastala v okolici Škofje Loke, saj sem vedel, da je bil Pavle Bozovičar vezan na javni prevoz ali je pešal in se je zato pri slikanju gibal le v bližnji okolici domačega kraja.

Prve sledi vodijo v Poljansko dolino

Ob dejstvu, da je slikar Bozovičar živel in ustvarjal v Podpulferci na Poljanskem, sem se vse bolj nagibal k misli, da je slika nastala v neposredni bližini njegovega rojstnega kraja. Za pomoč pri reševanju uganke sem zaprosil zbiratelja in ljubitelja Bozovičarjevih slik Jožeta Krmelja, iz Loga v Poljanski dolini. Prepričan sem bil, da mi bo v veliko pomoč, saj mi je že v prvem pogovoru navrgel misel, da je veliko Bozovičarjevih del nastalo v bližnji okolici naselja Brode v Poljanski dolini.

Med čakanjem na ugodne novice sem bolj iz radovednosti kot česa drugega poklical še gospo Pečnikovo, nekdanjo vaščanko Bodovelj, in jo prosil, da mi kot dobra Bozovičarjeva znanka pomaga pri iskanju hiše. Gospa, ki danes živi kot

upokojena učiteljica v Kranju, mi je na moje veliko presenečenje sporočila, da narisana hiša gotovo ni nikoli stala v Bodovljah, saj, kot se spominja, slikar Bozovičar ni nikoli prestopil na desni breg Poljanske Sore, v naselje Bodovlje. Zakaj, je še danes uganka.

Možna lokacija tudi na Suhi

Ob iskanju neznane hiše sem se spomnil tudi na upokojenega avtoličarja Vinka Breliha s Suhe, saj sem vedel, da je v sorodu z znanim ameriškim senatorjem, ki je pred leti obiskal Suho in raziskoval svoje poreklo. Službena pot ga je kot ameriškega senatorja pripeljala v nekdanjo Jugoslavijo, spotoma je za kratek čas obiskal še Škofjo Loko in Suho – rojstni kraj njegove mame. Imel sem torej tehten vzrok, da sem sliko poslal še Vinku Brelihu. Kmalu mi je sporočil, da naslikana hiša nikdar ni stala na Suhi ali v bližnji okolici.

Končno smo našli lokacijo hiše

Nekega poletnega ponedeljka sem se udeležil sestanka pri loškem županu Ješetu, ko je iz njegove pisarne prišel moj znanec, prej omenjeni Vinko Brelih, in mi omenil, da naj bi bila lokacija iskane hiše nekje v Bitnjah. Še isti dan sem poklical znanega ljubitelja bitenjske zgodovine Lojzeta Zavrla in ga prosil za pomoč. Povedal sem mu samo, da bo videl narisano neko hišo, za katero sem bil prepričan, da jo bo prepoznal. In res. Nasmeh se na njegovem obrazu je izdal, da mu je lokacija še kako znana. Prepoznal je hišo, povedal njeno domače ime in priimek današnjega lastnika. Pri hiši, ki stoji samo nekaj deset metrov stran od njegovega doma, se po domače pravi pri Luku. V isti sapi je še povedal, da na tem posestvu danes živi Stanka Stare, ki ima sorodnike v Ameriki. Na obisku pri njej sva ji pokazala sliko in izvedela, da je stara gospa, ki sedi pred hišo, njena stara mati Frančiška Rahonc, ki je v visoki starosti umrla leta 1969. Ob zaključku daljšega klepeta naju je napotila še k Pavli Štraus, ki je pred leti živela v Ameriki pri njihovih

Potomci tretje in četrte generacije Rahoncev, ki danes živijo v Ameriki, so si z zanimanjem ogledali današnjo hišo pri Luku v Srednjih Bitnjah; 2013. (foto: Peter Pipp)

sorodnikih, sedaj pa živi v Ljubljani. Od nje sem izvedel celotno zgodbo ameriških izseljencev. Dodatno me je presenetila s podatkom, da je pristna Ločanka, z dekliškim priimkom Homan. Kasneje se je njena družina preselila na elektrarno ob Selški Sori in nato v Blaževo ulico. Klobčič uganke se je začel hitro odvijati, v nekaj minutah sem izvedel zanimive podrobnosti iz časa, ko je nastala slika Pavla Bozovičarja.

Kako je risba našla pot v Ameriko?

V začetku 20. stoletja je Evropo zajelo veliko pomanjkanje. Ljudje so se začeli množično odseljevati v obljubljeni deželo Ameriko. Pisalo se je leto 1913, ko se je v Evropi že čutilo pomanjkanje in so preprosti ljudje videli rešitev le v daljni Ameriki. S trebuhom za kruhom je šel tja tudi Lukov France, iz Srednjih Bitenj, doma pa pustil ženo Frančiško ter hčere Kristino, Pavlo in Julko ter sina Cirila. Obljubil jim je, da bodo kmalu prišli za njim, samo da najde redno zaposlitev v rudniku in si finančno opomore. Zaradi 1. svetovne vojne je povabilo prišlo šele leta 1920; prva se je leta 1921 odzvala hči Kristina, kmalu za njo še sin Ciril. Žena Frančiška s hčerkama Pavlo in Julko ni želela v Ameriko in so za vedno ostale doma. Hči Kristina Rahonc, poročena Mehle, je svoj nekdanji dom prvič obiskala šele po 34. letih (leta 1955). Na obisku pri svojcih je ostala tri mesece in ob vrnitvi v Ameriko s seboj odnesla tudi najdražje darilo sestre Julke, sliko rojstne hiše z materjo v ospredju. Sliko danes hrani njen vnuk Pat Mehle, ki živi v Rock Springsu, v ameriški državi Wyoming, v mestu, kjer so pokopani njegovi sorodniki Kristina, Vili in Ciril. Njegova prababica Frančiška pa je svoje zadnje počivališče našla leta 1969 na žabniškem pokopališču.

Kdo je sliko naročil pri Pavlu Bozovičarju?

Ko smo razvozljali, za katero hišo gre, se je začelo postavljati novo vprašanje – kdo je naročil sliko pri slikarju Bozovičarju. Sprva je prevladalo mnenje, naj bi sliko narisal na pisno prošnjo brata Tineta, ki je v tistem času živel v Ameriki. Sklepal sem, da so taka poznanstva med ameriški Slovenci, ki so živeli v Rock Springsu, pripeljala tudi do omenjenega naročila. Šele čez nekaj časa, in po podrobnejšem poizvedovanju pri gospe Štravs, sem ugotovil, da ni bilo tako in da je sliko Lukove hiše (v Srednjih Bitnjah 33) naročila Katarinina sestra Julka. Sliko rojstne hiše ji je želela podariti ob njenem prvem obisku v domovini. Julka, ki je ostala doma, se je poročila z Janezom Homanom – Pahovčevim iz Podpulferce, ki je slikarja Bozovičarja osebno dobro poznal, saj sta bila v mladosti sosedata. Z gotovostjo zato lahko trdim, da sta sliko pri Bozovičarju naročila Janez in Julka Homan. Izdelana in okvirjena slika je tako čakala na Julkino sestro Kristino, ki je po dolgih letih načrtovala obisk v domovini.

Namesto zaključka

Uganka okoli hiše in slike iz Amerike je bila tako rešena. Čeprav hiše ni več, so se vnuki in drugo sorodstvo, ko so bili prvič na obisku v domovini svojih prednikov, prepričali, da je na njenih temeljih zrasel nov dom, v katerem danes prebiva družina Stare. Četrta in peta generacija »Rahoncev«, ki danes živita in delata v Ameriki, sta lahko ponosni na svoje korenine. Prepričan sem, da so ob povratku v Ameriko odnesli s seboj lepe spomine na prijazne ljudi in čudovito domovino njihovih prednikov. Ko sem lani poleti v Škofji Loki spraševal ameriške izseljence o njihovih vtisih, so mi vsi v en glas zatrjevali, da si niti v sanjah niso predstavljali, da je Slovenija tako lepa. Obiskali so vse naše najlepše kraje, še posebej jih je presenetilo povabilo in sprejem pri predsedniku Borutu Pahorju in Josephu Mussomeliju, ameriškem ambasadorju v Sloveniji. Najlepši sprejem, kot so zatrjili v en glas, so doživeli na Suhi in v Škofji Loki, kjer sta jih sprejela župan mag. Miha Ješe in že dobri znanec Toma Harkina ter njegov sorodnik Vinko Brelih.

Ob slovesu mi je eden od njih izrekel naslednjo misel: »Ko se v ljubljanskem hotelu, kjer bivamo, pogovarjamo o naših vtisih s prvega obiska v Sloveniji, se vsi sprašujemo – le kaj je gnalo naše prednike, da so za vedno zapustili to čudovito deželo?«

Vinko Brelih, ameriški senator Tom Harkin in škofjeloški župan mag. Miha Ješe na Suhi pri Škofji Loki, poleti 2013. (foto: Peter Pipp)

Iz mojega prijateljstva s Tonetom Logondrom

Leta 2012 smo se na srečanju na gimnaziji spomnili 80. letnice rojstva akademskega kiparja Toneta Logondra. Presenečen sem bil, ko sem videl, koliko prijateljev in občudovalcev je imel. Nekaterih sploh nisem poznal in vedel zanje. Na tem mestu bi rad povedal nekaj dogodkov iz najinega prijateljstva.

Fortunov rod je prišel na pevski grunt v začetku 19. stoletja. Tone je hišni arhiv hranil od druge polovice 18. stoletja naprej. Spominjal se je, da je bila na hišnih »bangerjih« še stara letnica. Obžaloval je, da so pozneje kamniti portal razbili in spremenili vežna vrata. V arhivu sem našel podatek, da so se prej pisali Berčič. Helena Berčič si je na začetku 19. stoletja primožila priimek Logonder. Hišni arhiv je Tone podaril loškemu arhivu, češ da bo tam najboljše shranjen.

Tone Logonder, Jurij in Agata, bron, 87 x 122 x 110 cm, 1969. (foto: Tomaž Lunder)

Domače hišno ime Logondrovih je bilo Pri F(o)rtunu. F(o)rtunovci so bili v sorodu z Jergi, Jerguci. V obeh rodovih so dosegali visoka leta, nad 90 let. Tonetov ded je bil star okrog 98 let. Tudi Tona, Tonetova mati, je umrla v 90. letu. Zanimivo bi bilo slediti rod z antropološkega vidika. Večinoma so bili koščene postave. Mati Tona je bila bolj zajetna, vendar tudi v poznih letih le z letom primerno sapo.

V Tonetovi mladosti je bilo na gruntu še vse po starem. Pred hišo je stal oreh ali neko drugo visoko drevo.

Takoj naprej od vrat so bili v podaljšku strehe, kot pod nekakšnim plaščem, svinjaki z veliko gnojnično lužo in straniščem na kolih. Ko je pozneje gospodaril Tonetov stric Jože, je svinjake in oreh podrl, lužo pa izsušil.

Tonetovo rojstno hišo in okolico sem spoznal, ko sem z očetom prihajal v Pevno. Moj oče je popravljajl kmečke ure. Lastnik Logondrovega grunta je bil takrat še vedno oče Jernač. Pri 95 letih je še veselo sekal drva. Otroci Jože, Johana, Mina in Tona s Tonetom, že vsi v poznih zrelih letih, so čakali, kdaj bo »dal čez«. Tone je bil nezakonski. Končno se je Jernač le odločil in grunt prepisal sinu Jožetu in ta se je potem lahko poročil. Jožetu so na gruntu ostale še tri samske ženske z nezakonskim otrokom. Ko so »delali pisma«, je bil stari že bolj za pečjo in ga niso pripeljali v Loko na sodišče, da bi se podpisal. Moj oče pa je imel pri »gruntnih bukvah« pravico overitve podpisa na domu. Čudno, da nas je ata vzel vse s seboj. Ata je Jernaču posodil očala, vendar se je ta podpisal kar brez njih. »Šrifto« mu je potegnilo malo navzgor. Rekel je, da je imel v šoli pisavo zmeraj »sehr gut«. Tega nisem razumel, oče pa se je nasmehnil in ga pohvalil. Enkrat med tednom je prišla Johana k nam s prošnjo, da bi prišli v nedeljo spet k njim, da bi jim bili v pomoč, ko si bodo delili premičnine. Našo mamo je prosila, da bi ji bila v zaslombo pri »čpinah«, delitvi posodja, kjer so si še nekaj obetale. Takega obiska pa ata kot strogi sodni uradnik ni dopustil, čeprav je šlo za domače izvensodne zadeve. Kadar smo prišli k njim, so nas postregli s hruševu vodo. Jaz je nisem maral, ker je bila preveč zabeljena z muhami. Kruha pa v tistih povojnih letih tudi na kmetih niso mogli ponuditi. Svetili so si še s petrolejko. Spominjam se, da je Tone pod stenj zaprl muho. Ta je pri svetenju brenčala v tistem predpecku. Iz tega časa se bolj kot Toneta spominjam makete velike lokomotive, ki jo je izdelal, ko je hodil v Ljubljano na šolo za umetno obrt. Manjkale so ji baterije in žarnice, saj so bile predrage. Lokomotivo je imel pod klopjo v hiši. Kar v hiši za vrati so imeli tudi ponk, »virštat«, skobeljnik.

Kmalu po Jožetovem prevzemu kmetije so ženske odšle od doma. Dobile so njive na Peščenem hribu, gozd nad Pevnom in malovredno gmajno v Soteski. Šle so »osebenkovat« v Kalanušarjevo bajto nad Potokom. Zaradi tiste njive in gmajne sta imela Tone in njegova mati vedno težave, obdavčena sta bila kot donosna posestnika. Naprej so živeli spet od kmetije, živino so nastanili pri Korošču. K Fortunovim sem rad zahajal. Tudi hruševa voda z muhami mi je ostala v lepem spominu. Kar revež ima, to lahko ponudi. V spominu mi je ostala stara beseda zaslomba. Kadar se je spomnim, ali jo slišim, dobim asociacijo na Fortunove ženske. Zanimivi so bili tudi pogovori o medvojnem Pevnu, ko jih je esesovec Luther (ali Kinkelen) hotel vse postreliti, vas pa požgati. Če se prav spominjam, je dogodek popisana v Loških razgledih 38.

Po odhodu iz Pevna se je za Logondrove začela kalvarija z »garami« iz Fare na pevenske njive in nazaj. Da bi dokazale, da gospodarijo na svoje, jim je težje tovore s konjem pripeljal Klamfar in ne brat Jože. Večinoma so vse vozile samotěž, kot v starih romanih, ali na slikah. Če so šle čez Pšenhrib (Peščeni hrib), se je klanec

začel že za Jamnikovim podom. Če so šle na Moškrin, je bil klanec nazaj grede pri Mrušču. Včasih so mi ponosno povedale, da jim je »gare« potiskal sam gospod ljubljanski sodnik in bivši predsednik loškega sodišča Jože Kobal, ko se je vračal z Moškriina, kjer si je izbral ženo. Ljudje so jih poznali in jim pomagali. Tona je v svoji preproščini opravljala največ kmečka dela, Mina je svetila in »lonala« pri mrličih, Johanca je vodila gospodarstvo in je bila najbolj komunikativna. Za prodajo je pridelala tudi kakšna semena. Mina in Johanca sta bili tudi cerkveni pevki na Fari in pri kapucinih. Mina je imela še podolgovate, »ta mačje špegle« (očala). Ko sem že sam prepeval pri kapucinih, se jih še malo spominjam, kako sta se z očali pripravljali na petje. Glasov pa nisem nikoli slišal. Bili sta drobna kamenčka v mozaiku. S svojo arhaičnostjo so bile vredne Tonetovega spomina v ženah s pledom in z ruto. Vredne bi bile tudi literarne obdelave. Škoda, da jih nismo posneli v tisti počasni, meketajoči, skoraj jokajoči govorici in s starim pravilnim izrazoslovjem, ki nam je danes že nepoznano. Posebno Johana je znala tako zanimivo pripovedovati. V Pevnu sem bil pozneje še nekajkrat, ko je mama učila Jožetovega sina Francija; bilo je že precej drugače.

Pevenske njive so postale slavne, ko je muzejski ravnatelj Andrej Pavlovec organiziral Groharjevo slikarsko kolonijo. Med drugimi je povabil tudi škotskega slikarja, pisal se je John Mc Lellan. Ta se je kot pravi Škot zmotil za dva meseca in je prišel v Loko že konec junija, namesto v avgustu. Na kolonijske stroške smo ga obdržali v Kroni do začetka kolonije. Kot krajinar se je takoj napatil v loško okolico in zanimivo – izbral si je podobna stojišča, kot včasih naši impresionisti. Znašel se je tudi na Fortunovih njivah pod Pevnom. Tam ga je srečala Fortunova Johanca, ko je ravno postavil slikarsko stojalo in se zazrl proti Križni Gori, v Matjaževo dolino. Vprašala ga je: »Gospod, a malo slikate?« Odgovora ni bilo. Pomislila je: »Malo starejši je, mogoče že slabše sliši.« Vprašala ga je še enkrat. Potem se je mož le obrnil in rekel: »Jaz sem Škot.« Nekaj časa sta bila spet tiho. Potem je slikar spregovoril: »Sprechen sie Deutsch?« Johanca je skromno pripomnila: »Nur wenig.« Škot je bil še krajši: »Ich auch.« Pa sta bila dogovorjena. Ni pa znal tako lepo naslikati Matjaževe dolince kot naš Tone, je povedala Johana.

Pozneje, Tone je bil verjetno že v Ljubljani na šoli za umetno obrt ali celo na akademiji, ga je moja mama prosila, naj ji naslika štiri letne čase, kot učni pripomoček za prvi razred. Mama je bila ponosna nanj, saj je bil eden njenih prvih učencev, ko je leta 1939 prišla v Loko iz »Urwalda«, kot so rekli Kozjanskemu. Kar na rjav »pak papir« je z vodenimi barvami v kvadratna polja naslikal pomlad, spodaj poletje, desno jesen in spodaj zimo. V spominu so mi ostali rumeni snopi, modro nebo, zelena trava in bel sneg. Ko so mamu vrgli iz šole, je skromno podobo odnesla za spomin. Pozneje sem se dvakrat selil, ostal je le spomin na Tonetovo prvo »javno« naročilo.

S Tonetom sva se spet srečala leta 1959 ali 1960, ko smo bili pri Pavlovčevi gimnazijski umetnostni zgodovini gostje v Tonetovem ateljeju na gradu. Muzejski ravnatelj in gimnazijski profesor Andrej Pavlovec je Tonetu, ko so z gradu odšli

zaporniki in je v njem zaživel Loški muzej, omogočil, da si je tam uredil atelje in to kar v bivši kuhinji. Glino je imel v velikih betonskih koritih za pomivanje posode. Pozneje se je na gradu, zaradi muzealskih sprememb in bifeja, še nekajkrat selil. Najslabše se mu je godilo, ko je gostilničar pred vrata ateljeja postavil nogometne avtomate, na katere je mladina »nabijala« podnevi in ponoči. Za njegove pritožbe se ni nihče zmenil, enostavno so mu dali vedeti, naj gre drugam.

Tone se je dobro razumel s starološkim župnikom dr. Veiderjem. Zanj je naredil Sveto družino, skoraj v naravni velikosti. Škoda, da sem pozabil, kdo je bil model. Še bolje sta se razumela z naslednikom, župnikom Stankom Hribškom. Ta je kmalu spregledal Tonetovo stanje – brez znatnih in stalnih dohodkov, s »hipoteko« treh žensk, vajenih le kmečkega dela in življenja. Okrog leta 1965 ali 1966 je Tonetu prodal staro župnijsko drvarnico, ki je bila dovolj velika. Tone je ohranil gabarit in strešni stol ter postopoma spodzidoval stene. Koliko popoldnefov smo zidali: Štajnbirtov Pavle, Budnarjev Vinko, sosed Kupčaver, ki se je edini malo spoznal na »stroko«, in jaz. Včasih so pomagali meni neznani Tonetovi prijatelji, alpinisti in člani GRS. Prav takrat so delali vodohran na Prifarškem Kamnitniku. Razstreljene skale so letele do kasarniške ograje. Tone se je s pomočjo alpinistov in planincev spoznal s komandantom kasarne, ki mu je dovolil obhode okrog ograje. Nabrane kupčke kamenja mu je domov zastonj zvozil komunalni traktorist. Nekaj skal smo nakopali kar v gruntu, od starih nagrobnikov. Severni del stavbe je namenil za atelje, ta prostor je bil višji od ostalega. Južni del stavbe je rezerviral za stanovanje, kamor so se pozneje preselile mama in teti. Da bi rešil vprašanje živine v najetem hlevu, je zanj adaptiral srednji del stavbe. Ko je bil prvi del, atelje v grobem gotov, je umrla teta Mina. Na mrtvaški oder jo je dal kar v nedodelani atelje. Vsaj odnesli so jo iz »svojege«.

Pri »bajti« je Tone delal vse sam. Popoldne smo mu pomagali. Mati Tona je s cizo hodila po jedačo in pijačo. V svoji preproščini si ni mogla zapomniti imena vina. Po trikrat je prišla nazaj vprašat, ali naj kupi »cvečk«. Potem je bil Tone že hud in ji je naročil naj samo zamenja steklenice, saj na njih vse piše. Johanca je pa rekla: »Kar naj bo malo siten, saj je bil ves dan tako delaven in priden.«

V atelje sem rad zahajal, saj smo bili skupni prijatelji zanimivi ljudje. Vesel sem bil, kadar sem naletel na Iveta (Šubica). Tone ga je zelo spoštoval, saj mu je veliko pomagal in svetoval. Nekateri Tonetovi reliefi so njegova zamisel. Precej preglavic sta Tonetu povzročila kipa Agate in Jurija. V muzeju si je Tone sposodil suknjič in ga oblačil Juriju (Vinku Hafnerju). Brez suknjiča ali z njim, vedno je bilo nekaj narobe in je nekaj manjkalo. Ive je Toneta poslal k materi po »žnidarsk« meter. Kot krojač je premeril Jurija. Potem je zgrabil ogromno kepo ilovice in jo nabil Juriju na hrbet. »Tone, zdaj pa razmaži!«

Toneta se je dalo obiskati tudi ponoči. Včasih je delal do jutra, potem pa je šel na kakšen grič gledat sončni vzhod. Tudi ob prazniku vseh svetih je ponoči delal na pokopališčih. Takrat so nekateri že pred praznikom prižigali sveče. Ko se je stemnilo, so odšli. Tone je pobral sveče in jih znosil na grob, kjer je delal. Vso

noč je imel dobro svetlobo, sveče pa so lepo gorele v čast vsem vernim dušam. Zjutraj je bil gotov, brez opazovalcev in priganjalcev.

V Logondrov atelje so prihajali različni obiskovalci. Prišel je tudi Kržajucu Tine (bivši lokalni politični veljak Tine Kalan). Znan je bil kot nasprotnik kulture in »škricev«, na začetku tudi meni. Tone je že dalj časa delal osnutke za Groharjev kip. Groharjev lik mu je bil vse življenje blizu. Ko je Tine videl miniaturno plastiko, je vprašal, kam bo namenjena. Tone mu je razložil, da bi tak kip v nadnaravni velikosti sodil v Sorico, pa mu je Tine dejal, da bo prvi proti takšni postavitvi. Tone je brez besed odšel do vrat, jih na stežaj odprl in rekel: »Sedaj pa najraje vidim, če greš.« Tine je odšel brez besed, nista pa gojila zamere. Še večkrat je prišel, a sta govorila o drugih stvareh, saj sta bila oba Prifarca. Pozneje Tone ni bil več tako potrpežljiv. Takšne izkušnje so mu zagrenile marsikateri trenutek, tudi ob otvoritvi spomenika v Sorici.

Potem se je Tone oženil. Za nas se v ateljeju ni nič spremenilo. Materi in Johanci je še naprej pomagal pripravljati krmo za kravo. Gare so za ženski postale pretežke, Tone pa tudi ni utegnil vsak trenutek na njivo. Ko je delo z živino v celoti padlo na njegova ramena, so kravo prodali. Takrat je bil Tone pijan, kot v kakšnem romanu mi je kazal vrv »driklc« in kar naprej razlagal, da bo spomladi spet »naštimal« kravo. Prišla je pomlad, vendar ne več za Tonetovo živino. Fortunov podgrunt se je zaključil. Hudo mu je bilo, saj je bila tudi domačija, dedov grunt v Pevnu, takrat že zapisana propadu, kar je lahko le nemo opazoval.

Ko sem se tudi sam oženil in kupil hišo, mi je Tone »ure« vrnil. Delavci so vedeli, da sem brez denarja, zato nisem mogel dobiti nobenega. Ko sem prvemu vse plačal, čeprav so »ceraherji« prav takrat podražili tarifo, sem jih imel zadosti. Takrat mi je Tone pomagal pri najgrših delih, tudi takšnih, ki so morala biti narejena »čez noč«. Zameril bi mi, če bi ga vprašal za račun.

Zadnja leta pred njegovo smrtjo sva se s Tonetom manj videvala. Zadeli so me prometna nesreča, boleznii in smrt dveh domačih. Tone si je privoščil kakšen kozarček in si pridobil še kakšnega prijatelja. Po hramčkih mu pa nisem sledil. Bil je vesel mojega magisterija. Dogovorila sva se, da bova buteljko popila kar pri meni. Rad je med urami, ko je imel prosto in je vodil dijake na razstave, prihajal k meni v službo. Pripravil sem buteljko belega. Malo pred materino smrtjo se je oglasil, videl sem, da ne bova pila. Tone je bil zaskrbljen, mama je bila na Golniku, slaba, imela je pljučnico. Povedali so mu po medicinsko, da je gospa stabilna in boljša, zato jo lahko vzame domov. Videl sem Tonetovo stisko. Svetoval sem mu, naj poišče kakšnega svojega dohtarskega planinca pri GRS. Res je mama potem umrla na Golniku, kropil sem jo v Lipici. Opravičil sem se mu, ker nisem mogel na pogreb, saj sem moral na neko pot. Ni mi zameril. Dejal je: «Deset bo pogrebcev, drugi bodo firbci.»

Še isto poletje je odšel tudi sam. Njegov pogreb je bil živo nasprotje Groharjevemu. Ivana je pokopala peščica prijateljev, tu pa je bilo ogromno pogrebcev. Dež je lil po dežnikih. Pogreb je bil cerkven, čeprav se z gospodom

dekanom kot soseda nista razumela. Nekoč je šel Tone v grobosti predaleč. Na prigovarjanje prijateljev se je gospod dekan omehčal in ga brez besed pokopal, saj se Tone ni nikoli zapisal drugam kot v krstno knjigo. Lepo mu je govoril nekdo od planincev oziroma GRS, ali kar koli je že bil. Ostala dva govornika pa bi Tone napodil, če bi bil živ. Šentflorjanski teater, ki so ga Tonetu večkrat zaigrali, je bil končan.

Kot človek je bil Tone dobičina, obenem pa tragična in družbeno zaznamovana osebnost. Mati Tona mi je pripovedovala, kako mu je pripravila malico za šolo. Pojedli so mu jo gruntarski otroci. Pozneje je Tone na krivice bolj grobo reagiral. Primerjal je svojo usodo z Groharjevo. Tudi nosil se je podobno kot Ivan, Groharjev lik ga je preganjal in zaposloval vse življenje. Zbiral je podatke o Groharju, kje je slikal, kje je na Fari bival. Od takrat že ostarele Neže, ki je bila Ivanu model za angelčka, je želel pridobiti neko Groharjevo mladostno delo. Neža je rekla o Groharju: »Saj bi ga bila še vzela, vendar se je Ivan pozneje v svetu pokvaril.« Tone se je pogosto otepal z materialnimi problemi, nekaj časa so ga celo rubili. Nekaterim življenje gladko teče, Tonetu se je zatikalo na hrapavi poti.

Toneta kot umetnika ne bi rad sodil. To bodo nekoč storili drugi, mlajši. Umetniška pot je vedno tudi odraz življenjske poti. Vedno je moral »trdno stati inu obstati« in biti realist. Na fasadi škofjeloške banke v Šolski ulici se je poskušal v bolj abstraktnem reliefu. Kadar je šel čez svoj realizem, je tuje vplive preočito kazal. Na akademiji bi rad študiral slikarstvo, pa sta se z Jakcem nekaj razšla, zato je presedlal na kiparstvo. Po tehnični plati je bil strokovnjak in je drugim kiparjem večkrat pomagal pri velikih projektih, na akademiji tudi obema Kalinoma. Najbolj je cenil Franciška (Smrduja) in Jaka (Savinška). Pri reliefih se pozna Šubičev vpliv, zelo ga je upošteval in spoštoval. Slikarstvo mu je ostalo v krvi, kakšnega posebnega stila pa ni razvil. Večkrat smo bili v ateljeju tudi kritični. Pri nagrobnikih se je kazal vpliv Botticellija. Tone si je pri Pavlovcu v Loškem muzeju večkrat sposodil kakšno monografijo. Ko smo pohvalili njegov kip Ažbeta, pokritizirali pa Groharja, tistega za Dolencem v Groharjevem naselju, je dejal: »Vsak dan ni nedelja.« Tone je bil odličen portretist. Nekatero male plastike in osnutki so bili prav domiselni, čeprav so šli redko čez praktično namembnost. Mislim pa, da so najboljše njegove variante kmečkih žena. Prestavljajo me nazaj v čas treh Tonetu dragih žensk iz Pevna, pa vse do tlačanov, pevenskih lovcev in puntarjev. Čas bo najbolje pokazal, kaj je Tone bil, koliko in kako smo ga razumeli in kako ga bodo razumeli prihodnji rodovi. Midva sva bila prijatelja, ne pa strokovnjaka in umetnika.

P. S.

Tonetovim prijateljem pa sporočam, da je na loškem gradu, verjetno v enem od kletnih prostorov, še precej njegove zapuščine, razni osnutki, negativni, izpitni izdelki z akademije, česar mnogi ne vedo.

Meditacija ob postavitvi spomenika dr. Tinetu Debeljaku

(Škofja Loka, 25. 11. 2003. Ob stoletnici njegovega rojstva)¹

Debeljakovo obeležje v Aleji zaslužnih Ločanov ima na kamnitem podstavku iz škofjeloškega Kamnitnika črno solzo iz argentinske Lome Negre.

(foto: Alojzij Pavel Florjančič)

Že od nekdaj je znano, in to ne samo zgodovinarjem, da je narod, ali le neka družba ali skupnost, prej ali slej – a vedno – moral nositi posledice, plačati, kadar je hotel živeti zgolj sedanjost. Kadar je hotel živeti brez spomina. Kadar ni hotel ali mogel videti, da je *preteklost* tista, ki je rodila sedanjost, da je *preteklost* mati sedanjosti, tiste, ki je potem mati prihodnosti.

Stari Cicero ni razmišljal o »kolektivnem spominu« in podobnem, ampak je preprosto ponavljal, da »ne vedeti za dogodke, ki so se zgodili pred tvojim rojstvom, pomeni za vedno ostati otrok, biti nedozorel, in kaj bi bilo človeško življenje, če nas spomin ne bi mogel povezati s preteklostjo« – naš Slomšek, »slovenski Cicero«, kakor so mu pravili, pa je šel še korak dlje: opozarjal je, da »kdor svojih slavnih prednikov ne časti, njihov vrli naslednik biti ne zasluži«, še več: »Pometi starih junakov slavo in si pripravil mlajšim pogin.«

Zavest o življenjski pomembnosti spomina.

1 Razmišljanje objavljamo v spomin ob letošnji 110-letnici rojstva dr. Tinetu Debeljaka.

V teh dneh se spominjamo Tineta Debeljaka, vélikega sina Škofje Loke, starodavnega mesta, ki je dalo našemu narodu vrsto velikih mož. Proslavljamo stoletnico rojstva človeka, ki ga je življenjska pot peljala iz rojstnega mesta v Ljubljano, na Češko, Poljsko, po Jugoslaviji ... nato pa – pač tragika naše polpretekle zgodovine – v begunstvo, pravzaprav v samoizgnanstvo. Proslavljamo človeka, ki ga je življenjska pot peljala preko Rima čez morje, človeka, ki pa je vedno – naj je živel pod severnimi ali južnimi zvezdami, naj je govoril in pisal v materinem ali tujih jezikih – čutil, kje so njegove korenine.

Dr. Tine Debeljak se je rodil v Škofji Loki, 27. aprila 1903, se tu šolal, gimnazijo končal v Škofovih zavodih v Šentvidu, slovensko in slovansko književnost študiral na univerzi v Ljubljani, Pragi in Krakovu – tam je bil lektor za slovenski jezik – se vrnil v Jugoslavijo, bil profesor v Črni gori, potem pa se ustalil v Ljubljani, kjer se je začelo njegovo plodovito delo: pisanje literarno-zgodovinskih študij, prevajanje zlasti iz slovanskih jezikov, ki jih je vse obvladal, in – ker je bil kulturni urednik *Slovenca*, takrat najbolj razširjenega slovenskega dnevnika – objavlanje člankov in kritik predvsem leposlovnih del. Vse to do maja 1945, do odhoda v emigracijo. Avstrijska, pozneje italijanska begunska taborišča in naposled pa Rim so bile naslednje postaje, dokler ni leta 1948 odplul v Argentino ter tam 20. januarja 1989 v svojem 85. letu zatisnil oči.

V njegovi Škofji Loki se letos klanjamo njegovemu spominu. Vendar tako kot besede slavja bodo to besede hvaležnosti za njegovo veliko opravljeno delo. Njegov življenjski opus je tako obširen in raznovrsten, da se zdi skoraj nepregleden. Šele popolna bibliografija bi prikazala celotno podobo njegovega ustvarjanja. Slavist in literarni kritik Alojzij Geržinič je v Buenos Airesu (1954) pri Slovenski kulturni akciji, na večeru, posvečenem Debeljaku ob pregledu njegovega dela, dejal, da je v naši literarni zgodovini treba iskati nazaj prav do Levstika, da dobimo tak primer mnogostranske nadarjenosti, hkrati pa tudi prizadevanja na raznih področjih.

Že od časa slovenske osamosvojitve je o Debeljaku v matici marsikaj odkrito, objavljeno in povedano. Mislimo na spominsko ploščo, ki so mu jo v Škofji Loki pred leti vzdali na rojstno hišo. (Ob tisti priložnosti nam je prišlo na misel, da je o tem našem literarnem zgodovinarju, prevajalcu, pesniku, do leta 1990 slišalo več Argentinecev pa tudi Poljakov, Italijanov, Slovakov, Hrvatov ... kakor pa rojakov v domovini. Bila so pač leta ukazanega molka ...) Mislimo na pred kratkim v matici natisnjeno zbirko njegovih pesmi, na simpozije o njem, na razstavo njegovih del v Narodni in univerzitetni knjižnici in podobno – in vendar ... še dolgo ne bo odkrita resnična podoba tega našega vélikega moža. A bomo vsaj mogli prebirati njegovo poezijo in prozo, analizirati njegove študije ali spomine na naše besedne umetnike – ko je pisal o Kosovelu, Preglju, Finžgarju, Novačanu, Majcnu, Balantiču, Hribovšku in mnogih drugih.

Debeljak – prevajalec. Prevajal je poljske pripovednike, še posebej pa poljske in druge slovanske pesnike: Mickiewicza, Slowackega, Kasprowicza, Puškina,

Ševčenko, Macha, Erbena, a tudi odlomke iz *Cida* in poezij Camõesa. Poslovenil je tudi Madáchovo *Človeško tragedijo*, za kar je prejel odlikovanje madžarskega Penkluba. Komparativne študije teh prevodov bodo za vedno pričale o njegovem mojstrstvu.

Že v emigraciji je prevajal *Božansko komedijo*, v hvaležen poklon in nekako v oddolžitev Argentini, ki mu je gostoljubno ponudila zatočišče, pa je poslovenil *Martina Fierra*, najbolj znamenito argentinsko pesnitev, delo Joséja Hernándeza. Debeljak je bil poleg tega tudi urednik, publicist, glavni sotrudnik *Svobodne Slovenije* – štirideset let je bil sourednik tednika pa tudi *Zbornikov Svobodne Slovenije*, v katerih je objavil na desetine razprav – knjižni urednik izdaj Slovenske kulturne akcije, osrednje organizacije slovenskih ustvarjalcev v svetu, katere so-ustanovitelj je bil in dolga leta njen predsednik, stalni sotrudnik *Meddobja*, hkrati pa sodelavec tudi pri tujih revijah in zbornikih, zlasti poljskih in hrvaških – kdo bi mogel že samo pregledati celotno delo, kaj šele ga dokončno ovrednotiti! Bil je tudi mentor mladim literatom, profesor, zgodovinar – brez dvoma ena naših velikih osebnosti. Ne samo v emigraciji. Kakšno bogato dediščino misli in zamisli je zapustil celotnemu našemu narodu ta naš književnik, že pred vojno v Jugoslaviji odlikovan z redom sv. Save, član Pen kluba, član Mednarodne Svobodne Akademije v Parizu (Académie Internationale libre des sciences et des lettres), član Accademiae euro-africanae (della Euro-african Foundation), prejemnik vrste poljskih odličij, med katerimi izstopa, v imenu emigrantske poljske vlade v Londonu mu dan, oficirski zlati križ reda *Poloniae Restitutae*.

Nekaterim med nami je bilo dano skoraj petdeset let živeti v njegovi bližini. Najprej doma, v Sloveniji, potem v Rimu in naposled štirideset let v Buenos Airesu. Dano nam je bilo spremljati njegovo delo, še bolj pa, in to od blizu, opazovati njegov človeški lik. In v čem smo lahko odkrivali njegovo veličino?

Navduševal je mlade pisce, mnogim dajal možnosti, da prvič stopijo pred bralce. Debeljak ni ustvaril Balantiča niti ne od Balantiča manj pomembne besedne ustvarjalce, a mnoge je odkril, jih vzpodbujal, jim pomagal rasti, pozneje pa bil tudi prvi, ki jim je za vedno dal mesto v zgodovini naše književnosti. Že samo zaradi tega bo za vedno zapisan v naši zgodovini. Ta, ki piše te vrstice, ne bo nikoli pozabil, kako ga je Debeljak – kulturni urednik *Slovenca*, najbolj razširjenega dnevnika – povabil, tako rekoč še dijaka, na intervju. Objavil je kritiko mojega romana, prav on pa je bil tudi eden tistih v žiriji, ki so predlagali, da je mladi pisatelj prejel literarno Prešernovo nagrado mesta Ljubljane. Kak zagon mlademu literatu za delo naprej! Predstavil mu je Preglja, druge starejše literature, odprl mu je vrata v *Dom in svet*, katerega urednik je bil, in še leto pred odhodom v tujino podprl predlog Narta Velikonje, predsednika Zimske pomoči, ki je načrtovala veličasten zbornik, da je mogel tudi mladi pisatelj, poleg Velikonje in Debeljaka, kulturnega urednika *Slovenca*, ter Božidarja Borka, kulturnega urednika liberalnega Jutra, sodelovati pri snovanju te knjige. Levji delež pri tej monumentalni izdaji, o kateri bodo še spregovorili zgodovinarji – 110 književnikov, mislecev in

znanstvenikov je sodelovalo, in s tem pokazalo, da se ne strinja s kulturnim molkom, zapovedanim od partije – je imel prav on.

Debeljak – človek neizmernih energij, novih zamisli, načrtov. Že prva knjiga politične emigracije – leta 1946 v Rimu izdan *Koledarček slovenskih emigrantov* – je bilo njegovo delo. In takoj po prihodu na obalo Srebrne reke – Río de la Plata – pisanje, ustvarjanje pogojev za kulturno delovanje. Sprva čistilec steklenic v neki farmacevtski tovarni, nato skladiščni uradnik v tovarni cementa, v 300 km od argentinske prestolnice oddaljeni Olavariji, naposled pa le v Buenos Airesu – kjerkoli je bil, je nosil s seboj nove pobude, povsod je sejal življenje.

Še posebej ga seveda označuje njegovo lastno literarno delo: veličastna *Velika črna maša za pobite Slovence*, pesnitev, ki poje o vojni, revoluciji, zlasti pa o strahotnem koncu že po vojni pobitih domobrancev. O tej pesnitvi, ki je izšla leta 1949 kot prva knjiga politične emigracije v Argentini, je bilo že mnogokrat rečeno, da predstavlja najbolj obsežno narodnostno in religiozno slovensko pesnitev. Njena vrednost je v religioznem vzdušju, ki bralca prevzame, v bohotno se prelivajočih različnih ritmih, prisposodobah in opisih pa tudi – kar je bilo emigrantom stalno pričujoče – v »še vedno žgoči aktualnosti«. Ni čudno, da se je ob fragmentih iz te pesnitve ustavil tako skladatelj v emigraciji kakor – po demokratizaciji Slovenije – v matici živeči glasbenik.

Debeljak se je že kmalu po odhodu v tujino začutil poklicanega, da opeva trpljenje svojega naroda v času revolucije, vetrinjske tragedije, povojnega holokavsta pa tudi tavanja po svetu. Postal je bard svojega ljudstva. Že po begunskih taboriščih je pel žalostinke, povezoval pa je svojo in svojih rojakov usodo tudi z našimi starimi miti ... Sodobno pesem o *Lepi Vidi* je – na primer – pisal na ladji, ko ga je ta že peljala preko oceana, preprosto pesem, ki se začne z verzi »*Lepa Vida je pri morju stala ... / pesmi pela ... brat v vodó jo pahne ... / zamorska ladja mimo pripeljala ...*« in se konča z udanostjo v usodo: »*...v vetru jok zapuščenega otročiča – / Lepa Vida gre na tuje / dojit španskega kraljiča ...*« Sledile so vedno nove žalostinke, največkrat zapete v slogu starozaveznega psalmista, ki je tožil o sebi in rojakih, ki so ob rekah Babilona sedeli in jokali, ko so se spominjali Siona ... Predvsem pa sta mu bila pred očmi pesnika poljske romantične emigracije Mickiewicz in Slowacki, ki sta v začetku 19. stoletja morala zapustiti Poljsko, oba kot pevca in preroka ustvarjala in tudi umrla v izgnanstvu. Zlasti

Zorko Simčič in dr. Tine Debeljak okoli leta 1952.

Velika črna maša se zdi nekak verzificiran pendant Mickiewiczzevi *Knjigi poljskega naroda in poljskega romarstva*. Tudi prerok Jeremija mu je bil blizu. Debeljak res ni kakor Jeremija »pel žalost v sužnosti globoki«, vendar je trpel ob spominih na svojo domovino. Ni naključje, da si je potem, ko je prva leta uporabljal razne psevdonime, nadel naziv Jeremija Kalin.

Pesniška zbirka *Poljub* je izliv ljubezni do v domovini živeče oddaljene žene in svojih otrok – slovenska *Tristia ex Ponto*, kakršnih doslej v naši poeziji nismo poznali – medtem ko zbirka pesmi prošenj *Mariji*, ob reminiscencah na njeno življenje in zlasti begunstvo, razkriva pesnikovo religiozno globino.

Debeljaku je bil še posebej blizu Dante Alighieri, sam nekoč izgnanec. Neki dantolog je o Danteju – političnem emigrantu – napisal, da je njegova oseba »za vse čase in narode simbol in zgled tistim, ki morajo tavati po svetu z domovino v srcu, a izven njenih meja.« Ni čudno, če je bil Debeljaku Dante več kot samo »altissimo poeta« ... In kakor Dante je tudi on ostal zvest svoji poti v izgnanstvo. Tudi zanj je namreč veljalo, kar je zase napisal pesnik *Božanske komedije*: »Zapustil boš vse, kar ti je najljubše in to je prva strelica z loka izgnanstva.« Ob vsej grenkobi eksila pa se ni predajal samopomilovanju, tej skušnjavai tolikih izgnancev. Debeljak je študiral naprej, delal, garal. Gojil je prijateljstva z ljudmi najrazličnejših narodnosti, da so le bili prijatelji našega naroda. Ves čas se je predajal misli, da bo ravno umetnost, in sicer besedna umetnost, lahko svetu prinesla razumevanje drug do drugega, torej mir, in – prvi v tujini, ki je napisal zgodovino naše revolucije – bil ves čas za spravo našega naroda. Seveda: za spravo na osnovi – resnice.

Več ko petdeset knjig, stotine razprav, tisoče člankov, kritik. Tudi če je njegova kritika, kakor je kdaj bilo rečeno, zaradi njegove velike razglednosti res lahko vodila v eklekticizem ocenjujočih kriterijev ali prek asociacijskih verig na precej oddaljena področja, in je tako postala bolj kot kritika povod za esejistično grajeno književno-teoretično delo, je v njegovih komentarjih bogastvo odkritij. Dejstvo, da bi kazalo marsikako njegovo odkritje ali trditev – še posebej v kakšnih razpravah – poglobiti, popolneje dokumentirati, ne odvzame vrednosti njegovemu dostikrat pionirskemu delu. Poleg tega je Debeljak zapustil še neverjetno količino neobjavljenega gradiva. Kakšen izziv mladim zgodovinarjem. Ne samo literarnim.

Tine Debeljak, »Jamnikov Tine izpod nun« ... Z Dantejem je lahko pel: »Taval sem ko romar okrog, kazoč proti svoji volji rano svoje usode, ki je bila ranjenemu dodeljena po krivici« Taval je, dokler ni omagal, dokler ni omahnil in obležal v tuji zemlji. Njegov grob leži tam daleč sredi argentinske pampe. Tudi o njem bi lahko rekli, kar je dejala žena Mirka Kunčiča, drugega našega, prav tako v emigraciji umrlega pesnika: »Moj mož ni nikdar živel v tujini. On je samo umrl v tujini.« Vendar – kot je dejal ob Debeljakovem grobu Alberto Gómez Farías, predsednik »martinfierrovcev« – Debeljak bo večno živ, kajti izpolnil je poslanstvo velikih humanistov, je torej eden tistih, ki za seboj zapustijo neizbrisno sled in rodovitno polje.

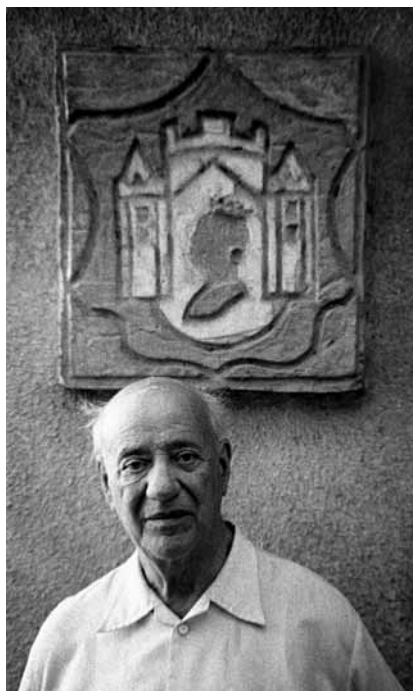
Debeljak pa se ni posvečal samo literarnemu ustvarjanju ali komeitranju leposlovja, deloval je tudi na političnem področju. Že v domovini je bil eden

vidnih članov Slovenske ljudske stranke (SLS), najmočnejše demokratske politične strukture v naši zgodovini, postal je celo del načelstva stranke, ob koncu vojne je sodeloval pri zgodovinski skupščini v Ljubljani, na Taboru, 3. maja 1945. Takrat je *Narodni odbor*, ki so ga sestavljali predstavniki vseh takratnih demokratičnih strank: katoliška SLS (Slovenska ljudska stranka), Liberalna JNS (Jugoslovanska nacionalna stranka) in socialistična SSJ (Socialistična stranka Jugoslavije), sredi še vedno okupirane Ljubljane ilegalno izbral slovenski parlament, postavil svojo vlado, proglasil osamosvojitve Slovenije in – smo leta 1945! – ustanovitev lastne države Slovenije, res da takrat še vedno v okviru Jugoslavije. Debeljak je bil aktiven član stranke SLS – pozneje v eksilu preimenovane v SKD – tudi pozneje v emigraciji. A tudi izven slovenskih krogov se je politično udejstvoval. V Rimu je bil povezan s centralo poljskih emigrantov, ki so imeli v tujini svojo paralelno vlado. Ni bil samo njihov gost, ampak odbornik *Centralnega srednjeevropskega federalnega kluba* in aktivno je sodeloval pri zamisli *Intermariuma*, federacije držav, ležečih med Jadranskim morjem in Baltikom, nekakšne koridorne državne skupnosti, ki naj bi bila branik tako pred Nemčijo kakor pred Rusijo, dvema nevarnima sosedoma manjših srednjeevropskih držav. Prav te kroge je informiral tudi o delovanju drugih slovanskih skupin – tesne zveze je imel tudi s Slovaki – in to ne le s svojo prisotnostjo, ampak tudi prav z organiziranjem kulturnih večerov – kakršen je bil na primer *Večer slovenske proze in poezije*. Na omenjenem večeru so nastopili v Rimu živeči slovenski pevci, medtem ko so recitatorji prebirali v poljščino prevedena izbrana dela naših klasikov.

Skoraj pol stoletja je Debeljak živel v emigraciji, kjer res ni bilo treba trpeti zaradi lakote, vendar je tudi njega težila lakota po domovini. Kakor nekoč Dante je tudi on vedel, da »najbednejši na svetu so oni, ki hirajoč v emigraciji, ne morejo drugače nazaj v domovino, kakor v sanjah.« In vendar je znal ponosno zapeti z besedami velikega Florentinca: »L'esilio, che m'è dato, onor mi tengo. – Izgnanstvo, ki mi je naloženo, imam za čast«, kajti »pasti s pravičnimi je zavidljiva usoda.« Pri vsem tem pa – kakor je bilo rečeno pred leti, ko mu je njegovo mesto vzdalo spominsko ploščo na rojstno hišo – je imel eno samo veliko željo: vrniti se v svojo *svobodno* domovino, spet videti svojo Škofjo Loko.

Ni mu bilo dano.

In vendar se je vrnil. Romar. Iz Ljubljane v Celovec in potem vse doli do Rima. Pa tudi ko je hodil po Dantejevi sledeh ... Verona, Forlí,

Dr. Tine Debeljak pred škofjeloškim grbom na domači hiši v Argentini.

Rimini, Ravena ... in nato pot preko morja ... romar. A je tudi on, kot некоč Odisej, »ki je videl mnoga mesta«, ostal zvest samo svoji rodni Itaki, sredi svojega srca vedno ohranil svoj rojstni kraj.

Debeljak je bil formiran kot humanist, morda bi lahko tudi rekli, da kot tradicionalist, in v naši literaturi ljubitelj domačijstva. Čutil je preteklost in rodno zemljo kot najmočnejši vir za umetnikovo ustvarjanje. In vendar, ko so se med emigrantskimi pisci začele pojavljati nove tematike, novi prijemi, se je vživel vanje, znal je biti most med generacijami. Kot človek širokega razgleda, predvsem pa širokega srca, je prav on pripomogel, da v krogu besednih ustvarjalcev v tujini ni prišlo do prehudih trenj, do preloma, kar ne bi bilo v korist ne emigraciji ne besedni umetnosti.

Debeljakova ideološka brezkompromisnost je bila porojena iz jasne zavesti o nevarnosti komunizma, od tod tudi strast za odkrivanje zgodovinske resnice. Njegove politične analize, odkrivanje korenin revolucije in ozadij dogodkov, res niso vedno pisane v slogu strogo znanstvenega zgodovinopisja – saj je bil daleč od mnogih virov – toda njegova razgledanost po svetovnem tisku, stiki s politiki, misleci drugih narodnosti, odkritja iz na skrivaj mu poslanih pisem iz domovine, predvsem pa njegova intuicija, so mu omogočili odkriti marsikaj, kar je mnogim zgodovinarjem – uradnikom bilo (in je žal še danes) skrito. V njegovem zgodovinopisju je trpka resnica, je žalost, nikdar pa besede sovraštva do nasprotnika, kaj šele želja po maščevanju.

Njegova veličina se kaže tudi v njegovem odzivu na molk iz matice, še posebej na napade. V domovini je bil v času, ki mu danes z evfemizmom pravimo »doba enoumja«, ne samo zamolčan, ampak od vseh, ki so v emigraciji kulturno ali politično delovali, najbolj napadan, kdaj celo surovo žaljen. Toda, ko si ga videl prebirati tiste sramotilne vrste, v njegovih očeh ni bilo jeze, kaj šele sovraštva, samo žalost. Ta mož je imel predvsem veliko srce. Kako lahko bi – saj mu je Bog dal gibko pero – svoje nasprotnike za vse čase ožigosal, jih osramotil. Pa tega ni storil. Bil je – gospod.

Ob njem pa se nam odkriva še neka – in kdo ve, če ne najpomembnejša veličina. Učenjak in hkrati preprost, dober človek. Neresnično bi bilo trditi, da so se ljudje okoli njega z njim vedno strinjali ali pa on z njimi: ni bilo vedno istih pogledov, ne na literarno ustvarjanje ne – prva leta, recimo – na iskanje poti za ureditev Slovenije, ko bo v njej zavladata svoboda: konfederacija v Jugoslaviji ali absolutna državna samostojnost? In vendar je bil med politiki prav on pobudnik, a ne morda *poštimaustva*, kakor pravimo, ampak pomirjevanja, treznega razgovora, argumentiranja, sprejemanja drugačnih zamisli – samo da je *slovenstvo*, ta v druge jezike neprevedljiv izraz, da je »naša stvar« lahko živela v srcih in umih naprej. Slovenska politična – oziroma točneje ideološka – emigracija bo v naši zgodovini ostala zapisana zaradi svojega kulturnega in celo gospodarskega delovanja, vendar je njen največji uspeh, da je del naroda – res živeč v tujini – pol stoletja ohranjal zavest svoje nacionalne identitete, pokazal, da je samo v resnični

demokraciji mogoče uspešno delovati za blagor ljudi. Lekcija politične dozorelosti. Tudi za nas danes, tukaj v domovini.

Neki naš literarni zgodovinar je napisal: »Je Prešernova Vrba in je Cankarjeva Vrhnika in je Majcnov Maribor: kajti en sam kraj na svetu je domači kraj!« In tako bi lahko dodali: »In je Debeljakova Škofja Loka.« Ni bilo – vsaj daljšega pogovora ne – da ne bi iz njegovih ust zazveneli ti imeni. Če pri kom, si ob njem začutil, da mu je rojstni kraj »umbilicus mundi«, popek, središče sveta.

Pred petnajstimi leti, daljnega leta 1989, smo onkraj oceana polagali Tineta Debeljaka v grob. Pri maši zadušnici, pozneje ob odprtem grobu, se je vrsta govornikov poklonila njegovemu spominu. Od starih, od življenja utrujenih politikov do že v tujini rojenih mladih študentov so prihajale besede zahvale človeku, ki je bil steber celotnega, ne samo kulturnega življenja v emigraciji. Tisti pogreb, tisti pogrebi v tujini ... ko so trudni javni delavci drug za drugim legali v grob ... tisti žalostni pogrebi v tujini, ko so po zadnjih molitvah ustnice onemele in je kdo od žalujočih, kdaj kakšen otrok ... odprl zavitek ali škatljico, vzel iz nje prgišče slovenske zemlje, prinesene preko oceana, in jo stresel na krsto ... ko si začutil, da z mrtvim odhaja v grob del Slovenije. Kdor ni videl teh prizorov, ne ve, ne more vedeti, kaj pomeni domača gruda človeku, ki je bil prisiljen umakniti se v tujino, ne more razumeti desetletja trajajočega domotožja ... In ko je bilo zaslišati iz drhtečih grl še poslovilno pesem *Gozdič je že zelen*, si v sebi tlačil solze, a nisi mogel, da si ne bi rekel: »In takega človeka, take ljudi toliki v Sloveniji žigosajo za izdajalce naroda ... te ljudi, ki so ne samo živeli, ampak umirali za slovenstvo.« Umirali. Debeljak – daleč od rodne zemlje ...

Debeljakov kip sta slovesno odkrila takratni škofjeloški župan Igor Draksler (levo) in Debeljakova hči Jozejka Debeljak Žakelj (desno). Zadaž stojijo Janez Debeljak, Ivan Vombergar (Debeljakov vnuk) in kipar Metod Frlic.

Eno leto pred smrtjo ga je ob svoji 50-letnici počastilo Muzejsko društvo Škofja Loka, poslalo je pozdrave svojemu soustanovitelju – prvi korak k popravi krivice, ki mu jo je delala uradna Slovenija. Bilo mu je v veliko zadoščenje. In od takrat je vedel, kar si je prej samo želel: v domovini se začinja prikazovati zarja svobode.

Kakor pred leti s spominsko ploščo tako Škofja Loka letos z odkritjem spomenika ponovno časti svojega sina. Postavljamo pomnik človeku, čigar duh in misel sta pravzaprav vedno živela sredi starodavnih škofjeloških ulic in hiš, po skritih koticčkih ob Sori, sredi nikoli pozabljenih hribov in dolin.

Škofja Loka pa s tem dejanjem postavlja spomenik tudi sebi – mestu, ki se zaveda, da brez spoštovanja svojih velikih umsko in čustveno zdravih sinov ni poti v prihodnost. Tak spomenik je še en trden kamen, vgrajen v duhovno obzidje mesta, ene od trdnjav slovenstva. Ali smo res bolestni črnogledci, če mislimo, da časi, ki prihajajo, ne bodo časi za mehkužneže? To bodo nevarni časi, a tudi časi čudovitih novih izzivov. Tem časom pa bodo mlajše generacije kos samo tako, če bodo v sebi čutile sile velikih prednikov – junakov. Za junake že od nekdaj velja, »da dobivajo svoj navdih samo iz kreposti svojih prednikov.« Dogodek, kakršen je 25. november 2003 na škofjeloški aleji, posvečeni znamenitim rojakom, je torej mejnik na poti v – Bog daj! – lepšo prihodnost. Praznik.

Dr. Branko Berčič

(12. I. 1927–17. I. 2013)

Častnemu članu Muzejskega društva Škofja Loka, dr. Branku Berčiču, v slovo

Mrzlega januarskega dne 2013 smo na zadnjo pot pospremili častnega člana našega društva, dr. Branka Berčiča. Še narava je z otožno megleno kuliso žalovala z nami, ko smo se v tistem sprevodu pomikali mimo groba človeka, ki je v Škofji Loki in bibliotekarski stroki pustil neizbrisen pečat.

Rojen je bil 12. januarja 1927, v Šmalčji vasi pri Šentjerneju, na Dolenjskem, od koder je bila doma njegova mama Franica. Njegov oče Ivo, sodni uradnik, je izviral iz staroloških Biž. Očeta je izgubil pri rosnih desetih letih, ko se je že napovedovala 2. svetovna vojna. Pred vojno je naredil štiri razrede gimnazije, dokončal jo je po njej. Ker je zelo rad bral, se je odločil za študij slavistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani in že leta

1950 diplomiral. Leta 1965 je prav tam promoviral za doktorja literarnih znanosti, z disertacijo *Mladost Ivana Tavčarja ter osnove in začetki njegovega delovanja*. Leta 1951 se je kot bibliotekar zaposlil v Narodni in univerzitetni knjižnici in bil v letih 1976–1980 njen ravnatelj, pred tem pa vodja rokopisnega oddelka. Ves čas se je literarnozgodovinsko udejeval, preučeval je obdobje protestantizma in književnost 19. stoletja. Leta 1981 je začel predavati na Katedri za knjižničarstvo Pedagoške fakultete in bil leta 1987 imenovan za prvega predstojnika Oddelka za bibliotekarstvo na Filozofski fakulteti, leta 1991 pa za zaslužnega profesorja.

Dr. Branko Berčič

Na svoji bogati poklicni poti je prejel vrsto priznanj: leta 1966 Priznanje Občine Škofja Loka, leta 1967 Čopovo diplomu Društva bibliotekarjev Slovenije ter Red zaslug za narod s srebrno zvezdo, leta 1970 Prešernovo nagrado Gorenjske. Leta 1974 ga je ponovno nagradila Občina Škofja Loka – z Velikim jubilejnim priznanjem Skupščine občine Škofja Loka ob 1000-letnici loškega ozemlja, sledil je Red dela z zlatim vencem leta 1975. Je tudi dvakratni prejemnik Nagrade Kalanovega sklada Zveze bibliotekarskih društev Slovenije (1987, 1989) in od leta 1991 imetnik Trubarjeve plakete Zveze kulturnih organizacij Slovenije. Leta 2010 ga je predsednik države za njegovo življenjsko delo na področju bibliotekarstva in literarne zgodovine odlikoval z zlatim redom za zasluge.

Seveda pa ne moremo mimo njegovega delovanja v Muzejskem društvu Škofja Loka, kamor se je na povabilo prof. Franceta Planine vključil leta 1950, kot svež diplomant slavistike. Čez tri leta je bil že član odbora, od leta 1952 pa je urejal in pisal v Škofjeloški prosvetni list, ki je izhajal ob uspešnih gledaliških premierah in prinašal tudi zgodovinske prispevke. Leta 1953 so številni avtorji z loškega območja na povabilo revije *Tovariš* pripravili prispevke, ki so jih nato objavili v marčevski *Škofjeloški številki ilustrirane revije Tovariš*. Nezadovoljstvo s samovoljnim krajšanjem in obdelavo prispevkov s strani uredništva revije je bilo veliko, zato se je dr. Berčiču porodila misel o bolj redni periodični publikaciji, ki bi izhajala v Škofji Loki – in leta 1954 jo je uresničil z letnim zbornikom *Loški razgledi*. Skoraj dvajset let jih je z manjšo prekinitvijo tudi urejal. Ves čas je zanje pripravljal kulturnozgodovinske prispevke, v literarnem delu pa predstavljal manj znane in pozabljene literarne rojake. Kljub zahtevni službi je neumorno deloval tudi v Muzejskem društvu, od leta 1961 do 1970 je bil tajnik, od 1979 do 1983 pa njegov predsednik. Odborniki se ga spominjajo kot umirjenega, konstruktivnega in tolerantnega sodelavca. Leta 1997 je postal častni član Muzejskega društva Škofja Loka. Leta 2002 je v zbirki Doneski izšla njegova knjiga *Domoznanski spisi*, ki je izbor njegovih domoznanskih prispevkov.

Spominjali se ga bomo kot velikega strokovnjaka, ki je organiziral visokošolski študij bibliotekarstva v Sloveniji ter pustil sledi v Narodni in univerzitetni knjižnici. Spominjali se ga bomo kot ustanovitelja Loških razgledov, ki že 60 let neprekinjeno prinašajo poljudnoznanstvene prispevke. Predvsem pa nam bo ostal v spominu kot topel človek, ki je vedno znal najti prijazno besedo. In konec koncev, to šteje največ.

Helena Janežič

Pogrebni nagovor slovenskih knjižničarjev

Dragi Branko, spoštovani profesor!

Pred sedmimi leti smo nazdravili tvojim 80. letom in hkrati 20-letnici Oddelka za bibliotekarstvo na Filozofski fakulteti, ki si ga ti ustanovil in s katerim si slovenskemu bibliotekarstvu omogočil univerzitetno izobraževanje, s tem pa

razvoj raziskovalne in strokovne dejavnosti. Zaželeli smo ti takrat še mnogo zdravih in ustvarjalnih let. Žal je bera teh let skopa. Še si dočakal svoj osebni praznik, potem pa se je knjiga tvojega življenja zaprla. Navidez tiho, a vendar je bilo to slišati v sleherni slovenski knjižnici.

Ljudje se vsi rodimo enako nebolgli in vsi bolj ali manj nebolgli tudi umremo. Med rojstvom in smrtjo pa pišemo knjigo svojega življenja. Pri nekaterih je ta knjiga drobna, pri drugih obsežna. Zelo redki pa ustvarijo s svojim življenjem ne le eno knjigo, ampak celo knjižnico. Tvoje življenje, Branko, je bila knjiga in je bila knjižnica. Kot bibliotekar bi jo morda klasificiral na več oddelkov ter posamezna dela katalogiziral ne po kataloških pravilih tvojega kolega iz NUK-a, tudi ne po mednarodnih standardih, ampak po etičnih imperativih vesti in odgovornosti. To šteje, to edino zares šteje, bi rekel tvoj kolega Bruno Hartman.

V imenu knjižničarjev se poslavljam od tebe, Branko. Naj bo to slovo predvsem zahvala v imenu 900 diplomantov, 92 magistrov in 27 doktorjev bibliotekarstva, ki so doštudirali na Oddelku za bibliotekarstvo. Da, to, kar si sejal takrat leta 1987, 60 let si takrat praznoval, to je obrodilo obilen sad. Iz tega je nastalo diplom, magisterijev in disertacij za lepo knjižnico. Nisi samo predaval osnove bibliotekarstva, marveč si tudi gradil njegove temelje.

Tudi Narodni in univerzitetni knjižnici si utrjeval temelje. Bolj kot fizične tiste strokovne, razvojne. Znal si povezati preteklost s sedanostjo in dejavnost usmeriti v razvoj, v prihodnost. Vodil si rokopisni oddelek, ki ti je odpiral pogled v preteklost. Pogled v prihodnost pa si usmerjal kot vodja raziskovalnega centra v NUK ter se nato v letih od 1976 do 1980 kot ravnatelj NUK posvečal reševanju takratnih, se pravi, problemov sedanosti v NUK in slovenskem knjižničarstvu.

Že v visokošolskih letih si se ukvarjal s publicističnim in pozneje z znanstvenim delovanjem na področju slovenske literarne zgodovine. Svoja raziskovanja si posvetil predvsem starejši slovenski literaturi, pisatelju Ivanu Tavčarju in nekaterim drugim literarnim osebnostim ter dogajanju v 19. stoletju, predstavljanju knjižnih in literarnih dragocenosti Narodne in univerzitetne knjižnice ter kulturnozgodovinsko pomembnim rojakom škofjeloškega območja. Poleg tega si se strokovno in raziskovalno poglobljaj v problematiko bibliotekarske stroke in knjižničarske službe na Slovenskem.

Pripravil si študijska gradiva o razvojnih in organizacijskih osnovah knjižničarstva, negi in zaščiti knjižničnega gradiva in zgodovinskem razvoju knjige, knjižničarstva in knjigarstva ter obdelal poglavja o razvoju in organiziranosti knjižničarstva za prvi sodobni slovenski učbenik (priročnik) o osnovah knjižničarstva. Objavljene strokovne razprave, članki in predavanja obravnavajo problematiko razvoja knjižnic v Sloveniji, organiziranje slovenskega knjižničarstva in virov za njegovo preučevanje, uveljavljanje bibliotekarske stroke na Slovenskem, razvoja in sodobnega delovanja Narodne in univerzitetne knjižnice, inkunabul in srednjeveških rokopisnih knjig na Slovenskem, uveljavljanja tiskane knjige ter tiskarstva na Slovenskem, slovenskih tiskov 16. stoletja, razvoja knjižničarstva infor-

macijskega sistema v Sloveniji, stanja knjižničarstva v Sloveniji, visokošolskega študija bibliotekarstva po svetu, v Jugoslaviji in Sloveniji ter programiranja in organiziranja raziskovalnega dela na področju bibliotekarstva v Sloveniji.

Organiziranje visokošolskega študija bibliotekarstva na Filozofski fakulteti je bilo ves čas tvoja prednostna naloga. Ko je bil leta 1987 ustanovljen Oddelek za bibliotekarstvo, si postal tudi njegov prvi predstojnik.

Dolga leta si bil tudi član Bibliotekarske terminološke komisije, zavedajoč se, kako potrebna je standardizirana terminologija za jasno sporazumevanje v stroki in znanstvenem delu.

Upokožil si se kot redni univerzitetni profesor bibliotekarstva, z nazivom zaslužni profesor. Leta 2010 te je predsednik Republike Slovenije odlikoval z zlatim redom za zasluge za življenjsko delo na področju bibliotekarstva in literarne zgodovine.

Samostojno si uredil oziroma sodeloval pri urejanju in izdajanju splošnih kulturnih, domoznanskih, literarnozgodovinskih, bibliotekarskih in enciklopedičnih, monografskih oziroma serijskih publikacij doma in v tujini. Dolga leta si bil urednik zbornika *Loški razgledi*.

Bibliografija dr. Berčiča obsega več kot 300 enot samostojnih publikacij, razprav, člankov, ocen, poročil in elaboratov, od tega dve tretjini s področja knjižničarstva, knjigarstva in tiskarstva.

Organizacijsko si deloval na kulturnem, izobraževalnem in muzejskem področju v Škofji Loki, zlasti pa na področju knjižničarstva v okviru Društva bibliotekarjev Slovenije, Zveze društev bibliotekarjev Jugoslavije in Skupnosti jugoslovanskih nacionalnih knjižnic, pri njihovem organizacijskem vodenju, na strokovnih zborovanjih in kongresih, jugoslovanskih in mednarodnih strokovnih bibliotekarskih simpozijih kot tudi letnih strokovnih zborovanjih in kongresih Mednarodne federacije knjižničarskih organizacij in inštitucij (IFLA).

Številna dela, ki jih dr. Berčič napisal o bibliotekarstvu, ga kvalificirajo kot enega najtehtnejših strokovnjakov s tega področja v Sloveniji. Raznovrstnost naslovov v njegovi bibliografiji nadvse nazorno priča o njegovem aktivnem sodelovanju pri vseh aktualnih dogajanjih bibliotekarske stroke v Sloveniji. Posebno pomembna so njegova dela iz zgodovine knjižnic in knjižničarstva v Sloveniji ter o zgodovini tiskarstva. Prav s tega področja je Berčičevo najobsežnejše in izredno temeljito delo – knjiga z naslovom *Tiskarstvo na Slovenskem* (Ljubljana, 1968). V okviru knjižničarskega dela je napisal izjemno pomembno publikacijo *Katalog rokopisov Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani*. Bil je urednik osrednjega knjižničarskega časopisa v Sloveniji »*Knjižnica*« (1959–1968) ter publikacije *Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice* (1978, 1984).

Dve tvoji osnovni zanimanji: literarna zgodovina in bibliotekarstvo se v tvojem snovanju neprestano prepletata. Zlasti k zgodovini starejše slovenske literature (protestantizem, Tavčar, Gregorčič, Jurčič in drugi) si pomembno prispeval.

Svoja glavna dognanja, rezultate raziskav in izkušnje s področja bibliotekarstva si strnil v publikaciji *O knjigah in knjižničarstvu* : razvojne študije in analize,

(BiblioThecaria, 8. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, 2000, 244 str.). Oddelek se ti je s tem vsaj skromno oddolžil za tvoje delo pri snovanju in organiziranju bibliotekarskega študija.

Vse tvoje delo: znanstveno, strokovno, organizacijsko in pedagoško zaznamujeta pristen in topel človeški odnos ter globok občutek pripadnosti bibliotekarstvu. S svojim delom si Oddelku za bibliotekarstvo ob njegovi ustanovitvi začrtal način nadaljnjega dela in vizijo razvoja. To pa je predvsem demokratična odprtost za novo, spoštovanje tradicije in stališč sogovornikov ter sodelavcev, povezovanje različnih idej, strpnost ter zlasti nesebična zavzetost za razvoj oddelka in bibliotekarstva. Dejansko si že dolgo pred sprejemom Etičnega kodeksa slovenskih knjižničarjev izpolnjeval vsa njegova načela, zavedajoč se odgovornosti do družbe, stroke in do vsakega posameznika. Zato ti je bilo tuje vsakršno izključevanje. Sporočilo tvojega dela na oddelku bi lahko strnili v dve načeli:

- povezovanje in sodelovanje sta temelj uspešnega znanstvenega in pedagoškega dela,
- učitelji smo za študente in zaradi njih.

In ko se ljudje čez leta spomnijo pokojnika, ostane nepreklicno samo eno: ampak bil je dober človek. Ko mine sedem let in ko preteče še naslednjih sedem let in ko ljudje pozabijo na funkcije, na ugledne položaje, ki jih je pokojni imel, in tudi na tisto, kar je velikega naredil, bodo še vedno rekli: ampak bil je dober človek. Da, Branko, to ostane.

dr. Jože Urbanija

Angel Kralj, OFM Cap.

(1931–2013)

Portret patra Angela Kralja, svinčnik na papirju, avtor Janez Plestenjak.

Muzejsko društvo Škofja Loka se spominja svojega skromnega, mirnega, vendar izjemnega sodelavca, p. Angela Kralja, ki je 31. 12. 2013 umrl na Golniku. Pokopali smo ga 2. 1. 2014, na mestnem pokopališču v Škofji Loki.

Bogomir, Mirko Kralj, z redovnim imenom Angel, se je rodil 7. 9. 1931, v Lahoncih pri Ormožu. Po slovenski in nemški osnovni šoli je leta 1946 vstopil v kapucinsko malo semenišče na Ptuj, ga leta 1948 nadaljeval v Varaždinu, leta 1950 pa postal novinec pri tamkajšnjih kapucinih. Naslednje leto, ko je zaključeval gimnazijo na Reki, so ga vpoklicali v vojsko, odkoder se je leta 1953 vrnil z akutno tuberkulozo. Zaradi razširjenih odprtih kavern na pljučih se je med leti 1953 in 1959 pogosto dolgotrajno zdravil in se brez končane gimnazije leta 1954 vpisal, kot izredni študent, na

Visoko teološko šolo na Reki. Bil je namreč izredno nadarjen in vesten učenec, z izjemnim spominom in smislom za jezike. Leta 1956 je študij nadaljeval v Zagrebu. V duhovnika je bil posvečen že po 3. letniku, s spregledom papeža Janeza XXIII., saj so zdravniki obupali nad njegovim zdravjem. V Vipavskem Križu ga je leta 1959 posvetil škof, msgr. Anton Vovk. Duhovniško posvečenje je čudežno delovalo nanj in po njem ni več potreboval niti zdravljenja niti zdravil. Novi dom je dobil pri škofjeloških kapucinih, da je bil bliže Ljubljani, kjer je nadaljeval študij na Teološki fakulteti; diplomiral je leta 1962, s temo o Janezu Svetokriškemu. V tem času je bil spiritual uršulinkam v samostanu pri Sv. Duhu.

Naslednji dve leti je poučeval nemščino in grščino na kapucinski privatni gimnaziji v Osijeku, nato pa je bil na Reki dve leti vzgojitelj kapucinskih dijakov.

Med leti 1966 in 1972 je bil župnik v Ljubljani - v Štepanji vasi. Bil je predstojnik skupnosti, kot odličen gospodar je povečal samostan in prenovil cerkev. Po hudi prometni nesreči v Kranjski Gori je komaj ostal pri življenju. Rehabilitacija je bila dolga in težka, njegov fenomenalni spomin pa prizadet.

Od 1972 do 1980 je nadvse požrtvovalno služboval med zdomci v Švici. Ko se je leta 1980 vrnil domov, je bil dve leti pri bratih kapucinih v Celju. V Vipavski Križ je prišel leta 1982. Kot predstojnik je vodil knjižnico in prenavo samostana za dom duhovnih vaj, veliko je raziskoval življenje in delo kapucina Janeza Svetokriškega. Prav s Kraljevo pomočjo je nastala pomembna Fundacija dr. Bruno Breschi, kjer je izšlo vseh pet zvezkov pridig Janeza Svetokriškega (1998), zbornik s simpozija o p. Janezu Svetokriškemu (1999) ter leta 2001 dva zvezka pridig p. Rogerija iz Ljubljane in Spremne študije (SAZU).

Ob prihodu v Škofjo Loko (1997) ga je spremljal sloves velikega poznavalca srednjeveške latinščine, stare nemščine, epigrafike in starih rokopisov. Veliko je transkribiral in v računalnik vnašal številna stara besedila o kapucinih na Slovenskem; knjigo kapitlja štajerske province, kriško, celjsko, krško, novomeško in škofjeloško kroniko, protokole in škofijske vizitacije Tomaža Hrena. Mnogo od teh del je bilo objavljenih. Kako cenjen je bil pri teh zahtevnih delih, pove podatki, da so ga kot sodelavca povabili k pripravi Spominske knjige ljubljanske plemiške družbe sv. Dizme, ki velja za najdragocenejši iluminirani baročni rokopis na Slovenskem. Izšla je leta 2001.

V Škofji Loki je transkribiral in prevedel znamenito listino (menjalno pogodbo) iz leta 1074, med oglejskim patriarhom in freisinškim škofom. V njej so prvič imenovane cerkve na Slovenskem, posebej loške.

Sodelovanje z Muzejskim društvom Škofja Loka je bilo zelo plodovito. V Loških razgledih smo objavili transkripcijo in prevod listine sv. Barbare nad Hrastniško grapo iz leta 1448, Cebalove listine iz leta 1735 s prvo najdbo originalnega pečata slovitega škofjeloškega pečatnika iz časa okoli leta 1300 v njej, dragocene starološke Memorabilije Jerneja Božiča iz leta 1824, razrešitev zagonetnega napisa nagrobnika starološkega vikarja Mihaela idr. Leta 2006 je sam v nekaj izvodih izdal pomembno domoznansko delo, Bratje kapucini v Škofji Loki 1706–2006, ki smo jo predstavili v LR 53/2006.

Posebej mu je pisec hvaležen za odkritje »izgubljenega« diplomskega dela njegovega sobrata Roberta Podgorška, O pasijonskih igrah in procesijah na Slovenskem (1967), in posredovanje arhivskega zapisa o prikazu Škofjeloškega pasijona leta 1981 v njihovi cerkvi, v režiji br. Karla Gržana.

Še zadnji mesec svojega življenja je z veseljem prebiral zbornik o svojem vrstniku, prijatelju, duhovniku Otmarju Črnilogarju in prav zadnje dni je dobil, naravnost iz tiskarne, knjigo Ločanke Antonije Jelenc, Kronogrami Sebastijana Pogačarja, pri kateri je veliko sodeloval.

Pri vsem svojem znanju, neverjetni delavnosti, v predalih čaka namreč še vrsta njegovih prevodov za objavo, je znal človeku, ki je izgubljen taval po raziskovalnih ali življenjskih labirintih, rahločutno pokazati pravi izhod s presenetljivo izjavo, da si mu prav ti navdihnili tako rešitev. Za vsakega je imel dobro misel, našel pravo besedo, ga dvigal in dvignil z dna, bil je neskončno potrpežljiv, ure in ure je prebil v spovednici in bil vedno na razpolago. Bil je svetniški človek.

Dragi oče Angel, še vedno se vam priporočamo.

Jože Albreht

(1930–2013)

Junija 2013 (umrl 18. 6. 2013) smo pospremili k večnemu počitku na pokopališče v Lipico Jožeta Albrehta, moža in očeta, gospodarstvenika in nekdanjega predsednika Skupščine občine Škofja Loka. Rojen je bil 20. 3. 1930, v Račevi pri Žireh. V življenju je bil vse, od navadnega delavca do direktorja. Že s šestnajstimi leti je postal delavec v železarni na Jesenicah, se izučil za zidarja v Kranju, nadaljeval na tehnični srednji šoli v Ljubljani in ostal skoraj celo življenje gradbinec. Leta 1957 je prevzel direktorstvo Remonta v Gorenji vasi, v letih 1966 do 1986 je bil direktor uspešnega SGP Tehnik v Škofji Loki in nato štiri leta, do leta 1990, predsednik Skupščine občine Škofja Loka.

Jože Albreht

Po upokojitvi (1990) se je volontersko, a zelo uspešno vrnil k svojemu osnovnemu poklicu – gradbeništvu. V trojki z Ivanom Kepicem in Milanom Marnom je kot predsednik odbora za plinifikacijo Škofje Loke odlično opravljal svojo funkcijo. Z bogatimi izkušnjami iz preteklosti je opravil nešteto finančnih in terenskih usklajevanj. Ivan Kepic in Jože Albreht sta bila posrečena vodilna človeka in dobra sodelavca, ki sta v drugi polovici 20. stoletja za tedanjo veliko Občino Škofjo Loko verjetno naredila največ koristnega. Sedanja Groharjeva hiša v Sorici, z vsemi gradbenimi obnovitvami, že sodi med njegova dela iz časa uradne upokojitve.

Širino duha vodilnega moža je pokazal na raznih področjih. Ob nastajanju novih političnih strank pred letom 1990 je dojel duh časa in šel dobrohotno nasproti tudi pomladnim strankam.

Dobil je dvoje občinskih priznanj, prvo leta 1984, še kot direktor Tehnika z več kot 600 delavci, drugo – Zlati grb Občine Škofja Loka – leta 1999, za dolgoletno

in uspešno delo za Občino Škofja Loka (povzetek utemeljitve drugega priznanja je bil objavljen v Loških razgledih 55/2008).

Albrehtov lik človeka izstopa še toliko lepše, ker je imel moč in možnost vplivati in posegati v življenje občanov tudi na neizprosen ter grob način, kot so to počeli nekateri njegovi predhodniki po 2. svetovni vojni, pa tega ni izkoriščal. Tisti, ki smo imeli možnost sodelovati z njim, smo ga doživljali tudi kot trdega pogajalca, kadar je šlo za širši interes, za katerim pa je stal dobrohoten človek. Hvaležni smo mu za bogate izkušnje, ki nam jih je nevsiljivo posredoval, za delo, ki ga je zavzeto opravljal, in ker je imel svojo in našo Občino Škofjo Loko resnično rad.

Zdravko Krvina

(1937–2013)

Poslovali smo se od Zdravka Krvina, komandanta delovne brigade, župana oziroma predsednika Skupščine Občine Škofja Loka, direktorja Kliničnega centra, zasebnega galerista, predsednika Muzejskega društva Škofja Loka in Zveze tabornikov Slovenije, dolgoletnega predsednika organizacijskega komiteja prireditev Po stezah partizanske Jelovice, prvega predsednika Lions kluba Škofja Loka, ljubitelja lepih umetnosti, zlasti likovne, glasbene in gledališča. Predvsem pa od človeka, ki je imel rad ljudi.

Kot najmlajši slovenski in jugoslovanski župan je popeljal našo starodavno lepotico v drugo tisočletje. Dal ji je zagon in pečat, ki ga še vedno nosi. Aktivno se je vključil v pestra svetovna družbena dogajanja konec šestdesetih let. Svoje sposobnosti in znanje je vgradil v razcvet Loškega gospostva. Okolju s številnimi

uspešnimi podjetji je dodal turistično komponento in povezal industrijske centre s podeželjem. Veliko danes samoumevnih projektov je bilo izvedenih pod njegovim vodstvom. Asfaltiranje cest po obeh dolinah je povežalo središča današnjih občin. Spoznal je nujo razvoja tudi pretežno hribovitega območja takratne loške občine. Uvedba kmečkega turizma je bila zasnova drugačnega pristopa do gorskega kmetijstva in temelj današnjega močnega razvoja številnih kmetij z bogato ponudbo doma pridelane zdrave hrane. Ta projekt so po Sloveniji prevzele tudi druge občine. Na smučarskem centru Stari vrh so se zavrtele prve žičnice, dobili smo največje športno tekmovanje Pokal Loka. V času Zdravkovega županovanja je bil zgrajen hotel, na katerega še danes gledamo z nostalgijo. Ker je izgradnja nekoliko zamujala, je priredil novoletno praznovanje kar ob nedograjenem bazenu. Loka je vsako leto postala center Slovencev z vseh koncev sveta in po njej so

Zdravko Krvina

odmevali zvoki ansamblov iz domovine in tujine. Zdravko je aktivno podpiral tudi gledališko dejavnost in bil med pobudniki ustanovitve sklada Staneta Severja. Takrat sta v Loki delovali kar dve gledališči. Njegovo uspešno vodenje občine je še vedno zgled vsem njegovim naslednikom.

Predvsem pa je bil večni optimist, ki je v vsakem človeku videl in našel njegove pozitivne lastnosti, ki jih je spretno vtikal v skupno uspešno delovanje. Za vsakega človeka je znal reči: »Ta je pa en fest človek!« Žal besede ali slabih misli o drugih ljudeh od njega nismo slišali. Za vsakega človeka si je vzel čas in nikomur ni odrekel svoje pomoči. Vse to je delal brez velikega pompa. Zadnjič se je svoje navzven nevidne pomembne vloge lahko veselil ob otvoritvi Pustotnikovega mlečnopredelovalnega centra. Znal je odpreti vsaka vrata, vsa pa je za sabo pustil odprta. Njegova komunikativnost in potreba po sodelovanju z drugimi sta bili kar prislovični. Prav ti lastnosti sta bistvo njegovega uspeha. Sodelavce je aktivno vključeval v učinkovite ekipe in ob dobrih poslovnih ter projektnih rešitvah ustvarjal tudi ugodno klimo v kolektivu. Nekaj let je zbiral tudi somišljenike za ustanovitev Lions kluba v Škofji Loki. V svoji maniri je uspel tudi v tem poslanstvu in naš Lions klub je eden zgledno organiziranih in vodenih slovenskih klubov.

Zdravko je večkrat dejal, da »truga nima varžatov«. Ni kopicil materialnih dobrin. Zbiral je prijatelje, v družbi katerih je zapel domačo slovensko pesem, si ogledal koncert, obiskal gledališče ali občudoval lepo likovno delo. Kamor je prišel, je našel nove prijatelje. Kljub fizičnemu slovesu bo ostal z nami, veder, poln nalezljivega optimizma in pripravljenosti pomagati.

Hvala mu za vse.

Boris Strel

(20. 10. 1959–28. 3. 2013)

Zbornik Loški razgledi ima lepo navado, da se na njegovih straneh vedno najde prostor, kjer se lahko dostojno poslovimo od pomembnih Ločanov, da bi ostali za vedno zapisani v zgodovino našega kraja. Tokrat je zla usoda dočkala tudi športnika svetovnega slovesa; Boris Strel je odšel od nas v svojih najlepših letih. Ob slovesu na njegovem grobu je njegov trener in prijatelj Jaro Kalan dejal: »Še zima traja in traja, kot da joče za teboj in se želi še zadnjič posloviti od svojega junaka.«

Boris Strel (iz fotodokumentacije Dela)

Boris je kot štirileten otrok prišel iz Žirov, ko so se Strelovi, tudi starejša sestra Tanja, kasneje ena najboljših loških košarkaric, in brat Tone, ki se je v Mariboru ukvarjal z atletiko, preselili v Škofjo Loko. Oče Franc se je zaposlil v Merkurju, mati Pavla v Odeji. Mali Boris je s šestimi leti stopil na dilce v Smučarski dolinci za Gradom. V prvem razredu je začel obiskovati smučarski tečaj in bil z ostalimi prijatelji z Novega sveta povabljen v alpsko šolo v okviru Smučarskega kluba Transturist. Sam je v intervjuju (2001)¹ povedal, da so bili prva loška generacija, ki se je bolj resno začela ukvarjati s tem športom. Pri nas doma, pravi, ata in mama nista bila najbolj srečna, ker sta bila že brat in sestra zapisana športu. Toda »kri ni voda« in ni ga bilo mogoče zaustaviti. Vedno bolj je težil. »Med seboj tekmuješ, potem te potegne in na koncu spoznaš, da je to šport, ki ti odgovarja«. V tistih letih je igral še košarko in roket. In ko mu je trener takratnega rokometnega kluba Šešir rekel, naj se odloči, s čim se bo ukvarjal, je izbral smučanje. In sam pravi: »Verjetno sem se prav odločil«.

1 Intervju Borisa Strela za TV Gorenjska, 2001. Filmski posnetek intervjuja sta pripravila Pavle Dobovšek in novinar Matevž Kleč. V nadaljevanju so v poševnem tisku zabeležene izjave Borisa Strela iz tega pogovora.

V začetku sedemdesetih let šolanje športnikov še ni bilo sistemsko urejeno. V smučanju je bila odsotnost od pouka, zlasti v zimskem času, lahko velika. Toda sodelovanje med klubom in šolo, tako osnovno kot gimnazijo, je bilo zelo dobro. Boris je s svojimi smučarskimi prijatelji lahko pametno usklajeval šolske obveznosti in šport. Z zagonom starovrških žičnic je v Škofji Loki navdušenje za smučanje naraslo, mladina se je razmeroma množično vključevala v vadbeni in tekmovalni ritem domačega kluba. Uspehi niso izostali. Boris je kmalu pokazal svoj talent in v otroških kategorijah postal državni prvak. V mednarodnem merilu se je kot mladinec najraje spominjal prve odmevne zmage v konkurenci takrat nedosegljivih Avstrijcev, Švicarjev in Italijanov, čeprav le lokalnih, v tirolskem Alpbachu (1973). *»To mi je dalo polet za resno delo. Spomini so bežni, ker se je potem vse hitro dogajalo.«*

Tri leta kasneje je na Starem vrhu v članski konkurenci postal državni prvak v veleslalomu. *»Tokrat je bilo slabo vreme, megla. Poznal sem vsak »pukl«. Dobro sem se orientiral in zmagal«.* Opazil ga je zvezni trener Tone Vogrinec in ga poklical v reprezentanco. V tem času je Boris zaključeval gimnazijo v Škofji Loki, profesorji so mu pomagali. Ravnateljica Janova ga je močno spodbujala, da se je potrudil pri učenju in leta 1978 maturiral.

Druga polovica sedemdesetih let označuje začetek zlatega obdobja slovenskega oziroma jugoslovanskega smučanja. O tem, kako je delovala reprezentanca in v kakšnih pogojih so takrat delali, najbolje pove sam: *»Tisto sezono sem šel na prvo tekmo v tujino, v Canazei. Filip (Gartner, op. avt.) je peljal Mariborčane, midva z Miranom (Gašperšičem, op. avt.) sva se jim pridružila v Beljaku. Nič nisem tekmoval, ker so takrat razstrelili spodnjo postajo žičnice na Marmoladi*

Boris Strel je imel odlično veleslalomsko tehniko; njegov kratek zavoj je prinesel tudi zmage.

(foto: Peter Pokorn)

in smo se takoj vrnili. Ob dveh zjutraj so naju z Miranom pustili v Beljaku na železniški postaji. Pridita domov, kakor vesta in znata. Če bo takole, bo pa bolj klavrno, sem si mislil. No, ob meni je bil Miran.»

Smučarji so se praktično profesionalno posvetili treniranju, zato uspehi niso izostali. Prvi je voz potegnil Bojan Križaj, Boris takoj za njim. V družbi z Jožetom Kuraltom, kasneje Juretom Frankom in Rokom Petrovičem so predstavljali elitno ekipo svetovnega alpskega smučanja. Prvi izjemni rezultat je Boris dosegel z zmago na evropskem, neuradnem svetovnem prvenstvu v Kranjski Gori, leta 1977. S tem se je počasi vključeval med najboljše alpske smučarje na svetu. Iskal je tudi inovativne poti tehnike smučanja. In decembra leta 1981 je na tekmi svetovnega pokala v italijanski Cortini dosegel prvo in do danes edino slovensko zmago v veleslalomu.

V tisti sezoni je še enkrat stopil na stopničke v svetovnem pokalu, in sicer za 2. mesto v Adelbodnu, v Švici. 3. februar 1982 pa je bil zgodovinski dan za slovensko smučanje – v avstrijskem Schladmingu je Boris Strel priboril Sloveniji prvo odličje v zimskih športih na svetovnih prvenstvih. Sam pravi: *»Prva slovenska medalja mi pomeni več tudi zato, ker sem se tisto leto vračal po poškodbi.»*

Sodeloval je na treh svetovnih prvenstvih: 1978 – Garmisch Partenkirchen (36. mesto v VSL), 1982 – Schladming (3. mesto v VSL), 1985 – Bormio (brez uvrstitev) in na dveh olimpijskih igrah: 1980 – Lake Placid (8. mesto v VSL), 1984 – Sarajevo (5. mesto v VSL). Prejel je številna priznanja. Najbolj zveneča: 1977 – Bloudkova plaketa, 1982 – Bloudkova nagrada in 2006 – Kipec športnika Športne zveze Škofja Loka.

Po Borisovi zmagi za Svetovni pokal, Cortina 1981,
v družbi loških smučarjev in sestre Tanje.

Blestečo smučarsko kariero je moral zaradi poškodb končati na višku. Posvetil se je poslu. *»Duh je še nemiren, ampak delati je treba. Imam servis v Ljubljani, na Krvavcu, zastopstva tujih firm. Dokler ni bilo familje, sem tudi jadral. Bilo bi sebično. In sem jadrnico prodal. Iskali smo, kje bi se ustalili. Zdaj smo pristali v Crngrobu. Imamo nekaj konj. To je bila vedno moja želja. Konji in narava.«* Zakaj se ni posvetil trenerstvu? O tem je povedal: *»Imel sem obdobje, da bi šel v ta posel. Premislil sem. Moral sem biti korekten do sebe in tistih, s katerimi bi delal. Hočem biti stoodstoten. Ta poklic bi me veselil. Sem dovolj pedagoga, imam občutek za tekmovalce. Ta poklic je fizično naporen. Zaradi mojih poškodb sem se mu odrekel«.* Ustvaril si je družino, s sinom Tomažem sta ustanovila še skupno firmo.

Zanimivo je bilo njegovo razmišljanje o domačem kraju, ko ga je novinar vprašal, ali so Ločani pozabili na njega: *»Niti ne zahtevam pozornosti. Tisti krog, s katerimi sem bil v klubu, me niso pozabili. Nisem pa dobil tistega, kar bi morda lahko. Loka je prostor, kjer, če greš iz sredine ven, te zavržejo. Si drugačen. In jaz sem drugačen. Morda zato, ker sem nekaj naredil. Sem zelo rad v Loki, čeprav sem imel možnost iti drugam. Posamezniki me zadržujejo, ne masa.«*

Ostaja grenak priokus, da Loka Borisu nekaj dolguje.

**Delovanje
Muzejskega
društva
Škofja Loka**

Zbor članov Muzejskega društva Škofja Loka za leto 2013

Zbor članov Muzejskega društva Škofja Loka za leto 2013 je potekal v sredo, 26. marca 2014, ob 19.30 uri, v Galeriji Franceta Miheliča, v Kašči na Spodnjem trgu. Prisotne je uvodoma pozdravil predsednik društva mag. Aleksander Igličar in spomnil, da se je iztekel triletni mandat njemu kot predsedniku in članom izvršnega odbora, zato je letošnji zbor članov tudi volilni.

Za zanimiv začetek je poskrbel dolgoletni član društva in aktualni predsednik častnega razsodišča

Andrej Rant, dr. dent. med., ki že nekaj desetletij raziskuje evropsko prazgodovino. V predavanju z naslovom Starogrški bog Pan in njegove evropske različice s primerjavo skoraj identičnih pustnih običajev in mask cerkljanskih laufarjev ter pustnega festivala v Vijaneri (Španija) osvetljuje skupni evropski prazgodovinski izvor kulta Pana, drevesnega božanstva, gospodarja gozda in varuha živine.

Po zaključeni predstavitvi je predsednik Aleksander Igličar začel z uradnim delom zbora članov. Zbor je potekal po naslednjem dnevnem redu:

1. Izvolitev delovnega predsedstva in organov zbora
2. Letno poročilo društva za leto 2013, poročilo predsednika in blagajnika
3. Poročilo nadzornega odbora
4. Poročilo verifikacijske komisije
5. Razprava na poročila in sprejem poročil
6. Izvolitev predsednika društva
7. Izvolitev članov izvršnega odbora
8. Nadomestna izvolitev člana častnega razsodišča

Andrej Rant je v prvem delu zbora predaval o starogrškem bogu Panu in njegovih evropskih različicah.

(foto: Aleksander Igličar)

9. Program dela društva v letu 2014

10. Razno.

Gradivo za zbor članov je bilo objavljeno na spletnih straneh društva, www.mdloka.si, in dosegljivo v tajništvu Loškega muzeja.

Zbor članov je vodilo delovno predsedstvo, v sestavi mag. Srečko Beričič, predsednik, Marta Gartner in Jernej Antolin Oman, člana, za zapisnikarico je bila izvoljena Mojca Ferle, v verifikacijsko komisijo Helena Janežič in Jože Štukl, mag., za overovatelja zapisnika pa dr. Milena Alič in Jernej Tavčar.

Predsednik društva mag. Aleksander Igličar je v poročilu o delovanju društva v letu 2013 povzel, da smo kljub neugodnim razmeram izpolnili vse zastavljene cilje, tako na področju publicistične dejavnosti kot tudi Blaznikovih večerov, bili smo tudi soorganizatorji več odmevnih kulturnih dogodkov. Jeseni smo društvene člane popeljali na tradicionalni izlet na slovensko Koroško. Županu in občinskem svetniku se je zahvalil za finančno pomoč, z željo, da bi podprli še več naših aktivnosti. Ob izteku triletnega mandata se je za prizadevno delo zahvalil tudi vsem članom Izvršnega odbora Muzejskega društva. Trdno finančno poslovanje društva je razvidno iz poročila blagajnika mag. Matjaža Čepina. Predsednik nadzornega odbora mag. Srečko Beričič je v poročilu poudaril zgledno organizacijo, vodenje in dobro poslovanje društva v letu 2013 (poročila so v celoti objavljena v nadaljevanju).

V razpravi na poročila je župan mag. Miha Ješe pohvalil delovanje društva in zgledno sodelovanje z občino, v letnem proračunu bodo še naprej zagotovljena sredstva za Loške razglede. Na koncu je poudaril, da so odlični rezultati plod prostovoljnega dela vseh odbornikov društva in uredniškega odbora Loških razgledov.

V nadaljevanju se je oglasil Marko Vraničar, podpredsednik Združenja borcev za vrednote NOB Škofja Loka, ki je imel pripombe na delovanje društva v preteklih letih (dogajanje od leta 2002 naprej, v zvezi s postavitvijo obeležja zdravniku Viktorju Kocijančiču v Aleji zaslužnih Ločanov; zavrnitev njegovega prispevka na to temo s strani uredniškega odbora Loških razgledov; domnevno netočen zapis urednika Alojzija Pavla Florjančiča o tragediji v Cerknem (leta 1944), ki je bil objavljen v faksimilu Primorske Prešernove Zdravljice). Svoje mnenje je prebral na zboru članov, v pisni obliki je priloga zapisnika zbora članov in dostopen na spletnih straneh društva. Svoje mnenje je zaključil s predlogom, da naj Izvršni odbor Muzejskega društva prouči navedene aktivnosti ter netočne zapise in svoje stališče v roku treh mesecev posreduje članom društva.

V zvezi s polpreteklo zgodovino se je oglasil tudi Jože Kranjc, in sicer z vprašanjem, zakaj v Loških razgledih ni bil objavljen njegov prispevek o odkrivanju povojnih grobišč na Loškem.

Predsednik društva Aleksander Igličar je odgovoril, da dogajanj, v katera ni bil vključen, ne bo komentiral, pojasnil pa je zaplet ob odkritju obeležja zdravniku Viktorju Kocijančiču v Aleji zaslužnih Ločanov, ki je bilo 7. 2. 2014. Povezovalec

programa Marko Črtalič je kot predlagatelj za postavitve obeležja navedel Zvezo združenj borcev za vrednote NOB in Zdravstveni dom Škofja Loka, Muzejskega društva Škofja Loka pa ni omenil. Predsednik društva, ki je bil na odkritju, nedoslednosti ni želel izpostavljati. Kasneje je bila nedoslednost objavljena v časopisu Gorenjski glas (11. 2. 2014), zato je uredništvo prosil za popravek, ki je bil objavljen v Loškem glasu (25. 2. 2014). Ni se strinjal s predlogom Marka Vraničarja, da bi navedene očitke proučil izvršni odbor, ampak je predlagal, da se v zvezi z domnevno neustreznimi navedbami o tragediji v Cerknem (1944) v roku treh mesecev pripravi Blaznikov večer, na katerega se povabi kompetentne zgodovinarje.

Pred glasovanjem o poročilih je Jože Štukl, mag., član verifikacijske komisije, navzoče seznanil, da je na zboru prisotnih 48 članov, kar je zadoščalo, da je bil zbor članov sklepčen. Nato je predsednik zbora dal na glasovanje predlog Marka Vraničarja, ki ni dobil zadostne podpore. Z večino glasov pa so člani sprejeli predlog predsednika društva, da se v roku treh mesecev pripravi Blaznikov večer o tragediji v Cerknem (27. 1. in 3. 2. 1944).

Nato so člani soglasno sprejeli tudi vsa poročila in podali razrešnico predsedniku in Izvršnemu odboru Muzejskega društva Škofja Loka.

Mojca Ferle, tajnica društva, je prisotnim pojasnila pravila, po katerih bodo potekale volitve, in predstavila nekatere aktivnosti, ki so bile v zvezi z njimi že izvedene. Vsi člani društva so bili januarja pisno povabljeni k predlaganju kandidatov. Član Lojze Malovrh je poslal pisno podporo aktualnemu predsedniku, dva člana sta jo poslala po e-pošti. Pravila društva določajo, da sta člana izvršnega odbora tudi predstavnik Loškega muzeja Škofja Loka in Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enota Škofja Loka; Loški muzej je za predstavnico že imenoval direktorico Jano Mlakar, Zgodovinski arhiv pa vodjo enote Judito Šega.

Izvršni odbor Muzejskega društva Škofja Loka je za mandatno obdobje 2014–2017 za predsednika ponovno predlagal mag. Aleksandra Iglíčarja, za člane izvršnega odbora pa: dr. Mileno Alič, mag. Matjaža Čepina, Mojco Ferle, Heleno Janežič, Blaža Karlina, Jerneja Antolina Omana, Petra Pippa, Biljano Ristić, Jožeta Štukla, mag. in Jerneja Tavčarja; večina kandidatov so že člani sedanjega izvršnega odbora. Predlagana sta bila dva nova člana: Biljana Ristić in Blaž Karlin, ki ju je tajnica na kratko predstavila. Biljana Ristić je univ. dipl. zgodovinkinja in kustodinja za zgodovino v Loškem muzeju, Blaž Karlin pa absolvent prava ter skrbnik twitterja in facebooka Muzejskega društva Škofja Loka.

Delovni predsednik je povabil člane k predlogom dodatnih kandidatov. Teh ni bilo, zato je delovni predsednik predlagal, da so volitve javne, kar je zbor članov z dvigom rok soglasno podprl.

Tajnica društva Mojca Ferle je skrbela na nemoten potek volitev. (foto: Aleksander Iglíčar)

Soglasno je bil za predsednika Muzejskega društva Škofja Loka v mandatnem obdobju 2014–2017 izvoljen mag. Aleksander Igljučar. Prav tako so bili za mandatno obdobje 2014–2017 izvoljeni člani Izvršnega odbora Muzejskega društva Škofja Loka: dr. Milena Alič, mag. Matjaž Čepin, Mojca Ferle, Helena Janežič, Blaž Karlin, Jernej Antolin Oman, Peter Pipp, Biljana Ristić, Jože Štukl, mag. in Jernej Tavčar.

Zaradi izvolitve dosedanjega člana častnega razsodišča Petra Pippa v izvršni odbor, so bile potrebne nadomestne volitve novega člana do izteka mandata sedanjemu sestavu, to je do leta 2016. Andrej Rant, predsednik častnega razsodišča, je izmed prisotnih za novega člana častnega razsodišča predlagal Antona Bogataja; zbor članov je predlagani sklep sprejel soglasno.

Po končanih volitvah se je novo izvoljeni predsednik mag. Aleksander Igljučar zahvalil za ponovno zaupanje in javno izraženo podporo ter predstavil nekaj svojih razmišljanj. Društvo bo nadaljevalo v preteklih letih zastavljeno delo, še naprej bo povezovalc loške kulture in institucij, ki jo soustvarjajo. Delovanje bo še naprej ljubiteljsko in visoko strokovno. V nadaljevanju je predstavil še aktivnosti, ki so tik pred izvedbo, in sicer: Blaznikov večer z letošnjim Prešernovim nagrajencem Vladimirjem Kavčičem ter izid jubilejne 60. številke Loških razgledov.

Pod točko Razno je Andrej Rant predlagal, da se organizira dan muzejskih društev. Vincencija Demšarja je zanimalo, kako je poskrbljeno za arheološki nadzor gradbenih del, ki potekajo ob mestni cerkvi sv. Jakoba in v Stari Loki. Župan mag. Miha Ješe je pojasnil, da potek del v mestnem jedru stalno spremlja po pogodbi določena arheologinja, kamniti vodnjak, ki je bil odkrit v Stari Loki, pa bo po zaključku del prezentiran v skladu z usmeritvami Zavoda za varstvo kulturne dediščine. Županov odgovor je dopolnil Jože Štukl, kustos za arheologijo v Loškem muzeju. Povedal je, da gradbena dela v mestnem jedru večinoma potekajo po trasah, ki so bile prekopane že v preteklosti, pomembnih arheoloških najdb ni bilo pričakovati ter jih tudi ni bilo.

S povabilom, da nazdravimo novemu/staremu vodstvu društva, je predsednik društva ob 21.30 zaključil uradni del zбора.

Zapisala: Mojca Ferle

Poročilo predsednika Muzejskega društva Škofja Loka za leto 2013

Spoštovane članice in spoštovani člani Muzejskega društva Škofja Loka!

Z radostjo v srcu vas nagovarjam na zboru članov društva, ki s svojim delovanjem razvija vrednote domoljubja in domoznanstva ter si prizadeva za ohranjanje bogate loške kulturne in naravne dediščine.

Kljub neugodnim zunanjim okoliščinam smo v letu 2013 v društvu izpolnili vse zastavljene cilje. Na področju publicistične dejavnosti smo pripravili že 59. številko zbornika *Loški razgledi* in 8. številko *Pasijonskih doneskov*. Poleg dveh

vsakoletnih publikacij smo po nekaj letih najav izdali *Vodnik po Aleji znamenitih Ločanov*, ki domačinom ter drugim obiskovalcem približa življenje in delo znamenitih loških osebnosti ter njihove kiparske upodobitve, ki jih je ustvaril akademski kipar Metod Frlic. Z našim sodelovanjem in ob finančni podpori Občine Škofja Loka je založba Modrijan marca 2013 izdala obsežno monografijo *Ive Šubic, slikar Poljanske doline*, ki je bila že dva meseca po izidu ponatisnjena. Konec leta smo se odločili za že tretji ponatis zbirke loških pripovedk *Kamniti most*, avtorja Lojzeta Zupanca, v katerih nove in nove generacije loških otrok spoznavajo okamenele grajske gosposdične, lubniške skrate in blegoške velikane.

V okviru Blaznikovih večerov smo poleg predstavitve knjižnih izdaj pripravili nekaj odmevnih večerov, med katerimi naj izpostavim predavanje Jožeta Štukla, mag. arheologije, o poselitvi loškega ozemlja v arheoloških obdobjih ter zanimiv pogovor Helene Janežič z gospo Marijo Leskovar, hčerko dolgoletnega predsednika društva dr. Pavleta Blaznika. V sodelovanju z občino smo bili marca glavni soorganizatorji 3. srečanja slovenskih pasijonskih krajev in razstave *Tisnikarjev pasijon* (v Sokolskem domu). Za *Pasijonske doneske* in dogodke, s katerimi ohranjamo pasijonsko kondicijo, je najbolj zaslužen naš častni član Alojzij Pavel Florjančič. Veseli nas tudi dobro sodelovanje z loško knjižnico, s katero smo pripravili slavnostno akademijo ob 150-letnici prve Prešernove proslave na Slovenskem in predstavitev knjige *Delnice - Deunce*, avtorja Ivana Križnarja.

Na pobudo odbornika mag. Toneta Koširja smo, ob izidu monografije *Ive Šubic, slikar Poljanske doline*, pred njegovim obeležjem v Aleji znamenitih Ločanov položili šopek nagljev s slovensko trobojnico. Prav tako smo na predvečer 110-letnice rojstva naših glavnih ustanoviteljev, podnunccev dr. Pavleta Blaznika in dr. Tineta Debeljaka, šopek položili tudi pred njuni obeležji. Lep običaj in s tem pozornost želimo ohranjati tudi v prihodnje.

Veseli nas, da je Občina Škofja Loka po dolгих letih objavila razpis za postavitve novih obeležij v Aleji zaslužnih Ločanov, kot so alejo (leta 2012) na predlog župana preimenovali občinski svetniki. Muzejsko društvo je predlagalo botanika dr. Frana Jesenka, škofa dr. Andreja Karlina, zdravnika Viktorja Kocijančiča in zobozdravnika Jožeta Ranta, podprli pa smo tudi predlog za filozofa dr. Milana Komarja. Občinski svet je izbral dve osebnosti, in sicer zdravnika in talca Viktorja Kocijančiča, to obeležje je bilo odkrito 7. februarja 2014, in zobozdravnika Jožeta Ranta, katerega obeležje naj bi bilo postavljeno leta 2016, ob

Mag. Aleksander Igljčar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka, v ozadju delovno predsedstvo zbora: Marta Gartner, mag. Srečko Beričič in Jernej Antolin Oman. (foto: Milena Igljčar)

120-letnici njegovega rojstva. Ob tem naj omenim, da odločitve o uvrstitvi novih osebnosti v alejo sprejema občinski svet, Muzejsko društvo, ki je bilo pobudnik njene zasnove, pa je le eden od predlagateljev. Z namenom, da občinske svetnike seznanimo s širšim poslanstvom aleje, smo jim decembra podarili *Vodnik po Aleji znamenitih Ločanov*.

V društvu spremljamo in se odzivamo tudi na dogajanja, ki so povezana s kulturno dediščino. Na pobudo odbornika Jerneja Antolina Omana smo občino opozorili na ohranjanje pomembnih nagrobnikov na loškem mestnem pokopališču. Veseli smo, da je predlog naletel na plodna tla in pod vodstvom občinske sodelavke Mateja Hafner Dolenc že potekajo pogovori s pristojnimi strokovnimi ustanovami. Poslali smo tudi predlog za poimenovanje novega naselja nad Plevno, v katerem smo zapisali, da bi ob podobnih priložnostih v Škofji Loki morali izkazati spoštovanje pomembnim loškim osebnostim (na primer dr. Blazniku, dr. Debeljaku, dr. Jesenku, prof. Planini). Občinski svetniki našega predloga niso podprli, saj so izbrali nevtralno ime *Nad Plevno*.

Z namenom prijetnega druženja članov smo septembra organizirali izlet Muzejskega društva na slovensko Koroško, ki nas je presenetila z znamenitostmi in zgodovinskimi povezavami z loškim ozemljem.

Zahvaljujem se občinskim svetnikom, županu mag. Mihju Ješetju ter njegovim sodelavcem za finančno podporo pri izdaji *Loških razgledov* in *Pasijonskih doneškov*. Naša želja je, da bi finančno podprli tudi druge naše publikacije, ki so pomembne za vse občane in povečujejo prepoznavnost Škofje Loke v širšem prostoru. Zmanjševanje finančne podpore s strani občine se kaže tudi v finančnem poslovanju društva, ki je v letu 2013 izkazalo izgubo, ki pa je tudi posledica odločitve za ponatis knjige *Kamniti most*, kar bo v svojem poročilu obširneje pojasnil blagajnik mag. Matjaž Čepin.

Prisrčno se za njihovo delo zahvaljujem vsem odbornikom društva, še zlasti članom uredniškega odbora *Loških razgledov* ter prizadevni urednici Juditi Šega. Hvala tudi vam, članicam in članom Muzejskega društva Škofja Loka, da nam, kot redni bralci *Loških razgledov* in obiskovalci naših prireditev, tako sporočate, da cenite naša prizadevanja in delo. Ponovno vas vabim, da za članstvo v društvu nagovorite tudi vaše sorodnike in prijatelje, da bomo skupaj zaustavili dolgoletno zmanjševanje članov. Starejši se poslavljajo, mlajši pa se, ob pestri ponudbi družbenih in kulturnih dogajanj, ne vključujejo v naše vrste.

Letos se izteka triletni mandat predsednika in odbornikov Muzejskega društva Škofja Loka in veseli me, da bo večina odbornikov kandidirala tudi za prihodnje obdobje in s svojim neumornim delovanjem še naprej pripomogla k izpolnjevanju poslanstva društva.

mag. Aleksander Igličar
predsednik Muzejskega društva Škofja Loka

Poročilo blagajnika Muzejskega društva Škofja Loka za leto 2013

Prihodki in odhodki

Muzejsko društvo je v letu 2013 ustvarilo 27.177 evrov prihodkov, kar je tretjino manj kot leto prej; to je tudi 5 % manj, kot smo načrtovali. Dotacije občine so se prav tako znižale za tretjino, na 17.741 evrov, kar je malo manj, kot smo načrtovali. Prodaja publikacij se je vrednostno znižala za 31 %, prav tako je nekoliko padel znesek pobranih članarin. Razlog je v tem, da smo izdali in prodali manj publikacij.

Odhodki so bili 28.222 evrov oziroma slabo tretjino nižji kot v predhodnem letu in so dosegli načrtovano.

Med odhodki je bilo stroškov porabljenega materiala 7.899 evrov ali 45 % manj kot predhodno leto. Stroški storitev so bili 20.323 evrov ali slabo četrtno manj kot v preteklem letu. Razlog je isti, to pomeni, da smo izdali manj publikacij kot leto prej. Istočasno je bila vrednost zalog publikacij višja za 6.826 evrov, predvsem na račun *Kamnitega mostu*, ki je bil ponatisnjen konec leta 2013.

Tako je bil dosežen negativen rezultat, v višini 879 evrov. Razlog je predvsem v ponatisu *Kamnitega mostu*, konec leta 2013, ko so bili vsi stroški pokriti, na drugi strani pa je večina izvodov še na zalogi in se bo z njegovo prodajo dosegel dodatni presežek prihodkov.

Stanje denarnih sredstev

Denarna sredstva na TRR so bila na dan 31. 12. 2013 1.809 evrov, poleg tega je bilo pri Gorenjski banki vezanih 13.000 evrov. Obveznosti kupcev do društva so bile na ta datum 1.083 evrov. Tako je znašal seštevek pozitivnih finančnih postavk na dan 31. 12. 2013 (stanje na TRR + vezana sredstva + terjatve kupcev) 15.892 evrov. Na isti datum je imelo društvo 1.814 evrov kratkoročnih, nezapadlih obveznosti. Dolgoročnih obveznosti društvo nima. Društvo med letom ni imelo nobenih težav na področju finančnega poslovanja in je lahko normalno poslovalo.

Finančno stanje na dan 31. 12. 2013 zagotavlja normalno poslovanje društva v letu 2014, kar pomeni, da bomo do prejema sredstev iz občinskega proračuna lahko avansirali izdajo *Loških razgledov*.

Finančno-računovodske storitve je v okviru medsebojnega dogovora opravljal strokovna služba Loškega muzeja.

Izkaz poslovnega izida Muzejskega društva Škofja Loka

Postavka	Leto 2013 (v evrih)	Leto 2012 (v evrih)
PRIHODKI		
Prihodki od dotacij občine	17.741	27.000
Prihodki od prodaje	7.407	10.784
Članarine	1.505	1.985
Donacije		1.000
Finančni prihodki	166	203
Drugi prihodki	524	521
SKUPAJ PRIHODKI	27.343	41.493
ODHODKI		
Stroški materiala	7.899	14.406
Stroški storitev	20.323	26.233
Odpisi vrednosti		806
SKUPAJ ODHODKI	28.222	41.445
Presežek/primanjkljaj	-879	48
Davek od dohodkov		40
Čisti presežek/primanjkljaj	-879	8

Bilanca stanja Muzejskega društva Škofja Loka

Postavka	Znesek v evrih	
	31. 12. 2013	31. 12. 2012
Opredmetena osnovna sredstva	412	412
Zaloge	10.438	3.612
Terjatve	1.083	798
Finančne naložbe	13.000	15.000
Denar	1.809	6.099
SKUPAJ SREDSTVA	26.742	25.291
Društveni sklad	24.928	25.807
Kratkoročne obveznosti	1.814	114
SKUPAJ OBVEZNOSTI	26.742	25.921

mag. Matjaž Čepin
blagajnik Muzejskega društva Škofja Loka

Poročilo predsednika Nadzornega odbora Muzejskega društva Škofja Loka za leto 2013

Nadzorni odbor Muzejskega društva Škofja Loka, v sestavi Vincencij Demšar, Peter Pokorn in mag. Srečko Beričič kot predsednik, se je sestal 15. marca 2014, v prisotnosti predsednika društva mag. Aleksandra Igličarja in blagajnika mag. Matjaža Čepina.

Člani nadzornega odbora so se sej izvršilnega odbora redno udeleževali in tekoče spremljali njegovo delovanje. Poslovanje društva je bilo v skladu s statutom in sklepi izvršilnega odbora. Nadzorni odbor je pregledal vestno in natančno pripravljeno gradivo o pomembnejših aktivnostih društva v letu 2013, z osnovnimi podatki o finančnem poslovanju, s podatki poslovnega izida in bilance stanja ter poročilo popisne komisije Muzejskega društva za leto 2013. Nadzorni odbor ugotavlja, da so se sredstva uporabljala zakonito in gospodarno ter v skladu z namenom društva.

Sodelovanje med Muzejskim društvom in Loškim muzejem je bilo prav tako dobro. Člani izvršilnega odbora so, kljub recesiji, uspešno izpeljali zastavljene naloge.

Nadzorni odbor novemu izvršilnemu odboru predlaga, naj uredniki publikacij domoznanskega značaja, kot so Doneski in Vodniki, sodelujejo v okviru uredniškega odbora Loških razgledov.

Delovanje Muzejskega društva je bilo tudi v letu 2013 uspešno. Poslovanje je bilo v skladu s predpisi, dokumentacija je pregledna in lepo urejena, zato nadzorni odbor predlaga zboru članov potrditev poročil delovanja Muzejskega društva Škofja Loka v letu 2013 in razrešnico tako njegovemu predsedniku kakor izvršnemu odboru.

mag. Srečko Beričič
predsednik nadzornega odbora

Udeleženci zbora članov Muzejskega društva Škofja Loka.
(foto: Aleksander Igličar)

Blaznikovi večeri v letu 2013

V letu 2013 smo v Muzejskem društvu Škofja Loka pripravili šest Blaznikovih večerov, od katerih je bila večina povezanih s predstavitvijo naših knjižnih izdaj, njihova vsebina je predstavljena posebej.

Četrtek, 28. februar 2013, Sokolski dom, Škofja Loka
Predstavitel PASIJSKIH DONESKOV 2013/8

Predstavitel *Pasijonskih doneskov* 2013/8 in 3. srečanje slovenskih pasijonskih krajev je potekalo v znamenju tristoletnice obletnice prve pisne omembe Škofjeloškega pasijona in tristoletnice Tolminskega punta, o čemer sta govorila urednik **Alojzij Pavel Florjančič** ter etnolog in sociolog **Silvester Gabršček**. Povezanost obeh dogodkov je v preddverju spremljala razstava *Processio Locopolitana*, avtorice **Marte Gartner**, še zlasti s temo: *Pismo neznanega voditelja loške procesije iz leta 1713*, ki dokazuje, da je tradicija pasijonske procesije v Loki še starejša, kot smo mislili. V avli Sokolskega doma je bila slikarska razstava **Tisnikarjev pasijon**, o kateri je spregovorila kustosinja **Milena Zlatar** iz Koroške galerije likovnih umetnosti, Slovenj Gradec. Odprl jo je njen direktor **Marko Košan**.

Literarni blok *Pasijonskih doneskov* 2013/8 predstavlja Križev pot, pesnika **Daneta Zajca**, ki so ga 21. marca kot recital izvedli na Pasijonskem večeru v Stari Loki. Skladatelj **Andrej Misson** je za godalni kvartet in ansambel flavt, pod vodstvom **Gregorja Vojeta**, priredil svojo pasijonsko glasbo iz Škofjeloškega pasijona. Zajčev cikel so interpretirali domači recitatorji, pod vodstvom **Neže Karlin**.

Torek, 12. marec 2013, Sokolski dom, Škofja Loka
Predstavitel knjižne monografije IVE ŠUBIC, SLIKAR POLJANSKE DOLINE

Na Gregorjevo smo predstavili knjižno monografijo velikega poljanskega umetnika slikarja Iveta Šubica. Vsebinsko knjige in ustvarjalnost slikarja (1922–1989) sta v pogovoru predstavila urednik **dr. Tomaž Krpič** in avtor **dr. Miklavž Komelj**. Večer je glasbeno nadgradila violinistka **Ana Julija Mlejnik**, ki je

zaigrala del violinskega koncerta finskega skladatelja Jana Sibeliusa, slikarjevega najljubšega skladatelja.

V predverju Sokolskega doma je bila na ogled razstava filatelističnih spominskih izdaj z ilustracijami Iveta Šubica, ki jo je pripravil filatelist **Janko Štampfl**.

Nekaj dni pred predstavitvijo knjige je skupina odbornikov Muzejskega društva Škofja Loka, ob prisotnosti Šubičeve žene **Sely de Brea Šubic** in hčerke **Maje Šubic**, položila šopek nagljev pred njegovo obeležje v Aleji znamenitih Ločanov.

Urednik knjige dr. Tomaž Krpič v pogovoru z dr. Miklavžem Komeljem.

(foto: Aleksander Igljčar)

Sreda, 12. junij 2013, Sokolski dom, Škofja Loka

Predstavitev 59. številke LOŠKIH RAZGLEDOV

Navzoče je uvodoma pozdravila tajnica društva **Mojca Ferle**, saj je bil predsednik društva mag. Aleksander Igljčar zaradi poškodbe odsoten. Z minuto molka smo se poklonili spominu lani preminulega **dr. Branka Berčiča**, glavnega pobudnika in dolgoletnega urednika Loških razgledov. Župan Občine Škofja Loka **mag. Miha Ješe** je v pozdravnem nagovoru obudil spomine na svoja prva srečanja z Loškimi razgledi in posebno zahvalo namenil uredniškemu odboru ter glavni urednici **Juditi Šega**.

Vsebinsko nove številke *Loških razgledov* 59/2012 je na 451 straneh ustvarilo 48 avtorjev s 50 prispevki, kar je največ v zadnjih letih. Judita Šega je na kratko predstavila prispevke, nato pa k besedi povabila enega od avtorjev letošnje številke **mag. Matijo Križnarja**, kustosa paleontologa v Prirodoslovnem muzeju Slovenije.

Mag. Matija Križnar je v letošnji številki pisal o bakrovih orudjenjih v Bodoveljski grapi, na predstavitvi pa je predaval o geoloških, paleontoloških in mineraloških zanimivostih v okolici Škofje Loke, o katerih je v zadnjih letih pisal tudi v Loških razgledih. Tematika s področja naravoslovja je bila dobrodošla popestritev med sicer prevladujočimi družboslovnimi temami.

Večer smo člani Muzejskega društva in drugi obiskovalci zaključili v že pregovorno prijetnem druženju v avli Sokolskega doma.

Sreda, 16. oktober 2013, Sokolski dom Škofja Loka

Predstavitve VODNIKA PO ALEJI ZNAMENITIH LOČANOV

Uvodoma je srca udeležencev s Slakovo vižo ogrel mladi harmonikar **Jakob Florjančič**. *Vodnik po Aleji znamenitih Ločanov* smo izdali ob 110-letnici rojstva dr. Tineta Debeljaka in dr. Pavleta Blaznika, ki sta bila skupaj s profesorjem Francetom Planino glavna pobudnika ustanovitve in nosilca delovanja Muzejskega društva Škofja Loka. Zato sta o njihovem plodnem sodelovanju v prvem delu večera spregovorila **Marija Leskovar**, hčerka dr. Pavleta Blaznika, in **Helena Janežič**, podpredsednica društva. **Jure Svolsjak**, dolgoletni vodja oddelka za družbene dejavnost na Občini Škofja Loka in velik podpornik nastajanja aleje, pa je prebral pismi, ki sta jih v začetku 2. svetovne vojne Blazniku poslala Debeljak in Planina.

Za glasbeni del večera je poskrbel pianist **Ivan Vombergar**, vnuk dr. Tineta Debeljaka, ki je ognjevito odigral skladbo Allegro appassionato, francoskega skladatelja Camille Saint - Saensa.

V drugem delu večera sta avtor **Alojzij Pavel Florjančič**, pobudnik Aleje znamenitih Ločanov in gonilna sila postavitve obeležij, in urednik **mag. Aleksander Igljučar** predstavila vsebino *Vodnika po Aleji znamenitih Ločanov*.

Ob koncu večera je **mag. Srečko Beričič**, predsednik Filatelističnega društva Lovro Košir Škofja Loka, predstavil vsebino filatelistične razstave *Muzejski eksponati in kulturna dediščina*, ki jo je pripravil njihov član **dr. Janez Cerkvenik**. Filatelisti so ob tej priložnosti izdali tudi priložnostno dopisnico in poštni žig.

Veseli smo bili, da se je predstavitve vodnika udeležilo mnogo sorodnikov tistih, katerih obeležja so v Aleji znamenitih Ločanov.

Sorodniki znamenitih Ločanov in sodelujoči na predstavitvi *Vodnika po Aleji znamenitih Ločanov*. (foto: Milena Igljučar)

Torek, 20. november 2013, Galerija Franceta Miheliča, Škofja Loka

Jože Štukl: POSELITEV LOŠKEGA OZEMLJA V VARHEOLOŠKIH OBDOBJIH

Mag. arheologije **Jože Štukl**, kustos v Loškem muzeju, je udeležence popeljal na sprehod skozi arheološka obdobja nekdanjega Loškega gospostva, ki je danes upravno razdeljeno med občine Škofja Loka, Gorenja vas - Poljane, Žiri in Železniki. Sprehod, ki je bil podprt s preglednimi in slikovitimi prosojnicami, se je začel v ledeni dobi, ki je botrovala hitremu razvoju človeške vrste, in se nadaljeval prek mlajše kamene dobe in kovinskih dob do visoko razvite urbane kulture rimskega imperija, njegov zaton so, poleg številnih notranjih dejavnikov, povzročile selitve barbarskih ljudstev v času pozne antike. Predstavitve se je zaključila z naselitvijo Slovanov, ki so dokončno prekinili antično tradicijo.

Arheolog Jože Štukl je udeležence seznanil z arheološkimi obdobji in njihovo zapuščino na Loškem. (foto: Aleksander Igličar)

Sreda, 11. december 2013, Galerija Franceta Miheliča, Škofja Loka

Predstavitve knjige **DELNICE – DEUNCE**

Knjiga *Delnice – Deunce*, avtorja **Ivana Križnarja**, rojenega v Delnicah v Poljanski dolini, je bila prvič predstavljena ob izidu, oktobra 2013, v Kulturnem domu v Poljanah. Predstavitve v Škofji Loki so poleg avtorja oblikovali člani njegove družine: sin **Tomaž Križnar**, njegova žena **Vesna**, njuna otroka **Žan in Taša** ter sin **Janez Križnar**, na koncu večera pa se mu je za izjemno delo zahvalila tudi žena **Štefka Križnar**. Vsebino knjige sta v pogovoru z **Mileno Sitar** poleg avtorja predstavila tudi zgodovinar **France Podnar** in oblikovalec **Tomaž Križnar**.

Glasbeno popestritev večera so pripravili citrarka **Barbara Dolenc**, orgličar **Miro Božič** in pevec **Miha Križnar**. Večer smo pripravili v sodelovanju s **Knjižnico Ivana Tavčarja Škofja Loka**.

Miheličeva galerija je »pokala po šivih« na predstavitvi knjige *Delnice – Deunce*.

(foto: Taša Križnar)

Knjižne novosti Muzejskega društva Škofja Loka

300 LET OD PRVE PISNE OMEMBE UPRIZORITVE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Doneski 29

Memorabilia Locopolitana 17

Pasijonski doneski 2013/8; Škofja Loka : Muzejsko društvo Škofja Loka; Lonka, 2013, 136 str.

Osma številka Pasijonskih doneskov, za katero ponovno stoji neutrudna roka urednika Alojzija P. Florjančiča, nas v pasijonsko razpoloženje uvede s Križevim potom Daneta Zajca, ki je poslednje Jezusove dneve prelil v verze. To je tudi poslednji pesnikov cikel, izšel je v knjigi, skupaj s križevim potom slikarke Alekse Ivanc-Olivieri; ena njenih slik bogati tudi tokratno izdajo.

V letu 2013 je minilo 300 let od velikega tolminskega punta, prav toliko od prve pisne omembe uprizoritve Škofjeloškega pasijona ter posvetitve kapucinske cerkve sv. Ane v Škofji Loki. V uvodniku zato Silvester Gabršček razmišlja o povezavi tolminske pokrajine in velikega punta s Škofjo Loko in njenim pasijonom. V razdelku Pasijonski doneski se ddr. Igor Grdina sprašuje o vrednosti, ki nam jo podarja Škofjeloški pasijon, sledi pa mu Slovenski pasijon Nika Kureta, ki so ga leta 1932 upri-

zorili v Kranju. Gre za močno prirejen Škofjeloški pasijon, o delu podrobneje spregovori urednik Florjančič.

Marca 2013 je v Škofji Loki potekalo 2. srečanje slovenskih pasijonskih krajev, tako lahko v tokratni številki preberemo povzetke nekaterih referatov. Sledi še pregled pasijonskih dogajanj doma in po svetu ter rubrika, uvedena z lansko številko – Pasijonski likovni doneski, v katerih je prostor tokrat namenjen Jožetu Tisnikarju. O avtorju v prispevku Tisnikarjev pasijon ali premišljanje o življenju spregovori Milena Zlatar, Tisnikarjeve slike pa predstavljajo likovni vložek celotne letošnje številke.

DEVET ZNAMENITIH LOČANOV BREZ DESETEGA V ALEJI

Vodniki po loškem ozemlju 11

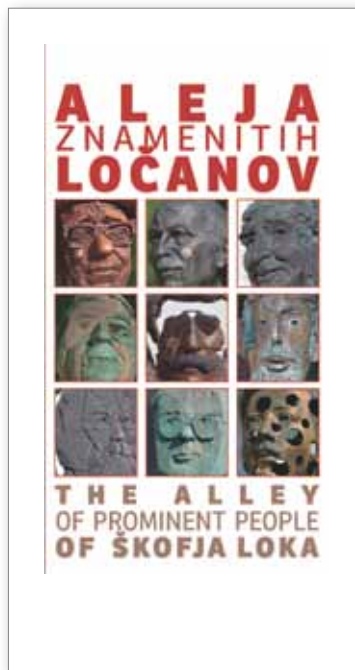
Memorabilia Locopolitana 18

Alojzij Pavel Florjančič, Aleksander Igličar: **Vodnik po Aleji znamenitih Ločanov**, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2013, 72 str.

Enajsti po vrsti, nas tokratni vodnik Muzejskega društva popelje po Aleji znamenitih Ločanov, ki je »nastajala med leti 2000 in 2007, ko je bilo narejenih prvih deset portretov. Ta prva dekada aleje predstavlja konceptualno in avtorsko zaključeno enoto. Je Aleja znamenitih Ločanov, istočasno galerija v naravi loškega kiparja Metoda Frlica in obenem še razstava slovenskih kamnov,« nam v uvodniku sporoča mag. Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka in urednik vodnika.

Z življenjepisi je predstavljenih vseh devet mož, ki so dobili mesto v aleji v Šolski ulici, prav tako tudi deseti, to je škof dr. Andrej Karlin, katerega kip je ostal nedokončan v umetnikovem ateljeju. Veliko zgodb se skriva za vsakim izmed kipov in njihovim postavljanjem, slikovito jih je opisal Alojzij Pavel Florjančič, pobudnik in glavni nosilec postavitve obeležij. Ne manjka niti predstavitev kiparja Frlica, zanimiv pa je tudi njegov prispevek o tem, kako vidi alejo in kako je ta nastajala pod njegovimi prsti.

Za tuje govoreče obiskovalce aleje so dodani krajši opisi v angleškem jeziku.

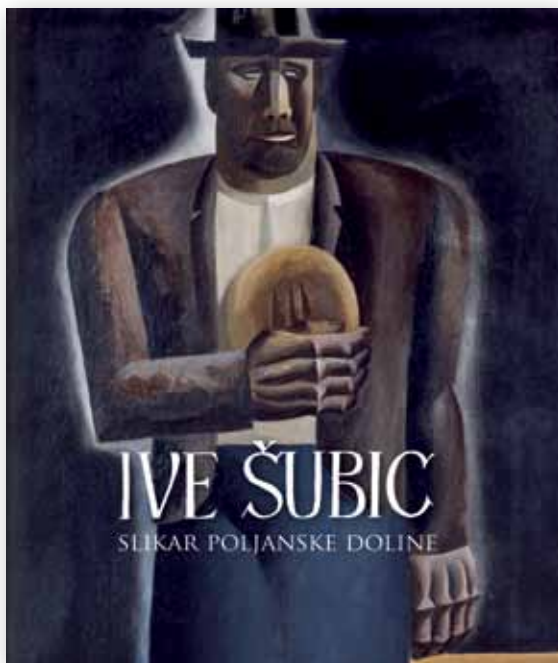

SLIKAR POLJANSKE DOLINE

Ive Šubic (slikar Poljanske doline); Ljubljana: Modrijan; Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2013, 360 str.

V letu 2013 je v sodelovanju založbe Modrijan in Muzejskega društva Škofja Loka izšla težko pričakovana monografija o Ivetu Šubicu. Poznamo ga kot slikarja Poljanske doline in partizanskih motivov, pa vendar odločno premalo, kakor ugotavlja v uvodnih besedah dr. Tomaž Krpič, urednik knjige. Monografije o njem do sedaj še nismo imeli, pa si jo kljub veliko priznanjem, še v času njegovega življenja, ob devetdeseti obletnici rojstva krepko zasluži.

V prvem sklopu so o slikarju spregovorili dr. Nadja Zgonik, dr. Miklavž Komelj, Barbara Borčič, Saša Bučan, dr. Tomaž Krpič in Janko Štampfl. Sledi mu obsežen osrednji del, ki prinaša reprodukcije Šubičevih umetniških stvaritev, izbrala in uredila jih je Ivetova hči, Maja Šubic, prav tako akademska slikarka. V sklopu, poimenovanem Spomini na Iveta Šubica, se pred nami naslika še druga podoba slikarja, videna skozi oči njegovih prijateljev in znancev. Spomine na skupna popotovanja skozi življenje so obujali Jože Ciuha, Tone Pavček, Rudi Šeligo in Alenka Gerlovič.

Šubičevo življenjsko zgodbo nam v prispevku Pri Dovjakovih je bilo podobarstvo zmeraj doma odstre in z bogatim slikovnim materialom podpre Sonja Porle, rodoslovec Peter Hawlina predstavi družinsko drevo slikarske rodbine Šubic. Sledijo še obsežni podatki o slikarjevem delu.

Knjigo je opremila in oblikovala in opremila Nives Lunder iz Studia Grad, fotografije in skeniranje so delo Tomaža Lundra.

Društveni izlet v Savinjsko dolino in na slovensko Koroško

V soboto, 5. 10. 2013 smo v Muzejskem društvu Škofja Loka organizirali enodnevni izlet, ki je bil tokrat spet namenjen spoznavanju naše matične domovine. Odpravili smo se na slovensko Štajersko in Koroško, s postanki v Gornjem Gradu, Radmirju, Vitanju in Slovenj Gradcu.

Izlet smo začeli ob 8. uri, na parkirišču pred Tehnikom, in se odpeljali proti **Gornjemu Gradu** v Zgornji Savinjski dolini. Naselje se leta 1349 omenja kot trg, mestne pravice je dobilo leta 1928, a jih je kasneje tudi izgubilo. Gornji Grad je najbolj znan po edinem *benediktinskem samostanu* pri nas, ustanovljenem leta 1140, leta 1461 je z ustanovitvijo ljubljanske nadškofije postal njen sestavni del. Leta 1471 so ga opustošili Turki. Zaradi zmanjšanja števila redovnikov, kot posledica turških vpadov, je papež leta 1473 samostan razpustil. Odtlej so Gornji Grad ljubljanski škofje uporabljali za svojo rezidenco vse do leta 1783. Škofijski dvorec je bil leta 1944 požgan, po vojni pa večji del porušen.

V Gornjem Gradu smo si ob izčrpnem vodstvu lokalnega vodnika Janeza Mavriča ogledali mogočno baročno *katedralo sv. Mohorja in Fortunata*, zgrajeno v letih 1752–1763, po naročilu ljubljanskega knezoškofa Ernesta Amadeusa grofa Attemsa. Katedrala je po prostornini največja na ozemlju Slovenije in ima tudi najvišjo kupolo. V njej je pokopanih več ljubljanskih škofov, med njimi tudi Tomaž Hren, ki je tu umrl leta 1630.

Od tod smo pot nadaljevali proti **Radmirju**, kjer smo si ogledali baročno romarsko *cerkev sv. Frančiška Ksaverija*, zgrajeno v letih 1721–1725. Ta veliki jezuitski misijonar, Indije in Japonske v 16. soletju, je bil poznan kot izreden čudodelnik. K prepoznavnosti radmirske božje poti so veliko pripomogli njegovi sobratje, ki so delovali po vseh evropskih dvorih in o njem spregovorili tudi vladarjem. Izšle so mnoge knjige, ki so opisovale njegove čudeže. Tako se je glas o tej slovenski božji poti razširil na vse strani. Danes lahko v radmirski zakladnici občudujemo številne mašne plašče in dragoceno mašno posodje – kelihe in monštrance, ki sodijo v vrhove zlatarske umetnosti tistega časa v Evropi. Ti bogati darovi, ki so jih prinašali s francoskega, španskega, poljskega ter seveda avstrijske-

ga in nemškega dvora, povedo, da je bilo Radmirje v 18. stoletju to, kar je za nas danes Lurd ali kako drugo veliko romarsko središče.

Po malici v starodavnem romarskem središču smo se odpravili proti **Vitanju**. V centru majhne vasi, ki šteje le nekaj hiš, cerkev in gostilno, se nahaja monumentalna moderna zgradba Kulturnega središča evropskih vesoljskih tehnologij – *KSEVT*. Ob strokovnem vodstvu po stalni razstavi smo se seznanili z življenjem in delom Hermana Potočnika Noordunga ter njegovim prispevkom k razvoj vesoljske znanosti. Leta 1928 je v Berlinu izšla njegova knjiga *Problem vožnje po vesolju*, ki velja za eno temeljnih del prve generacije raziskovalcev vesolja. Kot zanimivost smo si ogledali tudi sovjetsko kozmonavtsko obleko Sokol, ki se uporablja za polete na Mednarodno vesoljsko postajo.

Pot smo nadaljevali proti Slovenj Gradcu, kjer smo se najprej ustavili na **Legnu** in si ogledali *cerkvico sv. Jurija*. Kot smo izvedeli iz izčrpnega strokovnega vodstva, so se leta 1993 odločili za menjavo cerkvenega tlaka in arheološke raziskave so dale presenetljive rezultate. Odkritih je bilo pet faz razvoja cerkvene stavbe, od predromanike do baroka in tudi staroslovansko skeletno grobišče.

Slovenj Gradec je danes središče koroške regije. Ob prihodu smo šli najprej v *Koroški pokrajinski muzej*, zaradi časovne stiske smo si lahko ogledali zgolj nekatere od bogatih muzejskih zbirk. Sledil je sprehod po mestu, izvedeli smo, da se njegova srednjeveška zgodovina začneja v bližnjem Starem trgu. Leta 1165 se prvič omenja kot Slovenj Gradec – za razliko od Gradca na Avstrijskem Štajerskem. Leta 1267 dobi mestne pravice. Ob koncu 15. stoletja zgradijo še mestno graščino Rotenturn. Mesto je leta 1547 štelo 43, pretežno obrtnih družin; 1612 pa 94 hiš, od tega 64 lesenih. Slovenj Gradec je bil sedež privilegirane sodišča, solnega urada in tobačnega skladišča ter živahne trgovine s platnom, lesom in živino.

Udeleženci izleta pred cerkvico sv. Jurija na Legnu pri Slovenj Gradcu.

(foto: Jože Štukl)

Mesto je 1849 postalo sedež okrajnega glavarstva in sodišča, povečalo je trgovino z lesom in živino ter imelo poleg steklarne na Legnu, usnjarno (1850), stolarno (1872) in tovarno meril (1904). Začetki industrije so spodbudno vplivali na razvoj predmestij, promet in trgovina pa na širitev mesta proti Staremu trgu.

Najpomembnejši umetnostni spomenik v mestu je leta 1251 posvečena župnijska *cerkev Sv. Elizabete*, ki je v sedanji obliki plod prezidav, od romanike do baroka. Njeno jedro tvori romanska ladja, ki je sedanji grebenasti obok dobila leta 1626. Ladji je bil prizidan tudi prezbiterij z zvezdastim obokom (okrog leta 1500). Iz gotike izvirajo še zvonik, kapela sv. Ane na severni strani in zakristija ob prezbiteriju. V baroku so k ladji na južni strani prizidali kapeli sv. Jožefa in sv. Križa. Vzporedno z župnijsko cerkvijo stoji podružnična *cerkev sv. Duha*, ki jo je kot cerkev mestnega špitala dal postaviti Johannes von Lack (premožni priseljensec Janez iz Loke). Zrelogotska stavba obsega z oporniki obdano in mrežasto rebrasto obokano ladjo ter tristrano sklenjen in zvezdasto rebrasto obokan prezbiterij. Na južni strani je ladji prizidana manjša kapela. Cerkev je krita s skrilom, krasi jo šesterokotni nadstrešni stolpič in je lep primer neokrnjene gotske arhitekture. Največjo pozornost smo namenili freskam Andreja iz Ottinga, nastalim po letu 1450, prikazujejo pa 27 prizorov (v petih pasovih) iz Kristusovega Pasijona in v celoti prekrivajo severno steno prezbiterija.

Celodnevno občudovanje umetnostnih spomenikov je zahtevalo svoj davek. Počasi se je začela kazati vsesplošna utrujenost, ki jo je spremljalo oglašanje praznih želodcev. Zato smo pohiteli v bližnje gostišče Murko, kjer smo se dobro okrepčali. Po večerji smo se prešerno razpoloženi vkrcali na avtobus in se ob zvokih kitare našega predsednika Aleksandra Iglíčarja odpeljali proti domu.

Predstavitve knjig in kronika

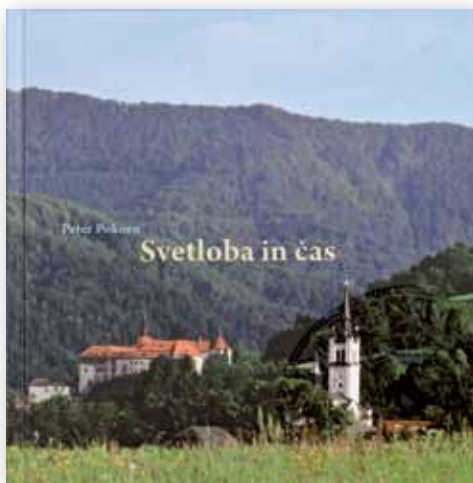
Izšlo je v letu 2013

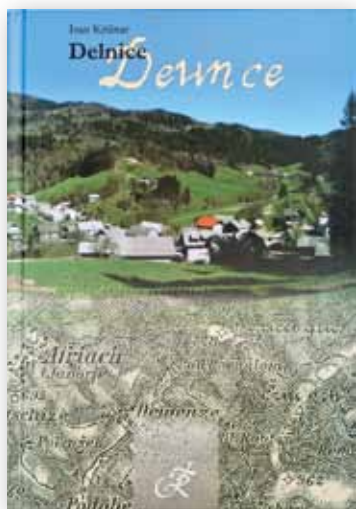
Pokorn, Peter
Svetloba in čas

Škofja Loka : Občina, 2013, 276 str.

Fotografska monografija Svetloba in čas je slikovna predstavitev Škofje Loke in njene ožje ter širše okolice v obdobju zadnjega pol stoletja. Izšla je na dan praznovanja občinskega praznika, v knjižni zbirki Locopolitan. Z njo je avtor Peter Pokorn, arhitekt in znan loški fotograf, izrazil predvsem ljubezen do rodne grude in kulturne dediščine. Leta 1939 rojeni ustvarjalec se je s fotografijo začel ukvarjati že v gimnazijskih letih. Je eden od ustanoviteljev in dolgoletni predsednik Foto kluba Anton Ažbe Škofja Loka. Za svoje delo je prejel številne nagrade doma in po svetu.

Uvodni del monografije, ki je napisan v slovenskem jeziku z vzporednim angleškim prevodom, vključuje spremni besedi loškega župana mag. Miha Ješeta in dr. Damjana Prelovška, velikega poznavalca Plečnikovega dela. Dodan je življenjepiš avtorja ter nekaj temeljnih informacij o Škofji Loki. Slikovni del je razdeljen na trinajst tematskih sklopov: Pogledi na Loko, Mesto, Loka pozimi, Dogodki, Škofjeloški pasijon, Okolica Loke, Sorško polje, Selška dolina, Poljanska dolina, Šport, Pobratene občine, Etnografija in Galerija. Tematika motivov je zelo raznovrstna; prednost imajo predvsem posnetki pokrajine, kulturne dediščine (kozolci, Škofjeloški pasijon), naravoslovna fotografija ter posnetki s poudarjenimi grafičnimi vrednotami. V slikah tako zaživijo podobe Loke v vseh letnih časih, ki marsikdaj povedo več kot pisana beseda.

Križnar, Ivan
Delnice – Deunce

Škofja Loka : samozaložba, 2013, 461 str.

»Slovinci se v zadnjih letih vedno bolj ukvarjamo s svojo preteklostjo in v zgodovini iščemo svoje korenine, posamezniki v rodovnikih, vasi in manjši kraji pa zbirajo svoje podatke v kronikah«, je zapisal v spremni besedi h knjigi *Delnice zgodovinar in dolgoletni ravnatelj Loškega muzeja Franc Podnar*. Avtor kronike je domačin Ivan Križnar, upokojeni športni pedagog. V njej je opisal življenje ljudi in razvoj domačega kraja v obdobju zadnjih dvesto do tristo let. Delo je ob pomoči avtorjeve družine nastajalo približno šest let. Gradivo zanj je črpal predvsem med vaščani Delnic, podatke o kraju je iskal tudi v števil-

nih zgodovinskih knjigah ter arhivskih in muzejskih dokumentih. Vsebinsko izvrstno dopolnjujejo fotografije, zemljevidi, uradne listine, pisma, risbe, pesmi idr.

Delnice oziroma po domače Deunce, ki jih obdaja hribovit svet Škofjeloškega hribovja, se zgodovinsko povezujejo s širšo zgodovino loškega gospodstva (973–1803), nato loške občine, danes pa Občine Gorenja vas - Poljane.

Obsežna kronika je razdeljena na tri sklope poglavij. V uvodnem najdemo geografske značilnosti vasi, predstavljena so hišna in ledinska imena. Avtor razglablja o izvoru imena vasi in zaselka Podpreval. Osrednji del prinaša opise domačij in zgodbe o ljudeh, ki so na njih živeli. Hkrati razkriva skupno vaško preteklost, medsosedske odnose ter človeško intimo. Bralci dobimo vpogled v kulturno, društveno, gospodarsko, politično, športno in drugo dogajanje na tem območju. Zadnji skop poglavij je posvečen vaškim šegam in navadam, predstavljene so pogloblitve gospodarske dejavnosti ter druge krajevne zanimivosti. Poglavje o zdravstvenem varstvu na območju Občine Gorenja vas - Poljane je prispevala avtorjeva žena, zdravnica Štefka Križnar.

Miklavčič, Milena
Ogenj, rit in kače niso za igrače

Žiri : jutri, 2013, 342 str.

Konec preteklega leta je izšla nova knjiga Milene Miklavčič, v kateri so zbrana pričevanja o najbolj skritih in intimnih trenutkih v življenju ljudi s podeželja v prvi polovici 20. stoletja. Pri tem ogenj iz naslova predstavlja prepire, rit seks, kače pa razprtije v odnosih. Pisateljica iz Žirov, ki je obenem tudi novinarka,

pravljničarka ter publicistka, svoje delo označuje za življenjsko, saj je nastajalo skoraj četrto stoletje. Avtorica se je pogovarjala s približno 1600 ženskami in moškimi s slovenskega podeželja, meščanske zgodbe žal niso vključene. Pripovedi so objavljene pod izmišljenimi imeni. Pisane so v poljudnem slogu.

Knjigo je treba brati skozi oči polpretekle zgodovine, saj imajo sodobne izkušnje z zapisanim bolj malo skupnega. Izpovedi se dotikajo predvsem odnosov v spolnosti, izvemo pa tudi marsikaj o tem, kakšno je bilo otroštvo na začetku 20. stoletja, kako so otroci odhajali od doma, kakšna je bila higiena, za katerimi boleznimi so ljudje tistega časa obolevali, kako so se oblačili. Avtorica razkriva odnose med taščami in snahami ter čustveno življenje nasploh. Pojasnjuje, zakaj so se ljudje prepirali, katerim vražam so verjeli. Vključene so tudi zgodbe o porokah in smrti, detomorih, življenju dekel in hlapcev, gradnji domov idr. Miklavčičeva posebno poglavje namenja dedu Luki ter prednikom po mamini strani.

Žakelj, Špela **Iztok in zvezdica**

Ljubljana :Alba 2000, 2013, 58 str.

Lanskega marca je izšel literarni prvenec Špele Žakelj, samostojne prevajalke iz francoščine, ki se ukvarja tudi s pisanjem recenzij. Avtorica je mama dveh radovednih otrok, zato se je preizkusila še v pisanju otroške literature.

Glavni junak zgodbe je deček Izток, ki ima nešteto vprašanj za svoje starše, ti pa nimajo vedno časa za odgovore. Med starimi igračami mu zato poiščejo prikupno lutko z imenom Zvezdica, ki postane njegova zaupna prijateljica. Z njo Izток poišče odgovore na pogosta otroška vprašanja, kot so: zakaj se je treba umivati, zakaj je treba pospravljati igrače, zakaj morajo starši na službeno pot, zakaj imajo odrasli skrbi ... Zgodba ima tudi žalosten trenutek, ki se srečno razplete. Ta je po mnenju avtorice potreben, da se otrok ob njem

zamisli, začuti kanček napetosti in strah. S pomočjo knjige otroci pokukajo v svet odraslih in se učijo odgovornosti. Zgodbo je navdihnili avtoričino družinsko življenje.

Knjiga je opremljena s preprostimi črno-belimi ilustracijami, ki so prav tako delo avtorice. Izšla je v knjižni zbirki Pišemo, rišemo, beremo slovensko.

Strajnar, Jaka

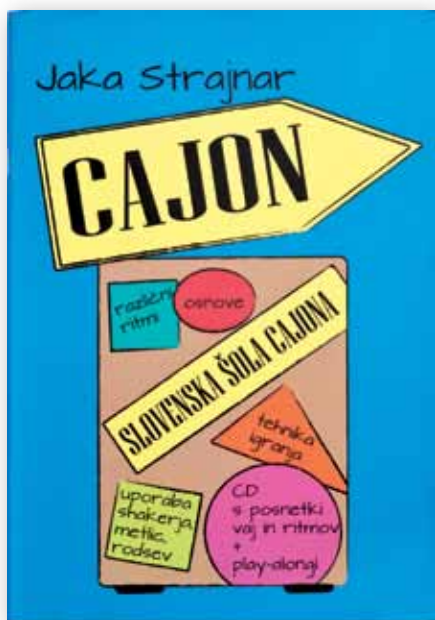
Cajon : slovenska šola cajona

Škofja Loka : samozal., 2013, 40 str. + zgoščenka

Cajon (šp. škatla ali zaboj) je tolkalni inštrument v obliki kvadra, na katerem se sedi in hkrati igra z rokami. Izvira iz Kube in Peruja, kjer so ga v 18. stoletju uporabljali sužnji. V 70. letih 20. stoletja se je razširil tudi v Evropo. Popularnost inštrumenta hitro narašča, saj njegova nezapletena osnovna tehnika igranja omogoča hitro učenje, tudi ljudem brez tolkalnega predznanja. Danes cajon uspešno nadomešča komplet bobnov, zlasti v akustičnih zasedbah.

Jaka Strajnar, slovenski bobnar mlajše generacije, je v samozaložbi izdal glasbeni priročnik, ki omogoča učinkovit način učenja igranja tega zanimivega glasbila. Pred tem je že izdal tolkalno zbirko Svet bobnov. Akademski glasbenik in profesor tolkal kot bobnar deluje v številnih glasbenih zasedbah.

Priročnik opisuje zgradbo cajona in položaj sedenja pri igranju. Predstavljene so osnovne tehnike igranja, tako opisno kot slikovno, ter pisana množica ritmov, ki jih izvajamo na inštrumentu. Ritmi so pregledno notirani in posneti na priloženi zgoščenki. Avtor opiše tudi uporabo pripomočkov pri igranju (plastične ali lesene metlice, shaker), ki na inštrumentu ustvarijo povsem novo barvo zvoka. Za konec ponuja še ideje za oblikovanje novih ritmov in raziskovanje zvokov.

Kronika občin Škofja Loka, Železniki, Žiri in Gorenja vas - Poljane

(od 1. januarja do 31. decembra 2013)

6. **januarja 2013** - v župnijski cerkvi sv. Jurija v Stari Loki je bil koncert Komornega zbora De profundis iz Kranja, pod vodstvom Branke Potočnik, z naslovom Ad gloriam Dei.
11. **januarja** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu so se že osemnajstič predstavili likovni ustvarjalci iz Puštala, na razstavi z naslovom Puštuci u Lok, v kulturnem programu so nastopili učenci Glasbene šole Škofja Loka.
12. **januarja** - KUD Ivan Tavčar Poljane je v dvorani na Češnjici predstavilo monodramo Ivana Tavčarja Šarucova sliva, v dramatizaciji Andreja Šubica in Borisa Pintarja.
- članice DPŽ Blegoš so skupaj s Folklorno skupino Zala ter bariton-bas-frajton bataljonom v kulturnem domu v Lučinah uprizorile igro Preja pod Blegošem, avtorice Lucije Kavčič.
 - ob 120-letnici ustanovitve SLS je Občinski odbor SLS Škofja Loka v Kašči pripravil predavanje z naslovom Dediščina za prihodnost. Predstavili so se Janez Jenko, dr. Peter Pavel Klasinc, Vincencij Demšar, dr. Stane Granda in dr. Andrej Rahten.
13. **januarja** - v Dražgošah so proslavili 71-letnico bitke Cankarjevega bataljona in 56-letnico prireditev Po stezah partizanske Jelovice, med njimi sta tudi nočna pohoda s Pasje ravni in Ratitovca. Slavnostni govornik je bil zgodovinar dr. Božo Repe; v kulturnem programu so sodelovali orkester Slovenske vojske, Partizanski pevski zbor iz Ljubljane, Harmonikarski orkester Železniki ter igralca Domen Valič in Jože Logar.
15. **januarja** - v Martinovi hiši na Mestnem trgu je Vincencij Demšar v sliki in besedi predstavil društvo loških planincev Paličarji, ki so delovali v 70-ih in 80-ih letih prejšnjega stoletja.
17. **januarja** - umrl je dr. Branko Berčič, bibliotekar, dolgoletni urednik Loških razgledov, nekdanji predsednik Muzejskega društva Škofja Loka in njegov častni član.
24. **januarja** - v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu je Loški muzej Škofja Loka odprl fotografsko razstavo Jureta Nastrana z naslovom Poti in iskanja. Predstavil je motive na temo zimske krajine in dediščine.
26. **januarja** - v organizaciji Društva Rovtarji; smučanje in kolesarjenje po starem, je bilo na grajskem hribu v Škofji Loki 14. mednarodno tekmovanje v starodobnem smučanju in povorka udeležencev na Mestnem trgu.
- v Retečah je bil 20. tradicionalni ponovoletni

koncert Bisernice, ob 90-letnici tamburanja v tem kraju. Poleg starejše in mlajše zasedbe so nastopili še Kvartet Zupan iz Naklega, Folklorna skupina Sava in Združeni pevski zbor župnije Reteče.

31. januarja – v Galeriji Loškega muzeja na Loškem gradu so avtorji iz idrijskega Mestnega muzeja predstavili monografijo Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina.

V mesecu januarju so ob križišču Ljubljanske ceste in Frankovega naselja s položitvijo temeljnega kamna pričeli z gradnjo kanalizacijskega sistema Projekt odvajanja in čiščenja odpadnih voda v porečju Sore. Odprli so sedem delovišč: v Puštalu, Stari Loki, Virlogu, Binklju, Trnju in Veštru. Celotna naložba je vredna 28 milijonov evrov, vključena so tudi evropska sredstva. Temeljni kamen sta položila župan mag. Miha Ješe in predsednik uprave Pomgrada Tadej Ružič.

1. februarja – v Sokolskem domu na Mestnem trgu so odprli fotografsko razstavo arhitekta Toneta Mlakarja z naslovom Podobe spomina; pogovor z avtorjem je vodil Alojzij Pavel Florjančič, sodeloval je tudi avtorjev sin, filozof Peter Mlakar.

2. februarja – v Sokolskem domu na Mestnem trgu so podelili priznanja 8. mednarodnega fotografskega salona Lumen 2012, ki ga je organiziral Foto klub Anton Ažbe iz Škofje Loke. Salona se je udeležilo 468 razstavljalcev iz 52 držav, s 4656 deli v treh kategorijah. Podelili so 58 nagrad, med njimi modro FIAP značko za najboljšega avtorja, izdali so tudi katalog.

3. februarja – v Galeriji v zvoniku v Žireh so odprli slikarsko razstavo akademskega slikarja Staneta Kosmača.

6. februarja – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je Biotehnična fakulteta iz Ljubljane pripravila 2. Jesenkovo popoldne, podelili so tudi Jesenkova priznanja za izjemne dosežke

na področju biotehničnih ved. S strokovnimi prispevki so sodelovali dr. France Megušar, dr. Darja Kocjan - Ačko, mag. Cecilija Lukančič - Valič, Polona Mrak in Boštjan Škrlep.

7. februarja – osrednja slovesnost ob slovenskem kulturnem prazniku v Občini Škofja Loka je bila v Osnovni šoli Ivana Groharja, z naslovom Več jezikov znaš, več veljaš; ob kulturnem programu so podelili tudi priznanja za najboljša prostovoljka in prostovoljca ter prostovoljski projekt v letu 2012.

8. februarja – ob slovenskem kulturnem prazniku je bila v Občini Gorenja vas - Poljane osrednja proslava na Trebiji, z naslovom Živimo skupaj, brez meja; proslave so pripravili še v Poljanah in na Sovodnju.

9. februarja – za Kamnitnikom je bila tradicionalna komemoracija v spomin na talce, ustreljene na ta dan leta 1944. V programu so sodelovali župan mag. Miha Ješe, predsednik Občinskega odbora Zveze borcev za vrednote NOB Škofja Loka Jure Žakelj, duhovnik dr. Alojz Snój, Mestni pihalni orkester Škofja Loka, recitatorja Monika Tavčar in Marko Črtalič ter Trio Quartet.

11. februarja – ob 150-letnici prve Prešernove proslave na Slovenskem so loške kulturne ustanove v Sokolskem domu pripravile proslavo s kulturnim programom. Nastopili so jezikoslovec dr. Janez Dular, Škofjeloški oktet, Tanja Jenko in Jure Svolfšak z recitalom Sonetni venec, Miha Ješe in Alojz Snój ter povezovalc Marko Črtalič.

12. februarja – na Torkovem večeru s knjižnico v Kašči so predstavili knjigo Marije Stanonik Literarjenje – kronopisje in rokopisje v teoriji in praksi.

13. februarja – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je ansambel za staro glasbo Campagnia Cinquecento iz Freisinga pripravil koncert stare glasbe.

- 14. februarja** - v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu je Loški muzej Škofja Loka pripravil razstavo o zgodovini smučanja na Loškem, z naslovom Bele strmine, ki vabijo.
- 15. februarja** - na Starem vrhu je potekal že 38. Pokal Loka v pionirskem smučarskem tekmovanju; prirediteljev se je pričela v petek s paralelnim slalomom na grajskem hribu v Škofji Loki in nadaljevala v soboto z veleslalomom ter nedeljskim slalomom na Starem vrhu; v skupnem točkovanju je zmagala Slovenija.
- v Kulturnem centru slikarjev Šubic v Poljanah so predstavili dokumentarni film Tudi to so poljanski zakladi.
- 17. februarja** - v Kulturnem centru slikarjev Šubic v Poljanah je bila predstava Holikova Nežika, iz ciklusa Tavčarjeva poljanska retrospektiva.
- 22. februarja** - v Kinu Sora se je pričel spomladanski del Filmskega gledališča; do 19. aprila so predvajali filme: Ana Karenina, Angelski dež, Zveri južne divjine, Velika nagrada iz Sundanca, Kraljevska afera, Misija Argo, Pijevo življenje, Tarantino je spet v mestu, Django brez okovov, Resničnost in Lincoln.
- 23. februarja** - v Loškem muzeju je potekala mednarodna konferenca z naslovom Izzivi za razvoj kulturnega turizma, ki ga je pripravila Občina Škofja Loka, v sodelovanju z občinami Žiri, Železniki, Gorenja vas - Poljane, pobratenima Freisingom in Maasmehelenom, muzejem v Trentu, Fakulteto za turistične študije iz Trenta in Mednarodnim inštitutom za raziskave v turizmu iz Trenta.
- v Sokolskem domu je potekalo srečanje partnerskih mest v okviru projekta Evropa za državljanje.
- 26. februarja** - na Torkovem večeru s knjižnico v Kašči so pripravili potopisno predavanje Dušana Prašnikarja o Novi Zelandiji.
- 28. februarja** - v Škofji Loki so se pričeli Pasijonski dnevi; srečali so se predstavniki sedmih pasijonskih krajev iz Slovenije, izšli so Pasijonski doneski, v Sokolskem domu so odprli razstavi Tisnikarjev pasijon in Processio Locopolitana - Škofjeloški pasijon, uprizorjen že leta 1713?
- 2. marca** - na Loškem odru so pripravili gledališko predstavo Eve Š. Maurer Moja nit je rdeča, v izvedbi avtorice.
- 3. marca** - krajanje Selške doline so v Dolenji vasi pripravili sprejem za skakalca Petra Prevca, ki je na svetovnem prvenstvu v Predazzu osvojil srebrno in bronasto kolajno.
- 5. marca** - na 5. mednarodnem ciklu koncertov v Sokolskem domu na Mestnem trgu so nastopili Otroški pevski zbor Glasbene šole Škofja Loka, Mešani mladinski pevski zbor Piaristične gimnazije Stanislava Konarskega iz Krakowa na Poljskem, zbor Piarissimo iz Trenčina na Slovaškem in Mladinski pevski zbor Škofijske klasične gimnazije sv. Stanislava iz Ljubljane.
- 6. marca** - ob dnevu žena je Loški muzej Škofja Loka v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu odprl razstavo akademske slikarke Maruše Šuštar z naslovom Zemlja, ki poješ mi.
- 8. marca** - ob dnevu žena je bila v Sokolskem domu na Mestnem trgu slovesnost s predstavitvijo knjige Marije Krajnik Svet je svet in lep.
- v Galeriji Muzeja Železniki so odprli razstavo fotografij dr. Petre Draškovič Svetloba severnih obzorij.
 - v kulturnem domu v Poljanah so odprli fotografsko razstavo Izidorja Jesenka Poljanska dolina s ptičje in žabje perspektive; v kulturnem programu so nastopili Javorski pevci.
- 9. marca** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil občni zbor Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka in predavanje Vincencija Demšarja Škofja Loka, ki je ni več.

- na Torkovem večeru s knjižnico v Kašči so predstavili knjigo Kozme Ahačiča Zgodovina misli o jeziku na Slovenskem: katoliška doba (1600–1758).
- 11. marca** - pri Plnadi v Železnikih je domače turistično društvo pripravilo etnografsko prireditev Luč v vodo.
- 14. marca** - v Galeriji Loškega muzeja na Loškem gradu so odprli razstavo Kranjski pozno-baročni slikar Leopold Layer.
- 17. marca** - v kulturnem domu v Poljanah so v okviru Tavčarjevega kulturnega meseca ob 90-letnici pisateljve smrti pripravili prvi večer Tavčarjeve poljanske retrospektive del, ki so bila uprizorjena na poljanskem odru; v tem okviru so sledili še trije večeri.
- 24. marca** - v Galeriji v zvoniku v Žireh so odprli slikarsko razstavo Darinke Mlinar.
- 26. marca** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu sta Športna zveza Škofja Loka in Zavod za šport Škofja Loka podelila priznanja najuspešnejšim športnikom in športnim delavcem loške občine v letu 2012. Slavnostno listino je prejel športni delavec Peter Pipp, posebno priznanje pa ob zaključku bogate športne kariere atlet Matic Osovnikar.
- 27. marca** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je nastopila pianistka Julija Fedulajeva iz Freisinga.
- Gledališka skupina Ta prstjeni Gimnazije Škofja Loka je na Loškem odru pripravila predstavo Woodyja Allena Bog.
- 28. marca** - v organizaciji Ministrstva za pravosodje in javno upravo Republike Slovenije je v Sokolskem domu na Mestnem trgu potekal posvet z naslovom Delovanje občinskih uprav v Sloveniji.
- Turistično društvo Škofja Loka je v Kašči pripravilo redni občni zbor in predstavilo Tematsko pot v Crngrob.
- 29. marca** - umrl je priznani loški športnik Boris Strel, prvi slovenski zmagovalec v veleslalomu v tekmi za svetovni pokal in nosilec bronaste kolajne na svetovnem prvenstvu v Schladmingu, februarja 1982.
- 3. aprila** - v Osnovni šoli Škofja Loka - Mesto je bilo srečanje otroških in odraslih folklornih skupin Gorenjske; nastopilo je enajst skupin.
- v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil koncert Konservatorija za glasbo in balet iz Ljubljane.
- 5. aprila** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil koncert skupine Prifarski muzikanti.
- na Loškem odru se je odvijala Rusijada 2013, vseslovenski festival slovenskih šol z ruščino. Dijaki so se predstavili z glasbo, plesom, igro, skeči, ugankami in recitali. Gost festivala je bila skupina Ira Roma, pokrovitelj pa predsednik države Borut Pahor.
- v Domu občine v Gorenji vasi sta bili okrogla miza ter razstava o življenju in delu dr. Ivana Regna. Priznanega zoofiziologa iz Poljanske doline je predstavil akademik dr. Matija Gogala.
- ob 120-letnici podružnične šole v Retečah je bil dan odprtih vrat, na katerem so predstavili pouk po starem, s predmeti, ki so bili nekoč in jih danes ni več v šolskih urnikih.
- 6. aprila** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil koncert Pevskega zbora Lubnik, z naslovom Generacije pojejo, kot gostje so nastopili otroški in mladinski pevski zbori iz Osnovne šole Ivana Groharja in Pevski zbor Gimnazije Škofja Loka.
- 9. aprila** - v okviru 5. mednarodnega cikla koncertov sta v Sokolskem domu na Mestnem trgu nastopila Glasbena matica Trst in Harmonikarski orkester Glasbene šole Škofja Loka.
- 10. aprila** - v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu je kipar Matej Plestenjak na razstavi Namatejano kiparstvo predstavil svoj opus umetniških del.

- 12. aprila** – ob 50-letnici Osnovne šole Cvetko Golar so na Večeru glasbenih spominov nastopili nekdanji učenci te šole.
- 13. aprila** – v župnijski cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki je bil ob peti obletnici delovanja koncert Mladinskega pevskega zbora Prosvetnega društva Sotočje, pod vodstvom Katarine Trdin, z naslovom Ritem veselja, ritem življenja, ritem srca!
- 16. aprila** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je v okviru 5. mednarodnega cikla koncertov nastopil Škofjeloški orkester Amadeo s solisti.
- 17. aprila** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil koncert flavtistke Eve - Nine Kozmus.
- 19. aprila** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bila odprta razstava del, ki so sodelovala na natečaju za rešitev urbanistične ureditve javnih površin starega mestnega jedra Škofje Loke. Naslov razstave je bil Med oživljeno kulturno dediščino in sonaravno razvojno ureditvijo, predstavljenih je bilo deset natečajnih rešitev.
- na Loškem odru je bila območna revija plesnih skupin iz Škofje Loke in Trziča, v organizaciji JSKD Škofja Loka.
- 20. aprila** – pri dvorcu na Visokem je bilo 1. srečanje lesostrugarjev Slovenije, ki se s to panogo ukvarjajo na umetniški način.
- v Sokolskem domu na Mestnem trgu je s pesmimi upora in revolucionarnega duha nastopil Ženski pevski zbor Kombinac, pod vodstvom Mateje Mavri.
- 24. aprila** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil letni koncert Glasbene šole Škofja Loka.
- 25. aprila** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil 2. mednarodni koncert ruskih romanc, z naslovom Blagoslovi me, moj talisman.
- 26. aprila** – v Železnikih je bila proslava ob dnevu upora proti okupatorju in delavskemu prazniku.
- v Dražgošah je domača igralska skupina KUD Dražgoše pripravila premiero ljudske igre na prostem Krivoprisežnik, prirejeno za slovenske ljudske odre, v režiji Roka Pintarja.
- 27. aprila** – predsednik Državnega zbora RS Janko Veber je v Žireh odprl 7. Slovenske klekljarske dneve, ki so trajali do 2. maja. V tem času so se zvrstile številne kulturne prireditve, med njimi tudi tekmovanje za Zlato čipko, ob Rupnikovi liniji pa je bila že drugič uprizorjena vojaška bitka.
- 28. aprila** – v Galeriji v zvoniku v Žireh so odprli slikarsko razstavo Pavla Sedeja.
- 1. maja** – na Križni gori je bilo že 31. prvomajsko srečanje ob prazniku dela. Uvodni pozdrav je imela sekretarka Območne organizacije ZSSS za Gorenjsko Romana Oman, osrednja govornica je bila Majda Marolt, predsednica Sindikata komunale, varovanja in poslovanja z nepremičninami Slovenije, v kulturnem programu je nastopil Mestni pihalni orkester Škofja Loka.
- 4. maja** – v kapeli Jezusovih blagov v Papirnici sta v okviru 5. mednarodnega cikla koncertov – Orgle& nastopila orglar Johannes Wilhelm iz Avstrije in domači tenorist Aco Biščevič.
- 5. maja** – na Loškem odru je igralska skupina Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka predstavilo muzikal Mary Poppins.
- 9. maja** – v Osnovni šoli Škofja Loka – Mesto so predvajali film o pripravah in izvedbi 32. pohoda Po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni v Dražgoše, ki ga je posnela RTV Slovenija in ga tudi predvajala na svojem sporedu.
- ob 45. mednarodnem srečanju pisateljev PEN na Bledu so v Kašči pripravili literarni večer, na katerem se je Ifigenija Simonovič pogovarjala z Jeanom Paulom Savignacom, Philo Ikonyjem in Jeanom Luc Despaxom iz francoskega PEN ter Elisabeth Csicsery - Ronay z Madžarske.

- v Galeriji Ivana Groharja je Loški muzej Škofja Loka odprl spominsko razstavo fotografij pokojnega fotografa Igorja Pustovrha, o njegovem delu sta spregovorila umetnostna zgodovinarja Ivan Golob in Boštjan Soklič.
- 10. maja** - v Kašči na Spodnjem trgu je bil tradicionalni festival mlade literature Urška 2013. Pričel se je z literarno delavnico, sledilo je branje literarnih del avtorjev revij Urška in Sejalca, ki je izšel ob tej priložnosti. V kulturnem programu sta srednjeveško glasbo predstavila Janez Jocif in plesalka Barbara Kanc.
- v Galeriji Muzeja Železniki so odprli razstavo štirih domačih umetnikov: Lojzeta Tarfile, Franca Ranta, Staneta Zgaga in Aleksandra Jesenovca.
- 11. maja** - Turistično društvo Žirovski vrh je na kmetiji Pr Bukovc odprlo razstavo portretov Mateje Oblak in projekcijo fotografij Tanje Mlinar Čipke na Žirovskem.
- 12. maja** - v organizaciji JSKD, Območne izpostave Škofja Loka je bilo v Sokolskem domu na Mestnem trgu območno srečanje pevskih zborov.
- 14. maja** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu so na Pomladnem koncertu Gimnazije Škofja Loka nastopili Mešani pevski zbor Gimnazije Škofja Loka, Gimnazijski sekstet flavt in simfonični orkester Crescendo.
- 15. maja** - Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka je v zgornjem nadstropju blagovnice Nama odprla mladinski oddelek. Zadnje knjige so iz osrednje knjižnice na Šolski ulici v živi verigi slovesno prenesli učenci osnovnih šol Cvetka Golarja in Škofja Loka - Mesto.
- 18. maja** - na Mestnem trgu sta potekali prireditvi Tržnica znanja, ki jo je ob koncu Tedna vseživljenjskega učenja pripravila Ljudska univerza Škofja Loka, skupaj z loškimi šolami in društvi, ter Mesto v barvah, v organizaciji Ateljeja CLOBB, ki deluje v okviru Zavoda O škofjeloške mladine.
- v Sokolskem domu je bil koncert Primorskega akademskega pevskega zbora Vinko Vodopivec.
- v kapeli Jezusovih blagrov v Papirnici so v okviru 5. mednarodnega cikla koncertov - Orgle& nastopili nagrajenci državnega tekmovanja mladih orglavcev TEMSIG 2012 v komornih zasedbah.
- 25. maja** - v Škofji Loki je v organizaciji Društva Rovtarji potekalo 6. mednarodno srečanje starodobnih kolesarjev.
- učenci Glasbene šole Škofja Loka so na prireditvi Oglasbena Loka s petjem in igranjem oživljali ulice, trge ter atrije starega mestnega jedra.
- pred Tavčarjevim dvorcem na Visokem so odprli tematsko pot - Pot poljanskih dobrot.
- 26. maja** - v Bukovščici so s prireditvijo Sto let, sto generacij, stotine spominov počastili stoletnico podružnične šole, ki deluje v okviru Osnovne šole Ivana Groharja Škofja Loka.
- 29. maja** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu so odprli razstavo šolskega centra Škofja Loka TOP 2013 in razglasili nominirance za prejem nagrad OOO Škofja Loka.
- 1. junija** - v kapeli Jezusovih blagrov v Papirnici sta se v okviru 5. mednarodnega cikla koncertov - Orgle& predstavila orglavc Manuel Tomadin iz Italije, prejemnik prvega grand prixa Združenja evropskih mest z zgodovinskimi orglami (ECHO), in Jure Gradišnik, solo trobentač simfonikov RTV Slovenija.
- v Groharjevi hiši v Sorici so odprli likovno razstavo Stanke Golob, z naslovom Slike iz peska.
- ob 16. likovni koloniji Iveta Šubica so v Kulturnem centru slikarjev Šubic v Poljanah predstavili njegovo monografijo, naslednjega dne pa še likovna dela, ki so nastala na tej koloniji.
- 5. junija** - v Galeriji Ivana Groharja na

Mestnem trgu je Loški muzej Škofja Loka odprl razstavo kovaških, livarskih in varilskih izdelkov umetnostne obrti Sekcije Plamen pri Društvu za varilno tehniko Ljubljana. Predstavilo se je deset avtorjev iz različnih delov Slovenije, razstava je nosila naslov Kuj me življenje, kuj!

6. **junija** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu so odprli Poljske dneve v Škofji Loki, ki sta jih pripravila Veleposlaništvo Republike Poljske v Ljubljani in Občina Škofja Loka. Odprla sta jih poljski veleposlanik Cezary Krol in loški župan mag. Miha Ješe. Koncertirala je Izabella Kniaž, odprli so tri razstave, med njimi Poljske znamenitosti pod okriljem Unesca.
7. **junija** - Smučarski klub Alpetour je pripravil slovesnost V spomin na Borisa Strela: o smučanju nekoč, v svetu in pri nas v Škofji Loki. O zgodovini smučanja je predaval Aleš Guček.
 - v Galeriji DPD Svoboda Žiri je bil literarni večer, na katerem sta se v okviru akcije Na tem malem svetu predstavila literata Feri Lainšček in Simona Kopišek.
9. **junija** - na vrtu gostilne Na Vidmu v Poljanah je bil Večer z orglicami, nastopili so Poljanski orgličarji, Moški pevski zbor KD Vidovo iz Šentvida pri Stični, gostje kitarist Denis Kokalj, Ivan Dolenc ter ansambel Maj 4.
11. **junija** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je v okviru projekta Loško je ekološko predaval pilot, ekolog in fotograf Matevž Lenarčič, ki je z ultralahkim letalom preletel severni tečaj; predavanje je imelo naslov Preko modrega planeta.
13. **junija** - v Galeriji Loškega muzeja na Loškem gradu so odprli razstavo z naslovom Znanje je luč, vzgoja in izobraževanje, s poudarkom na deklški uršulinski šoli na Loškem gradu.
15. **junija** - drugega Teka štirih mostov v Škofji Loki se je v treh kategorijah udeležilo 900 tekačev in tekačic .

20. **junija** - ob zaključku celoletnega praznovanja petdesetletnice Osnovne šole Cvetka Golarja sta bila v telovadnici šole osrednja proslava in srečanje prvih osmošolcev te šole.

21. **junija** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu so odprli razstavo fotografij akademskega slikarja Gojmirja Antona Kosa (1896-1970), velik del gradiva je bil posnet v tridesetih letih prejšnjega stoletja v Selcih, od koder izvira njegova družina. Ob tej priložnosti je bil koncert Škofjeloškega okteta.

22. **junija** - s Historialom Škofja Loka 2013 so se pričele prireditve ob loškem občinskem prazniku: sejem starih domačih obrti, viteški boji, historični plesi, poskušnja kulinarčnih dobrot preteklosti, pravljice za otroke, promenada meščanov v historičnih oblačilih, dramska igra Zamorc s krono, v izvedbi Loškega odra, rokodelnice in igrarije, jahanje, ogled kapucinske knjižnice in Nacetove hiše, ogled razstave likovnih del otrok loških osnovnih šol Umetnost v historičnem mestu in večerni koncert učencev loške glasbene šole v Sokolskem domu.

23. **junija** - v galeriji Stare šole v Žireh je potekala slavnostna akademija ob občinskem prazniku Občine Žiri. Po kulturnem programu so podelili občinska priznanja: častni občan je postal akademski slikar Tomaž Kržišnik; občinska priznanja sta prejela Alfonz Zajec, za igro in režijo ter proučevanje krajevne zgodovine, in Anton Beovič za prizadevanje pri napredku kraja na strokovnem, političnem in duhovnem področju; priznanje župana je prejel Srečo Gaber za prizadevanja na področju rekreacije in telesne kulture v Žireh. Po akademiji je bil v cerkvi sv. Ane na Lednici tradicionalni kresni koncert Moškega pevskega zbora Alpina Žiri in vokalne skupine Gallina iz Ljubljane.

- ob občinskem prazniku Občine Škofja Loka

- so odprli Tematsko pot v Crngrob do cerkve Marijinega vnebovzjetja.
- 25. junija** - osrednja občinska proslava ob dnevu državnosti je bila na Loškem odru, v kulturnem programu je nastopil Mestni pihalni orkester Škofja Loka.
- 27. junija** - ob 110-letnici rojstva zgodovinarja in enega od ustanoviteljev Muzejskega društva Škofja Loka dr. Pavleta Blaznika so člani društva položili venec k njegovemu spomeniku v Aleji znamenitih Ločanov.
- v okviru 2. mednarodne konference Starejši v akciji je bil v Sokolskem domu na Mestnem trgu dvodnevni posvet na temo Dediščina preteklosti kot osnova za razvoj mestnega turizma.
 - v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu je Loški muzej odprl spominsko razstavo akademskega slikarja Petra Adamiča (1929–1990), z naslovom Slikovitost in dinamika.
- 28. junija** - zgodovinska skupina pri Župniji Železniki je v Benedikovi hiši na Trnju pripravila fotografsko razstavo Železniki - utrip preteklega stoletja.
- v kongresnem centru na Brdu so podelili zlata mednarodna priznanja za mlade MEPI, prireditve sta se udeležila angleški princ Edward, grof Wesseški in predsednik republike Borut Pahor. Zlatih priznanj je bilo 51, kar 35 so jih prejeli dijaki loške gimnazije.
- 29. junija** - na Loškem gradu je potekala slavnostna akademija ob občinskem prazniku Občine Škofja Loka. V kulturnem programu so nastopili pevka Manca Izmajlova, violinistka Oksana Pečeny, violinist Benjamin Izmajlov in orkester Astorpia. Na akademiji so podelili občinska priznanja: zlati grb je prejel Jože Stanonik, srebrni grb Valentin Jesenovec in Štefan Kalamar, bronasti grb pa mentorji in koordinatorji mednarodnega programa MEPI ter LAS - lokalna akcijska skupina za preprečevanje zasvojenosti.
- v Sokolskem domu na Mestnem trgu je umetnostni zgodovinar Damjan Prelovšek predstavil avtorsko fotomonografijo Svetloba in čas, fotografa Petra Pokorna .
 - v Železnikih so slovesno predali svojemu namenu prenovljen trg pred cerkvijo sv. Antona, igralci KD Scena so na prenovljenem Placu krstno uprizorili igro Boj fužinarja Jurija Plavca.
- 30. junija** - v športni dvorani v Železnikih je potekala slavnostna akademija ob občinskem prazniku Občine Železniki. Po kulturnem programu so podelili občinska priznanja: častni občan je postal Miro Kačar, slikar in kulturni delavec iz Sorice; plaketo sta prejela akademska slikarka Agata Pavlovec in uredniški odbor zbornika Železne niti ob desetletnici izhajanja; priznanje občine so prejeli smučarski skakalec Peter Prevc, Janez Habjan - avtor filmov o Selški dolini, Vinko Markelj - ustanovni član LD in strelskega društva, Turistično društvo Selca in KUD France Koblar. Na slovesnosti so tudi nagradili najboljše učence in dijake iz Selške doline.
- 3. julija** - v okviru prireditve Pisana Loka so se na dvorišču bifeja Freising na Loške gradu do 6. julija zvrstili koncerti Damirja Avdiča, skupine Bakalina, Aleša Hadalina in Marka Breclja.
- 6. julija** - Atelje Clobb Škofja Loka je organiziral slikarsko kolonijo na Sorškem polju, pod mentorstvom akademskih slikark Lare Ješe in Jare Vogrič.
- Društvo mladih geografov Slovenije je organiziralo že 17. geografski raziskovalni tabor, ki je potekal v Škofji Loki, pod geslom Srednjeveško mesto v duhu prostora in časa.
- 18. julija** - v prenovljenem kulturnem domu v Železnikih so se pričeli 51. Čipkarski dnevi in so trajali do 21. julija. V tem času so se zvrstili številni dogodki: razstave čipk, slikarska

razstava 1. slovenskega ex-tempora z območja Jelovice in Ratitovca, lovski večer ter koncert Slovenskega okteta in rogistov Lovske družine Selca, dramska igra Kdor krade, ta ima, tržnica pred plavžem, pokušnja lovske kulinarike, modna revija, predstavitev starega običaja »pobiranje kranceljnov«, nastop Pihalnega orkestra Alples Železniki, prikaz kovanja žebeljev, razstava razglednic Maksima Gasparija, klekljarski sprevod, tekmovanje v klekljanju pred plavžem, nastop harmonikarskega orkestra iz Železnikov ter podelitev priznanj in nagrad najboljšim klekljarjem.

21. julija - na 24. biološki olimpijadi v Bernu (Švica) je Aleksander Rajhard iz Gimnazije Škofja Loka prejel bronasto priznanje, konec meseca julija pa je dijak loške gimnazije Matic Proj na kemijski olimpijadi v Moskvi prav tako prejel bronasto odličje.

27. julija - Turistično društvo Žirovski vrh je pripravilo turistično-etnografsko prireditev Praznik žetve na Žirovskem vrhu. V soboto je bila na sporedu gledališka igra Polje, kdo bo tebe ljubil, avtoric Antonije Oblak in Lucije Kavčič, v nedeljo je bila predstavitev gradbenih in gozdarskih strojev ter kmečkih opravil, povezanih z žetvijo.

V mesecu juliju je bila v Sokolskem domu na Mestnem trgu razstava del, ki so nastala na letošnji 16. slikarski koloniji Iveta Šubica v Štefanovi hiši v Poljanah. Kolonije se je udeležilo 27 umetnikov, rdeča nit razstave je bila v znamenju Divjega zahoda skozi sliko in besedo legendarnega Karla Maya.

4. avgusta - na Grebljici pod Starim vrhom je bil že 42. Dan oglarjev, na katerem je Turistično društvo Javorje prikazalo oglarjenje, drvarjenje in kovaštvo, pripravilo tekmovanje v pajsanju hloda ter vseslovensko srečanje oglarjev.

- na Sv. Ožboltu je bilo 17. srečanje ljudskih pevcev in godcev.

18. avgusta - pri Vrhovcu v Davči je Turistično društvo Davča pripravilo Dan teric, na katerem je prikazalo predelavo lanu od bilke do platna in razstavo starih pogonskih motorjev.

23. avgusta - v Galeriji Muzeja Železniki so odprli razstavo fotografij Andreja Tarfile, z naslovom Trenutki.

28. avgusta - Musica Locopolitana je na srednjeveškem grajskem vrtu in njegovi okolici pripravila tridnevno druženje mladih glasbenikov in mentorjev, Škofjeloške spominčice - spomini na loško preteklost: Po poti treh gradov, Zelišča in ognjišče na prostem in Mitološka bitja Škofje Loke.

30. avgusta - pri Mruščevi domačiji v Stari Loki je Ljudsko ljubiteljsko duhovno gledališče Stara Loka uprizorilo ljudsko igro Cvetka Golarja Dve nevesti, v priredbi in režiji Boruta Gartnerja; predstavo so v treh tednih uprizorili devetkrat.

V mesecu avgustu so se v okviru prireditve Pisana Loka na Mestnem trgu zvrstili naslednji koncerti: Joe Cocker Tribute, Alenke Godec, Primož Grašič Quartet, 2. Loka blues fest, Hamo&Tribute 2 love, na Loškem gradu pa gledališka predstava Zlata jesen, Dan D »Tiho«, Jan Plestenjak in klapa Cambi iz Splita.

- tudi to poletje je v Škofji Loki potekal počitniški program Dobimo se ob pol desetih, ki so ga pripravili Društvo prijateljev mladine, Loški muzej, Knjižnica Ivana Tavčarja, Rokodelski center DUO, taborniki in loške osnovne šole. Programa se je udeležilo 280 otrok.

1. septembra - na Puču v Martinj Vrh so se zbrali borci gorenjskih partizanskih enot. Podelili so plakete ZZB NOB Slovenije - zlato plaketo je prejela Milena Sitar, srebrni plaketi Jože Erznožnik iz Žirov in Štefan Kalamar iz Škofje Loke, 14 zaslužnih članov borčevske organizacije pa tudi spominske značke in

- priznanja Odbora skupnosti borcev Prešernove brigade.
6. **septembra** – v Kulturnem centru slikarjev Šubic v Poljanah so odprli kiparsko razstavo varjenih skulptur iz železa Mateja Plestenjaka.
13. **septembra** – na Mestnem trgu in ploščadi pred blagovnico Nama je potekal dvodnevni 5. mednarodni festival Loka jo piha, na katerem so sodelovali pihalni orkestri iz Francije, Hrvaške in Slovenije.
19. **septembra** – v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu sta Loški muzej in Foto klub Anton Ažbe Škofja Loka odprla fotografsko razstavo Sodobna japonska fotografija, na kateri je šest avtorjev predstavilo različne avtorske zvrsti.
20. **septembra** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu so odprli razstavo Filmskega muzeja iz Düsseldorfa, v organizaciji Občine Škofja Loka in Goethejevega instituta iz Ljubljane, z naslovom Winnetou se vrača, v Sokolskem domu in v Kinu Sora so predvajali številne njegove vesterne.
- v Galeriji muzeja Železniki so odprli razstavo fotografij Janeza Tolarja Preproge letnih časov.
21. **septembra** – ob 12. Dnevih turizma na Loškem, ki so do 28. septembra potekali na temo Turizem in vode, varovanje naše skupne prihodnosti, so bila predavanja o komunalnih čistilnih napravah, na Mestnem trgu rokodelske in živilske tržnice, na kopališču v Puštalu pa so izdelovali vodne mlinčke.
- pri Tavčarjevem dvorcu na Visokem je potekal 2. Festival risanja karikatur, izdelovanja mask in digitalnega risanja, v nedeljo je bila v galeriji Kulturnega centra Poljane odprta razstava karikatur velikih slovenskih mojstrov karikature.
 - v Sorici je v organizaciji Turističnega društva Sorica potekala tradicionalna turistična pridelitev Sadovi jeseni, na kateri so predstavili domače jedi, v Groharjevi dvorani je Muzejsko društvo Železniki odprlo razstavo Mlinarstvo v Selški dolini.
- pred osnovno šolo v Selcih je bila proslava ob 50-letnici Turističnega društva Selca.
24. **septembra** – v Loškem muzeju Škofja Loka je bilo predavanje restavradorke Barbare Gosar Hirci, iz Restavratskega centra Slovenije iz Ljubljane, z naslovom Restavriranje del Ivana Groharja iz zbirke Loškega muzeja Škofja Loka.
25. **septembra** – na Loškem odru je bila premiera drame Igre je konec Simona Graya, v režiji Jaše Jamnika.
27. **septembra** – v Škofji Loki je potekala Mala Groharjeva slikarska kolonija, na kateri je sodelovalo 156 učencev in mentorjev iz 40 osnovnih šol, njihovi izdelki so bili predstavljeni v Sokolskem domu na Mestnem trgu.
28. **septembra** – v športni dvorani na Trati je bil tradicionalni dobrodelni koncert Lions kluba Škofja Loka, na katerem so nastopili Alenka Godec, Janez Lotrič, Oto Pestner in orkester Simfonika z Mešanim pevskim zborom Mavrica.
29. **septembra** – ob Dnevih evropske kulturne dediščine so v Galeriji v zvoniku v Žireh odprli fotografsko razstavo Stara župna cerkev v Žireh in dr. France Stele.
2. **oktobra** – ob Dnevih evropske kulturne dediščine so v Sokolskem domu na Mestnem trgu odprli fotografsko razstavo Petra Pippa in predvajali dokumentarni film o restavriranju mestnega jedra ob tisočletnici Škofje Loke, 3. oktobra je dr. France Štukl predaval na temo Vsaka hiša – svoja zgodba, 4. oktobra je bil strokovni posvet o oblačilni dediščini iz sredine 19. stoletja na Loškem, v vseh dneh pa so v atriju starega župnišča na Mestnem trgu predvajali etnološke dokumentarne filme. Zadnji dan so na Mestnem trgu živilci in rokodelci prodajali svoje izdelke, v centru

DUO je bila na ogled razstava o unikatnem šiviljstvu in krojaštvu Andreje Stržinar.

4. **oktobra** - ob Dnevh evropske kulturne dediščine so bili v Domelu v Železnikih na ogled obnovljeni stroji iz začetkov moderne industrije v Železnikih.
9. **oktobra** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil koncert Mädchenchora iz Hannovera.
10. **oktobra** - v spomin na 100-letnico rojstva pisatelja Igorja Torkarja je v Kašči na Spodnjem trgu Andrej Šubic predstavil njegovo knjigo Ravbarski cesar, prizor iz knjige sta odigrala Andrej in Jaka Šubic, predvajali so projekcijo filma Ravbarski vitez, ki je bil leta 1973 posnet s poljanskimi igralci.
16. **oktobra** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je Muzejsko društvo Škofja Loka ob 110-letnici rojstva dr. Pavleta Blaznika in dr. Tineta Debeljaka predstavilo Vodnik po Aleji znamenitih Ločanov, Filatelistično društvo Lovro Košir pa odprlo filatelistično razstavo Muzejski eksponati in kulturna dediščina.
18. **oktobra** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je Gimnazija Škofja Loka pripravila tujejezični Unescov recital z naslovom Jezik - kultura in tradicija.
19. **oktobra** - ob dnevu spomina 23. oktobru je ob 70-letnici osvoboditve kraja Občinski odbor ZZB za vrednote NOB Žiri v Zadružnem domu pripravil slovesnost, na kateri je spregovoril poslanec Samo Bevk, nastopil je Tržaški pevski zbor Pinko Tomažič, naslednji dan so izvedli 32. spominski rekreativni pohod okrog Žirov.
 - v Galeriji Muzeja Železniki so odprli fotografsko razstavo akademskega slikarja Gojmirja Antona Kosa o Selcih in okolici.
 - v Domu občine Gorenja vas - Poljane v Gorenji vasi je bil ob desetletnici delovanja in izdaji druge zgoščenke koncert skupine Štedientje z gosti.

22. **oktobra** - v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu je Loški muzej Škofja Loka odprl razstavo akademskega slikarja Tomaža Kržišnika iz Žirov, Združenje umetnikov Škofja Loka mu je podelilo Groharjevo nagrado za življenjsko delo.

24. **oktobra** - v Loškem muzeju Škofja Loka je bilo predavanje dr. Franca Križnarja Glasba izza časov Visoške kronike.

25. **oktobra** - v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil medgeneracijski koncert Mešanega pevskega zbora DU Vrelec Škofja Loka.

- v dvorani na Češnjici so predstavili jubilejno 10. številko Zbornika za Selško dolino Železne niti, v njem je 41 avtorjev na 484 straneh predstavilo 43 prispevkov, kulturni program so oblikovali učenci in mentorji osnovne šole, predstavili so tudi zgodbo o tem, kako so nekoč kovali železo.

- v kulturnem domu v Poljanah so ob bogatem kulturnem programu družine Križnar iz Škofje Loka predstavili zbornik vasi Delnice, ki ga je napisal Ivan Križnar, z naslovom Delnice -Deunce.

V mesecu oktobru sta Gorenjska turistična zveza in Turistično društvo Naklo na 43. srečanju gorenjskih turističnih delavcev, v akciji Moja dežela gostoljubna in lepa, podelila priznanja gorenjskim mestom za leto 2013. Med velikimi mesti je prvo mesto zasedla Škofja Loka, med manjšimi mesti so Železniki zasedli drugo mesto.

3. **novembra** - v Galeriji v zvoniku v Žireh so odprli slikarsko razstavo akademskih slikarjev Maše in Nikolaja Mašukova.

5. **novembra** - škofjeloški arhitekt in fotograf Tone Mlakar je prejel Puharjevo nagrado za življenjsko delo, ki jo podeljuje Fotografska zveza Slovenije.

8. **novembra** - v Galeriji Muzeja Železniki je bila projekcija diapozitivov fotografa Aleksandra Čufarja, z naslovom Bilo je nekoč.

- 13. novembra** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil koncert samospevov in arij v izvedbi mezzosopranistke Saške Kolarič, tenorista Aca Biščevića in pianistke Andreje Markun.
- 17. novembra** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil jubilejni koncert Lovskega pevskega zbora Škofja Loka ob 25-letnici delovanja, kot gosti so nastopili rogisti Lovske družine Selca in Kvintet Patina.
- 21. novembra** – Občinski odbor ZB za vrednote NOB Škofja Loka je v Kašči na Spodnjem trgu pripravil druženje z nekdanjim predsednikom države Danilom Türkcom.
- v Domu občine v Gorenji vasi je bila slavnostna akademija ob občinskem prazniku Občine Gorenja vas - Poljane, na kateri so podelili občinske nagrade: plaketo občine sta prejela Uršula in Janez Ramoveš, priznanje občine Društvo upokojencev za Poljansko dolino, PGD Trebija, PGD Javorje in Jamarsko društvo Gorenja vas, priznanje župana pa Anton Kosmač.
- 24. novembra** – v dvorani Doma občine v Gorenji vasi je bila okrogla miza o Rupnikovi liniji.
- v kulturnem domu pri Sv. Duhu je Šentjakobsko gledališče iz Ljubljane gostovalo s komedijo Toneta Partljiča Moj ata, socialistični kulak, v režiji Gojmirja Lešnjaka - Gojca.
- 25. novembra** – v Kinu Sora je do 30. novembra potekal Teden ruskega filma, na katerem so predvajali deset ruskih celovečernih filmov.
- 26. novembra** – Rotary club Škofja Loka je v Kašči na Spodnjem trgu pripravil pogovor z ekonomistom dr. Mojmirom Mrakom, na temo Evroobmočje in Slovenija.
- 28. novembra** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je do 2. decembra potekala 3. mednarodna konferenca o aktivnem življenju v starosti, pod imenom Sen – act, predstavila so se društva in znanstveniki iz številnih držav, konferenco je spremljal bogat kulturni program.
- 29. novembra** – v Galeriji Loškega muzeja na Loškem gradu so odprli razstavo akademskega slikarja Franceta Slane, na kateri je bil predstavljen izbor del iz njegovega sedemdesetletnega ustvarjalnega opusa.
- 3. decembra** – v krajevni knjižnici v Žireh so predstavili letošnjo 43. številko Žirovskega občasnika in knjigo Franca Temelja Žirovski žigi (1856–1941).
- v Sokolskem domu na Mestnem trgu so odprli razstavo ilustracij Maje Šubic za risanko Pasavec.
- 11. decembra** – v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu je Loški muzej Škofja Loka odprl razstavo tapiserij Silve Horvat iz Škofje Loke.
- v Sokolskem domu na Mestnem trgu je litvanska ambasada iz Ljubljane odprla fotografsko razstavo Unescova dediščina v Litvi »Litva v poštni pošiljki«.
- 14. decembra** – pri Brdarju v Poljanski dolini sta Krajevni odbor Zveze borcev za vrednote NOB Poljane in Organizacijski komite za prireditve Po poteh partizanske Jelovice pripravila srečanje v spomin na poljansko vstajo decembra 1941.
- 15. decembra** – na Loškem odru so že 43. podelili Severjeve nagrade za igralske dosežke v letu 2013. Prejeli so jih poklicna igralka Pia Zemljič iz SNG Celje in Primož Pirnat iz MGL Ljubljana, ljubiteljski igralec Matej Čujović z Loškega odra Škofja Loka ter študent dramske igre Benjamin Krnetič. Na prireditvi so predvajali zvočni posnetek Staneta Severja v vlogi Martina Krpana in uprizorili predstavo Eugena Ionesca Instrukcija, v izvedbi Lutkovnega gledališča iz Ljubljane.
- 17. decembra** – v Sokolskem domu na Mestnem trgu so odprli razstavo Smučanje po starem, Društva Rovtarji, ob 15-letnici ustanovitve društva in 10-letnici delovanja njihovega ansambla Suha špaga.

18. decembra – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil koncert baročne glasbe, na katerem sta nastopila Škofjeloški orkester Amadeo in sopranistka Marta Močnik - Pirc.

19. decembra – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil božično-novoletni koncert Glasbene šole Škofja Loka.

20. decembra – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil koncert slovenske folk skupine Terrafolk&simbolični orkester.

21. decembra – v Sokolskem domu na Mestnem trgu je bil dobrodelni koncert Pevskega zbora Lubnik, pod vodstvom Urbana Tozona.

22. decembra – v telovadnici osnovne šole v Poljanah je bil božični koncert Jerbas domačih.

- v Galeriji v zvoniku v Žireh so odprli razstavo Filatelističnega društva Lovro Košir iz Škofje Loke Božič na znamkah in razglednicah ter razstavo Papež Janez Pavel II. na obisku.

23. decembra – v športni dvorani v Železnikih so podelili občinska priznanja najboljšim športnikom, športnim delavcem in športnim društvom Selške doline. Zlato plaketo je prejel skakalec Peter Prevc, ki je bil proglašen tudi za najboljšega športnika Slovenije v letu 2013.

- Direkcija RS za ceste in Občina Škofja Loka sta z izbranim izvajalcem Gorenjsko gradbeno družbo podpisala pogodbo za dokončanje poljanske obvoznice.

25. decembra – v športni dvorani na Trati je bil tradicionalni božično-novoletni koncert Mestnega pihalnega orkestra Škofja Loka.

26. decembra – v športni dvorani v Železnikih je bil božično-novoletni koncert Pihalnega orkestra Alples Železniki in Klape Maslina iz Dalmacije.

- na Homanovem vrtu na Mestnem trgu je bila humoristična gledališko-glasbena predstava Štefka, kaj bo za praznike v loncu.

30. decembra – v kulturnem domu pri Sv. Duhu

je bila novoletna gledališka predstava Krčmarica.

*V Kroniki niso vključeni dogodki, ki jih je Muzejsko društvo Škofja Loka izvedlo v okviru Blaznikovih večerov in so predstavljeni v posebnem članku na straneh 392–395.

Avtorji prispevkov

- Srečko Beričič** mag. rudarstva, predsednik Filatelističnega društva Lovro Košir Škofja Loka
- Tatjana Bernik** univ. dipl. biologinja, vodja Oddelka za okolje in prostor pri Občini Škofja Loka
- Marija Blaznik - Leskovar** univ. dipl. inž. tekstilne tehnologije v pokoju, Ljubljana
- Jože Bogataj** prof. angleščine in slovenščine, ravnatelj Gimnazije Škofja Loka
- Gašper Cerkovnik** dr. umet. zgodovine, asistent na Oddelku za umetnostno zgodovino, Filozofska fakulteta v Ljubljani
- Martin Cregeen** prevajalec za angleščino, Kranj
- Vincencij Demšar** prof. zgodovine in geografije v pokoju, Škofja Loka
- Tina Dolenc** univ. dipl. novinarka, pomočnica urednice Podblegaških novic, Gorenja vas
- Mojca Ferle** univ. dipl. etnologinja in sociologinja kulture, muzejska svetovalka, Muzeji in galerije mesta Ljubljane
- Alojzij Pavel Florjančič** univ. dipl. inž. geologije v pokoju, urednik zbirke Doneski, častni član in dolgoletni predsednik Muzejskega društva Škofja Loka
- Sabina Gabrijel** univ. dipl. novinarka, svetovalka za družbene dejavnosti Občine Škofja Loka
- Matjaž Hafner** univ. dipl. ing. kemije, bivši član uprave Heliosa in direktor Colorja v pokoju, član Nadzornega odbora Občine Škofja Loka

- Aleksander Igličar** mag. ekonomskih znanosti, višji predavatelj za računovodstvo na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka
- Helena Janežič** univ. dipl. zgodovinarica in univ. dipl. bibliotekarka, vodja Zbirke tiskov Slovencev zunaj RS, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, podpredsednica Muzejskega društva Škofja Loka
- Miha Ješe** mag. ekonomskih znanosti, župan Občine Škofja Loka
- Bojan Kofler** mag. farmacije v pokoju, inovator, entomolog, jamar in biospeleolog, Škofja Loka
- Tone Košir** mag. medicinskih znanosti, zdravnik v pokoju, Škofja Loka
- Franc Križnar** dr. znanosti, predstojnik Inštituta glasbeno-informacijskih znanosti pri Centru za interdisciplinarne in multidisciplinarne raziskave in študije Univerze v Mariboru
- Matija Križnar** mag. geoloških znanosti, paleontolog v Kustodiatu za geologijo Prirodoslovnega muzeja Slovenije, Ljubljana
- Ana Marija Miklavčič** univ. dipl. bibliotekarka, Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka
- Jana Mlakar** prof. umetnostne zgodovine in angleškega jezika, muzejska svetovalka, direktorica Loškega muzeja Škofja Loka
- Peter Pipp** gradbeni tehnik v pokoju, dolgoletni član Izvršnega odbora Muzejskega društva Škofja Loka ter član odbora Muzeja športa pri Športni zvezi in Zavodu za šport Škofja Loka
- Franc Podnar** upokojeni zgodovinar, Stara Loka

- Peter Pokorn ml.** samostojni delavec na področju kulture, član Izvršilnega odbora Foto kluba Anton Ažbe in predsednik Organizacijskega odbora Lumen 2012
- Vili Rakovc** zbiralec mineralov in fosilov, Kranj
- Biljana Ristić** univ. dipl. zgodovinarica, kustodinja, Loški muzej Škofja Loka
- Zorko Simčič** pesnik, pisatelj, dramatik, publicist in esejist, izredni član SAZU, dobitnik Prešernove nagrade za življenjsko delo, Ljubljana
- Marija Stanonik** dr. literarnih in dr. teoloških znanosti, slovstvena folkloristka in etnologinja, redna profesorica na filozofskih fakultetah v Ljubljani in Mariboru, znanstvena svétnica na Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Ljubljana, častna občanka Občine Žiri in častna članica Muzejskega društva Žiri
- Judita Šega** prof. zgodovine in dipl. etnologinja, arhivska svetovalka, vodja enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana v Škofji Loki
- Mojca Šifrer Bulovec** univ. dipl. etnologinja in zgodovinarica, višja kustodinja, Loški muzej Škofja Loka
- Jurij Šilc** dr. elektrotehniških znanosti, docent za napredno procesorsko arhitekturo na Mednarodni podiplomski šoli Jožefa Stefana v Ljubljani in na Oddelku za informacijske znanosti in tehnologije Fakultete za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije Univerze za Primorsko, ljubiteljski zgodovinar in rodoslovec
- Peter Štih** dr. zgodovinskih znanosti, redni univ. prof., Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
- France Štukl** dr. zgodovinskih znanosti, arhivski svétnik v pokoju, častni član Muzejskega društva Škofja Loka

Jože Štukl

mag. arheologije, muzejski svetovalec,
Loški muzej Škofja Loka

Marta Triler

uršulinka, Uršulinski samostan Ljubljana

Svjetlana Urbančič

prof. slovenščine in francoščine, Osnovna šola
Cvetka Golarja Škofja Loka

Jože Urbanija

dr. znanosti, upokojeni univ. profesor
bibliotekarstva

Alenka Vojsk

prof. nemščine na Gimnaziji Ledina, Ljubljana

Navodila avtorjem člankov

Sedanji in prihodnji sodelavci Loških razgledov naj pri sestavljanju člankov upoštevajo naslednja navodila:

Oblika prispevka:

- Znanstveni ter strokovni članki za poglavje Razgledi ne smejo biti daljši od ene avtorske pole (30.000 znakov brez presledkov), prispevki za Gradivo ne daljši od pol avtorske pole (15.000 znakov brez presledkov), nekrologi, predstavitve razstav, knjig in podobni prispevki pa ne daljši od četrte avtorske pole (7.500 znakov brez presledkov) računalniško napisanega besedila.
- Prispevki naj bodo napisani z urejevalnikom besedil Word, v naboru znakov Times New Roman. Velikost pisave naj bo 12 pik, z enojnim razmakom. Naslov in mednaslovi naj bodo poudarjeni, vsebinska razčlenitev prispevka pregledna in logična.
- Znanstveni in strokovni članki za poglavje *Razgledi* naj vsebujejo še:
 - a) *izvleček* – kratek opis prispevka (v obsegu od 5 do 10 vrstic),
 - b) *povzetek* – predstavi naj glavne rezultate prispevka (v obsegu od 20 do 30 vrstic).
- Opombe morajo biti pisane enotno, pod črto na dnu vsake strani (footnote).
- To velja tudi za navajanje virov in literature.

Citiranje virov in literature:

Citiranje virov in literature mora biti v skladu z uveljavljenimi pravopisnimi normami. Celoten naslov citata naj bo le v seznamu virov in literature na koncu prispevka. V opombah navajajte vire in literaturo le v skrajšani obliki, predpisano citiranje je obvezno. Viri in literatura naj bodo citirani takole:

- **Arhivski viri** – navedemo: arhiv (uporabljamo uveljavljene kratice), signatura in ime fonda ali zbirke, številko arhivske škatle ali fascikla (tehnične enote), številko mape (arhivske enote) in/ali ime dokumenta.
Primer: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki, ŠKL 1, Občina Zminec, tehnična enota 14, arhivska enota 144, regulacija Sore. V skrajšani obliki citiramo: ZAL-ŠKL, ŠKL 1, t. e. 14, a. e. 144.
- **Literatura – monografije** – navedemo: priimek in ime avtorja, *naslov (in podnaslov) dela (v ležečem tisku)*, kraj, založnik in leto izida, stran(i).
Primer: Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*. Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1973, 560 str. V skrajšani obliki citiramo: Blaznik, *Škofja Loka*, str. 230–235.

- **Literatura – članek** – navedemo: priimek in ime avtorja, naslov članka, *naslov publikacije (v poševnem tisku)*, letnik, številka, kraj, založnik in leto izida, stran(i).

Primer 1: Ramovš, Anton: Amoniti na loškem ozemlju. V: *Loški razgledi* 45, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1998, str. 11–14. V skrajšani obliki citiram: Ramovš, Amoniti, str. 11–14.

Primer 2: Stariha, Gorazd: Trije tolovaji. V: *Zgodovina za vse*, letnik IV, št. 1, Celje : Zgodovinsko društvo, 2000, str. 47–58. V skrajšani obliki citiram: Stariha, Trije tolovaji, str. 53.

Slikovne priloge:

- Zaželeno je, da avtorji svoje prispevke opremijo s fotografijami, skicami, risbami ipd. Oddajo naj jih v kuverti ali na CD oziroma DVD (skenirani posnetki morajo biti v formatu TIFF ali JPG, v ločljivosti vsaj 300 dpi na 15 cm širine).
- Slikovne priloge morajo biti označene s številko, v tipkopisu pa mora biti določeno, kam sodijo. Podnapisi morajo biti že v tipkopisu glavnega besedila. V oklepaju naj bodo navedeni vir, avtor oziroma lastnik fotografije.

Ostala navodila:

- Teksti morajo biti posredovani v tiskani obliki (ena kopija) in elektronski obliki (na CD oziroma DVD). Ime datoteke naj bo ime avtorja. Pisci jih lahko pošljejo na naslov Muzejskega društva Škofja Loka (Grajska pot 13, Škofja Loka), po elektronski pošti na naslov loski.razgledi@mdloka.si ali osebno izročijo urednici.
- Zadnji dan za oddajo prispevkov je 2. november, razen za prispevke, ki so kronološko vezani na povzemanje dogodkov v tekočem letu, kjer je rok za oddajo 5. januar.
- Prispevke preberejo urednica in recenzenti, ki odločajo, če je prispevek primeren za objavo oziroma ga (po potrebi) s pripombami vrnejo avtorju v dopolnitev. Recenzije so anonimne.
- Za trditve in znanstveno vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.
- DVD, CD in rokopisov ne vračamo.

Podatki o avtorju:

- Vsak prispevek mora vsebovati ime in priimek avtorja, naziv, poklic in ustanovo, kjer je zaposlen.

Nakup knjig in Loških razgledov

Spoštovani ljubitelji domoznanskega branja!

Obveščamo vas, da so na zalogi nekatere starejše številke Loških razgledov in knjige, ki jih je izdalo Muzejsko društvo Škofja Loka.

IVE ŠUBIC, SLIKAR POLJANSKE DOLINE50 EUR
France Stele: PISANA LOKA ŠKOFJA LOKA25 EUR

DONESKI

France Štukl: PO POTI KULTURNE DEDIŠČINE.....25 EUR
Lojze Zupanc: KAMNITI MOST25 EUR
Marko Črtalič: 40 LET SEVERJEVIH NAGRAD.....8 EUR
BÉSEDA V LOKI. 150 LET OD NARODNE ČITALNICE DO
SODOBNE KNJIŽNICE5 EUR
PRIMORSKA PREŠERNOVA ZDRAVLJICA 1944 (faksimile)5 EUR
PASIJONSKI DONESKI 2014/910 EUR
PASIJONSKI DONESKI 2013/85 EUR
PASIJONSKI DONESKI 2012/75 EUR
PASIJONSKI DONESKI 2011/65 EUR
OLIMPIJSKI VENEC / GRADIVO ZA BIBLIOGRAFIJO
DR. TINETA DEBELJAKA.....5 EUR
Valentin Bogataj in Metka Sulič: MARIJAN GABRIJELČIČ 1940–1998.....5 EUR
Marija Stanonik: NEKOČ JE BILO JEZERO8 EUR

VODNIKI

SLIKAR JERNEJ IZ LOKE IN NJEGOVA DELA NA LOŠKEM.....5 EUR
ALEJA ZNAMENITIH LOČANOV5 EUR

LOŠKI RAZGLEDI

od številke 55 do 59.....8 EUR

Knjige in Loške razglede lahko naročite v spletni trgovini na spletnih straneh Muzejskega društva Škofja Loka www.mdloka.si, lahko pa jih kupite tudi na blagajni Loškega muzeja Škofja Loka na Loškem gradu in v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu v Škofji Loki.

Želimo vam prijetno branje!

Uredništvo

Spoštovani Ločani, prijatelji in obiskovalci Škofje Loke!

Muzejsko društvo Škofja Loka je že tričetrst stoletja nosilec domoznanstva na širšem Loškem ozemlju.

Naša najbolj prepoznavna dejavnost je izdajanje domoznanskega zbornika Loški razgledi, ki redno izhaja že od leta 1954. Poleg tega imamo še dve zbirki, v katerih izdajamo domoznanske knjige, in sicer:

- zbirko Doneski, kjer smo do sedaj izdali 31 naslovov in
- zbirko Vodniki po loškem ozemlju, v kateri je do sedaj izšlo 11 naslovov.

Redno tudi pripravljamo tematske Blaznikove večere, na katerih obravnavamo različne vsebine, pomembne za ljudi na širšem loškem ozemlju.

Naše delo in zgodovino delovanja društva si lahko ogledate na naših spletnih straneh: www.mdloka.si.

Vabimo vas, da se nam pridružite. Pristopno izjavo lahko izpolnite na spletnih straneh www.mdloka.si ali jo dvignete v pisarni Loškega muzeja.

mag. Aleksander Igličar
predsednik Muzejskega društva Škofja Loka

...kot najušč
...vredil ...
...je, to ho
...je je stal
...voja ...
...vostoyuki.
...re ...
...to mi
...pel.
...

